CEMALEDDİN ARVASİ
(PARLAKIŞIK)
Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

4

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

4. Cilt

© Bütün yayın hakları
"Lüleburgaz Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği"ne aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Sertifika No: 34634
4. Cilt ISBN: 978-605-82969-3-0
1. Baskı: Temmuz 2017 - İstanbul

Baskı: Step Matbaacılık
Göztepe Mah. Bosna Cad. No:11 Bağcılar/İst.
Tel:0212 446 88 46 Sertifika No: 12266

Lüleburgaz Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
Yılmaz Mahallesi Arka Bahçeler Sokak No:16
Lüleburgaz - Kırklareli
Telefon: 0288 412 55 90

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

4. Cilt

Seyyid Cemaleddin ARVASİ (PARLAKIŞIK) **Rahmetullahi Aleyh'**in, Kirazlı Mescid ve Beyazid Camii'sinde verdiği kıymetli tefsir sohbet (dersleri,) bu sohbetlere iştirak eden talebeleri tarafından kitaplaştırılmıştır. Hamd-û senâlarımız ihsan eden, muvaffakiyete erdiren Âllâh-û Teâlâ'yadır ve rucûumuz da ancak O'nadır, Celle Şânûhû.

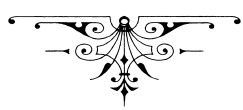

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kaddesallahu Sırruhu

DOĞUM YER VE TÂRİHİ İLE NESEBİ

Van vilâyetinin "Başkal'a" kazâsında, 1894 yılında mübarek bir anneden ve âlim, tasavvufta kuvvetli ehl-i kalb bir babadan dünyaya gelmişlerdir.

Babası Merhum Şemseddin Efendi, Başkale'de otuz üç yaşında vefat etmiş, kabri Başkale kabristanındadır. Seyyid Cemaleddin Kaddesallahû Sırrıhülaziz Efendi'nin dedeleri Halife Mustafa Efendi, (Rahmetullahi Aleyhimâ) Hakkâri'nin Yüksekova kazasının Sâkitan köyündendir.

Neseb-i şerifleri, anne tarafından Abdülkadir-i Geylâni'ye ulaşır. Dedeleri Oniki İmâm'dan, İmâm Ali Rızâ bin Mûsâ Kâzım soyundan olup seyyid oldukları, Irâk'taki mahkeme-i şer'iyye kayıtlarında yazılı olduğu gibi, Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî'nin (Kuddisesırruh) torunu, Seyyid Abdürrezzâk Efendi'nin mübarek el yazısı ile de tasdiklidir.

Cemâleddin Kuddisesırruh'un, Ali Radıyallahû Anh'a kadar bütün dedeleri, zamanlarının âlim ve faziletli insanları idiler. Birçoğu zamanının kutbu, devrinin en büyük evliyâsı ve rehberiydi.

Dedeleri Seyyid Mustafâ Efendi Kuddisesırruh, Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye büyüklerinden Seyyid Tâhâ-i Hakkârî'nin oğlu, Seyyid Ubeydullah'ın halîfesiydi.

Hanedân-ı Rasûlûllah Sallallahû Aleyhivesellem Efendimiz'in neseb-i âlîlerinden olan Arvâsî âilesi, yaklaşık yedi yüz seneden

ziyade ilim ve irfan neşretmekte, en üstün insanlık meziyetlerinde numune olmakla tanınmış ve halk arasındaki ayrılıkları gidermekte, millî birlik ve beraberliği sağlamakta büyük vazifeler üstlenmiş ve bunları devam ettire gelmiş mübarek bir ailedir. Medreselerinde birçok ulema, ezkiyâ, müftü ve devlet adamı yetişmesine vesile olan bu kişilerin gayretleri sâyesinde, Türkiye'mizin doğu vilayetleri ve İran, Irak'ın sınır boylarındaki halk, Sünnîlikte devâm etmektedirler.

İLİM TAHSÎLİ VE TEDRÎSLERİ

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh, ilk ilmi tahsillerini amcası, Nakşibendî Hâlidî şeyhi, Seyyid Abdûlhakîm Efendi'nin huzurunda, Van'daki Arvasîlerin medresesinde tamamladı.

Medrese usül ve tarzı üzere; Arap ve Fars dili ve edebiyatı,(ilm-i sarf, nahiv, bedî, beyân, belâğat, meânî), mantık, münâzara, vad', tefsîr, usûl-i fıkh, kelâm, tasavvuf, münâzara, İlâhî ve tabiî hikmet, fen ve matematik gibi birçok zahirî ve bâtınî ilimlerde, rahle-i tedrisini tamamlayarak, ikmal-i nûsh ederek ilm-î icazetnâmeyi aldılar.

Seyyid Cemâl Efendi Kuddisesırruh, İstanbul'a teşriflerinden önce, 3 yıl Mısır'da, El-Ezher üniversitesinde Usûl-û Fıkıh okuyup fakih olarak yetişti. Ayrıca Konya'da, Mesnev-i Şerif'i tamam okudu. Akabinde de Medrestü'l Mütehassisînde Şeyhül İslam Vekili Allame Zâhidü'l Kevserî gibi birçok ulemanın derslerine iştirak ettiler. Seyyid Cemaleddin Kuddisesırruh, sonra Seyyid Abdülhakim Efendi'nin biraderi (Süleymaniye Medresesi Şafii fıkhı müderrisi amcaları) Seyyid Taha Efendi'den okumuş, sonra Van'da Seyyid Muhammed Sıddîk Efendi'den okumuşlardır. Daru'l Fünun Edebiyat Fakültesine kayıt olmuşlar ve 1926 yılında mezun olmuşlardır.

Seyyid Cemâleddin Efendi, İstanbul'da iktisat tahsili de yapmışlardır. (Amcaları Seyyid Abdülhakîm Arvâsî Kuddisesırruh'un tavassutu ile Emekli Sandığında memuriyete başlamışlar) ve emekli olunca da maaş almaksızın Süleymaniyye'ye yakın, Kirazlı Mescid imam hatipliğine devam etmişlerdir. Uzun yıllar ilim neşretmiştir.

Arabi ve Farisî'si pek kuvvetli idi. Mesnevi üzerinde eşsiz, derin malûmatı vardı. Cuma namazlarından önce Mesnevi-i Şerif okutmuşlardır. Mesnevi-i Şerîf'i büyük bir vukufiyetle, başta Ankaravi İsmail Rüsûhi Dede Kuddisesırruh Şerhi olmak üzere, Sarı Abdullah Efendi şerhi ve diğer şerhlerden istifade ile birkaç defa okutmuşlardır.

Seyyid Cemâleddin Efendi, Kirazlı Mescid'de havas ve avam her kesime umumi sohbet ve dersler yapmışlardır. Kendileri Kenz'ül İrfan, Mesnevi, Gülistan ve Ramuzü'l Ehadis okumuşlar, tefsir ve hadis dersleri vermeye devam etmişlerdir. Ayrıca Beyazid Camisinde de kıymetli vaaz ve hutbeleri ile uzun seneler İstanbul halkını irşat etmişlerdir.

Tefsirden Kadı Beyzâvî ve Haşiyeleri, Nesefî, Hazîn okutmuşlar Celâleyn Tefsîrine bilhassa önem vermişler ve derslerde bu tefsiri başından sonuna kadar okutmuşlardır. Hikmet menbaı olan bu dersleri, kayıt altına alınmıştır.

ŞEYH ABDÜLGAFÛR EL-ABBÂSİ EL- MEDENÎ EL- HANEFÎ EL-MÜCEDDÎ KUDDİSESIRRUH'A İNTİSABLARI

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh, 1960 yılında Hacca gider. Medine-i Münevvere'de bulunduğu sırada intisab edeceği bir mürşid-i kâmil arar. Mescid-i Nebevi'de bu niyet ile tefekkür ve duâ ile oturmakta iken, Şeyh Abdülgafur Efendi selam verir ve yanına gelip önünde oturur.

"Min eyne ehâna hâzâ. Nereden bu kardeşimiz?" diye sorar.

"Efendim Türkiye'den geldim..."

"Ravza-i Mutahhara'da fazla dünya kelamı konuşmayalım. Buyurun eve gidelim. Size bir sütlü çay içireyim. Hem orada sohbet edelim, tanışalım." Böyle diyen Şeyh Abdülgafûr Efendi, Seyyid Cemaleddin Efendi'nin elinden tutup evine misafir buyururlar.

Şeyh Abdülgafûr Efendi'nin bir hususiyeti, manen dolmuş taşmış bir insan olmasıyla beraber âlim olmasıydı. Delhi'nin en büyük

âlimlerinden idi. Senelerce usul, fıkıh, mantık, kelâm okuttu. Manevî tesiri kuvvetliydi. Hastalara, bunalmışlara okurdu. Teveccühlerinde, duâlarında şu hadis-i şerifi çok zikrederlerdi.

"İnsan bedeninde bir et parçası vardır ki ona kalb denir. O düzeldi mi, her şey düzelir."

Şeyh Abdülgafûr Efendi'yi Ziyaret

Seyyid Hasan Fehim Arvasî ile Medine'deki münasebetlerimiz günden güne inkişaf ediyordu. Merhum, bir gün fakire; "Efendim Mühürcü Fehmi Efendi, Nakşibendi meşayihinden aynı zamanda Peygamber Efendimizin amcası Abbas Radıyallahû Anhûma neslinden Şeyh Abdülgafûr Efendi isminde bir zattan bahsetti ve ziyaretlerine sizinle birlikte gitmemi söyledi. Lütfetseniz de bu büyük zatın ziyaretleri ile müşerref olsam." buyurmuşlardı. "Hay hay emredersiniz" dedim, beraberce gittik. O gün Abdülgafûr Efendi, tasavvuf, tarikat ve zikir bahsinde unutamayacağımız, çok arifane, âlimane bir sohbet lütfetmişti. O eşsiz letafetteki sohbetin lezzeti...

Dergâhtan ayrılırken, Hasan Fehim Arvasî Efendi'nin, unutamadığım intibaları şöyle idi; "Şeyh Abdülgafûr Efendi konuşurken sanki merhum babamı dinliyordum. Artık bundan sonra, bu gibi zevatı zor bulacağız. Çünkü bunları yetiştirecek müesseseler kalmadı. İnşallah ömrüm oldukça bu zatın sohbetinden mahrum kalmamaya gayret edeceğim. Bendenizi, böyle kıymetli zevatla tanıştırdığınızdan dolayı, size ebediyyen medyûn-i şükranım aziz efendim. Fakîrinizi, bu kadar manevi ziyafetlere mazhar kıldığınızdan dolayı, size olan şükran borcum hesapsızdır. Mükâfatınızı ancak Rabbim verecektir. Bu büyük saadeti, İnşallah Peygamberimizin Livâü'l Hamd sancağı altında toplandığımız gün göreceğiz."

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh Şeyh Abdülgafûr Efendi Kuddisesırruh'dan, Nakşibendî, Kâdiri, Kübrevî, Sühreverdi ve Çeştiyye tarikatlerinden icazet almışlardır.

ESERLERİ

1- Tefsir Notları Arapça
2- Hayrü'l Kelam Liseyyid'il Enâm 2.cilt Arapça On bin Hadis-i şerif içeriyor.
3- Hayrü'l Beyân Fi Ahval-i Nebiyyi Ahirzaman Sallallahû Aleyhivesellem. Siyer ve İslam tarihine dair 2 cilt.
4- Esmaullahil Hüsnâ.
5- Kasîde-i Bürde Şerhi
6- Menâsiki Hac (Haccın Rükünlerine dair)
7- Akaid Risâlesi(Prof.Dr.Ramazan Ayvallı yayına hazırlamış Buhara Yayınlarından basılmıştır.)
8- Mesnevi'den bazı kısımların şerhi
9- Mektûbat-ı Şerif'ten Seçmeler Farsça
10- Namaz Risalesi

AİLESİ

Şemseddin, M. Halid ve Ahmed isimlerinden oğulları ile Lebibe, Ziba, Hasibe isimlerinde kızları ve bunların da çocukları vardır.

VEFÂTI

Ömrünü ilme ve milletine hizmete vakfetmiş mübarek Allah dostu 10.10.1976 da Rahmet-i Rahman'a kavuşmuşlar. İnnalillahi ve innâ ileyhi râciûn.

Naaşı, Bakırköy'deki evinden alınıp öğlen namazına müteakip Eyüp Camii'nden kaldırılıp Eyüp Sultan mezarlığında Murteza Efendi mescidi yanındaki aile mezarlığına defnedilmiştir. Merhum Necip Fazıl Kısakürek ile mezarları yakındır. Vefatının ardından Necip Fazıl Kısakürek, "İstanbul Cemalini kaybetti" demiştir.

Cenâb-ı Hak, cümlemizi şefâatlarına nâil eylesin.

TARÎKAT-I ALİYE-İ NAKŞİBENDİYE SİLSİLESİ

Muhammed Mustafa (Sallallahû Teâlâ Aleyhivesellem)
- Ebi Bekr Es-Sıddîk (Radiyallahu Anh)
- Selmân-ı Pâk-i Fârisî (Radiyallahu Anh)

- İmâm-ı Kâsım (Rahmetullahi Aleyh)
- İmam Cafer-i Sâdık (Rahmetullahi Aleyh)
- Beyazîd-i Bestâmî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Hasen Harkâni (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Kâsım-el Cürcânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Aliyy-il Fârmedî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Yûsuf Hemedânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Abdulhâlık Gucdevânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Ârif Revegerî (Rahmetullahi Aleyh)
- Mahmud-ul-Fağnevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Azîzan Alî Râmîtenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Bâbâ Semmâsî (Rahmetullahi Aleyh)
- Emîr-i Külâl (Rahmetullahi Aleyh)
- Şah-ı Nakşibend (Rahmetullahi Aleyh)
- Alâeddîn-i Attâr (Rahmetullahi Aleyh)
- Ya`kûb-u Çerhî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ubeydullâh-il-Ahrâr (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Zâhid (Rahmetullahi Aleyh)
- Derviş Muhammed (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Emküngî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Bâkibillâh (Rahmetullahi Aleyh)
- İmâm-ı Rabbânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Mâ'sum Fârûkî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Seyfeddîn (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Muhsîn Dehlevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Nur Muhammed Bedeyûnî (Rahmetullahi Aleyh)
- Mazhar Cân-ı Cânan (Rahmetullahi Aleyh)
- Abdullah Şâh-ı Dehlevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebî Saîd Ahmed (Rahmetullahi Aleyh)
- Ahmed Saîd el-Medenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Dost Muhammed Kandahârî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Osman Dâmânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Sirâceddîn (Rahmetullahi Aleyh)
- Mevlânâ Muhammed Fadl Aliyy-il-Kureyşî (Rahmetullahi Aleyh)

- Şeyh Abdulğafûr El- Abbâsî el Medenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Şeyh Seyyid Cemâleddin Arvasî (Rahmetullahi Aleyh)

SİLSİLE-İ NESEBLERİ

Seyyid Cemâleddin, ibnü's-seyyid Şemseddin, ibnü's seyyid Mustafa, ibnü's Seyyid Muhyiddin, ibnü's Seyyid Muhammed, ibnü's seyyid Abdurrahman, el- Müştehir bi'l âlimü'l Arvasî ibnü's seyyid Abdullah, ibnü's-seyyid Muhammed, Şehabüddin ibnü's-seyyid İbrahim, ibnü's-seyyid Cemâlüddin, el- Müştehir bi'l-âlimü'r-rabânî, el-âlimü'ddini fi-zamanecah ve şebabe ba'de ebihi tederrese bi kemâli'l-itkân cemiü'l-ulumü'l islamiyye ibnü's-seyyid Kemâleddin, ibnü's-seyyid Muhammed, el- müştehir bi'l Kutbiyye ibnü's-seyyid Kasım, ibnü's-seyyid İzzeddin, ibnü's-seyyid Abdülaziz, ibnü's-seyyid Haci Kasım, el-Bağdadiü'l müştehir bi'l âlimü'l Bağdadî maal hitatü'l Mısrıyye fi zemani Tedrisi fi Camiü'l ezher ibnü's-seyyid Abdülcebbâr, ibnü's-seyyid Cemâlüddin, el-âlimü'ddin hali gavsü's sekaleyn Abdülkadirül Geylânî, ibnü's-seyyid Haydar, ibnü's-seyyid Abdullah, ibnü's-seyyid Kasım, el Müştehir bi'l kutbil Bağdadî fi'l kıt'atil Irakiyeti ibn ebi'l ula ibnü's-seyyid Hasanü't Tahir, ibnü's-seyyid Ebi Abdullah, ibnü's-seyyid Mansur, ibnü's-seyyid Abdülaziz, ibnü's-seyyid Nizar, ibnü's-seyyid Ma'z, ibnü's-seyyid Ahmed, ibnü's-seyyid İsmail, ibnü's-seyyid Murad, ibnü's-seyyid Mehdi, ibnü's-seyyid Abdullah, ibnü's-seyyid Hüseyin, ibnü's-seyyid Muhammed, ibnü's-seyyid Hasan, ibnü's-seyyid Ali, ibnü's-seyyid Muhammed, ibnü's-seyyid Ali Cevad, ibnü's-seyyid Musa, ibnü'l İmam Ali Rıza, ahadü'l eimmeti'l isna aşere bin İmam Musa Kazım, ibn İmam Caferüs-Sadık, ibn İmam Muhammed Bakır, ibnü'l İmam Zeynelabidin, ibnü'l İmam Hüseyin, seyyidüş-Şüheda ibnü'l İmam Ali zevci Fatımatü'z Zehrâ Rıdvanullahi teâla ecmaîn.

İçindekiler

Kehf Sûresi / 17
Meryem Sûresi / 75
Tâhâ Sûresi / 115
Enbiya Sûresi / 173
Hac Sûresi / 231
Mü'minûn Sûresi / 277
Nûr Sûresi / 315
Furkan Sûresi / 369
Şuârâ Sûresi / 413
Neml Sûresi / 471
Kasas Sûresi / 515
Ankebût Sûresi / 581
Rûm Sûresi / 621

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

İlâhi! Hamdini sözüme sertaç ettim, zikrini kalbime mi'raç ettim, kitabını kendime minhac ettim. Ben yoktum var ettin, aşkınla gönlümü bikarar ettin. İnâyetine sığındım, lütfuna geldim. Kulluk edemedim, affına geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet, neşeni duyur, hakikati öğret. Sen duyurmazsan ben duyamam, sen söyletmezsen ben söyleyemem, sen sevdirmezsen ben sevemem. Sevdir bize hep sevdiklerini. Yerdir bize hep yerdiklerini. Yar et bize erdirdiklerini. Sevdin Habibini, kâinata sevdirdin. Sevdin de Hıl'at-ı Risâleti giydirdin. Makam-ı İbrahim'den, Makam-ı Mahmud'a erdirdin. Server-i Asfiyâ kıldın, Hatem-i Enbiya kıldın, Muhammed Mustafa kıldın. Salât-û selâm, tahiyyât-û ikram, her türlü ihtiram O'na, O'nun âline, ahbabına, ailesine, ashabına ve etbâına Yâ Rab!

Gubar-ı pâyine almam cihânı Yâ Râsûlallâh
Değişmem mûyinâ heft-Asümânı Yâ Râsûlallâh
Duyunca makdem-i teşrifin Âdem sulb-i pâkinden
Değişti habbeye bağ-ı cinânı Yâ Râsûlallâh

Ayağının tozuna cihânı verseler, almam Yâ Râsûlallâh
Saçının bir teline, yedi kat göğü değişmem Yâ Râsûlallâh
Senin teşrifinin tertemiz sulbünden geleceğini duyunca
Âdem(Aleyhisselam)
Bir tane buğdaya Cennetleri değişti Yâ Râsûlallâh

Ahmet Tahir El-Konevi (Kuddise Sirruh)

Ol Rasûl-ü müctebâ, hem rahmeten li'l âlemîn,
Bende medfundur deyû eflâke fahreyler zemîn.
Ravzasın edip ziyâret dedi Cibrîl-i Emîn,
Hâzihî Cennâtü Adnin, fe'd-hulûhâ hâlidîn.

-O Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'ın(celle celaluhu) seçkin kulu alemlere Rahmet Peygamber,

-Yeryüzü gökyüzüne der ki, gökyüzü sen yukarıda olduğundan, bende aşağıda kaldığımdan dolayı bana gurur kibir yapma, ben aşağıda olmakla birlikte senden daha üstünüm. Çünkü benim bağrımda Muhammed Mustafa(sallallahu aleyhi ve sellem) yatıyor.

-Cebrail(aleyhisselam) geldi, Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi ve sellem)'nın kabr-i şerif-ini, Ravza-i Mutahharasını, ziyaret etti ve dediki;

-Ey insanlar bu Muhammed Mustafa (sallallahu aleyhi ve sellem)'nın Ravza-i Mutahharası, Adn Cennetidir, girin oraya! Bir daha da oradan çıkmayın!

Bâzâ bâzâ her ânçi hestî bâzâ,
Ger kâfîrü, gerbu, putperestî bâzâ,
İn dergeh-i mâ dergeh-i növmîdî nîst,
Sad bâr eger tövbe-şikestî bâzâ.

Mevlâna Celaleddin Rumi (Kuddise Sirruh)

سُورَةُ الْكَهْفِ ﴿١٨﴾ KEHF SÛRESİ

Kehf; mağara mânâsınadır, Yencelüs Dağı'nın mağarası. Tarsus ismi, Kur'an-ı Azimüşşan'da yok. Yalnız Abdullah bin Abbas Radıyâllâhû Anh'ın naklettiği hadis var, o hadis delâlet ediyor. Bu sûreyi celile Ashâb-ı Kehf'ten bahsediyor. Sûrenin ismi de Sûre-i Kehf olarak tesmiye edilmiştir.

Bu sûreyi celilede 110 âyet, 1577 kelime, 6360 harf vardır. Mekke'de nâzil olmuştur ancak 28. âyetin Medine'de nâzil olduğu rivâyeti de vardır. Sûre bu adı, içinde söz konusu edilen ve "mağara arkadaşları" demek olan Ashab-ı Kehf'den almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ؕ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Hamd-û senâ Âllâh'a mahsustur. Nereden gelirse çünkü her şeyi halk eden Âllâh'tır. Binayı medih etsen, binanın yapıcısını halk eden Âllah'tır. Denizi medih etsen, yine halk eden Âllâh'tır. Hülâsa her neyi hamdetsen evvel-i âhir, nihayet hamd dolaşır Cenâb-ı Hak'ka mahsus olur. Çünkü halk eden Âllâh'tır. Hâmd-û senâ, vasf-ı cemil Âllâh'a mahsustur. الَّذِىٓ O Âllâh ki اَنْزَلَ

عَلٰى عَبْدِهِ abdine inzâl etti, gönderdi. Abid; Muhammed'dir Sallâllâhû Aleyhivesellem. Abid kelimesinden hoşlanırdı, onun için Hâlik-i Kâinat bir iki yerde abid kelimesi ile tesmiye buyuruyor ve Kelime-i Şehâdet'in içinde "abdûhû ve rasûlûhû" söylüyoruz. Rasûl-û Ekrem'in en sevdiği bir lakâbdır, Âllâh'a karşı. الْكِتَابَ Kitap, elif lâmsız olursa her kitaba kitap derler. Fakat elif lâm ile oldu mu, muayyen olan kitap ki Kur'ân'dır. Kur'ânı inzâl etmiş abdine, وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا öyle bir Kur'ân ki onun fesâhatı, belâgatı, fusahâyı Arap vakti ile toplandılar. Bütün uğraşmalara rağmen, Kur'ân'ın misline bir söz söyleyemediler. İşte böyle bir kitap nâzil oldu.

2- قَيِّمًا لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا

قَيِّمًا Müstekimen, doğru olarak ahvâli beyan eder. Ve bu kitâbın inzâlinden gâye nedir? لِيُنْذِرَ İnzar etsin korkutsun, بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ be's; azap, şedid bir azap. Kendi nezdinde azab-ı şedid ile korkutsun ki azab-ı cehennemdir, kâfir olanları.

وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ İmân eder de imânını âmâl-i saliha ile tezyin ve takviye edenleri de tebşir etsinler.

Kur'ân-ı Azimüşşan'ın nüzulünde iki hikmeti beyan ediyor. Biri budur ki kâfirlerin azabını gösteriyor, hem de azâb-ı şedidi. Âmal-i salihayı yapan Mü'minlere de cennet ve nimetleri tebşir ediyor. اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًا Onların ecr-i haseni var. Ecir olsa iki cennettir. Hasende bire on, bire yetmiş, artık Âllâh bilir ne kadar verir.

3- مَاكِثِينَ فِيهِ اَبَدًا

مَاكِثِيـنَ Mukimine fihi. Bu cennette, ecr-i hasende, Mü'minler dâimi olarak kalırlar. Eğer Mü'min bilse ki cennetin bir sonu vardır elbette müteessir olur. Fakat bilir ki ebedidir cennet ve sonu yoktur. مَاكِثِيـنَ فِيـهِ اَبَـدًا Ebedi olarak, bilâ inkıtâ olarak orada kalırlar.

4- وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا

Âllâh'a veled isnat edenleri inzar etsinler. "Âllâh, evlâd edindi" diyen yahûdi ve hıristiyanları (kâfir)leri inzar eylesin.

5- مَـا لَهُـمْ بِـهِ مِـنْ عِلْـمٍ وَلَا لِاٰبَآئِهِـمْ كَبُـرَتْ كَلِمَـةً تَخْـرُجُ مِـنْ اَفْوَاهِهِـمْ اِنْ يَقُولُـونَ اِلَّا كَذِبًـا

مَـا لَهُـمْ بِـهِ مِـنْ عِلْـمٍ Âllâh, oğul edindi diyenlerin, sözleri de bir ilme istinat etmiş değildir. Bilgi ve mâlûmata istinat etmiyor وَلَا لِاٰبَآئِهِـمْ ve ne de babalarının buna dâir hiçbir bilgisi yoktur. كَبُـرَتْ كَلِمَـةً تَخْـرُجُ مِـنْ اَفْوَاهِهِـمْ Ne büyük bir kelimedir yani küfre delâlet eden, Âllâh'a evlât isnat etmek. (Onların küfür ve iftira hususunda) ağızlarından çıkan bu söz, ne büyük sözdür. Âllâh'a bu isnatlar, ne büyük bir iftiradır. اِنْ يَقُولُـونَ اِلَّا كَذِبًـا Çünkü onlar yalandan başka bir şey söylemezler.

Fahruddin Râzi'ye göre, Âllâh'a şu üç zümre evlât isnat etmiştir.

1- "Melekler, Âllâh'ın kızlarıdır" diyen müşrik Araplar.

2- "İsâ, Âllâh'ın oğludur" diyen hıristiyanlar.

3- "Üzeyir, Âllâh'ın oğludur" diyen yahudiler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem zâten hâli öyle haris idi insanların hepsinin Mü'min olmasını, istiyordu. Herkes Mü'min

olsun. Kâlbinde böyle merhamet sahibi idi. Arzusu, kimsenin azap görmesini istemiyordu. Haliki Kâinat, bu arzudan men ediyor ve hem de teselli veriyor. Diyor ki; "Benim hikmetimin icâbıdır, bu kulların bazılarını azaplandıracağım, üzme kendini" buyuruyor.

6- فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا

فَلَعَلَّكَ Yakındır. بَاخِعٌ نَفْسَكَ Nefsini helâk edeceksin عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ onların yaptığı bu küfür üzerine, "Niçin, Mü'min olmuyorlar!" diye. اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا İmân etmeyip yanından gittiklerine, بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا bu hadise, bu Kur'ân'a imân etmedikleri için, esefinden dolayı kendini helâk ediyorsun. Çünkü benim hikmetimin icabıdır. Cehennemi halk ettim, orası için de birtakım insanları halk etmişim. O insanlar cehennem yolunu tutarlar, doğru oraya giderler. Takdiratımda bu olduktan sonra kimse mâni olamaz. Esbâb ne zaman tesir eder? Esbab, Âllâh'ın iradesine taallük ederse tesir eder. Hâlik-i Kâinat tesirâtı vermezse, esbâbın ne sebebi olur, yâni tesir etmez.

7- اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا

اِنَّا Biz Azimüşşan, جَعَلْنَا yaptık مَا عَلَى الْاَرْضِ yeryüzündeki insanları, hayvanları, nebâtâtı. Hepsini yeryüzünde زِينَةً لَهَا yere bir zinet gibi yaptık, bir imtihan gibi yaptık. لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا Tecrübe edeceğiz, hangisi doğru yola girecektir. İnsanların hangisi daha güzel amel edeceğini, salih amelde bulunacak diye imtihan edeceğiz.

Burası imtihan dünyasıdır. Dünyadaki insanlar, hayvanlar, ne-

bâtât her şey insan için, imtihan için halk edilmiş. Bundan da gaye, hanginiz en iyi salih bir amel yaparsınız?

8- وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا

وَاِنَّـا Biz Azimüşşan, لَجَاعِلُـونَ yeryüzündeki her şeyi, insanı da hayvanı da mahsûlâtı da مَـا عَلَيْهَـا صَعِيـدًا جُـرُزًا her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız. Hepsini öldüreceğiz, vücûdlar mürur-u zaman ile toprak olur gider. Fakat dünya hayatında onu tecrübe ediyor, imtihan ediyoruz.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'den, Eshab-ı Kehf hakkında sormuşlar.

9- اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا

Eshab-ı Kehf, Rum eşraflarındandır. Asılları Rum'dur. Birkaç delikanlı genç, bulundukları yerin hükümdarı Dekyanos idi. Dekyanos, bu gençleri putlara tapınmaya davet etti. Bu gençler de eşrafın evlâtları, aralarında konuşarak kesin karar verdiler. (Biz, tevhid inancı olan hak dinimizi terk etmeyiz) ve ilâve ederek (Bizim niyetimiz sağlam sadıktır. Âllah'a itimat ediyoruz. Âllâh'a niye tevekkül etmiyoruz. Muayyen olan mağaraya gidip oturalım. Âllâh CelleCelâlûhû, bizim kısmetimizi gönderir) diyerek, beraberce o mağaraya gidip yatarlar.

Mağaraya gündüz kuşluk vakti girmişler, yatıp uyandıkları vakit akşam zamanı idi. Birbirlerinden soruyorlar, "acaba biz ne kadar uyuduk?" Biri diyor; "biz sabah geldik, bugün akşamüzeri de uyanarak kalktık." Diğeri ise "üzerimizden bir gece geçmiş olabilir" diyor. Sonra saçlarına, tırnaklarına bakıyorlar. "Hayır, bu da değil. Öyle ise Âllâh'ın ilmine havale edelim. Âllâhü e'lemû bizâlik"

diyorlar. Ve arkadaşlarından Yemliha'yı, ekmek ve yiyecek almak için şehre gönderiyorlar. Halbûki aradan 300 sene geçmiştir. (309 sene.) Dekyanos ölmüş, onun yerine Pitros nâmında muvahhit bir kişi hükümdar olmuş. (Bütün bunlar, Îsâ Aleyhisselâm'dan sonra cerayan eden vak'alardır.) Pitros muvahhit olup, Âllâh'a imân eden hükümdar idi. Onlar, abâ-i ecdâdından işitmişlerdi. Bir cemâat dağa çıkmıştır ama ne olmuştur bilmiyoruz.

اَمْ حَسِبْتَ Zanneder misin ey Habibim. اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ Eshab-ı Kehf, o mağaradaki arkadaşlar. وَالرَّقِيمِ Eshab-ı Kehf ile "ver-rakim" birdir. Müfessirlerin ifadesi budur. Rakim merkum yazılı, yazılı nedir? Bunların isimleri bir taşa yazılmış, o taş da o mağaranın altındadır. Bazıları da Ashab-ı Rakim ayrıdır. Hadiste geçtiği gibi, beyan edilen üç kişi, mağaranın içinde iken dağdan düşen büyük bir taş, mağaranın kapısını kapatıyor. Her üçü de ayrı ayrı vaktiyle yapmış olduğu güzel bir davranışı yâd ederek kurtuluş niyaz ederler. Onlar duâ ettikçe, kaya biraz daha açılır ve sonunda kurtulurlar.

Ancak tercihe şayan görüş; Rakim'in, Ashab-ı Kehf'in isimlerinin yazılı bulunduğu kitâbenin adı olduğudur. كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا Bizim âyât-ı beyyinâtımızdan, kudretimize göre en acaip bir şey mi zannedersiniz? Bizim azameti ve kudretimizde öyle şeyler var ki Ashab-ı Kehf, onun miyârı bile olmaz. Şimdi Hâlik-i Kâinat, Habibine ahvâllerini beyan ediyor.

10- اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا

اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ **eve;** ivâ etti الْفِتْيَةُ cemâat-ı fitye. Fetâ; kuvvet-

li genç. Fitye; cemâattır. Bu genç cemâatı ki ihtilâf var, 6 veya 7 olduğunda. Mağaraya gittikleri zaman, Âllâh'a ilticâ ettiler. اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا Dediler; رَبَّنَا "Ey bizi terbiye eden, bu hale getiren Âllâh'ımız. اٰتِنَا Bize ihsan et مِنْ لَدُنْكَ nezdinden رَحْمَةً rahmetini. Bize rahmetini ihsan et. وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا **ve heyyi'** es-lih ve yessir demektir. Islah et ve hazır et bize, emrimiz için rüşt, hidâyet. Hidâyetinizin emrini, bize ıslâh ve hazır et, Yâ Rabbi!" Böyle ilticâ ettiler, uzandılar.

11- فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِى الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ۙ

فَضَرَبْنَا Biz bulduk, perde olduk. Perde gibi عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ yâni kulaklarına öyle bir hâl yaptık ki sadâ, ses, kulaklarına girmesin ve uykudan uyanmasınlar, فِى الْكَهْفِ mağarada سِنِينَ عَدَدًا ۙ senelerce. Seneler geçtikten sonra,

12- ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ اَىُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُٓوا اَمَدًا ۜ

ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ Ondan sonra uyandılar, لِنَعْلَمَ konuşmaya başladılar mağarada ne kadar kaldıklarını. اَىُّ الْحِزْبَيْنِ Muhtelif; ihtilâf eden, miktar, hesabında ihtilâf eden. Yarım gündür, bir gündür diyerek. İhtilâfta hangisi isabet ediyor? لِمَا لَبِثُوا اَمَدًا ۜ Lebis, ikâmet ettiği miktarda ihtilaf edenler, hangisi doğrudur? diye konuştular. اَمَدًا ۜ İmdât, gayedir. Hangisi gâyesine varmıştır,

13- نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ ۗ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ۝

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ ey Habibim, biz Azimüşşan sana bildireceğiz.

نَبَاَهُمْ Onlara haberi, بِالْحَقِّ hak ve hakikatle. Hak ve hakikat oradaki sözlerdir. اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ Onlar bir cemâat idi, اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ Rabbine halis olarak imân etmişlerdi. وَزِدْنَاهُمْ هُدًى Biz de onların hidâyetini ziyâdeleştirdik, kuvvetlendirdik.

İmân ziyâde noksan olur mu? İmâm-ı Şâfi'nin delili buradandır. İmân ziyade ve noksan olur. İmâm-ı Âzam Radıyâllâhû Anh da zayıf veya kuvvetli oluyor, diyor. Onlar imân ettiler, biz Âzimüşşan onların imânını kuvvetlendirdik.

14- وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهٖٓ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا

وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ Biz, kalplerini raptettik (sabır, sebat ve hakkı izhar için cesaret ve) metânet verdik. اِذْ قَامُوا Kalktıkları zaman رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ uyandıkları zaman dediler, فَقَالُوا dediler, "Rabbimiz yerleri ve gökleri halk eden Âllâh'dır. لَنْ نَدْعُوَا ned-û ne'bûde diyor tefsir. İbâdet etmeyiz, çağırmayız mâbût olarak مِنْ دُونِهٖٓ Âllâh'tan başka. اِلٰهًا O'ndan başkasına ilâh demeyiz. لَقَدْ قُلْنَآ Eğer biz, Âllâh'tan başka bir mâbût söylersek, اِذًا شَطَطًا Hak'tan çok uzak oluruz. Şetat; Hak'tan baid demektir.

15- هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا

هٰٓؤُلَآءِ قَوْمُنَا Kendi kendine diyorlar. Bu bizim kavmimiz, (kavmini beğenmiyorlar) اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ Âllah'tan gayriyi اٰلِهَةً ilâh edindiler. (Dekyanos'un sözüne uydular, puta tabi oldular.) لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ Eğer doğru ise niçin bir delil getirmiyorlar, hani

delilleri? Ancak Âllah birdir, bizim imân ettiğimiz Âllâh'tır. فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا Kimdir daha zâlim ki Âllah'a iftirâ ve yalan isnat eder? Âllâh-û Teâla'ya kizb ve iftira edenden daha zalim kim olabilir? Yolda da birbirlerine şöyle demişlerdi.

16- وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَأْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا

وَاِذِ Ne zamanki اعْتَزَلْتُمُوهُمْ siz, kavminizden i'tizâl ettiniz mi, ayrıldınız mı onlar kaldı orada, وَمَا يَعْبُدُونَ onların tapındıkları putlardan da ayrıldınız mı. اِلَّا اللّٰهَ فَأْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ Mademki kavmimizden ve Âllah Teâlâ'dan gayri taptıklarından ayrıldık, o halde mağaraya iltica (ve ibadet) edelim. يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ Yenşuru, yebsûtu ve yessiru rızka. Rızkınızı genişletir Rabbiniz. Korkmayınız, مِنْ رَحْمَتِهٖ rahmetinden وَيُهَيِّئْ hazırlar لَكُمْ sizin için. مِنْ اَمْرِكُمْ Emrimizden, مِرْفَقًا sabah akşam gıdanızı verecektir. (Böylece aralarında konuşarak gittiler ve mağarada yattılar.)

17- وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِى فَجْوَةٍ مِنْهُ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا

وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, şayet sen onları görseydin. Güneş doğduğu vakit, تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ mağaranın sağ tarafına meyleder ذَاتَ الْيَمِينِ ve وَاِذَا غَرَبَتْ gurup zamanında da تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ sol tarafına meylederdi. Böylece onlar, (Güneş ışığından rahatsız olmaksızın) mağaranın bir köşesinde uyurlardı. وَهُمْ فِى فَجْوَةٍ مِنْهُ Fecve; orta demektir. Mağaranın

ortasındadırlar, güneş ışınları yanlarından geçiyor. ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ İşte Ashab-ı Kehf'in bu hâli, azamet-i kudret-i İlâhiye'nin delâlet ettiği bir kudrettir. مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ Âllâh-û Teâlâ, kimi hidayete getirirse hidâyete gelen odur. وَمَنْ يُضْلِلْ Her kimi, Cenâb-ı Hak yoldan çevirirse فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ona bir veli, bir mürşid bulamazsın.

Sonra onların hali;

18- وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِيْنِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيْدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا

وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا Sen, onları gördüğünde uyanık zannedersin çünkü nefes alıp veriyor, وَهُمْ رُقُودٌ halbûki uykudadırlar. وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِيْنِ وَذَاتَ الشِّمَالِ Tefsir diyor ki; Senede bir def'a (âyette sarahat yok) sağdan sola, soldan sağa (zamanla vücudlarının çürümemesi için) çevirir, döndürüyorduk. وَكَلْبُهُمْ Onların köpeği, (Köpek de; onlara bir çoban iltihak etti, çobana da iltihak etmiş onun köpeği. Birkaç def'a köpeği men etmişler. Köpek, kudret-i İlâhiye ile lisana gelmiş. Demiş ki ben, Âllâh'a yakin olan, Âllâh'ın dostları ile beraber olmak istiyorum. Beni men etmeyin. Böyle dedikten sonra onu da men etmemişler. O da orada onlarla beraberdir.) (Bu da delâlet eder ki köpek de olsa, evliyaullahın ayağını tutarsa salâh bulur. Cennete giren on hayvandan birisi de budur.) بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ Bast etmiş her iki zirâini بِالْوَصِيْدِ eşikte, o mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ Ey Habibim, muttali olup eğer onların o vaziyetini görsen, لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ

arkayı çevirir فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا geri dönüp kaçardın. Her halde kalbin korku ile dolardı.

19- وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ Böylece gönderdik onları, لِيَتَسَآءَلُوا بَيْنَهُمْ birbirine aralarında sual etsinler. İmâna daha ziyâde kuvvet verir. İşte ölüm de bunun benzeridir. قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ Birisi söyledi. Onlardan reisleri, (ismi Mekselina) كَمْ لَبِثْتُمْ "Burada ne kadar kaldınız?" dedi. قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ (Bazıları) "bir gün veya bir günün birazı kadar kaldık" dediler.

Saçlarına ve tırnaklarına baktıktan sonra, قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ "Rabbimiz bilir miktarını, kaldığımız müddeti daha iyi O bilir." فَابْعَثُوا Gönderiniz اَحَدَكُمْ birinizi, (reisleri söylüyor cemâate.) (İsimleri var. Yemliha, Mekselinâ, Mernuş, Neynuş, Saruş) بِوَرِقِكُمْ Verik; gümüşe derler. O zamanki para, gümüş imiş. Bu para ile birisi gitsin, هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدِينَةِ bu gümüş para ile birinizi şehre gönderin ki (şehir, Tarsus'tur.) فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى طَعَامًا Baksın, şehrin hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin. (Çünkü onların zamanında orada Mecûsiler de vardı, onlardan bir şey almasın.) فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ Hangi yemek pak ve helâl (bol ve ucuz) ise ondan size rızık getirsin. وَلْيَتَلَطَّفْ Ve nezâketle hareket etsin, nazik davransın kimse halimizden haberdar olmasın.

"Vel-yetelâttaf" kelimesini saymışlar, kelime itibariyle Kur'ân-ı Azimüşşan'ın tam ortasıdır. Lütf ile muamele etsin, وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ kimseye burada bulunduğumuzu sezdirtmesin dediler.

20- اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِى مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا اِذًا اَبَدًا

اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ Kimse sizi bilmesin, eğer sizi tanırlarsa يَرْجُمُوكُمْ sizi recmeder, katlederler. اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِى مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا Zira ellerine geçirirlerse, ya taşla öldürürler yahut zorla dinlerine döndürürler. Bu halde ise ebediyen felâh bulamazsınız.

Beyzavi'nin naklettiğine göre; Şehre gönderilen adam, elindeki parayı harcamak üzere çıkarınca, şehir halkı paranın üstündeki Kral Dekyanos'un resmini görür ve adamın bir hazine bulduğunu sanarak kendisini devrin hükümdarına götürürler. Aradan uzun zaman geçmiştir. Artık bu hükümdar, tevhid akidesine bağlı bir Hıristiyandır. Genç adam, krala başlarından geçeni anlatır. Hep birlikte mağaraya giderler ve gencin anlattıklarının doğruluğunu hayretler içinde görürler. Yeniden dirilmenin imkânını ispatlayan bu müşahededen sonra, Allâh-û Teâlâ bu gençleri tekrar ebediyet uykusuna daldırdı.

21- وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۖ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۗ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۖ Böylece insanları, onların hallerine muttali kıldık. Tâ ki Allâh-û Teâlâ'nın (ba's ve

haşir hakkındaki) va'dinin hak olduğunu ve kıyametin vukûuna asla şüphe bulunmadığını bilsinler. رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ Rab'leri, Hâlik'i, onları daha iyi bilir. قَالَ الَّذِيْنَ غَلَبُوْا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ Galip olan reisleri dedi. لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَّسْجِدًا Bir cami, mescid yapalım mağaranın kapısına kâfidir, dediler.

22- سَيَقُوْلُوْنَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًاۢ بِالْغَيْبِ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۭ قُلْ رَّبِّيْٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيْلٌ ۬ فَلَا تُمَارِ فِيْهِمْ اِلَّا مِرَاۗءً ظَاهِرًا ۠ وَلَا تَسْتَفْتِ فِيْهِمْ مِّنْهُمْ اَحَدًا ۧ

سَيَقُوْلُوْنَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ Rivayet muhteliftir, halkın arasındaki rivayet. Demişler bazıları üçtür, dördüncüsü köpekleridir. وَيَقُوْلُوْنَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ Bazıları demişlerdir beş kişidir, altıncıları köpekleridir diyecekler. رَجْمًاۢ بِالْغَيْبِ ۚ (Bunlar) bilinmeyen, hakkında tahmin yürütmektir. وَيَقُوْلُوْنَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۭ Yedi kişidir demiş Mü'minler, sekizinci köpekleridir. قُلْ رَّبِّيْٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ Ey Habibim, onların sözlerine, ihtilâflarına karışma. "Onların sayılarını, Rabbim daha iyi bilir" de. مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيْلٌ Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır, onlar vilâyet derecesine varmışlar. Âllâh-û Teâla ile onların arasındadır. فَلَا تُمَارِ فِيْهِمْ اِلَّا مِرَاۗءً ظَاهِرًا ۠ Bunun için, Ashâb-ı Kehf hakkında zahir olan şeyden fazlasıyla münakaşaya girişme. وَلَا تَسْتَفْتِ فِيْهِمْ مِّنْهُمْ اَحَدًا ۧ Fetva talep etme, acaba kaç kişidirler diye. Onlar hakkında (ileri geri konuşan) kimselerin hiçbirinden malûmat isteme.

Ashab-ı Kehf, Ali Radıyâllâhû Anh'ın rivayetine göre yedi kişi idi, sekizincisi de köpekleriydi. İsimleri; Yemliha, Mekselina, Mis-

lina, Mernuş, Debernuş, Şezenuş, Kefeştetayyuş'tu. Köpeklerinin ismi de Kıtmir idi.

23- وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايْءٍ اِنِّى فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا

Hiçbir şey için, "ben bunu yarın mutlaka yapacağım" deme.

24- اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّى لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا

اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ "Ancak Âllah-û Teâlâ dilerse yapacağım" de. Ancak Meşiyet-i İlâhiye ile. Âllâh isterse, inşeallâh yaparım. İn; eğer. Şè; isterse. Âllâh isterse yarın, inşeallâh yarın gelirim yâni Allâh isterse gelirim. Öyle ise her yerde inşeallâh deyiniz. Siz yapmak istediğiniz müstakbel bir şeyi yapacağım dediğinizde, inşeallah deyiniz. وَاذْكُرْ رَبَّكَ Rabbini tezekkür ediniz. اِذَا نَسِيتَ Ne zaman tezekkür tamam olur? Başkasını kalpten çıkardığın zaman. Kâlbinden çıkar başkasını, o zaman Rabbini zikret. وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّى لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا "Olur ki umarım Rabbim, beni doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir, muvaffakiyete erdirir" de.

25- وَلَبِثُوا فِى كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا

Ashab-ı Kehf, mağaralarında dokuz fazlasıyla üç yüzyıl kalmışlardır.

Ashab-ı Kehf, mağarada Sene-i Şemşiyye hesabı ile üç yüz, Sene-i Kamerriyye hesabı ile 309 yıl kalmışlardır. Seneyi Şemsiye ile Seneyi Kameriye arasında fark, her yüzyılda üç senedir. Şu hâlde, Sene-i Şemsiyye'nin üç yüz yılı, Sene-i Kamerriyye'nin 309 yılı olur.

26- قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِى حُكْمِهٖ اَحَدًا

قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا De ki; "Onların mağaralarında ne kadar kaldıklarını, Âllâh-û Teâla daha iyi bilir. لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Göklerin ve yerin gaybını bilmek, (her şeye gizli kalan şeylerin ilmi) O'na mahsustur. اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ O ne güzel görür, O ne güzel işitir. مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِى حُكْمِهٖ اَحَدًا Âllâh'tan başka bir dost yok, bir yardımcı yok. O'nun hükmünde de kimse şerik değildir. Semâvat ve arz ehlinin, O'ndan gayri hiçbir yâr ve yardımcıları yoktur. O, kimseyi hükmünde ortak da etmez.

27- وَاتْلُ مَا اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًا

وَاتْلُ مَا اُوحِىَ اِلَيْكَ Hâlik-i Kâinat, Habibine bilâ teşbih bir talimat veriyor. Buyuruyor ki; Allâh'tan nâzil olan, Rabbinin kitâbından sana vahyolunanı oku. مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. Onların ihtilâflarına ehemmiyet verme, mukabele de etme. (Çünkü âyet Mekki'dir) Hiçbir zaman Kelimât-ı İlahiye'nin tebeddülüne imkân yoktur. وَلَنْ تَجِدَ Bulamazsın مِنْ دُونِهٖ Cenâb-ı Hak'tan gayri مُلْتَحَدًا iltica edecek yer, iltica edilecek yer ancak Âllâh'tır. Sen, O'na iltica ediyorsun.

28- وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِىِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا

وَاصْبِرْ Ey Habibim, نَفْسَكَ nefsine sebat ver مَعَ الَّذِينَ o kimselere ki يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ sabah, akşam "Âllâh" diye çağırırlar. Nefsini, Rablerine sırf O'nun rızasını dileyerek duâ edenlerle birlikte bulundur. Sonra bunu yapıyorlar ama يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ancak rızayı İlâhi'yi istiyorlar. Ne para isterler ne şöhret isterler hatta ne cennet isterler. Ancak Âllâh'ın rızasını isterler, nefsini bunlarla beraber sabret. وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Dünya hayatının zinetine kapılıp da gözlerini onlardan ayırma. وَلَا تُطِعْ İtâat etme, "men erselnâ" مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا kalbini zikrimizden gafil kıldığımız, heveslerine uymuş, وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا işinde haddi aşmış kimselere itâat etme. Ayetin hülasası da mâl-ı serveti çok olanlarla meşkûl olmayın. Çünkü zenginin kâlbi ekseriya mâl-ı servet ile bağlı olduğundan, hâdiste "ölüdür" diyor. Onlarla fazla ihtilât ettiğiniz zaman, size de intikâl eder.

Bu âyetin nüzulüne sebeb; Uyeyne b. Hısn el-Fezâri Müslüman olmazdan evvel, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'e gelmiş. Bakmış ki yanında fukaradan bir cemâat var. Bunun üzerine şunları söylemiş.

"Ya Rasûlâllâh! Bunların pis kokuları seni rahatsız etmiyor mu? Biz Mudar kabilesinin eşrafıyız. Biz Müslüman olursak, bizimle birlikte birçok kimseler Müslüman olur. Bizim, sana tâbi olmamıza mâni ise ancak bu adamların senin yanında bulunmalarıdır. Bunları yanından çıkar! Hiç olmazsa onlar için ayrı, bizim için ayrı birer meclis tahsis et ki sana tâbi olalım." Bu âyet inince Pey-

gamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Âllâh-û Teâlâ'ya hamd olsun ki ümmetim içinde, benim kendileri ile sabretmem emrolunan kimseler halkolmuştur" demiştir.

29- وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا

وَقُلِ De ki onlara cevap budur. الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ Hak ve hakikat Kur'ân-ı Azimüşşan, Rabbinizden nâzil olmuştur. Onun için فَمَنْ sizden kim isterse وَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ imân etsin, فَلْيَكْفُرْ ۚ dileyen de inkâr etsin. Bir def'a hak ve hakikât zahir olmuş, Kur'ân-ı Azimüşşan nâzil olmuş, hak ve hâkikât zuhur etmiş. إِنَّا أَعْتَدْنَا Biz Azimüşşan hazır ettik لِلظَّالِمِينَ zalimler için نَارًا ۚ cehennem azabını. (Bununla ifâde edilir ki cenneti cehennem mevcuttur, hâli faaliyette değildir.) أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ Cehennemin ateşleri onları ihata eder, çadır gibi onları içeri alır. وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا Şayet susuzluktan istimdat ederlerse, بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ onlara zeytinyağı tortusu (veya erimiş bakır) gibi yüzleri kavuran bir su ile imdat edeceklerdir. Bu ne fenâ bir içecek وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ve o (cehennem) ne fena bir yerdir. Eğer düşünseler (Kur'ân-ı Azimüşşan, şeriate muhalif olanları tehdit ediyor.)

30- إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ۚ

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'ân'a imân eden, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imânını âmâl-i sâliha ile tezyin ve takviye eden. (Cennet için imân kâfidir fakat cennetin derecelerini bulmak için de âmal-i

sâliha lâzım gelir.) اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا Ahsen amel var. اِنَّاBiz Azimüşşan, لَا نُضِيعُ zâyi etmeyiz. اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا Böyle güzel amelleri yapanların zerre kadar ecrini noksan etmeyiz.

31- اُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا

اُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ Onlara cennetler var. (Adn cennet; vasat bir cennettir.) تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ Altından nehirler cereyan ediyor. يُحَلَّوْنَ فِيهَا Cennete gittikten sonra zinetlenirler. (Hanımlar da erkekler de en kıymetli zinet, abdest suyu nereye kadar varmışsa oraları nurlanıyor. Onun için namaza dünyada devam eden Müslüman hanımlar, hurilerden güzel olur.) مِنْ اَسَاوِرَ Bilezikler, مِنْ ذَهَبٍ altından bileziklerle süslenecekler. وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ İnce ve kalın dibâdan, yeşil elbiseler giyeceklerdir. مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ Müttekiler için dayanılacak sağa sola dönen koltuklar var نِعْمَ الثَّوَابُ Ne güzel karşılık mükâfattır, وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ne güzel kalma yeridir.

32- وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا Ey Habibim, anlamaları için misal ile zengin olanın kibr-i azametini, fakir üzerine olan misalini beyan et onlara. رَجُلَيْنِ İki adam varmış. جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ Biz, onların birisine iki cennet iki bahçe verdik. مِنْ اَعْنَابٍ Üzüm bağı idi. وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ İkisinin de etrafını hurmalıklarla kuşatmıştık, arası boş di-

ğer meyveler için. وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا Aralarında da ekinler bitmiş, ekinlik yapmıştık.

Bunlar İsrailoğullarından biri Mü'min, diğeri kâfir, iki kardeşti. Babalarından sekiz bin dinar miras kalmış ve yarı yarıya üleşmişlerdi. Kâfir olanı bu para ile arazi ve akar edinmiş, Mü'min ise parasını hayra sarfetmişti.

Bir rivâyete göre de bunlar, Ben-i Mahzûm'dan. Biri Esved bin Abdülesed adlı kâfir ve diğeri Ebû Seleme Abdullah bin Abdülesed adlı Mü'min. İki kardeşti.

33- كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ Her iki bahçe de اٰتَتْ اُكُلَهَا mahsüllerini verirdi, وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا hiçbir meyvesi eksik kalmamıştı. (Çünkü bahçelerin âdeti, bir sene bol meyve vermişse ikinci sene noksan verir.) Bu bahçeler öyle değil, her sene muntazam bol mahsül verirdi. وَفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا Fışkırmak sûreti ile içinden kaynayan bir nehir akıtmıştık.

34- وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَنَا۠ اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَّاَعَزُّ نَفَرًا

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ Bu bağ sahibinin başka serveti de vardı. Bu bağ ve bahçelerle iftihar edip, Müslüman'a diyordu. فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ Müslüman'a diyordu, وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ bir gün muhavere esnasında kardeşine (öğünerek,) اَنَا۠ اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا ben senden malca daha zenginim, وَّاَعَزُّ نَفَرًا aşiret, akraba ve evlâtlarım daha çoktur senden. Böyle iftihar ederdi, sonra daha ziyade öğünmek ve iftihar etmek için, Müslüman kardeşini bağa davet etti.

35- وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ قَالَ مَآ اَظُنُّ اَنْ تَبِيدَ هٰذِهٖٓ اَبَدًا

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ (Böyle gurur ve kibirle) kendisine zulmederek bağına girdi. وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ Nefsine zulmederek kibir ve ûcub ile bahçeye girdi, Müslüman kardeşi de beraber. (Sonra bununla da kalmadı, ahireti de inkâr edecek kâfir olan.) مَآ اَظُنُّ Ben zannetmem ki اَنْ تَبِيدَ bu bahçe harap olmaz demek istiyor. هٰذِهٖٓ اَبَدًا Bu bahçe, dâimi ebedi devam eder.

36- وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلٰى رَبِّى لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا

وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً Kıyametin kopacağını da zannetmiyorum. وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلٰى رَبِّى Şayet Rabbime döndürülüp, O'na götürülürsem. (Eğer senin bildiğin gibi ben, Rabbime avdet edersem yâni doğru da olsa zannettiğin gibi) zannetmem ki لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا (orada) bundan daha hayırlı bir akibet bulacak değilim. (Böylece küfrünü beyan etti)

37- قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذِى خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًا

قَالَ لَهٗ صَاحِبُهٗ Mü'min olan, kardeşine cevap verdi. وَهُوَ يُحَاوِرُهٗٓ Muhavere eder, cevap verirken dedi. اَكَفَرْتَ بِالَّذِى خَلَقَكَ Seni yoktan var eden Âllâh'a küfür ettin. خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ Seni evvelâ topraktan halk etti, Âdem Aleyhisselâm topraktan halk oldu, babandır. ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ Sonra Âdem Aleyhisselâm'dan sana kadar da nutfeyi meniden hâsıl oldu, bunların hepsini yapan Âllâh. Sen,

O'nu şimdi inkâr mı ediyorsun? ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًا Daha sonra seni, bir adam biçimine sokan Âllâh'ı inkâr mı ediyorsun?

Servetinin ve adamlarının çokluğuna gururlanan bu kişinin, ahireti inkâr ettiği 36. âyetin başında anlatılmıştı. 37. âyette ise bu kişi, Âllah'ı inkâr etmekle itham ediliyor. Şu hâlde Beyzâvi'nin de işaret ettiği gibi, ahireti inkâr etmek, bir bakıma Âllâh'ı inkâr etmek demektir. Zirâ âhiretin imkânsızlığını savunmak, Âllah'ın gücünün sonsuzluğundan şüphe etmenin bir sonucudur. Nitekim bu kişiye, kendisinin yaradılış safhaları hatırlatılmak sûreti ile bu kudretin sahibi olan Âllâh'ın, kıyâmeti de gerçekleştirme gücünde olduğu ispatlanmak istenmiştir.

38- لٰكِنَّا هُوَ اللّٰهُ رَبِّي وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّي اَحَدًا

لٰكِنَّا "lâ kin ene"dir aslı. Eğer vakıfta olursa "lâ kin ene" eğer geçerse "lâ kinnê" denilir. Sen böyle inkâr ediyorsun, ben ise inkâr etmem senin gibi. هُوَ اللّٰهُ رَبِّي Rabbimdir Âllâh. وَلَآ اُشْرِكُ بِرَبِّي اَحَدًا Ben, Rabbime hiçbir şerik koşmam. Hâlik-i Kâinat birdir, benim Rabbim budur.

39- وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَّوَلَدًا ۚ

وَلَوْلَآ اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ Yani "hellâ" Niçin sen bahçene, bağına girdiğin zaman قُلْتَ söylemedin? مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ "Âllah ne isterse, o olur. لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ Kuvvet-i kudret Âllâh'a aittir." (İnsan fevkalâde bir şeyi gördüğünde مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۚ "mâşêâllâhû lâ kuvvete illâ billâh" demeli. Eğer böyle derse, isâbet-i ayın olmaz.) Müslüman olan kardeşine, sen bahçeni gördüğünde مَا شَآءَ اللّٰهُ ۙ "mâşêâl-

lâh" demedin, لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ Allâh'ı da inkâr ettin. اِنْ Eğer تَرَنِ beni görürsen böyle fakir, اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا mal-û evlât itibariyle aşağı görürsen, benim üzerime tekebbür etme. Beni, kendinden güçsüz görüyorsan (şunu bil ki;)

40- فَعَسٰى رَبِّىٓ اَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا

فَعَسٰى Yakındır. رَبِّىٓ Benim Rabbim, اَنْ يُؤْتِيَنِ bana verir خَيْرًا senin cennetinden daha hayırlı, مِنْ جَنَّتِكَ benim kanaatım var. Öldükten sonra Rabbim bana in'am ve ihsan eder. وَيُرْسِلَ Gönderir عَلَيْهَا senin bu bağına bahçene حُسْبَانًا sâika, yıldırım مِنَ السَّمَآءِ yukarıdan. فَتُصْبِحَ Bağın ne olur? صَعِيدًا Toprak olur, زَلَقًا yumuşak toprak olur.

41- اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا

اَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا yahut bağının suyu dibe çekiliverir. فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا Hiç gücün de yetmez ki o suyu arayıp bir daha bulamazsın.

42- وَاُحِيطَ بِثَمَرِهِ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِى لَمْ اُشْرِكْ بِرَبِّىٓ اَحَدًا

وَاُحِيطَ بِثَمَرِهِ Derken ihata etti gazab-ı İlâhi, o kâfirin bütün servetini, bağ-ı bahçesi mahvoldu gitti. Onun temennisi tamamen zuhur etti. Hiçbir yeşillik kalmadı, kaynayarak akan suyu da yerin dibine geçti. فَاَصْبَحَ Sabahleyin geldiğinde hal-i vaziyeti gördü. يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ Ellerini hasretle vuruyor birbirine, nedâmet-i tehassür

ile. عَلٰى مَآ اَنْفَقَ فِيهَا Ben zahmetler ile uğraşarak bu bahçeleri böyle meydana getirdiğim halde, bütün mahsül ve hizmetler mahvoldu gitti. وَهِىَ خَاوِيَةٌ Bakıyor ki düşmüş عَلٰى عُرُوشِهَا tepenin üzerine yani ne varsa binalar yere, çatıları da üstüne çökmüştü. وَيَقُولُ Dedi, nedamet etti, pişman oldu fakat ne fayda, geçti. يَا لَيْتَنِى Keşke لَمْ اُشْرِكْ ben şerik yapmasaydım, بِرَبِّى اَحَدًا keşke ben Rabbime şerik yapmasaydım.

43- وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ Kendisine, Âllah'tan başka yardım edecek bulunmadı, bir cemâat يَنْصُرُونَهُ yardım etsin. **Fie**; cemâat demektir. Bahçeyi imar etmek için hiçbir cemâattan yardım görmedi. مِنْ دُونِ اللهِ Âllah'tan başka, وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا kendi kendini de kurtaracak güçte değildi.

44- هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ İşte bu vak'aları düşünürseniz. Velâyet, emir ancak Âllah'ındır, başkasının değil. هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا Mükâfatı en iyi olan O, en güzel akıbeti veren yine O'dur.

Cenâb-ı Hak, ikinci bir misal de bildiriyor. Dünyanın seriuzzevâl olduğuna, dünyanın bâki olmadığına misaldir.

45- وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ مُقْتَدِرًا

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Dünyanın hayâtı neye benzer, misâl

ile bildir ey Habibim. كَمَآءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَآءِ Gökten indirdiğimiz bir su, yağmur gibidir. فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ Onunla yeryüzünün nebatları birbirine karışır, (kuvvetlenir, büyür, olgunlaşır.) فَاَصْبَحَ Bir zaman sonra هَشِيمًا kurumaya başlar, kuruduktan sonra bir rüzgâr gelir. تَذْرُوْهُ الرِّيَاحُ Rüzgâr onu kırar, savurduğu çerçöp haline gelmiştir. İşte dünyanın hayatı da buna benzer. وَكَانَ اللّٰهُ Âllâh CelleCelâlûhû عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ مُقْتَدِرًا her şeye, her şey üzerinde iktidar sahibidir.

46- اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ Mâl-û servet, evlât, ne olabilir? İnsana nihâyet زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ dünya hayatının zinetidir, başka hiçbir şey değildir. Âhiret umuru, onun yolunda sarfederse o zaman fayda verir. وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ Fakat hiçbiri bâki değildir. Bâki kalacak salih amellerdir ki خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا Rabbinin nezdinde, sevapca da amelce de hayırlıdır.

Cenâb-ı Hak karşılaştırıyor. Bir tarafta dünyada mâl-û servet, evlât, aşiret var. Onlar ne yapıyor insana? Dünyada zinetleniyor, sürurla geçiriyor gibi. Buna güvenmeyin nihayet dünyada hayatınız kadar devamı var.

Ya ne yapalım diyor. Bêkıyâtüssalihâta devam edelim diyor. Bêkıyâtüssalihâtı, Abdullah bin Abbas buyuruyor. Beş vakit namaz, Hac, Ramazan orucu veya

100 defa (Sübhanâllâhi velhamdû lillâhi ve lâ ilâhe İllâllâhû vallâhû ekber ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm.)

100 defa (Estağfirullâh ellezî lâ ilâhe illâ hû, el-Hayyû'l-Kayyûme ve etûbû ileyh.)

100 defa (Allâhümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve ala âli seyyidinâ Muhammedin vebârik vesellim.)

Her gün 100'er def'a okunursa büyük bir nimet olur. Bu tesbihat zikirler bâki kalıyor.

47- وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً ۙ وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ۚ

وَيَوْمَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine beyan et o günleri ki نُسَيِّرُ الْجِبَالَ dağları yerlerinden koparıp yürütürüz, (atılmış pamuk gibi.) وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً Ve yeryüzünün çırılçıplak olduğunu görürsün. وَحَشَرْنَاهُمْ Mü'minleri de kâfirleri de kâbirlerinden çıkarırız. فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ۚ Hiçbirisini bırakmaksızın, (tüm ölenleri) mahşerde toplamış olacağız.

48- وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا ۗ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ بَلْ زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا

وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ صَفًّا ۗ Ve hepsi, saf saf Rabbinin huzuruna arz olunurlar. O vakit melekler görür onları. لَقَدْ جِئْتُمُونَا Melek lisanı ile onlara derler ki hayratı olmayanlara. كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ Siz geldiniz, nasıl ki ilk evvela dünyaya gittiniz de annenizden çıplak geldiniz, hiçbir şeyiniz yoktu. Şimdi de hiçbir şeyiniz olmadığı halde geldiniz. بَلْ زَعَمْتُمْ Belki zannettiniz ki اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا siz ba's ve haşir olmayacak mı zannettiniz?

Mevlâna Celâleddin-i Rumi Kaddesallahu Sırrahülaziz buyuru-

yor. Geri gelmeye ümidin yok mu idi? Sen dünyaya gittin ömür verdik, imkân verdik, burası için bir şey yapmadın. Buraya geleceğine ümidin yok mu idi? Bugünkü va'deyi bâtıl mı zannederdin, böyle çıplak geldin bu kapıya? Buna inanmıyordun, inansaydın elbette çalışırdın. Bu kadar isyan ile eli boş olarak dostun kapısına nasıl geliyorsun?

49- وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ۚ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ۗ

وَوُضِعَ الْكِتَابُ Herkesin kitabı, (amel defteri ortaya) konulur. فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ Mücrimler korkmaya başlarlar. Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. وَيَقُولُونَ Diyorlar, يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ birbirlerine diyorlar ki; يَا وَيْلَتَنَا "Veyl olsun, vay hâlimize nasıl bir mektup!" diyorlar. لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً Küçük büyük günahlarımızdan hiçbirini bırakmaksızın, hepsini sayıp zapt etmiş, إِلَّا أَحْصَاهَا hepsini tadât etmiştir. وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا Ve bütün yaptıklarını hazır, karşılarında bulurlar وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا Senin Rabbin, âdildir hiç kimseye zulmetmez. Âdalet-i İlâhiye tecelli eder.

50- وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ ۖ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ ۖ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ ۖ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا

Bundan evvel bir hikâye geçti. İki kardaş vardı. Birisinin iki

cenneti, zenginliği vardı. Diğeri ise fakir idi. Zengin servet sahibi dâima fakirin üzerine kibr-i azamet gösterir. "Benim servetim vardır, senin ise yoktur" diyordu. Sonunda bu zengin servet sahibinin mal-û serveti mahvoldu. Diğer fakir olan da Rahmet-i İlâhiye'ye nâil oldu. Cenâb-ı Hak, zenginin bu hali şeytanın iğvatındandır, buyuruyor. Zengine, "azamet-i kibri fakir üzerine yap" diyen, telkin eden şeytandır. Şeytan bir yere muvaffak olamadı mı, onun dostlarını elde eder. Bu şekilde onun üzerine gider. Meselâ Âdem Aleyhisselâm'a muvaffak olamayınca, Havva Radıyâllâhû Anhâ'yı elde etti.

İşte zengin servet sahiplerinin fukara üzerine kibr-i azamet etmesi, gâye nihâyet nereye varır? Zenginin mâl-û serveti hepsi mahvolur, fakir ise; Cenâb-ı Hâk, onu yine lütf-u keremiyle geçindirir, devam eder.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ Biz Azimüşşan emrettik meleklere ki "Âdem Aleyhisselâm'a secde edin" demiştik. Secde, yâ hürmet secdesidir, eğilmektir. Yahut Âdem Aleyhisselâm, mescudun ileyhtir, mescudun leh değildir. Nasıl ki biz duvara karşı secde ediyoruz. فَسَجَدُوٓا Yerdeki melekler secde ettiler, (semâvattaki melekler gelip secde etmediler.) اِلَّآ اِبْلِيسَ Ancak iblis hariç, secde etmedi. كَانَ مِنَ الْجِنِّ Gerçi iblis, meleklerin arasında idi fakat onun aslı cinlerden idi. İblis senelerce ibadet, secde etti. Cenâb-ı Hak, yapılan senelerce ibadeti red ederek, nasıl olur da Âdem Aleyhisselâm'a emredilen secdeden dolayı, iblisi ebedi olarak rahmetinden tard etti. Demişler ki sebebi budur; İblis, bütün ibadetlerini ucub içinde yapıyordu. "Benim gibi, bu kadar çok güzel ibadet yapan var mıdır?" diye kendi kendine ucup ediyordu. İblisin her

ibadetinin sonunda, onun kendini beğenmesi, ucbu ibadetini iptal ediyordu.

Bir Mü'min de yapmış olduğu ibadetine güvendi mi, ibadetleri iptal edilmiş olur. Öyle ise ibadete güvenmek ne oluyor? Şeytan-iblisin yolu oluyor. Çünkü onun ibadetleri, o yolda ucbundan dolayı iptal olmuştur.

فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖ Feseka; fısk, huruçtur. Fâsık oldu demek, taat-ı İlâhiye'den huruç etti. Emr-i İlâhi'den huruç etti, hariç oldu emr-i İlâhi'den. اَفَتَتَّخِذُونَهٗ وَذُرِّيَّتَهٗٓ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِى Ey insanlar! Bu iblis sizin düşmanınız olduğu, hele ilk babanız Âdem Aleyhisselâm'ın düşmanı olduğu ilân edildikten sonra, siz bu düşmanı ve onun evliyaları, hepsi size düşman olduğu halde beni bırakıp da onu ve zürriyetini mi dost ediniyorsunuz? Benim emrimi bırakıp da onun sözünü tutmak, halbûki وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ onlar zaten size apaçık düşmandır. بِئْسَ لِلظّٰلِمِينَ بَدَلًا Ne fena bir değiştirmedir. Âllah'ın taatına bedel, iblise itaat etmek ne fena bir tebdildir. Dostu bırakıp da düşmanın sözüne uymak ne fena çirkin bir bedeldir.

51- مَآ اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا

مَآ اَشْهَدْتُهُمْ İblise ve zürriyetine işhad etmedim, göstermedim, خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ yerleri ve gökleri halk ederken onları orada hazır etmedim. وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ Birbirlerinin halk edilişini de görmediler. وَمَا كُنْتُ Değilim ben, مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ idlâl dalalette olan şeytan ve avanelerini عَضُدًا a'van, dost ittihaz etmem. Ben, dinim için fasık ve münafıkları yardımcı edinmiş değilim.

52- وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا

وَيَوْمَ يَقُولُ Tasvir ediyor Cenâb-ı Hak. Ey Habibim, beyan et onların kıyametteki hallerini. O günde Âllâhü Tealâ, melek lisanı ile haşirde mücrimlere, نَادُوا "çağırınız شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ bana şerik ittihaz ettiğiniz, الَّذِينَ زَعَمْتُمْ şeriklerim zannettiğiniz, bana şerik ettiklerinizi çağırın bakalım, size bir imdat edecekler mi?" فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ Onlar da nidâ edecek, (yardımcı isteyecek)ler fakat kendilerine cevap verilmiyecek. وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا Onların arasına helâk edici cehennem dereleri, tehlikeli bir uçurum koyduk.

53- وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا

وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ O zaman mücrimler, ehl-i cehennem, cehennemi gözle müşahade ederler. فَظَنُّوا اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا Bilirler ki içine girecekler, içine düşeceklerini yakinen anlayacaklar وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا fakat geri dönecek bir yer de bulamayacaklar.

54- وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا Biz Azimüşşan "beyyennê" beyan ettik. فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ Bu Kur'ân-ı Azimüşşan'da مِنْ كُلِّ مَثَلٍ her misâl, her cinsten, her ceşidini beyan tafsil ettik. وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَىْءٍ جَدَلًا İnsân-ı kâfir ekseriyâ cedel, tartışmaya her şeyden çok düşkündür. Kur'ân-ı Azimüşşan'a, Rasûl-û Ekrem'e karşı mücadele eder. Kâlbinde imân olan, onu yapmaya utanır ve itaat eder.

55- وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّآ اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا

وَمَا Nedir مَنَعَ النَّاسَ insanları men eder imân etmekten, Rablerinden mağfiret talep etmekten, اَنْ يُؤْمِنُوٓا imândan? Nedir, onları imândan men eden alıkoyan? اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰى Hidayet gelmiştir ki Kur'ân'dır, mani olan nedir ki imân etmiyorlar? وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ Ne mâni var, Âllâh'tan istiğfar talep etmiyorlar? اِلَّآ اَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ Önceki ümmetlerin başlarına gelmiş olan kahr-ı gazabın gelmesini bekliyorlar اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا veya kendilerine ansızın ve aşikâre azabımızın gelmesini bekliyorlar.

56- وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ وَمُنْذِرِيْنَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوْٓا اٰيَاتِيْ وَمَآ اُنْذِرُوْا هُزُوًا

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ Biz Azimüşşan, mürselleri peygamberleri gönderiyoruz. اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ Ancak (Mü'minleri cennetle) müjdeleyici, وَمُنْذِرِيْنَ ۚ kâfirleri de cehennem ile korkutucudur. وَيُجَادِلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالْبَاطِلِ Kâfir olanları ise hakkı, bâtıl ile ortadan kaldırmak için mücadele verirler. لِيُدْحِضُوْا بِهِ الْحَقَّ Hakkı, batılla çürütmek için mücadele ederler fakat delilleri yoktur. Kâfir ve münâfıkların hali budur. Mücâdele, delil ile baş edemedi mi işi kuvvete döküyor. وَاتَّخَذُوْٓا اٰيَاتِيْ وَمَآ اُنْذِرُوْا هُزُوًا Âyât-ı Kur'aniyeyi ve bu nasihat-ı vaizleri alaya alır, eğlence edinirler.

57- وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ

اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُوا اِذًا اَبَدًا

وَمَنْ Kimdir اَظْلَمُ daha zalim? İstifâm-ı inkâridir. Bundan daha zalim yoktur, olamaz. مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ Âyât-ı Kur'âniye tezkir edilir, va'z-ı nasihat edilir. Kur'ân'ın âyetleri söylenir, halbûki فَاَعْرَضَ عَنْهَا ondan i'raz eder, küfür ve mâsiyetlerini unutan (akibetini düşünmeyen) bir kimseden daha zalim kim olabilir? وَنَسِىَ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى Allâh'a karşı yaptığı hataları unutur. مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ Allâh emrediyor, onların tuttuğu yol cehennem içindir. قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً Biz, onların kâlplerine perde koymuşuz. Hak ve hakikat, Kur'an kalplerine girmiyor. اَنْ يَفْقَهُوهُ Kalplerinde perde var, Kur'an oraya girmiyor. وَفِى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ Kulaklarına da (işitmemeleri için) bir ağırlık koyduk. وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى Ey Habibim, böyle küfr-ü inâdi sahibi olanları, eğer hidâyete talep etsen bile فَلَنْ يَهْتَدُوا اِذًا اَبَدًا hiçbirisi hidayete gelmez. Çünkü ben, bunları cehennem için halketmişim.

Mevlâna Celâlêdin-i Rûmi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruyor. Ey, dünyanın mâl-û mülküne yapışmış. Ne âhireti düşünüp görüyor, ne de dünyanın hakikatını biliyor. Eğer Cenâb-ı Hak'kın azametini bir lahza müşahade etsen, tecelliyatını bir görebilsen. O vakit bu dünya gözünden düşer, Allâh'ın emirleri ateş gibi de olsa canını atarsın içine. Fakat senin basiretin kapalı, orada ne olduğunu bilmiyorsun. Bilmediğin için dünya güzel görünüyor. Eğer o taraftan biraz zuhurat olursa, bu dünyanın yenilen ve içilenlerini cife gibi görürsün. Kurb-u İlâhi, Allâh'a tekarrubun verdiği tesir, eğer bir lahza zuhur eder görürsen, dünyanın bu nimetleri gözden

düşer, adeta cife gibi olur. Ne için görmüyor? Kusuru gözündedir, aşağı ile yukarıyı görmüyor. Aldanmıştır, pislerle arkadaşlık yaptığından akidesi bozulmuştur. Akideyi tashihe çalışmıyor, benliği de var, "benim" diyor. Benim diyen de hiçbir şey alıp anlıyamaz. Lâhza lâhza yüz üstüne düşer, bir adam ki hâli görür de akibetini görmüyor. Akibetini düşünüp görmiyen, önünü görmiyen insan gibidir.

58- وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِۚ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَۚ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِۚ Ey habibim, senin Rabbin mağfiret sahibidir, merhamet edicidir, onun için imhal ediyor. Eğer bu hataları yapanları, hatalarının akabinde hemen acilen günahlarla muâhaze etseydi, yeryüzünde bir insan kalmazdı. لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا Şayet Rabbin, onları kazandıkları günahlardan dolayı muâheze edecek olsaydı, لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَۚ ahiret azabını tâcil etmiş olurdu. O vakit dünya, ahiret olurdu. Halbûki azap yeri dünya değil, ahirettir. بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ Fakat onlar için va'dedilen bir zaman vardır. لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا Âllâh'tan başka bir merci yok, artık bundan kaçıp kurtulacakları bir sığınak bulamıyacaklardır. Âllâh-û Teâlâ'dan gayri, asla kurtarıcı bulamazlar.

59- وَتِلْكَ الْقُرَىٰٓ اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا

وَتِلْكَ الْقُرَىٰٓ اَهْلَكْنَاهُمْ İşte biz, o (Nuh, Ad, Semud, Lût ve benzeri) memleketleri nefislerine zulmettikleri vakit helâk ettik. Bu helâk oluşları da onların cezaları değildir. Bu musibetlerin olması, ahiretteki ebedi azaplarının olacağına işarettir. Yoksa ölüm

ceza değil, ölüm zaten kazıye-i mahkemedir, herkese gelecektir. لَمَّا ظَلَمُوا Nefislerine zulmettikleri zaman, وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا onları helâk etmek için de muayyen bir zaman tayin eyledik (ki o zamanı ne tehir ve ne takdim edemezler.) Eğer zalimin zulmü yalnız dünyada ölümü ile kapanırsa, yapacağını yaptı ve gitti olur. Onun zulmü, ölümü ile kapanmıyor. Dünyada biraz azap görürse alamettir, ahiretteki şiddetli azap olacağına delildir.

İyilerin de mükâfatı ahirettedir fakat iyiler de bu dünyada mükâfat görürler. O mükâfat, onun ecr-i ücretine mukâbil değildir. Bu mükâfat, ahiretteki ebedi saadetine bir işaret oluyor.

60- وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِىَ حُقُبًا

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ Mûsâ Aleyhisselâm hakkında olup, tefsirler iki ayrı şekilde rivayet ediyorlar. Mûsâ Aleyhisselâm belagatlı bir hutbe okumuş, birisi söylemiş. Ya Mûsâ, şimdi yeryüzünde senden daha âlim kimse var mıdır? Mûsâ Aleyhisselâm da "lâ e'lemü" demiş. Bu lâ e'lemu kelimesi, Mûsâ Aleyhisselâm'ın gözü içinde bulunan bir kılın rahatsız ettiği gibi, misali üzerine, bu sözün karşılığını ona çektirmiş oldu. Mûsâ Aleyhisselâm, "lâ e'lemü" demeyip "Âllâh bilir" diyecekti. Lâ e'lemü dediğinden dolayı imtihana tabi tutuldu.

Cenâb-ı Hak da buyurdu. Benim bir kulum var, Mec'meal Bahrayn. Âlimdir, git ondan talim et. وَاِذْ قَالَ Ey Habibim, ümmetine beyan et o zamanları ki قَالَ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm dedi, لِفَتٰيهُ arkadaşına ki Yûşa Bin Nun bin Efrahim bin Yusuf idi. Yusuf Aley-

hisselâm'ın torunudur. Dedi; لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ Ben, Mec'meal Bahrayne (iki denizin birleştiği yere) varıncaya kadar durmayıp gideceğim. Arkadaşına, benim seferim uzundur, diyor. İki denizin mültekası, tefsir diyor ki; Rum Denizi ile Fars Denizinin yan yana geldiği yerdir. Bazıları da diyor ki; inde bahril muhit yer var diyor. Bir kısmı da diyor ki; Mûsâ (Aleyhisselâm) ile Hızır Aleyhisselâm her ikisi de ilm-i İlâhi'den birer deniz gibidir. Mûsâ Aleyhisselâm zâhir âleminin, Hızır Aleyhisselâm da bâtın âleminin denizidir. "ev emdıya hukuben" Yahut (maksadıma erinceye kadar) senelerce yürüyeceğim. Ben, diyor uzun yolculuk yapacağım, tâ ki onu görünceye kadar. Yuşa Aleyhisselâm bu yolculukta, Mûsâ Aleyhisselâm'a refakat ve hizmet etmişti.

61- فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ سَرَبًا

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا Her ikisi de iki denizin birleştiği yere ulaştılar.(Cenâb-ı Hak, ilham ile Mûsâ Aleyhisselâm'a demişti. "Bunun alâmeti nedir?" diye Mûsâ Aleyhisselâm sormuştu. Cenâb-ı Hak da "bir balığı kızartacaksın ve çantana koyacaksın, ne zamanki o balık dirilip hayat bulur ve denize atlarsa, işte aradığını orada bulursun.) فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا Ne zamanki Mec'meal Bahrayn'e gittiler, نَسِيَا حُوتَهُمَا epey zaman yol alıp oraya gittiler, balığın bu halini hikâyesini unutup hatırlarından çıktı. فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ سَرَبًا Balık yolunu tutup denize atlayarak, denizde bir deliğe doğru yola koyulmuştu. (Balık yanlarındaki çantadan çıkıp, kendini denize atıyor ve denizde kaybolup gidiyor.)

Rivayet edildiğine göre Mûsâ Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hak'ka sordu. "Ya Rab, kullarının sana en sevgilisi hangisidir?"

- Buyurdu ki; "Beni zikreden, unutmayandır."

- "En hâkimi hangisi?"

- Buna karşılık da "hak ile hükmeden ve hevasına uymayan" buyuruldu.

- "Peki, en âlim kulun kim?"

Bu soruya karşı da Cenâb-ı Hak. "Belki bir kelimeye rast gelirim de bir hidayete delalet eder veya bir felâketten kurtarır" diye, "insanların ilmini tetebbü ile kendi ilmine zammeden" buyurdu.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, "Ya Rabbi, kullarının içinde benden çok bileni varsa bana göster" dedi. "Var" buyuruldu.

Denildi ki Hızır Aleyhisselâm'dı.

Mûsâ Aleyhisselâm, "O halde onu nerede arayayım?" dedi. "Mec'meal Bahrayn'de, taşın yanında, balığı kaybedeceğin yerde. Beraberine bir balık al. Onu nerede kaybedersen bil ki o, oradadır." buyuruldu.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, fetasına biraz ekmek ve tuzlanmış bir balık almasını ve balığı nerede kaybederse kendisine haber vermesini emretti.

Sonra ikisi de yola koyuldular. Vaktaki o iki denizin birleştiği yere vardılar. Orada bir taşın dibine oturdular. Yuşâ Aleyhisselâm azıklarını ve balığı taşın üzerine bıraktı. Meğer bu taşta hayat suyu varmış ki ölüye damlatılsa dirilirmiş. Epey bir zaman yürümüş yorulmuşlardı, Mûsâ Aleyhisselâm uzanıp uyudu. Bu esnada Yuşâ Aleyhisselâm abdest almak istedi. Abdest suyundan birkaç damla

balığa dokunur dokunmaz, balık hemen dirilerek denize atıldı ve bir deliğe doğru yolunu tuttu.

Hızır Aleyhisselâm ile buluşacakları yer burası idi. Fakat Yuşâ Aleyhisselâm, aradıklarını bulmaya nişane olacak balığın denize atılıp kaçtığını haber vermeyi, Mûsâ Aleyhisselâm da tekrar yola çıkarken, onun ne olduğunu sormayı unutmuştu.

62- فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا

فَلَمَّا جَاوَزَا Ne zamanki epey bir zaman gittiler, قَالَ لِفَتٰيهُ Mûsâ Aleyhisselâm arkadaşına dedi. اٰتِنَا غَدَآءَنَا Bizim yemeğimizi getir, yemek yiyelim. لَقَدْ لَقِينَا Biz mülaki olduk, مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا bu seferde نَصَبًا çok zahmeti çektik. (Mûsâ Aleyhisselâm, o zamana kadar seferde ne acıkmış ve ne de zahmet çekmemişti deniliyor. Ancak bu seferde çok zahmet çekmiş.)

63- قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّى نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَآ اَنْسَانِيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ عَجَبًا

قَالَ اَرَاَيْتَ Baktılar ki balık yok قَالَ dedi, fetâsı ki Yuşâ Aleyhisselâm. اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ Gördün mü biz, o taşın yanında iken, sen istirahate çekilmiş iken فَاِنِّى نَسِيتُ الْحُوتَ ben unuttum sana söyliyeyim, balığın çıkıp gittiğini. وَمَآ اَنْسَانِيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ Bunu bana herhalde şeytan unutturdu, اَنْ اَذْكُرَهُ sana söylemeyi unuttum. وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِى الْبَحْرِ عَجَبًا "Balık (denize atıldı ve) denizde acayip bir yol açarak gitti" dedi.

64- قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا قَصَصًا

قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ Mûsâ Aleyhisselâm dedi. "İşte bizim de

aradığımız bu idi. (ذٰلِكَ bizim bu seferimiz o yerdir.) Bizim talep ettiğimiz, gelmek istediğimiz o yerdir. Öyleyse فَارْتَدَّا ikisi de yüzlerini çevirdiler, عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا izlerinin üzerine geldikleri yoldan قَصَصًا birbirlerine hikâye söyleyerek, işte buradan geldik, şuradan geçtik diyerek talep edilen yere geldiler. O yeri buldular, bulduktan sonra,

65- فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَآ Orada kullarımızdan öyle bir kul buldular ki Hızır Aleyhisselâm'dır. Öyle bir kul ki اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا biz Azimüşşan, ona tarafımızdan bir rahmet (vahiy ve nübüvvet yahut uzun ömür) vermiştik. وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا Ona ilm-i ledünni vermiştik. (Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'ı görür ve yanına gelerek selâm verir. "Esselâmu Aleyküm ve Rahmetullah" diyor. O da redd-i selâm olarak, "Aleykesselâm ey Mûsâ Nebiyyi Ben-i İsrail" diyor.)

Mûsâ Aleyhisselâm da "benim Ben-i İsrail peygamberi olduğumu nereden biliyorsun?"

O da cevaben diyor ki; "Sen, benim burada olduğumu, nereden haber aldınsa ben de oradan haber aldım" diyor.

66- قَالَ لَهُ مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا

قَالَ لَهُ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm, ona dedi. هَلْ اَتَّبِعُكَ "Sana tabi olayım mı? عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا Âllâhû Teâla'nın sana

rüşd, hidayeti kısmet ettiğini, bana ders vermek için sana tabi olayım, beni kabul eder misin?"

67- قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا

Hızır Aleyhisselâm dedi; "Ya Mûsâ, senin gücün yetmez مَعِىَ benimle beraber sabr-ı tahammül etmeye." صَبْرًا

Halbûki derece itibari ile Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'dan çok farklıdır. Mûsâ Aleyhisselâm, ulül-azim bir peygamberdir. Lakin herkesin bir ilmi vardır. Hızır Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'a "sen ilm-i zâhiri biliyorsun, ben ise ilm-i bâtını biliyorum" diyor. "Sen benim ilmimi bilmiyor, ben de senin ilmini tebligatı bilmiyorum" diyor. Onun için benim ilmimi anlamaya sabr-ı tahammülün yetmez.

68- وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا

وَكَيْفَ تَصْبِرُ "Nasıl sabredebilirsin? عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا Senin ihata etmediğin, haberdar olmadığın bir muamele cereyan edecek. İlminin içyüzünü ihata edemediğin bir şeye nasıl sabredebilirsin?" dedi.

Denildi ki Mûsâ Aleyhisselâm; "Niçin sabredemem?" demiş. Hızır Aleyhisselâm da "Sen bir peygambersin, hükmün zahir üzeredir. Benden bir ilim sâdır olur ki o yadırganır ve sen, onun sebebini bilmez ve ona sabredemezsin" diye cevap vermişti.

69- قَالَ سَتَجِدُنِىٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِى لَكَ اَمْرًا

قَالَ Mûsâ Aleyhisselâm dedi. سَتَجِدُنِىٓ "Beni bulursun, اِنْ شَآءَ

اللّٰهُ صَابِرًا Âllâh'ın maşiyeti ile sabırlı bulursun, hiçbir şeye itiraz etmem. وَلَآ اَعْصِى لَكَ اَمْرًا Senin hiçbir emrine de isyan etmem."

Bunun üzerine Hızır Aleyhisselâm bir şart koşuyor.

قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِى فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَنْ شَىْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ۟ 70-

قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِى "O halde, eğer bana tabi olursan, فَلَا تَسْـَٔلْنِى عَنْ شَىْءٍ sana onun hakikatını bildirinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma. حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ۟ Acayip, garip gördüğün şeyleri bilahare söylerim" dedi. Böylece ikisi mukavale ettiler.

فَانْطَلَقَا ۖ حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۟ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ۚ 71- لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا

حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فَانْطَلَقَا İkisi beraber denizin sahilinden yürüdüler. فِى السَّفِينَةِ Bir gemiye bindiler, karşı tarafa geçecekler. خَرَقَهَا ۟ Hızır Aleyhisselâm, gemi denizde seyrederken eline bir balta alarak gemiyi deldi. Mûsâ Aleyhisselâm, ona; "İçindekileri suda boğmak için mi gemiyi deldin? قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ۚ Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir şey yaptın, لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا mühim bir şey yaptın" dedi. (Halbûki bizden ücret bile istememişlerdi.)

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا 72-

Hızır Aleyhisselâm; "Ben, sana benimle beraberliğe sabredemezsin demedim mi?" dedi.

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ اَمْرِى عُسْرًا 73-

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى Mûsâ Aleyhisselâm; "Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme بِمَا نَسِيتُ çünkü bu sefer unuttum. وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ اَمْرِى عُسْرًا Bu işimde bana güç bir şey teklif etme, kolaylık göster, ben uzun yoldan geldim senden malûmat almaya" dedi.

74- فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهٗ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا

فَانْطَلَقَا Oradan kalkıp beraber gittiler. حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا (Karaya çıktılar, çocuklar oynuyorlardı.) Hızır Aleyhisselâm bir erkek çocuğu gördü. Hızır Aleyisselâm hemen onu öldürdü, فَقَتَلَهٗ çocuğu katletti. قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki; "Böyle pak, günahsız bir nefsi, bir nefis karşılığı olmaksızın (haksız yere) nasıl öldürdün? لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا Gerçekten sen fena bir şey, hoşlanılmayacak çok kötü bir iş işledin" dedi.

75- قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا

Yine Hızır Aleyhisselâm; "Ben, sana, benimle beraberliğe sabredemezsin demedim mi?" dedi.

76- قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَىْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِى ۚ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّى عُذْرًا

قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَىْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِى ۚ Mûsâ Aleyhisselâm diyor, Hızır Aleyhisselâm'a. "İki defa oldu, bu sefer de benim kusuruma bakma. Eğer bundan sonra sana bir şey soracak

olursam, artık bana arkadaşlık etme, bana müsahib olma." (Yine beraber sefer yolculuğuna devam ediyorlar.) قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا Zira, tarafımdan özrü nihayete erdirdin, (itiraz edecek bir özrüm kalmadı) dedi.

Vasiyyetine üç defa muhalefet etmişti. Bir Hadis-i Şerif'te "Âllâhû Teâlâ, kardeşim Mûsâ'ya rahmet eylesin! Utandığı için bu sözü söylemiştir. Şayet acele etmeyip sabretse idi, Hızır Aleyhisselâm, ona acayiplerin acayibini gösterirdi." buyrulmuştur.

77- فَانْطَلَقَا حَتّٰى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا

فَانْطَلَقَا Yürüdüler, حَتّٰى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ ehl-i karye. Karye, Kur'an-ı Azimüşşan'da buyuruyor. Sarahat yok fakat Müfessir-i İzam'ın ittifakı ile Antakya şehridir. (Antakya halkı ne misafiri sever ne iyiliksever, eski zamanda da böyleydi, şimdi de böyledir. Mesela nasılki Peygamber-i İzam'a böyle yapmışlar, orta zamanında da Ali RadıyÂllâhû Anh'a gelirler de "fe-e-tev" kelimesi geliyor da "fe-e-vev" yap, diyorlar. Onun için Antakya halkıdır diyorlar.) Onlar oraya gelirler iki misafir. Tabi o zamanda oralarda şimdiki gibi erzak, yemek satan yerler bulunmadığından istediler, bir iki yere gittiler misafir olsunlar, hiç kimse ne yemek yiyecek verdi ne de misafir etti. حَتّٰى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ Bir karyenin, bir memleketin ehline misafir oldular. اسْتَطْعَمَآ Taam, yemek talep ettiler, اَهْلَهَا o karye ehlinden yemek talep ettiler. فَاَبَوْا Men ettiler, vermediler,

(iki peygambere yiyecek yemek vermediler.) فَاَبَوْا Men ettiler, imtina ettiler, اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا onları misafir etmek istemediler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor. "Şerral kura elleti tef-halû bil-kırâ" En şerli köy odur ki misafire yemek vermez. فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا Şehrin haricine çıktıklarında, orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar. (Duvarın bulunduğu yerde geceyi geçirip istirahat edecek ve sabah olduğunda niyetleri, oradan avdet edecekler.) Oradaki duvar yıkılmak üzere eğrilmiş haldeydi. فَوَجَدَا فِيهَا Buldular her ikisi, Mûsâ Aleyhisselâm ile Hızır Aleyhisselâm فِيهَا orada جِدَارًا bir duvarı. يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ Meyletmişti yıkılmaya. فَاَقَامَهُ Hızır Aleyhisselâm, o duvarı doğrulttu. قَالَ Dedi Mûsâ Aleyhisselâm, لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا "eğer isteseydin bu iş için bir ücret alırdın" dedi.

Bu kasaba ahalisi bize yemek vermediler diyerek Mûsâ Aleyhisselâm, Hızır Aleyhisselâm'a beyhude bir iş yaptın demek istedi. Bunlar bu işe lâyık değildir, fuzuli bir iş idi demek istiyor.

Hızır Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'ın bu sözünü üçüncü olarak telakki etti.

78- قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَ ۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

قَالَ هٰذَا Hızır Aleyhisselâm dedi. فِرَاقُ بَيْنِى وَبَيْنِكَ ۚ İşte bu üçüncü sefer benimle senin aramızın ayrılma vaktidir.

Abdullah Bin Abbas'a birisi mektup yazıyor. Diyor ki; "Nasıl olur da bir peygamber masum bir çocuğu öldürüyor?"

Cevap olarak Abdullah Bin Abbas, diyor ki; "Eğer Mûsâ Aleyhisselâm'ın hocasının bildiğini, sen de onun gibi bilirsen, sana da caizdir, sen de o gibi çocukları öldür."

Hızır Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'a diyor. سَأُنَبِّئُكَ "Daha ayrılmadan sana haber vereyim. بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا Şimdi sana, o (zahiren fena gördüğün, fena görüldüğü için) sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.

79- أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا

O gemi var ya, o gemiye neden arıza yaptım? فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ O gemi, denizde geçimlerini temin eden bir takım yoksul kimselere ait idi.(Tefsir diyor ki o gemiye, on kişi sahip idi. Beş kişisi hasta idi, beş kişi çalışırlar, on kişinin maişeti temin edilirdi.) يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ Denizde çalışırlar, geçimlerini temin ederlerdi. فَأَرَدْتُ Ben istedim أَنْ أَعِيبَهَا iradeyi İlahiye ile o gemiyi ayıplandırayım, niçin ayıplandıracak? وَكَانَ وَرَاءَهُمْ Çünkü onların gerisinde مَلِكٌ kâfir hükümdar, kral var. يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا Her (sağlam) gemiyi gaspen alan bir hükümdar vardı.

Şu halde Hızır Aleyhisselâm, fakir denizcilerin gemisini yaralamakla, kralın bu gemiyi gasbetme ihtimalini ortadan kaldırmış, böylece bu fakirlere iyilik etmişti.

80- وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا

وَأَمَّا الْغُلَامُ Çocuğun öldürülmesine gelince, فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ o çocuğun ana babası Mü'min idi. فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا Biz düşündük,

korktuk yani iradeyi İlahiye ile olur. O çocuk büyüdüğünde, bu ana babayı, onları azgınlık, tuğyana, küfre sürüklemesinden korktuk. طُغْيَانًا وَكُفْرًا Onun, bunları tuğyan ve küfre sürüklemesinden korktuk.

81- فَاَرَدْنَآ اَنْ يُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّاَقْرَبَ رُحْمًا

فَاَرَدْنَآ اَنْ يُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ İrade etti ki Rabbi, hayırlısını versin onlara. زَكٰوةً Tahir olarak, temiz, وَّاَقْرَبَ رُحْمًا mütteki ve merhametçe ondan daha yakınını versin.

Denildi ki bu ana babadan bilâhere bir kız çocuğu doğmuş ve bu kız, bir Nebi ile evlenmiş ve neslinden yetmiş Nebi gelmiştir.

82- وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِى الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَّهُمَا وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَّبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهٗ عَنْ اَمْرِىْ ۭ ذٰلِكَ تَاْوِيْلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ۧ

وَاَمَّا الْجِدَارُ Duvara gelince. فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ Şehirde iki genç yetim çocukların idi. يَتِيمَيْنِ فِى الْمَدِينَةِ O yer, şehirde iki yetimin malı idi. وَكَانَ تَحْتَهُ Duvarın altında كَنْزٌ لَّهُمَا onlara ait bir hazine vardı. وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا Onların ana babaları salih olduğu için, hem onların hatırına hürmet için hem de mal, sahibine yetişsin diye, فَاَرَادَ رَبُّكَ Rabbin irade etti, bana da ilham etti. اَنْ يَّبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا O iki yetim çocuk bulüğa erdiği zaman, وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا Rablerinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. (Eğer ben, onu yapmasaydım, duvar yıkılmaya yüz tutmuştu, yıkıldıktan sonra da altındaki hazine çıkardı, çocuklar bilmezler, başkasına zâyi olur giderdi.)

رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ Rabbinden bir rahmet olarak yaptım. وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِىْ Ben, o duvarı kendi reyimle yapmadım. ذٰلِكَ Budur, ey Mûsâ Aleyhisselâm. تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا İşte senin sabredemediğin, (sorduğun) şeylerin iç yüzü budur (dedi.)

Tefsir diyor ki; hazine nedir? Hazine "kile levhan min zehebin mektubun" altından bir levha idi. O levhanın bir bir yüzünde böyle yazılmış idi.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- Aciptû limen yû'minû bil kaderi keyfe yahzûn.

Taaccüp ediyorum, bir adam kaza ve kadere iman ettiği halde niçin hüzün çeker. Bir insan bilir ki Âllâh'ın takdiri behemahal zuhur edecektir. Bunu bildikten sonra niçin dünyanın üzüntülerine hüzün çeker, fazla mahzun olur? Böyle olmasaydı, şöyle olurdu, böyle olacaktı. Sen bunu çekecektin, başka çare yok.

2- Ve aciptû limen yû'minû bil-rızkı keyfe yefrah.

Yine acaibtir, bir insan imanı var ki Rezzaktır, Cenâb-ı Hak. Nerede ise kısmeti verecek. Niçin sıkıntı çekiyor rızık için? Çalışsın ama hırs ile sıkıntı ile değil.

3- Aciptû limen yû'minû bil mevti keyfe yefrah.

Acaibtir, bir insan bilir ki ölecek. Baba gitti, ana gitti, kavmi kabile gitti, her gün kâfile ile gidiyorlar, o da gidecek. Böyle gittikten sonra neden bu dünyanın mal-ı serveti ile ferahlanıyor? Dört eliyle tutuyor da hemen gitmesin ve behemahal sen de gideceksin, mal da gidecek. Öyle ise nedir bu?

4- Aciptû limen yû'minû bil hisabi keyfe yefrah.

Acaib bir insan ki iman etmiştir. Âllâh-û Teâlâ'nın huzuruna

her insan, bütün insanlar hazır olur. Hesabı, kitabı vardır. Herkesin amelini ölçerler de mükâfatını veya cezasını çeker. Nasıl olur da gafil olur, Âllâh'a karşı isyan eder?

5- Aciptû limen ya'rifûddûnya ve tekallûbehê keyfe yet'ma-innû kalbûhû ileyhê.

Acaib bir insan ki dünyanın halini görüyor. Dünya devaran ediyor. İster zengin olsun ister fakir olsun ister memur olsun ister yüksek olsun. Birkaç senede aynı halde durmaz ki, her sene devaran ediyor. Ya çıkar ya iner ya tebeddülat hâsıl olur. Böyle dünyanın daimî mütekallib olduğunu gördükten sonra, kalbini nasıl dünya ile bağlar? Geçen sene, bu sene değildir. Sonra "Lâ ilâhe İllâllâh Muhammedûn Rasûlûllah" Âllâh'tan başka bir maksut, bir mâbud, mevcut yok. Muhammed Sallallâhû Aleyhivesellem, O'nun hak peygamberidir.

Altın levhanın diğer yüzünde yazılı olanlar;

1- Enellâhû lâ ilâhe illâ ene.

Âllâh benim, Hâlik benim. Yoktan var eden benim. Hâkim benim, mülk benimdir.

2- Ene vahdi lâ şerikelî

Ben birim, şerikim nazirim yok.

3- Halaktûl hayra ve şeira.

Şerri de halk ettim, hayrı da halkettim. Fakat hayrı yapanları severim, şerri yapanları sevmem. Hâlk başkadır, sevmek başkadır.

4- Fetûbâ men halâktehû lil hayri.

Ne saadetli, bir insanı hayır için halk etmişim de onun elinde hayrı icra ederim. Eğer ki halk benimdir fakat bir insan iradesini,

ihtiyarını orada sarfeder de onun elinden orada umûr-u hayriye cereyan eder. Ne saadet o kimseye.

5- Ve ecreytû ve alâ yedihi. Yedine (elinde), icra ettim hayrı.

Vel veylû limen hâlaktûhû lişşerri ve ecreytûhû ve alâ yedihi.

Veyl o kimseye ki şer için halk etmişim. Onun elinden cereyan ediyor.

Mûsâ Aleyhisselâm ve Hızır Aleyhisselâm kıssasından şu hükümler çıkarılmıştır.

1- Yolculukta hizmetçi ve arkadaş bulundurmak caizdir.

2- İlim öğrenmek için uzaklara gitmek müstehabdır.

3- Âlimin ilmini ziyadeleştirmek ve sefer için yiyecek götürmesi câizdir. Bu tevekküle mâni değildir.

4- Unutmak gibi sevilmeyen şeyler, mecazen şeytana nisbet edilebilir.

5- Talebe, muallimine tevâzû göstermeli. Velevki muallimi, rütbe itibari ile talebesinden aşağı olsun.

6- Talebe tabiatının taşıyamayacağı bir şeyi sorarsa, muallim onu öğretemeyeceği için özür diler.

7- Bir kimse yapacağı bir işi söylerken, evvela inşêallâh demelidir.

8- Metbû, kendine tabi olana şart koşabilir.

9- Şart edilen şey yapılmalıdır.

10- Kişi, unuttuğu bir şeyden dolayı muâheze edilmez.

11- Tekrar üç def'a yapılır.

12- Yabancı bir kimsenin yiyecek istemesinde beis yoktur.

13- Yapılan iş için ücret almak câizdir.

14- Fakir, geçimine yetmeyen araba gibi şey veya âletle fakir olmaktan çıkmaz.

15- Gasb, haramdır.

16- Emanet veya yetim malı gibi başkasına ait bir malın bütününü kurtarmak için, bir kısmını yaralayıp telef etmek câizdir.

17- İki zarar karşı karşıya gelince, büyüğünü def'etmek için küçüğünü irtikâb vaciptir.

18- Binaların tamiri vacip, yıkılıncaya kadar ihmali haramdır.

19- Yere define gömmek câizdir.

20- Hızır Aleyhisselâm'ın "Ben bunu kendimden yapmadım" demesi, peygamber olduğuna delildir.

Hızır Aleyhisselâm için "velidir" diyenler, bunu bir ilham kabul ederler. Ve ilhamın sahih olduğuna, bununla istidlâlde bulunurlar.

83- وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ۖ

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ ۖ Ey Habibim, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. Sana, Zülkarneyn hakkında soru sorarlar. Diyor ki; Aliyy İbni Ebi Talip Kerremellâhû Vechehû, Rasûl-û Ekrem'den sordu. Zül-Karneyn hakkında malûmat istedi. O da böyle "hüve abdûn nâsihun lillâhi Teâlâ" sâlih ve nasih bir kişi, abid idi, Âllâh'ın kulu idi.

Üzeyir, Lukman ve Zül-Karneyn'in ismi, Kur'an-ı Azîmüşşan'da medih ile geçiyor. Lâkin sarahat yok, peygamber olduğuna dair

açıklık olmadığından ulemâ, biz cesaret edemeyiz peygamberdir demeye.

Vilayetlerinde yüksek veli olduklarında şüphe yok fakat peygamberliklerinde tereddüt vardır.

Zül-Karneyn neden denilmiştir. Karn; boynuz demektir. İki boynuzlu demişler ki başında, iki tarafında ufak iki boynuz vardı. Bazıları demişler ki; ilm-i zahir ile ilm-i bâtını ihata ettiğinden dolayı iki karın sahibidir. Bazıları da demişler ki; şark ve garbı ziyaret ettiği için iki karın sahibidir. Bazıları da; Rum mülkü ile Fars mülkünü elde ettiği için Zül-Karneyn'dir.

İkinci bir İskender var, o Rum'dur, küfür üzerine geçmiştir.

Bütün dünyaya hükümdar olan küfür ehli; **a**) Şeddad **b**) Buhtunnasır.

İman ehlinden; **a**) Süleyman Aleyhisselâm **b**) İskender Zül-Karneyn **c**) Üçüncü iman ehli, İmâm-ı Mehdi geleceği bildirilmektedir.

İskender Zül-Karneyn zamanında, Hızır Aleyhisselâm mevcut idi. Zül-Karneyn'in veziri idi, teyzesinin de oğludur.

Ey Habibim, Zül-Karneyn hakkında sana soracaklar, قُلْ söyle onlara cevaben. سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ "se-e kussu" Ben beyan ederim مِنْهُ Zül-Karneyn'in hali, ذِكْرًا tezekkür ederim size. "Ben, size onun halini haber vereyim."

84- اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِى الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا

اِنَّا Biz Azimüşşan, مَكَّنَّا لَهُ فِى الْاَرْضِ meknet sahibi yaptık onu. Kuvvet-i kudret sahibi yaptık yeryüzünde yani hüküm sahibi yaptık. وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا (Muhtaç olduğu) her şeyden bir se-

bep, (bir vasıta, yol) verdik. Her neye muhtaç oldu ise sebebini verdik.

85- فَاَتْبَعَ سَبَبًا

O da sebeplere tâbi oldu, Emr-i İlahi ile harekete geçti.

86- حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ Nihayet Güneş'in gurup ettiği yere kadar gitti, وَجَدَهَا gördü Güneş'i. تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ Orada Güneş'i sıcak, siyah, çamurlu bir pınara batar buldu. (İnsan, Güneş'in deniz tarafına gurup ettiğini gördüğünde; Güneş, denize battı gibi görünür. Halbûki denize batmıyor ki.) وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا ۗ Ve onun yanında bir kavim buldu. قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ Biz Azimüşşan vahyettik, emrettik ona. اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا İhtiyarı kendisine verdik, istersen bunları azaplandır. Davet ettikten sonra imana gelmedikleri takdirde, onları istediğin gibi azaplandırır öldürürsün ve اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا yahut da iyiliği ittihaz et. İman ettikleri takdirde, haklarında hüsn-ü muamelede bulunursun.

87- قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا

قَالَ İskender Zül-Karneyn diyor, Cenâb-ı Hak'kın bu emrine karşı. اَمَّا مَنْ ظَلَمَ Her kim ki küfründe ısrar ederek nefsine zulmederse, فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ biz onu azaplandırırız (katil ile.) ثُمَّ يُرَدُّ Bu ka-

til, ölüm, azap için kâfi gelmez, dârul ceza ahirettir. (Ölüm, zalim-kâfir için kâfi gelse, zulmünü yaptı sonra öldü, bitti, kurtuldu olur. Böyle pis olarak üzerine ölümü, ahirette ebedi azabı olduğuna delâlet ediyor. Asıl ceza ahirettedir.) اِلٰى رَبِّهٖ Onun durumu, ahirette Rabbine avdet eder. فَيُعَذِّبُهٗ عَذَابًا نُّكْرًا Misli görülmemiş, şiddetli bir azapla azap eder.

88- وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهٗ جَزَآءَ الْحُسْنٰى ۚ وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ؕ

وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا İman edip de imandan sonra imanını âmâl-i saliha ile takviye ve tezyin eden kimseler. فَلَهٗ جَزَآءَ الْحُسْنٰى ۚ Ona dünya ve ahirette en güzel bir mükâfat vardır. (hüsnê cezası, cennet cezası var.) وَسَنَقُوْلُ لَهٗ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ؕ Biz de dünyada, bu emrimizde, mümkün olduğu kolaylıkları iyilikleri yaparız. Ahirette de hüsnaya sahip olur.

89- ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا

Ondan sonra şark tarafına, bir sebebe tâbi oldu. Bir esbab ki onu oraya yetiştirsin.

90- حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ۙ

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ Güneş'in tulû ettiği yere gitti. (Şimdiye kadar Güneş'in gurup ettiği yerdi. وَجَدَهَا Güneş'i gördü, تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ bir kavmin üzerine tulû ediyor, لَّمْ نَجْعَلْ لَّهُمْ مِّنْ دُوْنِهَا سِتْرًا ۙ onların üzerinde Güneş'ten başka bir setir yok.

Ne elbiseleri ve ne de evleri vardı ve oturdukları yer, bina yapmaya elverişli değildi.

91- كَذٰلِكَ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا

كَذٰلِكَ Mağriptekiler gibi وَقَدْ اَحَطْنَا biz ihata ettik, بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا Zül-Karneyn'in yanında ne varsa (asker, malzeme ve kuvvetinin) hepsini ilmimiz ihata etmiş, kuşatmıştık.

92- ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا

Ondan sonra yine bir sebebe tâbi oldu. Bir vasıtayı buldu.

93- حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًاۙ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ (Bu mesele münafıkların sözlerinde cereyan eder. Sed nerede, Sedd-i İskender'i ben niçin görmüyorum? Sen görmüyorsan, yok demek değildir ki. Sen çok şeyleri görmüyorsun ama vardır. Ye'cüc ile Me'cüc, şimal tarafın sonundadır, iki kavimdir. Bunların mevcut olduğu, Kur'an'da bildiriliyor. İnkârı, Kur'an'a karşı gelir) حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ Nihayet iki dağ, iki seddin arasına vardı. وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا Orada buldu, قَوْمًاۙ bir kavmi buldu. لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا Dilleri öyle bozuk ki yakın değil ki sözleri anlaşılsın. Hiç söz anlamaz bir kavim buldu.

94- قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ Onlar müracaat ettiler, dediler ki; "Ey Zül-Karneyn, imkân sahibi kuvvetli bir hükümdarsın. اِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ

Burada Ye'cüc ve Me'cüc namında iki tâife var ki pek insana da benzemezler. مُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ Yeryüzünde fesat çıkarıyorlar. فَهَلْ عَلٰى اَنْ تَجْعَلَ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا Biz, sana haraç toplayalım aramızda. بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا Bizimle onların arasına bir sed yap ki bize kadar gelmesinler.

95- قَالَ مَا مَكَّنِّى فِيهِ رَبِّى خَيْرٌ فَاَعِينُونِى بِقُوَّةٍ اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا

قَالَ İskender Zül-Karneyn dedi onlara. مَا مَكَّنِّى فِيهِ Allâh-û Teâlâ'nın bana verdiği bu mal-û kuvvet-i meknet, رَبِّى خَيْرٌ sizin malınızdan hayırlıdır. فَاَعِينُونِى بِقُوَّةٍ Siz amele olarak, siz bana kuvvet yönünden destek olun. اَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا Sizinle onların arasına aşılmaz bir engel, metin bir set yapalım.

96- اٰتُونِى زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتّٰى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتّٰى اِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ اٰتُونِى اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا

اٰتُونِى زُبَرَ الْحَدِيدِ Bana demir kütleleri, demir parçaları getirin. حَتّٰى اِذَا سَاوٰى بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ İki dağın arasını su çıkıncaya kadar kazdılar. Temelini kayalarla ördüler ve üzerini bir sıra demir ve bir sıra odun döşemek üzere doldurdular. Tâ ki dağlar birbirine müsavi oldu. قَالَ انْفُخُوا Ondan sonra emretti (işçilere) üfleyin, (körükleyin.) حَتّٰى اِذَا جَعَلَهُ نَارًا (Odunları ateşleyip körüklediler.) Demir, ateş gibi oldu. قَالَ اٰتُونِى اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا Müteakiben "Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim" dedi. (Demir ve bakır birbirine karışıp yekpâre bir hisar oldu.)

Öyle bir hâle geldi ki hem yüksek üzerine çıkılmaz, üzeri de o kadar parlak kaygan oldu ki üzerine çıkılmaz ve durulmaz.

97- فَمَا اسْطَاعُوا اَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا

Ye'cüc ve Me'cüc'ün artık ne seddi aşmaya ve ne altından onu delmeye kudretleri kalmadı.

Seddin yüksekliği 1200 arşın, genişliği de 50 zira idi. Bunu gördükten sonra sedde sahip olan kavim, Cenâb-ı Âllâh'a şükrettiler.

98- قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّىۚ فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّى جَعَلَهُ دَكَّاۤءَۚ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّاۖ

قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّىۚ Zül-Karneyn, "Bu (sed ve benim bu iktidarım,) Rabbimden (kullarına) bir rahmettir. فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّى Rabbimin va'di ki ahirettir, geldiği vakit. (Kıyamette, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkma vakti) gelince. جَعَلَهُ دَكَّاۤءَۚ O, bunu yerle bir eder, dümdüz eder (ve yolları açar.) وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّاۖ Benim Rabbimin va'dı hak ve hakikattir, zuhura gelecektir.

99- وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِى بَعْضٍ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًاۙ

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِى بَعْضٍ Onları terk ettik bıraktık. Temevvüç ederler birbirlerine, duvardan bu tarafa gelme imkânları kalmadı. (Kendi hallerine) bırakırız da (çoklukları yüzünden) birbirlerine karışır, deniz dalgaları gibi çalkalanırlar. Kendi içlerinde istediklerini yaparlardı. وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًاۙ Nef'h-i sûr zamanı, kıyamette biz Azimüşşan, onları da cem ederiz. Hepsini (hesap ve ceza için Mahşer'e) toplarız.

100- وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا

وَعَرَضْنَا Biz hazır ettik جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ cehennemi. Kıyamette لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا kâfirler için cehennem hazır olur.

101- اَلَّذِينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِى غِطَآءٍ عَنْ ذِكْرِى وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا

اَلَّذِينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ فِى غِطَآءٍ Onlar ki gözleri perdelenmiştir, görmezler. عَنْ ذِكْرِى Zikrim ki Kur'andır. Benim, kelâm-ı İlahim olan Kur'an'ı görmezler وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ve Kur'an-ı Kerim'i dinlemeye de tahammülleri yoktur. Cehennem, bunlara hazır olmuştur.

102- اَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِى مِنْ دُونِى اَوْلِيَآءَ اِنَّا اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا

اَفَحَسِبَ Hemzeyi istifamdır. Zannederler mi الَّذِينَ كَفَرُوا küfürde kalanlar, اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِى مِنْ دُونِى اَوْلِيَآءَ beni bırakıp da kullarımı, (meleklerimi, İsâ'yı, Üzeyir'i) mâbud ittihaz eden kâfirler? Velevki peygamber de olsun. İsâ ve Üzeyir Aleyhisselâm, onlara "beni mâbud edinin" demedi. Halas olacağını mı zannederler? اِنَّا Biz Azimüşşan, اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ hazır ettik cehennemi لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا kâfirler için. نُزُلًا Bir konak olarak hazırladık. Cehenneme gitmek küfre mukabil, küfrü ne kadar şiddetli ise derekesi ona mukabildir. Yani ceheneme gitmek birinci basamak, ondan sonra küfrün şiddetine göre derekeleri var.

103- قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَرِينَ اَعْمَالًا

Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor. Ey Ekmelerrasül Sallâllâhû Aleyhivesellem, münafık ve kâfirlere böyle söyle de ki; "En ziyade hüsran olanlar kimlerdir, biliyor musunuz?

104- اَلَّذِيْنَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُوْنَ صُنْعًا

اَلَّذِيْنَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Bunlar iyi işler yaptıklarını zannediyor, halbûki amel ve gayretlerini iptal ediyorlar. Yani riyakârâne çalışıyor, sa'yını tamamlamadan ibadetini iptal zâyi ediyor. وَهُمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُوْنَ صُنْعًا Halbûki bir şeyler yaptığını zannediyor. Bazı insanlar var ki şeklen amâl-i hayriyede bulunuyor. Fakat o amâl-i hayriyeyi daha bitirmeden iptal ediyor. Kendisine de bir güven geliyor. "Ben ne iyi insanım, neler yapıyorum" diyor ve zannediyor.

Şeytan da böyledir. Senelerce yapmış olduğu ibadetlerini, daha tamam etmeden iptaline sebep oluyordu ucbundan dolayı.

105- اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَآئِهٖ فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيْمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr ederler. وَلِقَآئِهٖ Kıyameti inkâr edenler, فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ onların a'mâl-i hayriyeleri derhal habt olur, mahvolur. فَلَا نُقِيْمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا Biz, onların hiçbir ameline, kıyamet günü ölçü terazi tutmayacağız. İman olmadıktan sonra ölçü teraziye ihtiyaç yok.

106- ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوْا وَاتَّخَذُوْٓا اٰيَاتِىْ وَرُسُلِىْ هُزُوًا

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ İşte inkâr ettiklerinden dolayı, bunların yeri cehennemdir. بِمَا كَفَرُوا Yaptığı küfürden, istihzadan dolayı. وَاتَّخَذُوا اٰيَاتِى وَرُسُلِى هُزُوًا Âyetlerimi, peygamberlerimi istihza etmeleri yüzünden, onların cezası cehennemdir.

107- اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا Âllâh-û Rasûlûllah'a, Kur'an'a iman eden ve وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imanını âmâl-i saliha ile takviye ve tezyin eden, كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا onlar için konak olarak Firdevs cennetleri vardır.

108- خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا

Onlar, orada ebediyen kalacaklar ve oradan ayrılmak istemiyeceklerdir.

109- قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى Âllâh-û Teâlâ'nın kelimeleri o kadar çoktur ki çünkü iradeyi İlahiye hesapsızdır, nihayeti yoktur. Eğer bütün denizler mürekkep olsa, لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى bu denizlerde mürekkep olarak yazılsa, denizlerin suyu biter de yine Âllâh'ın kelâmı bitmez. وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا Bir misli de ona ilave edilse, Rabbimin sözleri bitmeden önce denizler tükenirdi.

110- قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَىَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ اَحَدًا

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ De ki; Ben de ancak sizin gibi beşerim. Yalnız farkımız budur. يُوحٰٓى اِلَىَّ Âllâh-û Teâlâ, beni vahyine peygamber memur intihap etmiş. Vahy-i İlahi bana geliyor. اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ Biliniz ki Mâbudun bilhak, benim de sizin de hepimizin Âllâh'dır. فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ رَبِّهٖ Her kim ki Cenâb-ı Hak'kın mülâkâtını yani nimet-i İlahiye'nin mülâkâtını yahut kıyamette herkes, Âllâh-û Teâlâ'ya mülâki olur. فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا Âmâl-i sâliha ile meşgul olsun. وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak şerik etmesin. Âmâl-i sâliha ile meşgul olduktan sonra şerik olur mu? Evet, olur. Şirk-i hâfi; riyakârlık. Burada işaret edilen şirk, şirk-i hafi'ye işarettir.

سُورَةُ مَرْيَمَ ﴿١٩﴾ MERYEM SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- كٓهٰيٰعٓصٓ

Sûreyi Meryem'e geldik. Meryem Radıyâllâhû Anhâ'nın ahvalini beyan olduğundan, bu isim ile tesmiye edilmiştir. Kur'an-ı Azimüşşan'da sarahatan hiçbir hanımın ismi beyan edilmemiş ancak Meryem'in ismi zikredilmiş. İftiraya uğramış, kâfirlerin iftiralarının yalan olduğunu göstermek için. Bu sûreyi celile; 98 âyet, 762 kelime, 3802 harften ibarettir.

كٓهٰيٰعٓصٓ Celâleyn Tefsirinin itiyat ve beyan ettiği budur ki; Âllâhü a'lemü bimuradihi ve bizêlike diyor. Bunlar Müteşebihât-ı Kur'aniyedir. Muhib ile Mahbubun arasında zikredilmiş, biz reyimizi buraya karıştırmıyoruz. Şifre gibidir. Diğer Müfessirin-i İzam, biraz beyânatta bulunmuşlar. Bazıları esmâyi İlahiye'dendir demişler. Bazıları demişler ki Kur'an-ı Kerim'in bir ismidir. Bazıları da âşıkların ahzabında bu cümle geçtiği için, demek ki İsm-i Azam'dır, bununla duâ kabul oluyor. Sonra bazıları da her kelimeden bir mânâ almışlar. Mesela "kef"den kâfi, "he"den hâdi, "ye" kuvvet-yed "ayn" âlim, "sad" sadık, mânâ böyle oluyor. Bilcüm-

le mahlûkâtın umuruna kâfi, kullarına hidâyet verici, kudreti her kuvvetin fevkinde, ilmi her şeyi muhit, va'dında sadık olan Âllâh. Böyle de mânâ vermişler.

2- ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّآ

ذِكْرُ Hâzâ yani bu cümle. (Ashab-ı Kiram, Medineyi Münevvere'ye hicretten evvel Habeşistan'a hicret etmişlerdi, Cafer-i Tayyar da içinde idi. Ailelerle beraber 80 kişi idiler. Ondan sonra Bedir Vakası oldu. Müşrikler Bedir Vakasında uğradıkları mağlubiyetin intikamını almak için. Habeşte bulunan o muhacirleri alalım, yolda gelirken onları telef edelim, intikam olsun. Amr İbni As'ın maiyetinde beş on kişiyi intihab ettiler. Mekke'den, Habeş'e gönderdiler. Habeş Kralına karşı "bunlar bizim akrabalarımızdır, bizden darılmış buraya gelmişlerdir, Mekke'de çok akrabaları var, onları görmek istiyorlar. Rica ediyoruz, izin ver de onları götürelim." Habeş Kralı da Cafer-i Tayyar'ı huzuruna davet etti. Dedi, "sizin dininizde İsâ Aleyhisselâm hakkındaki âyetleri oku da dinleyelim." Cafer-i Tayyar da "Kef ha ya ayn sad"dan başladı okumaya, "Zêlike İsâ İbni Meryem'e" kadar devam etti. Ve Habeş Kralı'nın gözlerinden yaşlar akmaya başladı. Ondan sonra Habeş Kralı, Mekke'den gelenlere "Gidiniz işinize, bu gelenler bende emanettir. Ben bunları hiç kimseye vermem." ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ Bu âyetler, Rabbinin rahmeti, Zikrullah'ı, Âllâh'ı zikrediyor. Rabbinin rahmetini عَبْدَهُ زَكَرِيَّآ Zekeriyya kuluna. "Âbid" kelimesi teşrif içindir. Padişahın kulu mesela padişahın hizmetinde olan gibi, şeref için. Abdi Zekeriyya'nın rahmeti hakkında, Âllâh-û Teâlâ'nın zikrettiği âyetlerdir. Âllâh zik-

rediyor, Zekeriyya'ya yaptığı rahmeti. (Zekeriyya Aleyhisselâm, Süleyman Aleyhisselâm'ın evlâtlarındandır.)

3- اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَآءً خَفِيًّا

اِذْ O zamanlarda ki نَادٰى nida etti, Zekeriyya duâ etti رَبَّهُ Rabbine yalvardı. نِدَآءً خَفِيًّا Gizlice yalvarmış, niyaz etmişti (demek ki duâ, gizli hâfi olursa daha iyi olur. Gece yarısı idi, namazın içinde idi, duâ etti.)

4- قَالَ رَبِّ اِنِّى وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّى وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا

قَالَ Dedi Zekeriyya Aleyhisselâm, duâ budur. رَبِّ Ya Rabbi, beni yoktan var eden ve bu zamana kadar terbiye eden. اِنِّى وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّى Vehin; gevşek. Çürüdü, gevşek oldu benim kemiklerim, ihtiyar oldum. Çünkü 120 yaşına girdi. وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا Başım ihtiyarlıktan bembeyaz alev aldı. وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا Bugüne kadar da sana ne duâ etmişsem, mahrum kalmadım. (Her duâma icabet ettin,) şimdi de istiyorum diyor.

5- وَاِنِّى خِفْتُ الْمَوَالِىَ مِنْ وَرَآءِى وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا

وَاِنِّى خِفْتُ Hâlik'ine duâ ediyor, münacaatta bulunuyor. الْمَوَالِىَ Asabelerim, akrabalarımdan, halimden korkuyorum. Neden korkuyor? Akrabaları şerli kişilerden idiler, küfürleri şiddetli idiler. وَاِنِّى خِفْتُ الْمَوَالِىَ مِنْ وَرَآءِى Benden sonra mevaliler, benim asabelerim, akrabalarımın hallerinden korkuyorum. وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا Benim

ailem ise âkırdır. (Âkır; rahimde bir kemik veya et olur da evlât doğurmaz. Benim ailem evlât doğuracak bir halde değil, ben ise 120 yaşındayım. İkimizden de evlât doğması imkânları mevcut değil. Öyle ise) فَهَبْ لِى مِنْ لَدُنْكَ ya Rabbi, ihsan et kendi nezdinden, kuvvetinden bilhassa ihsan et, ver. وَلِيًّا Bir veliyyi ihsan et, fazlından bir oğul ihsan et, ver.

6- يَرِثُنِى وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ ۖ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا

يَرِثُنِى Vâris olsun benim ilmime. وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ Âl-i Yakub'un da ilmine vâris olsun Ya Rabbi! وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا Ya Rabbi, râdi râzi merzi, öyle bir evlât ver ki sen ondan razı olasın.

Şimdi duâya namazda cevap geliyor.

7- يَا زَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيٰى ۙ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا

يَا زَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ Ey Zekeriya, seni tebşir ediyoruz. بِغُلَامٍ Bir evlât, bir vârisle seni tebşir ediyoruz. اسْمُهُ يَحْيٰى ۙ Niçin ismini Yahya koymuş? Hay ediyor, ondan sonra kalan, gelen nübüvvet ve yolu, Yakup Aleyhisselâm'ın dinini ihyâ eder. Yahut da ailesinin o hastalığını ihya eder. Diğer bir mânâ da zikrullah ile kalbini ihyâ ediyor. Diğer Peygamberan-i İzam'dan derece itibarıyla farklı olmadığı halde bir hassası vardı, kalbine de hiçbir isyân zuhur etmemiştir girmemiştir, Yahyal Hasur derler. لَمْ نَجْعَلْ Yapmadık لَهُ ona, مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا bundan evvel hiç kimseye bu ismi vermedik. Cenâb-ı Hak, Yahya ismi olarak ilk evvel onu tesmiye ediyoruz, buyuruyor. Bu zamana kadar kimse bu isim ile isimlenmemiştir. Bu tebşiri aldı ve sevindi fakat acelecilik var. Acaba bu

ne vakit olacak? Şüphesi yok, nasıl olacak ben genç mi olacağım, düşünüyor.

8- قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا

قَالَ رَبِّ Dedi Zekeriyya Aleyhisselâm. Ya Rabbi اَنّٰى يَكُونُ yani "keyfe" يَكُونُ لِى غُلَامٌ tebşiratı bir an evvel anlamak istiyor. وَكَانَتِ امْرَاَتِى عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا Rabbim dedi, ailem âkırdır, çocuk doğurmaz, ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde benim nasıl oğlum olabilir? (Böyle deyince, kendine melek lisanı ile derler.)

9- قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا

قَالَ كَذٰلِكَ "kalel emru kezalik" Cibril diyor, emr-i İlahi budur. İhtiyar da olsan, ailen hasta da olsa, ne olursan ol emr-i İlahi böyle, bir çocuk dünyaya gelecektir. قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ Yine melek lisanı ile Cebrail Aleyhisselâm diyor. "Senin Rabbin üzerine, bunlar pek kolaydır. وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا Nasıl ki evvelce bir şey değilken seni yarattım" buyurdu. Seni yoktan var ettiğimiz gibi, Yahya Aleyhisselâm'ı da yoktan var edebiliriz.

Zekeriya Aleyhisselâm hevesleniyor. Bir an evvel Ya Rabbi, ne zaman zuhur edecek. Çünkü Cenâb-ı Âllâh vaadetti muhakkak olacaktır.

10- قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِى اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِى اٰيَةً Ya Rabbi, bir alâmet bana göster ki ben onunla müteselli olurum. (Cenâb-ı Âllâh'ın sevdiği insanlar oldu-

ğu için naz yaparlar, nâzenindirler.) قَالَ اٰيَتُكَ Sana alâmet budur yani hamdin alâmeti, اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا (çocuğun olacağına dair.) Kalbin, zikrullah ile meşgul olur. İnsanlarla söz konuşamayacaksın, (üç gün üç gece beşer kelâmı ile konuşamayacaksın.)

11- فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ Kavminin karşısına çıktığı zaman dil konuşmuyor. مِنَ الْمِحْرَابِ Mihrabından kavminin karşısına çıktığı zaman. (Mihrab; mahalli harb. Şeytan ve nefis ile muharebe yeri, onun için mihrab demişler.) فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ Parmağı ile işaret etti, (şimdi gelmeyin de sonra görüşürüz demek istedi.) اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا Onlara "sabah ve akşam tesbih edin (namaz kılın)" diye işaret etti.

Yahya Aleyhisselâm dünyaya gedikten sonra Halik-i Kâinat, ona da hitap ediyor. Yahya ile İsâ Aleyhisselâm, 40 yaşından evvel peygamber olmuş. Halbûki diğer peygamberler, 40 yaşını bulduktan sonra peygamber olmuşlardır.

12- يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ Yahya Aleyhisselâm büyüdükten sonra, biz Azimüşşan emrettik Yahya Aleyhisselâm'a. Ey Yahya خُذِ الْكِتَابَ (kitap ki Tevrat idi çünkü Tevrat ile amel ederlerdi.) Tevrat'ı al, kuvvet ile. Bütün kuvvetin ile ona sarıl. وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ Biz, ona hüküm nübüvvet verdik, ilim verdik. صَبِيًّا Küçük, sabi iken ona hikmet verdik.

Denildiki;OzamanYahyaAleyhisselâmüçyaşındaydı.Mahallesininçocukları,"haydigeloynayalım"derler.O,"benoyuniçinhalkolunmuşdeğilim"derdi.

13- وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً وَكَانَ تَقِيًّا

وَحَنَانًا Hanen; rahmetli insanlar için, rahmeti fazla idi. مِنْ لَدُنَّا Nezdimizde rahmetli halk etmiştik. Onun yaptığı merhamet, taklidi değildi, kalbinden içinden rahmetle dolu idi. وَزَكٰوةً Tâhir bir insan idi, pek mütteki idi, وَكَانَ تَقِيًّا takva, yüksek derecesinde idi.

14- وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ Ana ve babasına mûti idi, iyilik ederdi. وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا Mütekebbir değildi, Rabbine isyankâr ve âsi değildi. İsyan kalbine bile girmemiştir.

15- وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ Bizim selâmımız ona olsun. (Selâm; emniyet. Korku ve üzüntüden, azaptan, ahiretten, bütün noksanlardan emin olur.) يَوْمَ وُلِدَ Doğduğu gün, وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا öleceği gün ve diri olarak ba's olunacağı gün ona selâm olsun. Tekrar kıyamete gittiği zaman da bizim selâmımızın içinde olur.

Kakuz adında bir kişi vardı, o zatın da iki kızı vardı. Kızın birisi Eşeâ adında, Zekeriya Aleyhisselâm'ın hanımı ki Yahya Aleyhisselâm'ın annesidir. Diğer kızın adı ise Hannâ idi. Meryem Radıyâllâhû Anhâ'nın anası ve İmran'ın hanımıdır. Yani Yahya ile Mûsâ Aleyhisselâm teyze çocuklarıdır.

16- وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مَرْيَمَ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مَرْيَمَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sâllâhû Aleyhivesellem, onlar şüphe edip bâtıl itikatları irtikap ettikleri için, Meryem Radıyâllâhû Anhâ'nın hakiki hallerini onlara bildir. وَاذْكُرْ Zikret, فِى الْكِتَابِ Kur'an-ı Azimüşşan'da مَرْيَمَ Meryem'in ahvalini. (Meryem Radıyâllâhû Anhâ nasıl hamile oldu ve İsâ Aleyhisselâm'ın vaz'ı nasıl oldu?) Buyuruyor ki; اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا Meryem Radıyâllâhû Anhâ hizmet ederdi Beytil Mukaddes'te fakat hanım olduğundan hayız olur, gusül yapmak icap eder. Lüzum hâsıl olduğunda doğrudan doğruya teyzesinin evine giderdi. Zekeriya Aleyhisselâm'ın evi, teyzesinin evi idi. Orada gusül eder, yıkanır ve yine yerine avdet ederdi. Günün birisinde yine teyzesinin evine gittiğinde, اِذِ انْتَبَذَتْ o zaman ki ayrıldı مِنْ اَهْلِهَا ehlinden. مَكَانًا شَرْقِيًّا Kudüs'ün şark tarafı yahut evin şark tarafı, Meryem Radıyâllâhû Anhâ oraya gitti ve İsâ Aleyhisselâm orada dünyaya gelmiştir. Onun için onlar orasını kıble ittihaz etmişler. Meryem Radıyâllâhû Anhâ başını yıkayacak, gusül yapmaya ihtiyaç vardır.

17- فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا Onlardan tarafa, tesettür için bir perde çekmişti. فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوحَنَا Biz Azimüşşân, ona ruhumuzu (Cebrail Aleyhisselâm'ı) gönderdik. فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا Temessül etti insan şeklinde, perdenin yanında insan sûretinde göründü. İnsan şeklinde görüldüğünden, Meryem Radıyâllâhû Anhâ korkmaya başladı. Korktuğundan dolayı,

18- قَالَتْ اِنِّی اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا

قَالَتْ dedi. اِنِّی اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا Ben Âllâh'a sığınırım senden, Rahman'a sığınırım senden. Sen erkeksin, benim burada ne işin var, buradan uzaklaş git. Eğer sen, Âllâh'tan korkuyorsan vazgeç git buradan. Cibril-i Emin, onun korktuğunu görünce

19- قَالَ اِنَّمَآ اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا

قَالَ اِنَّمَآ اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ dedi. "Korkma ben, Âllâh tarafından gönderilmiş meleğim. لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا Allahın emriyle, Zeki, Tahir bir evladı sana verecek Allah, bu vazifeyle geldim" diye cevap verdi.

20- قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ لِی غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِی بَشَرٌ وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا

قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ لِی غُلَامٌ Meryem Radıyâllâhû Anhâ dedi. "Benim nasıl oğlum olur ki bana henüz hiçbir insan dokunmamıştır. وَلَمْ يَمْسَسْنِی بَشَرٌ Ben hiçbir erkekle temas etmemişim. وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا Begıy de değilim, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir?" dedi.

21- قَالَ كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَیَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا

قَالَ كَذٰلِكِ Emr-i ilahi budur. قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَیَّ هَيِّنٌ Zira Rabbin buyurdu ki; "Bu benim için pek kolay, babasız bir evladı halk etmeye muktedirim. Bana kolaydır." وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً لِلنَّاسِ Bunu böyle

babasız halk ediyoruz ki mucize olsun, insanlar arasında âyet alamet olsun, onun peygamberliğine büyüklüğüne. وَرَحْمَةً مِنَّا Bizden de rahmet olsun insanlara. وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا Kaza olunmuş, kader-i İlahide tekarrub etmiş bir emirdir. Böylece emrini aldıktan sonra mesele kalmadı ve Cibril-i Emin gitti.

Müfessirin-i İzâm'ın verdiği mânâ budur. Aynı saatte hamile olur.

22- فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا

Hamile oldu, hamlini görüyor, utanıyor eve gitmeye. فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا Bunun üzerine (karnındaki bu çocukla ailesinden) uzak bir yere çekildi. (Beytullâhim, Kudüs'te bir yer, İsâ Aleyhisselâm dünyaya geldi, oradan taşın üzerine koydu.)

23- فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يٰا لَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا

فَاَجَآءَهَا الْمَخَاضُ (Bir kış günü idi,) doğum sancısı geldi. اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِ Doğum sancısı onu, bir kuru hurma ağacına dayanmaya mecbur etti. (Kendini böyle görüyor, kız iken hamile oldu, çocuğun doğacak zamanı geldi. Ben halka ne diyeceğim, düşüne düşüne dedi.) قَالَتْ يٰا لَيْتَنِى مِتُّ Keşke ben ölseydim قَبْلَ هٰذَا bundan evvel, ben ölseydim de başıma bu iş gelmeseydi. وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا Unutulup gitseydim, bir Meryem'in dünyaya geldiğini unutsaydı herkes. Bu halimi kimse bilmeseydi.

24- فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِى قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا

فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَآ (Meryem yüksek bir yerde idi,) aşağıdan bir sada geldi. اَلَّا تَحْزَنِى Ya Meryem hüzün çekme, bu senin için bir nimettir. قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا Tasalanma! Rabbin, senin alt yanında bir su, ırmak akıtmıştır. Ayette şu mânâ da verilmiştir. "Tasalanma Rabbin, senin altındakini (yani İsâ Aleyhisselâm'ı) şerefli bir peygamber olarak yaratmıştır.

وَهُزِّى اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ۟ 25-

وَهُزِّى اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ Ya Meryem! O kuru hurma ağacını kendine doğru salla, تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ۟ güzel taze hurma üzerine düşecektir.

Kavmin kurumuş nehrin aktığını, kuru hurmanın yeşillenip vaktinden evvel meyve verdiğini görünce, bunlara kadir olan Allâh'ın, erkeksiz çocuk halk etmeye de kadir olduğunu kabul eder, senin ismetinden şüphe etmezler.

فَكُلِى وَاشْرَبِى وَقَرِّى عَيْنًا ۚ فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا ۟ فَقُولِٓى اِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّا ۚ 26-

فَكُلِى وَاشْرَبِى Akan sudan su iç, hurmayı da ye. وَقَرِّى عَيْنًا ۚ Gözlerin oğlunla ziyalansın, aydın olsun. (Meryem Radıyâllâhû Anhâ; "Keşke ben bu durumu görmeseydim, ölseydim" dediği için, üzüldüğünden dolayı, "sen üzülme" denildi.) Âllâh CelleCelâlûhû, ulülazim bir peygamberi halk etti, seni vesile ederek. فَاِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًا ۟ Şayet insanlardan birini görürsen ve (sana oğlun için bir şey sorarsa, işaretle) فَقُولِٓى اِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّا ۚ onlara cevaben söyle. اِنِّى نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا Ben nez-

rettim Âllâh için oruç. (O zamanda oruç; konuşmamak, suküt etmek sûreti ile de olurdu.) Sükût orucu nezrettim. Bugün kimseyle konuşmayacağım, dersin.

27- فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهٗ قَالُوْا يٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا

فَاَتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا تَحْمِلُهٗ Nihayet Meryem Radıyâllâhû Anhâ, İsâ Aleyhisselâm'ı kucağında taşıyarak kavmine getirdi. قَالُوْا Dediler Meryem'e; يٰمَرْيَمُ "Ey Meryem, لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا hakikaten sen çok garip bir iş yapmışsın.

28- يٰٓاُخْتَ هٰرُوْنَ مَا كَانَ اَبُوْكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَّمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا

يٰٓاُخْتَ هٰرُوْنَ Ey Harun'un kız kardeşi, مَا كَانَ اَبُوْكِ امْرَاَ سَوْءٍ senin baban âlim idi. (İmran, Kudüs'ün âlimlerinden idi, fena bir insan değildi.) وَّمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِيًّا Senin annen de meşhur olup iffetsiz değildi. (Bu çocuk nedir?)"

29- فَاَشَارَتْ اِلَيْهِ قَالُوْا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِى الْمَهْدِ صَبِيًّا

فَاَشَارَتْ اِلَيْهِ Meryem Radıyâllâhû Anhâ, (ona söyleyin ve cevabı ondan alın diye,) İsâ Aleyhisselâm'ı işaret etti. قَالُوْا Dediler, كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِى الْمَهْدِ صَبِيًّا (Bu çirkin hareketinden sonra bir de bizimle istihza mı ediyorsun?) Henüz beşikte olan bir çocukla biz nasıl konuşuruz? dediler.

İsâ Aleyhisselâm bu sözleri işitince, onlara döndü fasih bir dille;

30- قَالَ اِنِّىْ عَبْدُ اللّٰهِ اٰتٰنِىَ الْكِتٰبَ وَجَعَلَنِىْ نَبِيًّا

قَالَ اِنِّىْ عَبْدُ اللّٰهِ اٰتٰنِىَ الْكِتٰبَ Gerçekten ben, Âllâh'ın kuluyum,

bana kitap vermiştir. (Yani peygamber olurum, kitap İncil sahibiyim.) وَجَعَلَنِى نَبِيًّا Beni, peygamber halk etmiştir.

Ekseri ulemâya göre; İsâ Aleyhisselâm'a, İncil çocukken verilmiştir. Aynı zamanda kendisine, büyük insanların aklı da verilmiştir.

İsâ Aleyhisselâm konuşunca, o kavim Meryem Radıyâllâhû Anhâ'nın beraetini anlamışlar. Bundan sonra İsâ Aleyhisselâm, çocukların konuştuğu yaşa varıncaya kadar konuşmamış.

31- وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُ وَاَوْصَانِى بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا

وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا Beni, mübarek halk etti Âllâh. اَيْنَ مَا كُنْتُ Nerede olursam olayım وَاَوْصَانِى بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا Âllâh-û Teâlâ'nın bana emri, hayatta kaldığım müddetçe namazı ve zekâtı emretti.

32- وَبَرًّا بِوَالِدَتِى وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا

وَبَرًّا بِوَالِدَتِى Anneme de hayırlı olmak, daima iyilik yapmak, hizmet etmek. وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا Âllâh-û Teâlâ, beni cebbar, müteazzım, âsi halk etmedi, âsi ve bedbaht kılmadı.

33- وَالسَّلَامُ عَلَىَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ اَمُوتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا

وَالسَّلَامُ عَلَىَّ يَوْمَ وُلِدْتُ (Burada Yahya Aleyhisselâm gibi değil. Yahya'dan, "Âllâh selâmı" diyor. Bu da "Âllâh'tan diyor" ama İsâ Aleyhisselâm lisanındandır.) Âllâh'ın selâmı, benim üzerimdedir. Doğduğum anda, وَيَوْمَ اَمُوتُ öldüğüm zaman, وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا tekrar

dirilip haşre gittiğim zaman, Âllâh'ın selâmları, selâmeti içindeyim. (İşte Cenâb-ı Hak emrediyor.)

34- ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ

ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ Ey yahudi ve hıristiyanlar, İseb'nü Meryem budur, sizin bildiğiniz gibi değildir. قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ Hakkında şek ve ihtilaf ettikleri Meryem oğlu İsâ, hak kavlince budur.

Müfessirler, bu âyete şu mânâyı da vermişler. "İşte Meryem oğlu İsâ, (onun hakkındaki bu beyan) hak sözüdür ki onlar bunda şüpheye düşerler."

35- مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۖ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

مَا كَانَ Yoktur. لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۖ Âllâhû Teâlâ CelleCelâlûhû, şerik ve nazirden münezzehttir. Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Bütün kemal sıfatları ile muttasıftır, noksanlardan münezzehtir. Ona evlât isnat etmek, (aile isnat etmek) bir nakıstır.

Nakıstan münezzehtir. Öyle ise böyle bir Azîmüşşan Âllâh'a; veled, evlât isnat etme imkânı yoktur. سُبْحَانَهُ ۖ Münezzehtir, Âllâh CelleCelâlûhû bu iftiralardan. Âllâh isterse, إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ Âllâh CelleCelâlûhû bir emri isterse irade ediyor. İradesiyle zuhur eder, lüzumu yok ki aile, evlât olmasına. İsterse, bir anda yüz bin İsâ Aleyhisselâm'ı halk eder de meydana gelir.

36- وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

وَاِنَّ اللّٰهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ Tefsir diyor ki; Bu, İsâ Aleyhisselâm'ın sözünün bakiyesidir. İsâ Aleyhisselâm demişti. "Ben Âllâh'ın peygamberiyim" dedi. "Ben kulum, yaptığınız iftiradır. Âllâh'tır, benim ve sizin Rabbiniz. فَاعْبُدُوهُ Âllâh'a ibadet ediniz, هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ işte sahih ve doğru yol budur."

İsâ Aleyhisselâm beşikte iken konuşmaya başlayınca, hıristiyanların ihtilafı buradan çıkıyor.

37- فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۚ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ

فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۚ Hizipleri, fırkaları o zaman Yakubiyye, Nasturiyye, Merkaniyye ve iman edenler de içinde vardı. Bunlar aralarında dört fırka oldu.

Yakubiyye; İsâ Aleyhisselâm'a, "Âllâh'tır konuşuyor" dedi.

Nasturiyye; "İbnullah, Âllâh'ın oğludur" dedi.

Merkaniyye; "Sêlisü selase, Âllâh üçtür" dedi.

Dördüncü fırka olan, iman eden Müslümanları, üç sapık fırka bir araya toplanıp onları mağlup ettiler.

İsâ Aleyhisselâm'ın beşikteki konuşması, mucizesinden dolayı iman etmeleri lazım gelirken, aralarında bu şekilde ihtilaf meydana geldi.

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا Veyl; şiddeti azap. Veyl; ya cehennemde bir deredir yahut da şiddetli azabı murad ediyor.

Veyl olsun لِلَّذِينَ كَفَرُوا bu gerçek olan, İlâhi hak sözlere inanmayıp da küfre girenler. مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ Yevm-i azim olan büyük bir günün, (kıyamet ve hesap gününün) şedid azabı, o küfür

edenlerindir. Büyük Gün'e şahit olduğu zamanda, vay o kâfirlerin haline!

38- اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ Onlar, bizim huzurumuza çıkacakları gün, (başlarına gelecek olanları) ne de iyi duyarlar ve görürler. يَوْمَ يَأْتُونَنَا O gündeki hesap için gelirler, hazır olurlar. لٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ Bu nefsine zulmeden inkâr edenler, bugün dünyada, zâhir, beyyin, açık olan bir dalâlet içindedirler. Ahirette de azab-ı elimi çekecekler.

Habibine diyor, Cenâb-ı Hak.

39- وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِىَ الْاَمْرُ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ İnzar et, ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Onları kıyamet azabı ile inzar et, korkut hasret günü ile. (O günde herkes pişmandır. İyiler, cennetlikler de az bir gayret amel ile bu kadar nimetler mümkün idi. Ben niçin daha fazla yapmadım? Fenalar, cehennemlik olanlar da hasret içindedir. Ben niçin iyilik yapmadım? diyecekler.) اِذْ قُضِىَ الْاَمْرُ Emr-i İlahi yerine geliyor, azap hazır oluyor. وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ Halbûki onlar gaflet içindedir, Âllâh-û Rasûlûllah'a iman etmiyorlar. (Yani herkesin hesabı görülmüş, bu hesap sonunda cennete gideceklerle cehennemi boylayacaklar birbirinden ayrılmıştır.)

40- اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ

اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ Biz Azimüşşan. نَحْنُ **nahnû** tekittir.

Yerlere biz vâris oluruz. (Cenâb-ı Hak'kın Esma-i hüsnadan bir ismi de Vâris'tir.) Vâris olur, bütün hayat sahiplerine. Yeryüzü ve onun üzerindekilere ancak biz vâris oluruz. وَمَنْ عَلَيْهَا Yeryüzünde bulunan bütün mahlûkların, insanların sahibi, vârisi benim diyor. وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ Bütün mahlukât yine bize rucû edecekler.

41- وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ اِنَّهُ كَانَ صِدّيقًا نَبِيًّا

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِبْرٰهِيمَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, İbrahim Aleyisselâm'ın ahvalini ümmetine beyan et ki istifâde etsinler. اِنَّهُ İbrahim كَانَ صِدّيقًا نَبِيًّا mübalağa ile sadık idi. Ef'al-i ekvalinde (işinde ve sözünde) çok doğru bir peygamberdi.

42- اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ يَا اَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنْكَ شَيْئًا

يَا اَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ Amcası olan Azer'e dedi. وَلَا يُبْصِرُ Ey babam, (ey amcam) niye ibadet edersin bir şeye ki لَا يَسْمَعُ senin medh-i senanı işitmez, وَلَا يُبْصِرُ senin ibadetini de görmez. وَلَا يُغْنِى عَنْكَ شَيْئًا Sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin tapıyorsun?

43- يَا اَبَتِ اِنِّى قَدْ جَاءَنِى مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِى اَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا

يَا اَبَتِ Ey babam (ey amcam, baba ifadesi kullanıyor.) اِنِّى قَدْ جَاءَنِى مِنَ الْعِلْمِ Bana, Cenâb-ı Hak öyle bir ilim vermiş ki eğer ki sen yaşça benden büyüksün fakat Âllâh CelleCelâlûhû bana

malûmat vermiş. مَا لَمْ يَأْتِكَ Sana verilmeyen, sen büyük olduğun halde sana verilmeyen ilmi bana vermiştir. Öyle ise فَاتَّبِعْنِىٓ bana tâbi ol, emrime imtisal et. اَهْدِكَ Allâh'ın emri ile seni hidayete getireceğim. صِرَاطًا سَوِيًّا Doğru yola, bu da ancak bir peygamberden olur.

44- يَآ اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا

يَآ اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَۜ Şeytanı dinleme, şeytanı dinledin mi ona ibadet tapmak olur. اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا Şeytan, Hâlik'imize isyan etti. Şeytanın bize de düşman olduğunu, Allâh ilân etmiştir. Hâlik'imize düşman olan bize de düşmandır.

45- يَآ اَبَتِ اِنِّىٓ اَخَافُ اَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

يَآ اَبَتِ اِنِّىٓ اَخَافُ اَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ Ey babacığım (ey amcam.) Ben korkuyorum ki Allâh'tan sana azab-ı İlahi gelebilir. Eğer sen beni dinlemediğin takdirde, o vakit فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا sen şeytanın velisi olursun. Şeytanın yakını olmandan korkuyorum.

İbrahim Aleyhisselâm böyle söyledi ve amcasından cevap alıyor.

46- قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِىٓ يَآ اِبْرٰهِيمُۚ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِى مَلِيًّا

قَالَ Âzer dedi. (Tehekküm için ismini zikrediyor.) Sen اَرَاغِبٌ i'raz mı ediyorsun, اَنْتَ عَنْ اٰلِهَتِىٓ benim mâbudlarıma? Sen, be-

nim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyosun? يَآ اِبْرٰهِيمُ Ya İbrahim, لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ eğer bu halden vazgeçmezsen لَاَرْجُمَنَّكَ seni taşa tutacağım. وَاهْجُرْنِى مَلِيًّا Uzun bir müddet benden uzaklaş, yanımdan git.

Buna karşı İbrahim Aleyhisselâm gayet halim davranıyor.

47- قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّىْ اِنَّهُ كَانَ بِى حَفِيًّا

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ Seyyieyi, hasene ile karşılıyor. Selâm-ı mütarekedir bu selâm. Selâm sana olsun, ben senden uzaklaşırım. سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّىْ Ben Rabbimden, senin için mağfiret dileyeceğim. (Tefsir diyor bundan anlaşıldığına göre bir insan, kâfire duâ edebilir.) Ya Rabbi, buna merhamet et hidayete getirmek sûretile. İslamiyet'i kısmet et denilebilir.

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّىْ (Eğer küfr-ü kat'i ise küfür üzerine gitmiş olursa, ona duâ etmek caiz değildir. Fakat küfür üzerine henüz gitmemiştir. "Ya Rabbi, hidayet kısmet et" denilebilir.) Sizden de Âllâh'ın dışında taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Yalnız Rabbime ibadet edeceğim. اِنَّهُ كَانَ بِى حَفِيًّا Âllâh CelleCelâlûhû bana müşfik, rahimdir.

48- وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُوا رَبِّىْ عَسٰٓى اَلَّآ اَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّى شَقِيًّا

وَاَعْتَزِلُكُمْ Ben sizden ayrılırım, i'tizal ederim. (Azil oldu, işinden ayrıldı demektir.) Babil'de, Irak'ta idi. Şam cihetine geldi. وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllâh'ın gayrına duâ ettiğiniz, mâbut ettiğinizden beyyin, sizlerden de uzaklaşırım. Âllâh-û Teâlâ'dan gayrı ibadet ettikleri putları terk ederek, Arz-ı Mukaddes'e gitti. وَاَدْعُوا رَبِّىْ

Rabbime iltica ederim. عَسٰٓى اَلَّآ اَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّى شَقِيًّا Umarım ki Rabbime olan duâ ve ibadetimde bedbaht olmam, şaki olmam, zahmet çekmem.

İbrahim Aleyhisselâm böyle dedi ve oradan ayrıldı.

49- فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ Vaktaki ayrıldı İbrahim Aleyhisselâm amcasından, memleketten. وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Allâh'ın dışında taptıkları şeylerden uzaklaştığında, وَهَبْنَا لَهٗٓ biz Azîmüşşan da ona in'am ve ihsan etmeye başladık. اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ Arz-ı Mukaddes'e gitti. Biz, ona, oğlu İshak ile torunu Yakub'u bağışladık (İsmail Aleyhisselâm'ı demediğinin sebebi, müstekillen geliyor.) وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ve her birini nübüvvetle ikram ettik.

50- وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا Biz Azîmüşşan, onlara rahmetimizden in'am ve ihsan yaptık, mal-û evlât ve suhuf verdik. وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا Onlara sıdk lisan-ı âli olarak, yüksek senâyı hasen verdik ki her dinde, İbrahim Aleyhisselâm'ı senâ ederler. Hiçbir edyan sahibi, İbrahim Aleyhisselâm'ın aleyhinde konuşmuyor.

51- وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مُوسٰٓى اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مُوسٰٓى (Kısa olarak Mûsâ Aleyhisselâm'ın ahvalinden bahsediyor.) Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mûsâ Aleyhisselâm'ın da "filkitabe münzeli aleyke" sana nâzil olan

bu kitap, Kur'an-ı Azîmüşşan'da oradan biraz bahset, kıssadan hisse alsınlar. اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا Mûsâ Aleyhisselâm hâlis idi, Âllâh'tan başka hiç kimseye iltifat etmezdi. Âllâh halis etmiş de masivadan. Halis Âllâh'tan başka düşüncesi yoktu. وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا Hem Resul hem de Nebi idi. Mürsel idi, kitap sahibi. İnsanlara şeriatı haber veren bir peygamberdi.

52- وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ Ona, (Mûsâ Aleyhisselâm'a,) Tur Dağının sağ yanından seslendik, nida ettik. Ona dedik, مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْاَيْمَنِ biz oradan dedik. "innî enellâhû Rabbûkûm" şecere (ağaçtan) seda geldi. وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا Onu, kendimize münâcaat etmeye yakınlaştırdık. Mûsâ Aleyhisselâm münâcâat ederdi Âllâh'a, o sırada cevabını aldı.

53- وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَآ اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا

Mûsâ Aleyhisselâm, o zaman Cenâb-ı Hak'tan istedi. Ya Rabbi dedi. Kardeşim Harun'a da peygamberlik ver, Nebi olsun, bana yardım etsin ve benimle beraber gelsin.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın küçük iken ağzına aldığı ateş korundan dolayı, dilinde rekâket kalmıştı. Buyurdular ki "belki fesahatımı anlamıyorlar. Harun'u da benimle beraberime lütfeyle Ya Rabbi" demişti. Cenâb-ı Âllâh, duâsını kabul etti. Harun Aleyhisselâm, o gece peygamber olmuştur. Cibril-i Emin tâlim etmiş ve gelip Mûsâ Aleyhisselâm'a yetişti. Onun için buyuruyor ki وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَآ fazl-ı keremimizle Mûsâ Aleyhisselâm'a verdik, اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِيًّا kardeşi Harun Aleyhisselâm'ı. (Halbûki Harun Aleyhisselâm ağabeyi

idi, bir veya dört sene yaş büyüktür alâl rivayetin.) Geldi Mûsâ Aleyhisselâm'a yetişti ve beraberce Mısır'da, Firavun'un sarayına gidiyorlar.

54- وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ ۚ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ۚ

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ Ey Ekmelerusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Kur'an-ı Azimüşşan'da İsmail Aleyhisselâm'ı da beyan et, onun ahvalinden ibret alsınlar. اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ۚ İsmail Aleyhisselâm da va'dında sadık bir peygamber idi ve kavmine Rasûl ve Nebi idi.

Ebûl Arap, İsmail Aleyhisselâm ile başlıyor. Ondan evvel Arap kavmi yok idi. Mekke'de Cürhüm kabilesinden evlendi ve çoğaldılar yavaş yavaş. Yemen'den geldiler, gerek Medine ve gerekse Mekkelilerin aslı Yemenlidir.

55- وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ۖ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا

وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ۖ Dâimi olarak ehline namaz ve zekâtı emrederdi. وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا Âllâh ondan razı idi, Rabbinin nezdinde beğenilen bir kimse idi.

56- وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِدْرِيسَ ۚ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ۚ

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِدْرِيسَ ۚ Kur'an'da İdris Aleyhisselâm'ı da zikret, bahseyle. اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا Sıddık ve Nebi idi. Hakikaten o pek doğru bir peygamberdi.

57- وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا

Biz Azîmüşşan, onu pek yüksek bir makama kaldırdık.

Müfessirlerin beyanına göre; İdris Aleyhisselâm'ın asıl adı Uhnûh'tur. İlk defa kalemle yazı yazan ve terzilik edendir. Nuh Aleyhisselâm'ın üçüncü bâtından dedesidir. Kâfirlerle de ilk defa o savaş etmişti. Hesap ve yıldızlar ilmiyle de yine ilk defa o meşgul olmuştur. Kendisine, otuz sahife vahiy inzal olmuştur. Ders vermek ondan kalmıştır. Daima Sahibüddehey idi. O kadar ibadet ederdi, melekler bu ibadeti hissediyorlardı. Melekler, onu görmeye müştak oldular. Hatta Azrail Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hak'ka arzediyor ve diyor, izin istiyor, ben onunla görüşeyim. Âllâh CelleCelâlûhû izin veriyor ve Azrail Aleyhisselâm geliyor. Geldiğinde iftar zamanıdır ve iftar hazır olunca ona buyur ediyor. Azrail Aleyhisselâm yemeyince tekrar ediyor ve onun için şüpheye düşüyor. Ve "Sen kimsin, hakikati söyle?" deyince, Azrail Aleyhisselâm da "ben Melekül Mevtim" diyor.

Bunun üzerine İdris Aleyhisselâm, Azrail Aleyhisselâm'a "senden bir ricam var, benim ruhumu kabzet" diyor. Azrail Aleyhisselâm da "vakit gelmeden nasıl yapayım?" diyor. "Öyle ise Âllâh'tan rica et, kolaydır senin için" deyince. Azrail Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hak'tan rica edince izin veriyor. İdris Aleyhisselâm'ın ruhunu kabzediyor ve tekrar bırakıyor. Yani ömür fazla noksan değil fakat kabzediyor, biraz ondan sonra ruhu tekrar avdet ediyor. Azrail Aleyhisselâm, "sen bunu niye istedin?" diyor. O da "benim maksadım, ölümün halini göreyim de ibadetimi o şekilde ciddiyetle yapayım." Sonra diyor İdris Aleyhisselâm, "benim bir daha ricam var, bana cehennemi göster, cehennemden geçerek cenneti göster" bunu müsaade ediyorlar. Cehennemden cennete gidiyorlar, Cennette gittikten sonra oturuyor. Azrail Aleyhisselâm "gidelim" diyor. İdris Aleyhisselâm ise "hayır" diyor.

"Âllâh ne diyor? Ölmeyi emrediyor, ben de öldüm. Cehennem

üzerinden cennete giderler, ben de aynen oradan geçerek geldim. Cennete geldikten sonra da artık çıkılmaz. Âllâh'ın emri ile geldim ve Âllâh'ın emri ile otururum. Âllâh'ın emri ile çıkmam" diyor. Bunun üzerine bir melek geliyor, hakem de hükmediyor. Cenâb-ı Hak da affediyor. Onun için İdris Aleyhisselâm bugün hayattadır, İsâ Aleyhisselâm da. Bugün her ikisi de hayattadırlar.

Ulemâ buyurmuşlar; Yerde Hızır- İlyas, semavatta İsâ ile İdris Aleyhisselâm hayattadırlar.

58- أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ Baştan beri bahsettiğimiz peygamberlerdir ki Âllâh, onlara in'am etmiş. Peygamberlik, vilayet gibi değildir. Veli-vilâyet seyr-i sülüktür, çalışa çalışa artık istidadına göre Âllâh ne kısmet etmişse onu bulur, terfi ve terakki eder fakat öyle yayan yola çıkmış gidiyor. Lakin peygamberlik, mevhibeyi İlahiye'dir. Âllâh istediğini peygamber yapar. Onun için مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ Âdem Aleyhisselâm'ın zürriyetinden, وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ Nuh Aleyhisselâm'ın gemisinde olanlar, وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا hidayete getirdiğimiz ve ihtiyar ettiğimiz bunlardır. Onların hepsinin hali bu idi. إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ Allâh-û Teâlâ'nın âyetleri okunduğu zaman, Âllâh'tan bir şey söylendiği zaman خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا aşk ve muhabbetten kendilerini tutamazlardı, başlarını yere koyar, secdeye giderlerdi.

Kur'ân-ı Kerim'de 14 yerde secde âyeti var. 7'si farz, 3'ü vacip, 4'ü sünnettir.

Farz olanlar; A'raf, Ra'd, Nahil, İsrâ, Meryem, Hac, Sad.

Vacip olanlar; Furkan, Secde, Fussilet.

Sünnet olanlar; Nemil, Alak, Necim, İnşikak sûresindedir.

59- فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ farz olan namazı terk etmeye başladılar, (hıristiyan ve yahudiler.) وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ Şehvetlerine tâbi oldular. فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا (Gay-va'dun fi cehenneme.) Cehenneme yakın gidecek onlar. Gerçi neseben onlara yetişiyorlar fakat mademki onlardan sonra bu dini zâyi ettiler, namazları oruçları terk ettiler, şehevata tabi oldular, ehl-i cehennemdirler. Babalarının, onlara bir faydaları olmaz.

60- اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ Meğer rucû etseler, tevbe ve iman etseler, وَعَمِلَ صَالِحًا âmâl-i saliha ile namazına, zekâtına devam etseler. فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا O zaman ehl-i cennet olurlar. Onlar zerrece bir haksızlığa uğramaksızın cennete gireceklerdir. (Ayetin son cümlesi şöyle de anlaşılmıştır. "Muhakkak ki Âllâh'ın iyi kulları, O'nun va'dettiği cennete kavuşacaklardır.")

61- جَنّٰتِ عَدْنِ الَّتِى وَعَدَ الرَّحْمٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ اِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا

جَنّٰتِ عَدْنِ الَّتِى وَعَدَ الرَّحْمٰنُ Adin cenneti, ikâmet, orta cennet.

عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ O cennet ki Âllâh, kullarına va'detmiş. Gayb üzerine iman etmişiz, biz gözümüzle cenneti görmedik. Fakat Âllâh emrettikten sonra, tam görür gibi iman etmişiz. İşte gaybe iman etmişiz, o cennet kimedir? İman eden ve imanını amel-i salih ile teyid edenleredir. اِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا Âllâh va'detmiş. Âllâh'ın va'dı da yerini bulacaktır. Bunda şek ve şüphe yoktur.

62- لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا اِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا Cennet öyle bir yer ki orada fuzuli bir söz işitmezler, orada boş söz değil içinde mutlaka zikri fikri Âllâh'tan bahsediliyor. Lağıv, batıl olan bir kelâm konuşulmaz. Kur'an okunuyor telezzüz için, sonra âşıkların içindeki haller zuhur ediyor telezzüz için. اِلَّا سَلَامًا Meleklerden selâm geliyor, Selâm-ı İlahi geliyor. (Kur'an-ı Azimüşşan da tekerrür ediyor.) وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا Kısmetleri sabah akşam, sûr-î ve mânevi kısmetler zaten hazırdır. Fakat bu kısmetlerin, Âllâh-û Teâlâ'nın iltifatına nazaran hiçbir kıymeti yok ki.

63- تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا İşte bu cennettir ki inzal ediyoruz biz, "irsen ibêdı"mıza, kullarımıza veriyoruz. (Âllâh-û Teâlâ, cenneti o kadar büyük geniş halketti. Bütün insanları, "kâfir ve Müslümanları" doldursa kâfi gelir. Cehennemi de o kadar büyük geniş halketti ki kâfir ve Mü'min bütün insanları, hepsi ile doldursa kâfi gelir. Şu halde her insanın cennette de cehennemde de yeri vardır. Ne zamanki bir insan küfre girdi, iman etmedi, cennette-

ki yeri açık kaldı. Bir kişi de iman etti, imanından dolayı cehennemdeki yeri boş kaldı. O kâfir, o Mü'minin cehennemdeki yerine gidecek. O Mü'min de o kâfirin boş kalan cennetteki yerini irsen alacak. مَنْ كَانَ تَقِيًّا Kullarımızdan takva sahibi kimselere verdiğimiz cennet işte budur.

64- وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ ۚ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۚ

Bir defasında Cibril-i Emin, birkaç gün geç gelmişti. Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesellem de Cibril-i Emin'e niye geç geldiğini sorduğunda, Cibril-i Emin dedi kendisine. وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ ۚ Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz. لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا Önümüz, arkamız ve bunların arasında olan her şey O'nun emrindedir. وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۚ İkisinin arasında ne varsa, hepsi O'nundur. Senin Rabbin, seni unutmuş değildir lakin hikmetine binaen olur ki biraz tehir edebilir.

65- رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ۚ

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا O, göklerin yerin ve ikisi arasındaki ne varsa hepsinin Rabbi'dir. فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ ۚ Şu halde O'na ibadet et ve ibadetinde sâbit ve sabırlı ol. هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ۚ Öyle bir Âllâh ki misli olmadığı gibi, hiçbir zaman ismini de kimse koymamıştır. ("Âllâh" ismini hiç kimse koymamıştır. Hatta bir hanım, bir zaman çocuğuna isim olarak koymuş ve çocuk yanmıştır.)

(Müşrik Araplar, "Âllâh" ismini sadece en büyük yaratıcı olan

Cenâb-ı Hak için kullanırlar. Onun dışında taptıkları putlara "Âllâh" demeyip, "ilah" derlerdi.)

66- وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا

وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ Kâfir olan insanlar, (burada işaret edilen Ubey bin Halef'tir. Kâfirlerin ileri gelenlerindendir. Rasûl-û Ekrem'e karşı da Ebu Cehil gibi çok karşı gelirdi. Hatta çürümüş bir kemiği getirip, bu kemik nasıl hayat bulacak diye hezeyanlarda bulunmuştur.) Kâfir olan, ahireti inkâr eden insanlar ki Velid Bin Mugayyire ve Ûbey Bin Halef gibi inkârda olanlar, derler ki; ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا İstifam-ı inkâridir. İnkâr-ı tariki ile biz öldükten sonra, ben ölüp de toprak olduktan sonra, kabirden diri olarak çıkarılacak mıyım? diyorlardı. Hayat bu hayattır, biz öldükten sonra dirilip kalkacak mıyız? Böyle diyorlar sana, ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem.

67- اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا

اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ Bu insanlar, bu kefereler, tefekkür tezekkür etmiyorlar mı ki اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا biz, onları halk ettiğimiz zaman, daha önce onlar hiçbir şey olmadığı halde yoktan var ettiğimizi düşünmüyorlar mı? İstifam-ı tevbihtir. Bu inkâr edenler, tefekkür etmiyorlar mı? Bizim kendisini halk etmiş olduğumuzu hatırlamaz, düşünmez mi? Ondan sonra Cenâb-ı Hak,

68- فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا

فَوَرَبِّكَ Hak Teâlâ azamet-i kudretinden yemin ederim. "Feve Rabbike" vâv-ı kasemdir. لَنَحْشُرَنَّهُمْ Onların hepsini haşrederim. (Neşir, haşir. Neşir; kabirden çıkmak, arsayı hesaba gitmek, haşir ise orada toplamaktır.) Onların hepsini hazır ederiz huzurumuzda. وَالشَّيَاطِينَ Şeytanları da behemahal mahşere toplayacağız (şeytan-ı insi, şeytan-ı cinni onlar da ehl-i cehennemdir. Onlarla beraber hazır olduktan sonra,) ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا onları diz üstü çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız.

69- ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ Biz ahzederiz onların içinden, مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ her cemaatten. اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا Hangisi Âllâh'a karşı küfürde ziyade cesaret ve cür'ette bulunmuşsa, ilkin onları ayırıp cehenneme atmakta öne alacağız. (Mesela Firavun gibi. Evvela Firavun, sonra vezirleri, muavinleri sonra ona tabi olanları.)

70- ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا

ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ Biz Azimüşşan herkesten daha iyi biliriz. بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا Onlardan ateşe atılmaya, daha ziyade layık olanların kimler olduğunu en iyi biliriz.

71- وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا İçinizden kimse yoktur ki, mutlak ona, (cehenneme) uğrayacak olmasın. كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا Bu hüküm, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür.

Rivâyete göre iyi veya kötü her insan cehenneme uğrayacak ama Âllâh, iyileri oradan kurtaracaktır. Câbir Radıyâllâhû Anh'ın naklettiği bir hadise göre; "Cennet'teki Mü'minler, daha önce cehenneme uğrayacaklar fakat cehennemde, onların uğradığı yerlerin ateşi sönecektir." Bir diğer rivayete göre; "Cennetlik Mü'minlerin cehenneme uğramaları, sırattan geçmelerinden ibarettir."

72- ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا

ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِينَ اتَّقَوْا Sonra mütteki olanları halas ederiz. Şirkten ittika edenleri (ateşten) kurtaracağız, وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا kâfir olanları ise diz üstü çökmüş olarak orada bırakacağız.

Zalimler diz üstüne çökerler, ayak üzerine duramadıklarından yere çökerler.

73- وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَىُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ نَدِيًّا

وَإِذَا تُتْلَى Ne vakit okundu عَلَيْهِمْ onların üzerine (iman edenler de inkârda olanlar da.) Evvela kâfirlerin bahsi geçiyor, akabinde Mü'minlerin de bahsi geliyor. Mü'minlere âyet-i kerimeler okunduğu zaman imanı kuvvetleniyor, daha ziyade kalbi ferah oluyor. Kâfir-i münafıklara âyet-i kerimeler okunduğu zaman, onlara sıkıntı geliyor. Bu nev'iden ben de böyle söyleyebilirim, diyor. Âyât-ı beyyinat aynen rahmet, yağmur gibi geliyor. Bağlarda güller, yeşillikler yetiştiriyor. Dağlarda ise dikenlikler yetiştiriyor. Rahmet-i İlahiye de böyledir. Müstehak olana hidayetini fazlalaştırıyor. Nâ müstehak olanlar da inkâra kalkıyor.

Ne zamanki okundu onların üzerine اٰيَاتُنَا âyât-ı Kur'aniye.

بَيِّنَاتٍ Vazıh, apaçık olan âyât-ı Kur'aniye okunduğu zaman, ne diyorlar? قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوٓا Küfürde olan, iman etmeyenler, zengin olan kefereler, fakir olan Mü'minlere diyorlar. اَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا Bizden iki fırka; "biz, siz iki fırkayız. Hangi fırka daha ziyade hayırlıdır? Görüyorsunuz bizim malımız servetimiz var, sizin ise fakir hiçbir şeyiniz yok. وَاَحْسَنُ نَدِيًّا İki fırkanın hangisi makamen daha iyi, meclis ve mahfilce daha güzel?" dediler.

Hayat olarak yalnız hayat-ı dünyayı bilirler, ahiretten haberleri yok. "Dünyada ne varsa odur" diyorlar.

Varlıklarıyla övünmeye başladılar. "Sizler zayıf ve fakir, bizlerse kuvvetli ve zenginiz" dediler. Buyuruldu ki;

74- وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِءْيًا

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ Biz Azimüşşan, onlardan evvel nice nesilleri helâk ettik. مِنْ قَرْنٍ Karin; yüz seneye derler. Karinlerce, asırlarca onlardan evvel insanlar geldiler. Bu dünyanın mal-ı servetine sahip oldular, هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا daha ziyade mâl-ı metaya sahip idiler, وَرِءْيًا daha ziyade görünürlerdi. Halbûki onlar küfürde kaldıkları için, biz de onları helâk ettik. Riyen; manzara. Manzara itibariyle, mal ve mekân itibariyle onlardan ne kadar kuvvetli insanlar gelmişlerdi fakat küfürleri üzerine helâk olup gittiler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor. Dünya cifedir, murdara benzer. Cife; kesilmeyen hayvanı atarlar murdar olur, üzerine gelen toplanan da köpekler olur. Aklı başında olan, elini köpeklerin içine uzatırsa, köpeklerin hiddetine maruz kalır, parçalanır.

Onlara cevaben, Hâlik-i Kâinat emrediyor. Ey Habibim "niyâbe-

ten anne" bizden niyabeten söyle. Kur'an-ı Azimüşşan ve Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bütün insanlara gönderilmiş kıyamete kadar. İman edenler için hidayete sebep olur, iman etmeyenlere de dalâlete sebep olur. Kur'an ve Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem hem Hâdi ve hem de Mudil'dir.

Niyâbeten, bizden nâib olarak onlara böyle cevap ver. Mal-ı servet ile iftihar edenlere de ki;

75- قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا ۚ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ ۚ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا

قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلَالَةِ Kim dalâlette kalır (haktan uzaklaşırsa,) فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا ۚ çok merhametli olan Âllâh, ona mühlet verir (tâ ki bir mazereti kalmasın,) حَتّٰٓى hatta gayesi bu اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ Âllâh-û Teâlâ'nın, onlara va'dettiği (katil ve esaret gibi) azap gelinceye kadar. اِمَّا الْعَذَابَ Ya dünyada azap olur, katil esir gibi. وَاِمَّا السَّاعَةَ ۚ Yahut da ölüm zuhur ettiği zaman, ahiretteki cehennem azabına dalâlet edecek bir azap görür. İşte o zaman فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا bileceksiniz ey münkirler, bil müşahede gözünüzle görürsünüz. مَنْ هُوَ شَرٌّ Kimdir daha ziyade şerli olan göreceksiniz, وَاَضْعَفُ جُنْدًا kimin taraftarlarının daha zayıf olduğunu çok geçmeden görecekler?

Kur'an-ı Azîmüşşan'ın âdetidir, ehl-i cehennemden bahsetti mi ehl-i cennetten bahseder. Murad olan nedir? Müslümanların iki kanadı olur, havf ile reca. Havftan bahsedildi mi, recadan da bahsedilir. Recadan bahsedilince de havftan bahsedilir.

Vaazlara da telkinattır, ümmete vaaz ettiğiniz zaman bir ka-

natla uçmayınız, cennetin kapısını kapayıp da cehennemi açmayınız, her ikisine de gösteriniz. Âllâh CelleCelâlûhû, gafururrahimdir.

Nebbi ibâdî enelgafururrahim ve ennelazâbi hûvel azâbûl elim.

Azabül elim olduğu gibi, Gafururrahîm de var.

76- وَيَزِيدُ اللهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا

وَيَزِيدُ اللهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا Âllâh CelleCelâlûhû ziyade eder hidayeti, doğru yola gidenlerin hidayetini arttırır. İman sahibinin hidayetini ziyadeleştirir. Kur'an-ı Azimüşşan'ı dinleyince, eğer mânâyı bilirse, iman ile bakarsa zaten türlü türlü mânâlar kalbe girer, ferahlık olur. Eğer mânâyı bilmezse, yine bir ferah kalbe girer. O ferahlığın hepsi imana kuvvet verir. هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا Bakıyâtüssâlihat; bâki kalan. Bundan murad; tâat ve ibadettir. Elbette bâki kalıyor. Âllâh'a yakınlaştırıyor, salih olan Âllâha makbul yarar olan ibadet. Bazıları da demişler ki; Asıl olan imandır. Bakıyâtüssâlihat, Abdullah Bin Abbas diyor ki; "Sûbhanâllâhi velhamdûlillahi ve lâ ilâhe illallâhû vêllahûekber"dir, buyuruyor. Fakat hepsi aynı yere girer. İman zaten olmasa bir şey olmaz, iman olduktan sonra bunların hepsi bir yere girer.

Bakıyâtüssâlihat, daha hayırlıdır malın toplanmasından. Onlar malları ile iftihar ederlerdi, halbûki bâkıyatüssalihat hayırlıdır. عِنْدَ رَبِّكَ Rabbinin nezdinde, dünyanın zinetinden, mâl-ı semerâtından hayırlıdır. ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا Akibet ve O'na rucû da daha hayırlıdır.

Mü'min olan kimse âmâl-i saliha ile cennete gider, orada

âmâl-i sâliha ile mütenâim olur. Kâfir olan kimse ise âmâl-i seyyie ile cehenneme girer ve onunla muazzep olur.

Müfessirler aşağıdaki âyetin inmesine sebep olan olayı şöyle anlatırlar. Fakir bir Müslüman olan Habbab Radıyâllâhû Anh'ın, müşriklerin ileri gelenlerinden biri olan As Bin Vail'de alacağı vardı. Habbab alacağını istediğinde As, ona şöyle dedi. "Muhammed'i inkâr etmedikçe borcumu vermeyeceğim." Habbab, "Âllâh'a yemin ederim ki ben peygamberimi, hayatım ve ölümüm süresince de yeniden dirildiğim zaman da asla inkâr etmeyeceğim" deyince, As şöyle dedi. "Öyle ise dirildiğin zaman bana gelirsin. Artık o zaman malım ve çocuğum olacağına göre, sana olan borcumu öderim."

77- اَفَرَاَيْتَ الَّذِى كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوْتَيَنَّ مَالًا وَّوَلَدًا

اَفَرَاَيْتَ الَّذِى Ey Habibim, gördün onu ki كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا âyât-ı beyyinâtı, azametimize delâlet eden âyetleri inkâr eder de وَقَالَ لَاُوْتَيَنَّ مَالًا وَّوَلَدًا diyor ki; "Ben kıyamete geleceğim mal ve evlâtlarımla beraber yani Âllâh-û Teâlâ, bana dünyada verdiği gibi ahirette de verecektir" diyor.

Ayetlerimizi inkâr eden ve "muhakkak sûrette bana mal ve evlad verilecek" diyen adamı gördün mü?

78- اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا

اَطَّلَعَ الْغَيْبَ O, gayba mı muttali olmuş? اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا Yahut Âllâh-û Teâlâ indinden, bir ahid mi almış? Böyle olmadığına göre, o halis bir yalan söyler.

79- كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا

كَلَّا Kesinlikle hayır, vazgeçsinler bu yalandan. سَنَكْتُبُ Biz, onların bu sözlerini defter-i âmâllerine yazıyoruz. مَا يَقُولُ Bu müsrif mağrurların söylediklerini, canı malı ile mertebesiyle mağrur olanların sözlerini defterine yazıyoruz. مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا **"ve nemeddû"** Ziyadeleştiriyoruz ceza gününde مِنَ الْعَذَابِ azabını مَدًّا ve azabını uzattıkça uzatacağız. Çünkü cehennem küfre mükabildir, âmâl-i seyyieye mukabil değildir. İşte bu gibi iftira ve Âllâh'ı inkâr ve kitabı inkârından dolayı da ceza görür.

80- وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ Onun söylediği mal ve evladın biz vârisi olacağız. O (kıyamette, o değil biz vâris oluruz, bizden başka kimse değildir.) وَيَأْتِينَا فَرْدًا Bize tek başına, (malsız, menâlsiz, çoluksuz, çocuksuz) yapayalnız gelir.

81- وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اٰلِهَةً Onlar sıkıya geldiklerinde sözü değiştirirler. Efendim biz putlara ibadet ederiz ama ikinci ilâh olarak yani şefaatçi olarak. Bize şefaat etsinler için derler, ikinci dereceye indiriyor.

Muhatap olan, Mekke müşrikleri hakkındadır. Fakat bu gibi bütün emsallerine şamildir. Onlar, Âllâh'ın gayrını ilâh ittihaz ediyorlar. لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا Müşrikler, kendilerine bir izzet ve kuvvet olsunlar diye, Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp ilâhlar edindiler.

82- كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا

كَلَّا Kesinlikle hayır, vazgeçsinler bunlar. Âllâh'ın izni olmadan hiç kimse şefaat edemez. سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ (O taptıkları,) yakında o ilah edindikleri, onların ibadetlerini inkâr edecekler. "Onlar kendi nefislerine uyarak bize ibadet etmişler. İlgi alakamız yok, bize iftira ediyorlar." Bunların bu tapınmaları, nefs-i şeytanın ve küfürlerinden dolayı yapıyorlar. وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا Onların ibadetlerini inkâr edecekler ve hasımları olacaklar.

83- اَلَمْ تَرَ اَنَّآ اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا

اَلَمْ تَرَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, görüyorsun şeytanlar kime musallat oluyor? Şeytan, Mü'min-i kâmile hiç musallat olamaz, ilkaat yapar, tesir etmez. Mü'min kemalde olmasa, yine imanı onu muhafaza eder. Doğru yolda yürüyen hiçbir zaman kaybolmaz. Kaybolan kimlerdir? Eğri büğrü yollara gidenlerdir. اَلَمْ تَرَ اَنَّآ اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ Görüyorsun Ey Habibim, Biz Azimüşşan şeytanları musallat ettik, عَلَى الْكَافِرِينَ kâfirlere münafıklara musallat ettik. تَؤُزُّهُمْ اَزًّا Onları harekete getirirler. Şeytan neyi telkin ederse, onlar onun dediğini yaparlar.

84- فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların Kur'an hakkındaki inkârlarından müteessir oluyorsun. Azaplarını belki istiyorsun ama acele etme, ilmimizde takdir etmişiz onlara azap gelecektir. اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا Ey Habibim, sana bildirdik ki onlara azap muhakkaktır. Sana karşı gelmişler, onların helâkı ilmi-

mizde de vardır! Onlara verdiğimiz mühlet, vade, birkaç zaman günlerden ibarettir. "Nitekim Bedir'de telef oldular."

85- يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا

Ey Habibim! Ümmetine ibret alsınlar diye, mütteki olanlar huzur-u İlahiye'ye vefit, vâfit bir cemâat olarak, büyük bir hükümdarın huzuruna in'âmını almak için saf saf huzura gelirler iltifat ile. Mü'minler de bunun benzeri huzur-u İlahiye gelirler. O gün, biz müttekileri ağırlayarak, Rahman'ın huzuruna toplayacağız.

86- وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًا

Mücrimleri ise hayvanların sevk edildiği gibi susuz olarak cehenneme süreceğiz.

87- لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ O günde Âllâh'ın izni olmadan, hiç kimse şefaat edemez. اِلَّا O kimseler ki مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا Nezd-i İlahi'de ahdi olan, va'di olan. (Ahid nedir? Demişler ki şehadettir. "Lâ ilâhe illâllah Muhammederrasûlûllah." İşte bu ahiddir, mademki biz iman ettik, bizim ahdimiz Cenâb-ı Hak'ka karşı budur. Bunun üzerine ölen kimse ahid sahibidir. Diğer bir kısım ise amel-i salih de ahiddir, demişler. Çünkü Cenâb-ı Âllâh, amel-i salih üzerine cennete götüreceğini emretmiştir. Emr-i İlahi de ahid gibidir.

88- وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا

Yahudi ve nasranîler, "meleklerin, Âllâh'ın kızları olduğunu. Âllâh-û Teâlâ oğul edindi" dediler.

89- لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا اِدًّا

Ey Habibim, onlara de ki hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız.

90- تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا

Onların, Âllâh-û Teâlâ'ya oğul isnâd etmeleri yüzünden, neredeyse gökler parçalanacak, yer yarılacak, dağlar dağılıp çökecek.

91- اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا

Rahman'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden,

92- وَمَا يَنْبَغِى لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا

Halbûki oğul edinmek Rahman'ın şanına yakışmaz.

93- اِنْ كُلُّ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّآ اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا

Göklerde ve yerde hiç kimse yoktur ki Âllâh-û Teâlâ'ya, (kıyamette huzû ve huşû ile) kul olarak gelecek olmasın.

94- لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا

Adden yemin ederim ki Âllâh-û Teâlâ, onların hepsini ilmiyle kavramış, onların eşhas, enfas ve a'mâlini birer birer saymıştır. Âllâh-û Teâlâ'nın ilim ve kudretinden hariç bir şey kalmaz.

95- وَكُلُّهُمْ اٰتِيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا

Kıyamet günü onların her biri, O'na tek başına gelecektir.

96- اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا

İman edip imanını âmâl-i saliha ile takviye ve tezyin edenlere gelince, onlar için çok merhametli olan Âllâh-û Teâlâ, gönüllerde sevgi uyandırır (onları sevindirir.)

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur. Âllâh-û Teâlâ bir kulunu severse, Cebrail Aleyhisselâm'a, "ben filan kulumu sevdim, sen de sev" buyurur. Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselâm da onu sever ve semâvat ehline, "Âllâh-û Teâlâ falan kişiyi sevmiştir, ben de sevdim, siz de sevin" diye nida eder. Göktekiler onu sever, müteakiben yeryüzünde de onun için bir sevgi yerleşmiş olur.

97- فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهٖ قَوْمًا لُدًّا

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, Kur'an'ı biz ancak senin dilinle indirerek kolay kıldık. Tâ ki mütteki olanları müjdeleyesin, bâtılda inat edenleri de inzar edesin.

98- وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا

Biz, onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Bunlardan hiçbirini görüyor veya hiçbir fısıltı işitiyor musun?

Sen, onlardan herhangi birinden (bir varlık emaresi) hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?

Ne sesleri ve ne de kendileri kalmadı.

سُورَةُ طٰهٰ ﴿٢٠﴾ TÂHÂ SÛRESİ

Bu sûreyi celile; 135 âyet, 1341 kelime, 5242 harften ibarettir. Tâhâ, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in isimlerinden biridir. "Yâ Tâhâ" olunca, "yâ Muhammed" Sallâllâhû Aleyhivesellem gibi. Hâlik-i Kâinat, Habibine hitap ediyor. Ey Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, manânın biri budur.

Elimizdeki tefsir ise Âllâhû e'lemü bi muradihi bizâlike diyor. Âllâh CelleCelâlûhû muradına âlemdir, diyor.

Diğer Müffessirin-i İzam ise verdikleri mânâ ile mademki Tâhâ, Rasûl-û Ekrem'in ismidir. "Ey Tâhâ! Ey Muhammed!" Sallâllâhû Aleyhivesellem'e hitap ediliyor.

Sûrenin tamamı Mekke'de nâzil olmuştur. Ömer-ûl Faruk Radıyallâhû Anh'ın bu sûre vesilesi ile Müslüman oluşu, İslam tarihinin önemli bir hatıra sayfasıdır. Olay kısaca şöyledir; İslam'ın yaman bir düşmanı olan Hattab oğlu Ömer, Rasûlûllah'ı öldürme vazifesini üstlenmiş ve bu iş için yola çıkmıştı. Ancak yolda kız kardeşi Fatma ile eniştesi Said'in Müslüman olduğunu öğrenince, önce onların işini bitirmeye karar verdi. Tâ-Hâ Sûresi okumakta olan karı-koca, Ömer Radıyallâhû Anh'ın geldiğini görünce Kur'an sayfalarını sakladılarsa da Ömer Radıyallâhû Anh, onları duymuştu. Ömer, okuduklarını görmek istediğini söyledi. İnkâr etmeleri üzerine Said'e saldırdı, kendisine mâni olmak isteyen Fatma'yı to-

katladı. Yüzlerinden kanlar akan Fatma, cesarete gelerek Müslüman olduklarını açıkça söyledi. Kardeşinin haline acıyan Ömer Radıyallâhû Anh, bu sefer yumuşak bir sesle okuduklarını tekrar istedi. Tâ-Hâ sûresinin yazılı bulunduğu sayfaları okuyunca, Kur'an'ın mu'cizeli te'sirinden nasibini alarak Rasûlûllâh'ın huzuruna gitti ve Müslüman oldu.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- طٰهٰ

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimize hitap edilmiştir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, teheccüdünde bütün gece kıyam halinde bulunurlardı. Bu yüzden yorulurlar, kâh biri kâh diğeri üzerinde durarak ayaklarını dinlendirirlerdi. Bu hitapla iki ayağını da yere basması emrolunmuştur.

Bazı müfessirlere göre de; Tâ-Tahir, Hâ-Hâdi isimlerinin anahtarıdır. Sûrenin veya Kur'an-ı Kerim'in ismi olduğunu söyleyenler de vardır. Muradını, Âllâh bilir.

2- مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىٓ

Biz, sana Kur'an-ı eziyet ve meşakkat çekesin diye göndermedik.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, halkın hidâyete gelmesi için çok haris olduğundan arzu ediyordu, üzülüyordu hidayete gelmedikleri için, küfürleri zuhur edince üzülüyordu. Hâlik-i Kâinat, Habibine diyor ki; "Yâ Tâhâ, sen tebligatını yap, ondan sonrası bana aittir, hidâyet benimdir."

3- اِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰى

اِلَّا Lâkin ancak gönderdik sana, bu Kur'an'ı. تَذْكِرَةً Sana ve sana tâbi olanlara, لِمَنْ يَخْشٰى kalbinde Âllâh korkusu ve inzardan müteessir olacak rikkat bulunanlara, va'z ve nasihat etmen için gönderdik.

Kur'an'dan her insan istifade edemiyor. Bütün ins ve cin, Kur'an'dan müntefi olmuyor. Ancak kalbinde haşyet; Âllâh korkusu bulunan kimseler istifade ediyor.

4- تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى

تَنْزِيلًا İnzal ettik bu Kur'an'ı. مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ Yerleri, sûfli âlemi halkeden, وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰى yüce gökleri yaratan tarafından peyderpey indirilmiştir.

Kur'an'ın azametini tefekkür ediniz, bu bir mahlûkun kelâmı değildir. Yerleri, gökleri yoktan var eden Âllâh-û Teâlâ'nın kelâmıdır.

5- اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى Kâinata rahmeti ihata eden Âllâh ki عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى arşı, hükmü altına almıştır. Arşı istila etmiştir, Evâmir-i İlahiye Arş-ı İlahi'den zuhur ediyor. Hâşâ Âllâh-û Teâlâ, orada demek değildir. Âllâh-û Teâlâ'ya mekân isnat etmek, küfür olur. Âllâh-û Teâlâ'nın zaman-ı mekânı yoktur. Zamandan, mekândan münezzehtir.

6- لَهٗ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى

Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altında olanlar, ne varsa hepsi O'nundur. O'nun mülküdür.

7- وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى

وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Biz Azimüşşan hepsini işitiyoruz. Sözü açıktan söylersen فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى bilesin ki gizliyi de gizlinin gizlisini de biliriz. (Henüz kalbinden geçmeyeni de bilir.) وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ Eğer söylediklerin ki zikr-i duâdır. Açıktan, sesini yükselterek söylesen, فَاِنَّهُ يَعْلَمُ O cehri, yüksek sesi duyduğu gibi, السِّرَّ gizliyi de bilir. وَاَخْفٰى En ziyade kalbe gelen, (hâfi; gizli söyleyen) sesini yükselttiğini bilir, gizli söylediğini de ve kalbe geleni de bilir.

Bağırıp çağırarak duâ etmekten ümmet men ediliyor. Böyle duâlar edebe muhaliftir.

8- اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ Âllâh'tır, kendisinden başka yok bir mevcut اِلَّا هُوَ ancak O'dur. لَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى Esma-i Hüsnâ sahibi O'dur.

Âllâh, kendisinden başka ilâh olmayandır. En güzel isimler, sırf O'na mahsustur.

9- وَهَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى

Ey Habibim, Mûsâ Aleyhisselâm'ın, hadisi ehvali sana geldi mi? Ulülazim olan bir peygamber. Mûsâ Aleyhisselâm ne kadar zahmetler çekti. Sen de bu zahmetlere tahammül etmelisin. Bu Makam-ı Mahmud'a kavuşmak için, bu zahmetlere tahammül etmek lazım gelir.

وَهَلْ اَتٰيكَ Geldi sana حَدِيثُ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm'ın ahvâli. Mûsâ Aleyhisselâm, ne zahmetler çekti.

Mûsâ Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hak'ka münacaatında demiş. "Ya Rabbi, mahlûkatın içinde en ziyade sevdiklerin kimlerdir?" Cenâb-ı Hak buyurmuş. O kimsedir ki onun zikri, lisanı ile yaş olan (yaş olmaktan murad, dil konuşmayınca kuru olur, dil hareket ederse yaş olur. "O kimse daima benim zikrimle meşguldür.")

Yine sormuş. "Ya Rabbi, mahlûkatından hangisi daha büyüktür, kıymetlidir?" Cenâb-ı Hak buyurmuş. "O kimseler ki malûmâtı olduğu halde, başkalarından da ilim alıyor, onlardan ilim talim ediyor."

Yine sormuş. "Yâ Rabbi, mahlûkatından en âdil olan kimdir?" Cenâb-ı Hak buyurmuş. "O kimse ki nefsine ne ister talep ederse, gayriye, halka da onu ister, talep eder."

10- اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوا اِنِّى اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّى اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى

اِذْ رَاٰ نَارًا Mûsâ Aleyhisselâm uzakta bir ateş görmüştü, فَقَالَ dedi لِاَهْلِهِ ailesine. امْكُثُوا "Siz burada durun, oturun. اِنِّى اٰنَسْتُ نَارًا Ben bir ateş görüyorum, لَعَلِّى اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ olur ki ondan size bir parça kor getiririm اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى yahut ateşin yanından bir yol gösterici bulurum" demişti.

Rivayet olunduğuna göre; Mûsâ Aleyhisselâm, kayınbabası olan Şuayb Aleyhisselâm'dan anası ve kız kardeşini ziyaret etmek için müsaade istedi ve ailesiyle birlikte Medyen'den Mısır'a hareket etti. Fakat Şam melikinden korunarak ana yolu bıraktı, sahraya daldı. Tur'un bulunduğu Tuva Vadisi'ne geldiği vakit, so-

ğuk ve karanlık bir kış gecesiydi. Bir oğlu dünyaya geldi, esasen yolunu kaybetmiş ve davarları dağılmıştı. Ateş yakmak istedi, ona da muvaffak olamadı. İşte bu sırada gözüne uzaktan bir ateş ilişti, ona doğru gitti. Etrafı beyaz bir ateşle ihata edilmiş yeşil bir ağaç gördü. Ateş yanıyor, çevresinde tek bir kişi yoktu. Taaccüb etti. Bu nasıl şey diye düşünürken, âyet-i kerimede mestur nidayı işitti.

Bazı müfessirlere göre bu ateş değil nurdu. Bir hicab-ı İlahi idi.

11- فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى

فَلَمَّآ اَتٰيهَا Ne zamanki ateşe yâkin oldu. نُودِيَ يَا مُوسٰى Nidâ işitti, bir ses duydu. (Mûsâ Aleyhisselâm, nidâ işitiyorum ama söyliyen kim? Mütekellim olan Cenâb-ı Hak. O zaman)

12- اِنِّى اَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۟

اِنِّى اَنَا رَبُّكَ Ben, senin Rabbinim. (Nübüvvet, Mûsâ Alehisselâm'a burada gelmiş verilmiş oluyor.) فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ Hemen nalınlarını çıkar اِنَّكَ sen. بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى Zira Tuvâ'da, mutahhar ve mukaddes bir vadidesin. Çünkü sen, kutsal vâdi Tuvâ'dasın.

Buna kıyasen, Kâbe'yi tavaf ederken yalın ayak tavaf tezellül ve hürmete daha layıktır. Namazda baş açık namaz kılmak caiz ise kerahatten hali değildir. Baş açık tavafa aittir. Bizim için fıkıh kitaplarına, bildirilenlere uymak gerekir.

Server-i âlem Sallâllâhû Aleyhivesellem, tavafta baş açık olmuştur. Başka zaman bilhassa namazda baş açık bulunmamıştır.

13- وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى

وَاَنَا اخْتَرْتُكَ Ey Mûsâ, seni kavmin içinden nübüvvet ve risalet

için ihtiyar ettim. (O zamanda, yaşı da 40'a varmıştı. Yahya ile Îsâ Aleyhisselâm hariç, bütün peygamberler 40 yaşına geldiğinde nübüvvet verilmiştir.) فَاسْتَمِعْ İşit istima et, dinle, لِمَا يُوحٰى sana vahyolunanı dinle ona göre hareket et.

14- اِنَّنِىْٓ اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدْنِىْ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِىْ

اِنَّنِىْٓ اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا Muhakkak benim, اَنَا اللّٰهُ Âllâh benim. (burada akâid-i akliye, akâid-i ameliye diyor.) Âllâh benim, yoktan var eden mevcut benim. فَاعْبُدْنِىْ İbadeti yalnız bana yapınız, ibadet ancak bana mahsustur. Bu da akideyi ameliye. وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِىْ İkame ediniz namazı, beni yâd etmek için namaz kıl. (Kerahat zamanı namaz kılmayın diye her tarafta vaaz-ı nasihat ediyorlar. Tibyan tefsiri tutuyor ki Tibyan tefsiri gayet makbûldür. Beyzavi'nin tercümesidir, hadisten alıyor. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor; Bir kimse uykuya daldı veya her nasılsa unuttu bir vakit namazını, hatırına geldiği anda hemen kılsın. Kerahat zamanıdır diye düşünmesin namazını kılsın, hadis böyle emrediyor. Bir kimsenin üzerinde kaza namazı varsa, hatrına geldiği gibi hemen namazını kılsın. Kerahat zamanı da olsa bile hemen namazını kılsın. Bir kerahatı ihtiyar etti, fakat bir borcunu ödemiş oldu. Evkât-ı mekrûhede kaza olan namaz kılınabilir. Velev ki güneşin gurubu, tulû-u veya istiva zamanında olsa bile. وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِىْ Tezekkür ettiğiniz, hatrınıza geldiği zaman hemen namazınızı kılın.

15- اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيْهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى

اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ Saat; kıyametin ismidir. (Saat-ı vâhidedir ömr-ü cihân, saat-ı tâata sarfeyle hemân) Hadiste ise (Eddünya saatın, fece alhê taaten) Sonu olmayan ahirete nazaran, dünya bir lâhza gibidir. اِنَّ السَّاعَةَ Kıyamet اٰتِيَةٌ muhakkak geliyor. اَكَادُ اُخْفِيهَا Ben Azimüşşan, onun gelecek zamanını gizliyorum. Ne için? لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى Her bir nefis neyi yapmış ise onunla cezalanır. Eğer kıyamet zamanı mâlûm olsaydı. Velev ki kıyâmet-i suğra ki ölümdür. Zamanı mâlûm olsaydı, herkes fısk-ı fücur ile meşgul olurdu. Kıyamete yakın tevbe ederdi, Âllâh da tevbeyi kabul eder. Günahlarının kıymeti kalmazdı.

Her nefis yaptığı amel, hayır ve şer ile cezalansın. Onun için ben Azimüşşan, kıyameti gizledim buyuruyor.

16- فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا Hitâb Rasûl-û Ekrem'edir, murâd olan ümmettir. O zamanda ise hitab Mûsâ Aleyhisselâmadır, murad ise onun ümmetidir.

Seni çevirmesin imandan, kıyametin ahvâli ve namazdan. مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا İman etmeyen, nefsinin arzularına uyan kimseler, فَتَرْدٰى helâk yolunu tutanlar, seni bu yoldan çevirmesinler. Kıyamete iman etmeyenler, seni imandan alıkoymasın yoksa helâk olursun.

Burada Mûsâ Aleyhisselâm'a mucizeleri beyan ediyor. Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselâm'ı Firavun'a gönderecek.

17- وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى

Bu sağ elindeki nedir yâ Mûsâ? Yâ Mûsâ hitabı ile Cenâb-ı Hak emrediyor, ismi ile beyan ediyor, teklif ve iltifattır. İltifat zamanında isim tayin edilir. Bir, Mûsâ Aleyhisselâm'a nübüvet verildiğinden biraz bahsi kelâm ediliyor ki Mûsâ Aleyhisselâm'ın kalbi biraz daha açılsın, ferahlansın, heybet kalmasın. Gâye budur ki asânın bazı hallerini, Mûsâ Aleyhisselâm bilmiyor. Bilmediklerini, Mûsâ Aleyhisselâm'a göstermektir.

Asâ, Âdem Aleyhisselâm ile birlikte cennetten çıkmış. Peygamberan-ı İzam'dan irsen tâ Şuayb Aleyhisselâm'a kadar gelmiştir. Şuayb Aleyhisselmam'ın yanında başka asâlar da mevcut imiş. Ne zamanki Mûsâ Aleyhisselâm, Şuayb Aleyhisselâm'ın yanında koyunların güdüleceği tahakkuk edince, bu işleri görmek için asâ gerekli. Şuayb Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'a git de yukarıdaki asâlardan bir asâ al getir. Oraya gider gitmez eline bu cennetten çıkan asâ gelmiş. Şuayb Aleyhisselâm'a gösteriyor. Hayır diyor, git oraya bunu bırak da başkasını al diyor. Tekrar eline aynen bıraktığı asâ geliyor. Üç def'a bu ameliyeyi yapıyor, aynı asâ eline geliyor.

Şuayb Aleyhisselâm'a gelip söylüyor, üç defa asâyı yerine bıraktım, her üçünde de aynı asâ elime geldi buyuruyor. Onun üzerine Şuayb Aleyhisselâm da mademki öyledir, sana kısmettir diyor ve Mûsâ Aleyhisselâm da asâyı alıyor.

18- قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَىٰ

قَالَ هِيَ عَصَايَ Mûsâ Aleyhisselâm dedi. O, benim asâmdır. Bu kadarı, Cenâb-ı Hak'kın sualine tamam cevap olurdu. Diğer cevap sözleri, Cenâb-ı Hak ile konuşmaktan telezzüz ettiğinden ila-

ve ediyor. اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا Ona dayanıyorum. (Halbûki Cenâb-ı Hak sormadı, yâ Mûsâ bu asâ ile ne yapıyorsun? Mûsâ Aleyhisselâm, o benim asâmdır, cevabı ile iktifa etmedi.) وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَمِى Ufaklatıyorum, بِهَا bu asâ ile koyunlarıma ağaçlardan yaprakları silkiyorum, وَلِىَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى başka menfaatlerim de vardır.

Bu işler şunlardı. Yürüdüğü vakit asâyı omzuna koyar, üzerine eşyasını asardı. Asâdan kendine gölgelik yapardı. Ona ip bağlayıp kuyudan su çıkarırdı. Koyunlara kurt gelse onunla kovalardı. Yılan ve akrep gibi zararlıları onunla öldürürdü.

Bir hadis-i şerif var, Rasûl-û Ekrem emrediyor. Evliyâ-u ümmetî, ke embiyâ-i Benî İsrâil. Benim ümmetimin evliyaları, Ben-i İsrail peygamberleri gibidir.

Diyorlar ki; İmam-ı Gazali'nin ruhaniyeti hazır olur. Rasûl-û Ekrem'e "bu nasıl sözdür?" dediğinde O vakit Rasûl-û Ekrem arzu ediyor Mûsâ Aleyhisselâmın ruhaniyeti hazır oluyor beraber bulunurlar. Mûsâ Aleyhisselâm, İmam-ı Gazali'ye diyor, "sen kimsin?" İmam-ı Gazali'de; "Ben Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Muhammed... bin'i Tûsi." (Yedi babası Muhammed'dir.) Mûsâ Aleyhisselâm da "Ben senden sordum, sen de cevaben kendi namını söyleyecektin. Ben Muhammed'im" diyecektin. İmam-ı Gazali de cavaben; "Cenâb-ı Âllâh, senden sordu. وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ Sen de diyecektin عَصَاىَ ne lüzum vardı, ona dayanıyorum, koyunlarıma yaprak silkerim, onunla başka işler de yaparım."

Mûsâ Aleyhisselâm da "ben o vakit, Rabbim ile mükâleme ediyordum. O'nunla konuşunca mütelezziz oluyordum. O lezzeti genişletmek, ziyadeleştirmek istedim."

İmamı Gazali de "Ben de ulül azim bir peygamberle konuşuyorum. Onun için daha ziyade mütelezziz oluyorum" cevabını vermiş.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, Rasûl-û Ekrem'e "Saddaka Rasûlûllah" buyurmuş.

19- قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى

Hâlik-i Kâinat, emretti. Yâ Mûsâ! Yere at onu, buyurdu. (Hikmet budur ki görsün, Fir'avnın yanına gittiğinde haşyet olmasın.)

20- فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى

Mûsâ Aleyhisselâm asâyı elinden yere bıraktı. Yere bıraktığı zaman فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ bir de ne görsün, o (sarı) bir yılan oldu تَسْعٰى ve yürümeye başladı.

Kur'an-ı Azimüşşan'da bu mevzu üç yerde geçiyor. Bir yerde "ke-enneha cânnun vellâ müdbiran" diyor. Burada حَيَّةٌ تَسْعٰى diyor. Diğer bir yerde "su'bânun" diyor. Demek ki yılanın üç hali var. Biri "cân" ufak olduğu zaman, daha süratle hareket ediyor. Biri "hayye" yılan normal oluyor. Üçüncüsü "su'ban" ejderha oluyor.

21- قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْاُولٰى

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ Âllâh-û Teâlâ buyurdu. Onu tut, korkma onun yılanlığından. سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْاُولٰى Biz, onu evvelki haline çeviririz buyurdu.

Su'ban; büyük yılan demektir. Mûsâ Aleyhisselâm yılanın büyüklüğünü, gözlerinin ateş gibi parladığını, üzerine uğradığı her taş ve ağacı yuttuğunu, dişleri ile büyük ağaçları kestiğini, dili ile

ıslık çaldığını ve karnı üzerinde sür'atle yürüdüğünü görünce çok korkmuştu.

22- وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰى

وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ Bir de elini sol koltuğunun altına koy, تَخْرُجْ بَيْضَآءَ elin ayıpsız, bembeyaz bir halde çıksın (nurlu olur.) مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ Zarar vermeyecek bir nur, اٰيَةً اُخْرٰى bu da nübüvvetine başka bir âyet olsun.

23- لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰى

Tâ ki sana en büyük âyetlerimizden birini daha göstermek için bildirdik.

Bu iki mucize ile Fir'avn'e gitti.

24- اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى

(Bu mucizelerle) Fir'avn'e git, (Fir'avn'e tâbi olanlar da dâhil.) Zira o, (isyan ve temerrütte) gerçekten haddi aştı. (Onu ibadetime davet et.)

Mûsâ Aleyhisselâm bu emri aldıktan sonra, Cenâb-ı Hak'tan rica ediyor.

25- قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى

Mûsâ Aleyhisselâm dedi ki; Ya Rabbi, risâletime layık olan bir şerhi sadır yap. Öyle bir malûmat kalbime ilkâ et ki risâlete muvafık olsun.

26- وَيَسِّرْ لِٓى اَمْرِى

Bana verilen bu emri kolaylaştır ki tebliğ edebileyim.

27- وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى

Dilimdeki ukdeyi izale et ki konuşabileyim. (Mûsâ Aleyhisselâm'ın dilindeki ukde ne idi? Mûsâ Aleyhisselâm çocuk iken, Fir'âvnın sarayında iken, bir gün Fir'avn onunla meşgul oluyorken, Mûsâ Aleyhisselâm Fir'avnın sakalından çekmiş ve Fir'avn gazaba geliyor, Mûsâ Aleyhisselâm'ı öldürmek istiyor. Asiye Radıyallâhû Anhâ araya giriyor. "Çocuktur o, hurma ile ateşi ayırabilecek görüşte değildir, tecrübe edelim" diyor. Ve mangal ile kor ateşi ile hurmayı yan yana getirdiklerinde, Mûsâ Aleyhisselâm elini hurmaya uzatacağı sırada, Cibril Emin elini kor ateşine uzattırıyor. Kor ateşi elini yaktığı gibi, can acısı ile kor ateşini ağzına atıyor. O zamandan dilinde biraz rekâket kalmıştı.

Mûsâ Aleyhisselâm, lisanımdaki bu ukdeyi ya Rabbi kaldır.

28- يَفْقَهُوا قَوْلِى

Tâ ki benim sözlerimi, risaleti tebliğ ederken anlasınlar.

29- وَاجْعَلْ لِى وَزِيرًا مِنْ اَهْلِى

Bana yakınlarımdan, ehlimden birini vezir yap (bana yardımcı olsun.)

30- هٰرُونَ اَخِى

Benim kardeşim olan Hârûn'u. (Bu duâ kabul oldu aynı gecede. Hâlik-i Kâinat, Cibril-i Emin'i gönderiyor. Hârûn Aleyhisselâm'a tebligat yapılıyor ve Hârûn Aleyhisselâm peygamber olur. Ve Mûsâ Aleyhisselâm'a yetişiyor.)

31- اُشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِىۙ

Onun sayesinde arkamı kâvi kıl.

32- وَاَشْرِكْهُ فِىٓ اَمْرِىۙ

Emr-i risaletle de onu işime ortak yapacağım.

33- كَىْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًاۙ

Böylece seni çok tesbih edelim.

34- وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًاۜ

Ve çok zikreyleyelim. (Verdiğin nimetlere hamd-û sena edelim.)

35- اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا

Ya Rabbi, sen Âlim'sin halimize. Şüphe yok, sen, bizi görüyorsun. (Biz bu vazifeyi ifâ etmek için senden istiyoruz.)

36- قَالَ قَدْ اُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى

Hâlik-i Kâinat, Ey Mûsâ diye beyan ediyor. İltifattır. "İstediğin sana verildi ya Mûsâ" buyurdu.

37- وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰىۙ

Biz Azimüşşan, sana minnet, in'âm ve ihsan ettik. Biz, sana başka bir def'a ki daha dünyaya geldiğin zaman bile in'am ve ihsan ettik.

38- اِذْ اَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوحٰىۙ

Biz Azimüşşan, annene vahyolunacak şeyi ilham etmiştik.

39- اَنِ اقْذِفِيهِ فِى التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِى وَعَدُوٌّ لَهُ ۚ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى ۚ وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِىْ

اَنِ اقْذِفِيهِ فِى التَّابُوتِ Mûsâ'yı bir tabuta, (sandığa) koy. فَاقْذِفِيهِ فِى الْيَمِّ Sandığı (Nil Nehri'ne) denize bırak. فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ Nil nehri, onu kenara çıkarsın. يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِى وَعَدُوٌّ لَهُ Benim de onun da düşmanı olan biri, (Fir'avn) onu alsın (demiştik. Ya Mûsâ!)

"Bu emr-i ilahi annesine vahyedildi."

وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى ۚ Tarafımdan sana bir sevgi muhabbet de ilkâ etmiştim. (Seni sevindirmiştim.) وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِىْ Benim gözümün önünde yetiştirilesin.

40- اِذْ تَمْشِٓى اُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۚ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِٓى اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى

اِذْ تَمْشِٓى اُخْتُكَ O vakit hemşiren, kız kardeşin (ismi Meryem.) فَتَقُولُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُ Ben, size bildireyim mi bir hanım kefil olsun da bu çocuğa süt versin, onu beslesin. فَرَجَعْنَاكَ اِلٰٓى اُمِّكَ Böylece seni annene iade ettik. كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا Onun gözleri seni görmekle gözü aydın olsun, وَلَا تَحْزَنَ (sevinsin,) mahzun olmasın, üzülmesin. وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ Bir de sen bir adamı öldürmüştün. Biz, seni o gam endişeden de kurtarmıştık. وَفَتَنَّاكَ Seni muhtelif mihnetlerle imtihan etmiştik. فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِٓى Bu sebeple bir çok sene Medyen halkı arasında kaldın. اَهْلِ مَدْيَنَ

ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى Sonra takdirimizle bu vadiye geldin, Ya Mûsâ.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın annesi, kız kardeşi Meryem'i, Nil nehrine bıraktığı sandığı takibe ve akibetini öğrenmeğe memur etmişti. Nihayet sandığın Asiye'nin emriyle Fir'avnın sarayına götürüldüğünü ve senin hiçbir kadının memesini kabul etmediğini ve bu sebeple bir süt ana aranılmakta olduğunu haber almıştı. Oraya gidip (Asiye hay hay hatta bu hususta sana ikram ederim diye cevap vermişti. Kızkardeşin, derhal anneni getirmişti de memesini verdiği gibi kabul etmiştin.)

Bir adamı öldürmüştün, yoksa kısasen katledeceklerdi. Mağfiretimizle ve Medyen'e hicretinle kurtuldun.

Mûsâ Aleyhisselâm, ilk on yılı zevcesinin mehri olmak üzere, yirmi sekiz yıl Medyen'de çalışmıştı ve kırk yaşında buradan ayrılmıştı.

Bu türlü türlü mihnetler; Mûsâ Aleyhisselâm'ın ana rahmine düşmesinin Fir'avn'ın çocukları kestiği yıla rastlaması, annesinin onu tabut içinde Nil Nehri'ne bırakması, Mûsâ Aleyhisselâm'ı emzirmek ve büyütmek için annesine iade edilmesi, Fir'avn'ın sakalına yapışarak onun tarafından öldürülmek istenmesi ve on iki yaşında iken bir adamı öldürmesidir.

41- وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ

Seni kendim için ihtiyar ettim, peygamberimsin.

42- اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ

اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِيْ Şimdi sen kardeşinle beraber, bu âyet

mucizelerle beraber Fir'avn'e gidiniz. وَلَا تَنِيَا فِى ذِكْرِىۚ Benim tesbihatımdan, ibadetinizden gevşek olmayın.

43- اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰىۚ

Fir'avn'e gidin. Zira o (tekebbür ve ilâhlık iddasıyla tuğyan etti,) cidden haddi aştı.

44- فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا Ona kavl-i leyyin ile söylemeğe tebliğ, yumuşak konuşun. لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى Belki o, aklı başına gelir de yahut (Âllâh'ın azabından) korkar. Rıfk ile muamele edin olur ki dinler.

45- قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَطْغٰى

Mûsâ Aleyhisselâm tebliğ-davet için Fir'avn'e gittiğinde, ona dört teklifle müjde ile karşısına çıkıyor. 4 şey var, ister misin temiz tahir olasın, doğru yola gelesin diyor. Sana dört adet büyük nimetler var! Fir'avn da nedir o nimetler diye soruyor. 1- İman ettiğin takdirde daima böyle genç dinç kalırsın, ölünceye kadar sağlıklı yaşarsın. 2- Senin mülküne zeval olmaz, ölünceye kadar payidar olursun. 3- Vücudunda kuvvet noksan olmaz, daima güçlü kuvvetli yaşarsın. 4- Öldüğün zaman da cennete gireceksin.

Bunları Mûsâ Aleyhisselâm'dan dinledikten sonra düşünmeye başlamış, hele düşüneyim diyerek saraya gelmiş. Evvela Asiye'ye haber veriyor. Mûsâ Aleyhisselâm'ın 4 adet teklif müjdeyi söyleyince, Asiye Radıyallâhû Anhâ "niye hemen kabul etmedin?" diyor. Bu nimetler sana geldiği halde niye evet demedin deyince,

Fir'avn cevaben; "Hükümdar için, başvezirin reyine ittiba etmek lazım gelir, bir defa Hâmân'a haber vereyim söyleyeyim" diyor. Ve Fir'avn, Hâmân'ı çağırıp bu müjde nimetleri ona da haber verdi. Bunun üzerine Hâmân, "Efendim biz şimdiye kadar halka diyorduk, bu haşa Âllâh olmuştur, Mâbud'tur diyorduk. Şimdi ise sen bir bendene, bende mi olacaksın? Sen evvela beni öldür de gözüm bu durumu görmesin, sonra da sen istediğini yap" demek suretiyle Fir'avn'ı bu arzusundan vazgeçirdi.

Demekki hükümdarı, hükümdar yapan vezirdir.

Cenâb-ı Hak buyuruyor. Meyûsane değil, hidayete gelecek ümidi ile tebliğ vaaz-ı nasihat yap, ümitsiz olarak vaaz-ı nasihat yapma.

Mûsâ Aleyhisselâm, Fir'avn'ın imana gelmiyeceğini biliyordu. Mûsâ Aleyhisselâm öyle vaaz-ı nasihat edecek ki ümit var gibi davet-tebliğ edecek.

Mûsâ Aleyhisselâm, Medyen'e gittiği zaman 12 yaşında idi. 18 sene orada ikamet etmiş, 10 sene de ücretle Şuayb Aleyhisselâm'ın yanında çalışmış ve toplam 40 yaşını doldurunca da nübüvvet, peygamberlik veriliyor.

Mûsâ ve kardeşi Hârûn Aleyhisselâm, her ikisi de nübüvvet emrini aldıktan sonra dediler. Her ikisi de قَالَا رَبَّنَآ dediler ki; Ey bizim Rabbimiz, bizi yetiştiren terbiye eden Âllâh. اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَآ Bizim korkumuz odur ki ifrat eder, acele eder. Ölümden korkmuyorlar, tebliğ vazifesini yerine getiremiyeceklerinden endişe ediyorlar. Acele eder öldürür veya cezâ verir de vazife noksan kalır اَوْ اَنْ يَطْغٰى yahut tuğyan, kibir eder de taarruz ederse ima-

na gelmez, biz bundan endişe ediyor korkuyoruz düşüncesiyle, Cenâb-ı Hak'kın lütfunu istiyorlar.

46- قَالَ لَا تَخَافَآ اِنَّنِى مَعَكُمَآ اَسْمَعُ وَاَرٰى

قَالَ لَا تَخَافَآ Âllâh-û Teâlâ buyurdu ki; Korkmayınız اِنَّنِى مَعَكُمَآ çünkü ben, sizinle beraberim (yani hıfzım yardımımla beraberim.) اَسْمَعُ İşitiyorum söylediklerinizi, وَاَرٰى görüyorum sizin ve onun yaptıklarını.

47- فَأْتِيَاهُ فَقُولَآ اِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِٓى اِسْرَآءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى

فَأْتِيَاهُ Haydi, hemen ona gidiniz. فَقُولَآ Söyleyiniz ona, اِنَّا رَسُولَا biz sana Rabbinden gelmiş peygamberiz. فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِٓى اِسْرَآءِيلَ İsrailoğullarını hemen bizimle birlikte bırak. (Onları esaretten bırak, Arz-ı Mukaddes'e, Şam'a gidelim) dediler. وَلَا تُعَذِّبْهُمْ Onlara eziyet etme. قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ Biz, sana Rabbimizden (sıdkımıza delalet eder) bir âyetle geldik. مِنْ رَبِّكَ Biz, senin Rabbinden âyet getirdik. وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى Yine Mûsâ Aleyhisselâm'ın sözünün bakiyesidir. Selâm, selâmet, azaptan emniyet kimedir? Hidayete tabi olanadır, hidayete gelen kimseler azaptan emin olur.

48- اِنَّا قَدْ اُوحِىَ اِلَيْنَآ اَنَّ الْعَذَابَ عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى

اِنَّا قَدْ اُوحِىَ اِلَيْنَآ Âllâh'ın talimatıdır, Mûsâ Aleyhisselâm'a bildiriyor. Mûsâ Aleyhisselâm'a diyor ki Fir'avn'a böyle söyle diyor. Bize vahyolunmuş Âllâh-û Teâlâ'dan. اَنَّ الْعَذَابَ Dünya ve ahiret

azabı عَلٰى مَنْ كَذَّبَ peygamberan-ı izam'ı tekzib edenleredir, وَتَوَلّٰى Hak'tan yüz çevirenler üzerinedir.

49- قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى

قَالَ (Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâm emrolundakları vechile Fir'avn'e gittiler.) Yukarıda vechile dedikleri zaman فَمَنْ رَبُّكُمَا (çevirmek istiyor söylediklerini.) Sizin Rabbiniz kimdir? يَا مُوسٰى "Ey Mûsâ, Rabbiniz kimdir?" dedi.

50- قَالَ رَبُّنَا الَّذِى اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى

قَالَ Dedi; رَبُّنَا "Rabbimiz o kimsedir ki الَّذِى اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ her şeye hilkatını veren, herkes neye layık ise onu verir. Her ahlâkın vaziyetine göre makam vermiş. خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى Her şeye hilkatını veren, sonra da hidayete getiren, yolunu gösterendir" dedi.

51- قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى

Fir'avn sordu, (bundan maksat mevzuyu değiştirmek.) O halde gelip geçen ümmetlerin hali nedir? (Saadet mi, şekavet midirler?) Onları meşgul edecek ki halk nübüvvetini işitmesinler, belki iman ederler. Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm kısa cevap veriyor.

52- قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّى فِى كِتَابٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّى وَلَا يَنْسَى ۡ

قَالَ Mûsâ Aleyhisselâm cevap verdi. عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّى Onların yaptıkları her ne ise bütün yaptıkları işler, hepsi Rabbimin nezdinde فِى كِتَابٍ ۚ Levhil Mahfuz'da yazılmış tespit edilmiş. لَا يَضِلُّ رَبِّى

وَلَا يَنْسٰى Benim Rabbimin nezdinde ne kaybolur ve ne de unutulur. O hata etmez ve hiçbir şeyi unutmaz dedi

Rivayete göre bu cevap, Tevrat inmezden önce idi. Tevrat, Fir'avn'la kavmi helâk olduktan sonra inmiştir.

اَلَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتّٰى **53-**

اَلَّذِىْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا O Âllâh-û Teâlâ ki yeryüzünü size beşik gibi halk etmiş وَسَلَكَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا "veseleke" yani "sehele" Kolaylaştırmış size yollar, yerler içinde, dağlar içinde, dereler içinde gitmeyi kolaylaştırmış. Müsaade etmiş, her tarafta gezmeye imkân vermiştir. وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Göklerden yağmur sularını gönderiyor. فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتّٰى Göklerden gelen sularla yerden ihraç ediyor. اَزْوَاجًا "esnafen, envâ-en" çeşit çeşit nebatlar, bitkiler, شَتّٰى muhtelif otlar, meyveler, yemekleri hepsini yerden çıkarır yani bir Sofrayı İlahiye. Rahman kelimesinin mealidir; dost, düşman, hayvan, insan hepsi nimet sahibi oluyor. Rahim ise harf itibarı ile bir harf noksandır. Harf çok olunca mana çok olur. Rahim sıfatı ahirete aittir, ahirette yalnız iman edenlere mahsustur.

كُلُوْا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى النُّهٰى **54-**

كُلُوْا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ (Şimdi onlardan size yarayanını) yeyin, (kalanından münasip olanlarını da) hayvanlarınıza yedirin. اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِى النُّهٰى Bunda kamil akıl sahipleri için (kudret ve Vahdaniyet-i İlahiye'ye ait) birçok âyetler (ibretler) vardır.

55- مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرٰى

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ "Minhâ minel êrdı" Yerden, topraktan sizi halk ettik. وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ (Ölümünüzden sonra) sizi yine oraya iade edeceğiz. وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرٰى (Ve ba'sınız zamanında) sizi bir kere daha ondan çıkaracağız. Çünkü bu âlem abes halk olmamıştır. Eğer ahiret olmasa, zalimin zulmü yanında kalsın, iyilik yapanlar da bir mükâfat görmesin. O zaman Adalet-i İlahiye'nin ne kıymeti kalır?

56- وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبٰى

وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا Biz Azimüşşan, bu şekilde Mûsâ Aleyhisselâm'ın delâletiyle ona, (Fir'avn'e) bütün âyetlerimiz, delillerimizin hepsini gösterdik. كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبٰى Böyle olduğu halde Mûsâ Aleyhisselâm'ı tekzib ve imandan imtinâ etti. وَأَبٰى (Men ettiler, Tevhid-i İlahiye'yi kabul etmediler.)

Ne dediler, Mûsâ Aleyhisselâm'ın bu mühim olan mucizelerine karşı?

57- قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى

Fir'avn; "Yâ Mûsâ! Sen, sihrinizle bizi yerimizden yurdumuzdan çıkarasın diye mi bize geldin?" dedi.

Nemrûd ahmak bir adam idi lakin Fir'avn zeki filozof idi. Mûsâ Aleyhisselâm'ı bilirdi, geceleri düşünürdü pişman olurdu. Sabah olunca, veziri Hâmân ile karşılaştığında değişiyordu. Hakikatte Mûsâ Aleyhisselâm, Fir'avn'ın imana gelmesini istemiyordu. O istemeyince de Cenâb-ı Hak, hidayetini kısmet etmiyordu.

58- فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهٗ نَحْنُ وَلَآ اَنْتَ مَكَانًا سُوًى

فَلَنَأْتِيَنَّكَ Muhakkak, lâm-ı tekid'dir. Getireceğiz بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ öyle ise muhakkak surette biz de sana, aynen onun gibi bir sihir getireceğiz. فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا Şimdi sen, seninle bizim aramızda bir buluşma yeri ve vakti tayin et! لَا نُخْلِفُهٗ نَحْنُ وَلَآ اَنْتَ Ne senin ve ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz düz bir yerde karşılaşalım. مَكَانًا سُوًى Müstevi yani müsâvi, memleketin ortası olsun ki her yerden sâhirler gelsin. (Tefsirlerin beyanına göre, yer olarak İskenderiye şehrini intihab etmiş.)

59- قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى

قَالَ Mûsâ Aleyhisselâm istedi bunu. مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ Buluşma, karşılaşma zamanı, ziynet bayram günü olsun hem de. وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى Daha kuşluk vaktinde, insanların toplanması zamanı olsun dedi.

Tefsirin bildirdiğine göre, bu toplanma zamanı âşûrâ günü imiş. Nevruz gününe tesadüf etmiş.

Böyle kararlaştırdıktan sonra;

60- فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهٗ ثُمَّ اَتٰى

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ Bunun üzerine Fir'avn arkayı çevirdi, dönüp gitti. فَجَمَعَ كَيْدَهٗ ثُمَّ اَتٰى-) Cem etti, topladı Fir'avn. كَيْدَهٗ Yani "zü-keydihi minessehara" keyd sahibi seharaları toplamaya başladı. Bütün hilesini (sihirbazları, sihir aletlerini) derleyip topladı, sonra buluşma yerine geldi.

Fir'avn, usta büyücülerini toplamış. Büyü malzemeleri ile birlikte, Mûsâ'nın karşısına çıkarmıştı. Mûsâ Aleyhisselâm da kardeşi Hârûn Aleyhisselâm ile birlikte idi. Bayram şenliği için toplanan halk, olacakları izlemek için merakla beklemeye başlamışlar.

Tefsirin bildirdiğine göre, sihirbaz-büyücüler 72.000 kişi idi. Her birisinin elinde bir asâ, bir de ip vardı. Bu asâ ile iplerini civa ile doldurmuşlar ve güneşli sıcak bir gün, yere bıraktıkları gibi asâ ile ipler harekete başlamışlar.

61- قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى

قَالَ لَهُمْ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm, sahirlere dedi. وَيْلَكُمْ "Yazıklar olsun size, Âllâh-û Teâlâ'dan korkunuz. لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا Âllâh-û Teâlâ'ya kizb ve iftira etmeyin, O'nun hakkında yalan uydurmayın. فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۚ Âllâh-û Teâlâ, sizi azabı ile helâk eder. وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى O'na iftira eden muhakkak perişan olur, hüsrana uğramıştır."

62- فَتَنَازَعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى

فَتَنَازَعُوا اَمْرَهُمْ (Sihirbazlar) aralarında şüpheye düştüler, durumlarını aralarında görüştüler, وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى görüştüklerini de gizlediler. Fir'avnın korkusundan açık söylemediler.

63- قَالُوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى

قَالُوا Fir'avn dedi, sâhirlere. اِنْ هٰذَانِ yani "mâ hâzâni" "in" muhaffaftır müsakkalden, inne hêzêni yani bu ikisi لَسَاحِرَانِ sa-

hirlerdir. يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ Sizi sihirleriyle yerinizden çıkarmak, dinlerin efdali olan dininizi yok etmek istiyorlar. وَيَذْهَبَا Götürsünler بِطَرِيقَتِكُمُ âdetinizi, الْمُثْلٰى kuvvetli olan, iyi olan, eşref olan, âdetinizi yani rejiminizi, âdetinizi harap etmek istiyorlar" demekle işi siyasete döküyor.

64- فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا ۚ وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى

فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ "Öyle ise siz de bildiğiniz hilelerinizi, hünerlerinizi toplayın. ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا ۚ Sonra saf, sıra halinde gelin! وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى Bugün Mûsâ'ya karşı galip gelenler muhakkak felah bulur. Benim yanımda birçok nimetlere nail olur" diyor.

Bu sahirlerin imân etmelerinin sebebi, burada bir terbiyeyi kullanmışlar. Bu kelime, onların sonunda hayırla nihayetlerine vesile olmuştur.

65- قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى

قَالُوا Sahirler dediler, Mûsâ Aleyhisselâm'a edep ile. يَا مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى "Ey Mûsâ, asânı önce yere sen mi atarsın, yoksa biz mi atalım? (Hürmet ettiler, edebe riayet ettiler.) Tefsirin bildirdiğine göre bu kadar mürâat-ı edeb, sebep oldu onların hidayetine.

66- قَالَ بَلْ اَلْقُوا ۚ فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى

قَالَ بَلْ اَلْقُوا ۚ Mûsâ Aleyhisselâm dedi. "Hayır, siz atın." فَاِذَا Vaktaki sahirler aletlerini attılar. حِبَالُهُمْ Onların ipleri, وَعِصِيُّهُمْ asâları

يُخَيَّلُ اِلَيْهِ hayal verirdi Mûsâ Aleyhisselâm'a. مِنْ سِحْرِهِمْ Sihirlerinden, اَنَّهَا تَسْعٰى büyüleri sayesinde ipleri ve sopaları gerçekten yürür gözüktü.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın endişesi, elindeki asânın mucizesini de halk, sahirlerin cinsinden zanneder de onlar gibi telâkki ederler diye, onların nam-ı hesabına korktu endişe etti.

67- فَاَوْجَسَ فِى نَفْسِهٖ خِيفَةً مُوسٰى

فَاَوْجَسَ Mûsâ Aleyhisselâm, kalbinden bir korku geçirdi. Onların yaptığı bu sihir, halkı imanlarından çevirecek mi?

68- قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى

Biz, ona "Ey Mûsâ, korkma sen muhakkak galip geleceksin" dedik.

69- وَاَلْقِ مَا فِى يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا اِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى

وَاَلْقِ مَا فِى يَمِينِكَ Sağ elindekini at, asâyı bırakıver. تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا Lokma yapar, onların bütün yaptıklarını yutar. اِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ Zira onların yaptıkları bir sihirbazlık hilesinden başka bir şey değildir. وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى Sihirbaz, nerede olursa olsun felah bulamaz.

Mûsâ Aleyhisselâm, vahye uyarak elindeki asâyı yere bıraktı. Asâ, sihirbazların bütün ip ve değneklerini yuttuğu halde, asâda büyüme ve genişleme olmadığı sahirler tarafından görülünce, "bu

bir sihir değil, ilâhi âyetlerden bir âyet" bir mucize olduğunu anlamakta gecikmediler.

Sahirler bu durumu görünce derhal imana geldiler.

70- فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى

فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا Bunun üzerine sihirbazlar, (gördükleri bu ilahi âyet karşısında) secdeye kapandılar. قَالُوٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى "Biz, Hârûn ve Mûsâ'nın Rabbine iman ettik" dediler.

71- قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۖ اِنَّهٗ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ ۖ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَآ اَشَدُّ عَذَابًا وَاَبْقٰى

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ (Fir'avn,) sihirbazlara; "Ben, size izin vermeden O'na iman mı ettiniz? Benden izin almadan nasıl olur da iman ediyorsunuz? اِنَّهٗ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ Her ikisi adetâ size sihri öğreten büyüğünüz (ustanız.) Size ders vermiş, siz ondan ders almışsınız. Siz bu halden vazgeçmezseniz, فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ o halde ahdim olsun ben de ellerinizi keseceğim, ayaklarınızı keseceğim. Hem de مِنْ خِلَافٍ çaprazlama olarak (sol el ile sağ ayağı ve sağ el ile sol ayağı keseceğim.) Sonra bu cezâ ile de iktifa etmem وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ ve sizi hurma dallarına asacağım. وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَآ O zaman göreceksiniz ben mi kuvvetliyim اَشَدُّ عَذَابًا şiddet, azab cihetinden? وَاَبْقٰى Daima muhalefette ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız.

Siz bugün iman edip başınızı secdeye koydunuz, benim haberim olmadan. Herhalde Mûsâ Aleyhisselâm sizin hocanızdır, siz

ondan ders almışsınız. Gizli bir ittifakınız vardır. O zaman göreceksiniz hangimiz daha kuvvetli ve hangimizin sürekli daimî olduğunu anlayacaksınız. Bu durumu görünce, aslında onlar buradan kazandılar.

72- قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِى فَطَرَنَا فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ اِنَّمَا تَقْضِى هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا

Sahirler secdeye başını koydukları zaman, daha başlarını kaldırmadan gidecekleri makamı gördüler. Makamlarını gördükten sonra şüpheleri kalmadı. قَالُوا Dediler; لَنْ نُؤْثِرَكَ "Biz, seni ihtiyar etmeyiz. عَلٰى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ Bize gelen bu beyyineler ve mucizeleri, Mûsâ Aleyhisselâm göstermiş. Âllâh'tan gelen bu mucizeler, beyyineler üzerine bugün biz senin sözünü dinlemeyiz. وَالَّذِى فَطَرَنَا Bizi yoktan var eden Âllâh'ın emrine, seni ihtiyar etmeyiz. فَاقْضِ Yap, مَآ اَنْتَ قَاضٍ yapacağın ne ise istediğini yap. اِنَّمَا تَقْضِى هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا Senin yapabileceğin ancak bu hayat-ı dünyadır. Sen ancak hükmünü şu dünya hayatında yürütebilirsin.

73- اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى

اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا Biz, Rabbimize iman ettik. لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا Bizim bundan evvel yaptığımız hatalarımızı affeder. وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ Senin zorla bizi getirip de ihrah ettiğimiz sihirden de bizi affetsin. وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى Âllâh'ın emri hayırlıdır iman edenlere, azabı da seninkinden sürekli olandır.

Rivayet olunur ki sihirbazlar, Fir'avn'dan Mûsâ Aleyhisselâm'ın uyurken kendilerine gösterilmesini istemişlerdi. Asânın, onu mu-

hafaza etmekte olduğunu görünce, "katiyyen bu sihir değildir" demişler ve keyfiyetten Fir'avn'ı da haberdar etmişlerdi. Fakat Fir'avn, sözlerine iltifat etmemiş, zorla sihirbazları sihir için meydana sevk etmişti.

74- اِنَّهٗ مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ ۭ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى

اِنَّهٗ Muhakkak مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا her kim ki kıyamette, Huzur-u İlahi'ye mücrim gelirse, kâfir gelirse فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ ۭ elbette onun yeri cehennemdir. لَا يَمُوْتُ Ölmez ki kurtulsun. فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى O, orada ne ölür ve ne de dirilir, hayatı dirilmesi rahat bir hayat değil, azab-ı ilâhi de dâimidir.

75- وَمَنْ يَّاْتِهٖ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ فَاُولٰۗىِٕكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الْعُلٰى ۙ

وَمَنْ يَّاْتِهٖ مُؤْمِنًا Her kim ki Mü'min olarak Huzur-u İlahi'ye gelirse, قَدْ عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ amâl-i saliha ile meşgul olur da Mü'min olarak Huzur-u İlahi'ye gelirse, فَاُولٰۗىِٕكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الْعُلٰى ۙ işte onlar için âli, üstün dereceler vardır.

76- جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا مَنْ تَزَكّٰى ۧ

جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ Cennetler ki nehirler câri olur, ağaçların altından ırmaklar akar. خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ O cennetlerde ebedi olarak kalacaklardır. وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا مَنْ تَزَكّٰى ۧ İşte (küfür ve isyandan) temizlenenlerin, (hayırlı işler işleyenlerin) mükâfatı budur.

Cennete gitmek Lütf-u İlahi'dir. Cenneteki dereceler âmâl-i saliha ile mütenasiptir.

77- وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِى فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِى الْبَحْرِ يَبَسًا ۙ لَا تَخَافُ دَرَكًا وَّلَا تَخْشٰى

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَآ Biz Azimüşşan vahyettik. Vahiy oldu mu, kalb-i ilhamdır. Melekler vasıtası ile olursa Kitap olur. Kitaplar, ilham ile olmaz vahiy ile olur. 104 kitabın tamamı, melekler vasıtası ile gelmiştir. 104 kitabın harici ilham, yalnız peygamberlere değil evliyasına da ilham eder. Biz Azimüşşan vahyettik, ilham ettik اِلٰى مُوسٰٓى Mûsâ Aleyhisselâm'a. اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِى Esra; gece yolcusuna derler. Geceleyin benim kullarımı, Ben-i İsrailleri, sana iman edenleri geceleyin yola çıkar. فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِى الْبَحْرِ يَبَسًا ۙ "fed-rib" yani "fece'al" onlara bir yol, karşılarına bir yol gelecek ki deniz gelecek. Onlara bir yol bul, elindeki asâyı denize vurduktan sonra onlara bir yol olur denizde, hem de يَبَسًا ۙ kuru yol. Mucizedir, Mûsâ Aleyhisselâm asâyı vurduktan sonra kuru yol çıktı. لَا تَخَافُ دَرَكًا وَّلَا تَخْشٰى Fir'avnın size yetişmesinden ve boğulmaktan korkma diye vahyetmiştik.

Bu emir üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, akşam karanlığında yola çıktı. Fir'avn bunu öğrenmişti.

78- فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهٖ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ۟

فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهٖ Fir'avnın askerleri ile beraber (Tefsirin verdiği malûmat, 600.000 kişi ile takip ettiler.) Süveyş kesimi, Kızıl Deniz'in sahiline kadar, denizin kenarına gelince, Mûsâ Aleyhisselâm elindeki asâyı denize vurduğunda, denizden 12 yol açıldı Ben-i İsraillilere. Ben-i İsraillilerde de 12 kabileden teşekkül

etmişlerdi. Ben-i İsrailliler, denizden açılan kupkuru 12 yoldan yürüdüler. Cibril-i Emin de dişi bir ata binmiş olduğu halde, Fir'avnın erkek atının önünden gitmesi üzerine, onu takip ederek denizin mecrasına girdiler. Onu takip eden askerlere de melek vasıtasıyla, onların lisanı ile "haydi yürüyün" emri verildi. Mûsâ Aleyhisselâm ve etbâı karşı taraf sahile çıkınca, diğer taraftan Fir'avn ve askerleri de denizin ortasına gelmişlerdi. Ondan sonra فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ deniz, onları tamamı ile ihata etti ne acayip bir ihata. Fir'avn ve askerlerinin hiçbirisi kurtulmadan, öylece deniz üzerlerine kapandı ki hepsi boğulup helâk oldular.

79- وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى

وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ Fir'avn, kavmini dalâlete sürükledi, وَمَا هَدٰى doğru yola sevketmedi.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ, İsrailoğullarına olan ihsanlarını zikirle buyurdu ki;

80- يَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى

يَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ Ey İsrailoğulları, قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ sizi düşmanınızdan (Fir'avn ve kavminden) kurtardık. وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ Dininizin tekemmülü, ahiretinizin emin olması için kitap gönderilmek üzere, Tûr'un sağ tarafına (gelmeniz için) size vâde tanıdık. وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ve size kudret helvası ile bıldırcın eti lütfettik.

81- كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۚ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوٰى

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ Size verdiğimiz rızık, pak ve helâlinden yeyiniz. وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ Bu hususta taşkınlık ve nankörlük etmeyiniz, فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۚ yoksa üzerinize gazabım hulûl eder. وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي Her kim ki kendisine gazabım çarparsa, فَقَدْ هَوٰى muhakkak ki o uçuruma düşer, helâk olur. Ebedi cehenneme müstehak olur.

82- وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى

وَإِنِّي Muhakkak ben, لَغَفَّارٌ mübalağa ile Settar'ım, setrediciyim لِمَنْ تَابَ tevbe edenlere. Kusurlarınız varsa, tevbe edenlerin kusurlarını affederim. Şirkten, hatalardan, hudud-u İlahi'ye tecavüzden, eğer tevbe eder de bana rucü ederse, ben onun mübalağa ile hatalarını setrediciyim. وَآمَنَ İman edenler, Âllâh'ın vahdaniyetine, Rasûl-û Ekrem'in hak olduğuna iman edenler, وَعَمِلَ صَالِحًا hele imanını âmâl-i saliha ile tezyin ve takviye edenlere, ثُمَّ اهْتَدٰى bunları yapanlar hidayete gelmiş olur. Fakat bu hidayette, istimrar ile ölünceye kadar devam edenlere ben Gaffâr'ım.

Mûsâ Aleyhisselâm, kavmini Mısır'dan çıkarıp Sina'ya geçirdikten sonra, Cenâb-ı Hak'tan vahiy almak üzere alelacele Tûr'a giderken, kavmin başında kendi yerine Hârûn Aleyhisselâm'ı bırakmıştı.

83- وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى

"Hangi şey seni kavminden ayırıp, acele ettirdi yâ Mûsâ? Kav-

minden evvel, onları beklemeden, acelen ne idi yâ Mûsâ?" Bu sual, Mûsâ Aleyhisselâm'ın malûmatını almak için değil. Âllâh CelleCelâlûhû evvel-i ahiri bilir. Mûsâ Aleyhisselâm'a, ondan sonra ne olduğunu bildirmek için. Mûsâ Aleyhisselâm geldikten sonra, kavmi fitnelenmiş idi. Bu durumu, Mûsâ Aleyhisselâm'a bildirmek için emretmiş. Değilse, sualden maksat malûmat için değil.

84- قَالَ هُمْ اُولَآءِ عَلٰٓى اَثَرِى وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى

قَالَ Dedi Mûsâ Aleyhisselâm, Cenâb-ı Hak'ka cevaben. هُمْ اُولَآءِ عَلٰٓى اَثَرِى "Benim kavmin yani buraya gelenler, benim izimden geliyorlardı. وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى Ben acele ettim, benden razı olasın" diye. Çünkü emre imtisal, rızaya vesile olur. Ben, onların gelmesini beklemeden bir an evvel buraya geldim. Mûsâ Aleyhisselâm böyle cevap verdi. Cevap, suale yakındır. Lakin Murad-ı İlahi, bu malûmatı almak değildi. Murad-ı İlahi, bu mevzuyu Mûsâ Aleyhisselâm'a bildirmekti.

85- قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ

قَالَ Âllâh-û Teâlâ buyurdu. فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا "Senden sonra, onların arasından çıktıktan sonra. Biz, kavmini fitneye düşürdük, kavmini imtihan ettik. قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ Senden sonra kavmini imtihan etik. وَاَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ Samiri, onları (yaptığı buzağı heykeline taptırarak) idlâl etti, onları yoldan çıkardı."

Rivayete göre; Samiri, İsrailoğullarının Samir Kabilesine mensup idi. Bu kişi, bir buzağı heykelini yapmış ve halka onun ilâh olduğunu telkin etmek suretiyle onları, Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselâm'ın hak dininden uzaklaştırmaya çalışmıştır.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavmi 600.000 kişi imişler. Bunların içinden 12.000 kişi itaat etmeyip, bu beliyyeden kurtulmuşlar.

86- فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًاۚ قَالَ يٰا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًاۗ اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُّمْ اَنْ يَّحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَّوْعِدِيْ

فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًاۚ Rucû, avdet etti Mûsâ Aleyhisselâm. Bu mâlûmatı Cenâb-ı Hak'tan aldıktan sonra اِلٰى قَوْمِهٖ kavmine döndü ama ne halde? غَضْبَانَ Öfkeli ve üzüntülü, اَسِفًاۚ esefli olarak geldi. Dedi, kavmine; قَالَ يٰا قَوْمِ "Ey benim kavmim, اَلَمْ يَعِدْكُمْ va'detmedi mi رَبُّكُمْ Rabbiniz yani va'detti, istifâm-ı inkâridir. وَعْدًا حَسَنًاۗ Ey kavmim, Rabbiniz, size (Tevrat'ı vermek için) güzel ve doğru bir va'dde bulunmadı mı? اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ Şu halde size zaman mı çok uzun geldi, nihayet on gün ilâve oldu. (Otuz gün iken kırk güne bâliğ oldu.) اَمْ اَرَدْتُّمْ اَنْ يَّحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ Yoksa üstünüze, Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki bana olan va'dinizden döndünüz, فَاَخْلَفْتُمْ مَّوْعِدِيْ bana olan va'dinize hulf ettiniz?"

87- قَالُوْا مَآ اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ اَوْزَارًا مِّنْ زِيْنَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنٰهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّۙ

قَالُوْا Kavmi, Mûsa Aleyhisselâm'a dedi. مَآ اَخْلَفْنَا "Biz muhalefet etmedik, مَوْعِدَكَ imânımıza karşı olan halleri بِمَلْكِنَا ihtiyarımız ile yâni imânımızdan kendi ihtiyarımızla çevrilmedik. وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَآ Lâkin bizi hamletti. اَوْزَارًا مِّنْ زِيْنَةِ الْقَوْمِ Fakat biz, o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş, فَقَذَفْنٰهَا

onları ateşe attık فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ Sâmiri de (kendinde olanı) bizim gibi ateşe attı" dediler.

88- فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَۜ

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا Sâmiri, onlara (eriyen zinetlerden) çıkardı bir buzağı heykeli. جَسَدًا Cesetli olarak, şekilli, لَهُ خُوَارٌ sedalı, böğüren bir buzağı فَقَالُوا dediler. هٰذَآ اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى Bunun üzerine o ve etbâı, işte sizin de Mûsâ'nın da ilâhı budur. فَنَسِيَۜ Mûsâ, burada ilâhını unutmuş, (Tur'a aramaya gitti,) demişlerdi.

Âyetin son cümlesi, müfessirler tarafından iki şekilde yorumlanmıştır ki ilki şöyledir. «Fakat Mûsâ, bu buzağının ilâh olduğunu unutarak, Âllâh'ı başka yerlerde aramaya kalkmıştı» Bu anlayışa göre bu sözü söyleyenler, Samiri ve taraftarlarıdır.

İkinci yoruma göre âyetin mânası şöyledir. «İşte Sâmiri, Âllâh'ı ve O'nun Mûsâ vasıtasıyla tebliğ edilen hak dinini unutup terk etti.»

89- اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًاۙ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًاۧ

اَفَلَا يَرَوْنَ Onlar görmüyor ve bilmiyorlar mıydı ki اَلَّا يَرْجِعُ "en-nehû lâ" muhaffaftır müsekkaldan. "ev-fû" bu buzağı, لَا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلًا onlara bir kelâm söz söyleyebileceği hâli yok. Size bir kelime söyliyemez. وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًاۧ Bir menfaat size temin edemez, onlar için kendilerine bir zarar vermeye gücü yetmez. Bu buzağı heykelini parçalasanız ne size bir zarar verir ne de bu buzağıya tapındığınızda size bir faydası olmaz.

Böyle bir madde nasıl olur da mâbut kabul edilir.

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُونِى وَاَطِيعُوٓا اَمْرِى -90

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ Hakikaten Hârûn, onlara daha önce, ey kavmim demişti. Mûsâ Aleyhisselâm gelmeden, lâzım gelen nasihatları yapmıştı. يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ Ey kavmim, siz bu buzağı ile imtihan olunuyorsunuz, (zinhar ona ibadet etmeyin.) وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ Sizin Rabbiniz, şüphesiz çok merhametli olan Âllâh'tır. Rahman kelimesinin intihabı ise; rahmeti hatırlatıyor, tövbe etsinler. فَاتَّبِعُونِى İbadette bana tâbi olunuz. Rucû ediniz. وَاَطِيعُوٓا اَمْرِى Benim emrime itaat ediniz.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوسٰى -91

قَالُوا Onlar, cevap verdiler Hârûn Aleyhisselâm'a. لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ Biz, zâil olmayız, buzağıya tapmaktan asla vazgeçmeyiz, devam ederiz. عَاكِفِينَ Devam ederiz buna, حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm aramıza dönünceye kadar buzağıya tapmaktan asla vazgeçmeyeceğiz.

Vaktaki Mûsâ Aleyhisselâm, Tur'dan döndü.

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا -92

Yâ Hârûn, dedi. (Mûsâ Aleyhisselâm döndüğünde;) "Sana ne engel oldu da bunların dalalete girdiklerini gördüğün halde, sen onları ne için men etmedin? Benim verdiğim talimat üzerine çevirmedin?" dedi.

اَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِى -93

اَفَعَصَيْتَ اَلَّا تَتَّبِعَنِۜ اَمْرِى "Bana tâbi olmaktan seni alıkoyan ne idi? Yoksa emrime isyan mı ettin?" dedi. Sonra Mûsâ Aleyhisselâm, hiddetle kardeşinin saçına sakalına yapıştı.

94- قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِى وَلَا بِرَأْسِىۚ اِنِّى خَشِيتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِى اِسْرَآءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِى

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِى وَلَا بِرَأْسِىۚ Hârûn Aleyhisselâm, "Ey anamın oğlu! Sakalımı saçımı tutma. (Şâyet onlarla mukatele etseydim yahut aralarından ayrılıp gitmiş olsaydım, birbirleriyle çarpışacaklardı. اِنِّى خَشِيتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِى اِسْرَآءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِى Sen emretmemiştin. Eğer muharebe etseydim, korktum ki sen diyecektin, Beni İsrâiloğullarını iki fırkaya ayırdın, onları birbirine kırdırdın. Sen gelinceye kadar intizar ettim, yalnız nasihatle iktifa ettim."

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm, yaptığından da nedamet etti ve ondan sonra yüzünü Sâmiri'ye çevirdi.

95- قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِىُّ

"Yâ senin zorun nedir bu işi yapmaktan maksadın ne idi, ey Sâmiri?" dedi. Sâmiri de cevap veriyor.

96- قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِۦ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِى نَفْسِى

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِۦ O da "Ben, onların görmediklerini gördüm ki onlar bunu görmediler." Görmüş olduğu ne idi? Cibril-i Emin, Mûsâ Aleyhisselâm'a geldiği zaman, Cibril-i Emin'in bastığı

yerde gördü ki yeşillikler zuhur ediyor, hayat buluyor. "Ben de anladım ki o topraktan nereye götürülürse hayat bulunuyor. Ben oradan biraz toprak alıp saklamıştım, فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ zirâ Cibril-i Emin'in izinden bir avuç toprak almıştım. فَنَبَذْتُهَا O toprağı alıp onu (erimiş mücevheratın içine) attım. (O buzağı hayat buldu ses verdi) وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِى نَفْسِى ve nefsim bana bunu tezyin etti diye cevap verdi. Samiri kusurunu itiraf ediyor fakat kâfir olmuş, hem de birçok insanları küfre sevk etmiş.

Mûsâ Aleyhisselâm, Sâmiri'ye buyurdular.

97- قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِى الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهٗ وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ الَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِى الْيَمِّ نَسْفًا

قَالَ فَاذْهَبْ فَاِنَّ لَكَ فِى الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ Mûsâ Aleyhisselâm, ona; "O halde haydi aramızdan çık git, hayatın müddetince senin cezan; Bana yaklaşmayın, bana dokunmayın demendir. (Benimle kimse temas etmesin, ben de kimse ile etmiyeyim diyesin!)" Öyle oldu ki bir hayvanın veya bir insanın yanına gitse, onda titreme olurdu. Bu hal devam edip gitmiştir, ölünceye kadar yalnız yaşamaya mecbur kalmıştır. وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهٗ "Bir de senin için, asla kurtulamayacağın bir ceza günü daha vardır. وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ الَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا Şu ibadetine devam edip durduğun ilâhına da bak! لَنُحَرِّقَنَّهٗ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهٗ فِى الْيَمِّ نَسْفًا Biz, onu mutlaka yakacağız ve sonra parça parça edip denize atacağız" dedi.

98- اِنَّمَا اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِى لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا

اِنَّمَا اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذِی لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ Sizin ilâhınız ancak o Âllâh'tır ki ondan gayri ilâh yoktur. (İbadete ancak O müstehaktır) وَسِعَ كُلَّ شَیْءٍ عِلْمًا O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.

99- كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَیْكَ مِنْ اَنْبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَیْنَاكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ۙ

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَیْكَ مِنْ اَنْبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ İşte ey Rasûlüm, biz sana geçmiş ümmetlerin haberlerinden bir kısmını böylece naklediyoruz. قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ اٰتَیْنَاكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ۙ Şüphe yok ki sana tarafımızdan bir zikir, (kıssaları ve haberleri ihtiva eden, tefekkür ve itibara lâyık bir kitap) verdik.

Âyette geçen zikir, bazı müfessirlere göre üzerinde düşünmeye ve ibret almaya lâyık olaylara dâir haberleri ihtivâ eder, Kur'ân-ı Kerim demektir.

100- مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ یَحْمِلُ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ وِزْرًا ۙ

Her kim ki ondan (zikirden, Kur'an'dan, bir kavle göre Âllâh-û Teâlâ'dan) yüz çevirirse, şüphesiz o, kıyamet günü ağır bir günah yükünü yüklenecektir.

101- خٰلِدِیْنَ فِیْهِ ؕ وَسَآءَ لَهُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ حِمْلًا ۙ

Bu kimseler, onda (o günah yükünün altında) ebedi kalırlar. Onlar için kıyamet gününde, bu ne kötü bir yüktür.

102- یَوْمَ یُنْفَخُ فِی الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِیْنَ یَوْمَئِذٍ زُرْقًا ۚ

Sûr'un nefh olduğu günde ki Biz, müşrikleri o gün susuzluktan gözleri göğermiş olarak haşredeceğiz.

103- يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا

Aralarında, «siz dünyada on gün geceden fazla kalmadınız» diye gizli gizli konuşacaklar.

104- نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ Biz, onların ne konuştuklarını daha iyi biliriz. اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا Zirâ gidişi ve aklı üstün de o vakit; « Bir günden fazla kalmadınız » diyecek.

Bu âyette söz konusu kişilerin âhirette, o hayatın ne kadar uzun olduğunun farkına vardıktan sonra, artık dünya hayatının kısalığını ve geçiciliğini kavrayacaklarını anlatılıyor.

105- وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Hâlik-i Kâinat, vak'adan evvel Habibine bildiriyor. Senden sûal edecekler lâkin sualleri öğrenmek için değildir. Mâlûmat için değil, istihzâ edici suallerdir. وَيَسْـَٔلُونَكَ Sorarlar senden, diyecekler عَنِ الْجِبَالِ kıyamet gününde. "Bu dağların hâli ne olur?" Sualleri istihzadır fakat yine onlara cevap ver. فَقُلْ Suallerine cevaben; يَنْسِفُهَا رَبِّى "Kaldırır, parçalatır. Rabbin, نَسْفًا onları ufalayıp savuracak.

106- فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا

Böylece yerlerini dümdüz bomboş bırakacaktır.

107- لَا تَرٰى فِيهَا عِوَجًا وَلَآ اَمْتًا

Onlar da ne eğrilik ve ne kabarıklık, iniş ve çıkış göremeyeceksin.

108- يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا

يَوْمَئِذٍ İşte o günde, يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ o gün insanlar, kendilerine muhalefet etmeksizin o davetçiye, (İsrafil Aleyhisselâm'ın mahşere davetine,) hiçbir tarafa meyledemeksizin ittiba edecekler. وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ Allâh-û Teâlâ'nın azamet ve mehabetinden sesler kısılacak. فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا Artık bu yüzden fısıltıdan başka bir şey işitemezsin.

109- يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا

يَوْمَئِذٍ O günde, لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ kimsenin şefaatı fayda vermez. إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا Meğer ki Rahman'ın izin verdiği, dâr-ı dünyada da onun kavline razı olanlar.

Şefaatın iki şartı olur, şefaat eden ve edilen. Şefaat edenin kabulü, şefaat edilenin de şefaata nâil olması, iki şarta bağlıdır. Allâh-û Teâlâ'nın izin vermesi. Diğeri, ikisinin de dar-ı dünyada iken söylediği kelimenin, rızayı İlâhiye sebep olanı ki "Lâ ilâhe illellâh MuhammedûrRasûlûllah"dır. İmânı olmayana hiçbir şey şefaat yoktur.

110- يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ Allâh CelleCelâlûhû, İlm-i İlâhi, beşerin ilmi gibi mahlûk değildir. Evvel-i ahiri bilir ve görür. وَمَا خَلْفَهُمْ Geçmiş

ve gelecek bütün hallerini bilir. وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا Hiç kimsenin ilmi, İlm-i İlâhiyi ihata edemez.

111- وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ Vûcûhler, yüzler hâşi olur, zelil olur. لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ Hayyi-Kayyûmün huzurunda bütün yüzler eğilir. Ehl-i şekavet de korkusundan dolayı intizar ediyor. وُجُوهُ Yüzleri emretmiş Cenâb-ı Hak, bütün vücud da böyledir. Fakat ilk evvel, hastalık yüzünden belli olmaya başlıyor. Hastalık ve sıkıntı belirtisini, ilk evvel yüzde gösteriyor. Yüzünde, en ziyade gözde belirtisini gösteriyor. Cenâb-ı Hak, Hay'dır; hayat-ı ebedi. Kayyum'dur; bütün kâinatın umur-u iradesini deruhte eder, yetiştirir, rızkını temin eder, her vechile idare ve temin edendir. وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا Âllâh-û Teâlâ'ya şirkle zülmü yüklenenler ise cidden hüsrana uğrar.

112- وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ Her kim ki يَعْمَلْ dâr-ı dünyada iken, Mü'min olduğu halde sâlih ameller işlerse, وَهُوَ مُؤْمِنٌ imanı yerinde olduktan sonra âmâl-i sâlihanın da bazısını yaparsa, فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا kıyamette korkmasın ne zulümden, وَلَا هَضْمًا ne de hakkının çiğnenmesinden korkmasın.

Âmâl-i saliha iyi, güzeldir. Elinden geldiğince devam etsin. Âllâh-û Teâlâ, kulunun zuüfunu biliyor. Hepsini yüklemiyor, gücünüzün yettiği kadar yapınız diyor. Burada da "min" kelimesi; amâl-i salihadan hepsi değil de bazılarını yaparsa. Amâl-i sâliha

ne zaman kıymet kazanıyor? وَهُوَ مُؤْمِنٌ Mü'min olursa. İmân olmayınca âmâl-i sâlihanın hiç kıymeti kalmıyor.

113- وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا

وَكَذٰلِكَ Böylece bu tafsilât ile ahvâl-i sabıka, Peygamberân-ı İzâm'ın bir takım ahvâlini, ibret olarak beyan ediyoruz size. اَنْزَلْنَاهُ Biz Azimüşşan, Kur'ânı inzal ettik قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا Arap lisanı ile. (Eğer yeryüzünde Arap lisanından daha ziyâde fasih ve beliğ bir lisan olsaydı, şüphesiz Kur'ân, o lisan üzere gelirdi ve Rasûl-û Ekrem de o lisan ile konuşurdu. Hatta ehl-i cennet de o lisan ile konuşurdu. Fesahat ve belağat, beşerin tâkatı fevkindedir. Kur'ân Ârabidir, başka lisan ile olursa Kur'ân değildir. Kur'ân, tefsiri kabul eder fakat tercüme olmaz. وَصَرَّفْنَا Tafsil, tekrar ettik فِيهِ Kur'ân-ı Azimüşşan'da. مِنَ الْوَعِيدِ Va'idlerimizi tebyin ve tekrar eyledik. لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا Olur ki (masiyetlerden) korunur, takva yolunu tutarlar. Yahut o (Kur'ân,) onlara bir ibret ve nasihat ortaya koyar.

114- فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ Âli'dir. Âllâh, münezzehtir müşriklerin sözlerinden. Bütün (kâinata) hükümran olan, hak olan Âllâh-û Teâlâ'nın şânı çok yüksektir. (Zâtında ve sıfatında mahlûklarına benzemekten münezzehtir. Zâtı, onların zâtına benzemediği gibi,

sözü de sözlerine benzemez. O bir Melik'tir ki emri de nehyi de nâfizdir. Va'dinden ümitlenilir ve va'idinden korkulur.) وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, وَلَا تَعْجَلْ acele etme بِالْقُرْاٰنِ onun vahyi tamâmen iblâğ olunmadan evvel, Kur'ânı okumada acele etme. وَقُلْ رَبِّ زِدْنِى عِلْمًا Yâ Rabbi, ilmimi arttır, de.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem fazla iştiyakından dolayı, Cibril-i Emin âyet-i kerimeyi okumadan evvel okumaya başlıyordu. Hâlik-i Kâinat, men ediyor Habibini. Evvela Cibril-i Emin âyeti okusun, sonra sen okursun. Bunun hikmeti nedir? Ümmette âdet olsun, evvelâ hoca söylesin sonra talebe iltizam etsin.

Bu tefsir sahibi meşayihtendir, ara sıra o cihetten de bahsediyor. Bir insan tarikata sûlûk ederse, kemale yetiştiği zaman artık ona filan zikre devam et demezler, onun zikri Kur'ân'dır. Kemâle yetişen insan mütemadiyen Kur'ân ile meşgûl olur. Niçin böyledir? Çünkü Kur'ân'dan evvel bir gaflet hâsıl olursa, zikirde olması daha ehvendir.

Kemale yetişen mesalâ Şeyh Abdülkadir Geylâni KaddasAllâhû Sırrahülaziz gibi. Onun zikri, bizim gibi devam ettiklerimiz değildir. Onun daha ziyade devam ettiği Kur'ân-ı Kerim okumaktır. Bu dereceye yetişince, hepsi Kur'ân'da mevcut olduğundan dolayı Kur'ân-ı Kerim tilâvetine devam ediyor. Ama bidayetinde talebe iken Kur'ân değildi, muhtelif zikirler idi. Niçin bu talim böyledir? Eğer bir gaflet hâsıl olursa, zikirde gafletin hâsıl olması daha ehvendir, Kur'ân'da gaflet olmasına nazaran. Onun için "Rabbi zidni ilmen" buyuruyor. Sonra okumaya başla, Kur'ân'a bir gaflet olmasın.

115- وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِىَ وَلَمْ نَجِدْ لَهٗ عَزْمًا

وَلَقَدْ عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, وَلَقَدْ عَهِدْنَآ Biz Azimüşşan, senden evvel baban Âdem Aleyhisselâm'a vahiy ve emretmiştik. Lakin فَنَسِىَ ne var ki Âdem Aleyhisselâm (ahdini) unuttu, sen de onun gibi unutma. (Onun için Âdem Aleyhisselâm'ı, ulül azim peygamberlerden saymıyorlar. Onu azim sahibi bulmadık, buyuruyor.) Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, ulül âzim peygamberlerin başındadır. İbrahim, Nûh, Mûsâ ve İsâ Aleyhisselâm'dır. Âdem Aleyhisselâm'ın isyanı ile onun derecesi daha ziyade yükselmiştir lâkin ulemânın dediği, وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا mâni olmuştur onun ulül azimden olmasına. Âyetin burasında birbiri ile münasebeti; Ey Habibim, senin ceddin olan Âdem Aleyhisselâm'a vasiyet ettik. Bu cennet ve nimetleri olduğu halde, bu şeytan da sizin düşmanınızdır dediğimiz halde, şeytanın iğvasına uydu da devam edemedi ve isyan etti. Âdem Aleyhisselâm unuttu, sen unutma ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem.

116- وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَ ؕ اَبٰى

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ Biz Azimüşşan, meleklere emrettik, (yerdeki melekler.) Gökteki melekler değil, yalnız yerdeki meleklere dedik. اسْجُدُوا لِاٰدَمَ Âdem'e secde edin. فَسَجَدُٓوا اِلَّآ اِبْلِيسَ ؕ اَبٰى Onlar hemen secde ettiler, yalnız iblis hariç, iblis secdeden imtina etmiştir.

117- فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى

فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ Bunun üzerine "Ey Âdem!" dedik. اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ

وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى Bu şeytan, bidayetinden beri sana ve zevcene düşmandır. Ondan sakının ki sizi cennetten çıkarmasın, eğer sebep olursa فَتَشْقٰى (maişetini temin için) zahmet çekersin. (Cennette çalışmadan yersiniz içersiniz, eğer dünyaya giderseniz ekersiniz, biçersiniz, çalışırsınız, ondan sonra elinize geçer, yer içersiniz.)

118- اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى

اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى Cennette senin için aç kalmak yok, çıplak kalmak yoktur.

119- وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى

وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى Yine burada, cennette susamazsın, sıcaklığın sıkıntısını duymayacaksın. Şeytan, Âdem Aleyhisselâm'a nasıl vesvese yaptı? Şeytan cennete girmeyecek çünkü kâfirdir.

120- فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى

فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ Nihayet şeytan, ona vesvese yaptı. قَالَ يَا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ Ey Âdem dedi, sana ebedilik ağacının ve eskimeyen bir devlete erdirmeye delâlet edeyim mi? وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى Öyle bir mülk ki fenâ olmaz, geçici değildir. Diğer âyet-i kerimelerde buyurulduğuna göre yemin ettiler. Âdem Aleyhisselâm, cennetten çıkan ilk insandır. O zan tahmin etmedi, Allâh ile yemin edildiğinde yalan olsun. Allâh adına yemin edildiğinde, o muhakkak doğrudur.

فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ ۟ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ۟ -121

فَاَكَلَا Bunun üzerine Âdem'le zevcesi, o ağaçtan, meyvesinden yediler. مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا Böylece cennetin hulleleri düştü, onların vücudû meydana çıktı. وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ ۟ Üstlerini cennet yaprakları ile örtmeye çalıştılar. (Tefsirlerin beyanına göre, incir yaprakları ile vücutlarını örtmeye çalıştılar.) وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ۟ Melekler bu hâli görünce dediler. "Âdem Aleyhisselâm, Rabbine isyan etti de isteğini kaybetti, umduğuna eremedi."

Âdem Aleyhisselâm'ın bu hareketi, sureten isyandır. Fakat Âdem Aleyhisselâm, bu isyan ile büyük bir mevki sahibi oldu. Seyyid'ül Mürselin'in babası olmak, Âdem Aleyhisselâm için cennetten çok daha yüksektir. Âdem Aleyhisselâm bir gün de bakmış, cennetin her tarafında **"Lâ İlâhe İllâllâh Muhammedûrrasûlûllâh"** yazıyor. Sormuş, Cenâb-ı Hak'tan rica ediyor. "Yâ Rabbi, seni biliyorum şerik-i nazirin yok, Hâlik'ımsın. Bu kimdir, senin isminle beraber yazılıdır?" Cenâbı Hâk da buyuruyor; "Eğer o olmasaydı, ben Âzimüşşan ne seni halkederdim ne cenneti halkederdim ne de cehennemi halkederdim. O benim, habibimin ismidir. O zamandan bu isim, Âdem Aleyhisselâm'ın zihninde kalmıştı.

Gubar-ı pâyine almam cihânı Yâ Râsûlallâh
Değişmem mûyinâ heft-Asümânı Yâ Râsûlallâh
Duyunca makdem-i teşrifin Âdem sulb-i pâkinden
Değişti habbeye bağ-ı cinânı Yâ Râsûlallâh

Böyle bir peygamber! Onun, sülbünden geleceğini hissedince, Cennet'i severek bir buğday tanesine değiştirdi. Bütün cihanı

senin ayağının gubârına değiştirmem, yedi kat felekleri senin bir kılına değiştirmem.

Âdem Aleyhisselâm ile Mûsâ Aleyhisselâm'ın ruhları görüşüyor. Mûsâ Aleyhisselâm, Âdem Aleyhisselâm'a diyor. "Âllâh, seni lütf-û keremiyle halketti, nefh-û ruhu yaptı, kendi iradesi ile meleklere emretti, melekler sana secde ettiler. Seni, cennetinde iskân etti. Bu kadar nimetleri sana verdi. Sonra da sen isyan ettin de bu insanların evlâtlarını cennetten indirmeye sebep oldun."

Âdem Aleyhisselâm da Mûsâ Aleyhisselâm'a, "sen de öyle Mûsâ değil misin ki Âllâh, seni risaletle kelâm ile taltif etti. Tevrat'ı, sana imân edenlere verdi. Bu iltifatları sana yaptı, Tevrat'ta bunlar mevcut değil mi? Sen bunları, Tevrat'ta gördün." Mûsâ Aleyhisselâm da "evet" dedi. "Sen ve ben, Tevrat daha halk olmadan evvel, Tevrat'ı kaç sene evvel gördün?" Cevaben, "40 sene evvel" diyor. Tevrat, Âdem Aleyhisselâm halk olmadan evvel Levh-i Mahfuz'da yazılı idi. "Sen, Tevrat'ta buna rast gelmedin mi?"

"Fe-asâ Âdemû Rabbehû fegavê" "Tevrat'ta bu yok mu idi, Âdem Aleyhisselâm isyan etti Âllâh'a karşı?" O da "evet" dedi. Bunun üzerine Âdem Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm'a "Senin Tevrat'ında bu gerçek, halk olmazdan 40 sene evvel yazılı olduğu halde, bana bugün nasıl olur da böyle söylersin?" dedi.

Böylece Âdem Aleyhisselâm cennetten çıktı, tevbe edecek. Ve Âdem Aleyhisselâm, Hindistan güneyinde Serendip adasına gönderildi.

300 sene orada رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ istiğfara devam eder, ağlar ve tekrar ederdi. Ve cennetteki hâl hatırına geldi, sormuştu Cenâb-ı Hak'tan, dedi; "Yâ Rabbi, o Muhammed'in hakkı için arşın üzerinde, onun ismini is-

minle beraber yazmışsın. Onun ismi hürmetine beni affet. O ismin sahibi hakkı için beni affet." Âllâh'ın emri üzerine Cibril-i Emin geldi. Cenâbı Hâk buyurdu; "Başını kaldır ey Âdem, aff-ı İlâhi sana geldi. Muhammed Aleyhisselâm'ın isminin hürmetiyle senin tevben kabul oldu."

Âdem Aleyhisselâm bütün beşerin ceddi iken, onun ismine istişfâ etti ve o ismin istişfâ-ı ile Âdem Aleyhisselâm affa mazhar oldu.

122- ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى

ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ Bu isyandan sonra Âllâh kabul etti, affetti, ictibâ etti, ihtiyar etti yani peygamber yaptı. فَتَابَ عَلَيْهِ Tevbesini kabul etti, وَهَدٰى tevbeye devam etmeye yetiştirdi. Ona doğru yolu gösterdi.

123- قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّى هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ Âllâh-û Teâlâ buyurdu; "Birbirinize düşman olarak (Cennet'ten) inin. Senin zürriyetinden bazılarınız, bazılarınıza düşman olacaklardır." فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّى هُدًى Benden hûde; kitap olarak size gelecek. Benden, senin evlâtlarına hidayete vesile olmak üzere kitaplar gelecek. فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاىَ Her kim ki benim hidayetime tâbi olursa, فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى dünyada dalâlete girmez, doğru yolda olur. Ahirette de şekavete düşmez.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh, bu âyetle istidlâl ederek; "Âllâh-û

Teâlâ, Kur'ân'a uyanı dünyada dalâletten, ahirette şekavetten korur" demiştir.

124- وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِى فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى

وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِى Her kim ki benim zikrimden, (Kitap veya Rasûlümden) i'raz eder yüz çevirirse yâni imân etmezse, فَاِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا onun için dar bir maişet, geçim sıkıntısı olur. (Dar bir maişeti, hadiste buyuruyor ki; "Hâlik-i Kâinat, onun kalbindeki kanaatı selbeder, milyonları olsa sıkıntı içindedir.") وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى Kıyamet günü (gözü ve kalbi) kör olarak haşrederiz. Malı ne kadar çok olsa bile yine kalbi darlaşır.

İmam-ı Âli Radıyâllâhû Anh buyuruyor; "Hak'tan yüz çeviren bu kişiler maişetine, kazancına ancak masiyetle haram işleyerek sahip olur, başka türlü kazanç temin edemez" diyor.

125- قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِى اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا

O, haktan yüz çevirenler, "Yâ Rabbi! Beni niçin kör olarak haşrettin. Halbûki ben (dünyada) görürdüm" diyecekler.

126- قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى

قَالَ كَذٰلِكَ Emr-i İlâhi hakkında budur. اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا Senin cezan böyledir, sana dünyada âyetlerimiz geldiğinde, فَنَسِيتَهَا sen onları unuttun terk ettin. وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى İşte bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun.

وَكَذٰلِكَ نَجْزِى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ **-127**
اَشَدُّ وَاَبْقٰى

وَكَذٰلِكَ نَجْزِى مَنْ اَسْرَفَ Böyle Cenâb-ı Hak emrediyor. Bu cezalarımız şahsa ait değildir. Cezalandırıyoruz, مَنْ اَسْرَفَ her kim ki Kur'ân'a ve Rasûl-û Ekrem'e karşı israf eder de isyan ve tekebbür ederse, onları böyle cezalandıracağız. وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى Rablerinin âyetlerine imân etmeyenleri cezalandırırız. Elbette âhiret azâbı daha şiddetli ve daha devamlıdır. Bâkidir. Ayrıca dünyada da azaplar vardır.

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِى مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ **-128**
فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ Bunlara beyan olmadı mı, evvelkilerin ahvâli? كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ Onlardan evvel (Semûd, Âd, Lût kavmi gibi) nice nesiller helâk etmişizdir. يَمْشُونَ فِى مَسَاكِنِهِمْ Bunlar, bugün onların meskenlerinde yurtlarında gezip dolaşıyorlar. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى Bunda elbetteki akıl sahipleri için nice âyetler, ibretler vardır.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى **-129**

Hâlik-i Kâinât, Habibine emrediyor. Buyuruyor ki iki şeyden dolayı ümmetine azap vermiyorum. Ecel-i mûsemmâ vardır, kıyamette gelecek. Bir de وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ Rabbin, azapları tehir etmiş kıyamete. Eğer bu durum olmasaydı, hemen azaplandırırdım. Müteessir olma, biraz sonra da olsa senin intikamını

onlardan alacağım buyuruyor. Azabın tehiri için eğer Rabbinden emir zuhur etmeseydi. Hâlik-i Kâinât, "küfrün âzâbı âhirettedir" emretmiş. Eğer bu emr-i İlâhi, kâideyi İlâhiye olmasaydı. لَكَانَ لِزَامًا Mülâzim olurdu azap onlara. (Ad, Semûd kavmi gibi,) Mekke halkı ve senin ümmetine de azap gelirdi. وَأَجَلٌ مُسَمًّى Zâten vakt-i muayyeni var. Bir vâde olmasaydı, (helâk olmak onlar için de) lâzım olurdu.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ -130

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ Ey Habibim, onların bu küfrüne sen de sabr-ı tahammül et. وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ Ta'zim et Rabbini hamd ile. Hamd-i ta'zim yan yana gelince namaz çıkar, namazı kıl demektir. Namaz, hamd-i ta'zimden ibarettir. **Sûbhanellah**, Âllâh münezzehtir bütün kusurlardan. **Elhamdûlillâh**, hamd-û senâ Âllâh'a mahsustur. Âllâh'a hamd-û senâ yap ve tesbihatına devam et. Yani namazına farz olduğu gibi devam et. قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ Güneşin doğmasından evvelki sabah namazıdır. وَقَبْلَ غُرُوبِهَا Güneş kavuşmadan evvelki ikindi namazıdır. وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ Geceleyin vakitleridir ki akşam ve yatsı namazlarıdır. فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ Gündüzün etrafında da öğle namazını kıl. لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ Tâ ki sen râzı olasın. Cenâb-ı Hak, "ben razı olayım" demiyor. "Sen râzı olasın" buyuruyor. Ne büyük iltifattır Hâlik-i Kâinât, Habibine yapıyor. Yani "benim muradım seni razı etmektir. Sen bu ibadetlere devam ettiğinde sana vereceğim nimetler, o kadar çok ziyade olur ki. Tâ ki sen razı olasın."

Demek ki Rasûl-û Ekrem'in ibadeti, onun rızası içindir. Rızayı peygamberi o kadar makbul-u İlâhidir ki "yaptığın ibadetlerle o kadar nimetleri vereceğim sana ki sen razı oluncaya kadar."

Vahiy, bir hafta on gün kadar tehir etti. Vahiy tehir edince müşrikler ve münafıklar, "Rabbi, Rasûl-û Ekrem'i herhalde bıraktı, terk etti" dediler. Duhâ suresinde, Cenâb-ı Hak'kın buyurduğu veçhile وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى Senin Rabbin, ahirette seni razı edinceye kadar in'am ve ihsanda bulunacaktır. Bu âyet nâzil olduğu zaman, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, "benim ümmetimin birisi cehennemde yanarsa ben razı değilim" İşte bu ümmete bir tebşirdir.

131- وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى

وَلَا تَمُدَّنَّ Medde; uzatmak demektir. Uzatmayınız, hitap Rasûl-û Ekreme'dir, murâd ise ümmettir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, hiçbir zaman dünyanın mâl-ı metâına meyletmemiştir. Dağlar, kendisine "altın olalım" dediler, Rasûl-û Ekrem men etti. Âllâh-û Teâlâ muhtar bıraktı, nasıl isterse öyle olsun, dileğinde serbest bıraktı. Hükümdar, saltanat sahibi olsun peygamberlikle beraber yahutta mevcut hal ile bulunsun, bu hâli ihtiyar etsin. Şu hâlde Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, hiçbir zaman dünyanın mâl-ı metâına meyletmemiştir. O halde hitap Rasûl-û Ekrem'edir, murâd olan onun ümmetidir.

وَلَا تَمُدَّنَّ Muhakkak uzatmayın gözünüzü. عَيْنَيْكَ Gözlerinizi اِلٰى مَا o şeye ki مَتَّعْنَا بِهٖٓ metâlandırmışız اَزْوَاجًا مِنْهُمْ bir ta-

kım halkları, onlardan. زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Hayât-ı dünyanın ziyneti ki mâl, evlât, servet, binalar hepsi hâyat-ı dünyanın ziynetidir. Halkın bazılarına vermiş olduğumuz dünyanın mâl-û servetine, siz ey Müslümanlar gözünüzü oraya uzatmayınız. Ne için? لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ Onları tuğyâna sevk etmek. İstidraçtır onlara vermişiz, bu mâl-u servet nimet değildir. Vermiş olduğumuz nimet, onları fitnelendirmek içindir. وَرِزْقُ رَبِّكَ Senin Rabbinin, size vermiş olduğu cennet nimetleri خَيْرٌ daha hayırlıdır, وَأَبْقٰى bâkî, dâimidir. Cennetin nimetleri, dünyanın nimetlerinden daha hayırlıdır ve dâimidir. Öyle ise siz cennet nimetlerini talep ediniz.

132- وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ؕ لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ؕ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ؕ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى

وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ Ehlini namaza emret, ehli kimdir? Yâni ümmetini. Ehl-i beyt kimdir?

İbni Abbas'ın rivayet ettiği; "Ehl-i Abâ. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ali Radıyâllâhû Anh'ın evine gittiğinin bir sabah zamanı, yatıyorlar Hasaneyn, Fatıma ve Ali. Kendi abâsını onların üstüne örttü, bunlara Âl-i Abâ derler. Ehl-i Abâ, Âl-i Abâ. Ehl-i abâ, Ehl-i beyt, Âl-i beyt." H; elif'e kalb oluyor. Âl-i abâ dedi; "Yâ Rabbi! Bunlar benim ehlimdir. Ben bunları severim, sen de bunları sev ve bunları sevenleri de sev" diyerek duâ etmiş. Mânâyı has ile ehl-i beyt bunlardır.

Fakat biraz daha geniş mânâ olursa Ehl-i beyt; O evin ehli. Öyle ise Ezvâc-ı Tâhirat'ta dâhildir, imân eden amcaları da dâhildir. Amcanınoğulları da dâhildir. O evde kim varsa dâhildir.

Üçüncü mânâ; "Kendisi buyurmuş "Ehl-i beyt, kûllû takimin ve nekiym, Selmân-ı Farîsi ehl-i beytimdir" buyuruyor. "Mütteki olan, takva sahibi olan Mü'minler, benim ehl-i beytimdir" buyuruyor. Daha geniş mânâ; onun ümmeti, imân eden ümmeti, hepsi ehl-i beyttir buyuruyor. Buradaki وَأْمُرْ اَهْلَكَ yâni "ümmeteke" ümmetine emret, بِالصَّلٰوةِ namaza devam etmekle. وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا Namaza devam etsinler, namazın meşâkkatına sabretsinler. "Ben çocukların rızkına bakacağım, nerede namaz?" Buyuruyor ki; لَا نَسْئَلُكَ رِزْقًا "Rızkı, sen mi halk ediyorsun?"

Biz kısmete kimseyi mükellef tutmayacağız. نَحْنُ نَرْزُقُكَ Kısmeti biz veriyoruz, kısmetin tamamını halk eden benim. Ben kısmeti veriyorum, sen ise emrime itâat et. Burada iki husus var. Biri teklif ediyor, Cenâb-ı Hak kefil oluyor, kısmete kefil oluyor. Diğeri de emrediyor, "amel et" diyor. Bizim de emrettiğini yapmamız lâzım geliyor, kefil olduğuna da itimat etmemiz lâzım geliyor.

Hakem-i Âta'ya diyor ki; "Bir kimse Allâh'ın tekeffül ettiğini, onun peşine uğraşır da emrettiğini ihmâl ederse, o kimsenin hamakat ve körlüğündendir. Biz, onun aksini yapıyoruz" diyor. "Kefil olduğunu bırakırıyoruz, onun emrettiğini ihmal ediyoruz."

وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى Mahmûd olan, iyi olan akıbet ki cennettir, ehl-i takvâ içindir. Kısmeti halk eden biziz, kısmeti sizden talep etmiyoruz. Siz, namazınıza devam ediniz

Kısmetinizi yetiştiririz, iyi bir âkıbet ehl-i takvanındır.

133- وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهٖ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الْاُولٰى

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا Müşrikler dediler; "evlâ ye'tinê - hellâ ye'tinê" "Niçin bize izhar etmiyor بِاٰيَةٍ (alâmet, mûcize) مِنْ رَبِّهٖ Rabbinden? (Mûsâ Aleyhisselâm'ın asâsı, Sâlih Aleyhisselâm'ın devesi gibi niçin böyle bir mucize göstermiyor?)" Böyle bir benzeri mucize gösterildiği takdirde bu kavim, müşrikler ihtirahtan sonra imân etmekle mükellef olur. Şâyet imân etmezlerse hepsi helâk olur. Cenâb-ı Âllâh, Kureyşilerin helâkını istemiyor çünkü onların evlâtları Müslüman olur. Helâk olurlarsa çocukları da mahvolurdu. Onun için bu ihtirahlarını, Cenâb-ı Âllâh kabul etmedi. اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الْاُولٰى Evvelki suhuflarda, 100 suhuf, Tevrat-ı İncil'de, evvelki ümmetlerin peygamberlerinden istediği mucizeler, akabinde de imân etmediklerinden helâk oldukları, bu malûmatlar onlara gelmedi mi? Elbette geldi, Kur'ân-ı Kerim'de onlara beyan edildi. Eğer bu şekilde onların istediği gibi mucizeler zuhur etseydi, hepsinin imân etmeleri lâzım gelirdi. İmân etmediklerinden dolayı da helâk olurlardı.

134- وَلَوْ اَنَّآ اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى

Peygamberân-ı İzam'ın gönderilmesindeki hikmet-i İlâhiye, hiçbir memleket yoktur ki oraya bir peygamber gönderilmiş olmasın. Peygamberler melek değildir, beşerdir, beşer şeklinde geliyor. Onların lisanı ile konuşuyor, onların içinde yaşıyor. Peygamberân-ı İzâm'ın vazifesi, Vahdaniyet-i İlâhiye'yi halka tebliğ etmektir. وَلَوْ اَنَّآ اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ Eğer biz, onları helâk edersek peygamber göndermeden. Meselâ Rasûl-û Ekrem gelmeden evvel

azap verirsek, لَقَالُوا hüccet olur ellerinde. Diyeceklerdi arsayı hesapta, Hâlik-i Kâinât'a karşı; رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولاً "Ey Rabbimiz, niçin bir peygamber göndermedin? فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ Biz, senin âyetlerine dünyada tâbi olacaktık. مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى Daha böyle zelil bir azaba cehenneme girmeden. Yâ Rabbi, sen bize peygamber göndermedin. Doğru yolu bize göstermedin, biz de imân etmedik, bizim kusurumuz yoktur. Sen peygamber gönderseydin, senin azametini bildirseydin imân edecektik" diyecekler.

Bunlar aralarında müşavere ederek dediler. "Nasıl olsa Muhammed Aleyhisselâm, 50-60 yaşına girdi elbet ölecektir sabredelim. Hiçbir şey söylemeyelim, ondan sonra biz putlarımıza avdet edeceğiz." Onlar böyle dediler ama Cenâb-ı Hak, Habibine bu konuştuklarını bildiriyor.

135- قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا۟ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى

قُلْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, söyle onların bu iddialarına karşılık olarak. كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ "küllün minnê ye minkûm" Ben de siz de intizar edelim. Siz, benim ölümümü intizar ediyorsunuz. Ben de intizar ediyorum Cenâb-ı Hak, sizi mağlup etsin de başınıza ceza gelsin de imân etmenizi istiyorum. فَتَرَبَّصُوا۟ Siz intizar ediniz benim ölmem için, فَسَتَعْلَمُونَ kıyamette göreceksiniz anlıyacaksınız. مَنْ Kimdir ki اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ doğru yolun yolcusu, kimler olduğunu göreceksiniz. وَمَنِ اهْتَدٰى Ve hidâyette olanların kimler olduğunu göreceksiniz. Siz de intizar edin, biz de intizar edelim.

سُورَةُ الْاَنْبِيَآءِ ﴿٢١﴾ ENBİYA SÛRESİ

Bu sûreyi celile, birkaç peygamberin ahvalinden kısa olarak bahsettiği için sûreye Embiyâ ismi verilmiştir. Bu sûreyi celile; 112 âyet, 1160 kelime, 4890 harften ibarettir. Mekke'de nâzil olmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ۚ 1-

اِقْتَرَبَ Yakın olmuştur لِلنَّاسِ insanlar için (nâs, nisyan unutkanlık diyor. Evvelün nâsı-evvelün nâ'si; İnsanların evveli, ilk unutan da odur. İnsanların evveli Âdem Aleyhisselâm, ilk unutan da odur.) Kıyameti unutanlara, kıyamet günü yakın oluyor. حِسَابُهُمْ Hesap günü. وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ۚ Onlar gaflete dalmışlar, hesap gününü hatıra getirmiyor. مُعْرِضُونَ ۚ İ'raz ediyorlar, ve bunu tefekkürden yüz çeviriyorlar. Hatta ölüm bahsi geçtiği zaman hoşuna gitmiyor.

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ۙ 2-

مَا يَأْتِيهِمْ Gelmez onlara, nâzil olmaz bir âyet. مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ Onlara, Rablerinden (gafletlerini giderecek) yeni bir ihtar gelme-

dikçe. مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ Geliyor âyet fakat âyet-i kerimeyi istihzâ ve istihkâr ederek dinliyorlar. İzhar etmezse bile kâlbinden inanmıyor.

3- لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى اَلَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ Kâlpleri, Kur'ânı Âzîmüşşan'ın mânâlarından gafil. وَاَسَرُّوا النَّجْوَى Necvâ; kelâm. Esrâ; gizli. Gizliyorlar aralarındaki sözlerini, nedir o sözleri? İnkârdır. اَلَّذِينَ ظَلَمُوا Nefislerine zulûm eden bu müşrikler; هَلْ هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ "Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem bir melek değil, sizin gibi bir insan değil midir?" diyorlar ve nübüvveti inkâr ediyorlar. اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ "Siz, sihre mi tâbi olacaksınız? وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ Görüyorsunuz, siz şimdi gözünüz göre göre sihir, büyüye mi tâbi olacaksınız?"

4- قَالَ رَبِّى يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara dedi. رَبِّى "Benim Rabbim, يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ yalnız sizin gizli sözlerinizi değil, yerde ve göklerde ne varsa hepsini bilir. Ve Habibine bildirir. وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (Söylenmiş) her sözü bilir. O, hakkıyla işiten ve bilendir.

5- بَلْ قَالُوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ

بَلْ قَالُوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ "Hayır, dediler. (Bunlar) saçma sapan, perişan, karışık rüyalardır. بَلِ افْتَرٰيهُ Belki de kendi uyduruyor

da hakikatı yok. بَلْ هُوَ شَاعِرٌ Belki de o bir şâirdir, istediğini söylüyor. فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ (Şâyet bunlar değil de risâlet davasında sâdık ise) evvelki peygamberlerin getirdikleri bir âyet, mûcize getirsin" dediler.

6- مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا ۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ

مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا ۚ Hiçbir memleket ehli, imân etmedi onlardan evvel, böyle mûcizeleri talep edenlerden. اَهْلَكْنَاهَا ۚ Biz, onları helâk ettik. Onlardan evvel böyle mucizeleri talep edenler imân etmediler, biz de onları helâk ettik. اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ Bunlar mı imân edecekler? Yalan söyler imân etmezler.

7- وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا Senden önce de gelen peygamberler de hepsi erkekti. Peygamberler, beşere melek olarak gelmez. نُوحِى اِلَيْهِمْ Her zaman da Peygamberân-ı İzâm'ı erkek olarak gönderdik. فَسْـَٔلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Şâyet bilmezseniz, kitab ehlinin âlimlerine sorun (söylesinler.) Zira müşrikler, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem hakkında ehl-i kitapla müşavere ederler ve onların sözlerine inanırlardı. Bu sûretle şüpheleri zâil olabilirdi.

8- وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا Bu peygamberleri insan olarak gönderdik. Hayat sahibi, yerler içerler, aile sahibi olurlar, birer ceset olarak

yaratmadık. لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ Yemez içmez bir put, taş gibi göndermedik. وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ Onlar (bu dünyada) ebedi de değillerdir.

9- ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ Sonra onlara (verdiğimiz) va'di yerine getirdik. فَأَنْجَيْنَاهُمْ Halas ettik onları düşmanlardan. وَمَنْ نَشَاءُ Kendilerine ve Mü'minlerden dilediklerimize necat verdik. وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ Müsrifleri, yalancıları helâk ettik.

10- لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ (Hitap, Kureyşlileredir çünkü o zaman onlar vardı.) Size gönderdik, كِتَابًا "Azimün" ki Kur'ân'dır. فِيهِ ذِكْرُكُمْ Zikriniz (izzet ve şerefiniz, muhtaç olduğunuz öğüt) ondadır. Mevıza; nasihattır. Dininiz ve dünyanızın saadeti, o kitaptadır. أَفَلَا تَعْقِلُونَ Hâlâ imân etmeyecek misiniz? Bunu düşünseniz, anlamaya aklınız kâfidir fakat aklınızı kullanmıyorsunuz.

11- وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً Düşününüz sizden evvel, birçok Âllâh'ın düşmanları gelip geçmişlerdir. وَكَمْ قَصَمْنَا Ne kadar insanları, bir çok insanları helâk ettik. مِنْ قَرْيَةٍ Memleket halklarını ne için helâk ettik? كَانَتْ ظَالِمَةً Nefislerine zulüm ettikleri için, küfürde kalıp imân etmedikleri için helâk ettik. Demek ki küfürde kalmak, helâk olmaya vesiledir. Ey Kureyşliler, siz de eğer imân etmezseniz, sizin de helâkinize sebep olur. وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ

Sonra gelen bir kavmi, onların yerinde inşâ ettik. Bunları tefekkür etseniz, bizim kudretimize kâfi bir delildir.

12- فَلَمَّآ اَحَسُّوا بَأْسَنَآ اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ

Tefsirin bildirdiğine göre; "Buhtunnasr'ın, Kudüs'e gelip de harap ettiği zamana aittir" diyor. Halbûki bütün zamanlara da teşmil-i lâzım gelir. Âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü, âyeti tahsis etmez.

Kudüs'un imârı, Dâvût Aleyhisselâm ile başlamış. Oğlu olan Süleyman Aleyhisselâm ile yarım kalan mâbetler ikmal edilmiş. İnşaatın devamı süresinde gelip gider nezaret ederken, yolda bulunan otlar lisana gelir ve adını söyler. "Benim hassam budur" der ve bunları kayda alıp yazdırırdı. Tıbbın esası da buradan çıkmıştır. Mevlâna Celâleddin-i Rûmi böyle diyor.

Süleyman Aleyhisselâm, yine bir gün giderken baktı ki Harrup (Keçiboynuzu,) onu görmüş. Sormuş; "sen nesin, ismin nedir?" O da; "benim ismim Harrup, (Harrup; mübalağa ile harap edici.) Ben bir yerde yetişirsem, o bina harap olur." Süleyman Aleyhisselâm, bundan istidlâl etmiş demiş ki; "Ben hayattayken bu binayı kimse harap edemez. Demek ki benim vefatım yakındır ki benden sonra harap olacak." Düşünmüş daha bina tamam değil. İnşaatın bir an önce tamamlanması için, nehrin üstüne her tarafı camdan bir köşk yaptırmış. Her gün oraya gittiğinde, asâsının üzerine elleriyle yüzünü koyarak oturuyor. Görünüşte çalışanları nezaret ediyor. Cinler de onu böyle görüyor. Süleyman Aleyhisselâm, aslında zikir tefekkür ile meşguldür. Süleyman Aleyhisselâm'ın vefatı o halde oluyor. Bir sene böyle vefat etmiş olarak devam ediyor ve cami-mâbet ikmâl edilinciye kadar. Ondan sonra Cenâb-ı Hak, bir ağaç kurdunu musallat ediyor. Asâsının altından kemire kemire

yukarıya geldiğinde asâ kırılıyor, Süleyman Aleyhisselâm yere düşer. O zaman çalışan cinler, Süleyman Aleyhisselâm'ın vefat ettiğini anlarlar ve mâbedin inşaatı da tamamlanmış olur. Binanın tamamlanmasından bir zaman sonra, yahudiler başladılar yoldan çıkmaya. O sırada iki peygamberi şehit ettiler. O peygamberlerin şehadetinden sebep Cenâb-ı Hak, Buhtunnasır'ı onların üzerine musallat etti. Buhtunnasır geldiğinde yahudilerin bir kısmı İran'a kaçtı, bir kısmı da Şam'a kaçtılar, diğerleri kılıçtan geçirildiler. Memleketi de tamamen harap etti. Mescid-i Aksa'yı da yaktı. Orada mevcut mücevheratın hepsini alıp götürdü. Memlekette bir tek fert insan kalmadı.

O zalimler, azabımızı his ve müşahede ettikleri zaman sûr'atle o memleketten kaçtılar.

فَلَمَّآ اَحَسُّوا Ne zamanki hissettiler, anladılar Kudüs halkı; بَأْسَنَآ "Bizim azabımız, helâkımız, Peygamberan-ı İzam'ın lisanından bildirilmişti." Ondan sonra Buhtunnasır geldi, ihâta etti, onları mahvedecek. اِذَا هُمْ Onlar مِنْهَا memleketten (Kudüs'ten) يَرْكُضُونَ sür'atle kaçmaya başladılar. Melekler istihzâen derlerdi.

13- لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ

لَا تَرْكُضُوا Kaçmayınız, وَارْجِعُوا avdet ediniz. اِلٰى مَآ اُتْرِفْتُمْ فِيهِ Refah ve nimet gördüğünüz memlekete avdet, rucû ediniz. Siz, o memlekette nimetler gördünüz, refah gördünüz, nereye kaçıyorsunuz? وَمَسَاكِنِكُمْ Meskenleriniz ki onlarla iftihar ederdiniz. لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ Sizler yine hayâlinizde olduğu gibi; size sûal sorarlar, yine mevkilerinize gelir de etrafınızda toplanırlar da "efendim, nasıl ya-

palım?" diye istişare edip reyinizi alırlar, sûal sorarlar. Hayalinizde bütün bu düşünceler olduğu halde nereye kaçıyorsunuz?

14- قَالُوا يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

قَالُوا يَا وَيْلَنَآ O zaman hallerini bilirler ve derler. Veyl olsun bize! (Veyl; şiddeti azap manasınadır.) (Veyl; cehennemde bir deredir, şiddeti azaba da itlâk ediliyor.) Helâk olsun bize, اِنَّا bizler كُنَّا ظَالِمِينَ var idik dünyada. Bundan evvel halimiz, nefsimize zulüm etmiştik. Nefsimize, küfür ile zulüm etmiştik. Bu yüzden başımıza bu belâlar gelmektedir.

15- فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ

فَمَا زَالَتْ Zâil olmadı تِلْكَ bu kelimeleri, دَعْوٰيهُمْ bunların davaları, dâimâ ölünceye kadar "biz nefsimize zulüm ettik, helâk olduk, vay başımıza gelenler" diye bu cümleleri söyleye söyleye.

حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا Hasat-ekin biçildikten sonra ayakaltına düşer, yerde parçalanır gibi. Onlar da ekilmiş, ayakaltına düşmüş ekin gibi olunca, "bu başımıza gelenler, yaptığımız zulûmden oldu" derler. خَامِدِينَ Meyyitine, Humut; sönmek. Ateş söndüğünde nasıl ki ateş bitiyor da siyah bir kömür kalıyor. Bunlar da aynen bunun gibi söndüler. Hasîd; biçilmiş olarak, ruhsuz olarak ayakaltında kaldılar.

Buhtunnasır, çok kuvvetli bir hükümdar idi. Evlâd-ı zinâ idi, hâkim oldu oralara.

Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusur.

Bed-mâyeden eyler ne ki eylerse zuhur.

Bir gün katırla deve konuşmuşlar. Mevlâna Celâleddin-i Rumi, Mesnevi'nin üçüncü cildinde bunu izah ediyor.

Katır malûm olduğu gibi, kısa boylu fakat muntazam bir hayvandır. Deve ise yüksek, ayağı da boyu da eğri, vücudu da eğri bir hayvandır. Bunlar ikisi, deve ile katır yokuştan aşağı inerken deveye hiçbir şey olmaz, yürümesine devam eder. Fakat katır kösteklenir düşer. Lisân-ı hâl veya kendi lisanı ile katır, deveye demiş ki; "Ben, senden daha mütenasip, muntazam vûcuda sahibim. Sen ise eğr-i büğrü bir mahlûksun. Gözüm de senden daha ziyade yere yakındır. Ben neye düşüyorum da sen düşmüyorsun?" Deve demiş ki; "Arada bir fark var. Benim babam deve idi" cevabını vermiş.

Onun için babası cinsinden olmayan hakikatı görmez.

16- وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ Hâlik-i Kâinat, azamet-i kudretini bildirmek için beyan ediyor. Biz göğü ve yeri وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ve aralarındakini abes ve bâtıl yere halk etmedik. Bunları لَاعِبِينَ yâni "lâbisine" boş faydasız olarak halk etmedik. Hâkîm olan Âllâh, yerli yerine bir hikmet üzerine halk eder.

17- لَوْ اَرَدْنَآ اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّآ اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ

لَوْ Velev, eğer اَرَدْنَآ bizim maksadımız. Biz irâde etseydik. اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا Lehiv; kıymetsiz ehemmiyetsiz. لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا Şâyet biz bir eğlence edinmek isteseydik, elbette onu kendi ledûnnûmüzden ittihaz ederdik. اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ Yapacak olsaydık, böyle yapardık. Halbûki bizim kuvvet-i kudretimiz dâhilindedir.

Lehiv olarak, kıymetsiz hiçbir şey halketmedik. Her şey hikmet üzerinedir, ibret alınsın diye halkettik.

18- بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ Nakız; atmak. Bilâkis biz hakkı, bâtılın tepesine atıyoruz. Benim azametimin icabı hak ile; bâtılı ezer, parçalar, yok olup gittiğini görürsün. فَيَدْمَغُهُ Dimâğ yâni dimağına tesir etmek. فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ Bir de bakarsın ki bâtıl yok olup gitmiştir. وَلَكُمُ الْوَيْلُ Ey bâtılı düşünenler ve yapanlar, size cehennem azabı olur. مِمَّا تَصِفُونَ Sizin Âllâh-û Teâlâ'ya isnat ettiğiniz vasıflardan dolayı, sizlere cehennemin şiddetli azabı var. وَلَكُمُ Var size ey mudiller, الْوَيْلُ azab-û cehennem مِمَّا تَصِفُونَ sizin yaptığınız vasıftan dolayı. Ne yapıyorlar? Âllâh'a şerik, aile, evlât isnat ettiklerinden dolayı.

19- وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur, O'nun hizmetindedir. Yedi kat felekler, arş-ı kürside bir karış yer yok ki meleklerle dolu olmasın, hepsi tesbihu tahlil ile meşguldürler. Yerlerde, havada, denizlerde hatta ateşin içinde bile nice mahlûklar var. وَمَنْ عِنْدَهُ O'nun huzurunda bulunanlar (yâni mekâniyet itibariyle değil,) O'nun emrinde hizmetinde bulunan melekler. لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ O'nun ibadetinde meşgul olan melekler, kibirlenmezler ve ibadetinde yorulmazlar. Kimi kıyam-

da, kimi rukûda, kimi secde ve tahiyyatta, çeşitli ibadet, tahmit, tesbihatla meşkûldürler. وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ Yorulmazlar, yorulmak onlar için değildir. Aynı ibâdet üzerine devamlı oldukları halde yine yorulmazlar. Onun için Cenâb-ı Hak, meleklere ibadeti bir nev'i halk etmiş fakat insanlara ibadetleri muhtelif şekillerde emretmiş.

20- يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ

يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ Gece gündüz, O'nu tesbih ve tenzih ederler bütün noksanlardan. لَا يَفْتُرُونَ Bıkıp usanmadan, gevşek olmadan, fütur getirmeden devam ederler. Onların ibadeti, bizim teneffüsümüz gibidir. Bu nefes alıp vermede nasıl ki hiçbir zahmet sıkıntı olmadığı gibi, melekler de bunun misâli ibadette sıkıntı, yorulma ve usanma duymazlar.

21- اَمِ اتَّخَذُوٓا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ

Yoksa (o müşrikler,) yerden birtakım ilâhlar edindiler de (ölüleri) onlar mı diriltecekler? İstifâm-ı inkâridir. Onların mâbût ittihaz ettiği bir madde, taş veya put, ölüyü diriltebilir mi?

Öyle ise onlar nasıl mâbut olur?

22- لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۚ Buna **"burhânut temana"** derler. Lisânımıza göre Cenâb-ı Hak, bize bildiriyor. Eğer onların dediği gibi başka Âllâh da olsa, intizâm-ı âlem bozulurdu. Nihayet bir ihtilâfa sebep olurdu, fesada uğrarlardı. (Mevlâna Celâleddin-i Rumi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruyor. On fukara bir kilimin altında yatar fakat iki hükümdar bir memlekete yerleşemez.) Öyle ise

فَسُبْحَانَ اللهِ münezzehtir Âllâh CelleCelâlûhû şerikten, noksanlıklardan. رَبِّ الْعَرْشِ Arş-ı İlâhi'nin Hâlik'ıdır. Arş-ı İlâhi, bütün bu âlemi ihata edendir. Her şey O'nun iradesi ile harekete geliyor. رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ Münezzehtir, müşriklerin O'na lâyık olmayan şeyle vasıflandırdıklarından. Ve Âlî'dir, bütün noksan sıfatlardan münezzehtir.

Bu âyet, Âllâh'ın birliğini gösteren en güçlü delillerden birini ortaya koymaktadır ki bu delil âlemin nizâmıdır. Gerçekten eğer birden fazla ilâh olsaydı, bunlar ya birbiri ile anlaşır veya anlaşamazlardı. Birbiri ile anlaştıkları, beraberce aynı şeyi yaptıkları, yarattıkları âleme beraberce nizam verdikleri takdirde; yâ biri, diğerine muhtaç olurdu ki muhtaç olan ilâh olamaz veya yardıma muhtaç olmazdı ki bu durumda da diğerinin varlığı lüzumsuz olur. Şu hâlde Âllâh birdir. Öte yandan eğer bu ilâhlar birbirleriyle anlaşamazlar, birinin yaptığına yarattığına diğeri karşı çıkarsa, o zaman da âlemde nizamdan eser kalmaz. Âyette de buyurulduğu gibi, "yer ve gök bozulup giderdi." Halbûki âlemde eşsiz bir nizam mevcuttur. Şu hâlde Âllâh birdir.

23- لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ

لَا يُسْـَٔلُ Sorulmaz O'na عَمَّا يَفْعَلُ yaptığından. Mülk O'nundur, ne isterse onu yapar. وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ Ama kul, mes'uldür. Kul, efendisine karşı sorumludur. Efendisi sorguya çekebilir ve ceza da verebilir. Fakat Hâlik, mes'ul değildir.

24- اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً ۭ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ ۚ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَّعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِيْ ۭ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ۙ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُوْنَ

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً Yoksa O'ndan başka bir takım ilâhlar mı edindiler onlar? قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ De ki; Haydi delillerinizi getirin! Biz diyoruz ki Âllâh-û Teâlâ'nın şerik-i naziri yok, birdir, bir olmasa dünya yıkılır intizamı bozulur. Bir olduğu da bütün kitaplarda bize bildirilmiştir. هٰذَا Bu Kur'ân ki bütün kitapları, (103 kitap) mündemiçtir. ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ قَبْلِيْ İşte benimle beraber olan ümmet ve eshâbım ve benden evvel gelen Peygamberân-ı İzâm'ın verdiği bir malûmat, bir zikirdir. Bu söz benim eshabım ve ümmetimden başka, benden evvel gelen peygamberlerin de dediği sözdür. بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ الْحَقَّ Fakat onların çoğu hakkı bilmezler, itiraz ederler. فَهُمْ مُعْرِضُوْنَ Onun için Tevhit ve Rasûle tâbi olmaktan yüz çevirirler.

25- وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ فَاعْبُدُوْنِ

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُوْلٍ Senden evvel hiçbir Rasûl göndermedik ki ümmetlerine bil-ittifak tebliğ ettiği nedir? اِلَّا نُوْحِيْٓ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا۠ اِلَيْهِ Biz evvelâ o peygambere vahyeder, derdik ki; فَاعْبُدُوْنِ Benden başka bir Mâbud yok, ibâdeti yalnız bana yapın, beni tevhid edin. Bütün peygamberlere söylediğimiz budur ve bütün peygamberlerin de ümmetlerine söyledikleri budur.

26- وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهٗ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهٗ Âllâh-û Teâlâ evlât edindi, dediler. (Nitekim Huzaa kabilesi; Melekler, Âllâh'ın kızlarıdır, demişlerdi.)

بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ Haşâ! O, bundan münezzehtir. Bil'akis (melekler,) ikrama mazhar olmuş kullarıdır.

Mevlânâ Celâleddin Rûmi buyuruyor Kaddesâllâhû Sırrahülaziz, Cenâb-ı Hak üç nev'i mahlûkat halk etmiş. Bir nev'i halk etmiş. Melekiyeti yok, hepsi hayvaniyet, yer içer gider, hayvandır. Bir hayvan ne kadar iyi olsa yine hayvandır, değişmez. Âllâh'a tekarrub edecek bir hali yoktur.

Diğer ikinci nev'i halk olan meleklerde de fenalık yapacak hal yok. Meleklerde nefis olmadığından yemez içmez ve aile ihtiyacı yok ancak melekler, Cenâb-ı Hak'kın emrini yerine getirmekle mükelleftirler.

Üçüncü nev'i olan ise bir parça melekiyetten alınmış, bir parça da hayvaniyetten alınmış olarak insan mahlûku halk edilmiş, ona bir parça da ihtiyar verilmiş.

Meleklerin fenalık yapmaya ihtiyarı yok, hayvanın da iyilik yapmaya ihtiyarı yok. Bu iki nev'i mahlûk rahattır. İnsana verilen ihtiyâri, onu melekiyete yukarıya çekiyor.

İnsanın nefs-i şeytanı ise aşağıya çekiyor. Bu durumda tamamen muharebe meydanındadır. Buna mukabil bir insanın melekiyeti artarak, hayvaniyeti ayakaltına alırsa melekleri geçer. (Meleklerde derece artış ve eksilme olmadığından aynı rütbededir.) Bunun aksi olan, bir insan melekiyeti ayakaltına alıp da hayvaniyete iltihak ederse, hayvandan aşağı olur. (Belhûm edal olur.) Hayvanın yükselmeğe imkânı olmadığından aynı durumda kalır. Fakat insanın yükselmeye imkânı vardı, ihtiyarını kullanmadığı için hayvandan aşağı oluyor.

27- لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ (Melekler) sözleriyle Âllâh-û Teâlâ'dan (emir almazdan) önce konuşmazlar. (O, emretmedikçe hiçbir şey söylemezler.) وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ Onlar sadece O'nun emri ile hareket ederler.

Melekler sözleri ile Âllâh'ın önüne geçmez yâni O'ndan önce konuşmazlar. Hep O'nun emriyle hareket ederler.

28- يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ ۙ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهٖ مُشْفِقُونَ

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ Hâlik-i Kâinât, insanların olduğu gibi meleklerin de önlerindekini de arkalarındakini de (yaptıklarını da yapacaklarını da) bilir. وَلَا يَشْفَعُونَ ۙ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى Melekler eğer ki Âllâh'ın nezdinde mükerrem bir mahlûktur fakat Âllâh'ın razı olmadığı kimselere şefaat etmezler. Ancak Âllâh'ın razı olduğu kimselere şefaat ederler. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem de kime şefaat eder? Onun caddesi ki caddeyi şeriatta olanlara şefaat eder. İmân sahibi olmayanlara şefaat yok. اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى Ancak Âllâh'ın razı olduğu kula şefaat ederler. وَهُمْ Melekler, مِنْ خَشْيَتِهٖ Âllâh-û Teâlâ'nın mehabet-i haşyetinden, azametinden, مُشْفِقُونَ Âllâh-û Teâlâ'nın azamet ve ukubetinden melekler bile titrerler.

29- وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنِّٓى اِلٰهٌ مِنْ دُونِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظّٰلِمِينَ

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنِّٓى اِلٰهٌ مِنْ دُونِهٖ Onlardan kim diyebilir? Melekler vesâir mahlûklardan kim "ben Âllâh-û Teâlâ'dan gayri bir ilâhım" derse, فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ onun cezası cehennemdir ebedi

olarak. كَذٰلِكَ نَجْزِى الظّٰلِمِينَ İşte zalimlere verdiğimiz ceza, ebedi olarak cehennemdir. Ulûhiyet iddiasında bulunanın cezası, ebedi cehennemdir.

30- اَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنٰهُمَا ۜ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ

اَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنٰهُمَا ۜ O kâfirler, inkâr edenler görmüyorlar mı ki göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden ayırıp kopardığımızı? Fetik; ayrıldı. Bir iken yediye ayrıldı. Retik; birleşmek demektir. وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَآءِ كُلَّ شَىْءٍ حَىٍّ Ve her diri şeyi sudan yarattık. اَفَلَا يُؤْمِنُونَ Bu azameti görüp düşünmediler mi? Hâlâ imân etmeyecekler mi?

31- وَجَعَلْنَا فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ

وَجَعَلْنَا فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ Ve yerin, insanları sarsmaması için yeryüzünde sabit dağlar yarattık. اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا Ve geniş yollar açtık. Tâ ki menzil ve maksatlarına ulaşsınlar. سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ Belki imân ederler de Azamet-i İlâhiye'yi tefekkür etsinler, neden bunları düşünmüyorlar?

32- وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۚ وَهُمْ عَنْ اٰيَاتِهَا مُعْرِضُونَ

وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۚ Bir de göklere baksınlar. Biz gökyüzünü sağlam bir tavan gibi yaptık, مَحْفُوظًا ۚ vukuattan mahfuz. وَهُمْ عَنْ اٰيَاتِهَا مُعْرِضُونَ Onun âyet, alâmetlerinden (Göklerin, Gü-

neş, Ay, yıldızlar vesâire gibi. Vahdaniyet ve kudretinin kemâline delâlet eder.) yüz çevirirler.

Müfessirlere göre; burada inkârcıların yüz çevirdikleri ifâde buyurulan gökyüzünün âyetlerinden maksat, her biri Âllâh'ın varlığının ve kudretinin birer delili olan Ay, Güneş ve diğer gök cisimleridir.

33- وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

وَهُوَ Nasıl inkâr edersiniz Âllâh-û Teâlâ'yı? O Âllâh'tır ki geceyi istirahatınız için halk etti. وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ Gündüzü ziyadar halk etti ki işlerinizi görüp mâişetinizi temin etmek için. وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ Güneş'i ve Ay'ı halk etti ki sizin hayatiyet ve istifadeniz için. كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ Bütün bunlar, hepsi kendi dâiresinde sür'atle seyrediyorlar.

Bu mevzu burada tamamlandı. Küfürde olanlar dediler. "Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem 60 yaşını geçti. O öldükten sonra biz, yine putlara avdet ederiz." Hâlik-i Kâinat, onların maksatlarını biliyor ve Habibine bildiriyor.

34- وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, hiçbir insana daimi bir hayat takdir etmedik. أَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ Şimdi sen vefat etmiş olursan, sanki onlar ebedi mi kalacaklar?

35- كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ Bütün nefisler, nefis sahibi olanlar ذَائِقَةُ الْمَوْتِ

وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً Bir deneme olarak, sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz. Mü'min-i Kâmil için her şey menfaatınadır. Münafık için ise her şey ziyan zarar olur. وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ Nihayet hepiniz bize rucû edeceksiniz.

36- وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ هُمْ كَافِرُونَ

وَإِذَا Ne zamanki رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا o kâfirler, seni gördükleri vakit. (Âyetin sebeb-i nüzulü; Ebu Cehil hakkında olup Rasûl-û Ekrem'i gördüğü zaman, onu işaret ederek işte "Abdimenaftan olan peygamber budur" diyerek istihza suretiyle gösteriyordu. Sebeb-i nuzülü âyet, âyeti tahsis etmez. Bugün de kefereler, Müslümanları gördüğü zaman böyle istihzada bulunurlar.) إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ هُمْ كَافِرُونَ "Bu mu ilâhlarınızı yererek zikreden?" Halbûki kendileri Rahman'ın zikrini, (vahdaniyetini, peygamber ve kitap göndererek insanları irşadını) yererek zikrederler. Münkirdirler, (asıl istihzaya lâyık onlardır.)

37- خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ

خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ İnsan sabırsız ve aceleci bir tabiatta yaratılmıştır. سَأُرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ Size âyetlerimi, (yakında dünyada izmihlâlinizi ve âhirette cehennem azâbiyle ukûbetimi) göstereceğim. Benden acele istemeyin.

38- وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

İnkâr edenlerin dedikleri bu idi. Azab-ı İlâhiyi, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem beyan ederken, "ne zaman gerçekleşecek bu azap derlerdi?" Diğer bir sözleri de Rasûl-û Ekrem'i tekzip makamında, "eğer bu sözler doğru ise Âllâh başımıza taş yağdırsın" doğru değildir niyetiyle söylerlerdi.

Bu ilâhi azap ile olacak va'dınız ne zamandır? اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِيـنَ Eğer sizin bu va'adiniz doğru ise, bu azap ne zamandır? Eğer diyorlar, "doğru iseniz, ne zaman (gerçekleşecek) bu va'ad?"

39- لَـوْ يَعْلَـمُ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا حِيـنَ لَا يَكُفُّـونَ عَـنْ وُجُوهِهِـمُ النَّـارَ وَلَا عَـنْ ظُهُورِهِـمْ وَلَا هُـمْ يُنْصَـرُونَ

لَـوْ يَعْلَـمُ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا Eğer bu kefereler azabı bilselerdi, elbette bu temennide bulunmazlardı ve bu şekilde acelecilik etmezlerdi. Bilmediklerinden böyle küfürde devam ediyorlar. لَـوْ Eğer يَعْلَـمُ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا o küfürde kalanlar bilselerdi, حِيـنَ o zaman ki لَا يَكُفُّـونَ عَـنْ وُجُوهِهِـمُ النَّـارَ ateşi yüzlerinden def edemeyecekleri zaman. وَلَا عَـنْ ظُهُورِهِـمْ Arkalarına ki arka vûcûdün en kuvvetli yeridir. Başlarına ve arkalarına ateş sardığı zaman, onların hiçbir kuvveti ve kudreti olmaz ki ateşi söndürebilsin. وَلَا هُـمْ يُنْصَـرُونَ Hiçbir yardım da göremiyecekleri zamanları bilselerdi, bu küfürde devam etmezlerdi ve azapta da acele etmezlerdi.

40- بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ

بَـلْ Belki تَأْتِيهِـمْ gelecek onlara azab-ı İlâhi. بَغْتَـةً Ansızın gelecek. Azab-ı İlâhi, onlara ansızın gelecek, hatta onları hayrette bırakırcasına. فَتَبْهَتُهُـمْ Bûht-bûhtû; hayret. Onları hayrette bırakacak bir halde, zaten cehennemde kıyamet de böyledir.

"Hıyarâ sûkârâ" Sarhoş gibi hayrette bırakır bu hali gördüğünde, فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا bu azabı reddetme imkânı yok onlar için. وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ Onlar için tehir etmek imkânı verilmeyecek. Azab-ı İlâhi geldiği zaman ne tehir etmek imkânı var ne de hiçbir kimseden yardım imkânı olmayacak. Ansızın gelir, onları hayrette bırakır.

41- وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e tesellidir. Ey Habibim, müteessir olma onların bu inkârlarından. وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ İstihza edilmiştir kâfirler tarafından, بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ senden evvel gelen peygamberlere istihza ettikleri gibi, sana da istihza ediyorlar. Senden evvel gelen peygamberler sabr-ı tahammül ettikleri gibi, sen de sabr-ı tahammül et. Senden evvel gelen peygamberlere yardım ettiğim gibi, sana da yardım eder, düşmanlarına kahr-ı gazap ederim. فَحَاقَ indi, nezele demek. بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ Senden evvel gelen peygamberlerle alay edenlere, مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ indi, onlara alaya alanlara, istihza edenlere, istihza ettikleri azap ihata etmişti.

O halde kavminin istihza ve ezasına sabret. Senin Rabbin, onları cezalandıracaktır.

Ahiretteki azapları böyle olacağından, dünyada da yine muhafaza eden Âllâh'tır.

42- قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَٰنِ ۚ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ

قُلْ Ey Ekmelerrusûl, Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, bizden niyabeten istihza edenlere söyle. مَنْ Kimdir ki يَكْلَؤُكُمْ sizi muhafaza ediyor, ey istihza edenler? بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ Gece ve gündüzde nefes girer çıkmazsa ne yapacaksın, çıkıyor girmezse ne yapacaksın? مِنَ الرَّحْمٰنِ Âllâh'ın azabından sizi kim koruyabilir? بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ Belki bunlar Hâlik'inin zikrinden i'raz ederler. Tefekkür ve tezekkür etmiyorlar. Âllâh'ı anmaktan yüz çevirirler.

43- اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا ؕ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ

اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ Yoksa onların, bizden gayri ilâhları mı vardır ki تَمْنَعُهُمْ fenalıklardan men ediyor? مِنْ دُونِنَا ؕ Bizden başka bir mâbudu mu vardır onların, fenalıklarından muhafaza eder? لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ O ilâh dedikleri şeylerin kendilerine bile yardım edecek güçleri yoktur. وَلَا هُمْ مِنَّا Onlar bizim azabımızdan يُصْحَبُونَ mahfuz değillerdir. Ne onlar ve ne âbidleri azabımızdan korunamazlar. Bizim azabımızdan bütün mahlûkat korkarlar. Bir kimsenin Âllâh'a yakınlığı ne kadar ziyade olursa, Âllâh'tan korkusu da o kadar olur.

44- بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ؕ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَأْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ؕ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ

بَلْ Belki مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ bu kefereleri metalandırıyoruz dünyada. (Ömürleri uzayıp mağrur oluncaya kadar refah içinde geçindirdik.) وَاٰبَآءَهُمْ Onların babalarına da yardım ettik de dünya metâını

verdik. حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ Kendilerine (hiç bitmiyecek kadar) uzun ömür verildi, mal-û servet verildi. Bu mâl-û servet ile mağrur oldular, isyan ettiler. Çoğunlukla insanlar zengin oldu mu isyana başlar. اَفَلَا يَرَوْنَ Görmezler mi! اَنَّا Biz Âzimüşşan. نَأْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا onlar ki benim diyenler. Oysa onlar, bizim gelip (kâfirlere ait) araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? مِنْ اَطْرَافِهَا Onların etrafındaki yerleri noksan edip de çevreyi darlaştırıyoruz. اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ Şu halde onlar mı galiptir, yoksa Rasûl-û Ekrem mi galiptir? Elbette Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem galiptir.

45- قُلْ اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ

قُلْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların aklına girsin diye onlara anlat. Benim sözlerim, Âllâh'tan alıp size söylüyorum. Söylediklerim benim sözlerim değildir, اِنَّمَآ اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ ben sadece vahiy ile sizi ikaz ediyorum. Bu söylediklerim benim değil, Âllâh'ın vahyini bildiriyorum. وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَآءَ Fakat kulağı kapalı, sağır olanlar elbette da'veti işitmez. Kulağı işitiyor fakat kulağın içine girmez, işitmemiş gibi olur. Söylenenleri dinlememiş olur. اِذَا مَا يُنْذَرُونَ İkaz edildikleri zaman imâna davet ve inzar olunduklarını işitmezler.

46- وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

وَلَئِنْ Eğer مَسَّتْهُمْ onlara mesheder gelirse نَفْحَةٌ bir nefha, bir esinti rüzgâr, rayiha meshederse مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ Rabbinin azâbı. Rabbinin azâbından bir nefha, rayiha onlara gelirse o vakit ne yapacaklar? لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ O vakit anlarlar ki hatada

olduklarını, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e ittibâ etmediklerinden pişman olurlar. Ve derler يَا وَيْلَنَآ "Veyl olsun helâk olsun bize, اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ biz nefsimize zulüm ettik, tekzip ettik. Bu inkârımızın cezasıdır başımıza gelenler. Fakat o zamandaki pişmanlığın da artık faydası yoktur.

Bu kâfirler sekerat olan ölüme yaklaştığı zaman gideceği yeri, azâb-ı İlâhi'yi gözü ile görüyor. İmânın bilgaybı ortadan kalkıyor. İmân, gayba imân etmek lâzım geldiğinden, gözü ile görülen sekerattaki gözün görmesiyle yapılan imân makbul olmuyor. Fir'avn da denizde boğulma esnasında, durumunun ebedi cehennem olduğunu görünce imân etti ama o imân yeis üzerine görerek olduğundan, nezd-i İlâhi de kabul olmuyor.

47- وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۟ وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا ۟ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ

وَنَضَعُ Biz Âzîmüşşan vaaz edeceğiz, الْمَوَازِينَ adalet terazilerini. الْقِسْطَ Âdil olan terâzi. Terazinin şekli nasıldır? Biz imân edeceğiz ki terazi var, muvazene var. Gaye budur ki muvâzeneyi, hayrı ve şerri hesap edecek, orada ameller tartılacak. Biz şeklini anlamakla mükellef değiliz. Bizim imân edeceğimiz, hayır ve şer muvâzene edilir. لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ Kıyâmet gününde biz muvâzeneyi koyuyoruz fakat öyle bir terazi, muvazene ki فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۟ hiçbir nefis sahibine, bir zulüm tasavvur edilmez. وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ Eğer hardal tanesi kadar dahi bir hayrı olsa, onu (adalet terazisine) getiririz.

(Tefsirin bildirdiğine göre; hardal, balgamı def eder, baras illeti için faydalıdır. Yakıp buharından dolayı, evde yılanlar varsa evi

terk ederler. Suyu kulağa damlatılırsa açılır. Ayrıca müleyyindir, yemeği hazmettirir.)

اٰتَيْنَـا İhzar ediyoruz بِهَـا onu, وَكَفٰـى بِنَـا حَاسِـبِينَ hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.

48- وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ Kısa olarak bazı peygamberlerin ahvâlini beyan ediyor. وَلَقَدْ اٰتَيْنَا Biz Âzîmüşşan verdik Mûsâ'ya ve Hârûn'a, ikisine beraber Furkan verdik. Hak ile bâtılın arasını fark edici, helâli haramı fark edici olan Tevrât'ı verdik. Furkan; tefrik edici, helâl ile haramı tefrik edici yahut hak ile bâtılı tefrik edici olan Tevrât'ı verdik. وَضِيَآءً Ziyâ olacak, ziyâ verecek, zulmet-i küfürde bırakmıyacak bir ziya verdik. وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ Müttekilere mev'iza olarak verdik, Âllâh'tan korkanlara.

49- اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ

Müttekiler kimlerdir diyor. Zikrâ-lil müttekıyne diyor. Hangi müttekiler? اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ Rablerinden, O'nu görmedikleri halde korkarlar. İnsanların olmadığı zaman, kimsenin bulunmadığı yerde "Âllâh hazırdır" diyor. Hukuka tecavüz etmez ne halkın hukukuna nede Cenâb-ı Hak'kın hukukuna tecavüz etmez. وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ Onlar kıyametin halinden de korkarlar, kendilerini günahlardan hatalardan muhafaza ederler.

50- وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ

وَهٰذَا Bu Kur'ânı Âzîmüşşan ise ذِكْرٌ مُبَارَكٌ Zikr-i İlâhi, mev'izadır. Ve mübarektir, kesirul hayırdır, menfaattır. اَنْزَلْنَاهُ Biz Âzîmüş-

şan, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e kemâl-i fazlımızla gönderdik. اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ Şimdi onu inkâr mı ediyorsunuz?

51- وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمِينَ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ Biz Âzimüşşan, ihsan ettik اِبْرٰهِيمَ İbrahim'e رُشْدَهُ salâhı, hüdâsı, hidâyeti, rüşdü ihsan ettik مِنْ قَبْلُ Mûsâ'dan, İsâ'dan, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'den evvel rüşd-û hidayetle geldi. وَكُنَّا Biz Âzimüşşan, بِهٖ İbrahim'in hâline, zahir ve bâtınına عَالِمِينَ âlim idik.

52- اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِى اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, İbrahim Aleyhisselâm'ın kısa ahvâlini ümmetine beyan et de ibret olsun. O zamanlar ki قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ amcası Âzer'e ve kavmine dedi. مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِى اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ Temâsil, şekil, esnâm, batıl olan esnâm. Onlar, 72 esnâm yapmışlardı. Bunları taştan, bakırdan mücevherler ile süslü yapmışlardı. Bu heykellere tapınırlardı. İbrahim Aleyhisselâmda, bunlara tahkiren diyor ki; "Bu temâsil, bu suretlerin neyi var ki siz bunlara dayanıyor, ibadet ediyorsunuz? مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ Nedir bu suretler, heykeller? الَّتِى اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ Siz üzerlerine akif, mutekifsiniz. Mûtekif yani ibadetinde mukimsiniz. Bu putların üzerine devam ediyorsunuz da ibadet ediyorsunuz, ne vardır bunlarda? Yemez içmez konuşmaz, iyilik yapsan anlamaz, fenalık yapsan mukabele etmez, niye bunlara dayanıyorsunuz?" Tabi ki cevap veremediler. Verdikleri cevap ise budur.

53- قَالُوا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا لَهَا عَابِدِينَ

Dediler ki; Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler olarak bulduk. (Biz de onları taklit ediyoruz.) İbrahim Aleyhisselâm da onlara diyor.

54- قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

قَالَ İbrahim Aleyhisselâm dedi. لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ Doğrusu, siz de babalarınız da فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ aşikâr bir dalalet, açık bir sapıklık içindesiniz. Zahir, beyyin bir dalâlettesiniz. Bunların nesine ibadet ediyorsunuz?

55- قَالُوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ

قَالُوا Kavmi, İbrahim Aleyhisselâm'a dediler. اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ Ecdâdına dalalet izafesine ihtimâl vermedikleri için, taaccüble! "Bunu ciddi mi söylüyorsun yahutta lâtife, istihza olarak mı söylüyorsun?" İbrahim Aleyhisselâm, onlara; "Bu süslü putlara tapıyorsunuz, ne var bu putlarda? Siz de bu putlara ciddi mi tapıyorsunuz yoksa istihza olarak mı tapıyorsunuz?"

56- قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذِى فَطَرَهُنَّ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ

قَالَ İbrahim Aleyhisselâm, "hayır" dedi. بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ (Beyan etti Cenâb-ı Hak'kın azametini.) Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbi'dir. İbâdete müstehak, yerleri ve gökleri halkeden ancak O'dur. الَّذِى فَطَرَهُنَّ Bunları, O halk etmiştir. Hem

de emsâli olmadan halkedendir وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ve ben buna şehadet edenlerdenim.

57- وَتَاللّٰهِ لَاَكِيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ

وَتَاللّٰهِ İbrahim Aleyhisselâm dedi, o inkâr edenlere. Âllâh'a kasem ederim ki لَاَكِيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ putlarınıza bir oyun oynayacağım, kıracağım بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ siz ayrılıp gittikten sonra.

Bu sözü kavminden gizli söylemişti, yalnız onlardan birisi işitmişti. O gün bayram günleriydi, hepsi bayram yerine gitmişlerdi. Oraya giderken yemeklerini teberrûken putlarının önüne koyarlar, sonra döndüklerinde alıp yerlerdi. İbrahim Aleyhisselâm, bu sırada puthaneye girdi ve putların önlerindeki yemekleri gördü. "Yemek buyurmaz mısınız?" diye alay etti. Cevap alamayınca eline bir balta aldı.

58- فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا Onlar gittiler bayram yerine, İbrahim Aleyhisselâm da putların hepsini paramparça etti. اِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ Yalnız onların büyüğünü bıraktı. لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ Tâ ki onlar bayram yerinden avdet ettiklerinde görsünler.

Sonra baltayı büyük putun boynuna astı. Maksadı, putların ne fayda ve ne de zarara muktedir olmadıklarını belirtmekti. Putların aczi tahakkuk ettikten sonra, olur ki şirkten tevhide rûcû ederlerdi.

Nihayet kavmi, bayram yerinden dönüp de puthaneye girdikleri vakit, putlarına yapılan ihaneti gördüler.

59- قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهُ لَمِنَ الظّٰلِمِينَ

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ "Bizim putlarımıza, ilâhlarımıza kim bunu yapmışsa hakikaten zulüm etmiştir. اِنَّهُ لَمِنَ الظّٰلِمِينَ Muhakkak o, zalimlerden biridir" dediler.

60- قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيمُ

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى (Bir kısmı) bunları diline dolayan bir genç duyduk. يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيمُ "Aramızda bir genç var, ara sıra ondan bahsediyoruz." Tahkir için, tanımaz değiller. İbrahim namında, "putları, ta'yib ettiğini işittik. Olsa olsa o yapmıştır."

61- قَالُوا فَأْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ

قَالُوا فَأْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ (Nemrûd ve ümerası) o halde dediler. Onu hemen getirin, insanların gözü önüne getirin. لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ Hakkında bildiklerine şehadet etsinler. (Beyyinesiz, onu tutmuş olmayalım) dediler. Nihayet İbrahim Aleyhisselâm'ı, Nemrud'un meclisine getirdiler.

62- قَالُٓوا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰٓاِبْرٰهِيمُ

"Yâ İbrahim! Bunu ilâhlarımıza sen mi yaptın?" dediler.

63- قَالَ بَلْ فَعَلَهٗ كَبِيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ

قَالَ İbrahim Aleyhisselâm cevap veriyor. "Siz bunlara toptan ibadet yaptınız, hepsini bir tuttunuz. Büyük olan put gadaplandı, ben varken niçin size ibadet ediyorlar diye gadabından bunları parçaladı, şahid olarak boynunda balta var. قَالَ بَلْ فَعَلَهٗ كَبِيرُهُمْ Belki

onu, şu büyük put yapmıştır. هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ Eğer bana inanmazsanız sorun o büyük puta, اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ şâyet söylerlerse onlardan sorun" dedi.

64- فَرَجَعُوٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُٓوا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُونَۙ

فَرَجَعُوٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ Bunun üzerine kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) فَقَالُوا dediler. اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظّٰلِمُونَۙ "Siz cidden (söylemekten aciz, fayda ve zarara muktedir olmayan şeye tapmakla) zâlim kimselersiniz" dediler.

Yoksa ilâhlarınıza teaddi ettiği için, zâlim diye zulmettiğiniz kimse değil.

65- ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُءُوسِهِمْۚ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَٓاءِ يَنْطِقُونَ

ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُءُوسِهِمْۚ Sonra (hayâ ve hacaletlerinden) başlarını önlerine eğdiler. Dediler İbrahim Aleyhisselâm'a. لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُلَٓاءِ يَنْطِقُونَ "Sen bunların konuşmadığını pekâla biliyorsun, bunlar söylemez. (Böyleyken nasıl oluyor da onlardan sormamızı istiyorsun?)" dediler.

66- قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْۜ

İbrahim Aleyhisselâm, dedi. "O halde siz ibadet eder misiniz, Âllâh'ın gayri olan bir şeye ki ne bir menfaat gelir elinden, eğer ibadet ederseniz. Ne de bir zarar gelir elinden, onu parçalasanız bile, böyle bir maddeye nasıl ibadet edersiniz?"

67- اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

أُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Size de, Âllâhı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! أَفَلَا تَعْقِلُونَ Hâlâ yaptığınızın çirkinliğine aklınız ermiyor mu?

Vaktaki cevaptan aciz kaldılar. Nemrûd başta olmak üzere aralarında konuşuyorlar.

68- قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوٓا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوٓا اٰلِهَتَكُمْ Mabûdumuza yardım etmek lâzım gelir. Ne yapalım? Onu yakın, (bu ikaabın en şiddetlisidir.) قَالُوا حَرِّقُوهُ İbrahim Aleyhisselâmı yakmak suretiyle وَانْصُرُوٓا اٰلِهَتَكُمْ mâbudunuza yardım ediniz. اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ Eğer siz mâbudunuzu severseniz, derhal İbrahim Aleyhisselâm'ı yakın ki intikam hâsıl olsun.

Rivayete göre kavmi, İbrahim Aleyhisselâm'ı bir eve hapsedip etrafını çevirmişler. Bundan sonra bir müddet odun toplamışlar. Hatta onlardan biri hasta olsa adak yapar.

"Âllâh, bana âfiyet verirse, İbrahim için şu kadar odun getiririm" demiş.

Ölüm döşeğinde olan biri vasiyet eder.

"Şu kadar odun satın alıp, İbrahim'in ateşine konulsun" dermiş.

Kadın iplik büker, parası ile İbrahim'in ateşine odun satın alırmış. İstenilen odunlar toplanınca onları her taraftan tutuşturmuşlar. Fakat İbrahim Aleyhisselâm'ı, onun içine nasıl atacaklarını bilememişler. O zaman iblis mel'unu, onlara mancınık yapmayı öğretmiş.

Mancınıkla İbrahim Aleyhisselâm'ı kaldırdıkları zaman, dağlara müvekkil olan melek hazır oldu, dedi. "Ben Âllâh-û Teâlâ'nın emri ile hazırım. Eğer istersen dağlar ile ateşi birdenbire içine alırım." İbrahim Aleyhisselâm, "ihtiyacım yoktur" dedi.

Sonra havaya müvekkel olan melek hazır oldu, İbrahim Aleyhisselâm onu da istemedi. Sonra Cibril-i Emin hazır oldu, "heleke hacetün." İbrahim Aleyhisselâm, ona da "hiçbir ihtiyacım yok" demiş. Bunun üzerine, "Cenâb-ı Hak'tan hacetin" deyince cevaben. "Cenâb-ı Hâk'kın ilmi, bilmesi bana kâfidir" diyor.

Ve Cibril-i Emin ile beraber ateşin içine girdiler. Cenâbı Hâk da bu ateşin alevini selbetti. Onların düştüğü ateşin ortası, güllük bağ-u bahçe oldu.

Nemrut bu durumu görünce, elimdeki mal-u serveti vermek suretiyle "ben de bu dereceye ulaşayım" diyor. İbrahim Aleyhisselâm da "bu derece imândan evvel olmaz" buyurmuş. Nemrud, "ben imân edemem" deyince "o zaman bir mütareke yapalım" diyor ve mütareke yapıyorlar. Nemrud, İbrahim Aleyhisselâm'a "ben sana karışmam" diyor ve "buradan hicret et, git" diyor. Bu şekilde Nemrûd'tan kurtuluyor.

69- قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰٓ اِبْرٰهِيمَ ۙ

قُلْنَا Biz Âzîmüşşan söyledik. يَا نَارُ "Ey ateş كُونِى بَرْدًا serin ol, (eğer âyet burada bitseydi, İbrahim Aleyhisselâm soğuktan donardı. Cenâb-ı Hak, soğuktan donmasın diye,) وَسَلَامًا selâmet sahibi ol" dedi عَلَىٰٓ اِبْرٰهِيمَ ۙ "İbrahim Aleyhisselâm'a selâmet ol" dedik.

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿70﴾

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا Onlar istediler ki İbrahim Aleyhisselâm'a, bir hile, mekir yapmak irâde ettiler. فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ Biz Âzîmüşşan, onları daha ziyade hüsrâna düşürdük. (Gayret ve çalışmalarının bâtıl, İbrahim Aleyhisselâm'ın hak üzere olduğunu ayân kıldık.)

İbrahim Aleyhisselâm'ın en büyük bu mucizesi, ateşin yakıcılık hassasının kalkması. Bunun bir benzeri, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in ashabından birisine vâki olmuş. Ebû Müslim-i Hülâni nâmında bir sahabeyi kiram vardı. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'den uzak otururdu, ikâmet ettiği köyü uzak idi. Evsed-i Anesi nâmında da bir hüküm sahibi vardı. Arap kabilerinin ileri gelenlerinden bilâhâre "ben de peygamberim" diye meydana çıktı, (Rasûl-û Ekrem'den sonra.) Ebû Müslim-i Hûlâni'yi yanına çağırdı ve "benim peygamberliğimi kabul edeceksin" dedi. Mademki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e imân ettin, bu def'a da benim peygamberliğimi kabul ve imân edeceksin, yoksa seni yakarım" dedi.

Ebû Müslim cevaben, "o hak peygamberdir fakat sen peygamber değilsin ki sana imân edeyim" demiş.

Aldığı bu karşılık, cevabın üzerine hakikaten bir ateş yakmış, yaktığı ateşin içine Ebû Müslim'i atmış ve Ebû Müslim ateşin içinde namaza durmuş. (Herhangi bir veliden bir keramet zuhur etmişse, mensup olduğu, ümmeti bulunduğu peygamberin mucizesinin bakiyesidir, o velide zuhur ediyor.)

Ebu Bekir Sıddık RadıyÂllâhû Anh'ın hilâfeti zamanında, Ebû Müslim-i Hülâni Medineyi Münevvere'ye geldi. Ömer RadıyÂllâhû

Anh diyor ki; "Ben onu aldım, çok hürmet ettim ve Ebu Bekir Sıddık'ın yanına götürdüm, aralarında oturdum, orada şükrettim. Elhamdülillâh. Ben ölmeden Ashab-ı Muhammedin birisinden, bir peygamberde zuhur eden mucizenin kerameti görülen şahsı gördüm" diyor.

İbrahim Aleyhisselâm'ın ateşte yanmaması, Âllâh tarafından Nemrûd'a gösterilince Nemrûd, İbrahim Aleyhisselâm'ı çağırdı.

"İlâh'ının cidden büyük bir kudret sahibi olduğunu gördüm. Dört bin sığır kurban etmek suretiyle O'na yakınlaşmak isterim" dedi.

İbrahim Aleyhisselâm, "mademki bâtıl olan dinini terk etmiyor, benim davet ettiğim hak dine, O'nun dinine girmiyorsun, o kurbanları kabul etmez" diye cevap verdi.

Nemrûd; "Ben dinimi bırakmam fakat nezrimi yerine getiririm" dedi ve Nemrûd, dört bin sığır kurban etti. Bundan sonra da İbrahim Aleyhisselâm'a dokunmadı. Ateşe atıldığı zaman İbrahim Aleyhisselâm on altı yaşındaydı.

71- وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ

وَنَجَّيْنَاهُ Biz Âzîmüşşan, İbrahim Aleyhisselâm'ı Nemrûd'un ateşinden halas ettik. وَلُوطًا Kardeşinin oğlu olan Lût Aleyhisselâm'ı da müşriklerden kurtardık. İbrahim ile Lût Aleyhisselâm yerlerinden çıkıp beraberce Şam'a yerleştiler. Bilâhare Lût Aleyhisselâm, Mütefike denen Lût gölü tarafı Sûdüm şehrine gitti. اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا Mübarek yaptığımız memleket ki Şam şehri ve civarıdır. (Mübarek yani bereketli demektir, bereketli nasıldır? Verimli toprakları, suları, yeşillikleri mevcut olan yer.) (Bazı mü-

fessirlerde; Şamda birçok Peygamberler, Sahabeler ve Evliyalar oralardan gelmiştir, bu yüzden de bereketli mübarek bir yer demişlerdir.) لِلْعَالَمِينَ Âleme mübarek etmişiz orasını.

72- وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ

وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً Biz Âzimüşşan, İbrahim Aleyhisselâm'a İshak'ı verdik. Yakub Aleyhisselâm'ı da isteğinden fazla olarak (torunu) ihsan eyledik. وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ Her birini sâlih insanlar yaptık. Âllâh'a ve kullarına yarar insanlar yaptık.

73- وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ۙ

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً Biz, onları imam müktedabih yaptık. Onları emrimizle insanlara yol gösterir ve hakka davet eder imamlar kıldık. يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا Halkı emrimizle hidayete getirirler. وَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ Hayratı yapmak için onlara vahyimiz zuhur etti. وَاِقَامَ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ Kendilerine namaz kılmayı ve zekât vermeyi vahyeyledik. (Namazı, Cenâb-ı Hak nerede zikretmişse ikâme ile emretmiş, fiil ile dememiştir. Âdab-ı erkânı ile kılarsa ikâmedir.) وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ۙ Onlar da Tevhid ve ibâdetimizde ihlâs eder oldular. Bize hâlis ibâdet ile meşgûl insanlar idi.

74- وَلُوطًا اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَآئِثَ ۗ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ۙ

وَلُوطًا Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Lût Aleyhisselâm'ın ahvalini ümmetine beyan et ki ibret alsınlar. اٰتَيْنَاهُ

حُكْمًا وَعِلْمًا Biz ihsan ettik Lût Aleyhisselâm'a, hüküm (hâkimlik, peygamberlik, hükümdarlık) ve ilim verdik. وَنَجَّيْنَاهُ Biz halas ettik onu مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَآئِثَ habâisi fiil-i şe'nîyi yapan, iğrenç işler yapan o memleketten halas ettik, kurtardık. اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ Kavm-i Lût; fenâ, sû' bir kavim idi, فَاسِقِينَ yoldan çıkmış bir kavim idi.

75- وَاَدْخَلْنَاهُ فِى رَحْمَتِنَآ اِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

وَاَدْخَلْنَاهُ Biz Âzîmüşşan, dâhil ettik Lût Aleyhisselâm'ı فِى رَحْمَتِنَآ rahmetimize yâni İbrahim Aleyhisselâm'ın yanına. اِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ Çünkü o salihlerden idi. Onun hakkında, bizden ona iyilik sebkat etmişti.

76- وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ

وَنُوحًا Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Nûh Aleyhisselâm'ın ahvalini de beyan et ümmetine. اِذْ نَادٰى Nidâ etti, (kavminin helâkına) duâ etmişti. (Nûh Aleyhisselâm'a, 950 sene içinde nihayet 72 kişi imân etmiş idi. Münkirlerden baba, oğlunu getiriyordu karşısına. Gösterirdi Nûh Aleyhisselâm'ı, oğluna. Diyordu; "Ey oğul benim babam da getirirdi. Bu ihtiyar delidir, birçok şey söyler sakın dinleme onu" diyerek böyle birbirlerine gösterirlerdi. En son bedduâya da sebep olan, son çocuk geldiği zaman biraz terbiyesiz idi, babasının elinden asâyı aldığı gibi Nûh Aleyhisselâm'a birkaç def'a vurmuş. Bu son durum Gayretullah'a dokunmuş ve Nûh Aleyhisselâm da artık bu kavminden ümidini

kesmiş. Bunun üzerine kavmine, küfürde olanlara bedduâ etmiş. Yoksa peygamberler hatta evliyaullah bile bedduâ etmezler.

Nûh Aleyhisselâma küfürde olan kavminden dolayı Cenâb-ı Hak, emretti Cibril-i Emin'e gemi yapmak üzere. Bu def'a da istihza ederlerdi, "şimdiye kadar peygamber idi, bundan sonra marangoz, gemici oldu" diyorlardı. Nûh Aleyhisselâm'ın ikmâl ettiği gemi, 124.000 tahta doğramadan idi. Doğrama tahtalar abonozdan idi, her tahtanın üzerinde bir peygamberin ismi yazılı idi. Son tahta doğramada, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'in ismi zuhur etti ve Cibril-i Emin, gemi tamam olduğunu haber verdi. İkmal edilen gemi üç katlı idi. Alt katta hayvanlar, orta katta insanlar ve üst katta da kuşlar vardı. Nûh Aleyhisselâm'ın ismi Abdülgaffar'dır. Ziyadesiyle âh-û figân ettiği için nevha; ah-û figana derler. Nûh lâkabını, Cenâb-ı Hak emretti. Nûh Aleyhisselâm da bu lâkab, Âllâh'tan verildiği için seviyordu. Cenâb-ı Hak da Kur'ânı Âzîmüşşan'da Nûh lâkabı ile tesmiye etti.

وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ Nûh Aleyhisselâm, İbrahim ve Lût Aleyhisselâm'dan evvel gelen peygamberlerden idi. Nidâ etti, Âllâh'a ricâ etti, dedi. "Yâ Rabbi, **"lâ tezer alâl erdı minel kâfirine deyyerâ"** Ya Rabbi, bu kâfirlerden bir tanesini bırakma yeryüzünde. Nitekim duâsı müstecap oldu. فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ Biz Âzîmüşşan, Nûh Aleyhisselâm'ın duâsını kabul ettik. فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗ Kendisini ve onun ehlini halas ettik. مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ Büyük belâdan (tufandan veya kavmi arasından) kurtarmıştık.

77- وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنٰهُمْ اَجْمَعِيْنَ

وَنَصَرْنَاهُ Yardım ettik مِنَ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۭ âyâtımıza, risâ-

letine delâlet eden âyetlerimizi tekzib edenlerden halas ettik, ona yardım ettik. اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ Gerçekten onlar, kötü bir kavimdirler. فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ Bu yüzden de, biz de hepsini birden (tufanla suya) gark ettik.

78- وَدَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِى الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ ۚ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ۙ

وَدَاوُدَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Dâvûd Aleyhisselâm'ın kıssasını da ümmetine beyan et. وَسُلَيْمٰنَ Davûd ve Süleyman Aleyhisselâm'ı. اِذْ يَحْكُمَانِ فِى الْحَرْثِ Bir meseleden dolayı bunu beyan ediyor. Onların hükümleri, فِى الْحَرْثِ ekin konusunda hükümleri vardı اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ Kavmin Ganemi Koyunları, o tarlanın içine girmişti. وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ Çobansız olarak yayılan koyunlar tarafından, (geceleyin) başıboş bir vaziyette bu ekinin içinde dağılıp ziyan vermişti. Biz, onların hükmünü görüp bilmekteydik.

Rivayet olunur ki; Bir kimsenin koyunları, geceleyin çobansız olarak bir çiftçinin ekin tarlasına yahut bağına girmiş, tahrip etmişti. Çiftçi, Davûd Aleyhisselâma dava etti ve hakkını aradı. Dâvûd Aleyhisselâm, koyunların değeri zararın miktarına müsavi olduğu için, koyunların çiftçiye verilmesine hükmetti. Babası, halkın davalarını faslederken henüz küçük yaşta olan oğlu Süleyman Aleyhisselâm mahkeme kapısında beklerdi. Verilen hükmü öğrenince babasının yanına girdi.

Şöyle hükmolunsaydı daha güzel olurdu. "Koyunları sütünden, yününden ve yavrusundan intifa etmek üzere tarla sahibine, tarlayı da eski haline getirmek üzere koyun sahibine vermeliydi.

Tarla imar edildikten sonra her ikisi de tekrar mallarına sahib olmalıydılar" dedi.

Dâvûd Aleyhisselâm, oğlunun hükmünü içtihadını beğendi. "Hüküm, senin hükmündür" dedi ve onun hükmüne döndü.

Bir hadiste beyan buyurulduğuna göre; "İki kadın çocuklarını bir yere bırakmışlar. Az sonra bir kurt gelerek çocuklardan birini kapmış! Kadınlardan her biri götürülen çocuğun, arkadaşının olduğunu iddia ederek Dâvûd Aleyhisselâm'ın huzuruna da'vaya çıkmışlar. Dâvûd Aleyhisselâm mevcut çocuğun büyük kadına ait olduğuna hükmetmiş.

Kadınlar davalarını, Süleyman Aleyhisselâm'ın huzurunda tekrarlamışlar. Süleyman Aleyhisselâm, "bana bir bıçak getirin, çocuğu ikiye ayırıp ikinize pay edeyim" demiş. Küçük kadın bunu işitince "Yâ NebiyyÂllâh. Âllâh sana rahmet eylesin! Yapma! Çocuk onundur" demiş. Süleyman Aleyhisselâm, bu sözün evlâd şefkatından söylendiğine istidlâl ederek, çocuğu küçük kadına vermiş.

79- فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۟ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ ۭ وَكُنَّا فٰعِلِيْنَ

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ ۚ Biz Âzîmüşşan, bu hükmü hemen Süleyman Aleyhisselâm'a tefhim ve talim etmiştik. وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا ۟ Biz, onların her birine hüküm (hükümdarlık, peygamberlik) ve ilim verdik. (Bugün bizde de müctehidler var. Müctehidlerin adedi 12 iken, kitapları kalmadığından, içinde bulunduğumuz zamanda dört müctehidin mezhebi, ictihadı devam ediyor. Hatta Abdûlkadir-i Geylâni'nin zamanında, Hanbeli mezhebi mensupları o kadar azaldı ki tükenme, münkariz duruma gelmişti. Hanbeli mezhebi-

nin münkariz olmaması için, Şafii mezhebinden Hanbeli mezhebine geçmiştir. Kendisi müctehit olduğu halde tercih etmiştir.

Müctehidin ictihadı isabet ederse iki sevap alır. Hem sevap ihtimâli hem de ictihat sevabı. Eğer isabet etmezse yine bir sevabı vardır.

Bunun misalini böyle gösteriyorlar. Bir caminin birçok direkleri var. Yalnız bir direği altındır, diğerleri altın değil. Biri diyor; "gece karanlığında arayınız, kim altın direği bulursa ücreti yüz altındır. Bulamaz, isabet etmeyeni de mennun edeceğiz." Caminin içi aydınlandığında birisi isabet etmiş, diğerleri isabet etmemiştir. İsabet edene yüz altın verilir, isabet etmeyende mahrum edilmez. Çünkü bulamayan isabet etmeyenler de bulmak için çalışmıştır, emek sarfetmiştir.

Dâvût Aleyhisselâm'a karşı, oğlu Süleyman Aleyhisselâm'ın içtihadından dolayı darılmamış, "sen nasıl olur da bana karşı içtihat ettin?" dememiş. Oğlunun içtihadını beğenerek kendi görüşünden vazgeçmiştir.

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ Dâvûd Aleyhisselâm'ın mucizesi sadâsında idi. يُسَبِّحْنَ Tesbih ederdi, tesbihatla meşgul olurken dağlar da sadâ-sès verirdi, وَالطَّيْرَ kuşlar bile. وَكُنَّا فَاعِلِينَ Ve bunları biz yapmıştık.

80- وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ ۚ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ

وَعَلَّمْنَاهُ İkinci mucize. Biz, ona talim ettik. صَنْعَةَ لَبُوسٍ Lebüs san'atı; zırh yapmak sanatını öğretmiştik, لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ sizi muhafaza etsin diye. مِنْ بَأْسِكُمْ Cenk, harplerin şiddetinden sizi mu-

hafaza etsin diye. فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ Bu istifâm, emir manasınadır. Şimdi siz, bu nimete şükredecek misiniz?

Dâvût Aleyhisselâm, nereden merak etti demirden bu san'atı yapmaya? Dâvût Aleyhisselâm hükümdar idi. Nübüvvetle beraber hüküm de verildi.

Bir gün iki melek konuşuyorlar. Demişler; "ni'mel abdû Dâvud'e" "Dâvud, ne iyi bir insandır, ibadetle meşgul" Diğer melek de demiş, "Kendi elinin kesbi kazancıyla geçinseydi, ne iyi olurdu." Bu sözler, Dâvût Aleyhisselâm'ın kalbinde bir ukde oldu. Ondan sonra Cenâb-ı Hak'ka yalvardı. "Yâ Rabbi, bana bir yol göster de ben elimin kesbiyle kazanıp geçimimi maişetimi temin edeyim. Beytül maldan alıp da mâişetimi temin etmeyeyim." Hâlik-i Kâinat da vahyetti, "işte sana demir san'atını ihsan ettim."

81- وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِاَمْرِهٖٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا ۟ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَالِمِينَ

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً Biz Âzîmüşşan, Süleyman Aleyhisselâm'a müsahhar ettik. (Kasırga gibi esen rüzgârı boyun eğdirdik.) تَجْرِى Onun emri ile rüzgâr zuhur ederdi. اِلَى الْاَرْضِ الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا ۟ Bizim mübarek kıldığımız Şam civârı. وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَالِمِينَ Biz Âzîmüşşan, onun her hareketine âlim idik.

Süleyman Aleyhisselâm saraydan çıktığı zaman, kuşlar ona havada gölgelik olurdu ve bütün cin ve ins, ona karşı divan durdu.

82- وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ ۚ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ۙ

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ Ve şeytanlardan o tâifeyi, Süleyman Aleyhisselâm'a mûsâhhar kıldık. Şeytanların bir kısmı مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ dalgıçlık yaparlardı وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ ve bundan başka işler görenler vardı. وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ Biz de onları muhafaza ederdik.

Cam, sabun, hamam otu, yel değirmeni, cinler tarafından bulunarak Süleyman Aleyhisselâm'a bildirilmiştir.

83- وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰاحِمِينَ

وَاَيُّوبَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Eyyûb Aleyhisselâm'ın ahvalini beyan et ümmetine, ibret alsınlar. اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ Rabbine duâ etti, yalvardı.

Eyyûb Aleyhisselâm, gayet güzel bir şekil kıyafette çok da zengin idi. Deve, sığır, koyun sürüleri vardı. Evlâtları da çok idi. O kadar da ibadet ederdi hatta melekler bile ibadet zamanlarını bekliyorlardı. İbadetinden mütelezziz olurlardı. Şeytan bir gün demiş. "Yâ Rabbi, bana imkân verirsen mâl-ı eşyasına, onu yoldan çıkarırım." Cenâb-ı Hak'ta, iblise "sana imkân verdim" demiş.

Kıyamette bazıları, Cenâb-ı Hak'ka cevaben; "Yâ Rabbi, bana çok servet vermiştin, sana ibadet edemedim." O kimseye Süleyman Aleyhisselâm'ı örnek gösteriyor. Bazıları derler; "Yâ Rabbi, dünyada çok hastalıklar verdin de ben ibadet edemedim." Ona da Eyyüb Aleyhisselâm'ı örnek gösteriyor. Bazıları derler; "Yâ Rabbi, biz dünyada çok fakir idik, onun için ibâdet yapamadık." Ona da İsâ Aleyhisselâm'ı örnek gösteriyor.

İblis, Eyyüb Aleyhisselâm'ın yanına çoban şeklinde geliyor. O da secdede ibadet ediyor. İblis, Eyyüb Aleyhisselâm'a "dam çöktü, senin develerin hepsi damın altında kaldı, hiçbirisi kurtulamadı,

ben de geldim haber veriyorum." O da cevaben; "Cenâb-ı Hak'kın verdiği mal idi, aldı. Sen de iyi insan olsaydın kurtulmazdın."

Bu haber Eyyüb Aleyhisselâm'a tesir etmedi.

Ertesi gün koyunların çobanı suretiyle geldi. Yine orada bir hile yapıyor da damı yıkıyor. Geliyor Eyyüb Aleyhisselâm'ın huzuruna, "dün olduğu gibi bugün de senin koyunların damın altında kaldı, ben de çobanım kurtuldum." Aynı cevabı alıyor. "Allâh'ın malıdır, istediği kadar verdi, aldı. Sen de iyi insan olsaydın, sen de gidecektin."

Bu def'a iblis diyor. "Yâ Rabbi, onun çok güzelliği vardır da vücudunda bir belâ hastalık olursa, o zaman gafil olur senden." İblisi musallat ediyor vücuduna. Eyyüb Aleyhisselâm hasta oldu, fakat ayıplı olan hastalık Peyganberan-ı İzam'ın vücudunda zuhur etmiyor.

Hastalık başladı, yedi sene devam etti. Onun refikası, hanımı da Yusuf Aleyhisselâm'ın torunu idi. Eyyüb Aleyhisselâm'a hizmet ederdi. Yalnız başında o kalmıştı, o da yedi sene hizmet edince bizâr oldu. Ara sıra diyordu. "Sen peygambersin, bir duâ et de seni Cenâb-ı Hak halas edecek." Eyyüb Aleyhisselâm dedi, "ben bu kadar sene sıhhat-i âfiyetle geçirdim. Şimdi daha yedi sene olmuştur. Utanıyorum, Cenâb-ı Hak'tan afiyet istemeye." Nihayet hanım ben de sana bakamam deyince, o da git diyor. Hanım gidince şeytan bir doktor sıfatıyla zuhur ediyor, hanıma diyor ki "Ben Şam'dan geliyorum, her hastalığın ilâcını biliyorum. Senin efendin de hastadır, ben onu tedavi edebilirim." Gel öyle ise deyince, hayır demiş, "benim adıma bir koyun kesecek." Hoşuna gidiyor, kadın ne bilsin maksadı nedir. Oradan doğru Eyyüb Aleyhisselâm'a gidiyor. Diyor ki; "Doktor gelmiş seni tedavi edecek, fakat şart budur. Sen, onun adına bir koyun keseceksin." Artık o zaman Eyyüb

Aleyhisselâm da tam bir sıkıntı başlıyor. Hanıma diyor. "Bundan sonra benim gözüme görünme. Âllâh'a kasem ederim eğer ben iyi olursam, sana yüz deynek dayak atarım" diyor ve Eyyüb Aleyhisselâm orada duâ ediyor. Diyor; "Ya Rabbi, vücudumun ehemmiyeti yok fakat bu durum imâna taallûk ediyor.

رَبَّهٗٓ اَنِّى مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَۚ Yâ Rabbi, başıma bu dert geldi, kalbe kadar tesir ediyor. Sen Erhamerrahiminsin, beni bu sıkıntıdan halas et" diye niyaz etmişti.

84- فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنٰهُ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعٰبِدِيْنَ

Biz Âzîmüşşan, onun duâsına icabet ettik ve üzerindeki zahmet ve elemi giderdik. Tarafımızdan bir rahmet ve in'am ve âbid ve sabredenlere bir mev'iza olmak üzere ona, aile ve evladını bir misliyle birlikte verdik.

Sureyi Sad'da zikrolunduğu üzere, Eyyüb Aleyhisselâm'a ayağını yere vur denildi. Vurdu ve orada bir pınar kaynadı. Emr-i İlâhi ile bu suyla yıkanır yıkanmaz vücûdundaki rahatsızlıklar zâil oldu. Sonra kırk adım yürüdü, yine ayağını yere vurdu. Burada kaynayan pınardan da içince, içindeki bütün hastalıklardan kurtuldu. "ve min tarafillah" erkeklerin en güzeli ve en yakışıklılarından oldu.

Zevcesinin de gençliği iade olundu. Bunu müteakip Eyyüb Aleyhisselâm'dan yirmi altı erkek çocuk doğurdu.

Eyyüb Aleyhisselâm'ın iki ambarı vardı. Birine buğday ve birine arpa koyardı. Âllâh-û Teâlâ, iki bulut göndererek, buğday ambarına altın ve arpa ambarına gümüş yağdırdı. Ambarlar lebaleb altın ve gümüşle doldu.

Hak Teâlâ, ona bu suretle âile, evlâd ve emvalini misliyle birlikte ihsan buyurdu.

Yakub Aleyhisselâm'ın Rum nâmında bir evlâdı vardı. Rum'un oğlu da Zâruh adında bir evlâdı, onun oğlu da Eyyûb'dür (Aleyhisselâm.) Annesi de Lût Aleyhisselâm'ın kızıdır.

Ahmed er-Rufai'nin, Bağdat'ın Vasıt şehrinden hacca gelip Medineyi Münevvere'de, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in Ravzayı Mûtahhara'sının önünde kalabalık hüccac, ziyaretçi huzurunda, Rasûl-û Ekrem'e hitaben yaptığı münacaatı.

Fî hâleti'l-bu'di rûhî küntü ursiluhâ
Tekabbelu'l-ardu annî ve hiye nâibeti
Ve hêzihî devletü'l-eşbâhi gad hadarat
Femdud yedêke li key tahzâ bihâ şefeti

Uzakta iken (senin yüce huzuruna) ruhumu gönderiyordum,
Benim nâibim olarak (yerime) toprağını öpüyordu...
İşte bedenimle Senin saadet huzurundayım,
(Mübarek) elini uzat ki, dudaklarım elin (i öpmek) ile şereflensin!

85- وَاِسْمٰعِيلَ وَاِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ

وَاِسْمٰعِيلَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, İsmâil Aleyhisselâm'ın ahvalini beyan et ümmetine, ibret alsınlar. İsmâil Aleyhisselâm 130 sene yaşamış, babası İbrahim Aleyhisselâm'ın vefatında 89 yaşındaymış. Bütün Araplar, İsmâil Aleyhisselâm'a yetişiyor. وَاِدْرِيسَ Ey Habibim, İdris Aleyhisselâm'ın ahvalinden de beyan et. İdris Aleyhisselâm, Âdem Aleyhisselâm'ın hayatında dünyaya gelmiştir. Âdem Aleyhisselâm ile beraber 100 sene yaşa-

mıştır. Âdem Aleyhisselâm'dan sonra da 200 sene daha yaşamış, 300 yaşında iken peygamber oldu, 150 sene peygamber olarak hizmet etmiş. Toplam 450 sene sonunda Cenâb-ı Hak, göklere ref etmiştir. Ders okumak, yazı yazmak ve terzilik sanatını bulan İdris Aleyhisselâm'dır.

وَذَا الْكِفْلِ İsmi Beşir'dir, Eyyüb Aleyhisselâm'ın oğludur. Zülkifil lâkabı unvânıdır. İki defa tekeffül etmiş. Gündüzleri dâimâ oruç, geceleri de daima ibadetle meşgûl olduğundan, bu kefaretini yerine getirdiği için Zülkifil demişler. Bundan dolayı Cenâb-ı Hak da onu sevdiği bu isimle tesmiye etmiş. Onun ismi, Peygamberan-ı İzâm'ın isimleri meyanında geçmediğinden, كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ hepside sabreden, taati ilahiyeye sabreden va mâsiye sabredipte gitmeyen, belâ ve musibete tahammül eden insanlardır. Böyle bir tevhid, Halîki Kâinat Zülkifide bu sırada böyle tazim ile beyan buyurduğuna binaen ulemânın bir kısmı demişler o da peygamberdir. Mademki Cenabı Hak Peygamberler sırasında buyurmuştur ve peygamberdir. Bir kısmı da demişlerki İsmâil ile İdris'in başka bir yerde peygamber ve nebi olduğuna işaret buyurmuş sarahatan, bunun (Zelkiflin) saraati olmadığı için, biz cesaret etmiyoruz saraat olmayan yerde söylemeye. Yüksek bir insandır, ama peygamber olduğunu bilmiyoruz. Onun için Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn üçünde ihtilâf vardır. İhtilâf nerede? Büyük bir İnsandır, evliyaullahın son mertebesine yetişmiş, lakin peygamber mi? Değil mi? Peygamber diyenler, diyorlarki Kur'anı Azimüşşan'da vasıflarını görüyoruz, değil diyenler sarahati görmüyoruz. İkisi de haklıdır.

86- وَاَدْخَلْنَاهُمْ فِى رَحْمَتِنَا ۖ اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ

وَاَدْخَلْنَاهُمْ فِى رَحْمَتِنَا ۖ Biz, onları rahmetimize idhâl ettik. (Nübûvvete ilme dâhil ettik.) اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ Onlar, Âllâh'a yarar, hakikaten iyi yaşayışlı salih insanlardı.

87- وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِى الظُّلُمَاتِ اَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۚ

وَذَا النُّونِ Balık ismi Arapça'da; Nûn, Semek, Hûd. Çok büyük olursa "Hûd" denir. Orta boyda olana "Nûn" denir. Küçük balıklara da "Semek" denir. ذَا النُّونِ Balığın arkadaşı, lâkab oluyor. اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا O, öfkeli gadablı bir halde (gönderildiği kavme incinip aralarından çıkıp) gitti. İzin almadan. فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ Bizim, kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti.

Zannetti ki peygamber olduğu için, biz ona zahmet vermeyeceğiz. Yûnûs Aleyhisselâm, Musul vilâyetinin Neynevâ beldesine peygamber olarak gönderildi. Uzun bir zaman Ahkâm-ı İlâhiye'yi orada bulunan kavmine tebliğ etti. Ahkâm-ı İlâhiye'yi dinlemiyen yüz bin kişiden ibaret idi. Peygamberân-ı İzam'dan kabri, muayyen olarak ancak Yûnûs Aleyhisselâm'dır. Çünkü hadis ile sabittir. **"Men zêra ehi Yûnûs'a fi Neynevê feke ennemê kad zêrânî"** "Neynevâ'da, kardeşim Yunûs'u ziyaret eden, beni ziyaret eden gibidir."

Yûnûs Aleyhisselâm, kavmine tebligatı yaptı ve tebligatı dinlemeyenin de azaba müstehak olacağını bildirdi. Nihayetinde baktı ki azabın alâmetleri zuhur ediyor. Bu âlemetlerin zuhurundan dolayı kendisine yakin hâsıl oldu. Âllâhû Teâlâ'nın gazabı gelince geri dönmez olduğunu biliyor. Ve zaten de Âllâhû Teâlâ'nın azabı gelip

de geri dönen, yalnız Yûnûs Aleyhisselâm'ın kavmine olmuştur. Başka hiçbir kavme gelen gazap geri gitmemiştir. Bu gazab-ı İlâhi geri dönmez zannı ile kavminin arasından çıkıp gidiyor.

Ve bir gemi yolculuğu ile devam etmek istiyor. Gemiye binip yola devam etmek istediğinde, gemi hareket etmiyor. Gemiyi çalıştıranın tecrübesine binaen, gemide efendisine isyan edenin var olduğunu, bu yüzden geminin hareket etmediğini beyan ediyor. Gemiyi çalıştıran, "asi olan kim ise meydana çıksın." Onu gemiden indirince yolculuğa devam edileceği bildirildiğinde, Yûnûs Aleyhisselâm gelip "o âsi kişi benim" diyor. Yûnûs Aleyhisselâm'a baktıklarında, "sende bu simâ yoktur, yerine otur" demişler. Bunun üzerine üç def'a kur'a atmışlar, üçünde de kur'a Yûnûs Aleyhisselâm'a çıkmış. Nihayet kur'a sonucu denize atlamış. Emr-i İlâhi ile muayyen olan balık, Yûnûs Aleyhisselâm'ı yutmuş.

Bu sırada Yûnûs Aleyhisselâm'ın tarif ettiği gazab-ı İlâhi'yi hamil, bulutları kavmi görünce büyük küçük kavmin tamamı sahraya çıkıp, ah-û figana yalvarmaya başlamışlar. 100.000 kişi âh-û figan eder "Âllâh, Âllâh!" diye yalvara yalvara, Rahmet-i İlâhiye cûş-u hurûşa gelir ve neticesinde gelmekte olan azap geri dönmüş. Ve onların hepsi de imân etmişler.

Yûnûs Aleyhisselâm, balığın karnında tesbihat ile meşgul devam ediyor. Tesbihatı da budur. لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظّٰالِمِينَ Bu tesbihata o kadar devam ederdi ki, melekler bile bu tesbihattan mütelezziz olurlardı. Hâlik-i Kâinât da Yûnûs Aleyhisselâm'ı, bu tesbihatla devamlı meşgul olduğundan dolayı halas etti.

Diğer bir âyet-i kerimede فَلَوْلَآ اَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِى بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ Yûnûs Aleyhisselâm eğer bu tesbihat ile

meşgul olmasaydı, kıyamete kadar balığın içinde kalır, oradan çıkamayacaktı. Yûnûs Aleyhisselâm'ın balığın içinden çıkışı, bu tesbihat ile olmuştur.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor ki; "Üzüntülü olanlar bu tesbihata devam etsinler. Cenâb-ı Hak, devam edenlerden üzüntüyü izâle eder.

Mevlânâ Celaleddin Rûmi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruyor. "Gazaplı olarak Zûnnun gitti, onlar nâzenindirler. Kavmi isyan etti, ben gidiyorum. Âllâh, beni muhatap tutmaz zannetti. فَنَادٰى فِى الظُّلُمَاتِ Nidâ etti, çağırdı zulûmatta. (Üç türlü zulûmat var.) Biri balığın karnındaki karanlık, diğeri denizin karanlığı, üçüncü de gecenin karanlığı.)

Bu üç karanlıkta Yûnûs Aleyhisselâm'ın hâli, لَآ اِلٰـهَ اِلَّآ اَنْـتَ سُـبْحَانَكَ اِنِّـى كُنْـتُ مِـنَ الظَّالِمِيـنَ tesbihine devam ediyordu.

Mevlânâ buyuruyor ki; "Herkeste bu hal var, herkesin Yûnûs'u var. Bu zulmet karanlıkları var. Ruhumuz Yûnûs'umuzdur, vücûdumuz balıktır. Bu dünya da denizdir. Üç tane zulmet var; biri dünya zulmeti, diğeri gece zulmeti, üçüncü de vücut zulmeti. Bu üç zulmetin içinde bizim ruhumuz mahpustur, Yûnûs Aleyhisselâm'ın balığın içinde hapis olduğu gibi. Eğer biz kelimeye devam edersek, Yûnûs Aleyhisselâm halas olduğu gibi, biz de halas oluruz. Çünkü va'd-i İlâhi'dir."

Bu dünya denize benzer. Vücud, balığa benzer. Ruh ise Yûnûs Aleyhisselâm gibi zulmete girmiş. Ruh eğer tesbih edici olursa, Âllâhû Teâlâ'ya yalvarır, tesbihte bulunursa bir insan, halas olur. Eğer balığın karnı, Yûnûs Aleyhisselâm'ın tesbih yeri olmasaydı. O balığın karnı, ona kıyamete kadar hapis olurdu. Yapılan tesbih yal-

nız dudakta kalmamalı, yavaş yavaş kalbe indirmeli. Dilde tesbih var "sübhânellah" fakat kalbinde merkep, öküz hesapları olursa, yapılan bu tesbih nasıl tesir eder?

Mesnevi şerhinde beyan edildiğine göre; لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ dedikten sonra, **"ve ente erhamerrahimin verhamni"** bunu da ilave ediniz. (Yâ Rabbi, Mabudum bilhak sensin, bütün noksanlardan münezzehsin. Ben nefsime zulmettim, birçok hatalarım var, sen de erhamürrahimsin bana merhamet et.)

88- فَاسْتَجَبْنَا لَهُۥ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِى الْمُؤْمِنِينَ

فَاسْتَجَبْنَا لَهُۥ Biz Âzîmüşşan, Yûnûs Aleyhisselâm'ın duâsını kabul ettik. وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ Onu gamdan, kederden halas ettik. وَكَذٰلِكَ نُنْجِى الْمُؤْمِنِينَ İşte biz bütün Mü'minlere, imân edenlere aynı nimeti yapıyoruz. Hatta velevki başka bir peygamberin ümmeti olsun.

89- وَزَكَرِيَّآ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

وَزَكَرِيَّآ Ey Habibim, Zekeriyya Aleyhisselâm'ın ahvalini de ümmetine beyan et ki ibret alsınlar. Zekeriyya Aleyhisselâm'ın senelerce çocuğu olmadı. İhtiyarlığı başladığında, benden sonra bu nübüvvet ilmi ne olacak, evladım olmadı üzüntüsü ile düşünüyordu. Peygamberlerin dünya mirası olmaz, nübüvvet ilmine bir vâris olacak evlât arzu ediyordu. Bu düşünce içerisindeyken اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا nidâ etti, dedi. "Yâ Rabbi, beni yalnız bırakma. Bir evlât ver ki bu nübüvvet ilmini benden alsın, o da sonra gelenlere

devretsin. وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِيْنَ Sen, vârislerin en hayırlısı ve efdalisin" diye duâ etmişti.

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ وَوَهَبْنَا لَهٗ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهٗ زَوْجَهٗ اِنَّهُمْ كَانُوْا يُسَارِعُوْنَ **90-**
فِى الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُوْنَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوْا لَنَا خَاشِعِيْنَ

فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ Biz Âzîmüşşan, inâyetimizle duâsını kabul ettik. وَوَهَبْنَا لَهٗ يَحْيٰى Ona Yahya'yı bahşettik. (Yahya Aleyhisselâm Şam'da, Zekeriyyâ Aleyhisselâm da Halep'tedir. Her iki peygamberi de yahudiler şehit etmişlerdir. Hatta Yahya Aleyhisselâm'ın vücudu tamam değildir diyenler vardır.) وَاَصْلَحْنَا لَهٗ زَوْجَهٗ Ve zevcesini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. اِنَّهُمْ Onlar, (bütün bu peygamberler) كَانُوْا يُسَارِعُوْنَ فِى الْخَيْرَاتِ hayır işlerinde koşuşurlar, taat ve ibadetlerde sür'atle koşarlardı. وَيَدْعُوْنَنَا Dâima münacaat ederlerdi, bizden isterlerdi, duâ ederlerdi tenha zamanlarda. رَغَبًا **"taleben fi Rahmetinê"** Rahmetimizi talep ederler وَرَهَبًا ve azabımızdan korkarlardı. Zengin olan daha ziyade muhtaç olur. Âllâh-û Teâlâya karşı, ne kadar çok zengin olsa daha ziyâde muhtaçtır. وَكَانُوْا لَنَا خَاشِعِيْنَ Bu peygamberler, daimâ bize karşı huşû ve mütevâzi idiler.

وَالَّتِىْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيْهَا مِنْ رُّوْحِنَا وَجَعَلْنٰهَا وَابْنَهَآ اٰيَةً **91-**
لِّلْعٰلَمِيْنَ

وَالَّتِىْٓ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا Irzını, iffetini korumuş olan Meryem'i de yâdet. Kendini muhafaza etti, ne helâl ne de haram yâni evlenmedi hiçbir surette. Çünkü Beyt-i Mukaddes'te hizmet ederdi. فَنَفَخْنَا فِيْهَا مِنْ رُّوْحِنَا Biz, ona ruhumuzdan üfledik. (Bu acaip bir şey de-

ğildir. Biz de Âyet'el Kürsü'yü okuduğumuzda üfürürüz kendimize. Bu vesile ile Cenâb-ı Hak'tan, kendimize şifâ istiyoruz. Üfürmekten ne çıkar, üfürmekten çok şeyler çıkar, Âllâh-û Teâlâ hâkimdir her şeyi yapar. Cibril-i Emin'in ismi, Ruhul Emin'dir. Ruhullah diyorlar, tazim için. Camiye de Beytullah diyorlar. Sâlih Aleyhisselâm'ın devesine, Nâkatullah derler. Halbûki Âllâh münezzehtir evi olmaktan, devesi olmaktan. Mânâsı; Âllâh'ın halkettiği ruhtur. Âllâh'ın halk ettiği ruh, üfürmek suretiyle olmuştur. Âllâh mûrâd ederse babasız, anasız halk eder Âdem Aleyhisselâm gibi. Âllâh isterse anasız halk eder, Havva Radıyallâhû Anhâ gibi. Âllâh isterse halk eder, babasız olan İsâ Aleyhisselâm gibi. Hâlik-i Kâinât, O'dur. Hâlk eden O'dur.) وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَآ اٰيَةً لِّلْعَالَمِيْنَ Biz Âzimüşşan, gerek onu ve gerekse oğlu İsâ Aleyhisselâm'ı âyet, âlâmet yaptık. Kudret-i İlâhiye'yi, cümle âlem için bir ibret kıldık.

92- اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۖ وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْنِ

اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ (Âdem Aleyhisselâmdan, Muhammed Sallâllâhû Aleyhiveselleme kadar, bütün Peygamberân-ı İzam'ın ümmetlerine tebliğ ettiği; imâna, Âllâh'a ait olan kelimeler birdir, hiç değişmiyor. اِنَّ هٰذِهٖٓ Bu söylediklerimiz Âdem'den, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e kadar ihtilâf yok. Hepsi de Âllâh'ın vahdaniyetini, ezeli ve ebedi olduğunu, Hâlik-i Kâinat olduğunu ve bu âlemden sonrada kıyamet olduğunu, herkes bu dünyada ne yaptı ise onunla mükâfat ve mücâzat olacağını böyle tebliğ etmişlerdir.) Bu akideye ait olan İslâmiyet, اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً Ümmet-i vahidedir. Bir tek ümmet olarak, sizin ümmetinizdir. وَاَنَا

رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ Rabbiniz de benim, (benden gayri Rabbiniz yoktur.) Öyle ise yalnız bana kulluk ediniz.

93- وَتَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۖ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ۚ

وَتَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ ۖ Onlar aralarında kat ettiler, parça parça yaptılar. (Eski ümmetler aralarında yahudiyet ve nasraniyyet gibi, din işlerinde fırka fırka oldular, ihtilafa düştüler. كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ۚ Fakat hepsi kıyamette bize rucû edecekler. (Biz, onların iftiraklarının cezasını vereceğiz.)

94- فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ ۚ وَاِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ

فَمَنْ Her kim ki يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ sâlih ameller işlerse; (Âllâh, bize "minessâlihatı" diyor, "ya'melûssalihatı" demiyor. Yâni Âllâh, bize bütün salih amellerin yapılmasını yükletmiyor. Her kulun yapabileceği miktarı emretmiş. İmkânı varsa fazla yapabilirse yapsın.) وَهُوَ مُؤْمِنٌ Âllâh-û Rasûlûllah'a imân ettikten sonra, âmâl-i salihanın da bazılarını yaptı mı, فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ ۚ onun emeği inkâr olunmaz (ve sa'yinin sevabı unutulmaz.) Vaktiyle ister İsâ'ya ister Âdem'e ister Nûh'a tâbi olsun. İmân edip âmâl-i saliha yapmış, bunların hepsi Mü'mindir. فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ ۚ وَاِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ Biz Âzîmüşşan, onların sa'yini, amâlini yazıyoruz, tespit ediyoruz. Yâni hiçbir kimsenin ameli noksan olmaz. Âdem Aleyhisselâm'dan zamanımıza kadar, imân oldu mu hiçbir amel zâyi olmaz. İmân olmayınca hiçbir amelin kıymeti olmaz.

95- وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ

وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَآ Bizim dünyada helâk ettiğimiz (kavm-i Sâlih, kavm-i Hûd gibi olanlar) memleket ahalisinin, tevbeye veya dünyaya rûcûları imkânsızdır. Helâk olmuşsa, demek ki imân ile amel-i salih yok onlarda. اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ Onlar rucû etmezler dünyaya, tevbe de etmezler, böyle küfür üzerine giderler.

96- حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ

Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc Seddi açılır. Halk ve Ye'cüc, Me'cüc, her yüksek yerden akın ederek inerler. (Ye'cüc ile Me'cüc'ün çıkmaları, kıyametin en yakın zamanlarıdır. Evvelâ Mehdi zuhur eder. Mehdi'nin gelişi akabinde Deccal zuhur eder. Deccal'a karşı Mehdi baş edemiyor, Deccal'ın kuvveti çok olduğundan. Ondan sonra İsâ Aleyhisselâm zuhur eder. İsâ Aleyhisselâm zuhur edince, Deccal'ı telef ediyor. Zaman, Rasûl-û Ekrem'in nübüvvetinin zamanı olduğundan Mehdi, imam olur. İsâ Aleyhisselâm da ona iktida eder. Ve İsâ Aleyhisselâm vefat edince, şimdiki Ravzayı Mutahhara, Rasûl-û Ekrem'in yanında boş hazır vaziyette olan kabre defnedilecektir.

İsâ Aleyhisselâm zamanında bu Ye'cüc ve Me'cücler gelir. Adetleri çoktur, bütün etrafta bulunanları mahvederler. Nihayet İsâ Aleyhisselâm'ın duâsı ile Cenâb-ı Hak, onların burunlarına mikrop kadar bir şey musallat ediyor, dimağına gidiyor, bir gecede hepsi telef oluyor. Sabah olunca bakıyorlar hiçbirisi hayatta kalmamış. Yine bir duâ ediyor Âllâhû Teâlâya, büyük bir yağmurla onların cesetleri def olup gider.

97- وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِىَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِى غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ Ve hak va'dolan kıyametin zuhuru yaklaşır. فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا O vakit kâfirlerin gözleri, kıyametin hevlinden hayretle açık kalır. Ölümün şiddetinden dolayı gözünü kapatamıyor. يٰوَيْلَنَا Yazıklar olsun bize (derler.) قَدْ كُنَّا فِيْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا Gerçekten biz, bugünden gâfil olduk. Bu akibetimize hazırlanmadık diyorlar. بَلْ كُنَّا ظَالِمِيْنَ Hatta biz kendimize zulmetmiş olduk derler. O gün onlara, Kudret-i İlâhiye ile derler.

98- اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُوْنَ

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ Sizler (hitap, Kudret-i İlâhiye'ye inanmayan küfürde kalanlardır.) Siz ve sizin ibadet ettiğiniz bu putlar, cehennemin odunu, yakıtısınız. (Cehennem ne ile tutuşuyor, taşlarla ve taş yürekli insanlarla.) اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُوْنَ Siz oraya gireceksiniz.

99- لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوْهَا وَكُلٌّ فِيْهَا خَالِدُوْنَ

لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَآءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوْهَا Onlar, (o taptığınız putlar, zannettiğiniz gibi gerçekten) ilâh olsalardı, cehenneme girmezlerdi. وَكُلٌّ فِيْهَا خَالِدُوْنَ Halbûki hepsi, (tapanlar da tapılanlar da) orada ebedi kalacaklardır.

100- لَهُمْ فِيْهَا زَفِيْرٌ وَهُمْ فِيْهَا لَا يَسْمَعُوْنَ

Onlar, orada cehennemin ateşinden âh-û enim; inim inim inleyecekler. Herkes kendi hâli ile o kadar meşguldür ki yine onlar orada dehşetten, azabın şiddetinden hiçbir şey duyamazlar.

101- اِنَّ الَّذِيْنَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰٓى اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُوْنَ

اِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰٓى Tarafımızdan kendilerine güzellik, takdir ve tâyin edilmiş olanlara gelince. اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ İşte bunlar şüphe yok ki oradan, cehennemden uzak tutulurlar.

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۚ وَهُمْ فِى مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ۚ -102

لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا ۚ Bunlar (cennette,) cehennem ateşinin sesini, uğultusunu bile işitmezler. Çünkü وَهُمْ فِى مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ۚ gönüllerinin dileği içinde ebedi kalırlar.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ۜ هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ -103

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ Fezâyı ekber; Nefh-i sûr olabilir demişler. Herkes kabirlerinden çıkar. Diğer bir beyan ise cehenneme sevk edildikleri zamandır. Fezâyı ekber, bunları asla mahsun etmez. وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ۜ Melekler, onlara mülâki olurlar. Melekler kendilerini karşılayarak (tebrik ederler.) Ve derler ki; هٰذَا يَوْمُكُمُ الَّذِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ "Ey Âllâh'ın sevdiği kimseler. هٰذَا İşte bu, يَوْمُكُمُ الَّذِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ dünyada Âllâh-û Teâlâ'nın size va'dettiği gün" derler.

Hâlik-i Kâinat, bu âyet-i celilede ehl-i cennetin beş hâlini beyan ediyor.

Evvelâ buyuruyor; Ehl-i cennet olanlar, kâfirlerin cehennemdeki seslerini sedasını işitmezler ki müteessir olmasınlar.

İkincisi, cehennemden uzak olurlar, cehennemi görmezler.

Üçüncüsü, cennette istedikleri nimetlerle nimetlenirler.

Dördüncüsü, Fezâyı ekber olan, ya kabirden çıkış veya haşirdan kâfirlerin ayrılması. Ondan da müteessir olmazlar.

Beşinci de Tekmilât-ı İlâhiye, melekler karşılar.

104- يَوْمَ نَطْوِى السَّمَآءَ كَطَىِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ

İnsan vefat ettiği zaman defter-i âmâl kapanıyor. Defter-i amâli kapandığı zaman o defter, vazifeli bir meleğe teslim edilir. O meleğe de sicil derler. O melek, üçüncü kat semâda bulunur. Bütün insanların defter-i âmâli, ona teslim oluyor. O sayfaları kitap haline getirip yerine koyuyor. يَوْمَ "üzkûr" Ey Habibim, ümmetine bildir. نَطْوِى Tay; bükmektir. Büküyoruz السَّمَآءَ mebsut olan semâvatı, geniş olan semâvâtı büküyoruz. كَطَىِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ Nasıl ki sicil namındaki melek, insanların kitabını defter-i âmâlini büküyor da yerine koyuyor. Biz de o semâvatı böyle yapıyoruz. كَمَا بَدَأْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ Sonra yeni bir âlemi tekrar ihdas ediyoruz ve insanlarla beraber çıkarıyoruz. نُعِيدُهُ İlk başladığımız gibi halkı iade edeceğiz. كَمَا Nasıl بَدَأْنَآ başladık اَوَّلَ خَلْقٍ Âdem Aleyhisselâmdan, ilk halk ettiğimiz gibi نُعِيدُهُ öyle de iâde ediyoruz. وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ Buna Âllâh-û Teâlâ mecbur değil lâkin va'd-ı İlâhi var. Cenâb-ı Hak'kın va'dında da huluf yok. Va'dettik bunu, bir va'd ki muhakkak yapacağız. اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ Biz de va'dımızı yapacağız.

105- وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ الصَّالِحُونَ

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ Biz Âzîmüşşan, Tevrat'(veya Levh-i Mah-

fuz)tan sonra Dâvût Aleyhisselâm'ın Zebûr'unda da yazmıştık. مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ Zikr-i İlâhi'den sonra demişiz ki اَنَّ الْاَرْضَ "Cennet erdı" يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ Benim salih olan kullarım, ona vâris olacaklar.

Cenâb-ı Hak, cenneti halk etmiş. Geniş ve büyük cennette her insanın yeri var. Fakat cennete girmek imân iledir. Âmel-i sâlih dereceler içindir. Bir insan imân etmedi mi cennete gidemiyor. Cennete gitmeyince oradaki yeri açık kalıyor. O açık kalan yeri imân edenlere verecek. İmân eden o yere vâris oluyor.

106- اِنَّ فِي هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ

Hâlik-i Kâinât buyuruyor. اِنَّ فِي هٰذَا Bu zikrettiğimiz ihbâr ve mev'izalardan Enbiyâ-i İzâm'â olan va'z-ı nasihattan لَبَلَاغًا kâfiyen, kifâyet edecek bir tevbih var. Ama لِقَوْمٍ عَابِدِينَ âmel eden, ibadet kulluk eden bir kavim için yeterli tebligat hâsıl olmuştur.

107- وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

Ey Hâbibim, seni bütün âlemlere rahmet olarak gönderdik. Yalnız imân edenlere değil ins cinne, kâfir münafığa, fâcıra, hepsine rahmet olarak gönderdik. Kâfir, münafıkların ne istifadesi oluyor? Hiç olmazsa onların azapları tehir oluyor.

108- قُلْ اِنَّمَا يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

قُلْ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, va'd etmek istediğinde böyle anlat onlara. اِنَّمَا يُوحٰى اِلَيَّ Rabbimden, bana vahyedilmiştir. اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ Sizin İlâh'ınız, Mâbûdunuz birdir. Ancak tek bir İlâh'tan gayrı İlâh'ınız yoktur. Ancak O'dur yoktan

var eden. فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ İnandın mı, itaat ettin mi buna? İtaat etmen lâzım gelir.

109- فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ وَاِنْ اَدْرِىٓ اَقَرِيبٌ اَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ

فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ فَاِنْ تَوَلَّوْا Şâyet tevhidden yüz çeviririrlerse! Ey Habibim, onlara tebliğ vazifesini tamam yaptın. "Ben, vahyolunduğum şeyi size bildirdim. İmân etmediğiniz takdirde başınıza bir musibet gelecektir. Bazı tefsirlerde de bir harbe müncer olacaksınız, size bir harp gelebilir. Musibet geldiğinde, muharabede oraya dâhildir." فَقُلْ Onlara söyle. اٰذَنْتُكُمْ "ilântûkûm" ezân; bildirmektir. Size bildirdim, Âllâh'ın bana bildirdiğini عَلٰى سَوَآءٍ müsâvi olarak bildirdim. Ve sizler de iraz eder, arka çevirdiğiniz takdirde başınıza musibet gelecektir. وَاِنْ İn; mê mânâsınadır yâni vemê. اَدْرِىٓ اَقَرِيبٌ اَمْ بَعِيدٌ مَا تُوعَدُونَ Size va'dedilen azap yakın mıdır, uzak mıdır, hangi zamanda gelecek? Onu, Cenâb-ı Hak bana bildirmedi.

110- اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ

اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ Âllâh CelleCelâlûhû, sizin açık söylediğiniz, lâyık olmayan sözlerin hepsini bilir. وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ Sizin gizlemiş olduğunuz halleri de bilir. Âllâh-û Teâlâ, gizli halinizi bilir, açık halinizi de bilir. Eğer imân etmezseniz, size azabı da takdir etmiştir.

111- وَاِنْ اَدْرِى لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ

وَاِنْ اَدْرِى لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ Yâni "vemê edri" Bu azabın gününü tayin etmemesinin sebebi, size bir fitne bir imtihandır. Mühlet veriyor

Cenâb-ı Âllâh, o arada düşünür de belki imân edersiniz. وَمَتَاعٌ اِلٰى حِيـنٍ Muayyen bir zamana kadar (mukadder olan ecelinize) kadar bir istifadedir.

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ-112

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. (Peygamber) dedi. Yâ Rabbi! (Benimle Kureyş arasında) hak ile hüküm buyur, onlara da azap ver. وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ Rabbimiz Rahmandır, müsteândır. Muaveneti talep edilir. عَلٰى مَا تَصِفُونَ Sizin vasıf ve isnatlarınıza karşı, O'ndan muâvenet ve inayet istemekteyiz. Âllâh hakkında evlât-aile isnat etmek, yalancı vasıflar için, Âllâh-û Teâlâ'dan yardım talep ediyoruz. (Bunun üzerine Bedir harbinde, Kureyş azap görüp Mü'minler zafer kazandı.)

سُورَةُ الْحَجِّ ﴿٢٢﴾ HAC SÛRESİ

Sûrenin tamamı 78 âyettir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre 19. âyetten itibaren 6 âyet Medine'de, diğerleri Mekke'de nâzil olmuştur.

Bu sûrede hac farizasından daha önce, İbrahim Aleyhisselâm tarafından başlatıldığından ve Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem tarafından da devam ettirildiğinden bahsedildiği için sûreye "Hac Sûresi" denilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- يَا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَىْءٌ عَظِيمٌ

يَا اَيُّهَا النَّاسُ Ey insanlar! اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ Allâh'ın azabından hazer edin, sakının yani itaat ediniz. O'nun emrettiğini yapınız, nehyettiğinden vazgeçiniz ki azab-ı İlâhi size gelmesin. اتَّقُوا Hazer ediniz رَبَّكُمْ ۚ yâni **"azabı Rabbekûm"** Rabbiniz ki size hesapsız nimetleri ihsan etmiş. Böyle yaptığımız takdirde o ibadet ve taatınız, sizinle Âllâh'ın azabı arasında bir mâni olur, azab-ı İlâhi size gelmez. اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَىْءٌ عَظِيمٌ Kıyametin zelzelesi, azim olan bir şeydir.

2- يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ Öyle bir gündür ki onun şiddetinden, عَمَّآ اَرْضَعَتْ تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ çocuğunu emziren analar çocuklarını bırakıp unutur. وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا Ve her gebe kadın (hamil müddeti tamamlanmadan) hamlini vâzeder, çocuğunu düşürür. وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى İnsanları, sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi görürsün. وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ Fakat Âllâh'ın azâbı çok dehşetlidir.

Bu âyet-i kerime nâzil olduğu zaman, o gün Nadrib bin Hars diyor. "Ashab-ı Kiram, o kadar ağladılar ki hiç kimse bir iş yapamadılar. Hatta evlerine yemek için bile gitmediler."

3- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ

وَمِنَ النَّاسِ Azab-ı İlâhi böyle olduğu halde, yine bir takım insanlar var ki düşünmez akıbetini. Bütün düşüncesi, fikri dünyaya gidiyor. Kalbi kasavet tutmuş, nefsinin halas olmasına çalışmıyor. مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ Hiçbir bilgi ve delili olmaksızın, Âllâh-ü Teâlâ'nın tevhid ve kelâmı hakkında mücadele eder. وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ Mel'un olan şeytanlara tâbi olur. Şeytanın sözünü dinler, Müslümanların aleyhinde konuşur, din aleyhinde konuşur. Halbûki elinde bir mâlûmatı da yoktur.

4- كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ

كُتِبَ عَلَيْهِ Hâlik-i Kâinat emrediyor. Biz hükmettik şeytan için. اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ Her kim şeytanı, kendine veli dost edinir de şeytanın

sözünü dinlerse, فَاَنَّهٗ يُضِلُّهٗ şeytan onu idlâl eder, yoldan çıkarır. وَيَهْدِيْهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيْرِ Ve cehennemin keskin ateş azabına yol gösterir.

Burada iki misâl ile beyan ediyor. Şeytan diyor; "Cehennem, ahiret yoktur." Bu iki misal ile Hâlik-i Kâinat beyan ediyor. Misâlin birisi;

5- يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِىْ رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَّغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۭ وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَاۗءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوْٓا اَشُدَّكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَّنْ يُّرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـــًٔا ۭ وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاۗءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْۢبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍۢ بَهِيْجٍ

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ Ey insanlar! اِنْ كُنْتُمْ فِىْ رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, bu misâle bakarak düşünün. Buna kıyasen kıyamet de aynen böyledir. فَاِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ تُرَابٍ Biz Azimüşşan, sizi topraktan halk ettik. (Yani ceddiniz olan Âdem Aleyhisselâm'ı topraktan halk ettik.) (Ve yahutta bütün insanlar topraktan hâsıl olan nimetlerle gıdalanıyor.) ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ Sonra (zürriyeti olan sizleri) bir nutfeden, ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ sonra pıhtılaşmış bir kandan, ثُمَّ مِنْ مُّضْغَةٍ sonra hilkâti belli-belirsiz bir lokma et parçasından yarattık. مُّخَلَّقَةٍ وَّغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ Bu nutfeyi meni her iki taraftandır, hanımın da erkeğin de var. Sonra (kudretimizi) açıkça gösterelim diye, bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz. لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ Tâ ki (bu tedricle sizi bir halden, bir hâle intikal ettirerek) kudre-

timizi size tebyin edelim. وَنُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَآءُ Rahm-i maderde istediğimiz şekilde, ister erkek ister kadın olur. اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى Ve dilediğimizi rahimlerde muayyen bir vakte, (doğum zamanına) kadar tespit ederiz. ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا Sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz) (Bu da 30'dan, 40 yaşına kadardır.) وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى İçinizden bir kısmınız (büluğa erdiğinde veya ermeden evvel veya bu esnada) vefat ettirilir. وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ Yine içinizden bir kısmınızda ömrün erzeline, en verimsiz çağına kadar götürülür. (Namazına devam eden insanlar da erzeli ömür olmuyor. Namazına devam eden, zikrullah ile meşgûl olanlar bu hale gelmiyor. Böyle Müslümanlar yaşlandıkça daha ziyâde tekemmül ediyor. لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا Evvelce bildiği şeyleri (bir çocuk gibi) bilmez olur.

Misâlin ikincisi; وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً Görülüyor ki sonbaharda yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün. فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ Fakat üzerine yağmur inzâl ettiğimiz zaman اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ teharrük ediyor, zemin nebatlarla harekete geliyor. وَاَنْبَتَتْ Zahir olur kudretimizle مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir, her güzel çiftten çeşit çeşit nebatlar bitirir.

Âllâhû Teâlâ bu âyette, öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr edenlere karşı, önce insanın ilkten yaratılışının seyrini veciz bir şekilde ifade buyurdu ki insanın nutfe halinden başlayarak dünyaya gelişine kadarki bu oluşumu. Ayrıca Cenâb-ı Hak, inkârcıları iknâ için her yıl ölmekte ve yeniden dirilmekte olduğunu görüp, bitkilerin bu durumundaki inceliğe dikkatleri çekmiş. Mü-

teakip âyette ise gerek insanın dünyaya gelişinin, gerekse her yıl kuruyup ölen yeryüzünün hep yeniden dirilmesinin, Yaratıcı, sebebini ifade buyurmuştur.

6- ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

ذٰلِكَ İnsanların bidâyet-i hilkatinden, nihâyetine kadar ayrıca her çeşit nebâtatın bidâyeti ile nihâyeti. ذٰلِكَ Bunlar delâlet etmez mi, Cenâb-ı Hak'kın kudret-i delâletine? ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ Çünkü Âllâh, hakkın tâ kendisidir. Sabit ve dâim, (Cenâb-ı Hak'tır.) وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى Âllâh'tır ölüleri dirilten. وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ O, her şeye hakkıyla kadirdir.

7- وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ

وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ Kendisinde şüphe olmayan kıyamet vakti de gelecek. (Kıyametin bir ismi de sâattır.) Dünya, ebedi ahirete nazaran bir lahzadır. لَا رَيْبَ فِيهَا Ve onun geleceğine hiç şüphe yoktur. Cenâb-ı Hak, bu âlemi beyhûde halk etmedi. Âllâh CelleCelâlûhû, Hakim'dir her şeyi yerli yerinde halk etmiştir. وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ Âllâh CelleCelâlûhû, kabirdeki insanlara hayat verir, kabirdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır.

8- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ

وَمِنَ النَّاسِ Bazı insanlar vardır ki (Bu âyet-i kerime, Ebû Cehil hakkında nâzil olmuştur) مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ Âllâh-û Teâlâ ve din hakkında hiçbir malûmâtı olmadığı halde aleyhte konuşmaya, (kibir ve azamet içinde) Âllâh hakkında tartışmaya kalkar. وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ Ne bir hidâyet sahibidir, ne bir kitap okumuş fakat

din ve Kitabullah hakkında söz söyler. Bundan gaye nedir? Bununla bir iftihar duyuyor. Yanını eğip bükerek, "bakınız ben ne kadar malûmatlıyım" diyor. Kibir azamet gösteriyor. İslâmiyet'in aleyinde bulunanlar, nerede şüphesi varsa erbabına gelip müracaat ederse, şüphesini pekâlâ izale edebilir.

Bunu yapmayıp bir kitaba (bir vahye) dayanmaksızın, Âllâh-û Teâlâ hakkında mücadele eder.

9- ثَانِىَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهٗ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَنُذِيقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ

ثَانِىَ عِطْفِهٖ İnsanları, Âllâh yolundan saptırmak için mütekebbirâne eğilerek bükülerek dinden yüz çevirir. لَهٗ فِى الدُّنْيَا خِزْىٌ وَنُذِيقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ Dünyada onun için rüsvaylık vardır. Kıyamet gününde de ona, o yakıcı ateş azabını tattıracağız.

Kıyamet günü ona denilecek ki;

10- ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ İşte bu, iki elinle yapıp gönderdiklerin (dünyada işlediklerin yüzündendir) denilir. وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ Âllâh-û Teâlâ, kulları hakkında zulmedici değildir. Elbette Âllâh, kullarına haksızlık edici değildir.

11- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ

وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ

وَمِنَ النَّاسِ İnsanların bazıları yâni münafıkların bazıları var ki مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ Allâh'a ibâdet eder, inanıyor gibi görünüyor. عَلٰى حَرْفٍ Bir taraf üzerine, yalnız bir yönden ibâdet eder. İşi olursa imân eder, işi olmazsa vazgeçer. فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ Eğer Müslüman olduktan sonra ona bir hayır, sıhhat, selâmet, zenginlik isabet ederse اطْمَاَنَّ بِهٖ pek memnun olur, ona devam eder. وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ Eğer (hastalık ve fakirlik gibi) bir mihnet isabet ederse, انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ yüzüstü dönüverir (irtidad eder.) (Dini kötüleyerek ondan yüz çevirir.) خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ Bunlar hem dünyada hüsrandadır çünkü imân yok, ahirette de hüsrandadır. ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ İşte bu, apaçık ziyan. Mübin olan, zâhir olan hüsran da budur.

Bu âyet-i kerime dine kalbi bir inançla değilde, kendisine dünyevi bir fayda sağlayacağı ümidi ile bağlananları kınamaktadır. Nitekim tefsirlerde nakledildiğine göre bu âyet, "Eârib" denen bir kabile hakkında nâzil olmuştur ki bunlar, Medine'ye hicret etmişlerdi. İçlerinden biri bedeni sıhhatli olduğu, atları güzel kulunlar verdiği, karısı sağlıklı çocuklar doğurduğu, malı mülkü arttığı zaman, "ne iyi ettimde şu dine girdim, bu sayede çok şeyler kazandım!" diyerek sevinirdi. Durum tersine dönüp bir ziyana uğradığında ise "başıma bir yığın kötülük geldi!" gibi sözlerle dinden çıkardı.

يَدْعُوا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ وَمَا لَا يَنْفَعُهٗ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ **12-**

يَدْعُوا Onlar ibâdet ederler, مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ Allâh'ın gayrine ibadet

ederler. (Zararı ve faydası dokunmayan putlara) öyle bir şeylere ibadet ederler ki مَا لَا يَضُرُّهُ zarar vermez eğer ibadet etmezse, وَمَا لَا يَنْفَعُهُ eğer ibâdet ederse de bir menfaat vermez. (Yüz sene ateşperest, ateşe taparsa bile içine girdi mi ateş onu yakar. Putuna ne kadar tapınsa, ibadet etse bir fayda görmez.) ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ Bu hidayetten uzak bir dalâlettir. (Haktan) büsbütün uzak olan sapıklığın tâ kendisidir.

13- يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ

يَدْعُوا Böyle dalalette olanlar ibadet ediyorlar. لَمْ Lem; tekit içindir. مَنْ ضَرُّهُ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ Zararı, nef'inden daha çok. Eğer hiç puta ibadet etmezse, puta ibadet etmekten daha iyidir. Yâni puta ibadet etmektense, ibadet etmemek daha iyidir. Velevki imân etmese bile zararı daha yakındır, nef'inden. لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ Bu kimseler ne fenâ bir mâbud bulmuşlar. Ne kötü bir yardımcı ve ne kötü bir dosttur ne fenâ putlar ve ne fenâ ibadetler.

Kur'ân-ı Azimüşşan'ın âdeti vechile putlara ibadetten bahsetti mi, mukabili olan Mü'minlerden de bahseder.

14- اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû يُدْخِلُ idhal eder, girdirir. الَّذِينَ اٰمَنُوا Âllâh-û Rasûlûllah'a imân eden, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imânını da âmâl-i sâliha ile takviye ve tezyin edenleri جَنَّاتٍ cennetlere idhal eder. تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ O Cennet'teki kasırların altından nehirler akar yahut maarif-i İlâhiye'den nehirler akar. Kâlb-i İlâhi

feyizlerle dolduğu zaman, kalbinde Âllâh'a müteallik olan malûmatlar, nehirler gibi akar. اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeyin sahibi O'dur. Şüphesiz Âllâh istediği şeyi yapar.

Kur'ân-ı Azimüşşan insanların lisanı üzerine nâzil olmuş, misalleri de insanların arasında cari olan misaller beyan ediyor ki anlaşılsın. Meselâ bir adama hasedinden dolayı, fazla haset ederse ona denir ki; "ben bunu yaparım, sen hangi taşa başını vurmak istersen vur, bakalım sen rahat olur musun?" Bu söz, lisanımızda da mevcuttur.

Hâlik-i Kâinat da bu âyette buna benzer buyuruyor ki; "ben filân adama yardım edeceğim, sen istemiyor musun, sen hangi taşa istersen başını vur, bakalım beni men edebilir misin?" Böylece cari olduktan sonra, bu nev'iden olmak üzere Hâlik-i Kâinât buyuruyor ki;

15- مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ

مَنْ Her kim ki كَانَ يَظُنُّ zanneder ki اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا dünya ve ahirette Hâlik-i Kâinat, Habibine yardım etmez zannedenler varsa, Âllâh ona yardım eder. Başını istediği taşa vursun! فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَآءِ Tavana bir ip atsın, (ipi tavana bağlayıp boğazına geçirsin,) ثُمَّ لْيَقْطَعْ sonra da kessin! فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ Böylece Peygamberi çekememenin hıncı ile intihar etsin.) Şimdi bu kimse baksın! Acaba hilesi, öfke duyduğu şeyi (Âllâh'ın, peygamberine yardımını) gerçekten engellemiş mi? Her kim Âllâh'ın, Rasûlüne dünya ve ahirette yardım etmeyeceğini zannediyor idiyse, bir merdivenle göğe çıksın da peygambere ge-

len vahyi kessin. (Bunu yapamayacağına göre) şimdi baksın bakalım hilesi, öfke duyduğu şeyi yâni Âllâh'ın, peygambere yaptığı yardımı engelleyebiliyor mu?

16- وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ Nasıl ki böylece izah ediyoruz ve inzâl ettik âyât-ı beyyinâtı. Kur'ân-ı Azimüşşan'ın âyetleri ki beyyindir, zahirdir, izhar ediyor hakikati. Böylece açık âyetler hâlinde inzâl ettik. وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يُرِيدُ Âllâh CelleCelâlûhû istediğini hidâyete getirir. (Bu dünyâ sebepler âlemidir. Sebeplere bağladığı için, bir şeyi sebep kılıyor. Gelir de zihni bir şeye takılır. Kendi azametinden dolayı onu tahkik ve tetkik etmiyor, benliğinden dolayı, o küfrün üzerinde devam ettiğinden dolayı kâfir olarak dünyadan göçer. Bunun mukabili de var, küfr-ü inâdi olmayan yerlerde zihni, İslâmiyet'in hak ve hakikat olduğuna varır, ona devam eder. Son zamanında da rast gelir bir ehline, imân erkânını öğrenir de imân ile göçer.

17- اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا O imân edenler Mü'min olanlar, وَالَّذِينَ هَادُوا yahudi olanlar, وَالصَّابِئِينَ sabiin; bir taifedir yahudilerden, وَالنَّصَارٰى hıristiyanlar, وَالْمَجُوسَ mecusiler وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا ve müşrik olanlara gelince! اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Muhakkak ki Âllâh-û Teâlâ, bunlar arasında kıyamet gününde hükmünü verir. اِنَّ اللّٰهَ Âllâh ki Ahkemi'l Hakim'dir. عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ Her şeyi mü-

şahede ediyor biliyor, Âlimdir. Âlim olduğu için hakkı fasleder. Faslettiğinden, iman sahiplerini cehennem ateşinde yakmaz. İmansız olanları ebedi cehenneme sevkeder.

18- اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ؕ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ؕ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ

(Buradaki اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ secde âyeti farzdır. Secdeyi hemen yapmak fevri değildir, sonra da yapılabilir. Fakat namazın içinde, olurda secde âyetinden sonra imam devam etmek isterse, secdeyi yapmak fevridir. İmam hemen secdeye gider ve kıyama doğrularak, sonraki âyet-i kerimelerin kıraatına devam eder. Kur'ân-ı Kerim'de 14 yerde secde âyeti var. 7'si farz, 3'ü vacip, 4'ü sünnettir.

Farz olanlar; A'raf, Ra'd, Nahil, İsrâ, Meryem, Hac, Sad.

Vacip olanlar; Furkan, Secde, Fussilet.

Sünnet olanlar; Nemil, Alak, Necim, İnşikak sûresindedir.

اَلَمْ تَرَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem görüyorsun yani ümmetine bildir. Onlar da bilsinler اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ Âllâh'ın azametine göklerdeki bütün mahlûkat, melekler ve yerde bulunan bütün mahlûkat, hepsi tav'an ve kerhen Âllâh-û Teâlâ'ya secde ve ibadettedir. وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ Güneş ve Ay hepsinin kendine mahsus bir devri var. وَالنُّجُومُ Yıldızlar, yıldızların da kendilerine göre bir hareketleri var. وَالْجِبَالُ

وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ Dağlar, ağaçlar, yeryüzünde bulunan bütün mahlûkat, hepsi Âllâh'ın emrine mutidir. Hiçbirisi Âllâh'a asi değildir. Fakat Cenâb-ı Hak, onlara bir ihtiyar vermemiştir. İhtiyar vermediği için onların bu ibadetlerinden istifadeleri yoktur ancak Âllâh'a âsi değiller. Âllâh ne isterse ona tâbi oluyor. وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ Mü'min olan insanlar, Âllâh'ın emrine mutidir. وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ Çok insanlar da azaba müstehak olur, kâfirlerdir. Çünkü secdeyi yapmıyor, imân etmediklerinden. وَمَنْ يُهِنِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ Bir kimseyi Âllâh! İhanet ederse rütbesinden düşürür, hor ve hakir kılarsa artık ona ikramda bulunacak bir kimse yoktur. (Bu kimseleri Âllâh imândan mahrum etmiştir. Mahrum olduktan sonra velev ki peygamber de olsa, mülk Cenâb-ı Hak'kındır.) اِنَّ اللهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ Âllâh CelleCelâlûhû dilediğini yapar.

19- هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِى رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۚ

هٰذَانِ Bu iki nev'i, iki fırka Mü'min ve kâfirler, خَصْمَانِ Rableri hakkında çekişen iki hasımdır. اخْتَصَمُوا فِى رَبِّهِمْ ۖ Rabbin dininde husûmet yapmışlar. Âllâhû Teâlâ'nın din ve emrinde (veya onun zat ve sıfatında) mücadele ediyorlar. Diğeri de hâşâ Cenâb-ı Hak'ka evlât isnat eder. Bunların husumetleri burada, Âllâh'ın dinindedir. Bunların cezası, فَالَّذِينَ كَفَرُوا küfre gidenler, قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. مِنْ نَارٍ Ateşten olur. يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۚ Başlarının üzerine de kaynar su dökülecektir.

Yahudilerle Müslümanlar münakaşa etmişler. Yahudiler; "Bi-

zim dinimiz sizinkinden haktır. Kitabımız ve peygamberimiz sizinkinden öncedir" demişler. Mü'minler de "Hak din, bizim dinimizdir. Biz hem bizim peygamberimize hem sizin peygamberinize imân ettik. Siz hasedinizden bizim kitabımıza, peygamberimize küfür ettiniz" demişler.

Bu âyet-i celile bunun için inmiş.

20- يُصْهَرُ بِهٖ مَا فِى بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ

يُصْهَرُ بِهٖ مَا فِى بُطُونِهِمْ Onların karnındakini eritiyor وَالْجُلُودُ ve derileri eritilecektir. Sonra onlar kaçamazlar mı? Kaçmak istiyorlar.

21- وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ

وَلَهُمْ Onlara muvazzaf olan melekler var, onlar için demirden kırbaçlar, kamçılar vardır. (Onlarla dövüleceklerdir.)

22- كُلَّمَا اَرَادُوٓا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

كُلَّمَا اَرَادُوٓا اَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا Izdıraptan dolayı oradan çıkmak istedikleri zaman, onun vasıtası ile vururlar. مِنْ غَمٍّ اُعِيدُوا فِيهَا O ateşten çıkmak isteseler, (o kırbaçla) yine oraya iâde olunurlar. وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ (Ve onlara) tadın bu yakıcı ateş azabını (denir.)

Kur'ân-ı Kerim'in âdeti üzerine, küfrün cezasını beyan ettikten sonra imânın mükâfatını da beyan ediyor ki kul, dâimâ havf ve recâ içinde bulunsun.

23- اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيْهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيْهَا حَرِيْرٌ

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ Âmâl-i sâliha cennete duhûl için değil fakat burada nimetlerden bahsediyor. Âmâl-i sâliha, nimetlere mukabildir. Yoksa Cennet için imân kâfidir. اِنَّ اللّٰهَ Âllâh CelleCelâlûhû, muhakkak يُدْخِلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Âllâh-û Rasûlûllah'a imân edenleri idhal eder, girdirir وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ sâlih ameller işleyenleri. Öyle cennetler ki تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ nehirler, maarif-i İlâhiye zuhur eder yahut ağaçların altından ırmaklar akan cennetlere koyar veyahut bal, su, hamr-i musaffa zuhur eder. (Hâlik-i Kâinât, insanların arzusuna göre beyan ediyor. Muhatabın durumuna göre konuşmak lâzım gelir. Hatta **"kellimin-nêse alâ kaderi ukûlihim"** hadis-i şeriftir. Herkesin bildiğine göre konuşmak gerekiyor.

Meselâ köylüye onun anlayacağı dille, şehirliye onu ilgilendiren konulara göre, bir âlime onun ilim derecesine göre konuşmak icap eder. Biz de avam olduğumuz için, bütün himmetimiz yemek içmek ve süslenmektir. Onun için Hâlikimiz de cennetin bu nimetlerini beyan ediyor. Yoksa öbür nimetleri beyan ederse, ehli olmadığımızdan fazla ihâta edemiyoruz. Ne zaman ehli olursak, o vakit kâlbe girer onlar, Âllâh-û Teâlâ'dan gafil olmadıktan sonra. Hâlik-i Kâinat'ın huzurunda olması ne gibi bir lezzet veriyor? Kendi kendine onlar, o vakit kıyamette Kur'ân Kerim'i lezzet için okuyacak. Onun için beyan ediyor. Cennete dâhil olur.

يُحَلَّوْنَ فِيْهَا Onlar orada altın bilezikler ve incilerle bezenirler. Hem de مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا (esâvir; bilezik demektir) altın

ve incilerle süslenmiştir. وَلِبَاسُهُمْ Giydiği şeyler ise فِيهَا حَرِيرٌ orada giyecekleri ise ipektir.

24- وَهُدُوٓا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ۚ وَهُدُوٓا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ

وَهُدُوٓا Onlar irşâd olunmuşlar dünyada. اِلَى الطَّيِّبِ Kelimeyi Tayyibe, مِنَ الْقَوْلِ Kavl-i Tayyibe ile irşâd olunmuşlar. Kavl-i Tayyibe nedir? **Lâ ilâhe illellâh Muhammedûr Rasûlûllah**. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor ki; **"ene ve efdalû mê kultûhû ve ene vennebiyyûne min kabli"** Ben ve benden evvel gelen Peygamberan-ı İzam'ın söylediği en efdal budur. Bunlar hidayet ve irşad olunmuşlar dünyada. Kavl-i Tayyibe'ye devam etmişler ve irşad olunmuşlar. Buna devam ede ede iç dış birleşir ve sekeratta da **Lâ ilâhe illellâh** diyecektir. Son kelimesi **Lâ ilâhe illellâh** olunca, sonrası kolaylaşır. وَهُدُوٓا اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ Yine bunlar irşâd olunmuşlar dünyada. اِلٰى صِرَاطِ الْحَمِيدِ Hâmid; esmayı hüsnâdır. Cenâb-ı Hak'kın isimleridir. Âllâh'ın hakiki yolu ki İslâmiyet'tir. Ve Kavl-i Tayyibe ile irşad edilmişlerdir. Bunların akibeti ne olur? Cennete dâhil olurlar, bu nimetlerle mütenâim olurlar.

25- اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِى جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ ۚ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Âllâh-û Rasûlûllah'a karşı küfür eden, وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın İslâmiyet yolundan halkı men edenler. وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Bütün insanlar için (kıble) yaptığımız Mescid-i Haram'dan (insanları) men edenler. الَّذِى جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَٓاءً

جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ Mescid-i Haram öyle bir yerdir ki mutlaka insanlara halk ettik, kıble yaptık. Orada سَوَآءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ müsavidir, ibadet edenle dışarıya çıkan.

İmam-ı Âzam'ın içtihadına göre; "Hiçbir Müslüman, orası benimdir diye iddia edemez. Bina mesken yapsa bile arsayı satamaz, yalnız binanın malzemelerini satabilir. Çünkü Âllâh CelleCelâlûhû, ben buralarını Müslümanlara müsavi yaptım buyuruyor. Haram-ı Şerif, bütün Müslümanlarındır. Kâbe, bütün Müslümanlarındır. Buna kıyasen şehir de bütün Müslümanlarındır." İçinde oturanlar. وَالْبَادِ bêdi olan; dışarıdan gelenlerle içeride olanlar hepsi, o toprakta müsâvi müşterekter. وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ İlhad; eğri olmak. Eğer bir insan, Mekke'de iken eğri olarak بِظُلْمٍ zulme meylederse, نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ona acı, elim azâb tattıracağız. Demek ki Mekke'de işlenen günah, diğer yerlerde işlenen günahlardan birkaç kat daha ziyadedir.

Buna istinaden İmâm-ı Âzam buyuruyor. "Mekke'de oturmayınız da mümkün ise Medineyi Münevvere'de oturunuz" diyor. Oranın ehli, orada daima eğri büğrü hareketlerinden dolayı başlarına birçok azaplar gelmiştir ve bugün de vehhâbilerin başlarına gelmesi, onların başına gelen azab-ı İlâhi'dir.

26- وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ Ey Habibim Ekmelerrûsûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine beyan et. بَوَّأْنَا beyyennê, Beyan ettik, mâlûm ettik İbrahim Aleyhisselâm'a beytin yerini. Beytullah'ı ilk

evvel melekler inşâ ettiler. Ondan sonra Âdem Aleyhisselâm tamir etti onardı. Âdem Aleyhisselâmdan sonra, Şit Aleyhisselâm tamir etti. Bilâhere Nûh Aleyhisselâm'ın tufanı zamanında tamamen yıkıldı. İbrahim Aleyhisselâm'ın zamanına kadar öyle yıkılmış olarak kaldı. İbrahim Aleyhisselâm zamanında, Cibril-i Emin gelip yerini gösterdi ve inşa edildi. İbrahim Aleyhisselâm'dan sonra Amâlika diyor, sonra Ben-i Cerhem, sonra Kusay; Rasûl-û Ekrem'in dedeleri. Sonra Kureyş; sekizinci babasıdır. Sonra Abdullah bin Zübeyr, ondan sonra Haccâc-ı Zâlim yaptı.

Bugünkü bina, Haccac-ı Zâlim'in yaptırmış olduğu bina duruyor. Hârûn-u Reşit istedi tamir etmeyi, Haccac-ı Zalim gibi bir adamın binası kalmasın dedi. İmam-ı Mâlik itiraz ederek, olmaz dedi. Siz böyle yaparsanız, Kâbe'nin azameti halkın nazarında düşer. Her gelen hükümdar "ben de Kâbe'yi yapayım" der, heybeti kalmaz. Ne zaman yıkılırsa, o vakit tamiri imarı yapılsın diyerek müsaade etmedi. Tamire muhtaç olmadan hiçbir şeyin yapılmaması lazım gelir.

Kâbenin olduğu yer; o buk'anın hizasında, dördüncü semâda Beytûl Mamur var, melekler orada ibadet ederler.

Beytin makâmı, İbrahim Aleyhisselâm'a tayin edildi ki bina edilsin, emr-i İlâhi ile binaya başladı. Temeller bittikten sonra ibadetin üssûl i'badeyi beyan ediyor. Cenâb-ı Hak, İbrahim Aleyhisselâm'a bildiriyor. اَنْ لَا تُشْرِكْ بِى شَيْئًا Biz emrettik ibadetin, İslâmiyet'in, dinin, en essü ûssül ibâde budur. Benim ibadetime hiç kimseyi şerik yapmayın. اَنْ لَا تُشْرِكْ Bana şerik yapmayın. شَيْئًا Hiçbir şeyi ibâdette bana şerik yapmayın. وَطَهِّرْ بَيْتِىَ Benim bu beytimi de tahir ediniz putlardan, kirlerden. لِلطَّائِفِينَ Etrafında ta-

vaf edenler için, وَالْقَائِمِينَ ayakta Kâbe'nin karşısında duranlar, namaz kılanlar, ibadet edenler. وَالرُّكَّعِ Ruküda olanlar, السُّجُودِ secdeye varanlar için beyti temiz tutunuz. Beytim tâhir olsun.

Bu beyt, senin kâlbindeki beytin mümessilidir. Kalbindeki Beytullah odur. Onu da tathir et, temiz tut. Her ne ki seni Âllâh'tan gayri bir şey ile meşgûl ediyor? O şey, senin için put olur. طَهِّرْ بَيْتِيَ Benim beytimi tâhir et yâni senin kâlbin benim beytimdir, onu tâhir et temiz tut.

Mevlâna Celâleddin-i Rumi buyuruyor. "Haccı ziyaret etmek, bir Beytullah'ı ziyaret etmektir, bu herkesin elinden gelir. Fakat beytin Rabbini ziyaret etmek, herkesin elinden gelmiyor. Asıl hüner budur ki beytin Rabbini ziyaret etmektir."

27- وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ Ezân; ilân demektir, nidâ hepsi bir mânâdır. Çağır, dâvet et insanları, hac davetine çağır. O vakit, İbrahim Aleyhisselâm demiş; "Yâ Rabbi, benim gücüm yetmez ki benim sesim nereye gidecek, insanları davet edeyim." Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; "Sen söyle, ben iblâğ ederim." O zaman İbrahim Aleyhisselâm, Ebû Kubeys üzerine çıkıp dağın üzerinden, "Ey insanlar! Rabbiniz bir beyt yaptı ve ona hacc etmenizi size farz kıldı. Rabbinize icabet edin" diye seslenmiş. بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا Gelirler sana bir takım

ricaller, insanlar. Yayan gelirler, atlı, deve ile diğer vasıtalarla gelirler. وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ Her taraftan sana gelirler.

İbrahim Aleyhisselâm seslenirken sağa sola, doğuya, batıya dönmüştür. Kendilerine haccetmek mukadder olanlar, babaların sülblerinden, anaların rahimlerinden; **"Lebbeyk, Âllâhümme Lebeyk"** diye icâbet etmişler.

İbni Abbas (Radıyâllâhû Anh'a) göre bu âyetteki insanlardan murâd; kıble ehlidir.

28- لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ İnsanlar dâima mala meyyal olduğu için, mala meyli oluyor. Onun için Hâlik-i Kâinat, menfaatı da gösteriyor. Tâ ki kendileri için dünyevi ve uhrevi menfaatlarını da müşahede etsinler. O menfaat dünyada ticarettir. Ahîrette de tevbe ve istiğfardır. Her ikisi de matluptur. Ama niyeti Hac değil de ticaret için gitmişse, o başkadır. Onda da farz sakıt olur fakat sevabı kalmıyor. وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ Zikretsinler Cenâb-ı Âllâh'ın ismini, Âllâh-ü Teâlâ'nın kendilerine rızık olarak verdiği dört ayaklı hayvanlar (kurbanlıklar) üzerine belli günlerde. Malûm olan günler ki Arafe'nin sabahından başlıyor, eyyâm-ı teşrik'in son günü ikindiye kadar yani 23 namazın akabinde, murad olan tekbirdir. Fakat yalnız bununla kalmamalı, mümkün olduğunca zikrullah ile meşgûl olmalıdır. Taşları atıncaya kadar Lebbeyk ile meşguldür. Ondan sonra Sübhanellâh, velhamdûlillâh ve Kelimeyi Tayyibe ile meşgûl olmalıdır diyor. Ayrıca eyyâm-ı mâlûmat olarak Aşr-ı Zilhicce baştanbaşadır عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ Âllâh'a

şükretsinler, Âllâh kısmet etti onlara بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ en'âm olarak deve, sığır, koyun cinsidir. Cenâb-ı Hak, bunların kesilmesini emrediyor. Hacılar bunlardan kessin, oradaki fukaralar da yesinler. فَكُلُوا مِنْهَا Kendiniz de yiyiniz, bayram kurbanı olduğundan evvelâ sahibi etinden yesin. Ayrıca yoksula fakire de yedirin, وَأَطْعِمُوا halka da ikram ediniz. الْبَائِسَ الْفَقِيرَ Fakire veriniz sadaka, zengine veriniz hediye olarak.

29- ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ Kurbanı kestikten sonra bazı şeyleri izale ediniz. Tırnaklarını kesmek, saçını sakalını tıraş etmek, böyle yapınca kendini hacılara benzetir. وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ Nezirlerinizi, hedâyanızı ifâ ediniz. Kâbeye nezir ediyor, onları yerine getiriniz. وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ O atîk beyti tavâf eylesinler. Bayram gününde hacının dört işi var. Biri şeytanı taşlar, ikinci kurban keser, üçüncü traş olur, dördüncü tavaf eder.

30- ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

ذَٰلِكَ Emr-i İlâhi budur. وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ Her hangi bir kimse, Âllâh-û Teâlâ'nın haram ettiği emir ve yasaklarına riayet ederse, فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ Rabbinin nezdinde hayırlı odur. وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ Âllâh CelleCelâlûhû, bu hayvanları size helâl etmiştir. (Deve, sığır ve koyun cinsini.) إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ Evvelki sûrelerde geçti, **"hurrimet aleykumul meytetu veddemu ve lahmul hinzîri**

ve mâ uhille liğayrillâhi" âyeti ile beyan edilmiştir. فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ İctinap edin vazgeçiniz. (Cen; yan demektir.) Tahrimi üzerine tilâvet olunanlar müstesnâ, kestiğiniz bütün kurbanlar size helâl kılındı. Artık murdarlıktan, putlara ibadetten ve yalan sözden sakınınız. وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ Yalancı şahitlik, Âllâh'a şerik koşmaya denk tutulmuştur. Buyurmuştur Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bunu üç def'a tekrarlamıştır. Sonra bu âyet-i kerimeyi okumuştur.

31- حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهٖ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ

حُنَفَاءَ لِلّٰهِ (İmâm-ı Âzam'a, Ebû Hanife derler.) Hanif; hakka mâil, siz de Âllâh'a mâil olunuz. غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهٖ Ne kâlbi olan şirki riyadır, ne de Âllâh'a şerik ortak koşulan şirk olmasın. وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَكَاَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَآءِ Âllâh'a şerik koşanın misâli neye benzer? Sanki o gökten düşüp parçalanmış da kuşlar kendisini kapmış فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ اَوْ تَهْوِى بِهِ الرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ yahut rüzgâr tarafından uzak bir yere sürüklenip götürülmüş (bir nesne) gibi olur.

Yâni müşrikin haktan uzaklığı, gökten düşüp kuşların parçaladığı yahût rüzgârın uzaklara sürüklediği kimseden daha fazladır. Bununla müşriklerin iki nev'i olduğunu işaret buyuruyor. Birinci nev'ine aslâ kurtuluş yoktur. İmân itikadında hıristiyanların teslis akidesi, yahudilerin Üzeyir Aleyhisselâm'ı Cenâb-ı Hak'ka şerik koşmaları gibi. Diğeri ise meselâ namaz kılıyor, bu kıldığı namazı insanlar, halk görsün bilsin diye riya ile yapıyor. Bu ikinci nev'i şirk, tevbe ile kurtuluş varsa da uzak bir ihtimâldir.

32- ذٰلِكَ ۗ وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ

ذٰلِكَ Emir budur. وَمَنْ يُّعَظِّمْ شَعَآئِرَ اللّٰهِ Şe'âiri dinillah; kurban kesmek, ezan okumak, bunlar Şe'âir-i İslâm'dır. Bu şe'âir neden oluyor? فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوْبِ Kalbin takvasından olur.

33- لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ۚ

لَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ Sizin için onlardan muayyen bir zamana, (kurban edilinceye) kadar (sağımından, yavrularından, yapağısından, deve ise binmek ve yük yükleme bakımından) menfaatlar vardır. اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى Muayyen bir vakit, zaman ki kurban olarak kesilinceye kadar. ثُمَّ مَحِلُّهَآ اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيْقِ ۚ Sonra varacakları yer, (Ka'beye) kadardır. Beyt-i Atîk'dir, (orada kurban edilirler.)

(Umre ziyaretinde kurbanlar Mekke'de, Hac ziyaretinde ise Mina'da kesilir.)

34- وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْۢ بَهِيْمَةِ الْاَنْعَامِ ۗ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَلَهٗٓ اَسْلِمُوْا ۗ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِيْنَ ۙ

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا Biz, her ümmet için bir mensek (ibadet edecek, kurban kesecek bir yer) yaptık. لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ Tâ ki rızık olarak kendilerine verilen dört ayaklı hayvanları keserken, Âllâh-û Teâlâ'nın ismini zikrediniz. **(Âllâhû Ekber, Lâ ilâhe illellâh vellâhû ekber, Âllâhümme minke ileyke, Âllâhûmme etekarrahû bihe ileyke)** yahutta **(Âllâhû Ekber, Lâ ilâhe illellâh vellâhû ekber, vemâ lenê illêl imtisâli bime emertenê)** Âllâhû Ekber zâten kâfi gelir.

عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ Âllâh CelleCelâlûhû, bu hayvanları onlara kısmet ettiğinden dolayı, hayvanını kurban edeceği kesece ği zaman, Cenâb-ı Hak'kın ismini zikrediniz. فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ Biliniz ki Mâ'budunuz birdir. Ferd-i Samed Âllâh'tır. فَلَهٗٓ اَسْلِمُوا O'na itaat ediniz, O'nun emrini dinleyiniz. وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ Muhbit, mu'ti, Âllâh'a Mu'ti olanları tebşir ediniz. Âllâh'a mu'ti olanlar, Azab-ı İlâhi'den kurtulur.

Cenâb-ı Hak, mu'ti olanları beyan ediyor.

35- اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِى الصَّلٰوةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ O mu'ti olanlar, muhbitin kimdir? Âllâh anıldığı zaman onların (Celâl ve heybetinden) kalpleri titrer. Lafzayı Celâliyi Âllâh denildiği zaman, kalpte bir titreme hâsıl olur. وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ Başlarına gelen mihnet ve meşakkatlere sabrederler. وَالْمُقِيمِى الصَّلٰوةِ Namazlarını hakkı ile ikâme edenlerdir. وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, (Âllâh için) infak eder harcarlar.

36- وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ Bûdûn; beden sahibi. Devenin bedeni, hepsinden büyük olduğu için Cenâb-ı Hak, onun için bûdne buyurmuş. وَالْبُدْنَ Deveyi kesmek, deveyi halk etmek. جَعَلْنَاهَا

لَكُمْ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ Biz, onu, Âllâh-û Teâlâ'nın dinine şiâr olarak, size i'lâm olarak ihsan ettik. Ne kadar büyük olursa, insanlar o kadar çok istifade eder. لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ Sizin için devede hayr-u kesir var. Öyle ise deve sizin için şeâr-i din-i İlâhi'dir. Size hayırlıdır. فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا Şu halde onlar ayakları üzerine dururken, üzerlerine Âllâh'ın ismini zikrediniz (ve kurban ediniz.) صَوَآفَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا Deve tek ayağı bağlanarak, ayakta gerdanından boğazlanır. Mamâfih çene altından boğazlanması da câizdir. Koyun, keçi ve sığır ise bilindiği gibi üç ayağı bağlanıp yatırılarak boğazlanır.

Kurban edilirken "Âllâhû Ekber, Lâ ilâhe illellâhû vellahû ekber. Âllâhümme hêzê minke ve lek" denilir. Yan üstü yere düştüklerinde ise فَكُلُوا مِنْهَا artık (canı çıkmış olacağından) onlardan, etlerinden istediğiniz kadar yeyin. وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ Ve yoksulluğunu gizleyip istemeyen, elini açıp istemiyor aç kalmayı tercih ediyor. وَالْمُعْتَرَّ Gizlenmiyen fakirlere yedirin verin. İsteyene istemeyene veriniz, siz de yeyiniz. كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ Nasıl bu deveyi mûsahhar etmişiz size? Bu hayvanı kesebilirsiniz, bir ufak çocuk yularını tutar istediği yere götürür. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ İşte bu hayvanları, biz şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.

37- لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا Onların ne tesadduk olunan etleri ve ne akan kanları, Âllâh-û Teâlâ'ya ulaşmaz. Âllâh-û Teâlâ'ya yetişen ulaşan hangisidir? وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى O'na sadece sizin takvanız ulaşır. مِنْكُمْ Âllâh'a yetişen ulaşan, sizin takvanızdır. Eğer ni-

yetiniz halis olmazsa, onunda hiç kıymeti yoktur hatta riyakârane olursa hatayı ziyadeleştirir. كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû, bu hayvanları size mûsahhar etti. لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ Âllâh'ı tekbir ve tâzim ediniz, sizi hidâyete getirmiş. Bu İslâmiyet, en büyük bir şereftir. Bâd-ı hevâ elimize geçtiğinden kıymetini bilmiyoruz. Eğer hidâyete getirmeseydi Cenâb-ı Âllâh, biz kendi kendimize nasıl hidayete gelecektik? Bu hidâyeti veren Âllâh'dır. Bizi Müslüman ana babadan dünyaya getirmiş. İnşâellâh böyle de gideceğiz. Sizi hidayete getirdiği için, Âllâh'ı tekbir-i tazim ediniz. وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ Ey Ekmelerrusûl, Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem tebşir et muhsinleri yani muvahhid olanları, hâlis âmel yapanları tebşir et Rızayı İlâhi ile. Rızayı İlâhi'yi ne vakit elde eder? Halis olursa. Bir amel gıllû gış, riyakârlıkla karışırsa, o amel Cenâb-ı Hak'kın huzuruna çıkmaz. Ne zaman halis olursa, o amel rızayı İlâhiye sebep olur. Derecelere kavuşmaya vesile olur.

38- اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'min olanlardan, müşriklerin ezasını defeder, üzüntülerini defeder. اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ Âllâh-û Teâlâ, emanete hıyanet ve nimetine küfran edenlerin hiçbirini sevmez. Hain ve nankör herkesi sevgisinden mahrum eder.

Büyük nimettir Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, sonra Kur'ân-ı Azimüşşan'dır, bu din İslâmiyet'tir. Bu nimetlere nankör olur, inanmıyor tekfir ediyor, hıyanet ediyor. Âllâh, bunları sevmiyor.

39- أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا İlk evvel kıtâl için nâzil olan âyet budur. Ashab-ı Kiram, Mekkeyi Mükerreme'de hiçbir zaman müşriklerden korkmuş değillerdi. Fakat Rasûl-û Ekrem'in emri, muharebe ve mukâtele ile mücadeleye müsaade etmedi. Çünkü bu hususta Emr-i İlâhi yoktu. Ashab-ı Kiram, Rasûl-û Ekrem'den mücadele için izin istediler. Ondan sonra bu âyet-i kerime nâzil oldu yâni kendilerini müdafaa etmeleri için أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ izin verildi, Âllâh tarafından. (Buradaki izin, zulüm gören sahabenin tek başına mücadelesi için veriliyor. Topluca muharebe, cihat ise Medineyi Münevvereye gelince, hicretin ikinci senesinde Emr-i İlâhi nâzil oldu.) Bu âyet-i kerime ile Mekke'de, mütecavize mukabele için izin veriliyor, zulüm görenler için. بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا Kâfirlerden zulüm görenler için, mukabeleye Âllâh tarafından izin verildi. وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'minlere yardım etmeye elbette kadirdir. Lâkin her şeyi vakit, zaman sebeplere bağlamıştır.

40- الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ Onlar ki o Mü'minler memleketinden çıkarılmış, بِغَيْرِ حَقٍّ haksız sebepsiz yere. (Öyle oldu ki imân edenleri, Mekke şehrinden çıkarttılar. Muahede yaptılar. Kureyşilerle alışveriş yapmazlar. Kureyşilerin kızlarını evlâtlarına

almazlar, kendi kızlarını Kureyşilere vermezler, onlarla konuşmaz ve alışveriş yapmazlar. Böyle bir muahede yaptılar, bu muahedeyi de Kâbe'nin duvarına astılar. İmân edenler de hiç minnet etmediler. Ebu Talip, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem ve Kureyşiler topluca oraya gittiler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem bir iki ay geçtikten sonra dedi. "Yâ amca, Harem'e git. Onlara söyle bu zulümden vazgeçsinler. Âllâh-û Teâlâ, onların yaptığı muahedeyi mahvetmiştir, inanmazlarsa açıp baksınlar." Mucizedir, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem haber veriyor. Ebu Talip geldi, onlar etrafına toplandılar, nasıl oldu da geldi diye. "Ben gaipten size haber getirdim, kardeşimin oğlundan. Cenâb-ı Hak, sizin yaptığınız muahedeyi mahvetmiştir. Açınız da bakınız. Kâğıdı, Kâbe'nin duvarından indiriyorlar, Başında, tek Lafzayı Celâleyi yazmışlardı. Yalnız Lafzayı Celâle Âllâh kalmış, diğer yazılanların hiçbirisi kalmamış. Cenâb-ı Hak, ufak bir hayvanı mûsahhar etmiş, o harflerin hepsini yutmuş. Bunu gördükten sonra utandılar, ondan sonra bu bozuk hareketlerinden vazgeçmişler. Birinci hicret budur. İkinci hicret Habeşistan'a gittiler. Üçüncü hicret de Medine'yi Tahireye gitmişler. اِلَّا اَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ "Rabbimiz Âllâh'tır" dedikleri için memleketlerinden çıkarıldılar. "Allâh Rabbimizdir" demek suç olur mu? Budur, onların nazarında cürüm sayılmıştır. وَلَوْلَا Eğer دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ def etmeseydi Âllâh, insanların bazılarını bazıları ile. Müslümanlarla Âllâh, bunları def etmeseydi لَهُدِّمَتْ harap olurdu. صَوَامِعُ Manastırlar, kiliseler. وَبِيَعٌ Hıristiyanların kiliseleri, وَصَلَوَاتٌ yahudilerin havraları, وَمَسَاجِدُ Müslümanların mescitleri. يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللّٰهِ كَثِيرًا Müslümanların içinde, Âllâh'ın adı çok anılan mescitler yıkılır, harab olur giderdi.

(İslâmiyet'te böyledir. Eğer puta, ateşe taparlarsa bunlara müsaade yok. Ya Müslüman olur yahut memleketten çıkar. Eğer eski, önceki bir dine tâbi ise Tevrat ve İncil'e. O vakit cizyeye tâbi olur. Kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlara dokunmak yoktur. Yalnız muhariplere karşı muharebe var.

وَلَيَنْصُرَنَّ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهٗ Âllâh-û Teâlâ, kendisine (kendi dinine) yardım edene, muhakkak surette yardım eder. Âllâh'ın dinine yardım edenlere, Âllâh da onlara yardım eder. اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ Âllâh Celle Celâlûhû, halkın üzerine galiptir. Azizdir, her kuvvetin üzerine kuvveti galiptir.

41- اَلَّذِيْنَ اِنْ مَكَّنّٰهُمْ فِى الْاَرْضِ اَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ

اَلَّذِيْنَ O kimseler ki memleketinden çıkarılmış, Âshab-ı Kiram hakkındadır. اِنْ مَكَّنّٰهُمْ فِى الْاَرْضِ Eğer yeryüzünde meknet sahibi olurlarsa, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek, onlar nasıl olur? اَقَامُوا الصَّلٰوةَ Namazını ikâme ederler, وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ zekâtı verirler, وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ iyiliği emrederler. Kur'ân-ı Azimüşşan'ın emrini yerine getirirler. وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؕ Cenâb-ı Hak'kın nehyettiği kötülüklerden vazgeçerler. وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ Her emrin akibeti, nihayet Âllâh'a müncer olur. İşlerin sonu, Âllâh'a varır.

42- وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوْحٍ وَّعَادٌ وَّثَمُوْدُ ۙ

وَاِنْ يُّكَذِّبُوْكَ Ey Habibim, senin kavmin seni tekzip ederlerse, Kur'ân'a imân etmiyor, tekzib ederlerse müteessir olma. Senden evvel gelen kavimler de peygamberlerine aynen böyle yapmışlar-

dır. فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ Senin kavminden evvel, Nûh kavmi geldi. Onlar da Nûh Aleyhisselâm'ı tekzib ettiler, imân etmediler. وَعَادٌ Hûd Aleyhisselâm'ın kavmi, Âd kavmi geldi. Onlar da tekzib ettiler. وَثَمُودُ Sâlih Aleyhisselâm'ın kavmi de tekzib ettiler.

43- وَقَوْمُ اِبْرٰهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ

İbrahim ve Lût Aleyhisselâm'ın kavmi de tekzib etti, imân etmediler.

44- وَاَصْحَابُ مَدْيَنَ ۚ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۚ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

وَاَصْحَابُ مَدْيَنَ ۚ Şuayip Aleyhisselâm'ın kavmi onlar da tekzib ettiler. وَكُذِّبَ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselâm da tekzib edildi. فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ Ben, o kâfirlere (mukadder ecelleri gelinceye kadar) bir mühlet verdim. Belki rucû eder, tevbe ederler fakat tevbe etmedikleri için, ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۚ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ sonra onları azabla alıverdim. Nasıl oldu, benim onları reddim!

45- فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ

فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ Ne kadar çok memleketler var ki اَهْلَكْنَاهَا helâk ettik onları ve وَهِيَ ظَالِمَةٌ nefislerine zulüm ettikleri için helâk olmuşlardır. فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا Şimdi o ülkelerde duvarlar (çökmüş,) tavanların üzerine yıkılmıştır. Dam düşüyor, duvarlar da damın üzerine düşüyor. وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ Nice kullanılmaz hale gelmiş

kuyular. Halk telef olup öldü, sular da muattal kaldı. وَقَصْرٍ مَشِيدٍ Ve nice yüksek binalar, saraylar, kasırlar hâli (ıssız kalmıştır.)

46- اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِى فِى الصُّدُورِ

اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ Niçin Mekke kâfirleri, (sana karşı çıkanlar,) onlar yeryüzünü gezip dolaşmıyorlar mı? فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَآ O ahalisi helâk olan memleketlerin harabiyetini görerek.) Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kâlpleri ve işitecek kulakları olurdu. اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ Yahut simâ kuvveti hâsıl olsun da bilsinler, dünyanın ahvalinde neler olmuş. فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِى فِى الصُّدُورِ Bu ahval, kıssaların göze tesiri yok, kalp kördür görmüyor.

47- وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ ۚ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ Ey Habibim, onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Azap bahsi geldiğinde istihza ederlerdi, "nerede bu azap!" diyorlar. وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ ۚ Allâh'ın va'dında asla hulf olmaz, behemahal o azap başlarına gelecek. وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ Muhakkak ki Rabbin nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.

48- وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِىَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا ۚ وَاِلَىَّ الْمَصِيرُ ۚ

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ Ne kadar çok memleketler var ki اَمْلَيْتُ لَهَا zulmedip dururlarken, onlara mühlet verdim. وَهِىَ ظَالِمَةٌ Nefislerine

zalim oldular, tevbe etmediler. ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَىَّ الْمَصِيرُ Sonra onları azabımla alıverdim, herkesin dönüşü nihayet banadır.

49- قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ

قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, insanlara söyle. اِنَّمَا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ Ben, Âllâh-û Teâlâ'dan size gelmiş nezirim, apaçık uyarıyorum. Dinlemeyenleri cehennem azabı ile korkutucuyum, dinleyenleri de cennet ve nimetlerle tebşir ediciyim.

50- فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ Onlar ki dünyada imân etmişler, Âllâh-û Rasûlûllâh'a Kur'ân'a. İmânı tasdik, ikrar etmişler sonra da bu imânı, amâl-i sâliha ile tezyin ve takviye etmişler. (Âmâl-i sâliha nedir? Namaz, oruç, zekât, hac'dır.) Bunlar da her imanlının yapabileceğidir. O da savm-ı salât, hacc-ı zekât ve kelimeyi şehadettir. Zekât ile hac zenginler içindir, namazla oruç kalıyor. Böyle kimselere, لَهُمْ مَغْفِرَةٌ günahlardan hatalardan Meğfirat-i İlâhiye var. وَرِزْقٌ كَرِيمٌ Kerim olan bir rızk ki murad olunan cennettir.

51- وَالَّذِينَ سَعَوْا فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِى اٰيَاتِنَا O kimseler ki سَعَوْا sa'y ediyorlar, cehd ediyorlar. Kur'ân'ın iptaline, dinin iptaline, lekelenmesine ve zayıflanmasına. Red ve iptaline çalışanlar,مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ işte bunlar ehl-i cehennemdir. Orada ebedi olarak kalacaklardır.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّآ اِذَا تَمَنّٰٓى اَلْقَى الشَّيْطَانُ **52-** فِٓى اُمْنِيَّتِهٖۚ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖۗ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌۙ

Bu âyet-i kerimede Hâlik-i Kâinât, Rasûl-û Ekrem'e iltifatını beyan ediyor. Buyuruyor ki; Ey Habibim her gelen peygambere, velilere şeytan ilkâat yapabilir. Eğer ki o ilkaat sonra tasrih olur fakat sana bu ilkaat da yoktur. İnsanların, beşerin vücûdu aynı şekilde halk olmuştur. Mü'min, münafık ve kâfirin de veli ile peygamberin de hepsi aynıdır. Şeytan ise her kalıba ilkaatını yapıyor. Şu hâlde Âdem Aleyhisselâm'a bile vesvese yapmış olduğuna göre, vesvese yapılamıyacak kimse kalmıyor. Böylece şeytan herkese vesvese ilkaatını yapar. Fakat burada fark nedir? Peygamberân-ı İzâm'a ilkaatını yaptığı gibi, o ilkaat derhal tashih olur. Evliyaya ilkaatı yaptığı zaman, biraz sonra tashih olur. Mü'minlere yaptığı zaman da bir süre sonra tashih olur. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e ise şeytan hiçbir zaman vesvese, ilkaat yapamadı. Niçin yapamadı? Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem üç yaşında iken, ilk evvel şakk-ı sadır vâki olduğu zaman, Cibril-i Emin onun kalbinde şeytanın taalluk ettiği mevcut olan yeri, kesip operasyonla alıp ortadan kaldırmıştır. Cibril-i Emin, Rasûl-û Ekrem'e demiştir. "Bundan sonra şeytan sana vesvese ilkaat yapamaz" buyurmuştur. Hatta Rasûl-û Ekrem buyurmuştur. **"Esleme şeytanû alâ yedihi"** Benim şeytanım elimle imân etti. **Felâ ye'muruni illê bi hayrin** Rasûl-û Ekrem ile diğer Peygamberan-ı İzâm'ın arasındaki fark budur. Şeytan, diğer peygamberlere ilkaat yapar tutturamaz, me'yûsen avdet eder yine bir şey yapamaz.

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhiveselem, وَمَآ اَرْسَلْنَا Göndermedik مِنْ قَبْلِكَ senden evvel مِنْ رَسُولٍ bir peygamber, وَلَا نَبِيٍّ hiçbir nebi göndermedik. (Nebi; tebliğe emrolunmayan. Rasûl; tebliğe emrolandır.) Bir Rasûl, bir peygamber göndermedik. اِلَّآ Gönderdiğimiz zaman, اِذَا تَمَنّٰى ne zamanki temenni ederler, Âllâh'tan bir şeyi isterlerse اَلْقَى الشَّيْطَانُ şeytan ilkâ eder. فِىٓ اُمْنِيَّتِهٖ Âllâh-û Teâlâ ise şeytanın ilkâ ettiğini izâle ve iptal eder. Şeytan ilkâ eder ki kıraatında, ûmniyyetinde, talebinde bir şey ki onu meşgûl eder. Yüzünü dünyaya çevirmek için, kalbine bir şey atar. Bir insan diyor ki "ben iki rek'at namazı sağlam kılacağım." Âllâhû Ekber der, başlayınca Fatihayı teemmülle okur, iki üç âyet. Ondan sonra bakıyor ki dünyadan hatırına bir şey geliyor. İşte bu, şeytanın vesvese ilkaatıdır.

Diğer bir misâl. Oturur güzel güzel zikrine devam etmek ister, niyeti zikirdir. Biraz devamdan sonra bir iki dakika geçince, zihnine başka şeyler geliyor. Bu hal, iyilere daha ziyade olur. Hırsız hangi eve girer? İçinde metâ olanlara. Metâ-ı mâlı olmayanın evine hırsız girmez. Şeytan, alt tabaka ile pek uğraşmaz, onlara gafletini yapmıştır. Üst tabakaya ilkaat yapıyor, tutturamıyor. Orta tabakadan biraz zor mal istiyor ki oradan aldatsın. Şeytan böylece ilkaat yapıyor, o kişiyi dünyaya kaydırıyor. Dünya ile meşgul eder ki o ibadeti faydasız yapsın. Bunun farkına vardığında istiaze yapmalı, Euzû-besmeleyi söylemek lâzım gelir. فَيَنْسَخُ اللّٰهُ Âllâh nesheder, iptâl eder مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ şeytân'ın ilkaatını. Kendine gelir, bakar ki şeytanın ilkaatıdır. "Eûzubillâhimineşşeytânirracim" der geçer. Bizim şeytan ile çaremiz, istiâzeden başka bir şey de-

ğildir. ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ Ondan sonra Cenâb-ı Allahın âyetlerini, alâmetlerini ilkâ eder embiyanın evliyanın kalbine. Şeytanın attığı gider, onlar da ibadetlerine devam ederler. وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ Âllâh ki müdebbir ve muslihtir, kuluna lâyık olanı bilir. Âlim'dir şeytanın ilkâatına. Hâkim'dir, ne lâzım ise onu yapar. Hüküm ve hikmet sahibidir.

53- لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِيْنَ فِى قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ ۗ وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيْدٍ

لِيَجْعَلَ İllettir مَا يُلْقِى الشَّيْطَانُ şeytân'ın ilkâ ettiği, dünyaya müteallik fikri, evliyanın hatta embiyanın kalbine. فِتْنَةً Onlara bir imtihan olarak yapıyor. Bu imtihanda Âllâh'a ilticâ ederse, imtihanı kazanıyor. لِّلَّذِيْنَ فِى قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ وَّالْقَاسِيَةِ قُلُوْبُهُمْ Kâlplerinde şek ve nifak hastalığı olanlar (müşriklerin kâlpleri gibi,) bunlara bir fitne olur ki Müslümanların arasından onlar tasfiye olsunlar. İnsanlar karmakarışıktır. Mü'min, münafık ve kâfir, hikmet-i İlâhiye olarak mevcuttur. Bunları tefrik etmek için, böyle imtihanların lüzumu vardır. Bu imtihanın neticesinde, hepsi yerli yerine tefrik olur. وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيْدٍ Nefsine küfür ile zulmeden, şikâk-ı be-id içindedir. Haktan uzak olan bir ayrılık içindedirler.

54- وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهٖ فَتُخْبِتَ لَهٗ قُلُوْبُهُمْ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ

وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ Bir de kendilerine ilim, (tevhid ve Kur'ân ilmi) verilenler. اَنَّهُ الْحَقُّ Bilsinler ki Kur'ân, Âllâh'tan inzal olmuş. Her kelimesi hak ve hakikat üzerine gelmiş مِنْ رَّبِّكَ Rab-

binden. فَيُؤْمِنُوا بِهِ İmânına devam eder, imân kuvvetlenir, فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ kâlpleri mut'mein olur. Bu fitnelerden, imtihandan çıktığı zaman imân, kâlbinde daha kuvvetli olur. İmtihanı kaybeden daha aşağıya düşer. Daha aşağı olan ehl-i cehennem olur, o şikaktadır. İmtihanı kazanan, yüksek derecede olanlar da temiz olur. İmânları daha ziyâde kuvvetlenir. وَإِنَّ اللهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا imân sahiplerini hidâyete getirir. إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Doğru yola hidâyet edicidir, doğru olan yol ki İslâmiyet'tir. İlm-i İlâhi'de imân sahibi olanları, Âllâh CelleCelâlûhû dünyada da onu İslâmiyet yolu üzerine çekiyor. Bununla beraber ihtiyar iledir, ihtiyarın tesiri vardır.

55- وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ Ehl-i küfür de şek ve şüphede kalır. مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً Saat; kıyâmetin ismidir. Kendilerine ansızın o saat, (ölüm saatı veya kıyamet) yahut (kendileri için hayır yönünden) kısır bir günün azabı gelinceye kadar أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ yahut akim olan, müşkil mühim olan bir günün azabı gelir ki (Bedir vak'asına işaret ediyor.) Bu azap günü gelinceye kadar şüphede kalır. Mü'min olanlar ise Âllâh'a mûti olur. Âllâh, onu doğru yola çeker. Kâfir olanlar ise şek ve şüphesine devam eder. Ya ölünceye kadar ya da azap çekip de Bedir vak'asında telef olduğu gibi.

56- اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ Mülk, servet, kıyamet günü (her hüküm) Âllâh-û Teâlâ'nındır. يَوْمَئِذٍ kıyamet günü demektir. يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ Mü'minler-le kâfirler arasında, hakla O hükmeder. فَالَّذِينَ اٰمَنُوا İmân eden, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imânını âmal-i sâliha ile takviye ve tezyin eden فِى جَنَّاتِ النَّعِيمِ Nimetli cennettir. Zâten cennet nimet yeridir. On-lar, Naim cennetlerinin içindedirler.

57- وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا Kâfir olup da âyetlerimizi inkâr eden-ler yok mu? فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ Onlar için de zelil edici azâb-ı şedid vardır.

58- وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوٓا اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Onlar ki Âllâh yolunda, Âllâh'ın rızası için hicret etmişler. (Burada işaret edilen Mekke'den, Medine'ye hicret etmişler.) Bu hicret, Mekke'nin fethinden sonra kaldırılmış oluyor. Diğer hicret ise âmâl-i seyyieden, âmâl-i haseneye hicret etmek veyahut seyyiatı terk edip hasânata devam etmek. Tev-be ve istiğfar etmek ise kıyamete kadar bakidir. ثُمَّ قُتِلُوا Ondan sonra şehit olanlar. (Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nûzulü. Ashab-ı Kirâm'ın bazıları, Rasûl-û Ekrem'e müracaat ettiler. "Bizden şehit olanlar, (âyet onlar hakkında nâzil oldu) onlar derece buldular,

bizler acaba geri mi kaldık? Biz mahrum mu kalacağız?" dediler.) Buyuruyor ki; O kimseler ki hicret ettikten sonra, hicretten sonra ister قُتِلُوا şehit olsun اَوْ مَاتُوا yahutta eceliyle vefat etmiş olsun. Mademki hicret etmiş, evvelâ imân etmiş, لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا Âllâh CelleCelâlûhû (rızk ve hasen cennettir.) Âllâh, rızk-ı hasen ile rızıklandırır. وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ Rızıkların hayırlısını ihsan eden Âllâh'tır.

59- لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا Âllâh CelleCelâlûhû onlara bir medhale, bir yere dâhil edecek ki orası Cennet'tir. يَرْضَوْنَهُ Razı olacak kadar yani onun fevkinde, zihinlerine başka bir şey gelmez ki ondan razı olmasın. وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ Âllâh, onların niyetini bilir. Bu maksatlar üzerinde onlara iltifat ihsan eder.

60- ذٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

ذٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ El emru ذٰلِكَ Emr-i İlâhi budur. Mü'minlere ni'met-i Cennet, kâfirlere azab-ı nikmet. وَمَنْ Her kim ki عَاقَبَ cezalanırsa; بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهٖ zâlimin birisi, birine zulüm etti. O mazlum zulüm gören, zâlime mukabele olarak dengi ile karşılık verdi. Mukabele edince tamam oldu, ödeşmiş oldular. Tekrar o zâlim, mazluma zulüm yaparsa, ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ sonra yine tecavüz görürse, لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ Âllâh CelleCelâlûhû yine imkân verir yardım eder. Âllâh, ona mutlaka yardım edecektir. اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ

Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'minlerin hatalarını mübalağa ile afiv ve mağfiret eder.

Kur'ân-ı Kerim, muhtelif vesilelerle bağışlamanın üstünlüğünü ifade buyurmuş. İmân ve ahlâk timsâli olan takva sahiplerinin belli başlı sıfatlarından biri olarak kabul etmiştir. Ancak yukarıdaki âyet gösteriyor ki affetmek, uyulması mecburi bir emir değildir. Böylece Kur'ân, zulme uğrayan bir kimsenin buna karşılık verme hakkını mahfuz tutmuş. Bununla beraber, kötülük edene ettiği kadarıyla karşılık vermek yani suç ve ceza dengesini muhafaza etmek gerektiğine de özellikle işaret buyurulmuştur.

61- ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ Bu nusret, mazluma yardım etmek. Böylece (Âllâh,) haksızlığa uğrayana yardım edecektir ve buna kadirdir. Çünkü Âllâh, geceyi gündüze ve gündüzü geceye idhal eyler. وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ Şu halde muhakkak ki Âllâh, hakkıyla işiten ve görendir.

62- ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ

ذٰلِكَ Âllâh CelleCelâlûhû yardıma muktedirdir. بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ Âllâh, hak ve sabit üzerinedir. Âllâh'ın gayrı, مَا يَدْعُونَ müşriklerin Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp da O'nun dışındaki taptıkları ise batıldan başka bir şey değildir. وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ Hâlik-i Kâinât, her şeyden âlidir. Kudreti her şeye kâfidir, her şeyden büyüktür.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ۚ -63

اَلَمْ تَرَ Görmez misin ki bakınız ey muhatab. Bu kudret-i kuvvete sahip olan Âllâh, O'nun huzurunda emrini kırıp da kuluna zulüm eden kimse, va'dettiği halde o zâlim'in cezasını vermez mi? اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Âllâh-û Teâlâ, gökten yağmur indirir. فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً Bu sayede yeryüzünde otlar biter, yeşillik olur. اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ۚ Âllâh-û Teâlâ, kulları hakkında pek lütufkâr ve her hallerinden haberdardır.

لَهُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ۚ -64

لَهُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ O'nun mülküdür. Âllâh-û Teâlâ, her şeyden gani ve hakkıyla hamdolunmaya layıktır. O'na ibadet etmek için niye emir ediyor? Kullarına merhamet etmek için, Rahmet-i İlâhiye'nin zuhuru için emrediyor.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۗ وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ -65

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ Görmez misin ki Âllâh-û Teâlâ, yeryüzünde ne varsa hepsini size müsahhar etmiş, hizmetinize vermiş. وَالْفُلْكَ تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۗ Emri (kanunu) uyarınca denizde yüzen gemileri, sizin hizmetinize verdi.وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۗ Göğü de kendi izni olmadıkça, yeryüzü-

ne düşmekten korur. Bu kudret sahibi olan Âllâh! Zâlim zulüm yaparsa, ona cezasını vermeye kudreti yetmez mi? اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, insanlara mübalağa ile merhamet sahibidir.

66- وَهُوَ الَّذِى اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ

وَهُوَ الَّذِى اَحْيَاكُمْ O Âllâh ki size hayat verdi. ثُمَّ يُمِيتُكُمْ Zamanı geldiğinde de sizi öldürür. ثُمَّ يُحْيِيكُمْ Tekrar kabirden çıkarır da hayat verir. اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ İnsan gerçekten nankördür. (Âllâh-û Teâlâ'nın nimetlerini münkirdir.)

67- لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُسْتَقِيمٍ

لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem. Her ehl-i din için, her zamanda biz bir şeriat, mensek, nüsük, ibadet etsinler diye bir din şeriat verdik. هُمْ نَاسِكُوهُ Onlar, o ibadetle meşgûl olurlardı. Her zamanda bir peygamber gönderdik. O zamanın insanları, o peygambere gelen kitap ile ibadet ederdi. فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْاَمْرِ Artık din işlerinde seninle nizâ etmesinler. (Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; birisi huzur-u saadete geliyor. Efendim diyor. Bizim kestiğimiz helâldir. Bir hayvan öldüğünde kim öldürüyor onu? Âllâh öldürüyor. Âllâh'ın öldürdüğü haram olur da murdar olursa, bizim keserek öldürdüğümüz niye helâl olur? Böyle yersiz bir sual. Seninle münazaada, onlara cevap verme ki nizâya sebep olur. Yâni hitabımız onlara olmadığı için, sen onlara cevap verme. Sen cevap vermezsen sûkut etmeye mecbur olur.

وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ Halkı, Rabbinin dinine, tevhid ve ibadetine davet et. اِنَّكَ Muhakkak sen لَعَلٰى هُدًى مُسْتَقِيمٍ hidâyet, müstekim din üzerindesin. Sen vazifene devam et, onlar gelirler de böyle saçma sualleri sordukları zaman, cevap vermeye lâyık değildir. Küfr-ü inadiye cevap vermek daha ziyade genişler artar. Çünkü niyeti bozuk olduğundan sualde maksat var, hulûs yok. Onu konuşturmamak lâzım, konuşturmamak için de cevap vermemek icap eder.

68- وَاِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ

وَاِنْ جَادَلُوكَ Şâyet (din işlerinde) seninle mücadele ederlerse فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ söyle. Âllâh, âlimdir sizin yaptığınızdan. Âllâh-û Teâlâ, ne yapmakta olduğunuzu çok iyi bilir, dersin.

69- اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Âllâh CelleCelâlûhû aranızda, sizinle Mü'minlerin arasında kıyamette hükmünü izhar eder. Mü'minler cennete, kâfir olanlar da cehenneme gider. فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ Sizin ihtilaf ettiğiniz umûr-u dinde, Âllâh hükmünü verir.

70- اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِنَّ ذٰلِكَ فِى كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ

اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ Bilmez misiniz ki Âllâh, göklerde ve yerde her şeyi bilir, hiçbir şey Âllâh'tan gizli değildir. اِنَّ ذٰلِكَ فِى كِتَابٍ Bütün kâinat ve mevcudat Levh-i Mahfuz'da kayıtlıdır. اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ Gerçekten bunları bilmek, Âllâh-û Teâlâ'ya göre pek kolaydır.

71- وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ Onlar Âllâh'ı bırakıp, Âllâh'ın kendisine hiç-bir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا Öyle bir şeye ibadet ederler ki ellerinde bir delil hüccet yok (Küfr-ü inadinin kapısını açmamak ve cevap vermemek lâzım gelir.) وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ Zalimlerin bir yardımcısı yok. Âllâh, onlara müstahak oldukları azabı verir. Azaplarını men edecek hiçbir yardımcı yoktur.

72- وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَٰلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا Ne zamanki âyât-ı beyyinat okundu münkirlerin yanında, âyetleri işittiklerinde تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ o kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk, inkârlarını çehrelerinden anlarsın. يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar. Bu dinin mesailini söyleyenler, halkın nazarında, imansızlar için büyük bir düşman addediliyor. قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَٰلِكُمُ النَّارُ De ki; Size bundan, (bu öfke ve huzursuzluğunuzdan) daha şer, kötü olanını haber vereyim mi? İleride cehennem azabı var. وَعَدَهَا اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا Âllâh, bu cehennemi va'detmiş kâfirler için. وَبِئْسَ الْمَصِيرُ Ne fenâ, çirkin varış yeridir o cehennem.

73- يَـٰٓاَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهٗ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَّخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا لَهٗ وَاِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ

يَـٰٓاَيُّهَا النَّاسُ Ey insanlar, (Âllâh'a imân etmeyenler!) ضُرِبَ مَثَلٌ Bir misâl irâd olundu, dinleyiniz. فَاسْتَمِعُوا لَهٗ Size bir misâl verildi. اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ Sizin, Âllâh'tan gayri olarak ibadet ettiğiniz putlar, لَنْ يَّخْلُقُوْا ذُبَابًا ibadet ettiğiniz putların hepsi bir yere toplansa, bir sinek bile halk edemezler. وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا لَهٗ Eğer hepsi ittifak etseler, gelin sinek halk edelim deseler, yapabilirler mi? وَاِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ Ve şayet sinek onlardan (üzerlerine sürülü güzel kokulu maddelerden) bir şey kapıp alsa, onu da geri alamazlar. ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ Tâlib de matlub da zayıftır. İsteyen de aciz, kendinden istenen de!

Rivayet olunur ki; Müşrikler putlarını cevahirle süsler, üzerlerine safran ve güzel kokular sürerler ve önlerine yemek koyarlardı. Fakat sinekler, bunlara musallat olur. Tabi putlar kendilerini, sineklerin tasallutundan kurtaramazlardı.

74- مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ Âllâh-û Teâlâ'nın hakkı ile kadrini takdir etmemişler, tazim etmemişler. Aciz olan bir putu, O'na şerik yapmışlar. اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ Âllâh CelleCelâlûhû, hiç şüphesiz kavidir, herkesten kuvvetlidir. Her gâlibin galibidir, yegâne gâliptir.

75- اَللّٰهُ يَصْطَفِىْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌۢ بَصِيْرٌ

اَللّٰهُ يَصْطَفِى مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ Âllâh-û Teâlâ, (peygamberlere tevassut için) meleklerden ve (nâs-ı dâvet için) insanlardan peygamber intihab eder. اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, onların sözünü işitiyor. Basirdir, hallerini görüyor.

76- يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ Âllâh-û Teâlâ, onların önlerinde yaptıklarını görür, arkalarındakini de bilir. وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ Her şey Âllâh'a rucû eder.

77- يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا Ey imân eden Mü'minler, rüku-a secdeye yâni namaza. (Niçin rûkû secdeyi telkin etmiş? Çünkü namazın en mühim cüzleridir.) Ey Mü'minler, Âllâh'ın azametine karşı namaza devam ediniz, başınızı rukû ve secdeye koyunuz. وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ Rabbinize halis olarak ibadet ediniz. وَافْعَلُوا الْخَيْرَ Namazdan başka da hayır işleyin. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ Felâhın yolu budur, onunla felâh bulursunuz.

Bu âyet okununca Secde-i Tilâvet, lâzım gelip gelmeyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.

Bu âyette secde olmadığını söylemişlerdir ve buradaki secde, rükû ile beraber zikredilmekte. Ondan murâd, namaz secdesidir demişlerdir. Süfyân-i Sevri ile Hanefi imamlarının kavli budur.

78- وَجَاهِدُوا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ هُوَ اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ

مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ اَبِيكُمْ اِبْرٰهِيمَ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِى هٰذَا
لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

وَجَاهِدُوا فِى اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِهٖ Mücadele ediniz Âllâh için, Âllâh yolunda. Hak cihâdla (bütün kudretinizi sarfederek temiz kâlp ve iyi niyetle) cihâd eyleyin! Nefse karşı cihâd, cihâd-ı ekberdir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Uhud cihadından avdet buyurduğu zaman, **"Race'nê minel cihadil esgar ilel cihâdil ekber"** İnsanlara karşı olan cihad, cihâd-ı esgardır. Nefse karşı olan cihâd, şeytana karşı olan cihâd, cihâd-ı ekberdir. هُوَ اجْتَبٰيكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû, sizi ihtiyar etti bu dine. Ne güzel sizi ihtiyar etti, kendi Habibine tâbi olarak. وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ Din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi. مِلَّةَ اَبِيكُمْ اِبْرٰهِيمَ Babanız İbrahim Aleyhisselâm'ın dinine verdiği gibi, dininize genişlik verdi. هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِمِينَ O gerek bundan önceki kitaplarda, gerekse bu (Kur'ân'da) size Müslümanlar adını verdi. مِنْ قَبْلُ وَفِى هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ Böyle yapınız ki kıyamette, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem şehâdet etsin size. Peygamber size şahid olsun, siz de bütün insanlara şahit olasınız. وَتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ Siz diğer insanlar üzerine şahit olursunuz. Rasûl-û Ekrem de size şahit olur. فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ Öyle ise namazı kılın, zekâtı verin, Âllâh'ın emrine yapışınız. هُوَ مَوْلٰيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ Bütün işlerinizde O'na tevekkül ve O'nun yardım ve nusretini niyaz edin ki Mevlânız O'dur. (Mevlâm ve yardımcım ancak Âllâh'tır diyenlere) O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır.

سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٢٣﴾ MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Bu sûre-i celile Mü'minler hakkında olduğu için, Mü'min-i Kâmil, iflâh olan Mü'minler hakkında olduğundan sûrenin ismini de Mü'minûn sûresi buyurmuşlar.

Bu sûre-i celile; 118 ayet, 1840 kelime, 4800 harften ibarettir. Kâmil olan, fevz-i necata nâil olan Mü'minleri beyan ediyor. Ama daha olmadı, ahirette bu hal olacaktır.

Adetâ o derecedir ki olmuş gibidir. Eğer ki iflâh, necat, refah, fevz hepsi kıyamettedir. Fakat o kadar ki vâki olmuş, vuku bulmuş, olmuş gibidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۙ

قَدْ اَفْلَحَ Yâni 'hâze ey zafera bi maksûdihim' maksadına nâil oldu, iflâh oldu الْمُؤْمِنُونَ ۙ Mü'minler. Mü'minler ki Âllâh'a, Rasûlullah'a, Kur'ân'a iman edenler maksadına nâil oldular, beyan ediyor maksadına nâil olanları.

2- اَلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۙ

اَلَّذِينَ O kimseler ki هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ۙ Namazlarında huşû

üzerindedirler, korku ve mütevâzû tevâzû ile ifâ ederler. Huşûdan zâhir ve bâtın murattır. Huşûnun zahiri budur ki namazını âdâb-ı erkânı ile ifâ eder, sağa sola etrafa bakmaz. Huzur ile ikâme eder. Huşûnun bâtını ise Azamet-i İlâhiye'yi kalbinde istihzar eder, mümkün olduğunca dünya umurunu kalbinden çıkarır. Dünya umurunun kalpten çıkarılması kolay bir şey değildir. Azimle başlar devam ederse yavaş yavaş olur, mümkündür. Eğer olmayacak olsaydı bunu bize teklif etmezlerdi. İnsan namaza kalktığında tasavvur edecek ki ben, Âllâh'ın huzuruna çıkacağım. Namaza durduğu zaman sağında cennet, solunda cehennem, karşısında Âllâh CelleCelâlûhû. Âllâhû Ekber dediği zamanda, nasıl ki bir hayvanı keserler de bu dünya ile alâkası kalmaz, bu âlemden öbür âleme gider. Bu âlemden alâkası kesilmiş de öbür âleme gitmiş gibi olur. Böyle tefekkür ederse, Âllâh'ın huzurunda olduğunu idrak eder. Cenâb-ı Hak ile konuştuğunu, O'na hitap ettiğini tefekkür ederek kalbinde tutmak, muhafaza etmek lâzım gelir. Böylece manevi olan huşû yerine gelmiş olsun. Bu şekilde mücadeleye devam eder. Cenâb-ı Hak, yedi şartı sıra ile beyan ediyor. Birincisi namazlarını huşû ile ifâ eden. İkincisi de

3- وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

Legıv; mülga olan kelâm, kıymetsiz olan sözler. Dünya ve ahirete faydası olmayan sözlerden i'raz eder arka çevirir. Hadislerde de geçtiği gibi, Müslümanın hâli nasıl olmalı? Dine ve dünyaya faydası olmayan şeyleri bırakmalıdır.

4- وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ

Ve üzerlerine borç olan zekâtı yerine getirirler. (Zekât, Medine-i Tahire'de hicretin ikinci senesinde farz olmuştur. Bütün malda zekât olmuyor. Ticaret mâlı, nakit olan altın, gümüş, şeriatın nazarında para, altın ve gümüştür. Sonra kût olanlar; buğday, arpa, pirinç, hayvanlardan ise deve, sığır, koyun olmak üzere dört kısımdır. Köyleri, apartmanları, fabrika ve makineleri var alıp satılmayan, yalnız geliri, icarı olanların, gelir ve icarlarından zekât verilecektir.)

5- وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ

Kendini haramdan muhafaza edenler. İffetini, ırzını, elini ve gözünü haramdan muhafaza edenler.

6- اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ

اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ Ancak aile zevcelerine yahut اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ yeminleri mülk ettiği cariyeleri. (Cariye olma şartı ise; Cariye Müslüman olacak, iddeleri bitecek. Ondan sonra bir hürreyi alacak miktar para veya malı bulunmadığı takdirde, bir de zinaya gitmek ihtimalinden korktuğundan sebep cariyeyi alacak, o zaman müsaade var. Yoksa doğrudan doğruya cariyeyi alma müsaadesi yoktur.) Cariyeyi de aldıktan sonra câizdir, فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ bunlarla beraber bulunmak levm edilmez. Çünkü şeriat cevaz vermiş, müsaade etmiştir.

7- فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ

فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ Ailesi ve cariyeden başka birisini talep ederse, meselâ Acemlerde mut'a var. İstimnâ bil-yed, var buna benzer şeyler, bunların hepsi de haramdır. فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ Kim

bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar haddi aşan kimselerdir. (Acemler, muayyen bir gün, ay veya sene için evlenirler, buna mut'a derler. Onlarca bu câizdir. Fakat dinimizde bunlar yoktur.)

Bu âyet-i celilede, istimnâ bil-yed'in haram olduğuna delâlet vardır. Sâid bin Cübeyr; "Âllâh-û Teâlâ, istimnâ eden bir kavme azab etti" demiştir.

8- وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ

Yine onlar, (o Mü'minler) ki emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler.

Emanet, yalnız mala münhasır değildir. Bütün şer'i teklifler, hukukullah, kul hakları, vekâletler, velâyetler ve memuriyetler emanetler cümlesindendir.

Ahid de gerek Âllâh-û Teâlâ ve peygamberlerine ve gerek halkla yapılan mukaveleler ve taahhütlere şamildir.

9- وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ

Ve namazlarına (vaktinde, şartlarına ve adabına riâyet ederek) devam ederler. (İkinci âyette namazlarını korkarak huşû ile ifâ edenlerden bahsetti. Burada ise vaktinde muhafaza, namazlarına devam edenlerden bahsediyor.)

10- أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ

أُولَٰئِكَ İşte asıl bunlar, makbul olan bu yedi sınıf, هُمُ الْوَارِثُونَ bu sıfatlara muttasıf olanlar, o vârislerdir.

11- الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

اَلَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْفِرْدَوْسَ (Evet) Cennetlerin en yükseğine, Firdevs'e vâris olan bu kimseler هُمْ فِيْهَا خَالِدُوْنَ orada ebedi kalırlar.

Bir hadis-i şerifte; Bir kimsenin iki menzili vardır. Bir menzili cennette ve bir menzili ateştedir. Ne zaman ölüp de ateşe girerse, Cennetteki menziline cennet ehli vâris olur" buyurulmuştur.

"Mü'min ve kâfirden her birinin iki menzili vardır. Biri cennette ve biri cehennemdedir. Mü'min cennetteki menzilini yapar fakat kâfir yıkar, Cehennemdeki menzilini yapar" denilmiştir.

Bu yedi sıfat ahlâk, cennetlik olanların ahlâkıdır. İflâh olur, fevz-i necat, zafer bulur maksadına. Ehl-i cennet olur, bu yedi ahlâka sahip olanlar.

Bu yedi cennetlik sıfatı, ahlâkı beyan buyurduktan sonra bil-münasebe olarak, Halik-i Kâinat azametini beyan ediyor, kudret-i İlâhiye dâhilinde olduğunu bildiriyor.

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki;

12- وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِيْنٍ ۚ

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ Biz Azimüşşân, insanları halk ettik. (Âdem Aleyhisselam'ı) مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِيْنٍ ۚ çamurun hülasa ve safvetinden halk ettik. Bir özden yarattık.

13- ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِىْ قَرَارٍ مَكِيْنٍ ۖ

Sonra onu, emin ve sağlam bir karargâhta (rahimde) nutfe haline getirdik.

14- ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ

عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ ؕ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ ؕ

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً Sonra nutfeyi, bir kan pıhtısı haline getirdik. فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً Müteakiben bu kan pıhtısını da bir lokmacık et yaptık. فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا Bu bir lokmacık eti, kemiklere (iskelete) çevirdik. فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا Ondan sonra üzerlerini etle örttük, kapladık. ثُمَّ اَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ ؕ Bilâhare ona, nefh-i ruh geliyor. Onu bambaşka bir mahlûk olarak teşekkül ettirdik. فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ ؕ Münezzehtir Âllâh CelleCelâlûhû, Halîkların mukaddiminlerin ahsenidir, hiç kimse onun gibi değil.

15- ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُوْنَ ؕ

Ey Ben-i Âdem, اِنَّكُمْ sizler bu acip olan safhalardan geçerek dünyaya geliyorsunuz. Bu yoldan geldikten sonra da لَمَيِّتُوْنَ ؕ ecel geldiği zaman öleceksiniz.

16- ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُوْنَ

Sonra da şüphesiz sizler, kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.

17- وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ۖ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِيْنَ

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ Biz Azimüşşân, halkettik sizin üstünüzde görüyorsunuz yedi yol gökleri ki meleklerin yoludur. وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِيْنَ Yarattıklarımız, mahlûkatın halkından ahvalinden gafil habersiz değiliz. Onların yaptıklarını hayır ise hayır, şer

ise şer olarak tespit ediyoruz ve nihayet buna göre mükâfat ve mücâzat olurlar.

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ فِى الْاَرْضِ ۖ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُوْنَ ۚ -18

وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Biz Azimüşşân, semâdan takdir ettiğimiz miktarda yağmur indirdik. بِقَدَرٍ İhtiyaç olduğu kadar فَاَسْكَنَّاهُ ve onu yerde iskân ettik. فِى الْاَرْضِ Yeryüzünde وَاِنَّا biz buna muktedir olduğumuz gibi, عَلٰى ذَهَابٍ بِهٖ لَقَادِرُوْنَ ۚ şüphe yok ki bizim, onu gidermeye de elbet gücümüz yeter, kadiriz.

Mukadder miktardan murâd; faydası çok, zararı az yahut halkın ihtiyacına göre demektir. İhtiyaçtan fazla olanı iskân ederiz yani onu gölcüklere biriktiririz. Yaz günlerinde yağmur kesilince, halk bunlardan faydalanırlar. Suyu iskân etmekten, yeraltında biriktirmek de olabilir. Bu su, çeşme ve pınarlarla yeryüzüne çıkar. Bütün sular gökten iner. Kıyamete yakın Kur'ân, ilim, Hacer-i Esved ve Makam-ı İbrahim gibi şeylerle birlikte, bazı nehirlerin sularının da kaldırılacağı haberde vârid olmuştur. Gidermekten murâd da budur.

فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهٖ جَنّٰتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ۙ -19

فَاَنْشَاْنَا Biz halkettik لَكُمْ size, بِهٖ bu su ile جَنّٰتٍ bağlar bahçeler. مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ Böylece yağmurun sayesinde, sizin menfaatiniz için hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. (Hurma ve üzüm kut'dur. Bir insan başka bir şey, ekmek yemek yemeden yalnız hurma ve yalnız üzüm yemek suretiyle yaşayabi-

lir.) لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ O bahçelerde bir çok meyveler vardır ki siz onlardan yersiniz.

20- وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ Tûr-ı Sinâ'da, Sinâ dağında yetişen bir ağaç da halkettik. O ağaç ki zeytin ağacıdır. Tufandan sonra ilk çıkan ağaç budur. Zeytin ağacının 3000 sene kadar yaşadığı vâkidir. تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ Bu ağaç, hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık edecek zeytin verir. (Zeytinin, 70 adet menfaatini saymışlar.)

21- وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً Hayvanlarda da (deve, sığır, koyun ve keçide) sizin için elbette ibretler vardır. نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا Onların karınlarındakinden (yani aldıkları besinleri süt haline getirerek, bunu) size içiririz. وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ Ve onlardan daha birçok menfaatlar temin edersiniz, وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ayrıca etlerini de yersiniz.

22- وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ

Onların üzerine de gemilere de yüklenir (ve yükünüzü yükletir) siniz. Bunların hepsi, size Cenâb-ı Hak'kın nimetleridir. Âllâh'ın vahdaniyetine iman ediniz ki bu nimetler devam etsin.

23- وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ Biz Azimüşşân, Nûh Aleyhisselam'ı gönderdik (peygamber olarak) kavmine. فَقَالَ Nûh Aleyhisselam, kavmine dedi; يٰقَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ "Ey kavmim, yalnız Âllâh'a kulluk, ibadet ediniz. مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ O'ndan başka Ma'bûdun bilhak, ilâhınız yoktur. اَفَلَا تَتَّقُوْنَ Niçin Âllâh'tan korkmuyorsunuz da başkalarını Âllâh'a şerik yapıyorsunuz?"

Bunlar Nûh Aleyhisselam'ı dinlemediler, dinlemediklerinden dolayı azap geldi ve nimetlerden mahrum kaldılar.

24- فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ۭ وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ مَلٰۗىِٕكَةً ۚ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَاۗىِٕنَا الْاَوَّلِيْنَ ۚ

فَقَالَ الْمَلَؤُا Milyan; dolu meclis demek. Nûh Aleyhisselam'ın zamanında memleketin eşrâfı dediler ki. الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ Kavminin içinden kâfir olan ileri gelenler dediler ki; مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ "Bu Nûh Aleyhisselam ancak sizin gibi bir insandır, beşerdir yiyip içiyor. Öyle ise يُرِيْدُ اَنْ يَّتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ ۭ Size üstün ve hâkim olmak istiyor. وَلَوْ شَاۗءَ اللّٰهُ Eğer onun dediği doğru olsaydı. لَاَنْزَلَ مَلٰۗىِٕكَةً ۚ Âllâh-ü Teâlâ, meleklerden peygamber gönderirdi.مَا سَمِعْنَا Biz işitmedik, بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَاۗىِٕنَا الْاَوَّلِيْنَ ۚ geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık. Onun için, bunu biz dinlemeyelim.

25- اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوْا بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ

اِنْ هُوَ Yok! Bu Nûh, اِلَّا رَجُلٌۢ بِهٖ جِنَّةٌ o, cinnet getirmiş bir adamdır, başka bir şey değil. فَتَرَبَّصُوْا İntizar ediniz. بِهٖ حَتّٰى حِيْنٍ Öyle

ise, bir süreye kadar ona katlanıp (durumu) gözetleyin bakalım (yani ölünceye kadar.)

Bu sözler, Nûh Aleyhisselam'ın kulağına gidiyor.

26- قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ

(Kavminin imanından me'yûs olan Nûh Aleyhisselam.) Yâ Rabbi, dedi. Kavmimin beni tekzip etmelerine karşılık, (va'dettiğin azabı incâz buyurmak suretiyle) bana yardım et.

27- فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ ۚ وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ

فَاَوْحَيْنَآ اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا Bunun üzerine, biz de Nûh Aleyhisselam'a şöyle vahyettik. Gözlerimizin önünde, (muhafazamız altında) ve bildirdiğimiz şekilde o gemiyi yap. وَوَحْيِنَا Vahyimizle, emrimizle gemiyi yap. فَاِذَا جَآءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ (Azab) emrimiz gelip de o tennur, (tendur yani fırın) kaynamaya başladığı zaman! Ateşin feveran etmesi; bundan istidlâl edildiğine göre Nûh Aleyhisselam'ın gemisi, ateşin kaynattığı su buharı ile gidiyordu. Bir gün hanımı gelip "efendim" diyor. "Tendurda ateş feveran ediyor" deyince, Nûh Aleyhisselam o zaman "öyle ise vakit geldi" diyor. Nûh Aleyhisselam ve mahiyetindekiler, derhal gemiye binmişlerdi. فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ Gemiye her çeşit hayvanlardan erkek dişi, birer çift ile وَاَهْلَكَ kendi ehlini de, ehl-i iman edenler, yani üç oğlu, üç gelin iman etmiş. 72 de ümmeti vardı, kendi ile bir de ailesi vardı. (Toplam 80 kişi)

اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ İllâ kavlimiz azap ile sebkat eden ki senin oğlundur, Kenan geri kalacaktır. وَلَا تُخَاطِبْنِى Bana hitap, rica etme. (Çünkü peygamberdir, halkın boğulmasını işitince kalbi rahmete gelir ve Cenâb-ı Hak'ka duâ eder. Cenâb-ı Hak, peşinen haber veriyor. Onların suda boğulmalarından dolayı kalbin acımasın ve bize bu yüzden dua edip yalvarma diyor.) Ya Nûh! Benden rica etme, اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا onlar ki nefislerine zulm etmişlerdir, onlar muhakkak suda boğulacaklardır.

28- فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰالِمِينَ

فَاِذَا اسْتَوَيْتَ Sen ve seninle beraber, yanındakilerle birlikte gemiye bindiğin zaman, اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ "fekul" söyle gemiye girerken ve çıkarken, الْحَمْدُ لِلّٰهِ hamd-û senâ Âllâh'a mahsustur. الَّذِى نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰالِمِينَ Zalim, kâfir olan kavimden bizi halas eden Âllâh'a hamd-û sena olsun, de.

29- وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ

وَقُلْ رَبِّ Söyle gemiden indiğin zaman. De ki; "Ya Rabbi, اَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبَارَكًا mübarek bereketli bir yere, mekâna bizi indir. وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ İndirenlerin en hayırlısı sensin, Yâ Rabbi.

Biz de bir yere gittiğimiz zaman, bu ayet-i kerimeyi رَبِّ اَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ olarak duâ makamında okumalıyız.

Bir belâ ve zarardan da kurtulduğumuz zaman اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى

نَجِّينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ okumalıyız. Bu da bize, Cenâb-ı Hak tarafından telkindir. Böyle söyleyiniz.

30- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ

اِنَّ فِى ذٰلِكَ Şüphesiz ki bunda, (Nûh Aleyhisselam'ın kıssasında, kâfirlerin helâk ve Mü'minlerin halas olmalarında basiret sahiplerine) لَاٰيَاتٍ birçok ayetler (ibretler) vardır. Bütün bunlar neyle oldu? Bir peygamberin emrini tutmamak helâk olmaya sebeptir. Onlardan sonra da onların vekilleri vardır. Onların kalbini rencide etti mi elbette felâket hazırdır.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi KaddesÂllâhû Sırrahûlaziz buyuruyor. Bir ehl-i dil, bir Ehlûllâh'ın kalbi rencide olmadan, Âllâh bir kavmi rüsva etmez. Ehl-i dilin başında Peygamberan-ı İzam'dır, sonra Evliyâullah'tır. Bunların kalbi rencide olduğu zaman elbette bir belâ gelir.

Nûh Aleyhisselam'ın kıssasında dikkat edilirse azim deliller var. وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ Onları, biz iptilâ ettik, imtihan ettik. İptilâ; imtihan mânâsınadır. Bu Nûh Aleyhisselam'ın kavmini iptilâ eden biziz. İptilâ imtihandan çıkmadılar, suda gark oldular.

Bu ümmet, Ümmet-i Muhammed merhunedir. Çünkü Cenâb-ı Hak, bizden evvel birçok kavimleri böyle imtihan etmiş. Onları böyle bize numune olarak gösteriyor.

31- ثُمَّ اَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ

Nûh Aleyhisselam'ın kavminin helâkinden sonra, ثُمَّ اَنْشَأْنَا

مِنْ بَعْدِهِمْ onlardan sonra inşa ettik, halkettik. قَرْنًا اٰخَرِينَ diğer karınlar. Karin; mukârin, birbirinin arkasında gelen kavimler, bir başka nesil getirdik.

32- فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ

Emrediyor Cenâb-ı Hak. Biz, onlara فَاَرْسَلْنَا gönderdik فِيهِمْ onlardan رَسُولًا bir peygamber, مِنْهُمْ onların cinsinden. (Bu ayette ne kendisinin ne de kavminin adı verilmeyen bu peygamber, bazı müfessirlere göre muhtemelen Hûd veya Salih Aleyhisselam'dır.) O da onlara, Cibril-i Emin'in telkinatı, peygamberin lisanı ile dedi ki; اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ Âllâh'a ibadet ediniz, Âllâh'ı tevhid ediniz, ibadeti yalnız Âllâh'a yapınız. مَا لَكُمْ Yoktur size مِنْ اِلٰهٍ bir mabûd غَيْرُهُ Âllâh'tan başka. Âllâh'tan başka bir mabûd yok, öyle ise ibadeti yalnız O'na hasrediniz. اَفَلَا تَتَّقُونَ Ey insanlar, niçin Azab-ı İlahi'den korkmuyor da iman etmiyorsunuz? Hâlâ Âllâh'tan korkmaz mısınız?

33- وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مَا هٰذَآ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ Melê; cemaat demek, hükümdarın has cemaatı. Hükümdar, onların emri ile olur yahut hükümdar onlarla beraber olur. Kavm-i Hûd'dan olan bu cemaat, الَّذِينَ o cemaat ki كَفَرُوا iman etmediler, وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ ahiret gününe de inanmadılar. وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Etraf; terfi etmek, terf-i refah,

refaha yetiştirmek. Biz ise bu kişileri refah ile nimetlendirmiştik dünya hayatında. Böyle olduğu halde bu kişiler, bizi tekzib ediyorlar. Onlar ne dediler, Hûd Aleyhisselam'a cevaben? مَا هٰذَآ Yok bu Hûd Aleyhisselam اِلَّا بَشَرٌ ancak o bir beşer, insandır مِثْلُكُمْ sizin gibi. يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ Sizin yediklerinizden yiyor, وَيَشْرَبُ مِنْهُ sizin içtiklerinizden içiyor. O'nun, sizin üzerinizde farklı meziyeti yok. O da sizin gibi, siz de onun gibisiniz.

Mevlânâ Celâleddin-i Rumi KaddesÂllâhû Sırrahûlaziz buyuruyor misal olarak; Bir var ki şeker kamışı, diğeri var ki hasır kamışı, her ikisi de kamıştır. O hasır kamışı, şeker kamışına "ben de senin gibi kamışım diyebilir mi?" İkinci misal; Bal arısı ile diğer zarar veren arı. Bu adi olan arı, bal veren arıya "ben de senin gibiyim diyebilir mi?" Evliyâullah yiyip içiyor, onun yiyip içtiği kuvvet olur, nur olur, âlemi münevver ediyor. Diğer fasık ve inkârcı yiyor içiyor, onun da kötülüklerini ziyadeleştiriyor.

34- وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ

وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ Şayet sizin gibi bir insana itaat ederseniz. (Melê; cemaat söylüyor. Ey kavm-i Hûd, eğer itaat ederseniz sizin gibi bir beşere.) اِنَّكُمْ Sizler itaat ettiğiniz zaman اِذًا لَخَاسِرُونَ kendinize ziyan etmiş olursunuz, hüsranda kalırsınız.

35- اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ

اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ Bir de bakınız neler söylüyor. Hûd Aleyhisselam vaad ediyor mu size? اِذَا مِتُّمْ Öldükten sonra وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا vücudunuz da et kalmadığı, toprak ve kemik yığını haline geldiğinizde, اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ muhakkak (diri olarak kabirlerinizden) çı-

karılacağınızı mı vaad ediyor? (Yani aklına sığmayanı söylemek suretiyle yoldan, imandan çıkarabileceğini zannederler.)

36- هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ

Bu size vaad edilen (öldükten sonra yeniden dirilmek, gerçek olmaktan) çok uzak! Sizin aklınız buraya yetmiyor. Sizin aklınız neyi kabul ediyor?

37- اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ

اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا Hayat ancak bu dünya hayatıdır. نَمُوتُ (Kimimiz) ölürüz, وَنَحْيَا (kimimiz) yaşarız. وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ Yoksa (öldükten sonra) bir daha diriltilecek değiliz, diyerek kıyameti inkâr ederler. Şerli olan bu cemaatin diğer başka sözleri de;

38- اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ Bu Hûd Aleyhisselam. O, öyle bir adam ki (risalet da'vasında veya ölümden sonra dirilmek va'dında) افْتَرٰى عَلَى اللهِ Âllâh-û Teâlâ'ya yalan ve iftira ediyor. Âllâh hakkında yalan uyduran bir kimsedir. وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ Biz de ona imân etmiyor, tasdik edici değiliz.

Münkirlerin bu sözlerinden, Hûd Aleyhisselam'ın canı çok sıkıldığından başladı beddua etmeye.

39- قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ

Yâ Rabbi, beni tekzib ediyorlar. Kavmimin beni tekzib etmelerine karşılık bana yardım et, dedi.

40- قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ

Hâlik-i Kâinat'tan Vahy-i İlâhi zuhur etti. **Mâ** tekit içindir. قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ Yakında, acele etme, az bir zamanda kahr-ı İlâhi bunlara zuhur edecek. لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ Ne için imân etmedik diyerek pişmanlıkla sabahlanacaklar. Fakat bu zaman yapılan ahû figanın bir faydası yoktur.

Az bir zaman sonra iradeyi İlâhiye, o kavim hakkında zuhur etti Cibril-i Emin'in sayhası sadası ile.

41- فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ Cibril-i Emin'in azap sayhası zuhur etti onlara. بِالْحَقِّ Hak ve hakikatle istihkak kesb ettiler. Cibril-i Emin'in sayhası ile hepsi öldüler. فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً Biz yaptık onları gusê (Gusê; bir yapraklı ottur. Kuruduğu zaman hiçbir kıymeti yoktur. Rüzgâr götürür, su üzerine atılınca çer çöp olur. Onlar da suyun üzerindeki çer çöpler gibi gidecekler.) فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (Şirk ve isyanla) nefislerine zulmedenler, Âllâh-û Teâlâ'nın rahmetinden uzak olsun. Kavm-i zalim, tekzip eden, Âllâh-û Rasûlullah'ı Kur'ânı tekzib edenler, Rahmet-i İlâhiye'den uzaktır.

Cebrail Aleyhisselam'ın müthiş bir narası ile kalpleri çatlamış ve hepsi helâk olmuşlardır.

42- ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ

ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ Hûd kavminden sonra da biz halkettik قُرُونًا آخَرِينَ âhir karinler. (Mesela Sâlih, İbrahim ve Lût Aleyhisselam'ın kavimlerini sıra ile halk ettik. Hepsinin hali, Peygamberân-ı İzam'a isyan edenlerin hepsini de kahr-ı gazap ettik. Biz Azimüşşân,

daima peygamberlerimize yardım ettik. Onlara karşı gelenleri de kahr-ı perişan ettik.) Sonra onların ardından başka nesiller getirdik.

43- مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ

Hiçbir ümmetin eceli, muayyen olan vaktini geçmez. O vakit gelmeyince ölmezler. وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ Ondan sonra da geri kalmaz, ertelenmez.

44- ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَاً كُلَّمَا جَاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَاً Sonra biz birbiri ardınca diğer peygamberlerimizi gönderdik. (Aynı zamanda birden fazla peygamber gönderilmiştir. Onun birisi Rasûldür tebliğe memur, diğerleri nebidir tebliğe memur değil. Yine peygamberdir lâkin tebliğe memur değildir. Misal olarak Mûsâ ile Hârûn Aleyhisselam. Mûsâ Aleyhisselam Rasûl, tebliğe memurdur. Lâkin Hârûn Aleyhisselam peygamber olduğu halde, Mûsâ Aleyhisselam emrindedir. كُلَّمَا جَاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا Herhangi bir ümmete peygamberinin geldiği, her defasında halkın vüs'at-ı tahammülü almıyor. كَذَّبُوهُ Çoğunlukla tekzip etmeye başlarlar, inkâr ederler. فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا Biz de helâkte onları birbirine ta'kib ve tâbi eyledik. وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ Biz de onları birbiri ardından (yokluğa) yuvarladık helâk ettik, onların dünyada hikâyeleri kaldı.فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ İmâna gelmeyen bir kavim, Âllâh-û Teâlâ'nın rahmetinden uzak olsun.

45- ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسَى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ

ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ Onlardan sonra Mûsâ ile kardeşi Hârûn Aleyhisselam'ı gönderdik. بِاٰيَاتِنَا Mucizelerimiz ve aşikâr hüccetlerimizle, وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ apaçık zahir olan delillerle.

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ۚ-46

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ Mûsâ Aleyhisselam'ı, Fir'avne kavminin eşrafı, ileri gelenlerine, cemaatına gönderdik. فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ İmân ve mütâbaat etmeyi, kibirlerine yediremediler. Onlar mütekebbir ve cebbar bir kavim oldular.

فَقَالُوٓا اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ۚ-47

فَقَالُوٓا Dediler aralarında, (Mûsâ Aleyhisselam ile kardeşi Hârûn, ikisi Fir'avn'ın yanına girdiler. "Biz Âllâh'tan peygamber olarak geldik, seni Cenâb-ı Hak'ka imâna davet ediyoruz" dedikleri zaman.) اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ (Tabi o meclise havale etmiş, mecliste cereyan eden sözdür.) **"enû'minû libeşerayni mislinâ"** "Biz, iki beşere imân edecek miyiz? مِثْلِنَا Biz, beşer olan iki adama وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ hele, onların kavmi de bize ibadet ederler, bizi tasdik ediyorlar" dediler.

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ-48

فَكَذَّبُوهُمَا Mûsâ ile Hârûn Aleyhisselam'ı tekzib ettiler. فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ Bu yüzden de helâk edilenlerden oldular.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ-49

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ Biz Azimüşşân, Mûsâ Aleyhisselam'a

(Fir'avn ve etbaı denizde boğulduktan sonra) Tevrat'ı verdik. Onların sebeb-i hidayeti olsun. لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ Belki hidayete gelirler de kurtuluşa kavuşurlar, Hâlbuki pek çoğu hidayete kavuşamadı.

50- وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗٓ اٰيَةً وَّاٰوَيْنٰهُمَآ اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ ۧ

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهٗٓ اٰيَةً Kur'an-ı Kerim'de, Meryem'den başka hiçbir hanımın ismi zikrolunmamıştır. Çünkü iftiraya uğramıştır, onun için ismen sarahatan beyan edilmiştir.) Meryem oğlunu ve annesini de kudret ve azametimize delil olarak gönderdik. وَاٰوَيْنٰهُمَآ اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَّمَعِيْنٍ ۧ Her ikisini de ivâ ettik. Onları, oturmaya elverişli, akarsuyu olan yüksek bir yerde barındırdık.

51- يٰٓاَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبٰتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا ۭ اِنِّىْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ۭ

يٰٓاَيُّهَا الرُّسُلُ Peygamberleri gönderdik. Bütün peygamberlere emrimiz bu idi. Ey peygamberler, كُلُوا مِنَ الطَّيِّبٰتِ temiz ve helâl şeylerden yiyin, وَاعْمَلُوا صَالِحًا ۭ amâl-i saliha ki farz ve nafile ibadetlere devam ediniz. اِنِّىْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ عَلِيْمٌ ۭ Çünkü ben, sizin bütün amellerinizi biliyorum.

52- وَاِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُوْنِ

وَاِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً Ümmet, millet bir mânâdır. Ümmetimiz, milletimiz; millet-i vahidedir. Âdem Aleyhisselam'dan, peygamberimize kadar akide hiç değişmemiştir. Hepsinde imânın erkânı aynıdır. Âllâh'a ibadet kulluk ediniz, Âllâh'tan başka bir mabud yoktur. Kıyamet günü vardır, herkes yaptığı amellerine göre

cezâ ve mükâfat görür. Bu husus bütün kitaplarda mevcuttur. وَاَنَا Ben de sizin Rabbinizim, öyle ise benden ittika edin. رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ

53- فَتَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا ؕ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

فَتَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا ؕ Onlar, (o ümmetler) ise din işlerinde parçalanarak fırka fırka oldular. Kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ Her gurup, fırka kendisindeki ile (kendi diniyle güya haktır diye) sevinip memnun oldu.

54- فَذَرْهُمْ فِى غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِينٍ

فَذَرْهُمْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, mademki onlar toplanmazlar senin emrine, sen onları kendi haline bırak, فِى غَمْرَتِهِمْ dalaletinde devam etsinler حَتّٰى حِينٍ azap zamanı gelinceye kadar.

55- اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ۙ

اَيَحْسَبُونَ Onlar zannederler mi? Yâni zannetmesinler اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ۙ dünyada onlara verdiğimiz, imdat ettiğimiz evlad-ı nimetler,

56- نُسَارِعُ لَهُمْ فِى الْخَيْرَاتِ ؕ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ

نُسَارِعُ لَهُمْ فِى الْخَيْرَاتِ ؕ hayırlara mı koşuyoruz sanıyorlar? Onların elindeki mal ve evlât, onların başına bir belâdır. İstidraçtır, onları cehenneme götürmek için verilmiştir. Çünkü onlara güveniyor. Âllâh yolunda o malı sarf ederse onun hayrına olur. Aksi halde o malı haram yerlere sarf eder mahvolur gider. بَلْ لَا يَشْعُرُونَ Bu

istidraçtan onların haberi yok, onlar farkına varmıyorlar. Sebeb-i nimet zannettikleri, sebeb-i felâket olur.

57- اِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَۙ

O kimseler ki Âllâh-û Teâlâ'nın azabından korkarlar. O Mü'minler ki Âllâh'ın haşyetinden (sadedinde oldukları salih amelde iken bile,) O'nun ikabından sakınanlar.

58- وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَۙ

Onlar ki Âllâh-û Teâlâ'nın inzâl etmiş olduğu âyetlere imân etmişler.

59- وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَۙ

Onlar ki Cenâb-ı Hak'ka şerik koşmazlar, ibadetlerini halis yapıyorlar.

60- وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا اٰتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَۙ

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا اٰتَوْا Onlar ki Rablerine dönecekleri için, Cenâb-ı Hak'kın ona verdiği mâl-û servetlerden sadaka ve zekâtlarını verirler, verdikleri zamanda da وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ kalplerinde yine bir korku var. "Elhamdûlillah verdim" de, "İnşâllah Cenâb-ı Hak kabul eder" diyerek, ona bir azamet, ûcup gelmez. اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَۙ Onlardır rucû ederler Cenâb-ı Hak'ka, a'mâl-i hasene ile.

61- اُولٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ

اُولٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ İşte bu sıfatla muttasıf olanlar, hayır işlerine koşarlar. وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ Onlar taatta, sevab kazanmada, cennete girmede önde gidenlerdir.

Rablerine şerik koşmazlar, zekâtını sadakatını verirler, ibadetini yaptığı zamanda mağrur olmaz, özür beyan eder. Çünkü Cenâb-ı Hak'ka lâyık olan bir ibadet, kimsenin elinden gelmez. İşte bunlar, hayırlı işlerde sür'atle koşanlardır.

62- وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا Bununla beraber Cenâb-ı Hak emrediyor. Herkese olan teklifât-ı İlâhiye, onun gücünün yettiği kadardır. Hâlik'imiz **"Erhamürrahimin"**dir, bize yapamayacaklarımızı teklif etmiyor, bize yapabileceklerimizi teklif ediyor. وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ Hâlikimiz emrediyor, bizim nezdimizde mektuptur sizin ahvâliniz. يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap, (Levh-i mahfuz veya amel defterleri) vardır. Onlar (ne ziyade azâb ve noksan sevabla) asla haksızlığa uğramazlar.

63- بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا Belki onların, münafıkların, kâfirlerin kalpleri غَمْرَةٍ cehaletin diyor tefsir. O kâfirlerin kalpleri, bundan (Kur'an'dan veya hayırlı işlerden) gaflet ve cehalettedir. وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ Onların, bundan gayri işledikleri (kötü) amelleri vardır ki هُمْ لَهَا عَامِلُونَ onu işleyici ve bu yüzden ateşe giricidirler. Onlar, bu işleri yapar dururlar.

64- حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَ

حَتّٰٓى اِذَآ اَخَذْنَا مُتْرَفِيهِمْ Bu âyet-i kerime, Mekke müşrikleri hak-

kındadır. Hatta bunlar mukimdirler küfürleri üzerine. Mütref:terfi, refah içinde olanlar büyük musibete giriftar oluncaya kadar, bu inkârda kalacaklar. Büyük musibet hangisidir? Dünyada olan onlar için, Bedir vak'ası muharebesidir. Ahirette ise ebedi cehennem azabıdır. Müfretleri, zenginleri, reisleri kahr-ı gazaba giriftar oluncaya kadar bu küfürden vazgeçmezler. بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْئَرُونَ Ne zamanki başlarına kaht geldi veya Bedir vak'ası gibi bir musibet geldi. يَجْئَرُونَ yezherûne, O zaman başlarlar ah-û figan etmeye, hemen feryat ve istimdat ederler.

65- لَا تَجْئَرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ

Ruhları kabz edildiği zaman, melekler tarafından onlara derler ki; لَا تَجْئَرُوا الْيَوْمَ Bugün ah-û figan etmeyin çünkü faydası yok. اِنَّكُمْ Sizler, مِنَّا bizden لَا تُنْصَرُونَ yardım olunmayacaksınız, yardım göremiyeceksiniz. Küfürde olanlara yapılan tehdidat, günahkâr olanlara da etek atar, diyor tefsir.

66- قَدْ كَانَتْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ

Onlara denilir melekler lisâniyle tehekküm suretiyle. قَدْ كَانَتْ اٰيَاتِى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ Bizim âyetlerimiz, sizin ıslâhınız için, sizi imâna getirmek için size okunurdu. فَكُنْتُمْ Sizler عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ topuklarınız üzerine تَنْكِصُونَ dönerdiniz. Gâh Müslüman, gâh döner mürted olurdunuz. Topuk üzerine dönmek, sür'atten kinâyedir.

67- مُسْتَكْبِرِينَ بِهٖ سَامِرًا تَهْجُرُونَ

مُسْتَكْبِرِينَ بِهٖ (Biz Harem-i Şerif ahalisiyiz. Bize kimse galip gelemez ve hiçbir kimseden bize bir zarar da erişmez diye imânı,)

kibirinize yediremezdiniz. سَامِرًا Geceleyin Kâbe'nin etrafında otururlardı. تَهْجُرُونَ Hicir, imândan ve Kur'an'dan itiraz ederek uzaklaşmayı düşünürlerdi. Gece meclislerinde de (Kur'an hakkında türlü türlü) hezeyanlar savururdunuz.

68- اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ اٰبَاءَهُمُ الْاَوَّلِينَ

اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ Onlar, bu hak sözü (Kur'an'ı) düşünmezler mi? Kavl-i İlâhi olan Kur'ânı anlamıyorlar mı? اَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ اٰبَاءَهُمُ الْاَوَّلِينَ Yoksa kendilerine, önce gelen babalarına gelmeyen bir şey, (Rasûl, kitap veya emniyet) mi geldi?

69- اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ

اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ Yoksa peygamberlerini (Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'i) tanımadılar mı? Emanet ile sıdk ile hüsnü hulk ile kemâl-i ilim ile muttasıf bir insandır. فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ Bu yüzden mi, haseden mi onu inkâr ediyorlar?

70- اَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ

اَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ Yoksa "onda bir cinnet, delilik olduğunu mu söylüyorlar?" Hâlbuki onun emin olduğunu, ahlâkının yüksekliğini, kimseden okumadığı halde ilimde kemâl sahibi bulunduğunu ve bunlardan gayrı sâir bütün güzide hasletlerini yakinen biliyorlar. O halde nasıl olur da hâlini ve davasını inkâr ederler. بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ Bunların hiçbirisi yok. Hayır, o onlara hak (din olan İslâm ve hak söz olan Kur'ân) ile geldi. وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ Hâlbuki onların ekserisi hakkı ikrah eder, bâtıla meyleder.

71- وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ Eğer hak (Âllâh-û Teâlâ veya Kur'ân-ı Mübin) onların kötü arzu ve istekleri, hevalarına tâbi olsaydı. لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ Mutlaka gökler de ve yer de içindekiler de fesada uğrardı. بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ Belki bu Kur'ân-ı Azimüşşân'ı biz gönderdik zikr ile, yani onların şerefine, zikrine sebeptir, zikir ve şerefe sebeptir. Zikire sebeptir, zikirde şerefe sebeptir. فَهُمْ Onlar, Kureyşiler عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ zikirden, şereflerinden i'raz ederler yani yüz çevirdiler.

72- اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِينَ

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا (Rasûl'üm) yoksa sen, onlardan bir ücret mi istiyorsun? (Bunun için Kur'ân-ı Azimüşşân, dine ait olan dersler ücretsiz olmalıdır. Hâlbuki فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ Rabbinin sana verdiği ecir, dünyanın ecirlerinden hayırlıdır. وَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِينَ O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73- وَاِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

وَاِنَّكَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem لَتَدْعُوهُمْ bilsinler onlar ki sen, onları صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ doğru bir yol olan İslâm yolu, dinine davet ediyorsun.

74- وَاِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ

وَاِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ Âhirete imân etmiyenler (yâni kıya-

mete, azâba, ikâba, sevaba imân etmeyenler.) عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ Muhakkak, doğru yoldan meyledip dalâlete düşmüş, doğru yoldan çıkmış insanlardır.

75- وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

وَلَوْ رَحِمْنَا (Yedi sene kaht oldu, sonra geldiler Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'den rica ettiler. Dediler; "Yâ Rasûlûllah, helâk oldu mal-û evladımız ve insanlar. Sen Rahmeten lil âlemin-sin, dûa buyur da yağmur yağsın da hâsılat olsun." Bir Cuma günü idi, elini kaldırdı dua etti ve yağmurlar başladı. Bir hafta devam etti, öyle oldu ki her taraf sularla doldu. Ondan sonraki Cuma geldiler rica ettiler. "Her taraf deniz gibi oldu. Dûa buyurun da Cenâb-ı Hak yağmurları kessin." Dûa neticesinde yağmurlar dindi.

Cenâb-ı Hak buyuruyor. وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ Eğer biz onlara merha-met etseydik. Yedi sene değil faraza ikinci sene yağmurlar yağar, hâsılat olsaydı da bu açlık olmasaydı, وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ onların sıkıntılarını def etseydik. لَلَجُّوا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ Yine aynı tuğ-yanda, dalâletlerinde devam edeceklerdi. Halik-i Kâinat lütfeder, kahr-ı gazabı kaldırır. Fakat onlar, aynen tuğyanlarına devam eder-ler. Bu kaht, açlık yedi sene devam etti, birinci sene yalvarsalardı kalkacaktı. İkinci veya üçüncü sene yalvarsalardı yine kalkacaktı. Nihayet yedinci sene yalvardılar da bunun neticesinde Rasûl-û Ek-rem Sallâllâhû Aleyhivesellem dua etti, yağmurlar yağdı. Baka-lım bizimkisi kaç sene sürecek ki Cenâb-ı Âllâh'a yalvarmıyoruz. Zamanımızda Mısırlılar yalvarsalardı Cenâb-ı Hak'ka, Âllâh onların başındaki belâyı def ederdi. Fakat bu cihet hatıra gelmiyor.

وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ-76

وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ Biz Azimüşşân, onları ahzettik azap ile. Biz, onları (evvelce de Bedir günü katl ve esaret azabı ile) bir azaba uğratmıştık. فَمَا اسْتَكَانُوا Yine Rablerine tezarrû ve niyaz etmediler. لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ Rablerine boyun eğmediler, tezarrû ve niyazda bulunmadılar.

حَتّٰى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ اِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ-77

حَتّٰى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ Nihayet üzerlerine (katil ve esaretten) şiddetli bir azap kapısı açınca شَدِيدٍ اِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ şaşırıp kaldılar (da senden re'fet ve merhamet istediler.) Onlar orada şaşkın ve ümitsiz kalmışlardır.

Rivayet edilir ki; Mekke müşrikleri, Bedir bozgunluğundan ibret almamışlardı. Fakat arkasından Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in dualarına icabet buyrularak, kıtlığa uğradıkları vakit Ebu Süfyan Medine'ye, Efendimize gelmiş ve demiştir ki; "Sen âleme rahmet olmak üzere gönderildim diyorsun. Fakat Mekkeliler, senin duanla bak ne halde! Babalarını kılıçla helâk ettin, çocuklarını da açlıkla öldürüyorsun. Âllâh için, aramızdaki akrabalık hakkı için dua et de Âllâh-û Teâlâ, bu kıtlığı üzerimizden def etsin." Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuştur.

وَهُوَ الَّذِى اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ ۜ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ-78

Hitap bütün mahlûkâtadır. Âllâh-û Teâlâ'nın nimetini tezkir ediyor, hatıra getiriyor. وَهُوَ الَّذِى O Âllâh'tır ki اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ sizin

için işitecek kulak halk etti, وَالْاَبْصَارَ görmek için göz verdi, وَالْاَفْـِٕدَةَ kâlp halk etti. قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ Hâlbuki pek az şükredersiniz.

79- وَهُوَ الَّذِى ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

O Âllâh ki ذَرَاَكُمْ yâni hâlekaküm, sizi halk etti فِى الْاَرْضِ yeryüzünde. وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ Nihayet günün birinde Âllâh'a rucû edersiniz, O'nun huzuruna toplanacaksınız.

80- وَهُوَ الَّذِى يُحْىٖ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

وَهُوَ الَّذِى يُحْىٖ وَيُمِيتُ O Âllâh'tır ki dirilten de öldüren de O'dur. وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ Gece ve gündüzün birbiri ardınca gelip gitmesi, O'nun emriyledir. اَفَلَا تَعْقِلُونَ Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

81- بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ

Buna rağmen onlar, öncekilerin dediklerinin benzerlerini söylediler.

82- قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ

قَالُٓوا Dediler ki; ءَاِذَا مِتْنَا "Öldükten sonra, وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا toprak ve bir yığın kemik olduğumuz zaman mı ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ mutlaka yeniden diriltileceğiz, öyle mi?

83- لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَٓا اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ Hakikaten biz de babalarımız da bundan önce, bu diriliş ve haşirle va'd olmuştu. اِنْ هٰذَٓا اِلَّآ

اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ Bu, evvelkilerin efsanelerinden başka bir şey değildir." Ondan sonra Halik-i Kâinat, göz önündeki delilleri gösteriyor.

84- قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَآ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem de ki; "Bu yer ve yerdeki mahlûklar kimindir? اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ Şayet söyleyin bakalım, biliyorsanız. Bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?"

85- سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ İster istemez, Âllâh-û Teâlâ'nın diyeceklerdir. قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ O halde düşünmez misiniz, (yoktan var etmeye kadir olan Âllâh, öldükten sonra tekrar yaratmaktan aciz midir?)

86- قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

De ki ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem; "Yedi kat gökleri, Arş-ı Azim'i kim halk etti? Azametli Arş'ın Rabbi kimdir?" diye sor.

87- سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ (Bunlar da) Âllâh'ındır diyecekler. Öyle ise قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ şu hâlde siz, Âllâh'tan niye korkmuyorsunuz? (Mahlûklarını, O'na şerik tutarsınız.)

88- قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ De ki; "Her şeyin mülk ve tasar-

rufu, kudret-i eli, yed-i iktidarında olan kimdir? وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ Her şeyi muhafaza eden O'dur. Dilediğini azaptan men ve hıfzeder, azap edeceği kimseyi de hiçbir kimse azabından koruyamaz. اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (Buna muhtaç olmayan) fakat kendisi korunmayan kimdir?" diye sor.

89- سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ Buna da ister istemez, Âllâh-û Teâlâ diyeceklerdir. Öyle ise قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ de ki; "Nasıl olup da aldanıyorsunuz? (Şeytan ve hevanıza uyup, Âllâh-û Teâlâ'ya imân ve taatten ayrılıyorsunuz.)"

90- بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ Doğrusu biz, onlara Kur'ân-ı Azimüşşân'ı hak ve hakikatle gönderdik. وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ Hiç şüphesiz onlar yalancıdırlar.

91- مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ Âllâh CelleCelâlûhû, asla oğul edinmedi. O'nunla beraber hiçbir İlâh yoktur. اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ Eğer başka bir mâbûd olsaydı, bu takdirde her bir ilâh yarattığını alır giderdi. وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ Bir gün mutlaka onlardan biri, diğerine galebe çalardı. (Yarattıklarının üzerinde, diğer ilâhların hâkimiyetini men eylerdi ve bu yüzden aralarında nizâ çıkardı dünya melikleri gibi.) Ve elbette biri, diğerine galebe

eder yükselirdi. سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يَصِفُونَ Zira Âllâh-û Teâlâ, onların (müşriklerin) isnad ettiği evlâttan, emsalden, şerik ve nazirden, onların isnat ettiği bütün noksanlardan münezzehtir.

(Görüldüğü gibi bu âyet ile birden fazla ilâh inancının, kâinatın varoluşu ve işleyişindeki nizam ile ters düştüğü ortaya konmuştur ki buna göre, kâinatın varlık ve nizamındaki mükemmellik, Âllâh'ın varlık ve birliğinin bir ifadesi ve delilidir.)

92- عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ Âllâh-û Teâlâ, gaybı da şehadeti de bilir, (gizliyi de aşikâreyi de bilir.) فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ O, onların kendisine şerik koştukları şeylerden münezzeh ve âlidir.

93- قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنِّى مَا يُوعَدُونَ

De ki; "Rabbim! Şayet onlara va'dettiğin azabı bana behemahal göstereceksen, (dünyevi sıkıntı ve uhrevi azâbı.)

94- رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِى فِى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

O halde Rabbim! Beni, o zalim olan kavim, cemâat içinde bırakma."

95- وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ

وَاِنَّا Biz Azimüşşân, عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ onlara va'dettiğimiz azabı لَقَادِرُونَ sana göstermeye kâdiriz.

Fakat tehir ediyoruz, şu sebeple ki içlerinden bazılarının veya evlâtlarının imân edeceklerini biliyoruz yahut sen aralarında iken, onlara azabımız erişmez.

96- اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ۚ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ

اِدْفَعْ Def et بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ ۚ kötülüğü, hasletlerin en güzeli ile def et (bağışla.) نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ Biz, onların seni nasıl vasfettiklerini daha iyi biliriz.

97- وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۙ

Bu da ümmete talimdir. Buyuruyor ki ve de ki; "Ya Rabbi, şeytanların vesvesesinden sana sığınırım."

Şeytan, insana musallat olur. Duasına başlar şeytan gelir, namazına başlar şeytan gelir. Bunun çaresi Âllâh'a rücû etmektir, Âllâh'a rucû etmek de böyledir. رَبِّ Ey benim Rabbim, وَاَعُوذُ بِكَ sana sığınırım. مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۙ Şeytanın vesveselerinden sana sığınırım, beni muhafaza et.

98- وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ

Sana sığınırım yâ Rabbi, (mübalağa için) onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım.

İbâdetin içindesin yahut zikrin içindesin, değiştirmeye başladı derhal

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۙ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ deyiniz.

99- حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ۙ

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ Ölünceye kadar bunlar seyyielerinde devam edecekler. Nihayet onlardan, (o kâfirlerden) birine ölüm

eriştiği zaman diyecek ki قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِۙ "beni (dünyaya) geri gönder."

Bir hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem şöyle buyurmuştur. Ölen bir Mü'min, melekleri görünce kendisine, "seni dünyaya çevirelim mi?" derler. O şöyle cevap verir; "Gam ve gussalar diyarına mı? Ben onu istemem, benim dileğim Âllâh-û Teâlâ'ya kavuşmaktır." Kâfir ise "beni dünyaya döndürün" der.

100- لَعَلِّيٓ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّاۜ اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَاۜ وَمِنْ وَرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

لَعَلِّيٓ اَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ Belki o bıraktığımla, (terk ettiğim servetle) salih bir amel işlerim. O zaman cevap verirler, melekler tarafından. كَلَّاۜ Hayır, vazgeç ondan. اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَاۜ Onun bu sözü faydasız, (tehassürle söylenmiş) bir sözdür. (Tekrar dünyaya dönmelerine imkân yoktur.) وَمِنْ وَرَآئِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ Önlerinde ba's olunacakları güne kadar, yeniden dirilecek güne kadar (süren) bir berzah vardır.

101- فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ

فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ Sûr'a üflendiği zaman (kabirlerinden kalkacaklar.) فَلَآ اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ O gün, hısım akraba arasında kimsenin kimseye faydası dokunmaz. Birbirlerinin hallerini sormaya da imkân bulamazlar.

102- فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُۥ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ (O zaman) kimin (akide ve salih amelleri) tartıda ağır gelirse, فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ işte onlar felâh bulanlardır.

103- وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ Kimlerin de tartıları hafif gelirse, فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ artık bunlar da kendilerine yazık etmişler, ziyan edenlerdir. فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ Çünkü onlar cehennemde daimi kalıcılardır.

104- تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ Ateş onların yüzlerini yalar, وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ hararetin şiddetinden yüzlerini ekşitirler.

105- أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ (Onlara denilir ki) karşınızda (bugünü bildiren) ayetlerimiz, size okunmuyor muydu? فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ (Okunuyordu ama) siz, onları tekzib ediyordunuz.

106- قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا Ey Rabbimiz, diyecekler. Bize şekavetimiz galebe etti. وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ Biz dalalete gitmiş bir kavim idik.

107- رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا Yine yalvarırlar. Ey Rabbimiz! Bizi bu ateşten

çıkar. فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظَالِمُونَ Şayet bundan sonra yine küfre dönersek, nefislerimize zulmetmişlerden oluruz.

108- قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ

قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا Allâh tarafından melekler lisan ile derler ki; Onları sükût ettiriniz. وَلَا تُكَلِّمُونِ Konuşmasınlar çünkü bunun imkânı ilmimizde yoktur. (Azabımızın kaldırılması için) bana (bir şey) söylemeyin! (Onu, sizden ref'edecek değilim.)

109- اِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِى يَقُولُونَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

اِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِى Var idi, bir takım benim kullarım. (Asıl sebeb-i nüzul; Âmmar ibni Yâsir, Bilal-i Habeşi ve Süheyl Rumi onlardır. Fakat sebeb-i nüzul, ayeti tahsis etmez.) يَقُولُونَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ Yâ Rabbimiz, sana iman ettik. Bize mağfiret ve rahmet et ki sen, rahmet edenlerin en hayırlısısın derlerdi.

110- فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتّٰٓى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِى وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا Siz ise onları eğlence, alay edindiniz. O kadar ileri giderdiniz ki حَتّٰٓى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِى sonunda bu davranışınız size, benim zikrimi unutturdu. وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ Kibrinizden onları tahkir ve gülmekte vakit geçiriyordunuz.

111- اِنِّى جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُٓوا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُونَ

اِنِّى جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُٓوا Bugün ben, onlara sabrettiklerinin

karşılığını verdim. اَنَّهُمْ هُمُ الْفَآئِزُونَ Onları muratlarına nail etmek suretiyle mükâfatlandırdım.

112- قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِى الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ

Âllâh-û Teâlâ, inkârcılara "yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar. (Yani kısa bir dünya hayatına mukabil, ebedi olan ahiret hayatınızı yazık ettiniz.)

113- قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّينَ

(Uğradıkları azabın dehşetinden ne kadar kaldıklarını unutarak,) "bir gün veya bir günden az kaldık" diyecekler. "(İyice bilmiyoruz.) Sayanlardan, (halkın ömürlerini ve amellerini sayan meleklerden) sor" derler.

114- قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا Âllâh-û Teâlâ buyuruyor. Sadece az bir zaman kaldınız, لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ keşke siz (bunu) bilmiş olsaydınız.

115- اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا Sizi abes, boş yere halk ettiğimizi mi zannettiniz? وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ Bize avdet, rucû etmiyeceğinizi mi zannettiniz?

116- فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ Münezzehtir Âllâh, abes halk etmekten. (Her şey yerli yerine halk olmuştur, her şeyin bir hikmeti vardır.)

لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُوَ Ancak Mabudum bilhak O'dur. رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ Arş-ı Kerim'in Rabbi, O'dur.

117- وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهٖ فَاِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهٖ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهٖ Her kim Âllâh-û Teâlâ ile birlikte, diğer bir ilâha tapıyorsa, ispatına hiçbir burhan bulunmayan başka bir ilâhı mabud edinirse (delilleri getirsin, neye isnat ediyor?) فَاِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهٖ Onların hesab-ı cezası, nezd-i İlâhi'dedir. Behemahal bunlar cezalarını, Cenâb-ı Hak'tan görecekler. اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ Âllâh CelleCelâlûhû'nün rahmeti, vasi de olsa kâfirleri iflâh etmez (Va'dı İlâhi budur.) Âllâh CelleCelâlûhû, kâfirleri affetmez.

Ayetin, (sûrenin) başında قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ buyurdu. Burada ise لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ denildi. Sûrenin başında Mü'minlerin felah buldukları, sûrenin sonunda ise kâfirlerin iflâh bulmayacakları bildiriliyor.

118- وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ

Cenâb-ı Âllâh, bu duâyı tâlim ediyor. وَقُلْ Söyle ey Habibim, (ümmetine de bildir bu duaya devam etsinler.) رَبِّ Ey Rabbim, beni terbiye eden yetiştiren sensin. اغْفِرْ Kusurlarımı affet, وَارْحَمْ bana merhamet et yâ Rabbi. وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ Rahmet edenlerin en hayırlısı sensin.

سُورَةُ النُّورِ ﴿٢٤﴾ NÛR SÛRESİ

64 âyetten ibaret olan sûrenin tamamı, Medine'de nâzil olmuştur. "Nûr âyeti" diye bilinen 35. âyette, Âllâh'ın gökleri ve yeri aydınlatan nûrundan bahsedildiği için sûre, (Nûr sûresi) adını almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

سُورَةٌ **hêzê sûretün âzimetin.** Büyük, azim bir sûredir. Ne cihetten büyüktür? Hâdleri beyân eder, mev'izaları emreder, nisâhât misallerini beyan eder. İffet-i istikâmeti, Müslüman hanımlar arasındaki iffeti muhafaza etmeye vesile olur. Bu cihetle ahkâm-ı iffeti, setri beyan eden bir sûredir. İslâmiyet'in içindeki nezâfet ve iffeti beyan eden bir sûre olduğu için, tenvin ta'zime delâlet eder. **Sûretûn âzimetin**, âzim bir sûredir. Mü'minlerin arasında iftira yapılmaması, birbirlerine iftira edilmemesini ve hadleri beyan ediyor.

اَنْزَلْنَاهَا İnzâl ettik, gönderdik bu sûreyi ey Hâbibim, senin dinin ve nübüvvetinin tenviri için, وَفَرَضْنَاهَا içindeki ahkâmı farz ettik ümmete. Âllâh emrediyor, içindeki ahkâmı ümmete farz ettik. وَاَنْزَلْنَا فِيهَآ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ Gönderdik içinde bir takım âyetleri ki bey-

yindir, vâzıhtır, Âllâh'ın azametine delâlet eder. Âllâh-û Teâlâ'nın, mahlûkatına emredilen terbiyelerinin neler olduğunu beyan eder. Bunları gönderdik, لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ gâye budur ki siz tefekkür eder anlarsınız. Okursunuz, onunla haramlardan kendinizi korursunuz. Onunla amel eder, ittikâ edersiniz.

Bu emr-i İlâhiye'lere riâyet edilmezse, zinâ edilmesinin neticesi şen'î bir hâl; nesebi mahveder, kâtilleri ziyâdeleştirir, iffet-i namusu ortadan kaldırır, kân-ı töhmete sebep olur, fısk-u fücur meydana gelir.

Halik-i Kâinat, böyle kelimelerin Müslümanlar arasında cereyan etmesini istemiyor. İnsanlar birbirini sevmedi mi, derhal bir iftira ve damgayı yapıştırır. Hele hânımlarda fıtraten bu durum daha fazladır. Bir hanım, komşusu hanımı pek beğenmedi mi, filân günde filân adamla geziyordu der. Bu, onlar için tabii bir hâl gibidir. Onun için Cenâb-ı Hak, böyle bir cezalar kesiyor bunlara. Hiç kimse diğerlerinin aleyhinde söz söylemesin. Yâ şahitle ispat etsin yahutta ceza görecektir. İftira eden, meselâ ben filân hanımı filân adamla gördüm beraber bulundu, dediği zaman yâ şâhit gösterecek yahutta cezayı görecek. Hükm-ü İlâhi budur ki bu durum taâmmüm etmesin. Müslümanların arasında bu fenalık yayılmasın, nâmûs-u haysiyet mahvolmasın. Bu durum, Nezd-i İlâhi'de çok mühimdir.

2- اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِى فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ اللهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

اَلزَّانِيَةُ Zina eden hanımlar, وَالزَّانِى zina eden erkekler. (Burada hanımları evvel beyan ediyor, hâlbuki hırsızlıkta **"essâriku vessâ-**

rikatü" diyor Cenâb-ı Hak.) Evvelâ **essâriku**; hırsız olan erkek. **vessârikatü**; hırsız olan kadın diyor. Hikmeti budur ki; "Zinâda mukaddimeyi evvelâ hanım izhar eder." Hanım dikkati celbetmese, yüzde beş erkek ancak meyledebilir. Onun için, zinâda sebep hanımdan başladığı için, cezada evvelâ hanımdan meydana gelir.

Hırsızlık ise az çok cesaret ister, onun da başta sebebini erkek meydana getiriyor. Zinâ eden ya evlidir, yahutta bekâr olur. Her ikisine de şâmildir. Evli olan zinâkâr erkekler, evli olan zinâkâr hanımlar hakkında, hadis-i şerifte Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem tafsilatla beyan buyurmuştur. Bu âyet-i kerime ise evli olmayan, bekâr kadın ve erkekler hakkındadır.

Kelime müştemildir, zinâkâr denildiği zaman evli veya bekâra da şamil olur. Fakat evli olanlar hakkında ayrı bir hüküm câri olduğu için, bu âyet evli olmayan bekâr hanım ve erkekler içindir. Zinâ eden hanım ve erkek bu fiili işledikleri sabit olursa, فَاجْلِدُوا hitap hükümdara karşıdır. Hâkim-i şer'i yani ahkâm-ı şer'iyi ifâ eden. Memlekette ahkâm-ı şer'iyi ifâ edenler, bu haddi tatbik ederler. فَاجْلِدُوا Onu celd ediniz, dayak atınız. كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ Her birine yüz sopa değnek vurun. Hatta erkeğin elbisesi olmasın, hanıma ise ince bir elbise câizdir, vücûdu görünmesin. Hadis-i Şerif'te bildirildiğine göre; "Her iki, zâni ve zâniye bir sene bulundukları yer, memleketinden çıkartılarak başka yerde ikâmete mecbur edilir."

Zinâ fiilini işleyenler eğer evli ise hadis-i şerifte beyan edildiğine göre; "Bir kuyu kazılır, içine konulduktan sonra ölünceye kadar taşlanır."

Sonra Cenâb-ı Hak buyuruyor ki وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ

اللهِ hitap hâkimlere, bu cezayı uygulayacak olanlaradır. "Ey hükümdar, yüz değnek vurmak çoktur" diyerek merhamet gösterisiyle merhametsizlik yapmayınız. Âllâh CelleCelâlûhû, herkesten çok merhametlidir. Hâlik-i Kâinat, bu hastalığa bu ilâcı münasip görmüştür. Bunun ilacı yüz değnek vurmaktır. Onların hükmünü icra ederken, bir rahmet-i re'fet göstermeyin, yavaş vurmak, affetmek gibi. Bazı dayakları kaldırmak sureti ile yapmayınız. Çünkü Âllâh'ın rızası bundadır. اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Eğer Âllâh'a, kıyamete imânınız varsa, Âllâh'ın emrini olduğu gibi yerine getiriniz. Bu cezaları verir, tatbik ederken gizli olsun, cezaevinin içinde infaz edilsin müsaadesi yok. وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Mü'minler, bu azâb-ı cezayı görsünler açık olan yerlerde. Kâlbinde o fiile meyli olanlar, bu durumu görsün de vazgeçsinler.

3- اَلزَّانِي لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

اَلزَّانِي لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً (Cazibeyi cinsiyet var, cinsiyet ne ise birbirini celbeder. Hem cinsi ise seviyor hem cinsi değilse sevmiyor. Onun için zinâkâr olan erkek, afif temiz olan kadınlara meyletmez. Kendi gibi zinâkâr, bir kadın ister. Zinâkâr olan bir kadın da afif temiz olan erkek istemez. Kendisi gibi zinâkâr, bir erkek ister. Zinâ eden erkek, zinâ eden veya müşrik olan bir kadından başkasını istemez. وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَآ اِلَّا زَانٍ Zinâkâr olan bir hanım da ancak zinâ eden veya müşrik olan erkekle evlenebilir, اَوْ مُشْرِكٌ bir müşrikten başkası ile nikâhlanamaz. وَحُرِّمَ ذٰلِكَ

عَلَى الْمُؤْمِنِينَ Bu, Mü'minlere haram kılınmıştır. Ey Müslümanlar, Âllâh'ın hududuna tecavüz etmeyiniz.

4- وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۙ

وَالَّذِينَ O kimseler ki يَرْمُونَ zinâyı atarlar, الْمُحْصَنَاتِ (muhsan, ihsan, tahsin, hısın yani kal'a. Bir hanım evli oldu mu, efendisi o hanımın kal'asıdır. O hanım, bu kal'anın içinde kalacaktır.) O kimseler ki muhsan olan, afif temiz olan hanımlara iftira ederler. Zinâ isnâdında bulunurlar. ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ Sonra bunu ispat edemiyor, yalan söylüyor. (Yani hanımı rezil etmek ister, şâhidi yok, sebep yok, halkın arasında hanımı lekelendirmek istiyor.) فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً Zinâ isnad ederek iftira eden ve sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere de seksen değnek vurun, Emr-i İlâhi budur. وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا ۚ Ve onların, ömürleri boyunca şehadetlerini kabul etmeyin. وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۙ Onlar, fasıkların ta kendileridir.

5- إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا ۚ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا ۚ Ancak bundan sonra tevbe edip ıslâh olanlar müstesnâdır. (Seksen değnek sopa vurulduktan sonra tevbe ve istiğfar eder,) وَأَصْلَحُوا ۚ amelini de salih yapar tevbeden sonra. Tefsir diyor ki; "Üzerinden dört mevsim geçmesi lâzım. Çünkü insanın vücudu topraktandır, toprağın hava ile alâkası vardır. Dört mevsim, bir sene üzerinden geçtikten sonra, amelleri de iyi görülürse ve tevbesinde de dururs فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

رَحِيمٌ Âllâh-û Azimüşşân mağfiret sahibidir, yine redd-i şehadeti kabul edilir."

Zinâ isnadında bulunan kimse hür ise seksen dayak, köle ise kırk dayak vurulur.

Kazf eden (iftira eden) kimse muhsan değilse, kazf eden ta'zir olunur. Ta'zir; şer'an miktarı belli edilmeyip hâkimin reyine bırakılan cezadır. Bunda muhsan olmanın şartları beştir. İslâm, akıl, bûluğ, hürriyet ve zinâdan iffet.

Kazf edilenlerin şahitliği; İmam-ı Şâfii'ye göre ömürleri boyunca, İmam-ı Âzam'a göre ise tevbe edinceye kadar kabul edilmez, tevbe edenlerin kabul edilir.

6- وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ Bazı erkekler var ki zevcelerine zinâ isnadında bulunurlar. Hanımına iftira ediyor veyahut hanımını bırakmak niyetiyle söylüyor. وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَآءُ Eğer şâhit getirirse olur, o zaman recme girer. Her dâvâ iki şâhitle olur lâkin zinâ davası, halkın arasında bu sözlerin söylenmesi çok cereyan eder, onu kapatmak için dört şahit ister

اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ Yalnız nefisleri var, kendisi "ben gördüm" diyor. Bu durumda yol budur. Eğer bunu yapmazsa kasta tâbidir. فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ Hanım da erkek de hâkimin huzurunda, birisinin şehâdeti Âllâh-û Teâlâ'ya dört def'a şehâdet etmesidir. Diyecek ki; "Âllâh ile yemin ederim. (erkek diyecek) Benim, hanım hakkında söylediğim söz doğrudur. Yalan, iftirâ değildir. Be-

şincisinde diyecek, **"inne le'netellâhi aleyhi in kâne minel kâzibine"** "Eğer bu sözde ben yalancı isem, Âllâh'ın laneti bana olsun." Böyle söylemekle kendi kurtuluyor, bu def'a hanıma intikal ediyor. Bu suretle erkek, 80 değnek ile dövülmekten kurtuluyor. اِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِيْنَ

7- وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِيْنَ

Ve beşinci şehadetinde, "Şayet sözümde gerçek değilsem, Âllâh-û Teâlâ'nın lâ'neti üzerime olsun" demesi iktiza eder.

8- وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِيْنَ

Zevcenin de dört def'a "O, yalan söyleyenlerdendir" diye, Âllâh-û Teâlâ'ya şehadet etmesi, kendisinden azâbı def eder.

Hanım da diyecek ki; "Âllâh ile yemin ederim, benim efendim bana iftira ediyor. Ben bu fiilden beriyim, hiçbir alakam yoktur." Dört def'a yeminden sonra da

9- وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَا اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِيْنَ

Beşinci def'asında, "Şayet kocam, sözünde doğru söyleyenlerden ise Âllâh'ın gazabının kendi üzerine olmasını" dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.

(Son dört âyetteki uygulama, İslâm aile hukukunda "liân" terimi ile ifâde edilir. Karısının zinâ suçu işlediğini iddia eden bir koca, eğer iddasını ispat için dört şahit getiremezse, karı ve koca hâkim huzuruna celb edilerek, liâna da'vet edilir. Kendilerinden, yukarıdaki âyetlerde belirtilen ifâdelere uygun şekilde yemin etmeleri istenir. Her iki taraf da doğru söylediklerini bu ifadelerle beyan ederlerse, erkek iftira (kazf) cezasından, kadın da zinâ cezasından

kurtulur ve hâkim boşanmaya hükmeder.) Bu durumda İmam-ı Şafii'nin içtihadına göre; "aralarındaki nikâh derhal bozulur, sükût eder, birbiri ile alâkaları kalmaz." İmam-ı Âzam ise; "nikâh bozulur fakat hâkimin hükmüne taalluk etmelidir ki intizam bozulmasın yâni gizli kalmasın. Atık bu durumda bir daha evlenme imkânı kalmaz. Talâk olur. Birbirlerine ebedi olarak haram olurlar."

10- وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ Eğer Cenâb-ı Hak'kın fazl-ı kerimi size olmasaydı, وَرَحْمَتُهُ Âllâh'ın rahmeti olmasaydı, sizi bunlarla setrediyor. Elbette bir tarafta kabahat olabilir. Âllâh CelleCelâlûhû, kusurların meydana çıkmasını istemiyor. Aksi halde aile içinde rezil olurdunuz. وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ Ve Âllâh tevbeleri kabul eden, hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (hâliniz nice olurdu.)

11- اِنَّ الَّذِينَ جَاۤؤُ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْاِثْمِ وَالَّذِي تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ

اِنَّ الَّذِينَ جَاۤؤُ بِالْاِفْكِ O ifk ile (bühtanla) gelenler. عُصْبَةٌ İçinizden bir cemaattır. لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ Onu hakkınızda bir şer zannetmeyin. Belki o sizin için bir hayırdır. Sabr-ı tahammül ettiniz mi, Âllâh size bir ecr-i cemil verir, sevap kazanırsınız. لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. مِنَ الْاِثْمِ Kazandığı günah nispetinde ceza vardır. وَالَّذِي تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ (Elebaşılık yapan, bu yüzden de) bu günahın büyüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.

Bu ve müteâkib âyetler, Âişe (Radıyâllâhû Anhâ) hakkında nâzil olmuştur.

Hicretin beşinci yılında, Mustalik Oğullarına karşı yapılan seferde. Âişe Radıyâllâhû Anhâ, Cenâb-ı Peygamber'e refakat etmekte idi ve daha önce hicâb âyeti nâzil olduğu için, bir mahmilde seyahat ediyordu.

Seferden dönüşte ordu, Medine'ye yakın bir yerde konakladı. Bundan faydalanarak Âişe Radıyâllâhû Anhâ def'i hacet eylemek için konak yerinden biraz uzaklaştı. Fakat yerine döndüğü vakit, boynundaki gerdanlığın çözülüp düşmüş olduğunu gördü. Telaş etti ve onu aramak için tekrar ayrıldı.

Bu esnada ordu hareket etmişti. Hizmetçileri de kendisinin mahmilde bulunduğunu zannederek orduya iltihak eylemişlerdi. Nihayet Âişe Radıyâllâhû Anhâ, konak yerine avdet ettiği zaman kimseyi bulamadı. Çaresiz orada oturmaya ve kendisini aramalarını beklemeye başladı.

Ordunun arkasından gelen ve konak yerlerinde unutulan eşyayı toplamaya memur edilen Safvan bin Muattal, biraz sonra Âişe Radıyâllâhû Anhâ'nın yapayalnız orada beklemekte olduğunu görünce, O'nu hemen devesine bindirdi ve orduya ulaştırdı.

Fakat başlarında Abdullah bin Übeyy'in bulunduğu münafıklar, bu pek tabii hadiseyi dillerine dolamış, bühtâna başlamışlardı ve bâzı Müslümanları da inandırmışlardı. Ama nihayet, Âişe Radıyâllâhû Anhâ'nın mâsumiyeti sabit oldu. Bunun üzerine müfteriler de yaptıkları çirkin hareketin cezasını çekti.

12- لَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا ۙ وَقَالُوا هٰذَآ اِفْكٌ مُبِينٌ

ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ Bu bühtânı işittiğiniz zaman, لَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا imân eden erkeklerle kadınlar, nefislerine ve dindaşlarına iyi zanda bulunarak, وَقَالُوا هٰذَآ اِفْكٌ مُبِينٌ "Bu apaçık bir iftirâdır demeleri gerekmez miydi?"

13- لَوْلَا جَآؤُ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ فَاِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَآءِ فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ

لَوْلَا جَآؤُ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ (Bu iddiayı ortaya atanların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? فَاِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَآءِ Mademki şahitler getirip ispat edemediler. فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ Öyle ise onlar, Allâh nezdinde yalancıların ta kendisidirler.

14- وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِى مَآ اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ Şayet Allâh-ü Teâlâ'nın hakkınızda, dünyada (çeşit çeşit nimetleriyle ve tevbeye muvaffak kılmakla) fazlı ve âhirette (afiv ve mağfiretle) rahmeti olmasaydı. لَمَسَّكُمْ فِى مَآ اَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ Ettiğiniz bühtana karşılık, size mutlak büyük bir azâp dokunurdu.

15- اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ

اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ O zaman siz, o bühtanı dilden dile naklediyor, hiçbir bilginiz olmayan bir şeyi ağzınıza alıp söylüyorsunuz. مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا Ve bunu kolay,

bir vebali yok zannediyorsunuz. وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمٌ Hâlbuki o, Âllâh'ın indinde büyük bir vebâldir.

16- وَلَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَاۗ سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ

وَلَوْلَآ اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا Bu sözü işittiğiniz zaman, "Bunu söylemek bize yaraşmaz. Bu Peygamberimizin haremine büyük bir bühtandır" demeliydiniz. سُبْحَانَكَ هٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ "Yâ Rab, seni noksan sıfatlardan tenzih, kemâl sıfatlarla muttasıf olduğunu bilir, bunu konuşup yaymak bize yakışmaz" demeli değil miydiniz?

17- يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهٖٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَۚ

Şayet Âllâh-û Rasûlûllâh'a, Kur'ân'a inanıyorsanız. Bundan böyle, bir daha bu kabil sözlere avdet etmemenizi, Âllâh-û Teâlâ size va'z ediyor.

18- وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِۜ Âllâh CelleCelâlûhû, âyetlerini size apaçık bildiriyor. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh-û Azimüşşân Âlim'dir, her şeyi bilir. Hâkim'dir, her şeyi yerli yerinde halkeder.

19- اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌۙ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

اِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِى الَّذِينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌۙ Mü'minler arasında kötülük ve hayasızlığın yayılmasını isteyenler

ve sevenler için, dünyada da âhirette de elim bir azâb vardır. فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Dünyada ve âhirette de çetin bir ceza vardır. (Her şeyi) Âllâh bilir, siz bilemezsiniz.

20- وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ Şayet hakkınızda, Âllâh-û Teâlâ'nın lütuf ve merhameti olmasaydı. وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ Âllâh çok şefkatli ve merhametli olmasaydı, (hâliniz nice olurdu.)!

21- يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّى مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ Ey imân edenler, (kötülük ve hayâsızlığı yayarak) şeytanın adımlarını tâkip etmeyin, (vesvesesine) uymayın. (Gittiği yola gitmeyin.) وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ Kim şeytanın izinden gider, adımlarını takip ederse, şunu bilsin ki; o, edepsizlikleri ve kötülükleri, çirkin ve şer'in inkâr ettiği şeyleri emreder. وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا Şayet Âllâh-û Teâlâ'nın fazlı ve rahmeti olmasaydı, içinizden hiç kimse temize çıkamazdı. وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّى مَنْ يَشَاءُ Fakat Âllâh-û Teâlâ ancak dilediğini temiz kılar. وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh-û Azimüşşân Semi'dir, işitir. Âlim'dir, kâlplerinizdekini tamamı ile bilir.

22- وَلَا يَأْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُوا اُولِى الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ

وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

وَلَا يَأْتَلِ اُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُوا اُولِى الْقُرْبٰى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ İçinizden faziletli ve servet sahibi varlıklı kimseler! Akrabaya, yoksullara ve Allâh yolunda göç edenlere infak ve ihsan etmemeye yemin etmesin. وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا Bağışlasınlar, feragat göstersinler. اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ Allâh-û Teâlâ'nın sizi mağfiret etmesini arzu etmez misiniz? وَاللّٰهُ غَفُورٌ Allâh-û Azimüşşân Gafurdur, Rahim'dir, çok bağışlayandır, رَحِيمٌ çok merhametlidir.

Ebu Bekir Radıyâllâhû Anh'ın, Mistah adlı pek yakın ve fakir bir hısmı vardı. Medine'ye göç etmiş ve Bedir gazvesine iştirak etmişti. Âişe Radıyâllâhû Anhâ hakkında edilen bühtanla alâkalandığı için, Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh bu yüzden, kendisine muntazam yapmakta olduğu yardımı kesmiş ve bundan sonra da bir daha infak ve ihsanda bulunmamaya yemin etmişti. Âyet-i celile bu sebeple nâzil olmuş. Cenâb-ı Peygamber tarafından, yârıgârına okunduğu zaman "Evet, mağfiret olunmamızı isteriz" demiş ve Mistah'a yardım etmeye devam eylemişti.

23- اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

اِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ Onlar ki bühtan edildiklerinden bihâber, hür ve afif Mü'min kadınlara isnâd ve iftirâ ederler. Dünyâda da ahirette de Allâh'ın

rahmetinden tard edilmişlerdir. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Onlar için pek büyük bir azâb da vardır.

24- يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْدِيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Kıyamet günü onların dilleri, elleri ve ayakları, işledikleri (kötü amelleri)ne şâhidlik edecektir.

25- يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ

O gün Âllâh-û Teâlâ, onlara müstehak oldukları cezâyı tamâmen verecektir. Ve Âllâh-û Teâlâ'nın (zâtıyla sâbit, ulûhiyete zâhir) ikab ve sevâba kadir olduğunu bilecek, anlayacaklardır.

26- اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ ۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ ۚ اُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ ۖ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ ۚ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi Kaddesâllâhû Sırrahül Aziz buyuruyor ki; Yerde ve göklerde her zerre cinsine meyleder, saman çöpü ve kehribar gibi. Kehribârı, saman çöpüne tutunca saman çöpü, kendini kehribara atar. İnsan neyin ehli ise; iyi ise iyilere, fena ise fena olanlarına gider, oraya meyleder. Fena ahlâk sahibi fenâ insanlara, iyi ahlâk sahibi iyi insanlara meyleder.

Ehl-i cehennem olanlar, ehl-i cehenneme caziptir, oraya giderler. Ehl-i cennet de ehl-i cennet olanlara talip olur. وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ Tayyib olan kelimeler, zikrullah, iyi söz kelimeler, sâlih kişilerin söz ve sohbetlerini kimler dinler? Bunları ancak لِلطَّيِّبِينَ

temiz insanlar dinler, وَالطَّيِّبُونَ onları ancak temiz insanlar dinler. Temiz kelimeler, temiz ahvalleri لِلطَّيِّبَاتِ tayyib olan insanlar dinler. Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara. Temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. أُولَٰئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ Temiz olan hanımlar, pislerin söylediği sözlerden müberradırlar, iftiracıların söylediklerinden çok uzaktırlar. Ekseriya pislerin cemaatında iftiralar zuhur eder. لَهُمْ مَغْفِرَةٌ İftirâ olunan temiz kadınlar ve erkeklere, Âllâh nezdinde mağfiret var, وَرِزْقٌ كَرِيمٌ kerim olan bir rızık var ki cennettir. Çünkü tahammül ederler, onların fenalıklarına.

Bu âyet-i kerime, Âişe Radıyâllâhû Anha'yı kazf edenleri (iftira edenleri) zemm. Berâet ve nezâhetle vasfedenleri medih buyurmaktadır. Yâhût kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler kötü kadınlara yaraşır. İyi kadınlarsa iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara münasibtir. Yâni "Âllâh-û Teâlâ, iyi olan Âişe Radıyâllâhû Anha'yı, iyi olan Rasûlü için takdir kılmıştır" demektir.

Âllâh-û Teâlâ dört kimseyi, dört şeyle töhmetten berâet ettirmiştir. Yusuf Aleyhisselam'ı şâhidle Züleyhâ ailesinden, Mûsâ Aleyhisselam'ı yahudilerden elbisesini götüren taşla, Meryem Radıyâllâhû Anha'yı çocuğunu konuşturmakla, Âişe Radıyâllâhû Anha'yı da bu âyetle beri kılmıştır.

Rivayete göre Âişe Radıyâllâhû Anhâ, bazı şeylerle iftihar edermiş ki bunlar başkasına verilmemiştir.

Cebrâil Aleyhisselam, onun suretini bir ipek parçası üzerinde Peygamber (Sallâllâhû Aleyhivesellem)e getirip "bu senin zevcen-

dir" demişti. Rasûlullah (Sallâllâhû Aleyhivesellem) bâkire olarak yalnız onu almıştı ve onun dizinde rûhunu teslim etmiş, onun evine defnedilmiştir. Peygamberimiz (Sallâllâhû Aleyhivesellem,) onunla beraberken kendisine vahiy inerdi. Âişe Radıyâllâhû Anhâ'nın berâeti için birçok âyetler inmiştir. Kendisi, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'in halife ve sıddıkının kızı idi. Nezih yaratılmış, Âllâh-û Teâlâ tarafından kendisine mağfiret ve rızk-ı kerim va'd buyurulmuştur.

27- يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا۟ وَتُسَلِّمُوا۟ عَلَىٰٓ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا Ey Âllâh'a, Rasûlullah'a, Kur'ân'a imân edenler, imânınızın iktizası gereği olarak لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا۟ وَتُسَلِّمُوا۟ عَلَىٰٓ أَهْلِهَا evinizden başka bir eve girmeyiniz, izin almadan ve halkına selâm vermedikçe. (Eve girmek isteyen birinci def'a kapıyı çalar veya zile basar yani misafir var demek olur. Bekler, sonra ikinci def'a kapıyı çalar yine bekler. Ses gelmeyince üçüncü def'a kapıyı çalar, geleyim mi gelmeyeyim mi? Bu üçüncü def'a da kapı açılmadıysa, o zaman geri dönüp gidilir. (İstizan da budur.) İstizandan sonra da izin isteme, içeri girme izini alındığında selâm ile içeri girilir. İçeri girmek icap ettiğinde tam kapının karşısında durmayın, kapının ya sağında ya da solunda durunuz ki kapıyı açan, tam gözünüzün önüne gelmesin. Kapıyı açan nâmahrem kadın olabilir yahut kapı açılınca evin içi görülebilir. حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا۟ وَتُسَلِّمُوا۟ عَلَىٰٓ أَهْلِهَا Sonra evin ehline selâm verirsiniz. ذَٰلِكُمْ Bu istizân, bu selâm خَيْرٌ لَّكُمْ hakkınızda daha hayırlıdır.

(İstizansız, izinsiz, selâmsız girmekten) Âllâh size bunu emrediyor. لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ Tâ ki siz aranızda tezekkür edersiniz, buna göre amel edersiniz, hakkınızda daha hayırlı olduğunu anlarsınız.

28- فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ ۖ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا Eğer bu evlerde kimse bulamazsanız, فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ Size izin verilinceye kadar içeri girmeyin. Size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Niçin ittiham yeridir? Eğer siz iyi insan olabilirsiniz lâkin töhmet yerinden, bizi Rasûl-û Ekrem men ediyor. Meselâ bir insan meyhaneye girip çıksa, orada içki içmediği halde. Fakat oraya girip çıkması, orası Müslümanların nazarında töhmet altındadır. Orası ile ne alâkası var, madem içmiyor orada ne işi olabilir? "Töhmet yerlerinden kendinizi muhafaza edin" emrediyor Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem.

Eğer izin verilmezse ne yapalım? وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا Eğer bir mazeret beyanı ile sizi kabul etmedilerse, bu durumdan dolayı hiç üzülmeyin. فَارْجِعُوا Efendim ben buraya kadar geldim içeri girip göreceğim, görüşeceğim diyerek ısrar etmeyiniz. Âdab-ı muâşerete mugâyirdir. ارْجِعُوا Hemen geri dönün. هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ Bu (dönüşünüz ısrar veya kapının önünde bekleyip oturmanızdan) sizin için daha temiz (daha nezih)dir. وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ Âllâh ki bütün maslahatınızı tedbir eden O'dur, yaptıklarınıza Âlim'dir.

Kapıda durduğu süre içinde aralıktan içeri bakmamalıdır. Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Bir kimse izinsiz senin

evinin içine bakar da bir taş atarak gözünü çıkarırsan, sana günah olmaz" buyurmuştur.

29- لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ

لَيْسَ Yoktur عَلَيْكُمْ size, جُنَاحٌ günah yok اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ mesken ittihaz edilmeyen ve içlerinde sizin için bir menfaat bulunan (han, hamam, oteller, kahvehaneler gibi) yerlere izinsiz girebilirsiniz. فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ Menfaatınız bulunan yerlere izinsiz girebilirsiniz. وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ sizin izhar ettiğiniz şeyi bilir. وَمَا تَكْتُمُونَ Sizin gizlediğiniz şeyi de bilir. Öyle ise Âllâh'ın emrine itaat lâzım gelir.

30- قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mü'minlere emret, erkek Mü'minlere. Âllâh-û Rasûllûllâh'a, Kur'ân'a, hudûd-u İlâhiye inanan. **niyâbeten annê** Benden vekâleten, Mü'minlere emret ki يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ gözlerini men etsinler. Gözlerini (haramdan) sakınsınlar, kâlplerini de mâsivayı İlâhi ile meşgûl etmekten korusunlar. Bu da ikinci defasındadır. Birinci, ilk bakış ihtiyar ile olmadığından ceza yok. Fakat ikinci def'a ihtiyar ile olduğundan "acaba nasıldır, nereye gitti?" diye bakıldığından, ceza ve sorumluluk bundan ileri geliyor. وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ Ey Rasûlüm ırzlarını da vücudlarını da korusunlar nâmahremden. Ferc korumasından murad, zinadan korunmaktır. Yalnız buradaki,

"ferclerini örtsünler" manasınadır. ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ Nâmahremlerden gözünü korumak, onlarla beraber olmamak اَزْكٰى daha hayırlıdır. Ezkâ; tâhir demektir. Daha hayırlı, daha temizdir sizin için. اِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ Âllâh CelleCelâlûhû; nazar etmek, bakmaktan yahut eğri büğrü yapmaktan, hal ve niyetlerinizden haberdardır.

Şimdi bu âyet-i kerime ile hitap hanımlaradır.

31- وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَائِهِنَّ اَوْ اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اَبْنَائِهِنَّ اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِى اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنِى اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِى الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mü'min kadınlara da söyle. يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ Gözlerini harama bakmaktan korusunlar, وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ namus ve iffetlerini korusunlar. Namahrem olanlarla beraber bulunmasınlar. وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. اِلَّا مَا ظَهَرَ Ancak âdet itibariyle zahir olan مِنْهَا meselâ mahkeme şehâdette, bir de nikâhta bir hanımın yüzünü görmek lâzım gelir. وَلْيَضْرِبْنَ Sabretsinler. بِخُمُرِهِنَّ Humur; asıl baş örtüsüdür, çarşafa çok yakın gelir. Pardüse hanımlar için güzel bir elbisedir fakat meşrû olan yerleri setretmiyor, ziynet yerleri açık

kalıyor. Bu ziynet yerleri başka bir örtü ile kapattıktan sonra, üzerine pardüseyi giyebilir. Asıl gâye, ziynet yerlerini göstermemektir. عَلٰى جُيُوبِهِنَّ Cüyüb; gerdandır. Gerdanlarını örtsün, وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ ziynet mahâllerini teşhir etmesinler. Ziynet mahâllerini göstermek kimlere câizdir? اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ Efendisi, kocasına câizdir. اَوْ اٰبَائِهِنَّ Babası, dedesine câizdir اَوْ اٰبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ yahut efendisi kocasının babasına, اَوْ اَبْنَائِهِنَّ kendi oğulları اَوْ اَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ yahut kocasının başka hanımdan olan üvey evlâdı اَوْ اِخْوَانِهِنَّ yahut kardeşler hatta süt kardeşi de dâhil, اَوْ بَنِٓى اِخْوَانِهِنَّ kardeşlerin çocukları, kız kardeş, hala çocukları, اَوْ بَنِٓى اَخَوَاتِهِنَّ kız kardeş çocukları, teyze çocukları, bunlardan başka. اَوْ نِسَائِهِنَّ Kendi kadınları (Mü'min kadınlar.) Mü'min kadınlarla gayr-i Müslim kadınlar, hamamda bir arada olmasın. Çünkü ecnebi kadınlar, Müslüman kadınlar da gördüğü ahvali kocasına götürür anlatır, fitne çıkma ihtimali vardır. اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ Bir hanım cariyesi ile beraber hamama giderse o cariye hizmetçi, hanımı görebilir. اَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ اُولِى الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ Kadına ihtiyacı kalmamış, (cins-i güçten düşmüş) hizmetçiler. اَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ Yahut henüz kadınların, gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ Hanımlara emrediyor Cenâb-ı Âllâh, gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar. (Dikkatları üzerine çekecek tarzda yüremesinler.) وَتُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ جَمِيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ Ey Mü'minler, hep birden Âllâh'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ Âllâh-û Teâlâ, sizi iflâh eder.

Özet olarak kadının ziyneti; taç gerdanlık, bilezik ve benzerleri gibi mücevherleridir. Maksûd, bu ziynetlerin bulunduğu mevzilerdir. Görülen kısımdan murâd ise yüz, el, ayak ve elbise ile yüzüktür.

Ve başörtülerini yakalarının üstüne sarkıtsınlar, (başlarını, gerdanlarını, göğüslerini örtsünler.)

Ve ziynetlerini, kocalarından veya babalarından yahût kocalarının babalarından veya oğullarından yahut üvey oğullarından veya biraderlerinden veya biraderlerinin oğullarından yâhut hemşirelerinin oğullarından veya kadınlarından yahut memlûklerinden veya erkeklikten kesilmiş hizmetkârlardan yahut henüz kadınların utanacak yerlerinden haberdar olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler.

Ömer Radıyâllâhû Anh, Ebû Ubeyde Radıyâllâhû Anh'a mektup göndererek; Ehl-i kitabın kadınlarına, Müslüman kadınları ile bir hamamda yıkanmalarına müsaade etmemesi bildirilmişti.

32- وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ ۭ اِنْ يَّكُوْنُوْا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ

وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى **Eyêmê**; efendisi olmayan yâni dul kadın. O zamanlarda böyle bir kadın ile evlenmek bir leke gibi idi. Nasıl olur, başkası ile beraber olmuş bir kadın ile ben evlenirim? Hâlbuki temiz bir kadın, zevci vefat etmiş de başka bir erkeğin olmasında da ne mahzuru olur? وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ Dul kalan hanımları da nikâh ediniz. وَالصّٰلِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَاِمَآئِكُمْ Sâlih olan, imân etmiş ve imânını da amâl-i saliha ile takviye etmiş olan câriye ve köleleri de nikâh ediniz. اِنْ يَّكُوْنُوْا فُقَرَآءَ Eğer bunlar fakir iseler, Âllâh'a itimat ediniz. يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۭ Âllâh fazl-ı keremiy-

le onları zenginleştirir. وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Allâh'ın lütfû vâsi, geniştir. Âlimdir, kulunun hâline âlimdir. (Kullarının rızkını, kimine çok ve kimine az verdiğinin hikmetini) hakkıyla bilendir.

Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimiz, gençlere hitap etmişler. "İçinizde evlenmeye muktedir olanlar evlensin, zira evlilik gözü haramdan saklar ve ırzı korur. Evlenmeye gücü yetmeyenler de oruç tutsun" buyurmuşlardır. Orucun, şehveti kırmakta tesiri vardır.

Başka hadis-i şerif'te de; "Evleniniz, çoğalınız. Kıyamet günü, sâir ümmetlere. Ben, sizin çokluğunuzla iftihar ederim" buyurulmuştur. Yine bir hadis-i şerif'te; "Allâh-û Teâlâ'dan nikâhla rızık iltimas edin" buyurulmuştur.

Zenginlikten murâd, kanaattır. Yâhût karı-kocanın rızıklarının içtimâıdır denilmiştir.

Nikâhın sıfatı, Hanifilere göre altı kısımdır.

1- Şehveti orta derecede olanlara, Sünnet

2- Şehveti çok fakat zinâ edecek kadar değilse, Vâcib.

3- Şehveti zina edecek kadar çoksa, Farz.

4- Evlilik haklarına yüzde yüz riâyet edemeyecek olanlara, Haram.

5- Evlilik haklarına riâyet edemeyeceğinden korkanlara, Mekruh.

6- Evlenmeye sebeb olmadığı gibi, mâni de yoksa Mübah'dır.

33- وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ

وَالَّذِيـنَ يَبْتَغُـونَ الْكِتَـابَ مِمَّـا مَلَكَـتْ اَيْمَانُكُـمْ فَكَاتِبُوهُـمْ اِنْ عَلِمْتُـمْ فِيهِـمْ خَيْـرًا ۖ وَاٰتُوهُـمْ مِـنْ مَـالِ اللّٰهِ الَّـذِى اٰتٰيكُـمْ ۚ وَلَا تُكْرِهُـوا فَتَيَاتِكُـمْ عَلَـى الْبِغَـاءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًـا لِتَبْتَغُـوا عَـرَضَ الْحَيٰـوةِ الدُّنْيَـا ۚ وَمَـنْ يُكْرِهْهُـنَّ فَـاِنَّ اللّٰهَ مِـنْ بَعْـدِ اِكْرَاهِهِـنَّ غَفُـورٌ رَحِيـمٌ

وَلْيَسْـتَعْفِفِ الَّذِيـنَ لَا يَجِـدُونَ نِكَاحًـا Nikâha imkân bulamayanlar; (mehirden, nafakadan âciz ve yoksul olanlar.) O Müslüman, oruç tutmakla iffetini muhafaza etsin. حَتّٰـى يُغْنِيَهُـمُ اللّٰهُ مِـنْ فَضْلِـهٖ Âllâh-û Teâlâ, fazl-u kereminden kendilerini zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar. وَالَّذِيـنَ يَبْتَغُـونَ الْكِتَـابَ Elleriniz altında bulunanlardan (köleler ve câriyelerden) mükâtebe yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde (hürriyete kavuşmalarında kendileri için bir iyilik görüyorsanız hemen mükâtebe yapın.) مِمَّـا مَلَكَـتْ اَيْمَانُكُـمْ فَكَاتِبُوهُـمْ اِنْ عَلِمْتُـمْ فِيهِـمْ خَيْـرًا Onlara, Âllâh-û Teâlâ'nın size ihsan buyurduğu maldan verin. وَاٰتُوهُـمْ مِـنْ مَـالِ اللّٰهِ الَّـذِى اٰتٰيكُـمْ Mûkâtebe; memlûkün tediyesini taahhüd ettiği bir bedel mukabilinde, âzâd olmak üzere kendisini efendisinden satın alması demektir ki bu bedel tediye edilince azâd olur.

Tefsirde, köle dört nev'idir diyor.

1-) Kın; evde hizmet eder.

2-) Mezun; ticaret yapar.

3-) Âbik; kaçıyor.

4-) Mükâteb; taahhüt edilen parayı getirirsen azât olursun deniyor.

Aynen bunun gibi maneviyatta da köle dört nev'idir.

1-) Kın; evliyaullâhın yüksek derecesine erişmiştir ancak Âllâh ile meşgul olur.

2-) Ticarette mezundur; malûmatı vardır, halka vâz-ı nasihat eder, bu ikinci derecede olan birinci dereceye ulaşamaz.

3-) Mükâteb; ücret alıyor, tarikata girip çalışacak artık nereye kadar gelir, ne verirlerse.

4-) Âbik; sahibinden kaçmıştır, bu nev'iden olanlar pek çoktur deniliyor. Zalim olan hâkim, ilmiyle amel etmeyen âlim, sözünü dinlemeyen vâiz, hepsi bunların içindedir.

Zâman-ı câhilliyette bazı münafıklar vardı, böyle cariyeleri toplarlardı. Nasıl ki bu zamanda olduğu gibi, genel evler misâli rucû da budur. Parayla çalıştırırlar, aynen cahiliye devrinde benzeri misâli. Hâlik-i Kâinat, Müslümanlardan bu durumu men etmiştir velevki cariye olsun.

وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ Câriyelerinizi bigâye zinâya ikrah etmeyiniz, para mukabilinde. إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا Dünya hayatının geçici menfaatlarını elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın. لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Dünyanın dirliğini, metâını elde etmek için yapmayınız. وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ Kim onları zinaya zorlarsa, (vebâli zorlayanındır.) Âllâh-û Teâlâ, bu fuhşu ikrah ettikten sonra, onları mağfiret ve (zemm olundukları için) rahmet edicidir.

Münafıkların reisi Abdullah İbni Übeyy, câriyelerini fuhşa zorlar ve kazançlarından faydalanırdı. İçlerinden Müslümanlığı kabul eden iki cariyenin, Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivesellem'e şikâyet etmeleri üzerine bu âyet-i kerime nâzil olmuştur. İslâm'ın, asırlarca uygulana gelen ve bir çırpıda tasfiyesi mümkün olmayan

kölelik müessesesini, ortadan kaldırmak için almış olduğu bir dizi tedbirlerden biridir.

34- وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ Biz Azimüşşân, inzal ettik fazl-ı keremimizle اِلَيْكُمْ size ey Müslümanlar. اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ Âyetler gönderdik mübeyyin, helâl ile haramı beyan eder. وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ Sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan, (onların hayat hikâyelerinden) kıssa ve misâller ve takvâ sahibleri için öğütler indirdik. Mütteki olan, Âllâh'tan korkanlar bunları okusunlar ve vazgeçsin fenalıklardan.

35- اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ يَهْدِى اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَآءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Âllâh'tır gökleri, yerleri nurlandıran. Gökleri ve yerleri Güneş, Ay ve yıldızlarla ziyalandırır. İkinci mânâ; nûru yerde ve göklerde halk eden Cenâb-ı Hak'tır. Üçüncü mânâ; Âllâh, gökleri meleklerle nurlandırmış, yerleri de embiya ve ulemâ ile nurlandırmıştır. Dördüncü mânâ; yer ve gök ehlini hidayete getiren Âllâh'tır. Beşinci mânâ; Âllâh CelleCelâlûhû, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e nur demiş. Size, Âllâh'tan kitap geldi, nur geldi. Kitap Kur'an'dır, nûr ise Muhammed Sallâllâhû Aleyhi-

vesellem'dir. Âllâh CelleCelâlûhû, yerleri ve gökleri Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem ile nurlandırmıştır. O olmasaydı ne yerler ne de gökler olmazdı. مَثَلُ نُورِهٖ Nûr-i İlâhi'nin misâli! كَمِشْكٰوةٍ Mişkât; ev, oda duvarlarında dışa açılmamış pencere, ışığın, lambanın konulduğu yere mişkât deniyor, فِيهَا مِصْبَاحٌ onda ışık var, o ışıkta. اَلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ O ışık da lâmba camının içindedir. اَلزُّجَاجَةُ O cam ise كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ zulmeti def edici, o billur da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir. Bu da يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ bu kandil sanki pırıl pırıl parıldayan bir yıldızdır. Şecereyi mübêrake ki زَيْتُونَةٍ zeytinden zuhur ediyor. Zeytinyağı kandilde, o öyle bir zeytinyağıdır ki لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ Güneşin doğduğu ve kavuştuğu yerde değil ne soğuk ne de sıcak tesir etmemiştir, parlak ziyâsı vardır. يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ O kadar parlak bir yağdır ki وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ yâni o ağaçtan çıkan yağdan tutuşturulur. (Bu öyle bir ağaç ki) yağı, nerdeyse kendisine ateş değmese dahi ışık verir. نُورٌ عَلٰى نُورٍ Nur (bu ışık,) nûr üstüne nurdur. يَهْدِى اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَآءُ Âllâh-û Teâlâ, nûruna (veya nuriyle) dilediği kimseyi hidayet eder. وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ Âllâh CelleCelâlûhû, misalleri insanlara böyle bildirir. وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ Âllâh-û Azimüşşân, her şeye Âlimdir. Hiçbir şey, O'na gizli kalmaz.

Mişkat; Sadr-ı Muhammedi Sallâllâhû Aleyhivesellem. (Göğsü demek)

Misbah; Işık, onun kâlbi, nûr-i İlâhi.

Zücâce: Onun kâlbi.

Secereyi Mübareke: Secereyi İbrahimiye'dir.

"lâ şarkıyyetin velâ garbiyye" Ne yahûdi ve ne de nasrâniye

mâildir. Çünkü onların kıbleleri başkadır. Zira yahudi batıya, hıristiyan doğuya yönelerek ibadet ederler.

"yekâdü zeytühâ yûdi-û ve lev lem temseshû nârun" Yakındır ki vücudu ziyalandırır, ziya verir. Eğer söylemese bile, nur gelmese bile, nûr geldikten sonra da nûrun alâ nur olur.

Âllâh-û Teâlâ, göklerin ve yerin nûrudur.

Mü'minlerin kalbinde O'nun nuru, içinde çerağ bulunan bir fener gibidir.

O çerağ, billûr bir kandil içindedir.

Bu kandil sanki parıl parıl parlayan bir yıldızdır.

Ne Güneş'in doğduğu ve ne battığı yerde bitmeyen mübarek bir ağaçtan, zeytin ağacından yakılır. (Murad olan Şam'ın zeytinidir.)

Yâğı, bir ateş dokunmasa bile hemen hemen ışık verecek gibidir. (O kadar saf, o kadar parlaktır.)

Nûr üstüne nûrdur.

Ka'b Radıyâllâhû Anh der ki; "Bu mesel, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimiz hakkında irâd olunmuştur.

Kandil konan fener, O'nun mübarek göğsüdür. Billûr kandil, kâlbidir ve çerağ nübûvvetidir ki nübüvvet ağacından yakılmıştır."

Muhammed bin Ka'b Radıyâllâhû Anh de; "İçinde çerağ bulunan fener, İbrahim Aleyhisselam. Billur kandil, İsmail Aleyhisselam ve çerağ, Muhammed Sallâllahû Aleyhivesellem'dir ki secere-i mübareke-i İbrahim'den yakılmıştır. Mübarek olması, çoğu enbiyânın onun sûlbünden gelmiş olmasıdır. Şarklı ve garplı olmaması da ne yahudi ve ne de nasrâni olmadığındandır" der. Zirâ yahudiler batıya, nasrâniler doğuya yönelerek ibadet ederler. "Nûr

üzerine nur oluşu da Nebi neslinden Nebi olmasıdır." Übeyy ibni Ka'b'a göre de "Mesel, Mü'minler için irâd olunmuştur. İçinde çerağ bulunan fener, Mü'minin nefsi. Kandil, göğsü. Ve çerağ, kâlbindeki imân ve Kur'an'dır. Mübarek ağaç da ihlâstır ki onunla tutuşur."

Güneşin doğup batmadığı yere nisbeti olmaması şunun içindir ki; o dört güzel haslet arasındadır. Nimet verilse şükreder, musibet erse sabreder, hükmünde adaletten ayrılmaz ve sözünde gerçektir. Ona hiçbir fitne isabet etmez.

36- فِى بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهٗ يُسَبِّحُ لَهٗ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ

فِى بُيُوتٍ Bir takım evlerde اَذِنَ اللّٰهُ Allâh izin vermiştir. اَنْ تُرْفَعَ O evlerde, O'nun isminin yüksek tutulması, yücelmesine izin verilmiştir. وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهٗ Sabah ve akşam ism-i İlâhi ta'zim ve tesbih edilsin, Allâh böyle izin veriyor. يُسَبِّحُ لَهٗ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ

37- رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاِيتَآءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ

رِجَالٌ Bir takım insanlar var ki onları meşgûl etmez. لَا تُلْهِيهِمْ ticaret, sefer, تِجَارَةٌ alış veriş وَلَا بَيْعٌ Allâh'ın zikrinden. عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ Birtakım insanlar var ki alışveriş, sefer onları Allâh'ın zikrinden meşgûl etmez. Sefere gider yine zikrullah ile meşgûldür. Alışveriş yapar yine zikrullaha devam eder. وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ Namazı ikâme etmekten, وَاِيتَآءِ الزَّكٰوةِ zekât vermekten alıkoymaz. يَخَافُونَ يَوْمًا Korkuyorlar bir günün azabından ki فِيهِ تَتَقَلَّبُ korkudan iltirar

içindedir. الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ Kalplerin ve gözlerin allak bullak olacağı, döneceği, (ızdırab çekeceği) bir günden korkarlar.

38- لِيَجْزِيَهُمُ اللهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَاللهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

لِيَجْزِيَهُمُ اللهُ Âllâh, onları mükâfatlandırır. اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا Yalnız amellerinin karşılığı değil, amelin ahseni ziyadesiyle. Amel ile olursa bire bir mukabili olur, ahseni ile olunca bire on, bire yetmiş, bire yediyüz ile olur. وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَاللهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ Âllâh-û Azimüşşân, dilediğine rızkı ve ecri hesapsız ihsan eder.

Mevlânâ Celâleddini Rûmi buyuruyor.

Âsuman secde künet.
Behri zemîni ki deru.
Yek dü kes, yek dü nefes.
Behri Hüda binişinent

Gökler secde etsinler lâyıktır, o yere ki bir iki kişi orada otursunlar da O'ndan konuşsun, sohbet etsinler. Bu dünyada üç beş kişi oturup da Âllâh için sohbet ederlerse o sohbet, nezd-i İlâhi'de o derece kıymetlidir.

Birtakım Mü'minler var ki ne ticaret ne de alışveriş, onları, Âllâh-û Teâlâ'yı zikretmekten men ve işgâl etmez. Nasıl olur bu durum?

Beden ağyar ile gönül yâr ile.
Göz rakipte, gönül habibte.
Lisan güftar ile gönül dildar ile.

El sanatta, gönül hazrette.

"Halvet der encümen, sefer ender vatan"

Cemaat içinde halvettedirler, otururlar sohbeti dinlerler. Fakat onların kâlpleri, Hak ile beraberdir.

Şâh-ı Nakşibendi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz, "bu durum yaş ile bağlantılı değildir" buyuruyor. Nakşibendi diyor ki; Hicaz'da, Kâbeyi Muazzama'da idim. Bir ihtiyar gördüm oturmuş, meşgûldür kendi kendine. Müteveccih oldum onun kâlbine, (kalbine müteveccüh olmak; röntgen misali içimizde ne varsa o hastalıkları tesbit edip çıkarıyor. Evliyâullâhın da gözleri aynen röntgen gibidir. Bizim karşımızda bulunduğu zaman, içimizde ne var fark ederler.) Baktım ki hiçbir zaman Âllâh ile beraber değil. Kâlbi memleketinde, işinde gücünde meşgûldür. Bilahare Minâ'ya gittik, orada alış-veriş yapan bir genci gördüm, çok da müşterisi vardı. O gencin kâlbine de müteveccih oldum, çok meşgûl ve genç olduğu hâlde Hak'tan bir lâhza gâfil değil. Alışveriş yapıyor fakat kâlbi, Âllâh ile beraberdir. Bu hal ihtiyarlık ve gençlikle bağlantılı değildir. Eğer mümkün ise iyi bir tarafa istinat etmek ve mücahade, mücadele etmek ile yavaş yavaş kâlbe intikâl etti mi, bir daha kâlpten çıkmaz.

Mevlânâ Celâleddin Rumî Kaddesâllâhû Sırrahül Aziz, bunun misalini aynen güvercine benzetiyor. Güvercin kolaylıkla kapıya girmez, ne yapılır? Birkaç gün yem vermek suretiyle uğraşılınca, alıştı mı artık kendiliğinden kapının önüne gelir de oradan ayrılmaz. Aynen Zikrullah da böyledir. Evvelâ gelmez ama alıştırınca kâlpten çıkmaz, devam eder, alıştırmak lâzım gelir. وَاَقِـمِ الصَّلٰـوةَ Bazıların dediği gibi namazımız kılınmıştır. İnsanın, Âllâh katında derecesi ne kadar artarsa daha ziyade Âllâh'a bende olur. Ne kadar yükselirse, azamet-i İlahi'yi yakından daha ziyade an-

lar ve kendi fakirliğini, aczini idrak eder. Çünkü âyet-i kerimede **"innellâhe hüvel ganiyyü ve entümûl fûkarâ"** insan, her cihette Âllâh'a muhtaçtır. Vücudunda, bedeninde, malında bu ihtiyaç hiçbir zaman zâil olmaz. Böyle olduğuna göre, insanların Âllâh'a karşı fakirliği tabiidir. وَاِيتَآءِ الزَّكٰوةِ Şu halde insanların namazlarını ikâme etmesi ve zekâtlarını vermesi lâzım gelir. Netekim ibadetten birisi halas olmuş olsaydı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem halas olur yapmazdı. Hâlbuki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, ayakları şişinceye kadar namaz kılar ibadette bulunurdu. Nasıl olur da filân bektaşi, "ibadetimiz yoktur" diyecek. Böyle sözler, İslâmiyet'in dışındadır. Böyle inananların İslâmiyet'le alâkası yoktur. Çünkü ne kadar çok bir kul ibadet eder yaparsa, daha çok Azamet-i İlâhiye tecelli eder. Fakirliğini daha ziyade bilir, muhtaç olduğunu anlar ve daha ziyade Âllâh'a yaklaşıyor. Bir Mü'min, bu ibadet ve itaatları ne için yapıyor gayesi nedir? Gayesi havf-û recâ diyecek. Âyette havf-û recâyı izah ediyor. يَخَافُونَ يَوْمًا Bu insanlar korkuyorlar bir günden, biliyorlar ki önlerinde bir gün تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ **tetekallebû**, **tertalibü**, havf ile iltirara gelir, necatı helâk arasında, cenneti cehennem hâzır oluyor. Acaba ben hangisine, nereye gideceğim düşüncesiyle multarir oluyor. Bundan dolayı korkuyorlar ve bir de ümit ediyor ki Âllâh'ın lütf-u keremi vardır.

لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ Hem de ümit ediyor ki Âllâh, onu mükâfatlandırsın ne ile? اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا Ameliyle değil, amellerinin daha güzeliyle ziyadesiyle. Eğer Âllâh-û Teâlâ, bir iyi adamın ameline mukabil iyilik yaparsa, mükâfat olmaz ki Azamet-i İlâhiye yakışmıyor.

Mükâfatı Cenâb-ı Âllâh'ın, en azı bire ondur. Bire yetmiş, bire yedi yüz hatta bigayri hisabdır. اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا Yaptığı amalin en ehseni (ceza-mükâfat demektir) ziyadesiyledir. وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ Fazl-ı keremi, ahseni ile ziyâdeleştir. Cemâlini gösterir. وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ Âllâh CelleCelâlûhû, dilediğine hesapsız verir. İn'amâtı İlâhiye hesab ile değil, hesap edilince bitip tükenecek bir şey değil ki hesapla versin.

Buraya kadar Mü'minlerin halinden, Cenâb-ı Hak buyurdu. Âdet-i İlâhiye'nin icâbâtı Mü'minlerden bahsedince, kâfirlerin hâlinden de bahsediyor. Meselâ birçok kâfirleri görüyoruz bir hayırlar, iyilikler yapıyor. Görünüş itibariyle hakikaten hayırlı işlerdir yaptıkları. Umur-u hayriyenin kabul olunması, aklımızca lâzım gelir. Hâlbuki imân olmadığı için bu ameller, hayırlar karanlık oluyor. Bu karanlığı, Hâlik-i Kâinat misal ile bize haber veriyor. Küfür üzerine yapılan amellerin hiçbir faydası olmadığı gibi, karanlığa tebdil oluyor.

39- وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَاءً حَتّٰى اِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

وَالَّذِينَ كَفَرُوا Onlar ki iman etmemişler, (âyet-i kerimede iki misâl ile beyan ediliyor.) İman olmadıktan sonra hiçbir amelin faydası olmuyor. اَعْمَالُهُمْ Onların yaptığı ameller, iyi ameller olsa bile, küfürde inkârda olduğu için bir sevap, ecr-i ücret görmüyor. Yapılan iyi amelin bir kusuru yok, inkâr içinde yapıldığından. Onların iyi görünüşteki amelleri neye benzer? كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ **Kia**; sahraya derler. Sahrada, öğleden sonra güneş vurduğu zaman,

ufuk cihetine bakan susuz olan kişi, bir göl deniz gibi görüyor. يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَاۤءً Susamış olan kişi zanneder ki orada su vardır. حَتّٰۤى اِذَا جَآءَهٗ Nihayet ona vardığında, لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا orada hiçbir şey bulamaz. وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ (İnanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allâh'ın azabını buluyor. فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ Allâh ise onun hesabını tastamam görmüştür. وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ Allâh-û Teâlâ'nın hesabı seridir. Küfürde olanların yaptığı ameller hiçbir işe yaramaz. İmansız insanların amelleri, bu imân mes'uliyet anlayışından uzak olduğundan, boş faydasız meşgûliyet yığınından ibaret olmakla kalmaz, ayrıca sahibini ağır bir mes'uliyet ve hesabın altına sokar.

Misâlin biri, yukarıda geçen âyet-i kerime. İkinci misâl de kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışlarıdır.

40- اَوْ كَظُلُمٰتٍ فِىْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَّغْشٰىهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ اِذَاۤ اَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ؕ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ۧ

اَوْ كَظُلُمٰتٍ Yahut bir karanlık, müterakim karanlıklar oluyor. Hâlik-i Kâinat da bizim daha anlayabilmemiz için misâlle beyan ediyor. فِىْ بَحْرٍ لُّجِّيٍّ Derin bir denizdeki karanlıklar gibidir. يَّغْشٰىهُ İhâta ediyor o derinlikleri, مَوْجٌ denizin dalgaları. مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ (Öyle bir deniz) ki onu, dalga üstüne dalga kaplıyor. مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ Üstünü de bulutlar kaplamıştır. ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ Birbiri üstüne yığılmış karanlıklar (zulmet karanlıklar birbirinin üstüne. Zulmetin birisi denizin dibi, ikincisi birinci dalga, üçüncüsü ikinci dalga, dördüncüsü üstündeki bulutlar, birbiri ardında meydana gelen karanlıklar olduğunda, vücûduna bakan insan, kendini bile göremez.

Hatta buyuruluyor ki) اِذَآ اَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَا o zifiri karanlıkta bir nur nişânesi görmek şöyle dursun) elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez. İşte küfürde olanın yapmış olduğu ameller batıl olur, mahvolur, hebâ olur. Kâfirin yapmış olduğu ameller, birçok karanlık zûlmetin içindedir. Onun kalbini, cehl-i şek gaşyediyor. Cehl-i şek de o dalgalardır, geliyor. Sehab; bulut ise kalbinin üzerine gelen hatm-i İlahi'dir. Onların amelleri zulmet, sözleri zulmet, her şeyleri zulmettir. وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا Âllâh-û Teâlâ kime nûr takdir etmemişse, فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ artık o kimsenin bir nûr, ışık ve aydınlıktan nâsibi yoktur. (Demek ki küfür üzerine yapılan bütün ameller zulmet, karanlık olur, batıl olur, heba olup mahvolur boşa gider. O kimseye hiç faydası olmaz.)

İnkârcılık ve küfür taassubu insanın basiretini bağlayan, gerçekleri görmesini engelleyen ve çabaladıkça boğulmasına yol açan korkunç bir zulmettir. İmân ise insanın yolunu aydınlatan, Âllâh'ın yardım ve inâyetine vesile olan en büyük imkândır. Hâlbuki kâfir, bu imkâna gözlerini kapamış. Bu yüzden, Âllâh'ın hidayet ve inâyetinden de mahrum kalmıştır.

Küfür zulmetini, Hâlik-i Kâinat misaller ile beyan ettikten sonra. Âllâh-û Teâlâ'yı tesbih eden yalnız insanlar değil, bütün mahlûkat Cenâb-ı Hak'kın tesbihi ile meşguldür. Bazıları tav'an bazıları kerhen meşguldür. Tav'an meşgul olanlar; insanlar ve cinlerdir. İhtiyarları vardır, ihtiyarları ile devam ettiklerinde ecr-i ücrete sevâba nâil olurlar. Bunlardan başka bütün mahlûkat, Âllâh-û Teâlâ'nın tesbihâtı ile meşguldür. Onların ihtiyarları olmadığı için sevap, ecr-i ücrete nâil olmazlar. Melekler o kadar çok meşgul, tesbih ve ibadet yaptıkları halde dereceleri artmaz. Nerede halk

olmuşsa, yine o derecedirler. Neden böyledir? Cihat yok, fenalık yapmak imkânları yoktur, yaptığı ibadetler ihtiyâri değildir, tâbiidir. Bu yüzden, ibadetleri ihtiyâri olmadığından, halk oldukları derecede devamla ne artış ne eksiliş meydana gelmiyor.

Mevlânâ Celaleddin Rûmi, bu hususta geniş izahta bulunuyor. Bütün hayvanlar bile nefes alıp verirken Hê derler. Hê, Âllâh demektir. Âllâh Lafzayı Celale; elif lâm harf-i târiftir. Elif lâm kaldırılınca, hê kalıyor. Hê, Lafzayı Celâle Âllâh'ın ismidir. Fakat işbah zamanında Hû olur. "Hû, Âllâh'tır." Bunu bütün hayvanlar söyler. İnsanlar her zaman üzüntüde, genişlikte, ferahta söyler. Mü'mini de kâfiri de münafık olanı da herkes söyler, "hû" der. İhtiyar ile olmadığından, bu "hû" zikrinden hiçbirisi sevap ecr-i ücret almaz.

41- اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَآفَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ

اَلَمْ تَرَ Görmüyor musunuz ey insanlar! اَنَّ اللّٰهَ Hâlik-i Kâinat'a, يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ yerde ve göklerde bütün mahlûkat, hepsi Âllâh-û Teâlâyı tesbih ile meşgûldür. Bütün mahlûkât-ı İlâhiye tesbihat ile meşguldür. وَالطَّيْرُ صَآفَّاتٍ Saf saf kanatlarını açıp uçan kuşlar, Âllâh-û Teâlâ'yı tesbih ediyor. Mevlânâ Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruyor;

Mürgâni hevê beher sabahi,
tesbihi künen be ıstılâhi

Mürgâni heva; havadaki kuşlar. Beher sabahi; sabah olduğunda. Tesbihi künen be ıstılâhi; onlar da kendi ıstılâhi ile tesbih edi-

yor. Nasıl ki insanların her biri kendi dil-i ıstılâhi ile konuşuyorsa, bunun gibi hayvanların da kendi dil-i ıstılâhı var.

Ayrıca nebadat ve cemadat; otlar, ağaçlar, taşlar ve toprakların kendi ıstılâhı var. Taşlar ve ağaçlar, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem ile görüşüp konuşmuşlardır.

Şah-ı mürgâ nesti lek-lek, leklekes dâni kiçişt.
Kel hamdû lek, veşşûkru lek, velmûlkü lek yâ müsteân

Şah-ı mürgâ nesti lek-lek, leklek kuşların şahıdır (Şah-ı Mürgâ, Leylek kuşudur), leklekes dâni kiçişt, bilirmisin bu leklek manası nedir? lek lek diyor; Elhamdü leke, veşşûkru leke vel mülkü leke yâ müsteân işte bütün mahlukat böyle tesbihatı ilahi ile meşguldür.

Kuşlar ve yerdeki mahlûkat da dâhil كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ her biri salât ve tesbihini, duâsını (öğrenmiş) biliyor. وَتَسْبِيحَهُ Âllâh'a lâyık olan tesbihi bilir. وَاللهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ Âllâh-û Teâlâ da onların yaptıklarını hakkı ile bilendir. Salât insanların, tesbih sâir mahlûkatındır. Derler ki; Kuşların kanat vurmaları salât ve tesbihleridir. Yahût ma'nâ; Âllâh, her salât ve tesbih sahibinin salâtını tesbihini bilir, demektir.

42- وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللهِ الْمَصِيرُ

Göklerin ve yerin mülkü, Âllâh-û Teâlâ'nındır ve dönüş ancak O'nadır.

43- اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ يُزْجِى سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهٖ ۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ

فَيُصِيبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ۭ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِيْ سَحَابًا Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Görmez misin ki Âllâh-û Teâlâ, bulutları (dilediği yere) sürüklüyor, dilediği yere sevkediyor. ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهٗ Sonra aralarını te'lif eder, onları bir araya getirip üst üste yığıyor. ثُمَّ يَجْعَلُهٗ رُكَامًا Ondan sonra müterakim birbiriyle birleşir, tek bulut olur. فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. وَيُنَزِّلُ Âllâh gönderir مِنَ السَّمَآءِ göklerden مِنْ جِبَالٍ dağlar gibi. فِيْهَا مِنْ بَرَدٍ O dağlar gibi, büyüklüğünde bulutların içinde kar ve dolu var. فَيُصِيبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ Artık onu dilediğine isabet ettirir وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ve dilediğinden onu bertaraf ediyor. يَكَادُ Yakındır ki سَنَا بَرْقِهٖ onun ziyâsı, berk; şimşeğinin parıltısı, nerede ise يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ gözlerin nûrunu giderecek gibi olur.

44- يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۭ Âllâh CelleCelâlûhû azametiyle gece ile gündüzü (birbiri ardınca getirerek, birini uzatıp diğerini kısaltarak, hallerinde karanlık, aydınlık, sıcaklık, soğukluk gibi değişiklikler yaratarak) evirip çeviriyor. اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ Bunlarda bâsiret sahibleri için, Âllâh-û Teâlâ'nın vahdaniyetine ve kudretinin kemâline muhakkak ki birer delâlet ve ibret vardır.

45- وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَاۗبَّةٍ مِّنْ مَّاۗءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰي بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ

يَمْشِي عَلٰى رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰٓى اَرْبَعٍۗ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَاۤءُۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

وَاللّٰهُ خَلَقَ Âllâh CelleCelâlûhû izhar etmiştir. كُلَّ دَاۤبَّةٍ (Yeryüzünde yürüyen) her hayvanı مِّنْ مَّاۤءٍۚ sudan halk etmiştir. (Âlimin birisi araştırmaya başlamış hayvanların hangisi yavru doğurur, hangisi yumurta yapar. Bilâhare sorduğu kişi, uğraşma zahmet çekme demiş. Kulaklı olan hayvanlar yavru doğurur, kulaksız olanlar yumurta getirir.) Hâlik-i Kâinat, yeryüzünde halkettiği bütün hayvanları sudan halketti. فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰى بَطْنِهٖۚ Bunlardan bir kısmı karnı üstünde sürünür. وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰى رِجْلَيْنِۚ Bir kısmı da iki ayak üzerinde yürüyor, (insanlar ve kuşlar gibi.) وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰٓى اَرْبَعٍۗ Bazıları da dört ayak üzerinde yürüyor, (koyun, sığır ve deve emsâlleri gibi.) يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَاۤءُۗ Âllâh-û Teâlâ, ne dilerse halk eder. Mülk O'nundur, dilediğini dilediği gibi halk eder. اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ Zirâ Âllâh-û Azimüşşân, her şeye hakkıyla kâdirdir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimizin mûtâdı vechile haftanın Perşembe günleri, Uhud'da amcası Hamza Radıyâllâhû Anh ve şehitleri ziyaret eder. Pazartesi günleri de Cennetül Baki'ye gider, ziyaretlerde bulunurdu. Bu ziyaretlerin dönüşü bir defasında Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem evi, haneyi saadetlerine avdet ettiğinde, kapıda karşılayan Aişe Radıyâllâhû Anha'nın başında Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in sarığı vardı. Başını, O'nun sarığı ile örtmüştü. Rasûl-û Ekrem'e baktığında, O'nu yağmur altında ziyade ıslanmış, çok yağmur yağdığını görmüştü. Bunun üzerine Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesel-

lem, Âişe Radıyâllâhû Anha'nın başındaki sarığını görünce sarığı çıkarmasını emrediyor. Ve Âişe Radıyâllâhû Anha sarığı başından çıkarınca o zaman bakıyor ki ne yağmur ne de hiçbir şey olmadığını görüp anlıyor.

Bundan kıyasen anlaşılıyor ki âlemler içinde âlemler var.

46- لَقَدْ اَنْزَلْنَآ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللّٰهُ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

لَقَدْ اَنْزَلْنَآ Biz Azimüşşân inzal ettik hidayetimiz için, ıslâhınız için اٰيَاتٍ bir takım âyetler, alâmetler, Kur'ân-ı Azimüşşân'dır. مُبَيِّنَاتٍ Beyyin, zâhir, açık olan âyetleri indirdik. Açık seçik bildirilen yolu göstermekle herkesin kısmeti olmaz ki. وَاللّٰهُ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Âllâh-û Teâlâ, dilediğini sırât-ı müstekime hidayet eder, doğru yola iletir. Herkesin doğru yola gitmesine istidâdı olmuyor. İnsanların bir kısmı inanıyor zahiren ve bâtınan, bu sınıf Mü'minlerdir. Diğer bir kısmı ne zâhir ne de bâtın inanmıyor, bunlar ise kâfirdir. Bir kısmı da zahiren inanır gibi görünür, bu da münafıktır.

Şimdi beyan ediyor, evvelâ münafıktan bahsediliyor.

47- وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ

وَيَقُولُونَ Münafıklar kendi diliyle söylerler. اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ Biz, Âllâh-û Teâlâ'ya ve Rasûlüne Sallâllâhû Aleyhivesellem'e imân ve itaat ettik. وَاَطَعْنَا Getirmiş olduğu emirlerine itaat ettik diye söylerler. ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ Ondan sonra يَتَوَلّٰى i'raz eder, hükm-ü İlâhi'den yüzünü çevirir. فَرِيقٌ مِنْهُمْ Onlardan bir kısmı, مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ bu ikrardan sonra bir kısmı yüz çevirip dönüyor. İkrar ediyor,

münafık olduğundan sözlerinden rucû ederler. وَمَآ اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ İşte bunlar inanmış değiller, Mü'min değillerdir. Eğer ki dil ile ikrar ediyor fakat kalbinde olmadığı için hiçbir kıymeti yoktur.

Yahûdi yüz def'a şehâdeti söylese yine yahudi'dir, inkârdadır, imân etmiş olmaz.

48- وَاِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ

وَاِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ (Yahûdiler ve münafıklar da Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in, haktan ayrılmadığını biliyorlardı. Düşman ve mümkün olduğu halde kanaatları vardı Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in ahlâkına, haktan ayrılmıyor. Yahudinin birisinde hakkı olduğu zaman, Rasûl-û Ekrem'e gidelim diyordu. Hakkının zâyi olmayacağını biliyordu. Münafığın bir hakkı olduğu zaman, o da Rasûl-û Ekrem'e gidelim diyordu. Fakat birisinin hakkı münafığın üzerinde kalmışsa, o zaman Rasûl-û Ekrem'e gidelim demiyor. Ona gitmek istemiyordu) لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ Ne zamanki o münafıklar, aralarında hükmetmek için Âllâh-û Teâlâ'ya ve Rasûlüne davet olunsalar. اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ Görürsün ki içlerinden bir kısmı, (aleyhlerine hükmolunur korkusundan) yüz çevirip dönerler.

49- وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِينَ

وَاِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ Şayet hak kendilerinde ise (Rasûlûllah'ın hak ile hükmedeceğinden emin oldukları için, يَأْتُوٓا اِلَيْهِ مُذْعِنِينَ süratle Rasûl-û Ekrem'e, hak kendi lehlerinde olduğundan ona gönülden bağlı görünerek gelirler.

Bişr adlı bir münafık bir arsa yüzünden, bir yahudi ile nizâ halindeydi. Yahudi haklı ve münafık haksızdı. Yahudi, Bişr'i, Rasûlûllah'ın huzurunda mûrafaaya dâvet etti. Hakkından emin ve Rasûl-û Ekrem'in hiçbir haksızlığa meydan vermeyeceğini bilmekteydi. Bişr ise hakkına razı değildi. Lehinde bir hüküm istihsal edeceğini ümid ederek, hahambaşı Ka'b bin Eşref'e gitmek istedi. Bu âyetlerin, bu sebeple nâzil olduğu rivayet edilir.

50- اَفِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُوٓا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهٗ بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

اَفِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ Yoksa onların kalplerinde bir hastalık, (küfür, nifak, zulme meyil hastalığı) mı var? اَمِ ارْتَابُوٓا اَمْ يَخَافُونَ Yahut Rasûl-û Ekrem'in nübüvvetinde şüphe mi vardır? اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهٗ Yoksa Âllâh ve Rasûlünün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? بَلْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ Hayır, onlar (haktan yüz çevirmekle) nefislerine zulmedicidirler.

51- اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ اِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ Mü'minlere aralarında hükmetmek üzere Kitabullah'a ve Peygambere gidelim denildiği zaman, اِذَا دُعُوٓا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا Kitabullah'a ve Peygambere da'vet olundukları zaman lâyık olan söz; "İşittik, itaat ettik" demeleridir. Bu söz, sadece Mü'minlerin söyleyeceği sözdür. وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ İşte asıl bunlar, (bu Mü'minler) felah bulucak, kurtuluşa erenlerdir.

52- وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ

وَمَنْ Her kim ki يُطِعِ اللّٰهَ Âllâh'a itâat ederse, وَرَسُولَهُ Rasûlüne de itâat ederse sünnetlerini ifâ etmek suretiyle, (Tefsirin bildirdiğine göre; Bu âyet, Tevrat-ı İncil'in hepsine câmidir. Çünkü hepsinin hülasası, Âllâh'a ve Rasûlûllah'a itaattır. Mevlâna Celaleddin-i Rûmi buyuruyor, Kaddesâllâhû Sırrahül Aziz; "Maksad-ı aksâ budur. Âllâh ve Rasûlûllah'a itaat, rızâyı Mevlâ bundadır.") وَيَخْشَ اللّٰهَ Âllâh'tan korkar. وَيَتَّقْهِ Kim korkarsa Âllâh'tan, فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ işte asıl bunlar fevz-i necat bulanlardır.

53- وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

وَأَقْسَمُوا Bu münafıklar yemine başlarlar. (Mevlâna Celâleddin Rûmi Kaddesâllâhû Sırrahül Aziz buyuruyor. "Bir adam çok yemin ederse muhakkak bil ki yalan söyler." Niçin yemin ediyor? Kendisi de biliyor yalandır, inandırmak istiyor.) بِاللّٰهِ Âllâh ile جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ cehdederek büyük yeminler ederler. لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ Sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde, mutlaka (savaşa) çıkacaklarına dâir en ağır yeminleri ile Âllâh'a yemin ederek vaad ediyorlardı. قُلْ لَا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ Ey Habibim, onlara cevap budur, de ki; Yemin etmeyin (bizim, sizin yalancı yeminlerinize ihtiyacımız yok.) طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ Siz ma'ruf olan bir itaat ediniz. إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ Âllâh CelleCelâlûhû yaptıklarınızdan haberdardır.

Demek oluyor ki; İtâat edeceğine en ağır yeminlerle söz vermek fakat sözlerini yerine getirmemek, münafıkların itiyadıdır. Nitekim bir hâdis-i şerif'te, münafıklığın belirtilerinden birinin de sözünde durmamak olduğu tasrih edilmiştir.

54- قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَاِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, de ki; Âllâh-û Teâlâ'ya ve Rasûlüne itâat edin. فَاِنْ تَوَلَّوْا Eğer onlar, itâattan i'raz eder yüz çevirirlerse, sen müteessir olma ey Habibim. فَاِنَّمَا عَلَيْهِ Rasûl-û Ekrem'in üzerinde مَا حُمِّلَ hamlonulan, sorumluluğu kendisine yüklenen وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ (tebliğ görevini yapmak.) Sizin sorumluluğunuz, vâcib olan da onun emirlerine itâat ve inkıyattır. (Görevlerinizi yerine getirmenizdir) وَاِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا Eğer ona itaat ederseniz hidayet bulursunuz yâni rızâyı İlâhiye nâil olurlar. وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ Peygambere düşen ancak âşikâr bir tebliğ ve da'vetten ibârettir.

55- وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

وَعَدَ اللّٰهُ Va'detmiş Âllâh, (Vâd-ı İlâhi'de hiçbir zaman hulf yoktur.) الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ Sizden imân eden ey insanlar,وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ sâlih amel işleyenlere şöyle va'd buyuruldu; Yemin ederim ki onlardan evvelkileri sahip ve hâkim kıldığı gibi, kendilerini de yeryüzünde sahip ve hâkim kılacağını. وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا Onlar için beğendiği ve hoşnut olduğu

din-i (İslam'ı,) kuvvetle temkin edecek ve onların (düşmanlardan) korkularını kaldırdıktan sonra hallerini eminliğe çevirecektir. يَعْبُدُونَنِى لَا يُشْرِكُونَ بِى شَيْـًٔا Emniyet içinde, bana hiçbir şeyi şerik koşmayarak ibadet etsinler. وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ Kim bu va'dden sonra (irtidad eder veya bu nimete) küfranda bulunursa, onlar fasıkların kendileridir.

Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'e vahiy gelmeye başladıktan sonra, Ashabı ile Mekke'de on yıl kaldı. Bu müddet zarfında kâfirlerin ezalarına sabır etmesi emir buyurulmuştu. Onun için sabah akşam bütün vakitlerini korku ile geçirirlerdi. Sonra Medine'ye hicret edip küffarla harb emri verilince, sabah akşam üzerlerinden silâhlarını bırakmaz oldular. Hatta içlerinden biri, "Acaba biz üzerimizden silâhımızı bırakıp rahatla yürüyeyeceğimiz güne erişecek miyiz" dedi. Âllâh-û Teâlâ, bu âyetle onlara zikredilen şeyleri va'dettikten sonra, va'dını yerine getirdi. İslâm dininin yüzünü güldürdü, Müslümanları düşmanları üzerine mansur ve muzaffer kıldı. Korkudan sonra onlara emniyet verdi.

Bu âyette Hulefâyi Râşidin'in başa geçeceklerine işaret vardır. Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem, "Bundan sonra hilâfet otuz yıl devam edecek, sonra melik hükümdarlığına dönecektir" buyurmuştur. Gerçekten

Ebu Bekir Radıyâllâhû Anh iki yıl,

Ömer Radıyâllâhû Anh on yıl,

Osman Radıyâllâhû Anh on iki yıl,

Ali Radıyâllâhû Anh altı yıl hâlifelik yapmışlardır ki toplam 30 yıl eder.

56- وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ Namazı âdâb-ı erkânı ile kılın, zekâtı وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ verin. وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ Peygambere itâat edin ki rahmete, merhamete nâil olasınız.

57- لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ ۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ ۖ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ ۚ Ey Ekemelerrusül Sallâllâhû Aleyhivesellem. Yeryüzünde o küfredenlerin, Âllâh-û Teâlâ'yı azaptan âciz bırakacaklarını zannetme. وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ Onların varacakları yer cehennemdir, وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ ne kötü bir yer mekândır.

58- يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ ۚ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ ۚ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ۚ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ ۚ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ ۚ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ Ey imân edenler, elleriniz altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ ۚ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَآءِ ۚ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ ve içinizden henüz erginlik çağına girmemiş olanlar. Sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde,) sizden üç defa izin istesinler. Bu vakitler, mahrem bulunabileceğiniz üç vakittir. لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ Bu

üç vakit dışında (onların yanınıza izinsiz girmelerinde,) birbirinizi (görmek ve hizmet etmek için) dolaşmanızda, ne size ne de onlara bir vebâl yoktur. طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ İşte Âllâh-û Teâlâ, (ahkâm) âyetlerini size böyle açıklar. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh-û Azimüşşân, Alim'dir, Hakim'dir.

59- وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Çocuklarınız bâliğ olunca (yanınıza girmek istedikleri zaman,) kendilerinden önce bâliğ olanların izin istedikleri gibi her vakit izin istesinler. كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ Âllâh-û Teâlâ, size âyetlerini böyle beyan eder. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh-û Azimüşşân Âlim'dir, her şeyi bilir. Hâkim'dir, her şeyi yerli yerinde halk eder.

60- وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الّٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الّٰتِى لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ Hayızdan ve doğumdan kesilmiş, bir kocaya varma ümidi kalmamış ihtiyar kadının, ziynetlerini erkeklere göstermemeleri şartıyla dış elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur. وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ Yine de sakınırlarsa bu haklarında daha hayırlı olur. وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh-û

Azimüşşân, Semî'dir (onların erkekler hakkında söylediklerini işitir) ve Âlim'dir (maksatlarını bilir.)

Yaşlılık gerçeğini bir türlü kabul etmek istemeyen bâzı kadınlar, yaşlılıklarını gizlemek ve genç görünmek için süslenip püslenmekten, böylece belki kendilerini aldatmak pahasına genç görünmekten hoşlanırlar. Kadının, kocasına güzel genç görünmek için süslenmesi ve açılması dinen mübah hatta tavsiyeye şâyan görülmüştür. Ancak 31. âyetteki sıralanan yakınlar dışında kalan yabancı erkeklere güzel görünmek için, süslenmek suretiyle açılıp saçılmak, genç olsun, yaşlı olsun, bütün Müslüman ve hür kadınlara haramdır. Bununla beraber, yukarıdaki âyette yaşlı kadınların çarşaf, manto, pardesü gibi bazı harici elbiseleri çıkarmalarına ruhsat verilmiştir ki belki de bu ruhsat, yaşlı kadınların kadınlık cazibelerini artık büyük ölçüde kaybetmiş olmalarından ve bir mefsedete yol açmaları ihtimalinin ortadan kalkmış bulunmasındandır.

61- لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خَالٰتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا ؕ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ۚ

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيْضِ حَرَجٌ

Âmâya güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur. (Bunlara yapamayacakları görevler yüklenmez, yapama-

dıklarından dolayı günahkâr olmazlar.) وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ Sizin için de gerek kendi evlerinizden, gerekse babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ amcalarınızın evlerinden, اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ halalarınızın evlerinden, اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ dayılarınızın evlerinden, اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ teyzelerinizin evlerinden veya اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيقِكُمْ anahtarlarını uhdenizde bulundurduğunuz yerlerden لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا اَوْ اَشْتَاتًا yahut dostlarınızın evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur. فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً Evlere girdiğiniz zaman, Âllâh tarafından mübârek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak, kendinize (birbirinize) selâm verin. كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ İşte Âllâh-û Teâlâ, düşünüp anlayasınız diye size âyetlerini böyle açıklar.

Âyet-i kerimede evlad kayıdının bulunmaması; bir kimsenin çocuklarının evi, kendi evi gibi olduğu içindir. Bir Hadis-i Şerif'te; "Kişinin en temiz yiyeceği kazancından olanıdır ve kişinin çocuğu kazancındandır" buyurulmuştur.

Bir kişinin anahtarlarına sahip olan kimseler de bir çiftlik bekçisi ve çoban gibi kimselerdir. Bekçi çiftliğin meyvalarından yiyebilir ve çoban gütmekte olduğu davarların sütünden içebilir. Şu kadar ki bunları, kendi hesabına harice götüremez ve biriktiremez.

Selâm'a gelince; Selâm da hayır, sevâb, bereket ve ev halkını tatyib vardır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimiz, Enes

Radıyâllâhû Anh'a; "Ümmetimden bir kimseyle karşılaştığın vakit selâm ver ki ömrün uzun olsun ve evine girdiğin vakit âilene selâm ver ki evinin bereketi artsın ve Duhâ namazını kıl ki o, salât-i ebvâbindir" buyurmuştur.

Katâde Radıyâllâhû Anh da "Evine girdiğin zaman âilene selâm ver. Zirâ onlar, selâm verdiklerinin içinde selama en lâyık olanıdır. Şayet içinde kimse bulunmayan bir eve girersen, **Esselâmû aleynê ve alâ ibêdillahissâlihin** de, selâmına melekler mukabele eder."

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh, "Mescitlere girildiği vakit de kezâ, **Esselâmû aleynê ve alâ ibêdillâhissalihin** demelidir" demiştir.

62- اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِذَا كَانُوا مَعَهٗ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَأْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ فَاِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا (Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Mü'minlere bir medih, münafıklara da bir târizdir.

Mü'min, Âllâh-û Rasûlûllah'a mûti olur, emrine itâat eder. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'i eğer ki bu zahiri gözümüz onu görmüyor fakat hiçbir farkı yok, 1400 sene evvel nasıl ki hayatta idi, bugün de aynen odur. O kuvvete sahiptir. Mü'min-i Kâmil emrinde ve itaatındadır. Onun hayat-ı zamanında olanlar gibi, bu zamanda hayatta olanlar da onun sünnetine, sözüne itâat eder. Onun hayatta olduğu zaman da birtakım ictimalar, hutbe, Cuma ve harpler gibi içtimalar olduğu zaman Ashab-ı Kiram,

O'nun yanından etrafından ayrılmazlardı. Münafıklar da gelir orada dururlardı fakat farkları budur. Ashab-ı Kiram geldiklerinde sabit dururlardı, münafıklar ise bakarlardı cemaatın çoğalmasına. Rasûl-û Ekrem minbere çıktığı ve cemaat çoğaldığı zaman, görülemiyecekleri duruma geldiklerinde yavaş yavaş, teker teker kapıdan dışarıya çıkarlardı. Sohbet esnasında birisinin bir işi olsa bile, zaten Âllâh da emrediyor. Rasûl-û Ekrem'den izin alır, ondan sonra giderdi yâni Rasûl-û Ekrem'in izni olmadan çıkmazlardı. Münafıklar ise izin almadığı gibi, gizlice fırsat bulunca giderlerdi.) **"innemel Mü'minûne eyil kâmilûne fil imâni"** İmânında kemâle varan Mü'minler, اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ Âllâh'a ve Rasûlüne zahiren, bâtınen, kalben imân edenler. Bunların hâlini buyuruyor Cenâb-ı Hak. وَاِذَا Ne zamanki كَانُوْا bu Mü'minler, مَعَهٗ Rasûl-û Ekrem'le beraber olurlarsa. عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ Câmi' müştemil bir emir, (Cum'a ve bayramlardaki ictimalar gibi veya cihad, müşavere yâhut âmmeye taalluk eden) yerde bulunduğu zaman, لَمْ يَذْهَبُوْا **"min indi"** Rasûlûllah'ın yanından ayrılmazlardı Mü'min olanlar, حَتّٰى يَسْتَأْذِنُوْهُ izin almayınca. Sonra izin almaya gelince! اِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَأْذِنُوْنَكَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, senin kadrini bilip imân ettikten sonra edebe riâyet ederek, işim vardır diyerek izin istedikten sonra, (Rasûl-û Ekrem'e karşı bu izin isteme bir hürmettir) bu hürmeti gösterdikten sonra Halik-i Kâinat emrediyor. اُولٰٓئِكَ İşte onlardır ki اَلَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ Âllâh-û Rasûlûllah'a imân etmişler ve edebe riâyet etmişler. فَاِذَا اسْتَأْذَنُوْكَ Ne zamanki senden izin istedilerse izin ver. لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ Bazı işleri için izin ver istediğine, لِمَنْ شِئْتَ onların istediğine izin verme. Burada Cenâb-ı Hak izin vermeyi, yine Rasûl-û Ekrem'in

reyine bırakıyor. Çünkü insanlarla Âllâh'ın arasında vesileyi uzmâ ancak Muhammed'dir (Sallâllâhû Aleyhivesellem.) Ona, Cenâb-ı Hak "ver" diyor. Yine izin vermeyi, onun reyine bırakıyor. Cenâb-ı Hak, "kat'i olarak izin ver" demiyor. مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ Onlardan dilediğine izin ver ve onlar için, Âllâh-û Teâlâ'dan mağfiret talep et. Neden mağfiret talep edilecek, izin isteyen Mü'min'dir. Edebe riâyet etmiştir, izin de almıştır, o Mü'mine izin de verilmiştir.

O Mü'min dünya umurunu, Rasûl-û Ekrem'in sohbetine tercih etmiştir. اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ Âllâh CelleCelâlûhû, kullarına mağfiret sahibidir. رَحِيمٌ Merhametlidir, setreder onların kusurlarını affeder.

Server-i Âlem Sallâllâhû Aleyhivesellem ile Ashâb-ı Kirâm arasında yapılan konuşmalarda, Cenâb-ı Âllâh emrediyor. Kendi aranızdaki konuşmalar gibi, onunla yapılan konuşmalar aynı olmasın. Kur'ân-ı Azimüşşân'da diğer peygamberlere yapılan hitaplar; "Yâ Mûsâ, Yâ Îsâ, Yâ İbrahim" olarak geçiyor. Siz Rasûl-û Ekrem'e öyle ıtlâk etmeyin, böyle hitâp etmeyin buyuruluyor. Kur'ân-ı Kerim'in üç yerinde, Rasûl-û Ekrem'e sıfatı ile hitap ediliyor.

MuhammedurRasûlullah,

vemê Muhammedin illâ Rasûl,

Hatemennebiyyin Âllâh CelleCelâlûhû, onu sıfatları ile beyan ediyor. Onun ismi bir yerde geçtiği zaman, kavl-i mücerret ile nasıl olur da yalnız ismini söyleyeceksin ve bir de aranızda nasıl olur da tazimsiz zikredeceksiniz.

63- لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا ۚ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا ۚ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ (Ey Mü'minler,) Rasûl-û Ekrem'i kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. بَيْنَكُمْ Aranızda كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا birbirinizle konuştuğunuz gibi. Tefsirden anlaşıldığına göre; Caiz değil, Rasûl-û Ekrem'in ismini böyle mücerred söylemek. Rasûl-û Ekrem'in hayatı, o zamanda nasıl idi ise aynen bugün de odur. Böyle olduğu için istihfaf niyetiyle yaparsa, hâlis kâfir-i mel'undur. قَدْ يَعْلَمُ اللهُ Âllâh CelleCelâlûhû biliyor, الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا aranızdan tesellül yavaş yavaş çıkanları. O münafıkları, Âllâh CelleCelâlûhû biliyor. Biliyor ne demektir, cezasını verecektir.

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ Hazer etsinler, korksunlar o kimseler ki عَنْ اَمْرِهٖٓ Rasûl-û Ekrem'e, Âllâh'ın emrine muhalefet ediyorlar. Âllâh'ın emri, Rasûlûllah'ın emridir. Ayrı ayrı emirler değildir. اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ Dünyada iken başına bir fitne ve belâ âniden gelir يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ yahutta küfre girer, küfürden sonra da ebedi bir elim azap erişir.

اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ **64-** يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

اَلَآ Âgâh olunuz, bilmiş olun ey insanlar. اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ Yerlerde ve göklerde, ülviyat-ı süfliyât, yukarı ve aşağı hepsi, mahlûkâtı ile beraber Âllâh'ın mülküdür, halkıdır, kuludur. Hiçbir şey, Âllâh'ın emrinden dışarı çıkamaz, لِلّٰهِ Âllâh'a mahsustur. قَدْ يَعْلَمُ مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ O, sizin ne yolda ne durumda olduğunuzu bilir. Münafık olanın halini bilir, münafık olan cezasını çeker. Mü'minin de halini bilir, onun da iltifatını izhar eder. وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ O

gün ki bütün insanlar, Âllâh'a rucû ederler, hesap için kıyamet günüdür. فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا Tenbih eder, bildirir Âllâh. Onlara gösterir o gün, dünyada onların yaptığı hayrı ve şerri. وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeye alimdir. İlmi, ihâta etmiştir. Hiçbir şey, O'nun ilminden harice çıkamaz.

سُورَةُ الْفُرْقَانِ ﴿٢٥﴾ FURKAN SÛRESİ

Furkan; hakk-ı bâtıldan ayırt eden demektir. Kur'an'dır okunur. Mushaf'tır sahife yazılır, sahife sahife yazılmıştır. Ne zamanki ezber edildi, oldu Kur'ân. Kalbimizde olan şey kara'a yakrau Kur'an'dır. Hak ile bâtılı tefrik ettiği cihetinden de Furkan'dır. Bu sûre-i celile; 77 âyet, 872 kelime, 3780 harften ibârettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

Tebârake kelimesi tezâyedel hayru. Cenâb-ı Hak'ka, Teâlâ ve Tebârek diye senâ edilir. Mânâsı; tezâyüd-û hayır ve tekâsür demektir. تَبَارَكَ Tezâyid etti, hayrı çoğaldı, bereketi çok, büyüklüğü fevkâlede, ihsânı ziyâde olan Âllâh. الَّذِي Öyle Âllâh ki;

Tebâreke tezêyede hayruhû ve tekâsere.

Tebêrake tezêyede hayruhû an külli şey'in.

Tebêrake dême devâmen sâbiten lâ intikâle lehû tebêrake tezêyede.

Hayr-u bereketi, ihsânı ziyâdedir Âllâh-û Teâlâ'nın. الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ O Âllâh ki lütf-u keremiyle bu Furkân'ı, Kur'ânı gönder-

miş. Bütün ilâhi, nâzil olan kitapların hepsini cem etmiştir. 103 ilâhi kitap, hepsi O'nun içindedir. Âllâh CelleCelâlûhû, gönderdi bu Kur'ânı عَلٰى عَبْدِهٖ kuluna ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, abid kelimesinden çok hoşlanırdı. Onun için Cenâb-ı Hak da bazen abid kelimesiyle beyan buyuruyor ve Kelimeyi Şehâdet'in içinde de **"Abdûhû ve Rasûlühü"** onun için gelmiştir. لِيَكُونَ Tâ ki olsun o abid, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, لِلْعَالَمِينَ bütün kâinata ins ve cinne. Kur'ân-ı Azimüşşân yalnız Müslümanlara gönderilmemiştir, küfürde olanlara da gönderilmiştir. Lâkin imân ve itaat etmediğinden ceza görüyor. Rasûl-û Ekrem'in nübüvvet-i bi'seti, bütün kâinat içindir. Kitab ki Kur'ân-ı Azimüşşân da bütün kâinata gelmiştir. Bundan sonra ne bir kitap ve ne de bir peygamber gelmez. İmân edip kabul edenler, ümmet-i icâbet olur. İmân etmeyip kabul etmiyenler de ümmet-i davette kalır cezasını çeker. نَذِيرًا Âllâh'ın azabından korkutsun. "Beşir" kelimesinin buyurulmadığı ise âyet Mekke'de nâzil olmuştur. O zamanda imân edenler pek az idi, tebşirat zamanına pek muvafık değil, inzar zamanına uygun görülmüştür.

2- اَلَّذِى لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهٗ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهٗ تَقْدِيرًا

اَلَّذِى O Âllâh ki لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ göklerin ve yerlerin mâliki, hükümranlığı O'nundur. وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا Azamet-i kudretine binâen hiçbir şeye muhtaç değildir. Yahûdi ve hıristiyanların zannetiği gibi bir evlât ittihaz etmemiştir. وَلَمْ يَكُنْ لَهٗ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ

Mülkünde şeriki yok, Vahid'dir mülkünde. O'nun emsâl-i misli yok, bendelerine de O'ndan başka Âllâh yok. Hâlik olmayan,ona şerik isnat etmez. وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ Her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mahlûkatın mukadderâtını tayin eden O'dur. فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا Takdiri ile tesviye etmiş, münasip gördüğü şekilde yerli yerine halketmiş.

3- وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً Müşrikler ise Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp kendilerine hiçbir şey yaratmayan آلِهَةً ilâhlar ittihaz etmişler. Zaman geçince putperestlik ortadan kayboluyor fakat bu def'a insanları putlaştırıyorlar. لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا Sizin ilâh dediğiniz, bir şey halk edebilir mi? Hiçbir şey yaratmayan İlâh, Hâlik olabilir mi? وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا Bilakis kendileri yaratılmış olan, bizzat kendilerine bile ne zarar ne de fayda veremeyen, وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ne öldürmeye ne de diriltmeye, ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen ilâh olabilir mi?

4- وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ۚ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ۚ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا Küfürde kalanlar, Kur'ân'a imân etmeyenler diyorlar ki; إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ "Bu (Kur'ân) olsa olsa onun, (Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'in) uydurduğu bir yalandır افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ ve bu hususta ona başkaları da yardımda

bulunmuştur." فَقَدْ جَاۤؤُ ظُلْمًا وَّزُوْرًاۚ Böylece onlar, hiç şüphesiz gerçekten haksızlığa ve yalancılığa saptılar. Kendilerine azim bir zulüm yapmak suretiyle küfre girdiler.

5- وَقَالُوْٓا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا

وَقَالُوْٓا Yine onlar dediler; اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ "(Bu âyetler) eskilerin masallarıdır. اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ Onu bir kâtibe yazdırmıştır بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا çünkü o sabah akşam kendisine okunur da (onu ezberler.)"

6- قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِيْ يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ اِنَّهٗ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا

قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذِيْ يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ Bunu işittikten sonra müteessir olma. İnzal etmiş, bu Kur'ânı göndermiş, öyle Âllâh ki göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen O'dur.

اِنَّهٗ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا Muhakkak Âllâh, Mü'minlere rahmet edicidir, kusurlarını affeder. Rahim'dir, birdenbire insanları helâk etmiyor, imkân veriyor belki tevbe eder.

7- وَقَالُوْا مَالِ هٰذَا الرَّسُوْلِ يَاْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِيْ فِي الْاَسْوَاقِ ۭ لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُوْنَ مَعَهٗ نَذِيْرًا ۙ

وَقَالُوْا مَالِ هٰذَا الرَّسُوْلِ Onlar (bir de) şöyle dediler; "Bu ne biçim, nasıl bir peygamber? يَاْكُلُ الطَّعَامَ (Bizim gibi) yemek yiyor, وَيَمْشِيْ فِي الْاَسْوَاقِ (yine bizim gibi) çarşılarda dolaşıyor." (Hâlbuki peygamberlik, nübüvvet hatta vilâyet de ruhun tasfiyesine alâkadardır, vücûdun değil ki.) لَوْلَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ "Niçin bir melek nâzil olmadı ona, yardım ve şehâdet etsin. فَيَكُوْنَ مَعَهٗ نَذِيْرًا ۙ Kendisiyle birlikte, Âllâh'ın azâbı ile korkutmalıydı.

8- اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظّٰلِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ Yahut ona (gökten) bir hazine gönderilmeliydi (de geçimlik tedarikinden müsteğni kalmalıydı.)" Hatta dağlar, bu konuşma üzerine altın olmak istedikleri halde, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem istemedi. Rasûl-û Ekrem'in fakirliği ihtiyâri idi, kendi isteği iledir. Ramazan'da tutulan oruç, fakirlik açlıktır, bu durum ihtiyâridir. Onun için kıymetlidir, fakirlik ihtiyari olunca çok kıymetlidir. اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ "Yahut dünyada büyük bağ ve bahçeleri olmalı da (çarş-ı pazarı dolaşmamalıydı)" dediler. وَقَالَ الظّٰلِمُونَ **Zalimün** kelimesi tehekküm içindir, beyan ediliyor. وَقَالَ الظّٰلِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا Mü'minlere dediler; "Siz sâhir, büyülenmiş bir adama tâbi olmuşsunuz" iftirasında bulundular.

Yâhût o zalimler (birbirlerine) "Siz şayet ona ittibâ ederseniz ancak büyülenmiş bir adama ittibâ etmiş olursunuz" dediler.

9- اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, (taaccüb suretiyle Cenâb-ı Hak buyuruyor. Senin hakkında ne acâip misâller beyan ediyorlar. Sen, benim Mahbubumsun, seni seviyorum.) فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا Dalâlete gidiyorlar, hidayet için hiçbir yol bulamazlar.

10- تَبَارَكَ الَّذِٓى اِنْ شَٓاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنّٰاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۙ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَٰلِكَ **Tebârake tezêyede hayruhû**. Âllâh-û Teâlâ'nın lütf-u kerimi, ihsânı, bereketi ziyâdedir. إِنْ شَاءَ Eğer Âllâh irade ederse جَعَلَ لَكَ sana dünyada ihsan eder, مِنْ ذَٰلِكَ onların dediğinden daha fazla hayır ihsan eder. Âllâh-û Teâlâ dilerse, sana onlardan daha güzelini ve daha hayırlısını, ağaçları altından ırmaklar akan bahçeler verir, köşkler yapar. جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır. "Rabbim, bana Mekke'nin vâdisini, altın yapmayı arzetti. Dedim ki; Ya Rabbi! Onu istemem. Benim istediğim bir gün tok, bir gün aç olmamdır. Aç olduğumda sana niyaz ederim, tok olduğumda hamd-û şükür eylerim."

Hâlik-i Kâinat, sevdiği insanlara fânide ihsan yapmak istemiyor. Nasıl olsa dünya fâni gidecektir, o nimetleri ebedi olarak vermek istiyor. Onun için ahirete tehir ediyor.

11- بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ Onlar (nazarlarını mal çokluğuna kasredip) kıyameti de tekzib ettiler. وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا **ve e'tednê, heyye'ne**. Biz ihzar ettik cehennemi, kıyameti tekzib edenlere alevli bir ateş hazırladık.

12- إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا

إِذَا رَأَتْهُمْ Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerine görününce, مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler.

13- وَإِذَآ أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا

وَإِذَآ Ne zamanki أُلْقُوا atıldı, ehl-i cehennem olanlar cehenneme. مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا O cehennem ne kadar büyük de olsa, o cehennem ona dar olur. Oraya götürüldüğünde مُقَرَّنِينَ elleri boyunlarına bağlı olarak, دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا o dar bir yer, ateşe atıldıkları vakit, helâklarını (temenni eder) haykırırlar.

14- لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا (Onlara şöyle denilir.) Bugün bir kere yok olmayı istemeyin, وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا aksine birçok defalar yok olmayı isteyin, denilir. Ölüp yok olmayı ister fakat orada ölüp yok olmak yoktur.

Bu hitap ile bütün azabın, karşılaşılan azaptan ibaret olmadığı, daha çok çeşitli azapların kendilerini beklediği bildirilmiş olmaktadır. Bir de cehennem azabının devamlılığını ifâde eden başka âyetler dikkate alındığında, bu hitaptan inkârcıların yanan derilerinin tazeleneceği, böylece tekrar tekrar azaba maruz kalacakları anlaşılmaktadır.

15- قُلْ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَآءً وَمَصِيرًا

قُلْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, bunu inkâr edenlere de ki bunu muhakeme etsinler. أَذَٰلِكَ خَيْرٌ Bu cehennem mi hayırlıdır onlara, أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ yoksa takva sahiplerine va'dedilen ebedilik cennet mi hayırlıdır? (Bu dünyanın bir kaç günü için ebedi cenneti bırakıp da bu cehenneme

talip oluyorlar.) كَانَتْ لَهُمْ جَزَآءً وَمَصِيرًا Çünkü orası mütteki olanlar için bir mükâfattır ve bir varış yeridir.

16- لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآؤُنَ خَالِدِينَ ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْـُٔولًا

لَهُمْ Onlara, ehl-i cennete, فِيهَا cennette مَا يَشَآؤُنَ diledikleri her şey mevcuttur خَالِدِينَ ebedi olarak. (Her nerede cennetin bahsi geçerse Hâlik-i Kâinat, **hâlidine fihê**'yı emrediyor. Başka yerlerde de ekseriya geçiyor, bunun hikmeti nedir? Bir nimet elde iken eğer o adam, o nimetlerin elinden çıkacağını düşünüyorsa, o nimetin içinde olduğu halde rahat etmiyor. Bir gün elden çıkacağı düşüncesiyle dâimi azap içindedir. Meselâ bir Yunan milletvekilini düşünelim, gelecek devre milletvekili olacağını şüpheli görüyor. Onun için bu devrede olanca, bütün gücü ile çalışıyor ki gelecek devrede de milletvekili olabilsin. Bu yüzden azap içinde, bütün gayretiyle huzuru kaçmış, istirihatından mahrum, tekrar seçilebilir miyim endişesiyle huzursuz olur.)

Bunun misâli eğer **hâlidine fihê** olmasaydı, ehl-i cennet cennette olduğu halde, "acaba ben buradan çıkacak mıyım" düşünce, endişesi olsaydı o cennet, onların o kadar hoşuna gitmezdi. كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعْدًا مَّسْـُٔولًا Bu cenneti ihsan etmek, Rabbin'den bir vaaddır. Yerine getirilmesi istenmiş olan fazl-ı kereminin iktizasıdır.

17- وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هَـٰٓؤُلَآءِ أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ

وَيَوْمَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem beyan et ki bilsinler, o gün gelir ki kıyamet günüdür. يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ

Âllâh'ın gayrine ibadet eden kimselerle, o ilâh ettikleri kimselerle beraber olurlar. فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادِى Hâlik-i Kâinat, o mâbûd ittihaz edilenlere hitâben diyor ki; "Siz mi bunları idlâl ettiniz de yoldan çıkardınız? هٰٓؤُلَآءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ Bu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?" Cevap verirler; "Yâ Rabbi, Hâlik'ımız sensin, Mâbudumuz sensin. Senden başka bir İlâh tanımıyoruz. Kendimize başka Mâbud tanımadıktan sonra, başkasına gayriyi nasıl tavsiye edebiliriz?"

18- قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِى لَنَآ اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ۚ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا

قَالُوا سُبْحَانَكَ Onlar ise Sübhâneke yâ Rabbi, seni tenzih ederiz. مَا كَانَ يَنْبَغِى لَنَآ اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَآءَ Yâ Rabbi, senden başka bir veli dost, İlâh ittihaz etmedik ve kimseye de bunu söylemedik. وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ ۚ Fakat sen, dünyada onları ve babalarını (evlât ve emvâl sair ni'metlerle) o kadar metâlandırdın ki sonunda (seni) anmayı zikrini unuttular, (âyetlerini tefekkürden gafil oldular.) وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا Helâki hak eden bir kavim oldular" derler. Fazla sıhhat, çok servet mal buldular, istikamet yolunu terk ettiklerinden helâk oldular.

19- فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ ۙ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ۚ وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ ۙ Hâlik-i Kâinat, onlara diyor. Siz kendi kendinize bu küfrü yapmışsınız, onların sözü ile alâkası yok, onlar sizi tekzib ediyorlar. فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ۚ O sırada onların

elinden hiçbir şey gelmez, ne bir azâbı def etmek ne de bir iyiliği celbetmek. وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ Her kim ki ey mükellefler. Bâtıl yolda olanlar zulüm ile şirk ederse, نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا azâb-ı kebir olan, ebedi olan bir azaba giriftar olacaklar.

20- وَمَا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ اِلَّآ اِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى الْاَسْوَاقِ ۗ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً ۗ اَتَصْبِرُونَ ۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ۧ

وَمَآ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ Ey Rasûlüm, senden önce göndermedik hiçbir peygamberi اِلَّآ illa gönderdik اِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ senden evvelki peygamberler de hepsi geldiler, istisnasız yemek yerlerdi. وَيَمْشُونَ فِى الْاَسْوَاقِ Çarşılarda gezerlerdi, (sokaklarda yürürlerdi.) وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً Bizim âdetimiz budur, dünya dâr-ı belâ ve imtihandır. Birbirinize fitne olursunuz. Hâlik-i Kâinat, kulu kuluyla imtihan eder. Onları da Cenâb-ı Hak, zenginlikle imtihan etti, imtihanı kazanamadılar. اَتَصْبِرُونَ Sabreder misiniz, sabrediniz. Habibine emrediyor. وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا Rabbin, her şeyi hakkıyla görmektedir.

Ebu Cehil, Velid ve benzerleri. (Bilâl, Suheyb, Habbâb Radıyâllâhû anhüm) gibi fakirleri gösterip birbirlerine, "biz de İslâm'a girip de bunlar gibi mi olalım" diyerek istihzâ ederlerdi. Bu sebeple nâzil olan âyet-i celile, Mü'minlerin, müşriklerin ezâ ve istihzalarına tahammül etmelerini emrediyor. Ve onları teselli ederek, her şeyi gören Âllâh-û Teâlâ'nın herkese cezasını vereceğini bildiriyor.

21- وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ نَرٰى رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِى اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا

وَقَالَ Dediler. الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا Likamızı, mülâkatımızı ki kıyamet günüdür. Kıyamette Âllâh'ın huzuruna çıkılacağından, kıyamette huzurumuza çıkacağına inanmayanlar yâni kıyamete inanmayanlar dediler ki; لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ "Bize melekler indirilmeliydi اَوْ نَرٰى رَبَّنَا yâhut Rabbimizi görmeliydik" dediler. لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا İmândan tekebbür ettiler, kibire kapıldılar. فِي أَنْفُسِهِمْ Nefislerine zulmettiler, وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا azgınlıkta pek ileri gittiler tecavüz ettiler.

22- يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ Onlar melekleri görecekler, azap meleklerini görecekleri gün. لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ Mücrimlere hiçbir müjde yoktur, onlara azap melekleri gelecek.وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا O vakit diyecekler "hicran uzak olsun." Hıcır; men edilmiş demektir. "Size müjde ve cennet kat'iyen menedilmiştir" diyecekler.

23- وَقَدِمْنَا إِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

Onların yaptıkları her bir (iyi) işi dikkate alırız fakat onu saçılmış zerreler haline getiririz. Kâfirlerin misafire ikram, akrabayı ziyaret gibi güzel davranışlarının, imân etmemiş olmaları sebebiyle boşa gideceği, işe yaramaz hale getirileceği anlatılmaktadır.

24- أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا

(Kur'ân-ı Azimüşşân'ın âdeti, ashâb-ı cehennemden bahsedince ashâb-ı cennetten de bahsediyor ki havf-u recâ beraber

bulunsun.) Eshabül cenneh اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ Kıyamet gününde yâni ehl-i cennet; kıyamete imân eden, Âllâh-û Rasûlûllah'a imân edenler. خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا Müstekar itibariyle hayırlıdırlar, istikrarları cennettedir. وَاَحْسَنُ مَقِيلًا Mekil; kaylûledendir. Öğleden evvel olan istirahat, yalnız uyku matlup değil, isterse uykusu gelmesin. Öğle zamanında insan beş on dakika istirahat ederse hem vücuduna hem de gözüne çok faydası vardır. Ehl-i cennette de bu vardır. Mekilleri ehsendir, istirahatları kemâldedir diyor.

25- وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ O günde gökler parçalanır, بِالْغَمَامِ beyaz bulutlar halinde. Yedinci göğün üzerinde, Âllâh'ın kudretiyle hâsıl olur. وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا Ve melekler bölük bölük indirileceklerdir.

26- اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذِ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ İşte o gün mülk, gerçek hükümranlık, çok merhametli olan Âllâh'ındır. (Bugün de mülk, Âllâh'ındır fakat halkın çoğu anlamıyor. Ben de mülk sahibiyim diyor. Firavun meşrebinde olanlara bir benlik geliyor, ahirette ise hiç kimse böyle benlik yapamıyor.) وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا Ve o gün kâfirler için ağır, pek çetin bir gündür. (Mü'min olanlar, bu sıkıntıdan müstesnadır.) Mü'minler için ise bir farz namazı kılmaktan daha hafif olacağı hadiste beyan edilmiştir.

O mevzu bitti. Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü, âyeti tahsis etmez. Âyetin, kıyamete kadar bütün emsâllerine şumülü var. Bu âyetin o zamandaki sebeb-i nüzulü; O zamanda Ukbe bin Ebi

Mu'ayt namında bir kefere vardı. Bu Ukbe geldi, Rasûl-û Ekrem'in huzurunda imân edip Kelimeyi Şehâdeti getirdi ve huzurlarından ayrıldı. Dışarıya çıktığında Übeyy bin Halef olan ahbabı ile karşılaştı ve "nasıl olur da sen imân edersin?" diyerek ısrar edip uğraştı, sonunda Ukbe'yi imândan çıkardı. İmândan çevirdikten sonra Übeyy bin Halef, Uhud gazvesinde yaralandı ve Mekke'ye döner dönmez öldü. Ukbe de Bedir günü telef oldu. Bunların sonunu, Cenâb-ı Hak beyan ediyor.

Bir kimse iyi bir kişinin yanına otursa, ona baka baka dinlemek suretiyle ona iyilik geçmiş olur. Diğer bir kişi kötü arkadaşın yanına otursa, zamanla ondaki kötülükler farkında olmadan kendisine geçer.

27- وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ Ve o gün, zalim olan (pişmanlık duyarak) عَلٰى يَدَيْهِ ellerini ısırır. (Çok defa zalim olanların dehşete düştüklerinde, farkında olmadan elinin parmağını ağzına götürüp ısırdığı görülmüştür.) يَقُولُ Diyor; يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا "Keşke (dünyada,) Peygamberle birlikte hak yolunu tutaydım da onunla beraber olsaydım.

28- يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِى لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا

Ne yazık oldu bana, keşke falancayı kendime dost edinmeseydim. (Keşke ben filan münafıkla bulunmasaydım, o kötü akide bana geçmeseydi der.)

29- لَقَدْ اَضَلَّنِى عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَاءَنِىْ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا

لَقَدْ اَضَلَّنِى عَنِ الذِّكْرِ O fena arkadaş, beni Zikrullah'tan idlâl etti. بَعْدَ اِذْ جَاءَنِىْ Zikrullah bana kadar geldiği halde, (Zikrullâh'a yüzümü çevirdim. İmân ettim fakat o kötü arkadaşlar beni idlâl etti.) وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولاً Şeytan, insanı (uçuruma sürükleyip sonra) yapayalnız ve yardımcısız bırakıcıdır.

İns-i Cin'den her kim ki insanı, Âllâh'ın yolundan yüzünü çevirtirse o şeytandır. Mel'un olan şeytan muayyendir fakat öbürleri de muayyen olan şeytanın dostlarıdır.

Cin'den olsun, ins'den olsun şeytan, insanın hayrına dost olmaz. Kendi hesabına bir felâkete sürüklemek için dost görünür. Nihayet başı dara gelince onu yardımsız bırakır, çekiliverir.

Âyet-i celilenin Ukbe bin Ebi Mu'ayt hakkında nâzil olduğu rivayet edildiğinden. Ukbe, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Teâlâ Aleyhivesellem Efendimiz'in yakın komşularındandı. Sık sık meclislerinde bulunurdu. Bir gün Efendimizi ziyaretine da'vet etti. Efendimiz; "Kelimeyi Şehadet getirmeyince yemeğinden yemem" buyurdu. Ukbe ısrar etmedi, yapılan bu teklifi kabul etti ve kelimeyi şehadet getirdi.

Ubeyy bin Halef, Ukbe'nin pek samimi dostu idi. Hadiseyi işitince arkadaşına it'ab etti. "Niçin böyle bilmezlik ettin de dininden döndün?" dedi. Ukbe; "Hayır, dinimden dönmüş değilim. Evime geldi, yemeğimi yemekten imtina edince utandım da şehadet ediverdim" diye cevâb verdi. Übeyy; "Eğer şimdi gider de onun kafasına vurup yüzüne tükürmezsen, senden hoşnut olmam" dedi. Ukbe, arkadaşını kırmak istemedi. "Peki" dedi. Hemen kalktı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Efendimiz'i Dârun- Nedve'de secdede iken buldu ve mel'ânetini yaptı. Aleyhisselâtü ves-

selâm müteessir oldu. "Yâ Ukbe! Şayet seni Mekke dışında bulursam, mutlaka başını keserim" buyurdu. Ukbe'ye zikir, o suretle gelmişken, Übeyy şeytânetle onu saptırmıştı.

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem bir hadisinde şöyle buyurmuştur. "İyi arkadaş, misk taşıyan kimse gibidir. O, sana ya miskinden verir ya sen ondan satın alırsın yahut kokusunu duyarsın. Kötü arkadaş da körük üfüren gibidir ki körük, elbiselerini yakar yahut onun pis kokusunu duyarsın."

Diğer bir hadiste; "Mü'minden başkası ile arkadaş olma! Senin yemeğini takvâ sahibinden başkası yemesin!" buyurulduğu gibi, başka bir hadiste de; "Kişi, dostunun dinindendir. İmdi sizden biriniz dost edineceği kimsenin hâline baksın" buyurmuşlardır.

Zikirden murâd; Zikrullah, Kitabullah veya Cenâb-ı Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem'in nasihatları veyahut nüzul sebebine nazaran Kelime-i Şehadet'tir. Efdalüzzikri; Lâ ilâhe illellah. (Zikrin en faziletlisi; "Âllâh'tan başka ilâh yoktur" demektir.)

30- وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِى اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا

وَقَالَ الرَّسُولُ (Cenâb-ı Hak, arkadaş gayesini beyan ediyor.) وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Kureyşilerden şikâyet olarak buyuruyor ki; "Ey Rabbim! اِنَّ قَوْمِى Benim kavmim Kureyşiler, اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ bu Kur'ân-ı Azimüşşân'ı مَهْجُورًا mehcur yaptılar, terk edilmiş bir şey yerinde tuttular, bakmıyor okumuyorlar."

Mehcur tutmak iki manaya gelir. Birincisi terk etmek, uzak durmak, amel etmemektir. Nitekim bir hadis-i şerif'te; "Kim Kur'ân-ı Kerim'i öğrendikten sonra okumaz bakmazsa, kıyamet günü ona

düşman kesilir. Yâ Rabbi! Bu kulun beni mehcur etti. Benimle arasında hükmünü kaza et" der.

Diğeri; Hakkında hezeyan ettiler, "evvelkilerin esâtiridir" diye saçmaladılar manasınadır. Peygamberin bu suretle şikâyetini söylemesi büyük bir tehdittir. Zira peygamberler, kavimlerini Âllâh-û Teâlâ'ya şikâyet ettikleri vakit, haklarındaki azâb tâcil buyurulmuştur.

Mevlâna Celâleddin-i Rumi buyuruyor; "Bir dostundan mektup alıyorsun, o mektubu açıp okumadan bir yere koyuyorsun. Birkaç sene sonra o dost sana misafir geliyor. Bakıyor ki mektup gelmiş, açılmamış konulduğu yerde duruyor. O dost, açılıp okunmamış mektubunu görse nasıl düşünür, bunun demek bana olan muhabbeti hiç yoktur.

Hâlik-i Kâinat da bize kelâmını göndermiş, açıp okumayanlar da bunun gibidir" diyor.

31- وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ Ey Habibim, senin kavmin bu Kur'ânı okumadılar da bıraktılar. Senin emrine itaat etmediler. وَكَذٰلِكَ Böylece جَعَلْنَا yaptık, لِكُلِّ نَبِيٍّ senden evvel her gelen peygambere عَدُوًّا düşmanlar halkettik. مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ Müşriklerden, her gelen peygamberin düşmanı vardır. Onlar sabrettiler. Sabrın akabinde, o peygamberlere yardım ettik, münkirleri helâk ettik. Sen de sabret, sana da yardım eder, düşmanlarını helâk ederiz. وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا Senin Rabbin yeter, kâfidir Hâdi olarak istediğini hi-

dayete getirmeye ve sana da **nesiran** yardımcı olarak. Sana, düşmanlarına karşı yardımcı olarak yeter bir kuvvet sahibidir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ۝ 32-

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً İnkâr eden kâfirler, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e "(Tevrat, Zebûr ve İncil gibi) Kur'ân ona toptan indirilmeliydi" dediler. كَذٰلِكَ Onlar gibi. لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ Biz, Kur'ânı böylece 23 senede ihtiyaç üzerine gönderdik. Biz, onu senin kâlbine iyi tesbit etmek için, böylece (parça parça gönderdik.) (Bunun faydaları; İncil'i hiç kimse hıfzetmedi. Tevrât'ı yalnız Üzeyir Aleyhisselam hıfzetmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in hafızları, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in zamanında Ashab-ı Soffe'nin tamamı hafızdı.

Kur'ân-ı Kerim, âyetleri nâzil olduğunun her defasında selâm-ı İlâhi ile Cibril-i Emin gelir Rasûl-û Ekrem'e. Rasûl-û Ekrem'in kâlbi mutmein olur. İnşirah bulur. Rasûl-û Ekrem'e, ilâhi muhabbet o kadar çoktur ki dâimâ sevindirmek, sevmek ister, taltif etmek ister, âyet âyet nâzil olması da daha ziyâde izâhata vesile olur. Ashab-ı Kiram da kolay ezber ederlerdi. وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا Bu sebepten azar azar, âyet âyet ayırdık. Birbiri ardınca inzal ettik. Anlayıp ezberlenmesi kolaylaştırılmıştır.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسِيرًا ۝ 33-

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ Onların sana karşı, hakkında getirdikleri hiçbir misâl yoktur ki (onun karşılığında) biz, mutlak

doğru bir cevap vermiş, وَاَحْسَنَ تَفْسِيرًا daha güzel bir surette onu tefsir ve beyan ediyoruz.

Kur'ânı Azimüşşan bir def'ada nâzil olsaydı, bu kadar çok ezber edilemezdi. Manasında da müşkilât çekilirdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e de her anda böyle inşirah hâsıl olmazdı.

34- اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ سَبِيلًا

اَلَّذِينَ Böyle Kur'ân'a inanmayanlar onlardır ki yani **hûmûllezine.** يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ Yüz üstü sürünerek haşra sevk edildikleri zaman, (malûm olduğu vechile arzu istekleriyle gitmiyorlar. Bazılarını ayaklarından tutup yüz üstüne çekerler.) اُولٰٓئِكَ İşte o merdudlar, شَرٌّ مَكَانًا mekânları şerdir ki cehennemdir. وَاَضَلُّ سَبِيلًا Yolları en ziyade bozuk sapık olanlardır.

Bundan sonra birkaç peygamberin kısa olarak ahvâlini beyan ediyor ki hatıra gelsin bilsinler.

35- وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ Celâlim hakkı için Biz Azimüşşân, Mûsâ Aleyhisselam'a Tevrat'ı gönderdik. وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا Kardeşi Hârûn Aleyhisselam'ı da ona yardımcı vezir olarak gönderdik. (Vezire, vezir derler çünkü hükümdarın ağırlığını çekiyor.)

36- فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا

فَقُلْنَا Biz Azimüşşân söyledik ikisine. اذْهَبَآ Gidiniz, اِلَى الْقَوْمِ

الَّذِيـنَ كَذَّبُـوا بِاٰيَاتِنَـا âyetlerimizi tekzib eden (Fir'avn ve kavmi temerrüd ettiler,) onlara gidiniz dedik. Onlar gidip tebliğ ettiler, tebliğ ettikleri halde inanmadılar. Peygamberlere isyan ettiler. فَدَمَّرْنَاهُـمْ تَدْمِيـرًا (Yola gelmediklerinden,) biz de onları helâk ederek yok ettik.

37- وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِيـنَ عَذَابًا اَلِيمًا

وَقَـوْمَ نُـوحٍ Nûh kavmine gelince, لَمَّـا كَذَّبُـوا الرُّسُـلَ onlar da Peygamberan-ı İzâm'ı tekzib ettiler. (Burada **"kezzebûrrusûle"** diyor. Bir peygamber olduğu halde, bütün peygamberler ifadesi geçiyor. Bir peygamberi tekzib inkâr, bütün peygamberleri tekzib ve inkâr oluyor.) اَغْرَقْنَاهُـمْ Biz, Nûh Aleyhisselam'ın kavmini tufan ile suda boğduk. وَجَعَلْنَاهُـمْ لِلنَّـاسِ اٰيَـةً Onları da insanlar için alâmet ibret yaptık. (İşte peygamberine imân etmeyen böyle bir helâke giriftar oldu.) وَاَعْتَدْنَـا لِلظَّالِمِيـنَ عَذَابًـا اَلِيمًـا Cenâb-ı Hak, bizim âdetimiz budur buyuruyor. وَاَعْتَدْنَـا yâni **heyye'nê**. Ahirette izhar ettik biz, لِلظَّالِمِيـنَ kâfirler için. عَذَابًـا اَلِيمًـا Elim olan, acıklı bir azabı kâfirlere hazırlamış bulunuyoruz.

38- وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا

وَعَـادًا Sonra Hûd Aleyhisselam'ı gönderdik, Âd kavmine. (Âd kavmi, Yemen bölgesinde yaşamışlardır.) وَثَمُـودَا۟ Semûd kavmine de Sâlih Aleyhisselam gönderilmiş olup, (Şam ile Medine arasında yaşamışlardır.) وَاَصْحَـابَ الـرَّسِّ (Ashâb-ı Res de Medyen civarında

yaşamıştır. Res; kuyu demektir. Bahçe dolap kuyularının daha büyüğü, etrafı örülmemiş kuyu. Bu kuyuya gelip putperestlik yaparlardı. Onlara, Şuayb Aleyhisselam peygamber olarak gönderilmiştir. İmân etmedikleri için o kuyuyu, Cenâb-ı Hak onlarla beraber helâk etmiş. وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا Ve bunlar arasında daha birçok kavimler de peygamberlerine imân etmeyip dinlemediklerinden ötürü helâk olup gitmişlerdir.

Bir kavme peygamber gönderildiğinde, kavmin o gelen peygamberi dinleyip inanması lazım gelir. Dinlemediği, inkâr ettiği takdirde belâsını bulur. Dünyada onların başına gelen bu belâlar azaplar, tamamı ile onların cezası değil, onların cezası asıl ahirettedir. Fakat dünyada da bir örneği görülmüştür.

39- وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ ۖ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ Bu ümmetlerden her birine geçmişlerin kıssalarını anlattık, misâller getirdik. وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا Ve hepsini (inkârları yüzünden) mahv-û helâk ettik. Kendilerinden öncekilerin başlarına gelenler ve acı gerçekler, öğüt alsınlar diye her bir kavme peygamber aracılığı ile anlatıldığı halde, onlar bu imtisâl numuneleri üzerinde ibretle düşünmek yerine, bunları uydurulmuş birer masal telâkki etmişler ve nihayet, İlâhi gazaba uğramışlardır.

40- وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِى اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۚ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِى Hele Mekke-Hicaz halkı, Şam ile Kudüs'ün arasında sefere çıktıklarında yoldan geçerken, Lût Aleyhisselam'ın memleketi Südum şehrini görüyorlardı. Helâk

olan, fenalık yağmuru yağan şehirler, beş adet büyük şehir idi. En büyük şehir ise Südum şehriydi. Bu günkü Lut Gölü'nün olduğu yer, o beş şehri içine almıştır. Buyuruyor ki; اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ Yağmur yağdı fakat taş yağmuru idi. اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا Fenalık yağmuru yağan kasabaya, (Sudum'a) uğramışlardı. Peki, onu da görmüyorlar mı? (Hatta bu âsarlar şimdi de mevcuttur.) بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا Hayır! (Görmemiş değiller ama) yeniden dirileceklerini ummuyorlar (da ibret almıyorlar.)

Küfr-ü inâdi olduktan sonra yüz bin delil getirsen hiçbir fayda yoktur.

Rivâyete göre Lût kavmi, beş şehirde otururlarmış. Bunlardan bir şehrin halkı, o kötülüğü yapmadıkları için kurtulmuştur. Diğerleri helâk olmuş.

41- وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا اَهٰذَا الَّذِى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlar küfr-ü inâdi olduklarından imân etmezler. وَاِذَا رَاَوْكَ Seni gördükleri zaman اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا ancak istihzâ alay ederler. (Küfr-ü inâdinin hiçbir çaresi yoktur. O kimse kendini büyük bilir, diğerlerini küçük aşağı görür, imâna gelme ihtimâli de yoktur. Fakat küfr-ü inâdi değil de cehilden ise bunun çaresi vardır. Hâlik-i Kâinat, Habibine diyor ki; "Onların küfrü, küfr-ü inadidir." Ebû Cehil'in gibi imân etmezler. Senin vücudun, senin ifaden, senin kitabın zaten zâhir-i beyyindir. Lâkin inkârları inâdi olduğundan seni alaya alırlar) ve derler ki aralarında; اَهٰذَا الَّذِى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا "Âllâh-û Teâlâ'nın peygamber olarak gönderdiği bu mu!" derler.

42- اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ؕ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا

اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا "Şayet ilâhlarımızın ibadetinde sabır ve sebat etmemiş olsaydık, neredeyse bizi onlara ibadetten saptıracaktı. لَوْلَآ اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ؕ Eğer sabretmeseydik عَلَيْهَا ؕ buna, bizi çevirecekti." وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ Cenâb-ı Hak emrediyor. "Onlar ileride bilecekler حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ azabı gördükleri zaman, مَنْ اَضَلُّ سَبِيلًا kimin yolunun sapık olduklarını bileceklerdir!"

43- اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ۙ

اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ ؕ O hevâ ve hevesini, kötü duygularını kendisine mâ'bûd, ilâh edinen kimseyi gördün mü? Yâni dinini hevê ve hevesâta binâ eden kimse, hiç imâna gelir mi? اَرَاَيْتَ **Ehbirnî** yâni haber ver. مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ ؕ İlâhını, hevâ ve hevesatı yapan. Hevâ ve hevesatını kendine ilâh yapan, arzu ettiği şey o kişinin mâbududur. اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ۙ Ey Habibim, sen onu bundan men etmeye bir vekil, muhafız olabilir misin, imân etmelerine? Bu gibi kimseler imân etmezler, (sana düşen tebliğ ve tahviftir.)

44- اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَ ؕ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلًا ۧ

اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَ ؕ Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini veya (gördükleri hüccet ve delillere) akılları erer mi zannediyorsun? اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ Gerçekten onlar,

hayvanlar gibidir. بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَبِيلاً Belki yolca onlar daha sapık şaşkın haldedirler.

Çünkü hayvanlar, sâhiplerine karşı gelmezler. Kendilerine iyilik edeni tanırlar ve faydalıya sokulur, zararlıdan kaçarlar. Kâfirler ise Rab'lerine itâat etmezler. O'nun ihsanını, şeytanın kötülüğünden ayırmazlar ve menfaatlarının en büyüğü olan sevâbı istemezler. Zararlarının en büyüğü olan azabtan sakınmazlar.

İnsanların cehaleti ise fitnelere ve halkı doğru yoldan çıkarmaya sebep olur. Binâenaleyh onların hâli hayvanlardan beterdir. Suçlarından dolayı en büyük azaba müstehaktırlar.

45- اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَآءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلاً

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ Ey Rabbine imân etmiyen, O'nu yakinen anlamak istemiyen, Rabbinin sun'una bakmaz mısın? كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ O, gölgeyi nasıl uzatıyor? وَلَوْ شَآءَ Âllâh, eğer irâde ederse لَجَعَلَهُ سَاكِنًا onu dâim ve sabit bırakırdı. ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلاً Sonra Güneş'i, o gölgeye bir delil kıldık.

46- ثُمَّ قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا

Sonra da gölgeyi, Güneş'in yükselmesiyle azar azar kendimize (başka yöne) çekmişizdir. Tâ ki mesalih-i âlem düzenlensin. Şayet gölge birdenbire çekilmiş olsaydı, çoğu insanların menfaatları muattal olurdu.

47- وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا

وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا Azamet-i İlâhiyeyi düşününüz ki

sizin için geceyi örtü, bir elbise gibi halketmiş. وَالنَّوْمَ سُبَاتًا Uykuyu bir dinlenme, istirahat kılan. وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا Gündüzü yeni bir hayata kalkış, yayılıp çalışma (zamanı) yapan, O'dur.

48- وَهُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖۚ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَّآءً طَهُورًاۙ

وَهُوَ الَّذِيٓ اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖۚ O Âllâh-û Teâlâ ki rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderir. وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَّآءً طَهُورًا Ondan sonra semâdan pak, temiz olan bir su indirir.

49- لِنُحْيِيَ بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا وَّنُسْقِيَهٗ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَّاَنَاسِيَّ كَثِيرًا

لِنُحْيِيَ بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا Ölmüş olan bir yeri ihyâ eder onunla. وَنُسْقِيَهٗ مِمَّا خَلَقْنَآ اَنْعَامًا وَّاَنَاسِيَّ كَثِيرًا Tâ ki halk ettiğimiz hayvanlara ve insanlara su sağlamak için, gökten tertemiz su indiriyoruz.

Âyet-i kerimenin zahir mânâsı budur. Ehl-i mânâ da demişler ki; Evliyâullah, aynen rahmet rüzgârı gibidir. Nafakât-ı İlâhiyedir. Âllâh-û Teâlâ, Rahmet-i İlâhiye'nin zuhuru için veli kullarını gönderiyor. Ondan sonra Rahmet-i İlâhiye zuhur ediyor.

50- وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُواۗ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ Biz Azimüşşân beyan ettik, izah ettik, بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُواۗ aralarında türlü türlü şekillerde tekrar eyledik. Nimet-i İlâhiyi tezekkür etsinler, şükretsinler. فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا Böyle iken çoğu insanlar (şükürden imtinâ ederek,) ni'mete küfran-ı ihtiyar ettiler.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh demiştir ki; "Hiçbir yıl, başka yıldan daha ziyade yağmurlu değildir. Lâkin Âllâh, onu yeryüzünde dilediği tarafa sevk eder." Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur; "Gece ile gündüzde hiçbir saat yoktur ki onda yağmur yağmasın. Âncak Âllâh-û Teâlâ, yağmuru dilediği yere sevkeder."

51- وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا

Ey Habibim, Biz Azimüşşân eğer irâde etmeseydik, her memlekete senden evvel gönderdiğimiz gibi, her yere bir peygamber gönderirdik. Fakat biz istedik ki bir peygamberin sevabı, bütün ümmetinin sevabına mukabildir. Senin sevabın, bütün insanların sevabına mukabil olsun. Onun için, senin zamanında başka peygamber göndermiyorum.

52- فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ Kâfirlerin sözlerinden müteessir olma. وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا Kâfirlere karşı (Kur'ân ile) olanca gücünle cihad et. Kur'ân'ın ahkâmına onları davet et. (Cihat; Silâh ile ilim ile söz ve kalem ile her şekilde olur. Onun için cihaddan geri kalmayın buyuruluyor.)

53- وَهُوَ الَّذِى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا

وَهُوَ الَّذِى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ O Âllâh'tır ki halk ediyor iki denizi. هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ İki denizi, birbirine akıtıp kattı. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu gidericidir, diğeri de tuzlu ve acıdır. وَجَعَلَ

بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا (Biri diğerine karışmamak için) aralarına da kudretiyle bir berzah ve aşılmaz bir mania koydu.

Buradaki temsil hakkında değişik tefsirler vardır.

1-) Maksat denize karışan nehir (Dicle gibi) ve onun karıştığı denizdir. Denizi yarıp arasından fersahlarca akıp gittiği halde nehrin suyunun tadı bozulmamaktadır.

2-) Nil nehri, büyük deniz gibidir. Aralarına bir kara parçası, (dil) girmektedir. Hatta denizlerin içinde bile tatlı sular kaynamaktadır.

3-) İşaret edilen Mü'minlerle kâfirlerdir. Tatlı su Mü'minleri, acı su kâfirleri sembolize etmektedir. Dünyada yan yana fakat birbirlerine karışmadan yaşadıklarına işaret edilmektedir.

54- وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ Vahdaniyet-i İlâhiyeye beşinci delil; Cenâb-ı Hak, mahlûkâtı sudan halk ediyor. Aynı sudan erkek ve kadın her ikisi de halk oluyor. Bu hal, Cenâb-ı Âllâh'ın kemâlâtına delâlet ediyor. فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ Sihr; hanım tarafındaki akrabalardır. Neseb; baba tarafından gelen akrabalardır. وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا Ey Habibim, senin Rabbin her şeye muktedirdir, her şeye kudreti yeter.

Vahdâniyet-i İlâhiye delâlet eden;

1- Cenâb-ı Hak, gölgeyi nasıl uzatıyor? Güneşi ve gölgeyi delil kılmış.

2- Geceyi örtü, elbise gibi halk etmiş istirahatımız için. Gündüzleri de çalışmak hayata kalkış olarak.

3- Yağmurun önünden gelen rüzgârı da müjdeci olarak gönderiyor. Ondan sonra göklerden pak, temiz olan bir su gönderiyor. Ölmüş olan yer, onun sebebiyle ihya oluyor.

4- İki denizi birbirine akıtıp kattı. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğeri de tuzlu ve acı olduğu halde birbirine karışmıyor.

5- Beşincisi de Cenâb-ı Hak, mahlûkâtı sudan halk ediyor. Aynı sudan erkek ve kadın oluyor. Aynı ana ve babadan iki evlât oluyor. Biri imânlı temiz, diğeri fısk-ı fucurda, küfürde devam ediyor. Vahdaniyete delâlet eden bu beş ahvâli gördükleri halde,

55- وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيرًا

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ Âllâh'a imân ve ibadet etmezler de Âllâh'ın gayrine, O'nu bırakıp da kendilerine ne fayda ve ne zarar vermeyecek şeylere ibadet ederler. مَا لَا يَنْفَعُهُمْ Eğer onlara ibadet etse, onlara bir fayda menfaate muktedir değil. وَلَا يَضُرُّهُمْ Onlara ibadet etmezse, ibadet etmediğinden dolayı hiçbir zarar görmez. وَكَانَ الْكَافِرُ Kâfir olanlar, عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيرًا Rabbine isyanla şeytana mûin ve zâhir olmuştur. Onlar, kendilerinin düşmanı olan şeytanı dost kabul etmişlerdir.

56- وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

وَمَا اَرْسَلْنَاكَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Biz Azimüşşân seni gönderdik. مُبَشِّرًا Cennet ve nimet ile

müjdeleyici olarak imân edenlere, وَنَذِيرًا kâfir olan imân etmeyenlere de korkutucu olarak gönderdik.

57- قُلْ مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا

Bütün Peygamberân-ı İzâm, ümmetine buyurmuşlar ki; Biz bu nübüvvetimiz için, Âllâh'ın emirlerini bildirdiğimizden dolayı sizden maddi bir şey, ecr-i ücret istemiyoruz. Ancak vazifemizdir, size söylüyor tebliğ ediyoruz. Onlar böyle söyledikleri gibi, onların vârisleri olan ulemânın da tebliğlerinden dolayı ecr-i ücret almaları caiz görülmemiştir.

Bazı ulemâ da "yol parası, gidiş dönüş masrafları alınması caizdir" demişler. Aksi halde üst tarafı ticaret olur. Ya burada alır ücretini yahutta burada almaz da âhirette alır ecr-i ücretini. Burada aldıktan sonra artık alacağı yoktur.

قُلْ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, bütün insanlara söyle. مَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ Bu tebligatımdan dolayı sizden bir ecr-i ücret istemiyorum. Eğer siz, Âllâh'ın emr-i rızası için zekâtınızı verirseniz, o verilen zekât, yerine verilen bir haktır. اِلَّا مَنْ شَآءَ اَنْ يَتَّخِذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا Ancak Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler (olmanız) dışında, herhangi bir ücret istemiyorum. (Fakat fukaraya bir yardım bağış yapmak istediniz, ona mâni olmam. Veya farz olan zekâtını vermek isterse, biz onu da men etmeyiz.)

58- وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهٖ وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِى لَا يَمُوتُ Ölmez olan, ölümsüz ve daimâ

diri olan Âllâh'a güvenip dayan, Âllâh-û Teâlâ'ya mütevekkil ol. Sebeplere istinat ettikten sonra الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ tevekkül et. (Mevlâna Celâleddin-i Rûmi, "sebebin azlinden mâzur değildir" buyuruyor. Dilerse bu sebebi ortadan kaldırır. Fakat mahlûkata yol göstermek için, Âllâh sebepleri ittihaz etmiş. Eğer sebepler olmasaydı, Cenâb-ı Hak'tan istemeye yol bulunmazdı.) وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ O'na hamd ederek tesbih et. Âllâh'ı tenzih et bütün noksanlardan, şerik ve naziri olmadığını. Müşrik ve münafıkların yalan ve iftiralarından tenzih et, bütün kemâl sıfatlarla muttasıf olduğunu tasdik et.

"Sübhanellâhi velhamdülillâhi velâ ilâhe illellâhü vellâhü ekber" Dört cümledir, en ziyade sevap, ecr-i ücret de bunlara devam etmektedir. Câmi-ûl Kerim'dir, devam edenler çok sevaba nâil olur.

Nitekim Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in son zamanlarında nâzil olan sûre ki; **"İzâcê-e nasrullâhi velfethû, veraeytennâse yedhulûne fi dinillâhi efvâcê. Fesebbih bihamdi Rabbike vesteğfirhû"** Emretti Cenâb-ı Âllâh, benim tesbihime devam et buyuruyor.

Abdullah bin Abbas buyuruyor ki; "Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimiz vefat ettiğinde, 12-13 yaşlarında idim. Ömer Radıyâllâhû Anh, halifeliğinde iltifat ederdi. Hususi sohbetlerinde, istişare meclislerinde beni bulundurur, davet ederdi. Ve ashabın ileri gelenleri Abdurrahman bin Avf yanında otururdum." Bu durum böyle devam edince, bir gün Abdurrahman bin Avf demiş, halife Ömer Faruk'a "efendim bu çocuk, evlâtlarımız değil de torunlarımızdan da daha küçük yaştadır." Ömer'ul Faruk Radıyâllâhû Anh da "onun yaşına değil, ilmine hürmet ediyorum" diyor.

Ertesi gün Ömer Radıyâllâhû Anh, tekrar aynı kişi, sahabeyi

istişare toplantısına davet ediyor. Orada bulunan sahabelere, **"İzê câe nasrullahi**. Nasr Sûresine nasıl mânâ veriyor, ne anlıyorsunuz?" diyerek soruyor.

Cevaben diyorlar ki; "İslâmiyet'in fevkalâde galebesiyle fevc-û fevc, topluca insanlar İslâmiyet'e dâhil olup İslâmiyet'i kabul edecekler."

Bu def'a Ömer'ul Fâruk Radıyâllâhû Anh, Abdullah bin Abbas'a aynı suâli soruyor. O da cevaben; "Ben bu sûrenin, Rasûl-û Ekrem'in vefatının yaklaştığının haberinin bildirildiğini anlıyorum" demiş. "Çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem memur idi, vazife tekemmül edip tamamlandıktan sonra emekli olmuş gibi bir durum meydana gelir. Bu da Rasûl-û Ekrem'in şanına lâyık değildir. Şu hâlde Cenâb-ı Hak, Rasûl-û Ekrem'e bildiriyor. Sen yakın zamanda bana geleceksin, bu son zamanlarını tesbihatla meşgûl ol çünkü vazifen tamam oldu" diyerek suâli cevaplandırmış.

Bunun üzerine Ömer'ul Faruk Radıyâllâhû Anh da onlara hitaben, "Görüyorsunuz, ben bu çocuğu bunun için burada bulunduruyorum."

وَكَفٰى بِهٖ بِذُنُوبِ عِبَادِهٖ خَبِيرًا Âllâh CelleCelâlûhû'nun, kullarının hata ve günahlarından haberdar olması yeter bir mahcubiyettir. Ey insanlar, yeter ki kimse duyup bilmesin. Senin yaptığın hataları, Âllâh'ın bilmesi yeter bir mahcubiyettir.

59- اَلَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِيرًا

اَلَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ Öyle Âllâh ki gökleri ve yeri ile aralarındakini altı günde halk etmiş. Murad etse,

birçok âlemleri bir anda halk etmek kudretine sahiptir. Böyle teenni ile halk etmesinin hikmeti, insanlar işine muktedir de olsa acele etmemeli, teenni ile çalışmalıdır.

Yalnız birkaç şey müstesnadır demişler. Yetişmiş bir kız çocuğu var, tâlibi de varsa tehir etmeyin verin. Cenaze hazır olursa bekletmeyin, bir an evvel defnedin. Namazın vakti girince, hemen namazı kılın. Borcun ödeme zamanı gelince, paranız da varsa tehir etmeyin ödeyin. Misafir de gelince bekletmeden ne varsa önüne yemeğini getir, bir an önce yemeğini yesin. Bir de tevbe istiğfârı geçiktirmeden yapın, tehir etmeyin.

Tezvicûlbikri, techizül meyyitü, vessalâtü fi evvelü vaktihê ve kazaüddeyni ve ta'cilül rızkı lil misâfiri, vetteybetü minezzûnüb.

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ Sonra Arş-ı İlâhi üzerine istivâ buyurdu. (Evâmîr-i İlâhiye'nin hepsi oradan zuhur ediyor) اَلرَّحْمٰنُ فَسْئَلْ بِهٖ Rahmâniyetle muttasıftır. فَسْئَلْ Ey insanlar sorunuz. Habir, Âllâh'tır. Her şeye haberdar olan, Âllâh'tır. Âllâh-û Teâlâ'yı sorunuz, haberdar olandan sorunuz. Cenâb-ı Âllâh'ın azametini, kudretini, sıfatlarını anlamak istiyorsunuz, rastgelen hocadan sorma, haberdar olan ilim ehlinden sor öğren.

Habir eğer Rasûl-û Ekrem ise haberdar olan Âllâh'tır. Rasûl-û Ekrem, Âllâh'tan sorar. Eğer habir, bilen Rasûl-û Ekrem olduğuna göre, soran ashabdır. Soran tabiin ise sorulan habir ashabdır. Eğer ümmetin salihleri ise habir, soran meşayihtir. Kimden sorulur, haberdar olan bilenden sorulur. فَسْئَلْ Sorun بِهٖ Âllâh-û Teâlâ'nın sıfatlarını, خَبِيرًا haberdar olan bilenden sor.

Umûr-u diniye kıymetlidir, rastgelenden sormayın. Hele aki-

deye dâir! Tecrübe ederek, imânda bir noksanlık olmayan kimselerden sorup öğreniniz. Şeriat caddesinden çıkanlardan sormayın.

60- وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا (Âyet-i kerime, Mekke'de nâzil olmuştur. Asıl muhatap olan Mekke müşrikleridir. Onlara, "Secdeye gidiniz, Âllâh'a tevâzû edin, imân ediniz. لِلرَّحْمٰنِ Âllâh'a secde ediniz" denildiği zaman! قَالُوا وَمَا الرَّحْمٰنُ "Rahman nedir? Rahman da neymiş? اَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا Senin bize emrettiğin şeye secde mi edeceğiz" dediler. وَزَادَهُمْ نُفُورًا Secde emri onların nefretlerini ziyadeleştirdi.

Kur'ân-ı Kerim'de 14 yerde secde âyeti var. 7'si farz, 3'ü vacip, 4'ü sünnettir.

Farz olanlar; A'raf, Ra'd, Nahil, İsrâ, Meryem, Hac, Sad.

Vacip olanlar; Furkan, Secde, Fussilet.

Sünnet olanlar; Nemil, Alak, Necim, İnşikak sûresindedir.

61- تَبَارَكَ الَّذِى جَعَلَ فِى السَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا

تَبَارَكَ الَّذِى **Teberake, tezâyede, teâzama**. Büyüktür, Azim'dir Âllâh. Öyle Âllâh ki جَعَلَ فِى السَّمَآءِ بُرُوجًا azametine binaen semâvatı burç burç halk etmiş. Göklerde on iki burç mevcut. وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا Göklerin içinde bir çerağ (Güneş) ile geceye ışık veren Ay'ı halk etmiş, yıldızlarla süslemiş. Hepsi de titiz bir intizam içinde seyrediyorlar. Ne büyüktür Âllâh, işte Rahman budur.

62- وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا

وَهُوَ الَّذِى Öyle bir Âllâh'tır, (nasıl olur da bu derece gafilsiniz demek.) جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً Gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren, لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbirine halef kılmıştır.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ sekiz sıfatı hâiz olan, temiz kullarını beyan ediyor.

63- وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ Rahmet-i İlâhiye ile müntehi olan. **1-)** Âllâh-û Teâlâ'nın makbul kulları onlardır ki, الَّذِينَ o kimseler ki beyan ediyor Âllâh CelleCelâlûhû. يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ Yeryüzünde yürüyorlar, azametle değil هَوْنًا tevazû ile. Sekinet, vekârla yürüyorlar. Sonra وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ cahiller, (kendilerini bilmez kimseler) kendilerine lâf attığında, (nahoş sözlerle) hitap ettikleri vakit, قَالُوا سَلَامًا "selâm (üzerinize olsun)" derler. (İncitmeyerek cevap verirler, münakaşa ve muâraza etmeye tenezzül etmezler.)

Bir kimse temiz elbise giymiş yolda giderse, sokaktaki köpek ona hücum etmez. Fakat biraz böyle parakende birisi olursa, köpek ona hücum eder.

Böyle tevâzû, sekinet, vekarla yürüyen insanlara; cahiller, onlara karşı geldiği zaman, cehaletine göre onlara mukabele edecekler. Yâni onların kâlbini kıracak sözler söylerler. Gördün ki cahil, kin ile geldi sana karşı; bunun selâmeti, yumuşak karşılık vermektir, buyuruyor Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi Kaddesallâhû Sırrahül Aziz.

64- وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا

2-) وَالَّذِينَ Ve öyle kimselerdir onlar ki يَبِيتُونَ gecelerini, لِرَبِّهِمْ Rabbi için سُجَّدًا وَقِيَامًا secde ederek ve kıyama durarak geçirirler.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh demiştir ki; "Bir kimse yatsıdan sonra iki rekât veya daha fazla namaz kılarsa, gecesini Rabbi'nin secde ve kıyamı ile geçirmiş olur."

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimiz de "Bir kimse yatsı namazını cemaatla kılsa gecenin yarısını namazla ihya etmiş gibi olur. Sabah namazını da cemaatla kılarsa bütün gece namaz kılmış gibi olur" buyurmuştur.

65- وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ۖ

3-) وَالَّذِينَ يَقُولُونَ Onlar ki münacaatlarında, hele namazlarının sonunda çünkü namazdan sonra yapılan dualar müstecaptır. (Namazdan sonra, Kur'ân okuduktan sonra, yağmur yağdığında, bir üzüntü zamanında, insanın kâlbi kırık olduğu zamanlarda yapılan dualar daha ziyade müstecap olur.) Onlar dualarında diyorlar ki; رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ "Ey bizi envâi nimetlerle yetiştiren Rabbimiz, اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ fazl-ı kereminle cehennem azabını bizden uzaklaştır. إِنَّ عَذَابَهَا Muhakkak cehennemin azâbı كَانَ غَرَامًا lâyıktır bize. Fakat lütf-û kereminle cehennem azâbını üzerimizden sav, uzaklaştır.

66- إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا Cehennem, orası cidden fenâ bir yerdir, وَمُقَامًا fena bir makam, konaktır."

وَالَّذِينَ اِذَآ اَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا -67

4-) وَالَّذِيـنَ اِذَآ اَنْفَقُـوا Onlar ki infak ettikleri zaman (Meselâ mâl-u serveti vardır, çocuklarına infak eder. O mal kimindir? Âllâh'ın malıdır. Tasarrufu yalnız insanın elindedir. Tasarrufu elimize verildiği zaman, mal sahibinin rızası üzerine sarfetmemiz lâzım gelir.) Mal sahibi bize böyle diyor. وَالَّذِيـنَ اِذَآ اَنْفَقُـوا لَـمْ يُسْـرِفُوا وَلَـمْ يَقْتُـرُوا "Ne israf edin" diyor "ne de cimrilik yapmayın" diyor. وَكَانَ بَيْـنَ ذٰلِـكَ قَوَامًـا İsraf ile buhlun arasında bir yol tutarlar. Meselâ emsâlleri nasıl geçiniyorsa, onlardan ne fazla ne de noksan bir sıkıntı sarfiyat olmamalıdır.

Ulemâ, israf ve cimriliğin manasında ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre; "İsraf, harama harcanan maldır. Velevki az olsun. Cimrilik, Âllâh'ın hakkını vermemektir.

Bir takımları; "İsraf, sarfiyatta haddini aşıp savurganlığa vardırmaktır. Cimrilik ise harcanması lâzım olanı harcamamaktır" demişlerdir.

Bir adam, birine; "İsrafta hayır olmaz" demiş. O da "hayırda israf olmaz" diye cevap vermiş. Bundan dolayı, "bir kimsenin Ebu Kubeys dâğı kadar altını olup hepsini, Âllâh yolunda sarf etse müsrif olmaz. Ama ondan bir dirhemi harama harcasa müsrif olur" denilmiştir. Ashab-ı Kiram, yemeği keyif ve lezzet için yemez, elbiseyi güzellik için giymezlerdi. Yemekten maksatları, açlığı giderip ibadete kuvvet bulmak. Elbiseden muratları da avret yerlerini örtmek ve soğuktan, sıcaktan bedenlerini korumaktır.

Ömer Radıyâllâhû Anh; "Kişiye, her canının istediğini satın alıp yemek, israf yönünden kâfidir" dermiş.

68- وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُوْنَ النَّفْسَ الَّتِىْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُوْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ۙ

5-) وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ Ve öyle kimselerdir onlar ki; Âllâh-û Teâlâ ile beraber başka bir ilâh iddia etmezler. Âllâh'tan başka bir Mâbud tanımazlar. وَلَا يَقْتُلُوْنَ النَّفْسَ الَّتِىْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ Âllâh-û Teâlâ'nın katlini haram ettiği nefsi, hak ile katli icap etmedikçe öldürmezler. (Hak ile öldürmek var. Mürtedin kanı helâldir. Evli olan zaniyi öldürmek helâldir. Kâtil olanın da kanı helâldir.) اِلَّا بِالْحَقِّ bil hak budur.

Mevlâna Celâleddin Rûmi buyuruyor; "Kur'ân'ın hükmüne göre kan dökmek helâldir. İnsanın kanı kıymetlidir fakat Kur'ân'ın hükmüne göre dökülürse helâldir."

Su bol olduğu halde, emir olmadan dökülen su hatadır. وَلَا يَزْنُوْنَ ۚ Ve zinâ etmezler. وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ۙ Zira bu kötülükleri işleyen kimse günahının cezasını bulur.

69- يُضٰعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيْهٖ مُهَانًا

يُضٰعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Bu kimselerin kıyamet gününde azâbı kat kat olur. وَيَخْلُدْ فِيْهٖ مُهَانًا (Eğer helâldır niyetiyle yapmışlarsa) ve orada alçaltılmış, zillet ve hakaret içinde o azapta dâim kalır.

Bu sûre-i celilenin sonunda Halik-i Kâinat, **"ibêdurrahman"** buyuruyor. Kıyamette Rahmet-i İlâhiye'ye nâil olan kimselerin âlâmetlerini beyan ediyor. O rahmete nâil olanların sekiz sıfatla-

rını, sıra ile Cenâb-ı Hak bildiriyor. İbâdurrahman buyurduğunun hikmeti budur. Rahmet-i İlâhiye'ye nâil, mazhar olan kimselerin âlâmetlerini beyan ediyor.

İbadurrahman olan, Âllâh'ın has kullarının birinci sıfatı; yürürken sükûnetle tevazû ile yürürler, kibr-i azametle sallana sallana yürümezler. Bunları gören cahil ahmaklar, onlara istihza eder, dokunaklı sözler söyler. Bu cahillerin söylediği bu dokunaklı sözler onların düşmanlığından değil, onların fıtri olan ahlâklarıdır. Köpek tabiatlı olan insanlar, böyle mütevâzi hareket eden insanlara fırsat bulup hücum ediyor. Bu mütavazi olan insanlar, onlara mukabele etmiyorlar, onların yanından selâm ile geçerler. Yâni selâm-ı mütâreke olan, "Âllâh'a ısmarladık, selâmün aleyküm" deyip geçerler. Onlarla mukabele etmez ve konuşmazlar.

İbâdurrahmanın ikinci sıfat alâmetleri: Gecelerini boş geçirmezler, imkânları dâhilinde ibadetle meşgûl olurlar. Halik-i Kâinat, kulunun takatı haricinde hiçbir şeyi teklif etmemiştir.

İbâdurrahmanın üçüncü alâmetleri; Cenâb-ı Hak'ka münacaatlarında dâimâ "Yâ Rabbi, cehennem azabından bizi halas et, koru, muhafaza et der, yalvarırlar. Yâ Rabbi, cehennem azabından bizi halas et" diyorlar.

İbâdurrahmanın dördüncü sıfatları; Bilirler ki mal, Cenâb-ı Hak'kındır. Malın sarfında israf etmezler ve çocuklarını da sıkıntıda bırakmazlar. İsraf haramdır. Buhul, tama' da fenâdır. Her ikisinin ortası, meşrû olan şekilde sarf idare ederler.

İbâdurrahmanın beşinci sıfatları; Âllâh-û Teâlâ'dan başka hiçbir Mâbûd-u Maksudu bilmezler. Büyük günah, isyanlara meyletmezler. Onun için bilirler ki büyük günahların cezası ağırdır. Bu gibi isyanları işlemekten korunurlar.

Altıncısı; Yalan, iftira, hile bulunan cemaatlardan uzak dururlar. Bu gibi cemaatlarda hazır bulunmazlar. Elinden gelirse men ederler, elinden gelmez gücü yetmezse oradan yüzünü çevirir giderler.

Yedincisi; Âyât-ı beyyinât, Kur'ân-ı Kerim okunurken okuyanın sesinin güzelliğini değil de "nedir bu âyetin meâli?" der. Âyetin mânâsını, azametini düşünür tefekkür eder. Mümkün olduğu kadar mânâsını anlamaya hatırlamaya çalışır. "Ben anlamıyorum" denilmez, Kur'ân-ı Azimüşşân'ın bereketi var. Hâlis bir niyetle insan birkaç def'a dinlerse, mânâlar kalbine iner. Anlamıyorum diyenler, kendilerinin gevşekliğindendir. Sofrayı İlâhiye'dir, umûma gelmiştir. İçinde herkesin hissesi vardır ama az veya çok olsun. Fakat devam edilirse anlayış ziyadeleşir.

Sekizinci; Duâlarında göze ışık verici aile ve evlât isterler, Cenâbı Hâk'tan. Umur-u dinde de kendine muktedâbih olmasını isterler. Umûr-u diniyede, ilimde, zikirde, fikirde, beni ulemaların yahut dindarların yanına koy da onlar da bana iktidâ etsinler demeli. Yâni "Yâ Rabbi, benim kâlbimi temiz et. Beni o hâle getir ki halk bana iktidâ etsin, hidayete vesile olayım" demektir. Bu şekilde talep etmek vaciptir. Çünkü bunun zımnında Âllâh'tan istiyor ve diyor. "Yâ Rabbi, beni ıslâh et. Beni öyle ıslâh et ki halk beni görünce, benim ıslâhımla halk da salâha gelsin, ıslâh olsunlar."

İbâdurrahmânın beşincisinden başlayarak.

68- وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُوْنَ النَّفْسَ الَّتِىْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُوْنَ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ۙ

5-) وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ Âllâh'ın rahmetine nâil olacak kimseler onlardır ki; Âllâh'tan başka bir Mâbûd tanımaz, inanmaz-

lar. وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ Bir nefis ki Âllâh, katlini haram etmiş. Onu ancak helâl ile öldürürler.

Helâl olan katil. **a**) Mürtedin kanı helâldır. **b**) Evli olup da zinâ edenin katl-i kanı helâldir. **c**) Kâtilin katli helâldir, kısas olur. Bu üç sınıfın kâtline, Âllâh cevaz vermiştir. Âllâh'ın emri ile bu üç sınıf insanın kanını dökmek helâldir. Fakat Âllâh'ın emri haricinde bir suyu boş yere dökmek haramdır وَلَا يَزْنُونَ ۚ ve zinâ da etmezler. وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ يَلْقَ اَثَامًا ۙ Bunları yapan kimseler! يَلْقَ اَثَامًا ۙ Esâm diyor, ehl-i cehennemin vücudundan toplanan irin ve pisliklerin bulunduğu bir yerdir ki onları oraya sevkederler.

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهٖ مُهَانًا ۙ-69

Bu kimselerin kıyamet gününde azâbı kat kat olur. (Tefsirin şerhine göre cehennem, küfre mukabildir. Cehenneme giden, küfrün cezasını çekiyor. Fakat bu gibi büyük günahların cezasını, ayrıca bu cehennemde çekiyor. Şu hâlde cehennem, bu küfürde olanlar için iki kat oluyor. Evvelâ küfrün cezası olan ebedi cehennem azabı, diğeri de yapmış olduğu fenalıkların cezasını çeker.) وَيَخْلُدْ Ebedi kalır فِيهٖ cehennemde, مُهَانًا zelil ve hakaret içinde ebedi kalır.

Acaba böyle olanlara bir tevbe kapısı yok mu? Evet, her zaman tevbe kapısı var. Cehennem yedi dereke, cennet ise sekiz derecedir. Cennetin sekizincisi, tevbe kapısıdır. Tevbe kapısını, Cenâb-ı Hak açık bırakmış kapatmamıştır. Ölünceye kadar bu kapı açık bırakılmış.

70- إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

إِلَّا مَنْ تَابَ Meğer ki o kimse şirkten tevbe ederse, وَآمَنَ Âllâh-û Teâlâ ve Rasûlüne imân ederse, Mü'min olur ve cehennemden kurtulmuş olur. وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا Tevbeden sonra da sâlih ameller yaptığı takdirde, cennetin nimetlerini istihkak etmiş olur. (Ameli ile hiç kimse cennete girmez. Cennete girmek imân ile mümkündür. Cennetteki nimetler ise sâlih, güzel ameller ile mütenasiptir.) فَأُولَٰئِكَ Onlar, o tevbe edenler, tevbeyi de âmâl-i saliha ile takviye ettikten sonra يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ değiştirir, tebdil eder. Âllâh, onların günahlarını حَسَنَاتٍ hasenât ile günahlarını sevâba tebdil (ve tevbeleriyle mâsiyetlerini mahv)eder. Onların kötülüklerini, iyiliklere çevirir. وَكَانَ اللَّهُ Esrarınıza müttali olan Âllâh, غَفُورًا mübalağa ile mağfiret sahibidir, günahları affeder. رَحِيمًا Rahmet sahibidir, bizleri hemen günahlarımızdan dolayı azaplandırmaz da belki tevbe ederler diye imkân zaman verir.

71- وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا Her kim ki günahlardan tevbe eder ve (onu terk ve pişmanlıkla) iyi davranış, sâlih amel işlerse فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Âllâh-û Teâlâ'ya rucû eder. Âllâh lütf-u keremiyle nimet, mağfiretini kat kat ihsan eder.

72- وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ ۙ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا

İbâdurrahmânın altıncısı; **6-)** وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ Zûr kelimesi yalan demektir. Şehâdet-i zûr, yalancı şahit demektir. Fakat âyet-i kerimede zûr; bâtıl, lağiv, kâbih, fenâ olan her şeye şâmildir. Bir yerde bâtıl, lağiv, gıybet eder fenalık yaparlarsa, İbâdurrahman olan kişi o cemaata iştirak etmez. Elinden gelirse men eder, elinden gelmezse o cemaate iştirak etmez, kâlbi ile buğz eder. Eğer kâlbi ile müteessir olmazsa, demek ki o kişide imân yoktur. **"Lâ havle velâ kuvvete illâ billah"** der, oradan uzaklaşmaktır. Bugün budur çünkü İslâmiyet'in sonu, evveli gibi zuhur etmiştir. وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ Böyle faydasız ve münasebetsiz şeylere rastladıkları zaman مَرُّوا كِرَامًا (ona iltifat etmezler. Nefislerini ondan tenzih ederek) fitneyi tahrik etmezler. Aksi halde fitne artar. Fitneyi yatıştırmaya gücü yetmezse fitne bir olur, iki olur, beş veya on olur. Öyle ise fitneyi uyandırmamak ve kendini de o fitneden uzak tutması lâzım gelir. Bu da İbâdurrahmanın altıncı sıfatıdır.

73- وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا

İbadurrahmanın yedincisi; **7-)** وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ Ve onlar ki ne zaman, Hâlik-i Kâinat'ın âyât-i beyyinâtı okunduğu zaman, Âyât-ı İlâhi'yi zikrettiği zaman.

Zikir; hatırlamak demektir. Her ne ki bize Âllâh'ı hatırlatırsa, o zikrullahtır. Lafzâyı Celâleyi Âllâh, Kelimeyi Tayyibeyi Lâ İlâhe İllellah, Kur'ân-ı Kerim kırâatı, esmâyı hüsnâ, sübhânellâhi vel-hamdûlillahi veya düşünüşte Azamet-i İlâhiye olsun, hatırlaması hepsi zikirdir.

Yahut onlara va'z ve nasihat edildiği zaman لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا

وَعُمْيَانًا üzerine sağır ve körler gibi kapanmazlar. (Bil'akis onu can kulağı ile dinler, basiret gözü ile görürler.) Âyât-ı beyyinat okunduğu zaman onu düşünür, tafsilâtla zihnine getirir, belki ağlar secdeye gider. Cenâb-ı Hak'kın lütf-u keremini ister.

74- وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا

İbadurrahmanın sekizincisi; **8-)** وَالَّذِينَ O kimseler ki يَقُولُونَ diyorlar; رَبَّنَا "Ey Rabbimiz, هَبْ لَنَا ihsan et bize, مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا ailelerimiz ve evlâtlarımızdan, قُرَّةَ اَعْيُنٍ gözlerimize ışık veren aydınlatıcı zevceler ve zürriyetler ihsan et." Pis evlât, gözü kapatıcı olur. İyi evlât ve aile, gözü aydınlatıcı olur.

Âllâh'ın nimetleri kullarına çoktur. Bunların içinde iyi evlât, aile en büyük nimettir. وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا "Ve bizi takva sahibi müttekilere rehber kıl" derler. "Yâ Rabbi kâlbimizi tasfiye et, bize öyle bir ilm-i mâlumat ver ki bizim ilm-i mâlûmatımızla halk iktidâ etsin ve hidayete gelsin. Halkı, bizimle hidayete getir Yâ Rabbi."

Tefsirin verdiği mânâdan anlaşıldığına göre; Erbâb olana vaciptir, bu yola talep etsinler. Çünkü halkın hidayetine sebep olur.

75- اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا

اُولٰٓئِكَ İşte bu sekiz sıfatı haiz olanlar, Rahmet-i İlâhiye'ye nâil olurlar. يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ Gurfe; asıl pencereye derler. Penceresi çok olan yerler, evin en güzel yerleridir. Burada gurfe buyurulmuş, cennetin en âlâ yeridir. بِمَا صَبَرُوا Dünyada tâat üzerine sabretmişler, şehvetten muhafaza olmuşlar. Belâ ve musibetlere sabır

tahammül etmişler. Âllâh, bu gibi sıfatı hâiz olanları cennet gurfeleriyle mükâfatlandırır. وَيُلَقَّوْنَ Bunlara telkin ediyor, mülâki oluyor فِيهَا o gurfelerden. تَحِيَّةً وَسَلَامًا Orada cennetin en yüksek dereceleriyle mükafatlandırılacaklardır ve orada hürmet ve selâmla karşılanacaklardır.

76- خَالِدِينَ فِيهَا ۚ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

خَالِدِينَ فِيهَا ۚ Ve orada ebedi kalacaklardır. حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا Ne güzel mekândır o cennet وَمُقَامًا ve ne güzel bir makamdır.

77- قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۚ Nefsin şerefi sehâvet iledir, büyüklüğü de secde iledir. Bir insan ki secdesi yok, ihsanı da yok, iyiliği de yok, imânı da yok, böyle bir insan neye yarar? Ayette buna işaret var. Buyuruyor ki insi ve cini neye halk ettim? İbadet için. İbadetin akabinde kendine duâ eder, duânın kıymet ve kabûlü imândan sonra olur. قُلْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, beyan et ümmetine. مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي Kulluk ve yalvarmanız olmazsa, Rabbim size ne diye değer versin? لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۚ İmân ve duânız olmazsa ne kıymetiniz olur? فَقَدْ كَذَّبْتُمْ Peygamberi de tekzib etmişsiniz (hitab kâfirleredir.) فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا Onun için azap yakanızı bırakmayacaktır. Dünyada Bedir harbinde onlardan 70 kişi telef oldu, ahirette de ebedi azap göreceklerdir.

سُورَةُ الشُّعَرَاءِ ﴿٢٦﴾ ŞUÂRÂ SÛRESİ

Sûreyi Şuârâ. Sûrenin sonunda şâirler bahsi geçtiği için, sûrenin ismine Şuarâ demişler. Bu sûre-i celile 227 âyet, 1297 kelime, 5542 harften ibarettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- طٰسٓمٓ

Müteşebihât-ı Kur'âniyedendir, evvelki sûrelerin başında olduğu gibi. Elimizdeki tefsirin bildirdiğine göre; Mütekaddiminin ıstılâhı budur, Âllâhû e'lemü bi murâdihi bizêlike. Âllâh CelleCelâlûhû muradına â'lemdir. Muhib ile mahbûbun arasında bir şifre gibidir. Biz, reyimizi buna karıştırmayız. Âllâh ne irâde etmişse Rasûl-û Ekrem'e odur. Onun için biz buna mânâ vermeyiz demişler.

Müteehhirin bazı mânâlar vermişler. Meselâ (Ta) Tâhir, (Sin) Seyyid, (Mim) Mahbub. Ey Tâhir, Seyyid, Mahbûbum Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. Böyle teviller yapmışlar fakat eslem, selâmet olan mütekaddiminin söyledikleridir.

2- تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

Ey Habibim, تِلْكَ bu sûre-i celilede yazılı olan âyetler; اٰيَاتُ

الْكِتَابِ الْمُبِينِ mübin olan, icaz ve sıhhatı zâhir, (hakkı batıldan ayıran Kur'ân'ın âyetleridir.) Ona göre dinleyiniz demektir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem bi'set-i âmm olduğu için, bütün insanların imâna gelmesini istiyordu ve çok da zahmet çekerdi. Bu âyet ile diğer birkaç âyette de işareten buyuruluyor ki; Ey Habibim, bu zahmeti çekme. Takdir-i hidayet benim kudret elimdedir. Ben mûrad edersem, bütün âlemi hidayete getiririm. Onun için, sen peygambersin vazifeni yaparsın. Bundan sonrası bana aittir" buyuruyor.

3- لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

Ey Habibim, muhterem nefsine şefkat et. لَعَلَّكَ بَاخِعٌ Zahmet ve üzüntüden dolayı nefsini helâk edeceksin. اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ Onlar imân etmiyorlar diye, adetâ kendine kıyacaksın.

Ben Azimüşşân, bunların imânlarını irâde etmedim. Onun için, sen kendine zahmet verme.

4- اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ

اِنْ نَشَأْ Biz, onların imân etmelerini irâde edersek, نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ اٰيَةً gökten üzerlerine imâna cebreder, bir âyet indirdik. فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ Ve bu âyete boyun eğmek zorunda kalırlardı. Onun için müteessir olma, onların imân etmeyişi benim irademledir.

5- وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ

وَمَا يَأْتِيهِمْ Her zaman gelmez onlara مِنْ ذِكْرٍ bir âyet, (zikir, Kur'ân, va'z nasihat.) مِنَ الرَّحْمٰنِ Âllâh'tan مُحْدَثٍ her ne zaman bir

âyet gelirse, اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِيْنَ ondan i'raz eder yüz çevirirler, imân etmezler.

Onların bu âdem-i imânı kendilerinden değil, bendendir.

6- فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ

فَقَدْ كَذَّبُوا Onlar, Kur'ânı tekzib ediyorlar. فَسَيَأْتِيهِمْ Gelecek onlara, اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ onların bugün dünyada yaptığı istihzâ, alay edegeldikleri şeyin haberlerini alacaklardır.

7- اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ Bu münkirler yeryüzüne bakmıyorlar mı? Yerdeki hikmet ve azametimizi görmüyorlar mı? كَمْ اَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ Orada sınıf sınıf, her çeşidinden ne kadar güzel ve faydalı bitkiler yarattık (ve yaratmaktayız) bunları düşünsünler.

8- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً Şüphesiz ki bunda (biten her çeşit güzel nebatta, Âllâh Teâlâ'nın kudretinin kêmâl ve hikmetine, rahmetinin genişliğine) bir âyet vardır.

وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ Fakat (Âllâh-û Teâlâ'nın ilim ve kazasında) çoğu Mü'min değillerdir.

9- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

Şüphe yok ki senin Rabbin, Ey Habibim. Aziz'dir, kuvvet sahibidir, mağlup olmayan bir galiptir. İzzet sahibidir. Her galip

olanın üstünde bir galiptir. Rahim'dir Mü'minlere, engin merhamet sahibi O'dur.

10- وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَۙ

وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى Ey Habibim ümmetine bildir, ibret alsınlar. Hani, Rabbin Mûsâ Aleyhisselam'a nidâ etmişti. (Mûsâ Aleyhisselam Medyen'den geliyordu, ağacın ateşle sarılmış gibi görüldüğü sırada) اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَۙ zalim olan kavim ki Fir'avne ve ona tâbi olanlardır. Git o zalim kavme, onları imâna davet et.

11- قَوْمَ فِرْعَوْنَۜ اَلَا يَتَّقُونَ

Fir'avnın kavmine git. Hâlâ (başlarına gelecekten) sakınmayacaklar mı (ki benden gayriye ibadet ediyorlar?) Niçin, Âllâh'tan korkmuyorlar?

12- قَالَ رَبِّ اِنِّٓى اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِۖ

Mûsâ Aleyhisselam, Hâlik-i Kâinat'a cevaben buyurdular ki; "Yâ Rabbi, korkarım ki beni tekzib ederler."

13- وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِى فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ

وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِى Mûsâ Aleyhisselam, bu vazifeye fevkalâde sevindi. Yalnız muvaffak olabilir miyim endişesi ile düşüncesinden dolayı. "Yâ Rabbi, bana yardım et. وَيَضِيقُ صَدْرِى Bu yüzden göğsüm daralır, وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِى dilim de hareket etmez açılmaz. Dilime bir kuvvet ver, kâlbime de bir vüs'at ver. فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ Cibril'i gönder Harun'a, Harun da gelsin benim yanıma, biz ikimiz beraber gidelim."

Mûsâ Âleyhisselâm, niçin böyle niyazda bulunuyor? Mûsâ Âleyhisselâm'ın dilinde bir rekâket vardı. Bu rekâket de Mûsâ Aleyhisselam, Fir'âvn'ın yanında çocuk iken mangaldaki ateş korunu ağzına koymuştu. Bu yüzden dilinde rekâket hâsıl olmuştu. Onun için Hârûn Aleyhisselam da beraberinde olsun. Cenâb-ı Hak'tan niyaz etti. Âllâh da bu isteği kabul etti. O sırada Cibril-i Emin, Mısır'da Hârûn Aleyhisselam'a tebliğ ediyor. Hârûn Aleyhisselam da peygamber olarak gelip Mûsâ Aleyhisselam ile beraber oluyor.

14- وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْۢبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِۚ

Bir de onların bana isnad ettikleri, aleyhimde suç iddiaları var. Bana konuşma fırsatı vermeden, bundan dolayı beni katletmelerinden korkuyorum.

Yoksa Mûsâ Âleyhisselâm'ın korkusu kendisi ile ilgili olmayıp bu vazifenin yarıda kalması, akametinden endişe ediyor. Bu tebliğ vazifesini yapabilmek için imkân istiyor.

15- قَالَ كَلَّاۚ فَاذْهَبَا بِاٰيٰتِنَآ اِنَّا مَعَكُمْ مُّسْتَمِعُوْنَ

قَالَ كَلَّاۚ Âllâh CelleCelâlûhû emrediyor. Ey Mûsâ Aleyhisselam, vazgeç bu endişeden. Mademki ben sana emrettim, ben seninle beraberim. فَاذْهَبَا بِاٰيٰتِنَآ Âllâh-û Teâlâ hayır buyurdu (seni katledemezler.) Siz ikiniz benim bu âyetlerimle (âyetler; asâ, yed-i beyzâ başlıcaları olmak üzere Mûsâ Aleyhisselam'ın dokuz mucizesi vardı.) اِنَّا مَعَكُمْ مُّسْتَمِعُوْنَ Biz Azimüşşân, sizinle beraberiz ve aranızdaki sözleri işitiyoruz.

16- فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَۙ

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُوْلَآ اِنَّا رَسُوْلُ رَبِّ Her ikinizde Fir'avne gidiniz.

الْعَالَمِينَ Fir'avne gidip deyin ki; "Biz, Rabbil'âleminden peygamber olarak geldik.

17- اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا بَنِى اِسْرَآءِيلَ

İsrâiloğullarını, bizimle birlikte (Filistin'e) gönder."

Rivâyete göre; Fir'avn, İsrâiloğullarını 400 yıldan beri köle gibi kullanırmış. O vakit İsrâiloğulları, 600.000 kişi imişler. Mûsâ Aleyhisselam, bu emri aldıktan sonra Mısır'a gitmiş. Hârûn Aleyhisselam zâten Mısır'da imiş. Âllâh'ın emrini ona haber verince hemen "baş üstüne" demiş. Ve geceleyin Fir'avn'ın kapısına varmışlar. Kapıya çıkan hizmetçilere, "Biz Rabbül âlemin olan Âllâh'ın Rasûlüyüz" demişler. Kapıcılar, Fir'avna dönerek "kapıya iki deli gelmiş. Âllâh'ın Rasûlü olduğunu söylüyorlar!" demişler. Fir'avn, "bırakın gelsinler görelim" demiş ve Mûsâ Aleyhisselam'ı görünce tanımış.

18- قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ

قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا (Kendisine Âllâh'ın emri tebliğ edilince Fir'avn) dedi ki; "Biz, seni çocukken himâyemize alıp büyütmedik mi? وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ Ömrünün nice yıllarını aramızda geçirmedin mi? Yâni nimetleri gözüne gösteriyor.

Mûsâ Aleyhisselam, Fir'avnın yanında 30 yıl kalmıştı.

19- وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِى فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Sen bu nimetleri gördükten sonra, o yaptığın (kötü) işi de yaptın. (Yâni aşcı başıyı öldürdün,) sen nankörlerdensin."

20- قَالَ فَعَلْتُهَا اِذًا وَاَنَا مِنَ الضَّآلِّينَ

"O zaman, ben onu yaptığımda peygamber değildim." Mûsâ Aleyhisselam'ın öldürme kastı olmaksızın o adama vurduğu bildirilmektedir.

21- فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ "Vakta ki sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım, لَمَّا خِفْتُكُمْ fenalığınızdan kaçtım. فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ Sonra Rabbim, bana hikmet (ilim, fehim ve nübüvvet) verdi ve beni peygamberlerden kıldı.

22- وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ O nimet diye başıma kaktığın ise (aslında) أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ İsrâiloğullarını kendine köle edinmendir.

Yâni "seni terbiye ettik, büyüttük" diye başıma kakıyorsun ama hakikatte bu bir nimet değil. İsrâiloğullarını köle edinmek ve kesmekten başka bir şey değildi. Çünkü ben bu sebepten senin eline düşmüştüm. Eğer sen, onları köle yapıp çocuklarını kesmese idin. Âilemden beni terbiye eden bulunurdu."

Bazıları bu âyette istifham-ı inkâri olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde mânâ şöyle olur; "Terbiyeni başıma kakıyorsun. Hâlbuki benim kavmimi köle yapan sen değil misin? Senin bu hareketin, bana yaptığın iyiliği silip süpürmüştür."

23- قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ

Fir'avn sordu, şöyle dedi. "Rabbilâlemin dediğin nedir?"

(Fir'avn bilmiyor değil, mel'anet yapıyor. Nedir, Rabbilâlemin, senin söylediğin? Kimsenin akl-ı fikri, hayali derk edemez O'nun ancak sıfatlarını beyan edebilir.) Buyuruyor ki;

24- قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۤ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ

قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۤ Mûsâ Aleyhisselam cevap verdi. Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız, (itiraf edersiniz ki) O, göklerin yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbi'dir. اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ Şayet yâkin ehli kimselerseniz, (O'na inanırsınız)" dedi.

Fir'avn, bu cevabı yetersiz buldu. Çünkü Hâlik-i Kâinat'ın zâtından soruyor, sıfatlarından cevap alıyor.

25- قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗۤ اَلَا تَسْتَمِعُونَ

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗۤ Fir'avn, etrafındakilere "İşitmiyor musunuz, (ben ne soruyorum, o ne cevap veriyor?)" Fir'avn'ın etrafında has cemaati, vekilleri vardı. 500 kişiden ibaret idi, milletvekilleri sıfatında. Onlara dedi. اَلَا تَسْتَمِعُونَ "Ben Rabbinin hakikatını, mahiyetini soruyorum. O, bana fiillerini zikrediyor."

Mûsâ Aleyhisselam, dinlemiyor onun bu cevabını.

26- قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ

(Mûsâ Aleyhisselam devam ederek.) "O, sizin de Rabbiniz daha önceki atalarınızın da Rabbi'dir."

Bu cevap Fir'avn'u gadaplandırdı. İstihza ederek

27- قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِىٓ اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ

Fir'avn, "Size gönderilen bu Rasül, peygamber! لَمَجْنُونٌ Aklı yerinde değil, suâle verilecek cevabı bilmez. Benim suâlimi anlamadı, cevap veremiyor. Nerde kaldı ki peygamber olabilsin."

Mûsâ Aleyhisselam, suâle kıymetsiz olduğu için cevap vermiyor.

28- قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَآ Mûsâ Aleyhisselam, sözlerine devam etti. "O doğu, batı ve aralarındaki her şeyin Rabbi'dir. Doğu ile batı arasındaki bütün mahlûkatı da O halk etmiştir. اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ Şayet aklınızı kullanırsanız, anlarsınız, işte O'dur Rabbilâlemin."

Fir'avn, buna diyecek bir söz bulamayınca, zalimlerin yaptığı gibi tecziye yoluna gitti. Fir'avn, cevap ile mukabele edemedi Mûsâ Aleyhisselam'a. Bu sefer işi tehdide götürüyor.

29- قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ

قَالَ Fir'avn dedi. لَئِنِ Eğer اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى benden başka bir ilâh ittihaz edersen, لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ muhakkak seni zindandakilerden ederim. Zindandakilerin hâlini ise bilirsin."

Fir'avnın zindanı gayet derin ve karanlık bir çukurda idi. Mazlumları buraya atar, ölünceye kadar bırakırdı. Hiçbir vechile kurtuluş imkânı yoktu.

30- قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُبِينٍ

قَالَ Mûsâ Aleyhisselam dedi, kendisine. اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَىْءٍ مُبِينٍ

"Eğer sana, (davamın doğruluğunu ispat eden) apaçık bir şey, (bir mucize) getirmiş olsam. (Yine beni zindana atar mısın?)"

31- قَالَ فَأْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ

Fir'avn, "doğru söylemekte isen, haydi getir o delilleri görelim" dedi.

32- فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ۚ

فَاَلْقٰى عَصَاهُ Bunun üzerine, Mûsâ Aleyhisselam asâsını yere bırakıverdi. فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ۚ Asâ, hemen apâşikâr büyük bir yılan ejderha hâline geldi.

Asâ hakkında üç âyet vardır. **"keennehê cânnun vellâ müdbiran."** İkincisi; **"keennehü hayyetün tes'a."** Üçüncüsü; **"su'bânûn mübinün."** Cannûn; ufak yılan. Küçük olduğu için sür'atli hareket ediyor. Hayyetün tes'a; orta boydaki yılan. Su'bânûn; büyük ejdarha yılan.

Rivayete göre; yılan suretine giren asâ, bir mil kadar gökyüzüne yükselerek Fir'avn'a hücum etmiş. Fir'avn, Mûsâ Aleyhisselam'a sığınmış ve "seni peygamber gönderen Rabbin hakkı için şunu tut" diye yalvarmış. Mûsâ Aleyhisselam, onu tutunca yine evvelki gibi asâ olmuş. Fir'avn, "bundan başka bir şeyin var mı?" diye sormuş. O da elini göstermiş. "Bunda ne var?" deyince,

33- وَنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِيَ بَيْضَاۤءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ۚ

وَنَزَعَ يَدَهٗ Ve elini (koltuğunun altından) çekip çıkardı. فَاِذَا هِيَ بَيْضَاۤءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ۚ O da temeşâ edenlere bembeyaz (görünen, nur saçan bir şey) oluverdi.

34- قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهٗٓ Fir'avn, etrafındaki kavminin ileri gelenlerine dedi. اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ "Bu muhakkak çok bilen bir sihirbaz, sihir ilminde âlimdir" diyerek işi siyasete döküyor.

35- يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ

يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ "Sizi sihriyle yerinizden yurdunuzdan çıkarmak istiyor." فَمَاذَا تَأْمُرُونَ (Burada Fir'avn, şaşırmış oluyor. Şimdiye kadar ulûhiyet davasında idi, **"ene rabbikümül e'la"** diyordu. Bu zoru görünce, ulûhiyetten memuriyete dönmüş oldu. Ne emredersiniz, ben emrinize memurum diyor.) Hakkınızda bana ne emredersiniz (ki öyle hareket edeyim)" dedi.

Mûsâ Aleyhisselam'ın gösterdiği mucizeler, Firavn'ın kibir duygularını alt üst etmiş. İlâhlık davâsını bir tarafa bırakıp, etrafındaki ileri gelenlerden fikir almaya mecbur kalmıştı.

Düşüncesi; "onlar belki imân ederler" diye, yelkenleri suya indirmeye başladı.

36- قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِى الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ

قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ Cemaâtı Firavn'e dediler. اَرْجِهْ "Tehir et, وَاَخَاهُ kardeşini de (yani onlarla fazla yorulma. Ellerinde âlet var, yılan var, fenalık yapabilirler, üzerlerine gitme. Muvakkat bir zaman için sulha bağla.) Sonra وَابْعَثْ gönder elçilerini فِى الْمَدَآئِنِ şehirlere, حَاشِرِينَ topla sihirbazları. Mademki biliyorsun sâhir olduğunu, si-

hirbazları topla. Yani işi sulha bağla, bu iş kavgaya gelmez. Sihirbazlarla halledilsin."

Mûsâ Aleyhisselam, Beni İsrâillerin mahâllesine girdi. Orada onlara mümkün olduğu kadar ders verir, nasihat ederdi.

37- يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ

"Ne kadar bilgisi derin sihirbaz varsa sana getirsinler."

Nerede sihirbazlar varsa hepsine haber göndermiş, para ile büyük bir iltifat ile hepsini Mısır'a toplamış. Hemedan'da da meşhur iki sihirbaz varmış, onlara da haber gönderiyor. Bu iki sihirbazın, babaları da sihirbazmış. O zamanda sihir câizmiş. Bu sihirbazların âdeti, sihire başlayacakları zaman üç gün önce oruç tutarlar, sonra babasının kabrine giderler. Orada kendilerine mahsus haller ile kabrindeki babası ile irtibat kurup, babasından bir işaret cevap alırlarmış. Babaları ya git ya da gitme diyor. Babası demiş kendilerine, sihrin âdeti budur. "Sâhir uykuda iken sihir işlemez. Sâhir uykuda değilse, o vakit sihir işler. Onların uyku zamanını bul, onların elindeki asâyı al. Eğer onlar uykuda iken asâ, bu hâle munkalip olursa bilinki o Âllâh'tandır. Dünyanın hepsi Fir'avn olsa baş edemezler. Eğer böyle değilse, siz zaten sihrin âlâsını biliyorsunuz."

Bu iki sahir de Mısır'a gelirler ve Mûsâ Aleyhisselam'ı takip etmeye başlarlar. Mahallesini, nerede kalıyor, nerelere gidiyor araştırıyorlar. Bir gün evine giderler, Mûsâ Aleyhisselam'ı sorduklarında, şehrin haricinde bir ağacın gölgesinde bulunduğunu söylerler. Bu iki sâhir de oraya giderler. Baksalar ki Mûsâ Aleyhisselam ağacın gölgesinde yatıyor. Tam bir fırsat olduğundan, ağaçta asılı olan asâya elini uzatıyorlar almak için. Asâ hemen su'bânûn mübin

yılan oluveriyor. Ve nâra atıyor. Nâra'nın sedası ile Mûsâ Aleyhisselam gözünü açmış. Onlar korkmuşlar. Mûsâ Aleyhisselam asâyı eline almış ve onları çağırmış. O zaman bu iki sâhir imân etmişler. Sonra Mûsâ Aleyhisselam, onlara "burada olanları kimseye söylemeyin. Siz yine sâhirlerle beraber gelin. Beni görüp tanımamış gibi hareket edin" demiş.

38- فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ

فَجُمِعَ Toplandı. Fir'avn, cem etti السَّحَرَةُ sâhirleri لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ma'lûm olan günün vakti için. Yâni Cumartesi, Duhâ zamanı, İskenderiye'de olmuş. Nevruz günü, orada bir yerde hazır etmişler.

39- وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ

Fir'avn, has olan cemâatına dedi. "Siz de beraber geliniz. Hep beraber olalım, siz de bizimle gelir misiniz?

40- لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ Biz sâhirlere tâbi oluruz. إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ Sihirbazlarımız gâlip gelirler de onların mağlubiyetini görürüz."

Maksatları sihirbazlara değil, Mûsâ Aleyhisselam'a ittiba etmekti. Kinâye olarak böyle söylemişlerdi.

41- فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ Vaktaki sihirbazlar gelip hazır oldular, قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا Fir'avne dediler ki; "Bize bir ecir, ücret, para

mükâfat verir misin? اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ Eğer bu davada biz galip olursak, bize ne gibi bir ikram yaparsın?"

42- قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ

قَالَ نَعَمْ Fir'avn cevap verdi. "Evet, ben size ikram yapacağım, ikramım size dâimi olur. وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ Evet, o takdirde hiç şüphe etmeyin, gözde kimselerden olacaksınız. Meclisimin âzâları olacaksınız."

43- قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ

قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى Sâhirler, Mûsâ Aleyhisselam'a demişler. "Evvelâ sen mi bırakacağını bırakacaksın, yoksa biz mi evvel önce atalım atacağımızı.

"immê en tülkiye ve immê en neküne evvele nahnül mülkîne" Âyet-i kerime burada yok. Bu âyet başka sûrede, âyet âyete mânâ veriyor.

Burada, Mûsâ Aleyhisselam'a bir hürmet oluyor. Mûsâ Aleyhisselama karşı bir kibr-i azamet, terbiyesizlik yapmadılar. İşte bu hürmet, onların hidayetine vesile oldu. قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى Mûsâ Aleyhisselam, onlara dedi. "Ne atacaksanız atın! مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ Neyi atacaksanız, bırakacağınız şeyi bırakın" dedi.

44- فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ

Bunun üzerine فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ iplerini attılar. وَعِصِيَّهُمْ Elindeki asâ, değnekleri attılar. Bunlar, Güneş'in karşısında civalanmış bir

halde titremeye başladılar. وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ "Firavn'ın kudreti hakkı için, elbette bizler galip geleceğiz" dediler.

Sâhirler zannettiler ki Mûsâ Aleyhisselam'ın asâsı da böyle bir hareketten ibarettir.

45- فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَۚ

Ondan sonra, فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ (müteâkiben) Mûsâ Aleyhisselam da asâsını bıraktı. فَاِذَا فَاِذَا هِىَ O zaman asâ, تَلْقَفُ lokma ederdi مَا يَأْفِكُونَۚ onların attıklarını. (Gördükleri asâ bir ejderha oluverdi. Onların tezvirle yaptıkları ip ve asâlarını yuttu.)

Sâhirler bu durumu görünce anladılar ki bunun sihirle hiçbir alâkası yok. Âllâh'ın kudretinden başka bir şey değildir.

46- فَاُلْقِىَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَۙ

(Bu hal karşısında) sihirbazlar derhal yüzüstü düşüp secdeye kapandılar.

47- قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَۙ

"Rabbilâlemin'e imân ettik" dediler.

Esleme Radıyâllâhû Anh buyuruyor. "Sabahleyin sihirbaz olarak geldiler Mûsâ Aleyhisselam'a düşman, akşam ise şehit olarak Âllâh'a kavuştular."

48- رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ

"Mûsâ ile Hârûn'un Rabbine imân ettik" dediler.

Fir'avn, bu durumu görünce fevkalâde gadaplandı.

49- قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۚ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِىْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۗ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ Fir'avn, sihirbazlara dedi. "Siz imân ettiniz Mûsâ Aleyhisselam ile. قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۚ Ben, size izin vermeden. Size izin vermeden hemen imân ettiniz. Demek ki onunla sizin bir gizli anlaşmanız vardır. اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِىْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ Muhakkak o, size sihiri öğreten büyüğünüzmüş. Size, o talim etmiş. Benim için aranızda gizli anlaşma yaptığınız anlaşılıyor. فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۗ Ama şimdi (size yapacağımı görecek ve) bileceksiniz. لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ Ellerinizi keseceğim, وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ayaklarınızı da! Hem de çaprazlama keseceğim, (sağ eli, sol ayakla - sol eli, sağ ayakla beraber.) Bununla da iktifa etmem وَّلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ ve hepinizi de astıracağım.

Sihirbazlar bu sözleri işitince; (kâlplerini, Âllâh CelleCelâlûhû nur ile doldurduğundan.)

50- قَالُوْا لَا ضَيْرَ ۚ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ۚ

قَالُوْا لَا ضَيْرَ ۚ Yâni لَا ضَيْرَ ۚ hiçbir zarar yok. "(Vücudumuz gitse bile hiçbir zararı yok. Bizler, senden ve ölümden korkmuyoruz.) اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ۚ (Nasıl olsa) biz, Rabbimize döneceğiz.

51- اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَآ اَنْ كُنَّآ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ

اِنَّا Bizler نَطْمَعُ tamâ ediyor, umarız ki اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا Rabbimiz bizi setretsin, (mağfiret; setir demektir) hatalarımızı affetsin. رَبُّنَا

خَطَايَانَآ Tamâımız ve ricamız budur ki Rabbimiz, setreder bizim hatalarımızı. اَنْ كُنَّآ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِيْنَ Bu zamanın ilk Mü'minleri biz olalım."

Fir'avn, bu söylediklerinin tamamını yaptı ve Mûsâ Aleyhisselam, bu yüzden çok üzüldü. Hâlik-i Kâinat da perdeyi kaldırdı. O sahirlerin hâlini ve derecelerini, Mûsâ Aleyhisselam'a gösterdi. Sahirlerin hepsini birer birer görünce, Cenâb-ı Hak'ka secdeyi şükre gitti ve dedi. "Elhamdülillah. Bir saat içinde ümmetimden oldular. (Amel etmeden bir lahzada kemâl dereceye ulaştılar.)"

Bundan sonra mütareke yine devam etti. Fir'avn, Mûsâ Aleyhisselam'a bir şey yapmak için cesaret edemedi. Mûsâ Aleyhisselam da ikâmet ettiği mahâllesinde yaşantısını devam ettirdi. Birkaç sene geçtiğinde, Fir'avnın pisliği artınca vakit geldi. Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselam'a emretti. "Beni İsrâilleri al da Şam'a git."

52- وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِىٓ اِنَّكُمْ مُتَّبَعُوْنَ

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى Biz Azimüşşân, Mûsâ Aleyhisselam'a vahyimizi bildirdik.اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِىٓ "Geceleyin benim kullarımı (İsrâiloğullarını) al götür. اِنَّكُمْ مُتَّبَعُوْنَ Zirâ (Fir'avn ve askerleri tarafından) takip edileceksiniz" diye vahyettik.

Mûsâ Aleyhisselam da kavmine imân edenlere, haber verdi. Onlar da hazırlandılar, geceleyin Mısır'dan yola çıktılar.

Fir'avn, bunu haber alınca arkalarından takibe başladı. Hem de İsrâiloğulları adedinin birkaç misli asker ile.

53- فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ

فَاَرْسَلَ Fir'avn, sabahleyin emrinde olanları gönderdi. فِى الْمَدَآئِنِ Şehirlerde حَاشِرِينَ asker toplasınlar.

54- اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ Esasen bunlar (yâni Mûsâ ile beraber olan İsrâiloğulları,) لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ sayıları azar azar, bölük pörçük bir cemaattır. Bize dayanabilecek güçleri yoktur.

55- وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ

(Böyle iken) artık kesinkes bizi öfkelendirmişlerdir.

56- وَاِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ

Biz ise elbette uyanık, (yekvücûd) kuvvetli bir cemâatız (diyor ve dedirtiyordu.) Askerin moral, cesaretinin güçlenmesi için böyle söylüyordu.

57- فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

فَاَخْرَجْنَاهُمْ Biz Azimüşşân, Cenâb-ı Hak emrediyor. Fir'avn ve etbâını çıkardık مِنْ جَنَّاتٍ bağlar ve bahçelerden. (Nil nehrinin her iki tarafında bağlar, bahçeler vardı.) وَعُيُونٍ Câri olan ırmaklardan, (Nil nehri suyunu iki taraflı olarak sulanabilir imkâna getirmişlerdi.

58- وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ

وَكُنُوزٍ Hazine gibi mallarından, وَمَقَامٍ كَرِيمٍ güzelim kâşânelerinden, şerefli makamlarından çıkardık.

(Mûsâ Aleyhisselam'ı ve İsrâiloğullarını takip etmeye.)

59- كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ

كَذٰلِكَ Nasıl ki onları bu nimetlerin içinden çıkardık وَاَوْرَثْنَاهَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ ve onları, (o bahçe, hazine ve kâşâneleri) İsrâiloğullarına vâris yaptık.

60- فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ

Müşrik; şürük. Güneşin şürükü. Yani duha vaktinden biraz evvel, Güneşin doğduğu zamanda idi. Fir'avn ve askerleri, onları güneş doğarken (yahut doğuya doğru) tâkibe başladılar.

61- فَلَمَّا تَرَٰٓاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ

فَلَمَّا تَرَٰٓاءَ الْجَمْعَانِ Her iki cemaat, topluluk birbirini görünce قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ Mûsâ Aleyhisselam'ın ashabı, "Eyvah yakalandık (yahut ellerine düştük. Esir ve helâk olacağız)" dediler.

62- قَالَ كَلَّا ۚ اِنَّ مَعِىَ رَبِّى سَيَهْدِينِ

قَالَ كَلَّا ۚ Mûsâ Aleyhisselam; "Asla (korkmayın!) اِنَّ مَعِىَ رَبِّى Rabbim şüphesiz benimle beraberdir. Va'd-i İlâhi var, bana halas etmekle. Va'd-ı İlâhi'de hulf olmaz. سَيَهْدِينِ Bana necat yolunu gösterecektir" dedi.

Burada tefsirin beyanına göre "Mûsâ Aleyhisselam" diyor. اِنَّ مَعِىَ رَبِّى Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Sevr dağında iken Ebubekir Sıddık ile beraber, "gelen müşrikler ayağın önüne baksa bizi görürler" deyince, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhive-

sellem, ona. **"lâ tahzen innellâhe me-anê"** "Âllâh CelleCelâlûhû bizimle beraberdir" diyor.

Mûsâ Aleyhisselam mürid, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem ise murâd'dır. Mûsâ Aleyhisselam diyor. **"me-iye Rabbi"** Ben Rabbimle beraberim. Kendinden, Âllâh'a intikâl ediyor. Kendini düşünüyor. Sonra "Rabbim benimledir" diyor. Rasûl-û Ekrem ise "Âllâh, bizimle beraberdir" dedi. Mûsâ Aleyhisselam'ın makamı, mürid makamı. Rasûl-û Ekrem'in murâd makamıdır.

63- فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ ؕ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ ۚ

فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى Biz Azimüşşân, Mûsâ Aleyhisselam'a vahyettik bildirdik. Vahiy, Cibril'siz de olur. Cibril ile olan kitaptır. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e, her zaman Cibril-i Emin gelir giderdi. Diğer peygamberlere de gelir giderdi. Hatta Evliyaullâh'a da vahiy (ilham) olur. Fakat Cibril ile olan kitaptır. Burada vahiy, kalbidir. فَاَوْحَيْنَآ اِلٰى مُوسٰٓى Biz, Mûsâ Aleyhisselam'a vahyettik. اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ ؕ Elindeki asâyı denize vur. **"fedarabehû"** Mûsâ Aleyhisselam da asâyı denize vurdu. فَانْفَلَقَ Açıldı, 12 yol oldu. Yakup Aleyhisselam'ın 12 oğlu vardı, her oğlu bir kabilenin reisi idi. فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ Her bir yol, كَالطَّوْدِ الْعَظِيْمِ ۚ her parçası büyük bir dağ gibi oldu.

64- وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَرِيْنَ ۚ

Ötekilerini de buraya yaklaştırdık, (deniz kenarında topladık.) Mûsâ ve imân eden kavminin ardından, düşmanlar da bu denizde açılan yollara girdiler.

65- وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ

Mûsâ ve beraberinde olanların hepsini boğulmaktan kurtardık.

66- ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ

Fir'avn ve beraberindekileri suda boğduk.

67- اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۗ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ

اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً Mûsâ Aleyhisselam ve beraberinde imân edenlerle denizden çıkışı, Kudret-i İlâhiye'ye delâlet eden bir âyettir. Diğer mânâ da Fir'avnın böyle denizin içinde boğulması ne azimdir, Kudret-i İlâhiye'ye delâlet eder. وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ Böyle iken çoğu imân etmemişlerdi. İmân ancak Âllâh'ın lütf-u keremidir. Mucize ile değildir. Eğer mucizeler imâna sebep olsaydı. Her gün Ebu Cehil, Rasûl-û Ekrem'i görürdü. Mucizeler de zuhur ederdi fakat imâna gelmedi.

68- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ

Yâ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, senin Rabbin Aziz'dir. Galibin galibidir. İntikamını alır müstehak olandan. Rahim'dir, rahmeti galiptir Mü'minlere. İşte imân edenleri halas etti. Küfürde olanlardan da intikamını aldı.

69- وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهِيْمَ

Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, ceddin olan İbrahim Aleyhisselam'ın ahvalini de beyan et ümmetine ibret alsınlar. Ne zahmetler çekilmiş ve nasıl imân etmişler.

70- اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ O zamanda İbrahim Aleyhisselam, amcası Âzer'e dedi. (İbrahim Aleyhisselam'ın babası Tarûh, İbrahim Aleyhisselam dünyaya gelmeden önce vefat etmişti. İbrahim Aleyhisselam, amcası Âzer'in yanında bulunuyordu. Amcası yanında büyüdüğü için, Kur'ân-ı Kerim'in ıstılâhına göre "Ebi" demiştir. وَقَوْمِهٖ Kavmine dedi.

(Kur'ân-ı Azimüşşân'ın ıstılâhında amcaya, baba îtlâk edilmiştir. Âyet-i kerimede, Yâkup Aleyhisselam buyurdu ki; **"felemmê hadara Ya'kûbel mevtü"** Yâkûp Aleyhisselam vefatı zamanında oğullarını topladı. Onlara dedi; **"mê te'büdûne min be'di"** Benden sonra kime ibadet edersiniz? Aldığı cevap da **"na'büdü İlâheke ve İlâhe âbâike İbrahim'e ve İsmâil'e ve İshâk'a"** Senin ibadet ettiğin Âllâh'a ve abâ-û ecdadın İbrahim, İsmail ve İshak'ın ibadet ettiği mâbûda ibadet ederiz. İsmail Aleyhisselam babası değil, amcasıdır. Şu hâlde, Kur'ân da İsmâil Aleyhisselam'ı baba saymış. Demek ki amca, baba demektir.

Âdet odur ki bir çocuğun babası evvel ölürse, amcasının yanında büyürse onun çocuğu derler. Hatta cahiliyette Rasûl-û Ekrem'e, "yetim-i Ebi Talip" diyorlardı.

Âdem Aleyhisselam'a kadar bütün abâ-i ecdadı, bütün cemaatların en hayırlılarıdır.

İbrahim Aleyhisselam, amcası ve kavmine dedi. مَا تَعْبُدُونَ Siz neye ibadet ediyorsunuz?

Elinizle yaptığınız putlara, nedir ibadet ediyorsunuz?

Onlar cevap verdiler.

71- قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ

فَنَظَلُّ .قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا "Biz bir takım putlara ibadet ediyoruz لَهَا عَاكِفِينَ Onlara tapmaya devam edeceğiz" diye cevap verdiler.

72- قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَ

İbrahim Aleyhisselam, "o putlar işitiyor mu قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ sizin duânızı? اِذْ تَدْعُونَ Yalvardığınız zaman sizi işitiyorlar mı?

73- اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ

اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ Onlara ibadet ettiğiniz zaman size faydaları oluyor mu? اَوْ يَضُرُّونَ Eğer ibadet etmezseniz, onlardan bir zarar dokunuyor mu? (Öyle ise ne zarar ne de faydası olmayan ve işitmeyene neden ibadet ediyorsunuz?)"

74- قَالُوا بَلْ وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا كَذٰلِكَ Şöyle cevap verdiler. "Hayır, (onlar ne işitir ne de kendilerinden bir fayda ve zarar beklenmez.) Ancak babalarımızı da böyle yapar bulduk. يَفْعَلُونَ Gördük ki babalarımız, bu putlara ibadet ediyorlar, biz de böyle ibadet ediyoruz."

75- قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ

İbrahim Aleyhisselam dedi. "Gördünüz mü sizin ibadet ettiğiniz bu putlar,

76- اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمُ الْاَقْدَمُونَ

siz ve babalarınızın yaptığı ibadeti, neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü?

77- فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّیٓ اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِینَۙ

İyi bilin ki onlar benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi, (benim dostumdur.) Yalnız Rabbil âlemine ibadet ederim.

78- اَلَّذِی خَلَقَنِی فَهُوَ یَهْدِینِۙ

اَلَّذِی خَلَقَنِی فَهُوَ یَهْدِینِۙ Öyle Âllâh ki beni yoktan halk etmiş,

وَ یَهْدِینِۙ beni hidayete getiren de O'dur.

79- وَالَّذِی هُوَ یُطْعِمُنِی وَیَسْقِینِۙ

Öyle Âllâh ki bizi yediren ve içiren O'dur.

80- وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ یَشْفِینِۙ

Hasta olduğumuz zamanda şifayı veren O'dur. İşte budur Rabbimiz, biz O'na ibadet ederiz.

81- وَالَّذِی یُمِیتُنِی ثُمَّ یُحْیِینِۙ

O Âllâh ki bizi öldürür ve sonra kıyamette hayat verir. İşte Rabbimiz budur.

82- وَالَّذِی اَطْمَعُ اَنْ یَغْفِرَ لِی خَطِیٓـَٔتِی یَوْمَ الدِّینِۜ

Öyle Âllâh ki hesap günü istiyoruz ki hatalarımızı affetsin.

83- رَبِّ هَبْ لِی حُكْمًا وَاَلْحِقْنِی بِالصَّالِحِینَۙ

رَبِّ هَبْ لِی حُكْمًا وَاَلْحِقْنِی بِالصَّالِحِینَۙ Yâ Rabbi!

Yâni ilmen, ziyâdeten bir hüküm, ilim, kemâl ihsan et ve salihler zümresine ilhak et.

84- وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ

Benden sonra gelecek ümmetler arasında, benim için bir lisân-ı sıdk ihsan et." Hiçbir millet yok ki İbrahim Aleyhisselam'ın aleyhinde bulunsun, her millet sever.

85- وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ

"Yâ Rabbi, beni Cennet-i Nâim'in vârislerinden kıl.

86- وَاغْفِرْ لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ

Yâ Rabbi, babama da mağfiret ihsan et." Çünkü zamanında delâlet üzerine geçti, küfür zamanı idi yahutta fetret zamanı idi.

87- وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ

Yâ Rabbi, bizi kıyamet gününde mahzun etme, zelil ve rüsvay etme.

88- يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ

Öyle bir gündür ki ne mal ne de evlât fayda verir.

89- إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

Ancak Âllâh'a temiz bir kalple gelenler o günde (kurtuluşa erer.)

90- وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ

Ve (o gün) Cennet, müttekilere yaklaştırılır. (Onu görerek sevinirler.)

91- وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ

Cehennem de zahir olur, kıyamet gününde. Azgınlara apaçık gösterilir.

92- وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ

O vakit onlara derler ki; "Ey putlara ibadet edenler! Nerede sizin ibadet ettiğiniz mabûtlar?

93- مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ

Âllâh'ı bırakıp da taptıklarınız nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine (olsun) yardımları dokunuyor mu?" denilir.

94- فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ

Emr-i İlâhi gelir, onları atınız, وَالْغَاوُونَ dalalette olanları.

95- وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ

İblis'e tâbi olanların hepsini cehenneme atınız.

96- قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ

Onlar cehenneme gittikten sonra da birbiriyle çekişerek şöyle derler.

97- تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

تَاللَّهِ Âllâh'a kasem ederiz. إِنْ Muhaffeftir müsekkalden yani

inne. كُنَّا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ , Kendi kendilerine derler, "Biz gerçekten apaçık bir dalalet içindeymişiz.

98- اِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ

Çünkü sizi, âlemlerin Rabbi ile bir seviyede tutuyorduk" derler.

99- وَمَآ اَضَلَّنَآ اِلَّا الْمُجْرِمُونَ

Bizi ancak şeytanlar, mücrimler yoldan çıkardılar.

100- فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ

Bugün bize şefaat edecek kimse yok.

101- وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ

Ve ne de yakın, candan bir dostumuz var. Yahut öyle korkunç bir yere düştük ki bizi buradan ne bir şefaatçi ve ne candan bir dost kurtarabilir.

102- فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً Eğer bir imkânımız olur da tekrar dünyaya gidebilirsek, فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ biz bu sefer Mü'minlerden olur, Âllâh'a imân ederiz.

103- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً Şüphesiz bunda (İbrahim Aleyhisselam'ın kavminin kıssasında) mutlak bir âyet, (ibret, öğüt alınacak, ders edinilecek büyük bir hüccet ve bûrhan) vardır. وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ Hâlbuki çok insanlar düşünmüyor, imân etmiyor.

104- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, senin Rabbin galibin galibidir. Düşmandan intikam alır, dostuna da merhametlidir. (Tevbe ve imâna gelmelerine mühlet verir.)

105- كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ Nûh Aleyhisselam'ın kavmi tekzib ettiler الْمُرْسَلِينَ peygamberleri. Hâlbuki kavm-i Nûh, Nûh Aleyhisselam'ı tekzib etti, bütün peygamberleri değil. Fakat bir peygamberi tekzip, bütün peygamberleri tekzip demektir.

Bugün de böyledir. Herhangi bir peygamberi tekzib ederlerse, Kur'ân'da mezkûr olan, bildirilen 28 peygamberin hangisini tekzib ederse bir kişi, bütün peygamberleri tekzip etmiş olur.

106- اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ اَلَا تَتَّقُونَ

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ نُوحٌ Onların nesepte olan kardeşleri (çünkü yakın idi Âdem Aleyhisselam'ın evlâtlarına.) اَلَا تَتَّقُونَ Niçin Allâh'tan korkmuyor, hazer etmiyorsunuz? (Ki O'ndan gayriye ibadet ediyorsunuz) demişti.

107- اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ

اِنِّى Ben لَكُمْ sizlere, Âllâh tarafından رَسُولٌ اَمِينٌ emin bir peygamberim. Risâlette emin. Kastım ne iftihardır ne bir maksattır ne

para ne de şöhrettir. Emin bir peygamberim, size tebligat yapıyorum. Öyle ise beni dinleyiniz.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ **-108**

فَاتَّقُوا اللّٰهَ Emre, imtisal ediniz. Âllâh'tan korkunuz. وَاَطِيعُونِۚ Bana da itaat ediniz. Ben çünkü O'nun peygamberiyim. O'ndan aldığım emri size tebliğ ediyorum.

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۚ **-109**

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ Biliniz ki ben bu davetime karşılık sizden talep, عَلَيْهِ bu risâletin tebliği üzerine مِنْ اَجْرٍۚ bir ecr-i ücret. Ben bu tebligat üzerine bir ecir, para, bir karşılık teklif etmem. Benim maksadım şöhret değil ancak Rasûl-ü Emin'im. اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۚ **in ceriye** yâni **mâ ceriye**. Benim ecr-i ücretim, Rabbil âlemindedir.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ **-110**

O halde Âllâh-û Teâlâ'dan korkunuz, bana da itaat edin.

Şimdi, onların Nûh Aleyhisselam'a karşı sözleri;

قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَ **-111**

قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ لَكَ Hemzeyi istifamdır. Şöyle cevap verdiler. Sana mı imân edeceğiz? Yâni sana imân etmeyiz demek. وَاتَّبَعَكَ الْاَرْذَلُونَ Sana tâbi olanlar, bizden aşağı kimselerdir. (Aynen Rasûl-û Ekrem'e de böyle demişlerdi. Sana tâbi olanlar fukara ve aşağılardır. Âdettir, dâima iyilik aşağıdan yukarıya çıkar. Fenalık da yukarıdan aşağıya iner. İmânda da böyle, tebligatta da böyledir. İyilik dâima

aşağıdan başlıyor.) Sana imân edenler, zenginler ve ileri gelenlerden değil. Ancak fakir, aşağı kesiminden başlamıştır. Biz, onların emsâlleri değiliz. Biz, onlarla beraber olamayız.

112- قَالَ وَمَا عِلْمِى بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۚ

Nûh Aleyhisselam dedi. Benim ilmim yok onların gizli hallerinden (Yâni ben mükellef değilim, onlar imân ettikten sonra kalbinde ne var, yapmış olduğu ameller hususunda malûmat sahibi değilim.)

113- اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبِّى لَوْ تَشْعُرُونَ ۚ

اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبِّى Yâni **mê hisabûhûm**. Onların hesabı, Rabbime aittir. Şayet varsa, Cenâb-ı Hak onların hesabını görür. لَوْ تَشْعُرُونَ ۚ Eğer düşünürseniz, eğer bilseniz, imânınız varsa! Bir ahiret günü var, herkes yaptığı amelin cezasını görür. Bunu bildikten sonra biliniz ki Âllâh hesaplarını görür.

114- وَمَآ اَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ

(Onların teklifleri bu idi. Sana imân edenleri bırak da biz sana tâbi oluruz.)

"Ben, imân eden o kimseleri kovacak değilim, onları yanımdan tard etmem. وَمَآ Değilim ben, بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ imân edenleri tard edecek değilim.

115- اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ۝

اِنْ اَنَا **in**, mê manasınadır, mê ene. Ben ancak nezirim, Âllâh

tarafından gönderilmiş beyyin, zahir, açık olarak sizi Azâb-ı İlâhi'den korkutucu bir peygamberim, dedi.

Böyle cevap alınca onların bir delili kalmadı. Başladılar, Nûh Aleyhisselam'a daha terbiyesizlikle cevap vermeye.

116- قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ

قَالُوا Dediler, inatlarından dolayı. لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ (İsimle zikretmesi yine terbiyesizliğin bir icabatıdır, küçük düşürmek için söylüyorlar.) "Sen, bu muârızadan vazgeçmezsen ey Nûh! لَتَكُونَنَّ Olacaksın muhakkak مِنَ الْمَرْجُومِينَ recimli, taşa tutulanlardan olacaksın."

Bunu duyduktan sonra, Nûh Aleyhisselam tabi üzüldü. Cenâb-ı Hak'ka onları şikâyet etti.

117- قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ

قَالَ رَبِّ Nûh Aleyhisselam, yâ Rabbi dedi. إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ Kavmim beni tekzib ediyor. Senden gelen Ahkâm-ı İlâhi'yi inkâr ediyorlar.

118- فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا O halde "benimle onların arasında hükmet" hükmünü icra et yâ Rabbi! Benimle onların arasında وَنَجِّنِي yâ Rabbi, beni lütfunla halas et. وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Benimle beraber olan Mü'minleri de halas et. Beraberinde 80 kişi vardı. İki gelini, üç oğlu ve 72 kişi kavmi imân edenler.

119- فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ

Buyuruyor ki Cenâb-ı Hak. فَاَنْجَيْنَاهُ Biz duâsını kabul ettik, onu halas ettik. وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ Onunla beraber olanlar ki insanlar, hayvanlar ve kuşları, yüklü geminin içinde (taşıyarak) kurtardık.

120- Diğerleri, imân etmeyenleri de suda gark ettik. ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ Sonra da geri kalanları suda boğduk.

121- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً Böylece Nûh Aleyhisselam ile imân edenlerin halâs olması yahutta onun aleyhinde olan imân etmeyenlerin de garkı لَاٰيَةً büyük bir âyettir, azamet-i kudret-i İlâhiye'ye. Bu âyeti izhar ettiği halde, وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ hâlbuki çoğu imân etmiş değillerdir.

122- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

İşte bu âyet-i kerimeyi, her bir kıssanın arkasında beyan ediyor. وَاِنَّ رَبَّكَ Muhakkak senin Rabbin, ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. لَهُوَ الْعَزِيزُ Kuvvet sahibidir, müntekimdir, intikam edicidir senin düşmanlarına. الرَّحِيمُ Merhamet sahibidir dostlarına. Aziz-i Rahim'i, her peygamberin ahvâli sırasında beyan ediyor. Rahim'dir, peygamber ve ona tâbi olanlara. Aziz'dir, müntekimdir onların düşmanlarına.

123- كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ

كَذَّبَتْ Tekzib etti عَادٌ Âd kavmi. (Âd, kabilenin ismidir. Hûd, peygamberin ismidir. Hûd Aleyhisselam'ın güzel bir şekli var-

dı. Nübüvvetten evvel ticaretle uğraşırdı. Âdem Aleyhisselam'a benzerdi, 400 sene yaşamıştır diyor tefsir.) Âd kavmi de peygamberleri tekzib ettiler. Yâni Hûd Aleyhisselam'ı tekzib ettiği gibi, bütün peygamberler de dâhildir. (Bütün peygamberlerde Tevhit esastır. Tevhit'ten sonra, peygamberleri tanımak ve ahirete inanmak da beraberinde geliyor.)

124- اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ هُودٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ هُودٌ Nesepten kardeşleri olan Hûd Aleyhisselam dedi onlara, kavmine fısk-u fücur emmaresini gördüğü zaman. اَلَا تَتَّقُونَۚ Niçin korkmuyorsunuz Cenâb-ı Hak'kın azabından?

125- اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌۙ

اِنِّى Ben لَكُمْ size رَسُولٌ mürselim, **ileyküm** size gönderilmiş. اَمِينٌۙ Vazifemde eminim, güvenilir bir elçiyim.

126- فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ

فَاتَّقُوا اللّٰهَ Ey insanlar, Âllâh'tan korkunuz. وَاَطِيعُونِۚ Benim sözümü de dinleyin, itâat ediniz. Çünkü benim söylediğim Âllâh'tandır.

127- وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَۙ

وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ Bu davetime karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatımı verecek olan ancak âlemlerin Rabbi, Âllâh'tır.

Tabi hoca para aldı mı bir tarafa meyleder. Meyledince menfaatına göre söyler.

Bütün peygamberler böyle söylemişler. Ben mala tamâen bunu söylemiyorum, sizden ecr-i ücret istemiyorum. Maksadımız ancak Âllâh'tır, Âllâh'ın emrini tebliğ ediyoruz. اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ Bizim ecr-i ücretimiz Rabbil âlemindedir.

Onlar çok kuvvetli insanlar, uzun ömürlü idiler.

128- اَتَبْنُوْنَ بِكُلِّ رِيْعٍ اٰيَةً تَعْبَثُوْنَ

اَتَبْنُوْنَ Siz binâ edersiniz, بِكُلِّ رِيْعٍ yüksek yerlerde şöhret için bina ediyorlar. Gelip geçenler görmesi için yahut tekebbür, azamet satmak için. تَعْبَثُوْنَ Bunu abes olarak yapıyorsunuz.

129- وَتَتَّخِذُوْنَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُوْنَ

وَتَتَّخِذُوْنَ مَصَانِعَ Ve içlerinde dâim kalacakmış gibi müstahkem binalar, kaleler (burçlar) ediniyorsunuz. لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُوْنَ Sanki hiç ölmiyecek gibi yapıyorsunuz.

130- وَاِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِيْنَ

وَاِذَا بَطَشْتُمْ Ne zamanki bir fukaraya (betaş) hücum, katil, tecavüz ettiğiniz zaman, بَطَشْتُمْ جَبَّارِيْنَ cebbarlar gibi hücum ediyorsunuz. Birisinde fenalık gördüğünüzde cebbarlar gibi zorbaca, merhametsizce hücüm edersiniz.

131- فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ

فَاتَّقُوا اللّٰهَ Artık Âllâh-û Teâlâ'dan korkunuz. Dünyanın hâlini, ebedi gibi hareket eder de adetâ ahireti unutuyorsunuz. وَاَطِيْعُوْنِ Bana, emrettiğime itaat edin. Benim nasihatım size faydalıdır.

132- وَاتَّقُوا الَّذِىٓ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ۚ

وَاتَّقُوا الَّذِىٓ اَمَدَّكُمْ Korkunuz Âllâh'tan ki اَمَدَّكُمْ in'am, imdât etmiş size. Bu mâl-u serveti, kuvveti vermiş. بِمَا تَعْلَمُونَ ۚ Bildiğiniz bu nimetleri,(bu kuvveti, bu ömrü, bu mal ve serveti imdad-ı in'âm eden Âllâh'tan korkunuz.

133- اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَبَنِينَ ۙ

اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ Bakınız Cenâb-ı Hak'kın lütf-ü keremini size imdât etmiş, in'am etmiş hayvanlar vermiş. بَنِينَ ۙ Evlâtlar vermiş.

134- وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۚ

وَجَنَّاتٍ Bağ-u bahçeler vermiş, وَعُيُونٍ ۚ nehirler vermiş. Bunların hepsi İn'âmât-ı İlâhiye'dir. Siz bunları halk etmediniz. Halik-i Kâinat halk etti, size verdi. Bunları görüp de ona göre düşünün.

135- اِنِّىٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝

اِنِّىٓ Ey kavim! Siz böyle gafletle Nimet-i İlâhiye'yi unutarak süs ve gösterişle binaları yükseltmek, yerleri kazarak muhkem kaleler yapmak, ahireti unutarak bunlarla meşgûl olursanız. اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ Azim olan günün azabı ki ahirettir. O günün azabının erişmesinden korkuyorum. Böyle nasihatlarını tebliğ etti.

136- قَالُوا سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ۙ

Onların verdiği cevap, قَالُوا dediler. سَوَآءٌ Müsâvidir عَلَيْنَآ bize,

اَوَعَظْتَ istersen vaaz et اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِيْنَ istemezsen de vaaz etme müsavidir.

Bizi azapla korkutman, vaziyetimizde bir değişiklik yapacak değildir. İnkârımızdan dönmiyeceğiz.

137- اِنْ هٰذَآ اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ

اِنْ هٰذَآ Bu senin söylediğin sözler, اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ öncekilerin âdetlerinden geleneğinden başka bir şey değildir.

138- وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ

Biz azaba uğratılacak da değiliz.

139- فَكَذَّبُوْهُ فَاَهْلَكْنَاهُمْ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِيْنَ

فَكَذَّبُوْهُ Hûd Aleyhisselam'ı tekzib ettiler. فَاَهْلَكْنَاهُمْ Biz Azimüşşân, peygamberimize yardım ettik. Onun düşmanlarını helâk ettik. Ne ile helâk ettik? Soğuk rüzgâr ile berdülâciz, koca karı soğukları ile. Dört gün Şubat'dan, üç gün de Mart'tan olmak üzere toplam yedi gün olan soğuk rüzgâr ile helâk oldular. اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً Bunların böyle rüzgâr ile helâk olması, Hûd Aleyhisselam ile ona imân edenlerin halas olması, Kudret-i İlâhiye'ye âzim bir âyet, delildir. (Bu kavmin üzerine esen soğuk rüzgâr, küfürde olanları helâk etti. İmân edenlere dokunmadı, onların üzerine yumuşak esmiştir.) وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِيْنَ Hâlbuki çoğu imân etmediler. Öyle ise ey Habibim, sana imân etmeyenlerden dolayı mahzun olma.

140- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ

Senin Rabbin, Aziz'dir. Galibin galibidir. Müntekimdir. Senin düşmanlarına intikam edicidir. Errahimi, merhamet sahibidir dostlarına. Rabbin müntekimdir düşmana, Rahim merhametlidir dostlarına.

141- كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ

Semûd; Sâlih Aleyhisselam'ın kavmi. Şam ile Medineyi Tahire arasında yaşamışlardır. Yaşadıkları binaların âsarları bugün de mevcuttur. Semûd, kabilenin ismidir. Dedelerin adı Semûd olduğundan, kabilenin ismi de Semûd olmuştur. Sâlih Aleyhisselam, onlara peygamber gönderilmiştir.

Semûd kavmi de peygamberlerini tekzib ettiler.

142- اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ صَالِحٌ اَلَا تَتَّقُونَ

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ صَالِحٌ Hani, kardeşleri Sâlih Aleyhisselam onlara şöyle demişti. (Sâlih Aleyhisselam 280 sene yaşamış. Hûd Aleyhisselam'dan 100 sene sonradır.) اَلَا تَتَّقُونَ "Niçin korkmuyorsunuz Cenâb-ı Hak'kın azabından?

143- اِنِّى لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ

Şüphesiz ben size gönderilmiş emin bir peygamberim.

144- فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ

Artık Âllâh-û Teâlâ'dan korkun ve (emir, nehiyde) bana itaat edin" dedi. Sonra, yine geçtiğimiz peygamberler gibi,

145- وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ

وَمَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ "Bu davetime karşılık, sizden hiçbir

ücret istemiyorum. (Dünya menfaatı ve şöhret için söylemiyorum. Ancak Âllâh için söylüyorum.) اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِيْنَ Benim ecr-i ücretim ancak Rabbil âlemindedir.

146- اَتُتْرَكُوْنَ فِى مَا هٰهُنَآ اٰمِنِيْنَ

اَتُتْرَكُوْنَ Öyle mi zannedersiniz, böyle terk olunacaksınız? فِى مَا هٰهُنَآ Burada olduğunuz gibi, bu nimetler içinde اٰمِنِيْنَ emin olarak bırakılacak mısınız (sanırsınız)?

147- فِى جَنّٰتٍ وَعُيُوْنٍ

Bâğ-u bahçeler ve nehirler içinde,

148- وَزُرُوْعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيْمٌ

وَزُرُوْعٍ Ekinler ve وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيْمٌ salkımları sarkmış hurmaların arasında güven içinde bırakılacak mısınız?

149- وَتَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوْتًا فَارِهِيْنَ

وَتَنْحِتُوْنَ **tenkıhune** naklediyorsunuz مِنَ الْجِبَالِ taştan olan dağları yonttuğunuz kâşâneler içinde فَارِهِيْنَ (ölüm ve azaptan) emin olarak, bunlar size kalacak mı zannediyorsunuz?

Belki size lâzım olan bâkîyi düşünmek, bu faninin muhabbetini bırakmaktır.

150- فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ

فَاتَّقُوا اللّٰهَ Muhavvil'ül ahval olan Âllâh'tan korkunuz, وَاَطِيْعُوْنِ benim söylediklerime itaat edin. Mev'izadır, nasihattır sizin için.

151- وَلَا تُطِيعُوٓا اَمْرَ الْمُسْرِفِينَۙ

(Masiyetle) israf edenlerin emrine itaat etmeyin. Hak budur, ben size söylüyorum. Peygamberim, Âllâh'ın emrini söylüyorum.

152- اَلَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ

اَلَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ Yeryüzünü isyan ile doldururlar. وَلَا يُصْلِحُونَ Salâh bulmazlar, ne imân ve ne de tâat ile islâh olmazlar. Böylece nasihatlarda bulundu.

153- قَالُٓوا اِنَّمَآ اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَۚ

Sen dediler. "Olsa olsa büyülenmiş (aklına hâlel getirmiş)lerdensin.

154- مَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۚ فَأْتِ بِاٰيَةٍ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

مَآ اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۚ Sen de bizim gibi bir beşerden başkası değilsin. Eğer doğru ise فَأْتِ بِاٰيَةٍ bize bir mûcize getir. اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ Eğer bu nübüvvet davasında sadık isen, doğru söylüyorsan, o zaman biz imân edeceğiz dediler.

Eğer imâna şart olarak mucizeyi isterlerse, imân etmedikleri takdirde helâk olurlar.

Sâlih Aleyhisselam düşünmekte iken Cibril-i Emin geldi. Dedi; "Sen peygambersin, iste Cenâb-ı Hak'dan ihsan eder. Duâya başlayınca derhal Kudret-i İlâhiye ile taştan deve çıktı, deve de bir yavru doğurdu.

155- قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍۚ

قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَّهَا Sâlih Aleyhisselam, "işte bir dişi deve" dedi. Bu deve, sizin istediğiniz. لَهَا شِرْبٌ Bu devenin bir nasibi var, su içme hakkı kuyunuzdan. وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ Bir gün onun, ma'lum bir gün de sizindir. Deve, kuyunun suyunu içtiği zaman size süt verecek. Bu mucize size devam edecek.

وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ **-156**

وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ Sakın ona, bu deveye kötülükle el sürmeyin (yani onu öldürmeyin.) فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ Aksi halde sizi muazzam bir günün azabı yakalar. Dünyada helâk olduğunuz gibi, kıyamette de ebedi azap olur.

Böylece, bir süre bu minval üzere devam etti.

Eşkâl evvelin, bu deveyi kesendir. İsmi Kudar, boynu kısa. Tefsir; "zinâ oğludur" diyor. Gözleri mavi, kendisi evlâd-ı zinâ. Zaten;

nâdir bulunur tıynet-i kâmil de kusur,
bed mâyeden eyler ne ki eylerse zuhur.

İki kız kardeş vardı, koyun sahipleri. Koyunları çok, süt satarlardı halka. Bu devenin de sütü fazla olunca, onların sütü kıymetsiz kaldı. Bu veled-i zinâyı buldular. "Bu deveye bir çare bul da biz yine sütlerimizi satalım" dediler ve seni de alacağız. Koyunları da sana vereceğiz. O da hay hay olur, dedi. Bu sözleşme üzerine, bu adam gitti deveyi kesti.

Azab-ı İlâhi gelmeye, Salı günü başlamış. Sâlih Aleyhisselam'dan haber geldi, o da Cenâb-ı Hak'kın azâbı tekarrup etti, sizin için ağlamak fayda vermez. Fakat gidiniz, eğer yavrusunu bulup tutarsanız belki fayda çare olur. Bunların hepsi, arkasına düştükleri halde yavrusunu tutamadılar, dağda kayboldu.

Mevlâna Celâleddin-i Rûmi buyuruyor. "Evliyâullah, bu yavru mesabesindedir. Eğer insanlar onun arkasında giderlerse, eğer ki cürüm yapmıştır deveye karşı fakat yine Âllâh affeder."

Deve yavrusunu bulamadıklarından, Sâlih Aleyhisselam onlara; (Ben şefaat edemem,) emr-i İlâhi tahakkuk etti. Birinci gün sararırsınız, ikinci gün kırmızı olursunuz, üçüncü gün yüzünüz siyahlanır ve Azâb-ı İlâhi gelir. Neticede aynen zuhur etti.

157- فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا نَادِمِينَ

Onlar deveyi kestiler fakat pişmanlık, nedametle sabahlandılar.

158- فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ Bunun üzerine onları azâb yakaladı. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً Şüphesiz bunda, (Sâlih Aleyhisselam ve kıssasında) mutlak bir âyet, (bir ibret) vardır. وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ Hâlbuki çoğu iman etmemişlerdi.

159- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

Senin Rabbin, ey Habibim! Aziz'dir, düşmanların intikamını ihmâl etmez. Rahim'dir, evliyasına da merhametlidir.

160- كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ

Lût Aleyhisselam'ın kavmi de peygamberleri tekzip ettiler.

161- اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَ

Lût Aleyhisselam, onlara dedi. Niçin, Âllâh'ın gazabından korkmuyorsunuz?

162- اِنِّی لَکُمْ رَسُولٌ اَمِینٌۙ

Ben, Âllâh tarafından gönderilmiş emin bir peygamberim.

163- فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِیعُونِۚ

فَاتَّقُوا اللّٰهَ Âllâh'tan korkunuz. وَاَطِیعُونِۚ Benim getirdiğim Evâmîr-i İlâhiye'ye itâat ediniz.

164- وَمَآ اَسْـَٔلُکُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِیَ اِلَّا عَلٰی رَبِّ الْعَالَمِینَۙ

وَمَآ اَسْـَٔلُکُمْ عَلَیْهِ مِنْ اَجْرٍۚ Ben bu tebligat üzerine, sizden bir ecr-i ücret para istemiyorum. اِنْ اَجْرِیَ اِلَّا عَلٰی رَبِّ الْعَالَمِینَۙ Benim ecr-i ücretim ancak Rabbül âlemindendir.

165- اَتَأْتُونَ الذُّکْرَانَ مِنَ الْعَالَمِینَۙ

Siz ne fena bir kavimsiniz ki erkeklerle temas ediyorsunuz.

166- وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَکُمْ رَبُّکُمْ مِنْ اَزْوَاجِکُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ

وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَکُمْ رَبُّکُمْ Rabbinizin size halk ettiği hanımları, مِنْ اَزْوَاجِکُمْۜ onları bırakıyorsunuz. بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ Hakk-ı tecavüz eden bir kavimsiniz. Lût Aleyhisselam, kavmine böyle nasihat etti.

167- قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ یَا لُوطُ لَتَکُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِینَ

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ یَا لُوطُ Onlar şöyle dediler. Ey Lût, (şayet bizim bu fiilimizi nehyetmekten) vazgeçmezsen, لَتَکُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِینَ biz seni aramızdan çıkaracağız.

168- قَالَ اِنِّى لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَۙ

Lût Aleyhisselam, "ben doğrusu bu yaptığınıza nefret eden, buğz edenlerdenim" dedi. Ondan sonra da duâ ediyor.

169- رَبِّ نَجِّنِى وَاَهْلِى مِمَّا يَعْمَلُونَ

Ey beni lütf-u kereminle yetiştiren Rabbim, beni ve benimle imân edenleri halas et. Beni ve ehlimi bunların yaptığı amelin azabından, vebâlinden kurtar.

170- فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِينَۙ

فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ Buyuruyor ki Cenâb-ı Hak. Bunun üzerine biz de onu ve bütün ailesini kurtardık. Lût Aleyhisselam'ın ehli, iki kızı idi. İmân eden hanımı ve kendisiyle birlikte 4 kişi idi.

171- اِلَّا عَجُوزًا فِى الْغَابِرِينَۚ

Ancak ihtiyar zevcesi, geri kalanlar içindeydi.

172- ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَۚ

Ondan sonra diğerlerini helâk ettik.

173- وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًاۚ فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًاۚ Biz Âzimüşşan, onların üzerlerine taş yağmuru yağdırdık. فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ Fakat yola gelmeyenlere bu taş yağmuru ne kadar fenadır. (Yer alt üst olunca, o taşlar üzerlerine yağmur gibi yağdılar. Yahut Cenâb-ı Hak, halk ettiği taşları üzerlerine gönderdi.

174- اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰیَةً ؕ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِیْنَ

اِنَّ فِی ذٰلِكَ لَاٰیَةً İşte bu taşların onların üzerine gelmesi, yerin mûnkalib olması, Azamet-i İlâhiye'ye ne büyük bir delildir, ibret vardır. وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِیْنَ Böyle iken onların çoğu imân etmediler.

175- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِیْزُ الرَّحِیْمُ ۧ

Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, senin Rabbin Aziz'dir. Mümtekimdir, dostunun düşmanına intikam eder. Ve Rahim'dir, dostuna da merhametlidir.

176- كَذَّبَ اَصْحٰبُ لْـَٔیْكَةِ الْمُرْسَلِیْنَ ۚ

(Eyke; ormanlık, meşe ormanı demek. Medyen'e yakın bir yer. Şuayip Aleyhisselam, Medyen halkına gönderilmiştir bir peygamber. Peygamberler içinde onun hitabeti daha farklı olduğundan, "Hatibül Embiya" demişler.) Eyke halkı da peygamberleri tekzib etti, yalancılıkla itham etti.

177- اِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَیْبٌ اَلَا تَتَّقُوْنَ ۚ

Şuayb Aleyhisselam, onlara dedi. Niçin, Âllâh'ın kahr-ı gazabından korkmuyorsunuz?

178- اِنِّیْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِیْنٌ ۙ

Şüphesiz ben, size gönderilmiş emin bir peygamberim. Âllâh'ın emrini size tebliğ ediyorum.

179- فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوْنِ ۚ

Artık Âllâh-û Teâlâ'dan korkun ve bana itaat edin. (Bu kavmin hâli de ölçü ve tartıları noksan yaparlardı. Halkı aldatır, zûlmederlerdi.)

180- وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۙ

وَمَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۚ Bu davetime karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمِينَ ۙ Benim ecir ve mükâfatım ancak Rabbil âlemine aittir.

181- اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ۚ

اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ Ölçü ve tartılarınızı tam yapın. الْمُخْسِرِينَ ۚ Halkı hasarette bırakmayın, (insanların haklarını zarara uğratanlardan) olmayın.

182- وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۚ

Tarttığınız zaman da müstakim olan, doğru olan bir terâzi ile tartınız.

183- وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ۚ

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ İnsanların haklarından bir şey noksan yapmayın. وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ۚ Yeryüzünde bozgunculuk, fesat yaparak karışıklık çıkarmayın.

Burada beş peygamberin ahvalini bildiriyor. Peygamberan-ı İzam'ın tevhit hakkındaki tebligâtı, söyledikleri aynıdır. Cenâb-ı Hak da dostlarına dost, düşmanlarına da düşmanlığını gösteriyor. Böylece düşmanlarını helâk etmiş, dostlarını da halas etmiştir.

184- وَاتَّقُوا الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِينَ ۘ

وَاتَّقُوا الَّذِى خَلَقَكُمْ O Âllâh-û Teâlâ'dan korkun, sizi yoktan var etmiş. وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّلِينَ Sizi ve sizden öncekileri, O halk etmiştir.

Böyle dedikten sonra, Şuayb Aleyhisselam'a verdikleri cevap;

185- قَالُوا اِنَّمَا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ

"Sen adeta sihirlenmişsin. Mecnûn olmuş, büyülenmişsin" dediler.

186- وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ

وَمَا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا Ey Şuayb Aleyhisselam, sen de bizim gibi bir insansın. Bizim gibi bir beşerden başkası değilsin وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ve gerçekten biz, seni yalancılardan biri sayıyoruz.

187- فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

Şayet doğru söyleyenlerdensen, üstümüze gökten parça düşür.

188- قَالَ رَبِّى اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ

قَالَ رَبِّى Şuayb Aleyhisselam, dedi. Benim Rabbim, اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ sizin yaptıklarınızı bilicidir.

Sizin eksik ölçüp tarttığınızı da müstehak olduğunuz azabı da bilir. Hüküm, O'nundur. Dilerse gökten bir kıt'a, (bir bulut veya bir gölge) ile dilerse başka şekilde size azap eder.

189- فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

فَكَذَّبُوهُ Hülâsa, Şuayb Aleyhisselam'ı tekzipte ısrar ettiler.

فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ Kendilerini, o gölge gününün azabı yakalayıverdi. (Cenâb-ı Hak, öyle bir şiddetli hararet verdi ki buluttan bir gölge gördüler, serinlik olur zannettiler. O gölgenin altına girdiklerinde üzerlerine ateş yandı.) اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ Gerçekten o, muazzam günün azabı idi.

190- اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً Şüphesiz bunda mutlak bir âyet, bir ibret vardır. وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ Eğer hidayet takdir edilmemişse, ne kadar azim mucize de görülse faydası yoktur.

191- وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

Ey Ekmelerrusûl, senin Rabbin galibin galibidir. Merhamet sahibidir. Dosta dosttur, düşmana düşmandır. Dostun dostuna dosttur, dostun düşmanına da düşmandır.

192- وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ

وَاِنَّهُ Bu Kur'ân-ı Azimüşşân, لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ âlemlerin Rabbinin indirmesidir.

Kur'ân-ı zâhiri, ben-i Âdem'in nefsine benzer. Batını, beşerin içi gibi çok gizlidir. Kur'an mucizdir. Bir âyete, yetmiş mânâya kadar mânâ vermişler.

193- نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ

Rûhul emin olan Cibril-i Emin, O'nu mânâsı açık Arap diliyle indirmiştir.

194- عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ

عَلٰى قَلْبِكَ Ey Habibim, senin kalbine nâzil olmuş, لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ Allâh'ın azabıyla korkutanlardan olasın diye.

195- بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ

Arabi, beyyin, açık bir lisan ile senin kalbine indirilmiştir.

196- وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ

Şüphe yok ki o (Kur'an-ı Kerim'in zikri,) daha evvelkilerin kitaplarında da vardır.

197- أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ

Onu, (Kur'ân'ın sıfatını, Peygamberin nâat-ı mübârekini,) Beni İsrail ulemâsının bilmesi, (Kur'ân'ın sıhhatına veya Rasûlûllâh'ın nübüvvetine) bir delil değil midir?

198- وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ

Eğer biz, Kur'ân'ı, Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik, belki imân etmezdiniz.

199- فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ

Onlara onu okusaydı, yine imân etmeyeceklerdi.

200- كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ

Böylece onu, günahkârların kâlplerine soktuk. (Kur'ân'ı görür ama imân etmez. Mü'minlerin kâlbine girer, imân eder. Mücrimler de Kur'ân'ı okur, imân etmezler.)

201- لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ

O elim azabı görünceye kadar, onlar iman etmezler.

202- فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

İşte bu (azap,) onlara kendileri farkında olmadan ansızın gelecektir.

203- فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ

فَيَقُولُوا O zaman, "Bize (imân etmeniz için) mühlet verilir mi acaba?" diyeceklerdir.

Bize imhal imkânı var mıdır? Ölüm durumuna girmiş yerini görüyor. Ümit ediyor, acaba Cenâb-ı Hak bize bir süre daha ömür verse de imân edelim. هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ Böyle diyecekler. Hâlbuki bunun imkânı yok, hüsran üzerine giderler.

204- أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ

Nerede bu azap dediler. Hâlâ azabımızı ta'cil etmek mi istiyorlar? (İsti'cal, acele etseler de etmeseler de fark etmez. Biz, onlara daha uzun seneler, süre, zaman versek de yine bu ölüm gelecek. Ölüm geldikten sonra, bu uzun süre ömür ona bir fayda verecek mi? Öyle ise ona imhal etmek veya imhal etmemek her ikisi birdir. Yani küfür üzerine gidecekleri için, uzun ömürlü olmasının bir farkı yok, faydasını görmez.)

205- أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ

أَفَرَأَيْتَ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Ne dersin!

Bana haber ver, اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ eğer biz onları metalandırırsak, سِنِينَ nice yıllar ömür verirsek,

206- ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ

Sonra kendilerine va'd olunan azap gelse, o nimetler (o azabın def'ine veya hafiflemesine) fayda verir mi? (Asla!)

207- مَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ

Edindikleri mâl-û servet ve aldıkları zevkler, onlara hiçbir fayda, yarar sağlamaz. (Bu mâl-u servet onların azabını kaldırmaz.)

Bunların fıtratında zulmet var. Zulmet olduğu için çok seneler yaşasa bile, sıkıntı geldiği zaman biraz aklı başına gelir. Sıkıntı geçtiğinde aynen zulmet devam eder.)

Ölüm geldiği zaman ne mal fayda verir ne de makam. Çocuk, dünyaya geldiği zaman eli avucu kapalı geliyor. Bu hal, insanın hırsına delâlet ediyor. İnsan, tab'an mal toplamaya haristir. Öldüğü zaman da elini uzatıyor, avucu açık olarak gidiyor.

208- وَمَا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ

Hâlik-i Kâinat emrediyor. Mademki bunlar iman etmiyor. Bizim âdetimizdir, وَمَا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ hiçbir memleketi helâk etmedik, اِلَّا illâ onlara bir peygamber, bir münzir gönderiyoruz. Böyle öğüt nasihat yapılmazsa, azapla korkutulmazsa, bunların durumları Âllâh'a karşı hüccet olur. Diyeceklerdi ki; "Yâ Rabbi, bir peygamber gönderseydin, o da bize bildirseydi, biz de ona göre hareket ederdik. Kulun elinde bir hüccet kalmasın diye Âllâh-û Teâlâ, her beldeye bir peygamber gönderiyor. Peygamber gönder-

meyince helâk etmez. O zamanlarda fen terakki etmediğinden, Âllâh-û Teâlâ'dan şarka gelen peygamber, garba gelene talimat veremiyor. O zamanda her beldeye peygamber gerekiyordu.

Son zamanda dünya bir şehir gibi olur. Bir peygamber, bütün dünyaya yeterli olur. Bir peygamberin kitabı, bütün dünyaya ulaşabilir. Böylece tebligat, bütün dünyaya yapılabilir. Kur'an-ı Kerim, her zeminde okunuyor. Okunduktan sonra tebligat yapılmış oluyor. Tebligat yapıldıkta sonra isteyen imân eder, istemeyen imân etmez. Aslında imân üzerinde cebir yok.

209- ذِكْرٰىۛ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ

ذِكْرٰى **İzzatûn** vaz-ı nasihattır Kur'an. Sizi doğru yola sevketmek içindir. وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ Her şey yerli yerindedir. Âllâh-û Teâlâ zulümden münezzehtir. Hak yerini buluyor.

Âllâh-û Teâlâ'nın azabıyla korkutucu peygamberler göndermedikçe helâk etmedik. Biz zulmedicilerden değiliz.

Pis kelime, pis insandan zuhur eder. İyi kelime, temiz insandan zuhur eder. Şeytan ise mudildir, dalâlete sürüklemeye çalışır. Kur'ân-ı Kerim hâdidir. Hidayete vesile olan bu kitap ile şeytan nasıl olur da dalalete sürükleyebilir?

210- وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ

Onu, (Kur'ân'ı) şeytanlar indirmedi, inzal etmedi. Çünkü şeytanın vazifesi idlâldir. İdlâl vazifesi ile muvazzaf olan bir mahlûk, hidayeti nasıl yapabilir?

211- وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ

وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ Bu, onlara düşmez, yaraşmaz وَمَا يَسْتَطِيعُونَ zaten güçleri de yetmez.

(Kur'ân'ın, şeytanlar tarafından kâhinlere telkin edilen şeylerden ibaret olduğunu ileri süren bazı müşriklerin sözlerine reddiye teşkil etmektedir.)

212- إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ

Şeytanlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.

213- فَلَا تَدْعُ مَعَ اللهِ إِلٰهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللهِ إِلٰهًا آخَرَ Mademki şeytanın hiçbir tesiri olmuyor, Âllâh'tan başka bir ilâh edinme. Âllâh ile beraber başka mâbûda kulluk edip yalvarma. فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ Her kim bunu yapar, başka ilâh edinir Âllâh'a şerik koşarsa ebedi azaba müstehak olur.

Muhatab Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, maksat ise ümmetidir.

214- وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

(Önce) en yakın olan akrabalarına nasihat et. (Evvelâ yakın akrabalar, sonra Mekke halkı, sonra Araplar, sonra daha genişler ve bütün dünya insanları dâhil olur. Tertip öyle geliyor. Evvelâ evindekine söyler, sonra komşularına söyler ve böylece genişler.

Bu âyet-i kerime nâzil olduğu zaman, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem Safâ tepesine çıktı ve "Yâ beni Hâşim! Yâ Beni Abdülmuttalip, geliniz size söyliyeceklerim var." Onlar da gelip toplandılar.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, onlara dedi. "Eğer

ben size söylesem, bu dağın arkasında düşman var, sizin üzerinize gelmek için fırsat bekliyor. Bu sözüme inanır mısınız, inanmaz mısınız?"

Onlar da cevaben; "biz senden hiçbir zaman yalan söz işitmedik, sözüne inanırız" dediler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem de "Öyle ise Âllâh birdir, şerik-i naziri yoktur. Ben O'nun tarafından gönderilmiş peygamberim. Eğer siz inanmazsanız, ebedi azaba giriftar olacaksınız. Aklınızı başınıza toplayıp Âllâh'a imân ediniz. Benim, Âllâh'tan size söylediğim sözleri dinleyin."

Ebû Leheb amcası idi, çok hiddetlendi ve (tebbenleke yâ Muhammed li hêzê cemêtenê) Helak olsun sana, bizleri bunun için mi buraya topladın?

Bunun üzerine âyet nâzil oldu. تَبَّتْ يَدَآ اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ * مَآ اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ *

Ebû Leheb, "sen bizi bunun için mi buraya topladın. Eğer senin dediğin gibi olursa, benim malım servetim var, evlatlarım var. Gereğinde onların hepsini fidye olarak veririm de halas olurum" dedi.

Hâlbuki hiçbir evlât, mâl-u serveti, Ebu Leheb'e faydası olmadı, helâk oldu gitti.

Rasûl-û Ekrem'e bu şekilde karşı geldiğinden birdenbire hastalanarak ölmüş. Vücûdü teaffün etmiş, ağır kokudan evlâtları yaklaşamamış. Habeşistan'dan iki amele temin edip, ayağından sürüyerek bir çukura doldurmuşlar.

215- وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

Ey Habibim, sana tâbi olan Mü'minlere. وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ Ce-

nah; kanat demek, kinayedir. Onlara merhamet et. Çünkü sana tâbi olanlara, müşrikler zarar verirler. Sen, onlara merhamet et. Mü'minlerden sana tâbi olanlara kanadını indir (mütevâzi ol.)

فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنِّى بَرِٓىءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ۚ **216-**

فَاِنْ عَصَوْكَ Diğerleri sana karşı gelirlerse, (Âyet, Mekki olduğu için muharebe bahsi yok.) فَقُلْ اِنِّى بَرِٓىءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ۚ "ben sizin işlediğiniz, yaptığınız şirk ve masiyetlerden uzağım" dersin.

Sana düşman olurlarsa ehemmiyet verme, bana tevekkül et.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۙ **217-**

Sen, onların düşmanlıklarına ehemmiyet verme. Umurunu Aziz-i Rahim olan yani düşmanı kahretmeye muktedir, dostuna rahmet etmeye muktedir olan Âllâh'a, umurunu tevdi et.

اَلَّذِى يَرٰيكَ حِينَ تَقُومُ ۙ **218-**

اَلَّذِى يَرٰيكَ Seni görür. (Kelimenin altındaki mânâ ile alınırsa herkesin bildiği mânâdır. Dostuna bir şey vermek istediğin zaman beni gör, ben de seni görürüm yani sana ihsan ve ikram ederim. Yâni senin Rabbin seni görür, rahmeti herkesten ziyâde sana verilir. حِينَ تَقُومُ ۙ (Gece namaza) kalktığın zaman,

وَتَقَلُّبَكَ فِى السَّاجِدِينَ **219-**

Secde edenlerin arasında dolaşırken münkalip olduğun zamanda görür.

Müfessirinin verdiği diğer mânâ; Bu haber, Rasûl-û Ekrem Sal-

lâllâhû Aleyhivesellem hakkındadır. Abdullah bin Abbas da böyle diyor.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in âbâ-û ecdadı, hepsi ehl-i cennet olduğu için, tamamı Mü'min olduğundan, hepsi secde edenlerden idi. Hâlik-i Kâinat, Habibine diyor ki; اَلَّذِي يَرٰيكَ O Âllâh ki seni görür حِينَ تَقُومُ sen kalktığın zaman, وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ secde eden âbâ-û ecdâdın, babaların ve anaların, rahminden ve sülbünden tekallübün zamanında. Babadan babaya, anadan anaya tekallübünü görür Âllâh.

220- اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

اِنَّهُ Muhakkak O'dur, السَّمِيعُ söylediklerinizin hepsini işiten O'dur. الْعَلِيمُ Niyetinizi de hakkıyla bilen O'dur.

221- هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ

Şeytanların, kimlerin üzerine indiğini size haber vereyim mi?

222- تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ

Şeytanlar, mübâleğa ile yalancı, günahkâr, iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler.

223- يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ

يُلْقُونَ السَّمْعَ O günahkâr kâzipler, şeytandan aldığı ilkâatı, onlar da başkalarına söylerler. وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ Ve onların çoğu kâzib, yalancıdırlar.

Bir de Kur'an-ı Kerim hakkında, "şiirdir" dediler. Hâlbuki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem bundan münezzehtir.

224- وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ

وَالشُّعَرَآءُ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, şair olmaktan münezzehtir. Şairlerin ekserisi imân etmeyenlerdir. يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُۥنَ Azgın, sapık olan kimseler onlara tâbi olurlar.

225- اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِى كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ

Görmüyor musunuz ki onlar, her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar. Bu şairler medih söyler, zem eder söyler. Bu Kur'ân-ı Azimüşşân öyle değil ki. Kur'ân-ı Azimüşşân'da buna benzer bir şey yok.

226- وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ

Ve şiirlerinde yapmadıkları şeyleri söyler (övünürler.) Kavilleri, fiillerine uymaz. Bu Kur'ân, şiire de benzemez.

Şairlerin hepsi de böyle midir, hayır değildir.

227- اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَىَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ

اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ Ancak imân eden ve imânını da amâl-i saliha ile tezyin-i takviye eden müstesnadır. Hem de وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا Âllâh-û Teâlâ'nın zikri ile meşgûl olanlar وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا Emrediyor Cenâb-ı Hak. Zalimler emin olmasınlar hallerinden, onlara imhâl ediliyor. Hâlik-i Kâinat, mühlet veriyor ama ihmâl değildir. اَىَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ Nereye, han-

gi mûnkalebe, hangi âkibet, azâba kalbolacak döndürüleceklerini yakında görüp bileceklerdir.

Dünyada zulmettikten sonra rahat ediyor zannetmesin, yaptıkları zulümler yanına kâr kalmayacaktır. İleride layık oldukları cezaya çarptırılacaklardır.

Sahih hadis kitaplarında yer alan birçok hadisten de anlaşıldığı üzere, kötülüğü ifâde etmeyen ve iyi maksatla kullanılan şiir, yukarıda kötülenen şiirden istisna edilmiştir. Nitekim Ashâb-ı Kirâmın arasında Rasûl-û Ekrem'in takdirlerini kazanmış birçok şâirler bulunmaktaydı. Meselâ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in Hassan bin Sabit'e, "Müşrikleri (şiirlerinle) hicvet, bil ki muhakkak Cebrâil de seninle beraberdir" buyurduğu rivâyet olunmuştur.

سُورَةُ النَّمْلِ ﴿٢٧﴾ NEML SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nâzil olmuştur. Tamamı 93 âyettir. "Neml" karınca demektir. Sûre 93 âyet, 1149 kelime, 4799 harften ibarettir. 18. âyetinde Süleyman Aleyhisselam'ın ordusuna yol veren karıncalardan söz edildiği için sûre bu ismi almıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُبِينٍ

طٰسٓ İki harften ibarettir. Elimizdeki tefsir diyor ki Âllâhü e'lemü bimurâdihî bizêlike. Âllâh CelleCelâlûhû murâdına âlemdir. Muhib ile mahbubun arasında cereyan eden bir şifredir, biz fikrimizi buna karıştırmıyoruz. Bundan Murâd-ı İlâhi nedir, biz bilmiyoruz.

Bu arada birçok teviller de yapılmış. طٰ Tâlip سٓ saâdet-i ebediye. "Saâdet-i ebediyeye tâlip ey Habibim" demişler.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ Bu sûrede geçecek olan âyetler, Kur'ân-ı Azimüşşân'ın âyetleridir. وَكِتَابٍ مُبِينٍ Kitâb-ı mübin olan Levh-i Mahfuz'un belâgatlı âyetleridir. Kur'ân-ı Azimüşşân'ın iki inzali var-

dır. Evvelâ toptan bir def'ada Levh-i Mahfuz'a indirilmiştir, bugün elimizde olduğu gibi. Ondan sonra 23 senede, aralıklarla Cibril-i Emin vasıtası ile Rasûl-û Ekrem'e nâzil olmuştur.

2- هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَۙ

هُدًى وَبُشْرٰى Bu Kur'ân-ı Azimüşşân beyyindir. Hakkı, bâtıldan tefrik edicidir. Ayrıca Hüdâ'dır, bâtıldan hakka çevirir imân edenleri. وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَۙ Hâlbuki Kur'ân-ı Azimüşşân bütün kâinata gelmiştir, yalnız Mü'minlere gelmemiştir. Çünkü istifade eden Mü'minlerdir.

3- اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ Namazını ikâme ediyorlar. Cenâb-ı Hak, 80 yerde namazı beyan ediyor. Hiçbir yerde **yef'alüssalâta** demiyor. Namazı kıl demiyor. İkâmeden murâd, âdâb-ı erkânı ile namazı kılmaktır. Adâb-ı erkânı ile namaz kılmak hiç kimsenin elinden gelmez. Burada mühim olan, rukünları birbirine girdirmemektir. Elimizden gelen budur. وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ (Müstehaklara) fârz olan zekâtını verir. Sadakaya gelince, onu mal sahibinin reyine bırakmıştır. وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ Fakat bunların hepsi de imândan sonradır. Evvelâ imân, sonra istikamet dâiresinde hareket eder. İmân olmadıktan sonra istikametin hiçbir faydası yoktur. Diliyle ikrar, kalbiyle tasdik ederek ahirete yakinen imân eden Mü'minler için yol gösterici ve (cennetle) tebşir edicidir.

4- اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَۜ

اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ Âhirete imân etmeyenler, زَيَّنَّا لَهُمْ

اَعْمَالَهُمْ onların (uzun ömür ve rızık genişliği ile dünyada kötü) amelleri kendilerine süslü, ziynetli gösterilmiştir. Bu tezyin, onların felâketine sebep oluyor. فَهُمْ يَعْمَهُونَ Onlar dâimâ müteredditirler, dalalette şaşırmış kalmışlardır.

5- اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوٓءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوٓءُ الْعَذَابِ Onlar öyle kimselerdir ki onlar için (dünyada katl ve esâret gibi) kötü bir azap vardır. وَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ Ahirette de en ziyade hüsrana uğrayacaklar bunlardır.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Azimüşşân'dan bahsettikten sonra, Kur'ân'ın nâzil olduğu Rasûl-û Ekrem'e vaktini bildiriyor.

6- وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ

وَاِنَّكَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Muhakkak sen لَتُلَقَّى الْقُرْاٰنَ Kur'ânı telâkki ediyor alıyorsun, nereden? مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ Hakîm-i Âlim, her şeyi yerli yerine halk eden, her şeye âlim olan Âllâh'tan alıyorsun. Şüphesiz ki bu Kur'ân, sana hikmet sahibi ve her şeyi bilen Âllâh tarafından verilmiştir.

Burada numune olarak birkaç peygamberin ahvalinden bahsediyor.

7- اِذْ قَالَ مُوسٰى لِاَهْلِهٖٓ اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا سَاٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ اٰتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ

اِذْ قَالَ مُوسٰى لِاَهْلِهٖٓ (Mûsâ Aleyhisselam Medyen'den Mısır'a avdet ederken, Mısır'da annesi ve kardeşleri vardı. Onları ziyaret et-

mek istedi.) Ey Habibim, beyan et ümmetine Mûsâ Aleyhisselam'ın hâlini. Mûsâ Aleyhisselam ehli ailesine şöyle demişti. (Mûsâ Aleyhisselam yola, sefere çıktığı zaman kış aylarından ocak ayı, yağmur, karlı bir gece idi. Yolu kaybetmişlerdi. Hanımı da haml-i vaaz, çocuk doğurma rahatsızlığı ile hasta idi. Soğuk bir gecede yola devam ediyorlar. Cenâb-ı Hak, böyle peygamberlerini de imtihan ediyor. Bu halde iken) اِنِّـىٓ اٰنَسْـتُ نَـارًا ailesine dedi ki "ben uzakta bir ateş görüyorum. سَاٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ (Gideyim de) oradan size (yol hakkında) bir haber getireyim اَوْ اٰتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ yahut ısınacak bir kor getireyim. لَعَلَّكُـمْ تَصْطَلُـونَ Umarım ki sen burada ısınmış olursun." (Oradan ateşin olduğu yere gidiyor. Baksa ki ateş baştanbaşa ağacı ihata etmiş.)

8- فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِىَ اَنْ بُـورِكَ مَـنْ فِـى النَّـارِ وَمَـنْ حَوْلَهَا ۟ وَسُـبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

فَلَمَّا جَآءَهَا Oraya gelip ateşe yakın olduğu zaman نُودِىَ şöyle nidâ olundu, seslenilmişti. اَنْ بُـورِكَ مَـنْ فِـى النَّـارِ وَمَـنْ حَوْلَهَا ۟ Ateşin bulunduğu yerdeki ve etrafında bulunanlar da mübarek kılınmıştır. (Bunu işitince acaba bunu kim söylüyor diye kalbine geldi.) وَسُـبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيـنَ Mûsâ Aleyhisselam dedi. Âlemlerin Rabbi olan Âllâh, münezzehtir noksanlıklardan. Bütün kâinatın Halik'idir. Bu söz sedâ nereden geliyor.

Hâlik-i Kâinat'da cevap veriyor.

9- يَا مُوسَىٰٓ اِنَّـهٗٓ اَنَـا اللّٰهُ الْعَزِيـزُ الْحَكِيـمُ Ey Mûsâ! Mütekellim, konuşan benim. Azîz, Hakîm olan Âllâh benim. Galibin galibi, her şeyi yerli yerine halk eden benim.

10- وَاَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَاَنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنِّى لَا يَخَافُ لَدَىَّ الْمُرْسَلُونَ

وَاَلْقِ عَصَاكَ (Mûsâ Aleyhisselam, Fir'avne peygamber olarak tebliğ için gideceğinden. Asâ'nın heybeti birdenbire Mûsâ Aleyhisselam'ı şaşırtmasın diye, orada Cenâb-ı Hak emretti ki Mûsâ Aleyhisselam yalnız görsün. Sonra Fir'avnın yanında görünce heyecan olmasın.) Cenâb-ı Hak buyuruyor ki asânı yere bırak. فَلَمَّا رَاٰهَا Gördü asâyı, تَهْتَزُّ ince bir yılan gibi hareket ediyor, كَاَنَّهَا جَاَنٌّ ufak bir yılan gibi. وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ Görünce dönüp arkasına bakmadan kaçtı. يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ Cenâb-ı Hak emretti. Ya Mûsâ, korkma! اِنِّى لَا يَخَافُ لَدَىَّ الْمُرْسَلُونَ Çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz.

11- اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوٓءٍ فَاِنِّى غَفُورٌ رَحِيمٌ

اِلَّا مَنْ ظَلَمَ Ancak nefsine zulmeden, cezasından korkar. ثُمَّ بَدَّلَ Sonra yaptığı kötülüğü tevbe ederek iyiliğe çevirirse, بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوٓءٍ فَاِنِّى غَفُورٌ رَحِيمٌ bilsin ki ben (ona karşı da) çok bağışlayıcı, çok merhamet sahibiyim. Ona, Gafûr ve Rahim'im. Mübalağa ile mağfiret edici ve merhamet sahibiyim.

12- وَاَدْخِلْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاۤءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ فِى تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهٖ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ

وَاَدْخِلْ Girdir, idhal et يَدَكَ elini فِى جَيْبِكَ gömleğin cebine. تَخْرُجْ بَيْضَاۤءَ Kusursuz bembeyaz çıkacaktır, مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ fena bir beyazlık değil. Sonra bu ikisinden başka, فِى تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ

وَقَوْمِهٖۤ bu dokuz mucize ile Fir'avn ve kavmine git. اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِيْنَ Çünkü onlar, yoldan çıkmış bir kavim olmuşlardır. Bu dokuz mucize; asâ, elinin beyazlığı, denizin yarılması, tufan, çekirge, kaht, kurbağa, kımıl (bit), kan, (kudret helvası ile bıldırcın) ve Kârun'un mallarının batmasıdır.

13- فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ

فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا Ne zamanki Mûsâ Aleyhisselam bu âyetlerle geldi Fir'avnın karşısına, مُبْصِرَةً beyyineten, mübeyyin olarak, zâhir olan âyetlerle geldi. قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ Ayetlerimiz onların gözleri önüne serilince, "bu apaçık bir sihirdir" dediler.

14- وَجَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَاۤ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا ؕ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ

وَجَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَاۤ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا Vicdanları da bunlar(ın doğruluğun)a tam bir kanaat getirdiği halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü onları bile bile inkâr ettiler. فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ Ey Habibim nazar et, bak bu müfsitlerin âkıbeti nice oldu. (Nihâyet inkâr eden bu müfsitler denizde gark olunca, onların mâl-u servetleri, imân eden Beni İsrâillere kaldı.) Hâlik-i Kâinat'ın mutâdı da budur. Dostuna dâima yardım eder, düşmanları da imhâ eder.

Peygamberân-ı İzam'dan ikinci kıssa;

15- وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ Biz Azimüşşân, Dâvûd ve Süleyman Aleyhisselam'a bir ilim (hüküm ve kaza ilmini) verdik. (Dâvûd Aleyhisselam'ın on dokuz evlâdı vardı, en büyüğü Süleyman Aleyhisselam idi. İlim verdik diyor. İlim öyle ki mal ve saltanatın fevkinde oluyor. وَقَالَا Dediler her ikisi de, daimâ Cenâb-ı Hak'ka hamd-û senâda bulunurlardı. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىْ "Hamd-û senâ o Allâh'a mahsustur ki فَضَّلَنَا bizi tafdil etmiş yükseltmiş, عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ bizi Mü'min kullarının bir çoğundan üstün kılmış."

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍۗ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ -16

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ Süleyman Aleyhisselam, Dâvûd Aleyhisselam'a vâris oldu, ilminde ve nübüvvetinde. وَقَالَ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ İnsanlara söyledi ve dedi. عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ "Allâh tarafından vahiy sûretiyle bütün kuşların lisânı bize bildirildi, وَاُوْتِيْنَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ her şeyden bize ihsanlar yapıldı. هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِيْنُ Şüphe yok ki bu, aşikâr bir fazl ve inâyet ile lütufdur bize."

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ -17

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُوْدُهٗ Süleyman Aleyhisselam'ın yanında cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular toplandı. مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ Hepsi bir arada, (onun tarafından) düzenli olarak sevkediliyorlardı.

Süleyman Aleyhisselam, bir gün işitiyor bülbülün sedasını.

Bülbül diyor ki; "Ben yarım hurma elde ettim mi, dünya benim umurumda değil."

Keklik diyor; **"Yâ leytel halku lem yahlûku.** Keşke mahlûkat halk olmasaydı."

Hüdhüd diyor; **"Men lâ yerham lâ yûrham.** Rahmet etmeyen rahmete kavuşamaz."

Güvercin diyor; **"Sübhâne Rabbiyel ê'lâ"**

İki at karşılaştığında diyor. **"Sübbûhûn kûddüsün Rabbünê ve Rabbül melâiketü verrûh"**

Kurbağa diyor; **"Sübhâne Rabbiyel e'lâ"**

18- حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ

حَتّٰٓى اِذَآ اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِ ۙ Süleyman Aleyhisselam ve ordusu, karınca vâdisine geldikleri zaman. Biraz daha mesâfe vardı, uzaktan işitti karıncanın sözünü. قَالَتْ نَمْلَةٌ Bir karınca söyledi. يّٰٓاَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوْا مَسٰكِنَكُمْ ۚ "Ey karıncalar! Yuvalarınıza sür'atle giriniz. لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُوْدُهٗ ۙ Süleyman Aleyhisselam ve orduları geliyor. Sizi, farkında olmadan ayaklar altında ezmesinler. Eğer ki onlar iyi insanlardır. وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ Sizi görmezler, ayak altında ezilirsiniz."

Süleyman Aleyhisselam bunu duyunca, bütün karıncalar yuvalarına girinceye kadar askerlerini durdurdu.

Karınca Vâdisi, Tâif'de veya Şam'dadır. Bu vadide cinlerin yaşadığı söylenir. Konuşan karınca, bir rivayete göre topal karıncaların kraliçesi imiş. Onun sesini rüzgâr, üç mil mesafeden Süleyman Aleyhisselam'ın kulağına getirmiş.

19- فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ

اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَدْخِلْنِى بِرَحْمَتِكَ فِى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا Süleyman Aleyhisselam, onun bu sözüne gülümsedi. وَقَالَ Dedi; رَبِّ "Ey benim Rabbim, اَوْزِعْنِى ilham et bana. وَعَلٰى وَالِدَيَّ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِى اَنْعَمْتَ عَلَيَّ Senin bana yaptığın bu nimetlere karşı şükretmek elimden gelmiyor. Sen ilham et, bildir ki o yolda sana şükredeyim. وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ Bir âmâl-i salihayı yapayım ki sen razı olasın. وَاَدْخِلْنِى بِرَحْمَتِكَ فِى عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ Yâ Rabbi, beni salih kullarına dahil et. Beni, rahmetinle sâlih kullarının zümresine idhâl buyur" dedi.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِينَ-20

Mevlânâ Celâleddin Rûmi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruyor. Her evliyâullah, zamanında bir Süleyman'dır. Bütün kuşlar da ona mensup olan insanlar, intisap eden insanlardır. Öyle ise ey zamanın velisi, insanların konuşmalarına alışsın. Herhangi bir kuşun sedâsı zuhur ederse, ona mukabele et de iyilikle, lütuf ile muâmele et. Çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in hali böyle idi. **"Kelliminnêse alâ kaderi ukûlihim"** herkesi aklına göre talim ve terbiye ederdi. Huzuruna malûmatı fazla olanlar gelirdi, ona göre tebliğ eder ders verirdi. Orta halli gelirdi, ona göre verirdi. Hiç tahsil etmemiş, malûmatı olmayanlar gelirdi, ona göre verirdi.

Ey evliyâullah! Sizin de huzurunuza insanların iyisi gelir, ortası gelir, fenası gelir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e tâbi

olduğunuzdan dolayı hiç kimseyi red etmeyin, herkese durumuna göre tâlimatta bulunun.

Ey Süleyman mademki Cenâb-ı Hak, seni kuşlara göndermiş, kuşların lisanını bildirmiş. Sen de bu kuşun lisânı iyi değildir diyerek düşünme onu. Yarasa kuşu ki güneşten kaçıyor, güneşten rahatsız oluyor. Onu da mümkün olduğu kadar güneşten hissedar et. Yâni çok insanlar var ki nur-u hidayetten kaçıyor. Mademki sen Süleyman'ın vekilisin, bunlara da iltifat et. Mümkün olduğu kadar onları da nura yetiştir, onları red etme. O yarasa kuşu gibi neden güneşten kaçıyor? Çünkü içinde basiret açılmamıştır. Akıbeti, âhireti görmediği için basireti olmadığından kaçıyor. Eğer kâlpte bir basiret pencere açılırsa, o vakit bu dünyanın mülk-ü servetini cife gibi görür, murdar görür. Nitekim Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor. **"Eddünya cifetün."** Bâsiret açıldığında dünyayı, adem görüyor. Dünyayı, adem görünce Rızâyı İlâhiye'yi görüyor. Âllâh'ı görünce, Rızayı İlâhi'nin peşine çalışıyor. Rızayı İlâhi'nin peşine çalıştığında, Âllâh'ın gazabı nerede ise oradan kaçıyor. Öyle ise bağlar, kasırlar, çeşmeler, böyle içinde basiret açılan kimse için adetâ hamamın külhanı gibi görünüyor.

Neden kıymetlidir bize? Çünkü bizde o pencere yoktur. Pencere olursa hiç olur, yok olur. Çünkü görür ki yoktur, neticede yok olur. O zamanda Âllâh'ı görür. O vakit, **"Lâ İlâhe İllellâh"** tam manasını alıyor. Âllâh'tan başka bir mevcut yok. Ay gibi parlak olan dünyanın mâl-u serveti siyah görünüyor. O zaman **"Lâ ilâhe İllellâh"** kâlbe kadar iner.

Belkıs'ın kâlbinde, Süleyman Aleyhisselam'a gelmeden nur açıldı. Belkis'ın kâlbinde, Süleyman Aleyhisselam'a karşı bir açıklık hâsıl oldu. Yâni bir basiret hâsıl olduğu zaman, geçmiş zamana teessüf ediyor. Ben niçin tehir ettim şimdiye kadar? Ne mal ne

hazineler ne metâ gözüne gelmedi hiçbir şey, ancak saltanat tahtına karşı kalbinde vardı biraz. Saltanat tahtı çok kıymetli olduğu için kalbinde biraz alâkası var, bunun harici her şeyden alâkası kalmamıştı. Süleyman Aleyhisselam, Belkıs'ın kâlbinden haberdar oldu. Anladı ki Belkıs'ın kalbinde yalnız saltanat tahtının alâkası vardır. Çünkü Belkıs'ın kalbinden, Süleyman Aleyhisselam'ın kâlbine yol vardı. Kalp bir olursa muhabbeti temin eder. Çok zaman olur ki bir Türk ile bir Hint'li biribirinin lisanını bilmez fakat her ikisi de Müslüman'dır. Oturdukları zaman birbiri ile konuşmadıkları halde, birbirine kalbi bir muhabbet hâsıl olur. Çok zaman iki Türk birbirini sevmez, dilleri aynı olduğu halde muhabbet hâsıl olmaz. Öyle ise dilleri bir olmaktansa, kâlplerinin bir olması daha iyidir. İşte Belkıs'ın kalbi, Süleyman Aleyhisselam ile bir idi. Süleyman Aleyhisselam da anladı ki Belkıs'ın bütün mal ve servetinden kâlbi temizlenmiş ancak saltanat tahtına kâlbinin bağlılığı biraz vardı.

Bir kimse ki karıncanın sedasını işitiyor. Uzakta olanların âh-û figanını işitiyor. Elbette onun da kalbine muttali oluyor. Vahdetullah başını kaldırdı mı bir kalpte, bir kalbe Vahdet-i İlâhiye yerleşirse, vücud Vahdetullâh'a karşı bir kuvvet bulamaz, mağlup olur nihayet Âllâh'a karşı bir olur.

Şehâdet deryasından **Lâ** başını kaldırdı mı, bir nehir gibidir diyor. **Lâ** başını kaldırınca ne tufan ne su kalır. Mecbur olur, O'na ibadet etmeye.

Kıyameti inkâr eden neye benzer? İnkâr eden, inkâr edenin bedeli içinde. Sen neyi inkâr ediyorsun, kendi ahiretini. Sen önceden yok iken var oldun, sonradan da var olacaksın. Evveli inkâr edemediğin halde, sonrasını niye inkâr ediyorsun?

Süleyman Aleyhisselâm, **"ve ullimnê mentıkattayri"** Emr-i İlâhisi geldikten sonra, bütün hayvanların lisanını öğrenince hay-

vanların hepsini toplamayı istedi. Hayvanların tamamı Süleyman Aleyhisselam'ın huzurunda bir araya gelince, her hayvan adını ve hassasını, neye yarar neye zarar olduğunu söyledi. Sıra hüdhüd kuşuna gelince hüdhüd dedi. "Efendim benim hassam, ben yirmi arşın derinliğinde toprağın altındaki suyu görüyorum. O su nereden çıkıyor, topraktan mı, taştan mı çıkıyor onu da biliyorum."

Hüdhüd böyle söyleyince Süleyman Aleyhisselam, "sen bize lâzımsın çünkü biz geziyoruz, nerede bize su lâzım olursa haber verirsin. Cinlerden askerler de var, onlar kazar suyu çıkarırlar. Asker için su lâzım olur. Öyle ise sen, benden ayrılma yakın ol" dedi. Hükümdara yakın olmak bir derecedir, meslektir. Böyle söyleyince karga hasede başladı. Karga tahammül edemiyor. Hüdhüd, Süleyman'a yakın olunca karganın kıymeti kalmıyor.

Karga dedi. "Efendim, sizin huzurunuzda daimâ doğruyu söylemek gerekir. Yanınızda yalan söylemek elbette büyük kabahattir. Bu hayvan yalan söylüyor. Çünkü az bir toprağın altına tuzak kuruyor çocuklar, o tuzağı bile görmüyor, gelir tuzağa girer, çocuklar da onu alıyorlar. Eğer dediği doğru olsaydı, yirmi arşın toprağın altında olan suyu görseydi, ona kurulmuş olan tuzağı nasıl görmüyor? Demekki yalan söylüyor. Karga böyle müdellel söyledi.

Süleyman Aleyhisselam, Hüdhüd'e dedi. "Yâ Hüdhüd, ilk görüşmemizde böyle hilâf-ı hakikat söylemek yakışmaz sana." Hüdhüd dedi. "Efendim ben huzurunuzda yalan söylemedim, hakikatı söyledim. Yalnız bu hasedinden dolayı değil de kaza ve kadere imânı olmadığından dolayı söyler. Ben görüyorum, toprağın altındaki tuzağı da görüyorum. Fakat kaza ve kader beni bağlıyor, gözümü bağlıyor da ben tuzağın içine düşüyorum." Bakınız diyor, "Âdem Aleyhisselam, Peygamberân-ı İzamdan olduğu halde, bir nehy-i tenzihi fark edemedi nihayet tuzağa düştü. **Fe-asâ Âdemü**

Rabbehû" dedi. Diğer peygamberler de bu derecede Kazayi İlâhiye karşı gelemediler. Kaza geldikten sonra aynel basar gözü kör eder. Hatta kazanın beş parmağı vardır. İkisini göze, ikisini kulağa koyuyor işitmez, bir de ağza koyuyor, kaza yerine gelir. Ben kazayı İlâhiye mâni olamıyorum. Ben tuzağı, toprağı da görüyorum. Lâkin kâza beni sevk ediyor oraya. O kazanın tesiridir, benim görmezliğimden değil.

Süleyman Aleyhisselam bunu kabul etti, beraber gittiklerinde Hüdhüd'ün gösterdiği yer açıldığında su çıkıyordu.

Bir gün Süleyman Aleyhisselam, cemaatı ile birlikte gezmeye çıkmıştı. Sebeb-i nüzül âyet budur. Öğle zamanı olmuş, onların da bir namazı varmış. Su lâzım, Hüdhüd nerede ise gelsin! Suyun yerini tayin etsin ki suyu çıkarsınlar. Aradılar Hüdhüd'ü göremediler. وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ Tayr ki Hüdhüd'dür. Süleyman Aleyhisselam fed etti, görmedi. فَقَالَ Dedi; مَا لِيَ لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ "Ne oldu, ben Hüdhüd'ü görmüyorum acaba benim gözümde mi kusur var? Yahut Hüdhüd mü burada değildir? مَا لِيَ Nedir bana لَآ اَرَى الْهُدْهُدَ Hüdhüd'ü görmüyorum. اَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِيْنَ Yoksa gâiblerden mi, bir yere gidip gizlendi mi?" Dedi, Hüdhüd orada olmadığı anlaşılınca;

21- لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهُ اَوْ لَيَاْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا "Ben, onu şiddetli bir azap ile cezalandırırım اَوْ لَيَاْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ yahut boğazlayacağım اَوْ لَاَاْذْبَحَنَّهُ اَوْ yahutta apaçık bir delil getirecek.

Ben görmüyorum, emre itaat etmiyor. Ya kuvvetli delil getirir beni iknâ eder. Yâ boğazını keserim yahutta şiddetli bir azap veririm." Tefsirler diyor ki; "Acaba şiddetli bir azap ne olabilir? Demiş

ki nâ ehil olan karga ile hapsedeceğim. Aklı başında olan bir insan için nâ ehil ile bulunmak en büyük azaptır."

22- فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ Hüdhüd çok geçmeden geldi. Hüdhüd geldi, hürmetle Süleyman Aleyhisselam'ın huzurunda durdu. Süleyman Aleyhisselam, Hüdhüd'ü hiddetle eline aldı. Hüdhüd diyor. "Efendim, Âllâh'ın huzurunda vukufunu düşün de bana da öyle muamele et. Ben senin elinde nasıl zayıf isem, sen de Âllâh'ın huzurunda aynen böylesin." Böyle söyleyince, Süleyman Aleyhisselam Hüdhüd'ü elinde gevşetti ve bıraktı. Öyle ise seni affettim, şimdi dostane söyle bakalım neye gelmedin, neredeydin? Hüdhüd dedi. فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ Yâ Nebiyyâllâh, senin muttali olmadığına muttali oldum. Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Bu da nedir? Süleyman Aleyhisselam'a bir tenbihtir. Yâni Âllâh, bana bir şey bildirdi ki onu sana bildirmemiş. Güvenme bu saltanata, bütün mahlûkâta âmir olmaya. Bak bu kuşun bildiğine, arada hem de mesafe çok az. Seb'e üç günlük mesafe idi. Süleyman Aleyhisselam burada bir hanımın bulunduğunu bilmiyordu, bir de bu kuşun bildiğini bilmedi. Bu bilmediklerini, Cenâb-ı Âllâh bu saltanattan sonra kendisine bildiriyor ki mağrur olma, ey Süleyman Aleyhisselam demektir.

اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ İhâta ettim, öyle bir malûmatı ki sen ihâta etmemişsin. وَجِئْتُكَ Sana geldim, مِنْ سَبَإٍ Sebe'den geliyorum. بِنَبَإٍ يَقِينٍ Bir haberle geldim, dedi.

Sebe', Yemen'de dedelerinin adıyla anılan bir kabilenin adıdır. Yemen'de, Me'rib şehrine de Sebe' adı verilmiştir.

23- اِنِّی وَجَدْتُ امْرَاَةً تَمْلِكُهُمْ وَاُوْتِیَتْ مِنْ كُلِّ شَیْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِیمٌ

اِنِّی Ben وَجَدْتُ buldum orada امْرَاَةً bir hanımı, تَمْلِكُهُمْ onlara hakim olmuş. وَاُوْتِیَتْ Ona verilmiş Âllâh tarafından, مِنْ كُلِّ شَیْءٍ neye muhtaç ise her şey. (Bir hükümdara ne lâzımsa, mal, asker, malzeme vesâire.) وَلَهَا عَرْشٌ عَظِیمٌ Ve büyük bir saltanat tahtına sahip olan bir kadınla karşılaştım.

24- وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا یَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَزَیَّنَ لَهُمُ الشَّیْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِیلِ فَهُمْ لَا یَهْتَدُونَ

وَجَدْتُهَا Ben buldum bu hanımı, وَقَوْمَهَا kavmini, یَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ Âllâh'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllâh'ın gayri güneşe tapıyorlar. وَزَیَّنَ لَهُمُ Tezyin etmiş onların gözünde الشَّیْطَانُ şeytan, اَعْمَالَهُمْ amellerini süslü göstermiş. فَصَدَّهُمْ Men etmiş عَنِ السَّبِیلِ doğru yoldan, فَهُمْ لَا یَهْتَدُونَ bunun için hidayete giremiyorlar.

25- اَلَّا یَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِی یُخْرِجُ الْخَبْءَ فِی السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَیَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ

اَلَّا یَسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِی Niçin Âllâh'a secde etmiyorlar? O Âllâh ki یُخْرِجُ الْخَبْءَ فِی السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ bu yerleri ve gökleri halk eden ve buralarda gizli olan yağmur, nebatatları, malûmatları, halk edeni görmüyorlar mı? وَیَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ Gizledikleri ve aşikâr kıldıkları her şeyi bilen Âllâh-û Teâla'ya, niçin secde etmiyorlar?

Kur'ân-ı Kerim'de 14 yerde secde âyeti var. 7'si farz, 3'ü vacip, 4'ü sünnettir.

Farz olanlar; A'raf, Ra'd, Nahil, İsrâ, Meryem, Hac, Sad.

Vacip olanlar; Furkan, Secde, Fussilet.

Sünnet olanlar; Nemil, Alak, Necim, İnşikak sûresindedir.

26- اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

اَللّٰهُ O da Âllâh'tır. لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ O Âllâh-û Teâlâ ki O'ndan gayri ilâh yoktur. Arş-ı Azim'in Rabbi, O'dur. Niçin O'na ibadet etmiyorlar da gayriye tapınıyorlar. Böyle malûmat vermiş Süleyman Aleyhisselam'a, bu Hüdhüd kuşu adındaki hayvan.

Namaz zamanı idi. İstek üzerine Hüdhüd kuşu, Süleyman Aleyhisselam'a suyun bulunduğu yeri gösterdi. Su çıkarılınca abdest alıp namazlarını kıldılar.

Namazdan sonra Süleyman Aleyhisselam, Hüdhüd'ü çağırdı ve ben seni imtihan edeceğim, bakalım nasıldır?

27- قَالَ سَنَنْظُرُ اَصَدَقْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ

Süleyman Aleyhisselam, Hüdhüd'e "bakalım, doğru mu söylüyorsun yoksa yalancılardan mısın?" dedi.

28- اِذْهَبْ بِكِتَابِى هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ

اِذْهَبْ "Götür بِكِتَابِى هٰذَا benim bu mektubumu, فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ onu görecekleri bir yere bırak. Fakat atıp bıraktığın zaman hemen gelme, ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ sonra dön (onlara yakın bir yere çekil de) bak ne yapacaklar? فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ Neye karar verecekler, ne sonuca varacaklarına bak, bana haber getir."

Hüdhüd, Belkıs'ı sarayında arka üstü yatmış uyuyor buldu. Sarayın, güneşe karşı bir penceresi vardı. Güneşin doğduğunu buradan görür, secde ederdi. Bu pencerenin önünde durdu. Melike, pencereyi açtığı esnada mektubu önüne bıraktı.

Belkıs mektubu okudu. Mührü görünce titredi zirâ Süleyman Aleyhisselam'ın mülkü mühründeydi. Onun, kendisinden daha büyük bir hükümdar olduğunu öğrendi. Hüdhüd bir köşeye çekilmiş olayı takip ediyordu. Belkıs, tebaasının ileri gelenlerinden, üç yüz on kişilik bir meclisi topladı ve tahtına oturdu.

29- قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنِّٓى اُلْقِىَ اِلَىَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ

قَالَتْ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَؤُا Ey cemaat, kavmimin ileri gelenleri. Cemaatı dolduran, milyan, etrafındaki vezirler vekiller. اِنِّٓى اُلْقِىَ اِلَىَّ كِتَابٌ Bana ilkâ edildi atıldı كِتَابٌ كَرِيمٌ kerim bir kitap. Evvelâ bir peygamberden gelmiş, sonra misk kokulu, kapalı, mühürlü olarak bir kuş tarafından getirilerek geldi diyor. Herhalde bunda bir şey var diyor. Çünkü bir zeki hanım idi. Kimden? diye sordular.

30- اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّهُ Bu mektup مِنْ سُلَيْمٰنَ Süleyman Aleyhisselam'dandır. وَاِنَّهُ Bunun mazmunu, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ Rahman ve Rahim olan Âllâh'ın adıyla başlamaktadır.

31- اَلَّا تَعْلُوا عَلَىَّ وَأْتُونِى مُسْلِمِينَ

اَلَّا تَعْلُوا عَلَىَّ Bana taazzum ve tekebbür etmeyin. وَأْتُونِى Bana Müslüman olarak gelin, emrime mûti olarak gelin,

diye (yazmaktadır.) Benim maksadım sizden, yalnız imân etmeniz başka bir şey değildir.

Bu mektup gayet kısa olmakla beraber, son derece mânâlıdır. Çünkü evvelâ «Besmele»yi hâvidir. Bu Âllâh'ın zât ve sıfatlarına delâlet eder. İkinci olarak, büyüklenmeyi yasak ediyor ki bütün rezaletlerin başı budur. Üçüncüsü, İslâm'a davet ediyor. İslâmiyet bütün faziletlerin kaynağıdır.

32- قَالَتْ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونِى فِى اَمْرِى مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ

قَالَتْ يَا اَيُّهَا الْمَلَؤُا (Sonra Melike) dedi. Ey cemaat, milletimin büyükleri, اَفْتُونِى فِى اَمْرِى bu işimde (hayırlı ve faydalı olan neyse) bana reyinizi söyleyin, fetvâ verin. مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ Hiçbir emri kat etmem, kendi reyimle kat'i bir karar vermem. حَتّٰى تَشْهَدُونِ Müşavere etmeden, siz hâzır olmayınca, ben sizin reyinizi almadan, müstebit olarak kendi reyimle yapmam. Bu mektuba karşı ne yapalım?

33- قَالُوا نَحْنُ اُولُوا قُوَّةٍ وَاُولُوا بَاْسٍ شَدِيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرِى مَاذَا تَاْمُرِينَ

قَالُوا Onlar şöyle cevap verdiler. نَحْنُ Bizler اُولُوا قُوَّةٍ kuvvet sahibiyiz. (Ordumuz, harp silâhlarımız var.) وَاُولُوا بَاْسٍ شَدِيدٍ Zorlu savaş erbâbıyız ve şecaat sahipleriyiz. وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ Bununla beraber, emir ve irâde sana aittir. Bak (düşün, harb veya sulh) ne dilersen emret. فَانْظُرِى Bak ey Belkıs, مَاذَا تَاْمُرِينَ sen neyi emredersin?

Bunun üzerine Belkıs reyini beyan ediyor.

34- قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا اَذِلَّةً وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ

قَالَتْ Belkıs dedi. اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً Hükümdarların âdeti var, bir memlekete girdikleri zaman اَفْسَدُوهَا o memleketi harap ederler. Nasıl harap ederler? Kendilerine taraftar bulmak için, aşağı olanları yukarıya çıkarıyor, yukarıda olanları aşağıya indiriyorlar. وَجَعَلُوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا O memleketin azizleri, şerifleri, zenginlerini اَذِلَّةً zelil yaparlar. Zelil olanları da aziz yaparlar, وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ onların âdetleri budur. Eğer biz de Süleyman Aleyhisselam ile harp edersek, buraya geldikleri takdirde aynen böyle yapar. Öyle ise çare nedir?

35- وَاِنِّى مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ

وَاِنِّى مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ Ben, onlara bir hediye göndereceğim. (Eğer hükümdar ise hediyeyi alır. Biz de senede bir defa hediye göndeririz, böylece memleketimizi muhafaza ederiz. Eğer bakdık ki hediye kabul etmiyorsa, o zaman peygamber olduğu anlaşılır. O zaman biz ona karşı gelemeyiz.) فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ Bakayım gönderdiğim elçiler ne (gibi bir sonuç) ile döneceklerdir?

Vehb der ki; Belkıs, hediye olmak üzere beş yüz gulam ve beş yüz cariye, altın ve gümüşten beşer yüz kerpiç büyüklüğünde külçe, bir hokka içinde delinmemiş bir inci ve eğri delinmiş cüzi denilen kıymettar bir taş ve bol miktarda misk ve anber hazırlamıştı. Gulamlara, câriye ve cariyelere, gulam elbisesi giydirmişti. Bu hediyeleri Münzir bin Amr'ın reisliği altındaki bir heyete tevdi

etmiş ve Süleyman Aleyhisselam'a göndermişti. Hareketinden önce de Münzir'e, "Dikkat et, şayet size huşunetle muamele ederse bir hükümdardır, pek ehemmiyet verme. Muhakkak ben, ondan daha şerefli ve daha kuvvetliyim. Fakat iyi muamelede bulunursa, bil ki gönderilmiş bir peygamberdir. Bu takdirde, ne söylerse iyi dinle, sözlerini aynen bana nakledersin. Sonra şunu da gözden kaçırma. "Bak, gulamlarla cariyeleri farkedebilecek mi? Delinmemiş inciyi delecek ve delinmemişe iplik geçirebilecek mi?" diye tenbih etmişti.

Hüdhüd, bütün bu hazırlıkları görmüş ve söylenilen sözleri işitmişti. Daha heyet hareket etmeden sür'atle yol almış, gördüklerini ve işittiklerini Süleyman Aleyhisselam'a haber vermişti.

Bunun üzerine Süleyman Aleyhisselam, cinlere emretmiş. Ordugâhtan itibâren heyetin geçeceği dokuz fersahlık bir araziye altın ve gümüş külçeleri döşetmişti. Ordugâhın bulunduğu meydanın çevresine de keza altın ve gümüş duvarlar yaptırmıştı. Münzir'in geleceği gün, Süleyman Aleyhisselam ihtişamla tahtına oturmuş. Cinler ve bütün hayvanlar, tahtın yanlarında karşılıklı saff olmuşlardı. Mâiyetinden on binlerce kişi de kendilerine ayrılan yerleri tutmuşlardı.

Nihayet Münzir ve yanındakiler, getirdikleri hediyeler arasında bulunan külçelerden çok daha güzel ve daha muntazam külçeler üzerinden hayretle yürüyerek ordugâha geldikleri vakit, gördükleri manzara büsbütün hayretlerini arttırmış, dehşet içinde kalmışlardı.

36- فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَآ اٰتٰىنِىَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْۚ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمٰنَ Ne zamanki (Belkıs'ın elçileri, hediyeleriyle) Süleyman Aleyhisselam'a geldi. قَالَ Süleyman Aleyhisselam elçiye dedi. اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ Siz bana mal ile yardım mı etmek istiyorsunuz? فَمَا اٰتٰىنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّا اٰتٰىكُمْ Âllâhû Teâlâ'nın bana vermiş olduğu mâl-u servet, nimet elbette hayırlıdır, sizin mâl-u servetinizden. بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ Siz elinizdeki hediyenizle, dünyanın zinetiyle ferahlanıyorsunuz. Ben dünyanın zinetine âşık değilim, talip de değilim.

Süleyman Aleyhisselam, Belkıs'ın elçilerini tatlı ve güler yüzle karşılamış, tatyib etmişti. Gulam ve cariyelerin ellerini ve yüzlerini yıkatarak, onları hemen fark ettiğini heyete göstermiş. Sonra ağaç kurduna emrederek, delinmemiş inciyi deldirmiş ve eğri delinen taşa iplik geçirmişti. Fakat Belkıs'ın mektubu ile birlikte gönderilen hediyeleri kabul etmemişti.

37- اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ

اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ Ey elçi, sen rucû et git. (Getirdiğin hediyelerle hükümdarına git) ve ona söyle. Benim mala ihtiyacım yok, benim aradığım imandır. فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ Muhakkak ona getireceğim öyle bir ordu ki ins-û cinden, hayvanattan. لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا Mukavemet ve mukabeleye hiçbir sûrette güçleri yetmez. وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا Onları memleketten çıkarırız, اَذِلَّةً zelil olarak. وَهُمْ صَاغِرُونَ Hakir ve esir olurlar, eğer imân edip de gelmezseniz. (Böyle söyliyerek onları gönderdi.)

Münzir bin Amr memleketine dönmüş, gördüklerini ve işittik-

lerini Belkıs'a haber vermişti. Belkıs, Süleyman Aleyhisselamın bir melik değil, Nebi olduğunu öğrenince mukavamet edemiyeceğini anlamış ve hemen yolculuğa hazırlanmıştı. Tahtını müstahkem bir yere koyup kilitlemeyi, ayrıca bunun için muhafızlar tayin etmeyi de unutmamıştı. Akabinde kavminin ileri gelenlerini de yanına alarak, askerleriyle Süleyman Aleyhisselam'ın emirlerini bizzat telâkki etmek ve da'vet ettiği dini öğrenmek üzere hareket etmişti.

Süleyman Aleyhisselam ise onların hediyelerine güvendiklerini ve binâenaleyh tehdidâmız, bir şekilde hediyeleri iade edilince muhakkak kendisine geleceklerini bilmekteydi. Bu sebeple gelir gelmez, imânlarına vesile olacak bir harika göstermek istedi.

Nihayet düşündüğü gibi, Belkıs'ın kendisine itaat ve tâbi olmak maksadiyle gelmekte olduğunu öğrenince;

38- قَالَ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ

قَالَ يَآ اَيُّهَا الْمَلَؤُا Sonra Süleymân Aleyhisselam müşavirlerine, kavmine dedi ki; اَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ "Belkıs, Müslüman olarak gelmeden önce tahtını hanginiz bana getirebilir?" (İmân ettikten sonra onun arşına, tahtına tecâvüz etmek getirmek câiz olmuyor. İmân etmeden önce tahtını getirtmek istiyor.)

39- قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ اَمِينٌ

قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا Cinlerden bir ifrit, kuvvetli bir cin dedi: اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَاِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ اَمِينٌ "Ben getire-

ceğim sana bu arş-ı tahtı, قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ daha makamından kalkmadan." (Hüküm için sabahleyin gelir, öğleyin kalkardı.) وَاِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ اَمِينٌ "Ben, o arşı getirmeye kudretliyim, getirebilirim ve eminim üstündeki zinetlere mâl-u servete müdahale etmem."

Süleyman Aleyhisselam buna razı olmadı. "Ben daha evvel isterim, daha evvel kim getirebilir?"

40- قَالَ الَّذِى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِى ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّى غَنِىٌّ كَرِيمٌ

قَالَ الَّذِى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ Kitaptan ilmi olan, (Kitabullah veya Levh-i Mahfuz'dan) ilim olan biri. Asâf bin Berhiyê, Süleyman Aleyhisselam'ın veziri idi. İsm-i Âzam'ı bilirdi, İsm-i Âzam'ın delâletiyle dualar müstecap olur. O, ism-i Âzam'ın bereketiyle Süleyman Aleyhisselam'a dedi. اَنَا اٰتِيكَ بِهِ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ "Ben, sana onun tahtını gözünü yumup açmadan getiririm" dedi. Süleyman Aleyhisselam'a dedi. "Yukarıya bak ve yukarıya baktı. Şimdi de sağına bak ve sağına baktığında, Belkıs'ın tahtı orada hazır olmuş. "فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ Ne zamanki Süleyman Aleyhisselam, melikenin tahtını yanında yerleşivermiş görünce, قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّى bu nimete şükrederek dedi ki; "Bu, Rabbimin fazlındandır. Kimsenin elinden gelmez ancak O'nun lütf-u keremidir. لِيَبْلُوَنِى ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ Âllah CelleCelâlûhû, bu nimetleri ihsan etmiş beni imtihan ediyor. Acaba şükür mü, yoksa nankörlük mü ederim, diye. وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ Kim ki Âllah-û Teâlâ'nın

nimetlerine şükrederse kendi nefsi için şükretmiş olur, çünkü o şükrün sevabı kendine ait. وَمَنْ كَفَرَ Kim ki Cenab-ı Hak'kın nimetlerine küfranı nimet ederse, o da kendinedir. فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ Âllah-û Teâlâ Gani'dir insanların şükründen, Kerim'dir. Kimseye ne ihtiyacı var? Ne şükrüne ihtiyacı var?

41- قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا Süleyman Aleyhisselam emretti, onun tahtını bilemeyeceği bir vaziyete sokun. نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ Getirin bakalım tanıyabilecek mi, yoksa tanıyamıyanlardan mı olacak?

Cinniler; "Süleyman Aleyhisselam, Belkıs ile evlenir de Belkıs'a cinlerin sırlarını söyler ve ondan bir çocuk doğar da ebediyen başkasının emrinden kurtulamayız" diye korkmuşlar. Onun için Süleyman Aleyhisselam'a, Belkıs'ı zemm ederek, onu, Belkıs'tan vazgeçirmek istemişler. Ve "onun aklından zoru vardır. Ayağı, eşek tırnağı gibidir, bacakları kıllıdır" demişler. Süleyman Aleyhisselam, bu sebepten tahtının değiştirilmesini ve köşk yapılmasını emretmiş. Belkıs'ın aklını denemek, bacaklarını görmek istemiştir. Netice Belkıs eteklerini toplayınca bacakları açılmış. Süleyman Aleyhisselam, ayaklarının güzel ve kusursuz, yalnız bacaklarının kıllı olduğunu görmüştür. Emretmiş cinlere siz yapacaksınız, ilaç bulursunuz, o zaman hamam otu denilen nevre, Süleyman aleyhisselam zamanında cinniler bulmuş ve bugüne kadar kalmıştır. Kısa zamanda bulmuşlar o da zayil oldu. Tüyler zayil oldu, yani üç iftiradan birisi doğruydu o da böyle zayil oldu.

42- فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَ ۚ وَاُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ

فَلَمَّا جَاءَتْ Ne zamanki Belkıs geldi. قِيلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ "Senin tahtın da böyle mi?" dendi قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَ ۚ O şöyle cevap verdi. Sanki odur. (Suâle karşı muvafık cevap verilmiş oluyor.) Süleyman Aleyhisselam, bu cevaptan anladı ki Belkıs'ın aklı kemâldedir. وَاُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ (Belkıs anladı ki Süleyman Aleyhisselam, onu imtihan ediyor.) Âllah, bize ilim verdi, daha önce biz teslimiyet göstermiştik. (Mûcize zuhur etmeden evvel, senin hak peygamber olduğunu anladık, muti ve Müslümanız, dedi.)

43- وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ

وَصَدَّهَا Yâni **mene-ahê**. Men ediyordu Belkıs'ı ibadet-i İlâhiye'den, مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllah'ın gayrına olan ibadeti. Güneşe olan ibadeti, Âllah'ın ibadetinden men ederdi. İkinci tevil; ve **saddehê**, men etti Süleyman Aleyhisselam, onu Âllâh'ın gayrına ibadet etmekten. اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ Zaten kâfir bir kavim içinden neş'et etmişti.

44- قِيلَ لَهَا ادْخُلِى الصَّرْحَ ۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ۗ قَالَ اِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

قِيلَ لَهَا ادْخُلِى الصَّرْحَ ۚ Belkıs'a, "Şu köşke gir" denildi. فَلَمَّا رَاَتْهُ Ne zamanki gördü köşkü, حَسِبَتْهُ لُجَّةً derin bir su zannetti. وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ۗ Eteğini çekti, bacaklarını açtı. قَالَ اِنَّهُ Süleyman Aley-

hisselam dedi. Su değil, صَرْحٌ مُمَرَّدٌ billûrdan yapılmış şeffaf bir zemindir. مِنْ قَوَارِيرَ Camlardan yapılmış. قَالَتْ رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى Belkıs dedi. Ya Rabbi, ben (cidden güneşe tapmakla veya Süleyman Aleyhisselam hakkında fena zanda bulunmakla) nefsime zulmetmiştim. وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ Şimdi Süleyman Aleyhisselam ile birlikte maiyetinde, âlemlerin Rabbi olan Âllah'a teslim oldum.

Süleyman Aleyhisselam, Belkıs ile evlenmiş, ondan bir çocukları olmuştur. Yemen krallığına, yine Belkıs'ı bırakmıştır. Kendisi ayda bir defa, sabahleyin Şam'dan kalkıp akşam olmadan Yemen'e varır, orada üç gün kaldıktan sonra Şam'a dönermiş. Süleyman Aleyhisselam vefat edince oğlu da vefat etmiş. Süleyman Aleyhisselam'ın vefatı ile mülkü de inkıraz bulmuş.

İşte dünya zaten kimseye mal değildir. Süleyman Aleyhisselam'a da kalmadı, onlara da kalmadı hepsi beraber gittiler.

45- وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا Biz Azimüşşan, gönderdik اِلٰى ثَمُودَ Semûd kavmine. اَخَاهُمْ صَالِحًا Nesepte kardaşı olan Salih Aleyhisselam'ı gönderdik, Âllâh-û Teâlâ'yı tevhid ve taatına davet etsin diye. اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ Sâlih Aleyhisselam, Âllah'a niyâbeten kavmine dedi ki; "Âllah'a ibadet ediniz. Âllâh'tan başka Mâbûd yok ancak budur halas yolu." O zaman onlar

iki kısım oldular, bir kısmı imân ettiler, diğer kısmı imân etmeyip küfürde kaldılar. (Sâlih Aleyhisselam, 280 sene yaşamıştır.)

46- قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

قَالَ يَا قَوْمِ Salih Aleyhisselam, kavmine dedi. Ey kavmim, لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ iyilik dururken niçin kötülüğe koşuyorsunuz? لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ Yaptığınız hatalardan, niye Âllâh'a rucû etmiyorsunuz da dalâlette kalıyorsunuz? Geliniz istiğfar ediniz şirkten. لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ Tâ ki Rahmet-i İlâhiye'yi bulasınız. Böyle nasihatları yaptı. Onların nasihata karşı verdikleri cevap;

47- قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ ۚ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ ۚ Biz, senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık. (Suyumuz, hâsılatımız azaldı zarara uğradık dediler.) قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ Sâlih Aleyhisselam, "uğradığınız şeâmet, size çöken uğursuzluk, Âllahû Teâla'nın nezdindedir çünkü. بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ Belki siz fitnelenmiş, şerre meyletmiş insanlarsınız. İmtihana çekilen bir kavimsiniz."

Sâlih Aleyhisselam, peygamber olunca kendisini yalancılıkla itham ettiklerinden, Cenâb-ı Âllâh onlara kıtlık vermişti. "Uğursuzluk" dedikleri buydu.

48- وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ

وَكَانَ Var idi فِي الْمَدِينَةِ onların memleketinde, تِسْعَةُ رَهْطٍ dokuz

kabile vardı. يُفْسِدُونَ فِى الْأَرْضِ Bunlar yeryüzünde bozgunculuk eder, fesat çıkarırlardı (zulüm, katil ile. Hayvan gibi yırtıcı insanlardı,) وَلَا يُصْلِحُونَ iyilik tarafına hiç yanaşmıyorlardı. (Bilâhare bu müfsitler, Sâlih Aleyhisselam'a karşı da sûikasta niyet ettiler.)

49- قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهِ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ Kasem ettiler Âllah'a. Biz, onu وَاَهْلَهُ yani lenaktülennehû beyâten, leylen, geceleyin gider, onu öldürürüz ehli ile beraber. ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ اَهْلِهِ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ Gece ona ve ailesine baskın yapalım, (hepsini öldürelim.) Sonra da velisine, "Biz onların helâklarında bulunmadık, bizler doğru kimseleriz diye Âllâh-û Teâlâ'ya yemin verin!" dediler.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh demiştir ki; Cenâb-ı Hak, o gece Sâlih Aleyhisselam'ın evine muhafaza için melekler göndermiş. O dokuz kişi, yalın kılıçları ile Salih Aleyhisselam'ın evine gelince, melekler üzerlerine taş yağdırmışlar ve hepsini helâk etmişlerdir. Câniler, taşları görmüş fakat melekleri görmemişlerdir.

Bu sûre-i celilede birkaç peygamberin ahvalinden beyan buyurulmuş. Bunların hepsi de Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhiveselleme tesellidir. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; Ey Habibim, bak senin diğer peygamber kardeşlerin, ne kadar zahmetler çekmiş hepsi de sabr-ı tahammül etmişler. Bu sabırlarının sonunda onlara yardım edip, düşmanlarını kahr-ı perişan ettik. Öyle ise sen de sabr-ı tahammül et de senin de düşmanlarını kahr-ı perişan ederiz.

50- وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

وَمَكَرُوا مَكْرًا Mekir; hile demek. Sâlih Aleyhisselam'ı öldürmek niyetiyle böyle bir tuzak kurdular. وَمَكَرُوا مَكْرًا Mekir, hile, Cenâb-ı Hak'ka isnat edilmez ama müşakale tarikiyle onlar böyle düşündüler. Biz de bunların düşüncesine karşı, onlara terbiyeyi düşündük. وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ Onların haberi olmadan. Neticede rüzgâr geldi.

51- فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ ۙ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ

فَانْظُرْ Ey Habibim, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem tefekkür et. كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ ۙ Onların yaptığı mekir, hilenin sonu ne oldu? Helâk ile neticelendi. Sana karşı da böyle hileleri hazır etmek isteyen Kureyşiler, sonunda onlar da helâk olacaklardır. اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ Yâni **heleknêhüm**. Biz Âzimüşşan, o dokuz kişiyi kavmiyle beraber helâk ettik. وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ Onları da (kendilerine uyan) kavimlerini de toptan helâk ettik.

52- فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا ۗ İşte şirk ve zulümleri yüzünden, harap ve bomboş kalan evlerinde hepsi öldüler. Onların yapmış olduğu zulümden dolayı başlarına belâ geldi. اِنَّ فِى ذٰلِكَ Muhakkak bunda (Meselâ; Sâlih Aleyhisselam'ın mucizesinde, taştan devenin çıkması, devenin de hemen yavru doğurması, kuyunun suyunu bir gün devenin içmesi ile süt vermesi, ondan sonra bu nasihatın akabinde böyle helâk olmaları,) لَاٰيَةً tenvin ta'zime delâlet eder büyük bir âyettir. لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ Azamet-i İlâhiye'yi düşünenler için bir çok ibretler vardır.

Salih Aleyhisselam'a, on bin kişi iman edenler vardı. Cebrâil

Aleyhisselam'ın sayhası sedâsı ile küfürde olanlar helâk olduklarında, Cibril-i Emin'in sayhası o imân edenlere hiçbir zarar vermedi. İmân etmeyenler tamamen helâk oldu.

53- وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ

وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Biz, imân edenleri helâk olmaktan kurtardık, Sâlih Aleyhisselam'a imân edenleri. وَكَانُوا يَتَّقُونَ Onlar, Âllah'a karşı gelmekten, küfür ve ma'siyetlerden sakınırlardı.

Sâlih Aleyhisselam imân edenleri aldı ve bugünkü Hazramût'a götürdü. Ve Sâlih Aleyhisselam orada vefat etti. Orada ölüm hazır olduğundan, hazaral mevt dediler. Bilâhare oranın adına Hazramut dediler.

54- وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ

وَلُوطًا Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Lût Aleyhisselam'ın ahvâlini de ümmetine hatırlat ki ibret alsınlar. Peygamberân-ı İzâm'a karşı gelenler, kahr-ı gazaba giriftar olur. Peygamberân-ı İzâm'a imân edenler halas olur. Kurtuluş ancak onlara ittiba etmekledir. Küfürde olanlara dünyada verilen azap, azâb-ı ebedinin mevcudiyetine delildir.

Yalnız ölüm ceza değildir. Fakat bu şekilde ölüm, ahirette şiddetli bir azabın devamına başlangıç olacağına delildir. اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ Lût Aleyhisselam, kavmine nasihat etti dedi ki; اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ "Siz en çirkin, en fahiş olan amelleri yapıyorsunuz. وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ Göz göre göre hâlâ o hayasızlığı yapacak mısınız?

55- اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاۤءِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ

اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ Âllâh-û Teâlâ, hanımları halk etmiş. Onları bırakıp da şehvetle siz mutlaka erkeklere mi yanaşacaksınız? بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ Doğrusu siz, (cidden yaptığınız fiilin fenâ akibetini düşünmeyen) cahil bir kavimsiniz.

56- فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُوٓا اٰلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ Kavminin cevabı ancak şu oldu. (Lût ailesini memleketinizden çıkarın.) Tefsir diyor ki; Ehl-i fısk, ehl-i hevâ, ne zamanki hüccetle mağlup oldu, karşısındakine bir delil getiremeyince derhal hiddete şiddete başlar. Bunlar da Lût Aleyhisselam'a karşı müdellel bir cevap getiremediklerinden, Lût Aleyhisselam'a karşı şiddet kullanmaya başladılar. اٰلَ "Çıkarınız! اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُوٓا Lût'u ve ehlini لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ memleketinizden, Südum şehrinden çıkarınız. اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ Onlar temiz insanlardır" (demekle istihza ediyorlar.) Baksanıza onlar (bizim yaptıklarımızdan) temiz kalmak isteyen insanlarmış, demelerinden ibaret oldu.

Lût Aleyhisselam'ın iki hanımı vardı. Bir peygamber, bir kâfiri yanında aile olarak tutmaz. İmân etmişti fakat son zamanda, melekler geldiğinde pislere haber verdi ve sohbet etti, onlara kılavuzluk yaptı. Onun için birkaç lahzada olsa, bir peygamberin ailesi gidip de pislerle oturup kalkması imânın zevâline sebep oldu. Bir peygamberin hanedanlığını şerefini kaybetti.

Onun mukabili; Eshab-ı Kehf'in köpeği birkaç gün iyilerin peşinden gitti, nihayet temiz ehl-i cennet oldu.

Demek ki insan, iyilerle beraber olursa köpek tabiatlı da olsa kurtuluşa erer.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغٰبِرِيْنَ -57

فَاَنْجَيْنَاهُ Biz Azimüşşân, Lût Aleyhisselam'ı onların azabından halas ettik, وَاَهْلَهٗٓ imânlı olan hanımı ile iki kızı. اِلَّا امْرَاَتَهٗ Ancak sonradan onlarla beraber olan, (küfre giren hanımı) قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغٰبِرِيْنَ takdir ettik **ce-alnêhê bi takdirinê minel gâbirine elbâkine fil azâbinê** (azâba uğrayanların içinde) kalmasını. Takdir ettik çünkü o hanım onlarla beraber oldu.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًاۚ فَسَآءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِيْنَ -58

O memleket, beş şehirden ibaret olup Südum şehri en büyükleri idi. Lût gölü yerindedir. Cibril-i Emin, bu şehirleri semaya kaldırmak sûretiyle alt üst etmiş. Fakat onların bir kısmı ticarette bulunuyordu, muhtelif yerlerde olanlar vardı. Cenâb-ı Hak, hariçte olanların başına kuşlar vasıtası ile isimleri üzerinde yazılı taşları bırakmak sûretiyle onlar da helâk olmuşlar. Ve onların üzerine (taştan) yağmur yağdırdık. O peygamberlerinin korkuttukları azâba inanmayanların üzerine yağan yağmur, ne kötü yağmur idi.

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰىۗ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ -59

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e, Halik-i Kâinat diyor ki; Âllâh'a şükret. (Bir insan öldüğünde hiçbir zaman "elhamdülillah" denilmez. Fakat Müslümanlara, İslâmiyet'e düşman olanlara, hamd lâzım gelir diye işaret ediyor. Meselâ, "elhamdülillah Ebû Cehil telef oldu" demek uygun oluyor, câizdir.)

وَسَلَامٌ Yâni **emânun**, emniyet var, kime? عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى **İbâdine**, kullarına, hangi kullar? الَّذِيْنَ اصْطَفٰى O kullar ki Âllâh intihab etmiş, ihtiyar etmiş, dalâlette olanları irşat etmeye. Yahutta dünyada intihab etmiş taatına, ahirette intihab etmiş cennet-i nimetine ki Enbiyâ, Evliyâ hatta Mü'minlerdir.

İntihab, ihtiyar edilmemiş olursa bir Mü'min ne yapabilir, nasıl ibadet edebilir? Demekki Âllâh lütfediyor. Ali Radıyâllâhû Anh Efendimiz diyor. "Herkes sonundan korkuyor, ben ise evvelinden korkuyorum. Evveli iyi olursa sonu da hüsn-ü hâtime ile neticelenir.

Âllâh-û Teâlâ'nın intihab ettiği kullara emniyet var. Seçkin kullarından maksadın, peygamberler veya Peygamber Efendimiz'in Ashabı ya da rızayı İlâhiye mazhar olan gelmiş geçmiş bütün Mü'minler olabileceği ifade edilmektedir.

Bir insan iki şeyden birini tercih ediyor. Tercih ettiği şeyin elbette bir faydası olmalı. Tercih ettiği şeyin bir delili olmalı. Onun için bir hüccet olarak, ilzam, tehekküm ve hüccet olarak Cenâb-ı Hak beyan ediyor. آٰللّٰهُ Hemzeyi istifam var, elif'e kalb olmuş. İki elif cem olduğu için, birisi hemzeye, elife kalb olduğu için. آٰللّٰهُ خَيْرٌ Yâni آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ sizin şerik yaptığınız putlar mı hayırlıdır yahut Âllâh mı hayırlıdır? Ey put sahipleri! Bakınız, Cenâb-ı Hak'kın halk etmiş olduğu azamet-i kudret, sizin putlarınız bunları yapabilir mi?

60- اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُنْۢبِتُوْا شَجَرَهَا ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُوْنَ

اَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ Nasıl olur da bir putu ibadet etmeye intihab ediyorsun? Cenâb-ı Hak, sonsuz kudret sahibi olduğu, her şeyin hâliki olduğu halde bir putu tercih ediyorsun.

Gökleri ve yerleri, onun içindeki mahlûkâtı, nimetleri yoktan halk eden Âllâh! وَاَنْزَلَ لَكُمْ Sizin için inzal ettiği, göndermiş olduğu, مِنَ السَّمَآءِ مَآءً göklerden sizin için yağmur indiren. فَاَنْۢبَتْنَا بِهٖ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ Biz, o yağmurla sizin için bir ağacını bile yetiştiremeyeceğiniz nice gönül açan bahçeler inbat etmekteyiz. مَا كَانَ لَكُمْ Yok size, kuvvetiniz gücünüz yetmez, اَنْ تُنْۢبِتُوا شَجَرَهَا bir ağacı bile yetiştirmeye gücünüz yetmez. ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ Âllâh-ü Teâlâ ile beraber başka bir mâbûd mu var, (hâşâ!) Onlar haktan, (tevhid'den) sapmış bir kavimdir. بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ Belki ona muâdil, Âllah'a şerik tutuyorlar. Bu yaptıkları hamakatındandır.

61- اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَآ اَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ

اَمَّنْ جَعَلَ الْاَرْضَ قَرَارًا O Âllah ki yerleri öyle halk etmiş ki,yeryüzünü oturmaya elverişli kılan. Yeryüzü öyle halk olunmuş ki insan üzerinde tahammül eder yaşar, her türlü ihtiyacını temin eder. وَجَعَلَ خِلٰلَهَآ اَنْهٰرًا Aralarından nehirler akıtan, وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ etrafında büyük ve sabit dağlar halk etmiş. وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا (Biri acı, biri tatlı,) iki deniz arasına (karışmaması) için bir mania, engel koymuş. Bu kuvvet ve kudrete sahip ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ Âllâh-ü Teâlâ ile beraber, başka bir mâbûd mu var? Bu putların, var mıdır böyle bir kudreti? بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ Doğrusu onların çoğu (haki-

katları) bilmiyorlar. Küfr-ü taklididir, yapıyorlar. Babalarımız böyleydi, biz de onlar gibi yapıyoruz derler.

62- اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ ۗ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۚ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ۝

اَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ اِذَا دَعَاهُ İltirarda, sıkıntıda kaldığında velevki kefere de olsa "Âllah" diyor. Bu sıkıntı zamanında, اِذَا دَعَاهُ ne zamanki Âllah'a yalvardı, icabet eden Âllah'tır. وَيَكْشِفُ السُّوءَ O sıkıntıyı def eden Âllah'tır. (Âyetteki işaret, sıkıntı da kalan kimse dûa etmesi lâzım gelir. Çünkü Cenâb-ı Hak, **ud-ûni estecib lekûm** buyuruyor. Duanın kabulünü, talep, istemek üzerine bağlamıştır. Cenâb-ı Hak, istemeden de verebilir lâkin ekseriyet budur. İste benden, vereyim buyuruyor. Bu talep, anahtardır bütün maksûda. Talep, anahtardır her şeye. وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْاَرْضِ Sizi yeryüzünde hâlef kılan, yeryüzünün hâkimleri yapan ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ ile beraber başka bir ma'bûd mu var?

قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ Siz ne kadar az düşünüyorsunuz? Azamet-i Nimet-i İlâhiye sahibi ancak O'dur.

63- اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ ۗ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ ۚ تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝

اَمَّنْ يَهْدِيكُمْ Sizi yetiştirir maksadınıza. فِى ظُلُمَاتِ الْبَرِّ Yerde, karaların üzerinde, وَالْبَحْرِ denizlerin, karanlıkların içinde size yolu bulduran. وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖ Rahmetinin, (yağmurun) önünde rüzgarları müjdeci olarak gönderen mi? ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ ile beraber başka bir ma'bûd mu var, (hâşâ)?

تَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ Müşriklerin şirkinden, Âllâh-û Teâlâ Âli ve münezzehtir.

64- اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

اَمَّنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ O Âllâh ki evveli halk ediyor, (hiç-bir benzeri örneği olmadan.) Sonra da öldükten sonra yaratmayı halk eden, iade eden O'dur. وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ Sizi hem gökten hem de yerden rızıklandıran mı? ءَاِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ ile beraber başka bir ma'bûd mu var? قُلْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, eğer bunlar küfürlerinde ısrar ederlerse, هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ "getirin delilinizi eğer doğ-ru söylüyorsanız."

65- قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, onların bu suâline kar-şı de ki; Göklerde ve yerde Âllâh'tan başka kimse gaybı bilmez. (Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e, Cenâb-ı Hak vefatına kadar bütün Umur-u Gaybiye'yi, Habibine bildirmiştir. Fakat lüzu-mu kadar olanını bize bildirmiş, lâzım olmayanı bildirmeye memur olmamıştır.) وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ Onlar ne zaman diriltilecekleri-ni de bilmezler.

66- بَلِ ادّٰارَكَ عِلْمُهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْهَا بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ

بَلِ ادّٰارَكَ عِلْمُهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ Onların ilmi, âhiret hakkında (bilgi edinecek seviyeye) erişememiştir. (Onların suâli, sırf inat ve mukabeledir.) (Ahirete inandı mı ki soruyor?) (Ahirete inanmıyor, gününü soruyor.) بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْهَا Belki onlar şekk-û şüphe içinde kalmışlar. بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ (Yakinleri yoktur. Kâh olur, kâh olmaz derler.) Zira onlar, bundan yana kördürler.

67- وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا O küfür ve inkâr edenler dediler ki; ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا وَاٰبَآؤُنَآ اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ Biz ve babalarımız toprak olduktan sonra, (tekrar kabirden) çıkarılacak mıyız? (Tekrar hayata erecek miyiz?) Böyle söylemekle inkâr ediyorlar.

68- لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ Muhakkak ki bu tehdit, bu (ba's) bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir. (Bunların aslı yok diyorlardı.)

69- قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ

Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Onların küfrü, inâdidir. Delil ile ilzam olmazlar. Âllâh, imân yolunu kapatmış onlara. De ki; Yeryüzünde gezin de günahkâr mücrimlerin âkıbeti nice oldu, bir bakın!

Sonra teselli olarak Hâlik-i Kâinat, Habibine bildiriyor ki;

70- وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ Onlar seni tekzib ederlerse ey Habibim, mahsun olma, üzülme. (Hüzün, mâziye ait olur. Havf, korku müstakbel, geleceğe ait olur.) وَلَا تَكُنْ فِى ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ Ettikleri mekir ve hileden de daralma. (Âllâh yardımcı ve koruyucudur.)

71- وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Eğer doğru söylüyorsanız, bu va'd (ettiğiniz azab) hani ne zaman?" derler.

72- قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِى تَسْتَعْجِلُونَ

قُلْ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, söyle onlara. عَسٰٓى Yakındır! Tahkik içindir. اَنْ يَكُونَ Olur, رَدِفَ لَكُمْ (redif; nizami askerden sonra arkadan geliyor.) بَعْضُ الَّذِى تَسْتَعْجِلُونَ sizin acele ettiğiniz Azab-ı İlâhi, arkadan hemen geliyor. Ama bazısı gelir, hepsi değil. Çünkü dârul azab, ahirettedir. Onun bazısını Cenâb-ı Hak, size dünyada gösterir. Nitekim Bedir muharebesinde gösterdi. Ondan sonrası da ahirette, size tamamı ile zuhur edecektir.

73- وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ Muhakkak ki ey Habibim, senin Rabbinin fazl-ı azimi var. İnsanlara derhal azap vermiyor, imkân, meydan, fırsat veriyor. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ Fakat insanların

çoğu bu imhal, fırsat nimetini anlamıyor bilmiyor, O'na şükretmiyorlar.

74- وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ

وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ - وَاِنَّ Muhakkak رَبَّكَ senin Rabbin, Ey Habibim. لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ Onların kâlplerinde, sinelerinde kâin olan, mütemekkin olan, gizli olanı, وَمَا يُعْلِنُونَ açığa vurduklarını da bilir.

75- وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ

Gökte ve yerlerde gizli bir şey yoktur ki apaçık bir kitapta, (Levh-i Mahfuz'da) bulunmasın. Levh-i Mahfuz'un da bir sûreti bu Kur'an'dır.

76- اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اَكْثَرَ الَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

(Tevrat'ta ihtilâflar hâsıl oldu. Beni İsrâiller birbirini tekfir ettiler, küfre girdiler. Hâlbuki eğer bunlar Kur'ân'a temessûk etseler, ihtilâfları hallolurdu.) Doğrusu bu Kur'ân, İsrailoğullarına, hakkında ihtilâf edegeldikleri şeylerin pek çoğunu anlatmaktır.

77- وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ

Bu Kur'ân, dalâletten hidayettir. Rehber-i rahmettir ancak Mü'minlere. (Kur'ân, bütün kâinata geldiği halde, ondan yalnız Mü'minler istifade ediyor. İmân etmiyenler istifade etmiyor.)

78- اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ۚ

اِنَّ رَبَّكَ Muhakkak senin Rabbin, Ey Habibim. يَقْضِى بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖ ۚ Kıyamet gününde, onların aralarında hükmünü adâletle iz-

har eder. وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ Aziz'dir, galibin galibidir. Mağlup olmayan galiptir. Âlim'dir, her şeyi bilir yerli yerine halk eder.

79- فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ Öyle ise ey Habibim, senin bütün hâline mütekeffil Âllâh'tır. Sen, Âllâh'a itimat et. اِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ Muhakkak sen, hak üzeresin. Tek başına da olsan hakka tevekkül et. Cenâb-ı Hak, sana yardım eder.

80- اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ

اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى Sen ölülere, (kâlpleri ölmüş olanlara) sözünü işittiremezsin. وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ Arkasını dönmüş kaçmakta olan sağırlara da da'veti duyuramazsın. Sağır olana da işittiremezsin. Zahir kulakları var fakat kapatılmış, Âllâh tarafından perdelenmiştir. Takdirat-ı İlâhiye bunlar hakkında budur.

81- وَمَا اَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ

وَمَا اَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ Sen dalâlette, bâsiretleri âmâ olanları imâna hidayete getiremezsin. (Sana vacib olan da davettir. Âllâhû Teâlâ, dilediğine hidayet eder.)

اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ Sen ancak âyetlerimize imân edip, inkiyâd edenlere Kur'ân'ı dinletebilirsin.

82- وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ

وَاِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ اَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِنَ الْاَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ Onlar hakkında söz gerçekleştiği (yaklaştığı) zaman, bunlar için bir (dâbbe) çıkarırız. اَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ Bu, onlara, insanların âyetlerimize kesin bir imân getirmemiş olduklarını söylüyor.

1- İbn'ü Cerir'in, Huzeyfe bin Esid'den rivâyet ettiğine göre; "Dâbbe'nin üç çıkışı vardır. Birincisi bazı çöllerde çıkar sonra gizlenir. Birisinde de emirler kan dökerken bazı şehirlerde çıkar, yine gizlenir. Sonra insanlar, mescidlerin en şereflisi, en büyüğü ve faziletlisi içinde iken yeryüzü, kendilerini fırlatmaya başlar. Derken halk kaçışır, Mü'minlerden bir grup kalır. Bizi, Âllâh'tan hiçbir şey kurtaramaz derler. Dâbbe de onların üzerine çıkar, yüzlerini parlak yıldız gibi parlatır. Sonra hareket eder, artık ne takip eden yetişebilir ne de kaçan kurtulabilir. Bir adama varır namaz kılıyordur, vâllâhi sen namaz ehli değilsin der yakalar. Mü'minin yüzünü ağartır, kâfirin burnunu kırar" dedi. "O zaman insanlar ne halde olur?" dedik. "Arazide komşu, malda ortak, yolculuklarda arkadaş olurlar" dedi.

2- İlim ehlinden pek çokları; "Dâbbe'nin ortaya çıkması, emir bil-maruf (iyilikleri emir) ve nehiy anil münker (kötülüklerden men etme) terk edildiği vakittir" demişler. İbn'ü Ömer Radıyâllâhû Anh'dan rivayet edilir ki; "Emir bil-ma'ruf ve nehiy anil münker terk olunduğu vakittir" demiştir. Buna göre, "Müslümanlar da bozulup aleyhlerinde hüküm hak olduğu vakit" demek oluyor.

83- وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ

O gün her ümmetin, âyetlerimizi yalan sayanlarından bir cemaatı toplayacağız. Artık onlar bir arada tutulup (hesap yerine) sevkedilirler.

84- حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتِى وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Nihayet hesap yerine geldikleri zaman, Âllâh buyurur. Siz benim âyetlerimi, ne olduğunu kavramadan yalan saydınız öyle mi? Yoksa yaptığınız (başka) neydi?

85- وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ

Yaptıkları haksızlıktan ötürü, (azaba uğrayacaklarını bildiren) o söz gerçekleşmiştir, artık onlar konuşamazlar.

86- اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ Dinlensinler diye geceyi yarattığımızı ve (çalışsınlar diye) gündüzü apaydınlık yaptığımızı görmediler mi? اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ İmân eden bir kavim için elbette bunda ibretler vardır.

87- وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ Sur'a üfürüldüğü gün, Âllâh'ın diledikleri müstesnâ, göklerde ve yerde bulunanlar hep dehşete kapılır. وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ Hepsi boyunları bükük olarak, O'na gelirler.

88- وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ Sen dağları görürsün de onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar, bulutun yürümesi gibi yürümektedirler. صُنْعَ اللهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ (Bu) her şeyi sapasağlam yapan Âllâh'ın sanatıdır. إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamiyle haberdardır.

(Bu âyet, dünyanın sabit olmayıp hareket ettiğini açık bir şekilde ifâde etmektedir. Bununla birlikte âyet hakkında başkaca izahlar da vardır.)

89- مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا Kim bir hasene ile gelirse, ondan daha hayırlı, daha güzeli ile mükâfat görür. وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ Ve o günün dehşet korkusundan emin kalır.

90- وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ (Rablerinin huzuruna) kötülükle gelen kimseler ise yüzükoyun cehenneme atılırlar. هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (Onlara,) "Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz!" (denir.)

91- إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِى حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَىْءٍ De ki; "Bana, ancak haram kıldığı bu şehrin Rabbine ibadet etmekliğim emredildi." Cenâb-ı Hak, Mekke'yi haram kılmıştır. Orada insan kanı dökülmez, av avlanmaz, otu biçilmez ve ağacı kesilmez. وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ "Her şey, O'nun halk ve mülküdür. Bana, (O'na münkâd ve hâlis) Müslümanlardan olmaklığım emir buyuruldu."

92- وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ

وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ Ve Kur'ân'ı, tilâvet (veyâ Kur'ân'a ittibâ) etmeye emrolundum. فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ Kim hidayet bulursa ancak kendi nefsi için hidayet (ve menfaat) bulur. وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِينَ Kim de dalâlete düşerse, "ben ancak inzar ve iblağa me'murum" dersin.

93- وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ فَتَعْرِفُونَهَا Ve şöyle de; "Âllâh-û Teâlâ'ya hamdolsun. O âyetlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız. وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (Ama o vakit size bir faydası olmayacak) Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir."

سُورَةُ الْقَصَصِ ﴿٢٨﴾ KASAS SÛRESİ

Kanaat gencini elde etmek istersen, evin köşesinde otur. Kalabalıklı zamanlarında evin köşesi bir hazinedir.

Kanaat köşesini, dünyanın hazinesine değiştiren neye benzer? Yusuf Aleyhisselam'ı az bir para ile satana benzer.

Horoz ile Doğan kuşu, konuşmuşlar. Doğan kuşu horoza demiş ki; "siz vefasız mahlûksunuz. Bu insanlar size yem verir, zaman hazır eder bakar, fakat size yakın geldiklerinde kaçıyorsunuz. Biz ise insanlara vefalıyız. İnsanlar bizi bırakırlar, biz gideriz birkaç saatlik uzak bir yerden av yakalar ve insanların eline teslim ediyoruz. Biz böyle vefalıyız. Siz ise vefasızsınız."

Horoz demiş ki; "Evet, söylediğin doğrudur. Siz hiç gördünüz mü, sizin ebnâyı cinsiniz olan doğan kuşunu, insanlar bir şişe sokup da ateşin üzerinde kızartıldığını gördünüz mü?" "Hayır" demiş. Horoz bu def'a demiş ki; "Biz her gün insanlardan bunu görüyoruz. Bizim hakkımızdır, böyle insanlardan kaçıyoruz. Onun için tedbir hakkımızdır" diyor.

Aliyy ibni Ebi Tâlip Kerremellâhû Veche'nin zamanında, yahûdinin birisi çıkmış ve efendim demiş. "Kazayı kadere imânımız var. Kendini damdan aşağıya at, eğer ecelin gelmişse ölürsün, ecelin gelmemişse ölmezsin. Neden korkuyorsun da kendini damdan aşağıya atmıyorsun?"

İmam-ı Ali cevaben; "Âllâh, Hâlik'tir. Kulunu imtihan edebilir. Acaba sabreder mi, şükreder mi, her şekilde imtihan edebilir. Fakat kulun hakkı yoktur, Âllâh'ı imtihan etmeye" diyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Bu sûre, 88 âyet, 1441 kelime, 5800 harften ibarettir. Mekke'de nâzil olmuştur. 85. âyetinin hicret esnasında Mekke ile Medine arasında. 52 ile 55. âyetlerinin ise Medine'de nâzil olduğu rivâyet edilmiştir. Cem'an seksen sekiz âyettir.

"Kasas;" olaylar, hikâyeler demektir. İsmini 25. âyetinden almıştır. Sûrenin başlıca konuları; Mûsâ Aleyhisselam'ın çocukluğundan itibaren hayatı, mücadeleleri, tevhid ehlinin zaferi ve dünya servetine güvenilmemesi teşkil etmektedir.

1- طٰسٓمٓ Müteşêbihat-ı Kur'âniyedendir. Mütekaddiminin ıstılâhı budur. Âllâhü e'lemü bi muradihi bizelike. Âllâh Celle-Celâlûhû, muradına âlemdir. Muhib ile mahbubun arasında bir şifre gibidir. Biz reyimizi buna karıştırmayız. Âllâh ne irâde etmişse Rasûl-û Ekrem'e odur. Onun için biz buna manâ vermeyiz demişler

2- تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

Bunlar, apaçık vazih olan kitabın âyetleridir.

3- نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, imân eden bir kavim için (faydalı olmak üzere) Mûsâ Aleyhisselam ile Fir'avnın haberlerinden bir kısmını sana dosdoğru nakledeceğiz.

4- اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِى الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ

اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِى الْاَرْضِ Fir'avn yükseldi, kabardı, tekebbür etti, tuğyan etti. Yalnız Mısır mülkü değil Çin'e kadar hükmeder. وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا Bunun neticesi saltanatını idâme ettirmek için çareyi böyle buldu, ahalisini (tefrikaya düşürdü, bölük bölük fırkaya ayırdı. Tuğyanın devamı için bir kısmını eline alacak, bir kısmını da ezecek ki hüküm devam etsin. İki fırkayı daima birbiri ile kapıştırdı. Karşısında kimse kalmasın diye böyle fitnelendirdi. يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِنْهُمْ İçlerinden bir tâifeyi (İsrâiloğullarını) zaafa uğratmak, ezmek istiyordu. يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ Bunların evlâtlarını boğazlıyor öldürtüyor. وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ Kızlarını ise sağ bırakıyordu. اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ Fir'avn müfsitlerden idi, fesadı devam ettirirdi.

Âyette sözü edilen zümre İsrâiloğullarıdır. Bir kâhin, Fir'avn'a; "İsrâiloğulları içinden bir erkek çocuk dünyaya geleceğini ve kendi saltanatını elinden alacağını" söylemişti.

Bu âyet-i kerime'de, Fir'avnın dört tane ahlâk-ı zemimesini beyan ediyor.

a-) Evvelâ, Fir'avn memleketinin içine bir ihtilâf düşürdü fırka fırka yaptı.

b-) İkincisi; Fir'avn bir fırkayı zayıflattı, evlâtlarını öldürtüyordu.

c-) Üçüncüsü; kızlarını bırakıyordu, onları gayri meşru istimal etmek ve istihdam etmek için.

d-) Dördüncüsü ise ifsat eder, fesat çıkarırdı.

Fir'avnın bu hâline göre, Halik-i Kâinat buyuruyor.

5- وَنُرِيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ

وَنُرِيدُ Biz de istiyorduk ki اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْاَرْضِ zayıf görünen beni İsrâillere; minnet etmek, şefkat etmek, onları memlekete sahip etmek irâde ettik. وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً Onları (hayırda) muktedâ, halk onlara iktida etsin önder olsun. وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ Fir'avnın emlâkına ve emvâline vâris kılalım irâde ettik.

6- وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ Onlara yeryüzünde kudret verelim, onları hâkim kılalım. وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا Biz istedik ki Fir'avn'e, Hâmân'a ve onları etbâlarına gösterelim. مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ Onların hazer ettiği, İsrâiloğullarından korktukları şeyi (mülklerinin zevâl ve helâkini) gösterelim.

Nihayet Kudret-i İlâhiye, Mûsâ Aleyhisselam dünyaya geliyor. Mûsâ Aleyhisselam, İmran'ın oğludur. İmran, Fir'avnın emini idi. Beni İsrâillerden olduğu halde, Fir'avnın itimat ettiği bir kimse idi. Fir'avnın sarayında oturuyor, muhafaza ederdi.

Fir'avn rüyayı gördüğü zaman, muabbirler dediler. "Sen rahat ol. Biz, o çocuğun dünyaya gelmemesi için, babadan anneye intikâl etmemesi için o yolu kapatacağız." Böyle karar verdiler. Bir gün tayin etmişlerdi. Beni İsrâil erkekleri tamamı ile sahraya davet edilmiş. Hanımlar ayrı, erkekler ayrı idi. Çünkü Mûsâ Aleyhisselam'ın geleceğine dair, hangi yıldız zuhur edecek beklediler.

Fir'avn memnun idi, "bugün biz bu kazanın önüne geçtik. Beni İsraillerin erkeklerin tamamı sahradadır, hanımlarından ayrı olarak bulunuyorlar. Bu geceden sonra beklenen bu evlât dünyaya gelmez" dediler.

Mûsâ Aleyhisselam'ın babası da hanımından ayrı Fir'avnın sarayında idi. Fir'avn dâimâ sahraya bakıyordu. Bir süre geçtikten sonra saray kapıları kapalı iken, Mûsâ Aleyhisselam'ın annesi bakıyor kapılar açılıyor. Birisi geliyor, "gel seni bekliyorum" diyor. Kalkıp o geleni takip ediyor. Saray'a geliyor, Saray'da bütün kapılar kapalı olduğu halde bütün kapılar kendiliğinden açılıyor. İmran'ın yanına kadar götürüyor. Hanımını, İmran'a teslim ediyor. Fir'avn ise odasında yatıyor. İmran ile hanımı her ikisi de beraber bulunurlar zevc-i zevce. Bunun üzerine İmran, hanımına, "Fir'avnın korktuğu başına geldi, bu evlât senden zuhur edecek, kendine dikkat et, Âllâh'ın hıfzı ile." diyor. O anda, o zuhur eden şahıs tekrar geliyor. İmran'ın hanımını alıp geldiği yer, evine iade ediyor.

O gece sahrada, İsrâiloğullarının bulunduğu yerde yıldızı bekleyenler. Bir kıyamettir kopmuş orada, vaveylâ koparmışlar. Mûsâ Aleyhisselam'ın yıldızının zuhur ettiğini görmüşler, birbirine serzenişler ağlamalar meydana gelmiş. Sesleri saraya aksedince, Fir'avn kalkıyor ve ne oldu diyor. İmran'a soruyor. "Efendim, herhalde beni İsrailler sizin lütf-u kereminizi, iltifatınızı bekliyorlar. Onun için neşeleniyorlar, mesrur olmuşlar" diyor. Fir'avun da dediğin olabilir fakat benim kalbim hiç müsterih olmuyor, hemen git bak ne olmuş?"

İmran, sahrada bulunan Beni İsrâillerin yanına gidiyor. Orada yıldızı gözetleyenlere soruyor. Onlar da cevaben; "Biz çok ihtiyat ettik, dikkat gösterdik, böyle olduğu halde yıldız zuhur etti" diyorlar.

Bunun üzerine İmran sun'i olarak, beni İsraillere; "Hükümdar, size bu kadar ikram iltifatları yaptığı halde kıymetini bilmediniz de ne yaptınız?" diyerek onlara söyleniyor. Ağlayarak gelir Fir'avn'a, "durum budur" diyerek Fir'avn'a olanları anlatıyor. O çocuğun yıldızı zuhur ettiğinden orada, birbirlerine levm edip buğz ediyorlar.

Fir'avn kalkıp oraya, yanlarına gidiyor. Beni İsraillere çıkışarak, "başınıza her şeyi getireceğim" diyor.

Orada, yıldızı gözetlemekte olanlar, "efendim daha vakit var, o çocuk dünyaya gelecek, biz o zaman anasından alır, o çocuğu keser öldürürüz" diyorlar.

Mûsâ Aleyhisselam dünyaya geldiğinde ağlamıyordu. O sene doğan çocukları haber alıp bildirmek üzere vazifeli taharriler, evleri gezer kontrol ederlerdi. Mûsâ Aleyhisselam'ın annesi hamile olduğu zaman karnı büyümedi, böyle olan hanımlara çok dikkat ederlerdi. Mûsâ Aleyhisselam dünyaya geldiği zaman, vazifeli taharriler ara sıra geldiğinde, ateş yanan tandırın üzerine, Mûsâ Aleyhisselam'ı saklamak için oraya koyuyordu. Ateşin üzeri olduğu halde, Mûsâ Aleyhisselam'a bir zarar olmuyordu.

Fakat bu durum çok zahmetli oluyordu. Müşkülatın akabinde Hâlik-i Kâinat;

7- وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِۚ فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِىۚ اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ

وَاَوْحَيْنَآ اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى Biz Azimûşşan, Mûsâ Aleyhisselam'ın anasına vahyettik, ilham ettik. اَنْ اَرْضِعِيهِۚ Mümkün olduğu kadar süt ver, (üç ay süt vermiş emzirmiş böyle müşkülatla muhafaza etmiş.) فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ Hakkında bir tehlike sezer, endişe eder-

sen. (Çünkü çocuk büyüyor, elbette dışarıya gider, komşular var muhafaza edemez.) فَاَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ Onu denize (Nil nehrine) bırakıver, وَلَا تَخَافِى (boğulacağından) korkma! (Âllâh vahyediyor,) وَلَا تَحْزَنِى (ayrılığına da) tasalanma mahzun olma. Çünkü اِنَّا رَآدُّوهُ اِلَيْكِ Biz, onu (pek kısa bir zaman sonra) sana iade edeceğiz. وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ Ve onu (peygamberlerden biri yapacağız, diye vahyettik.

Üç ay sonra oğlunu Nil'e atmak için küçük bir sandık almak istedi, bir marangoza gitti. Marangoz, sandığı ne yapacağını sordu. Yalandan hiç hoşlanmayan annesi Yuhanna, maksadını olduğu gibi marangoza anlattı. Marangoz, istediği sandığı kadıncağıza verdi. Ama keyfiyeti, vâzifeli me'murlara haber vermeyi de kurdu. Ancak vazifelilerin yanına gittiği vakit dili tutuldu. Ne söz ve ne işaretle bir türlü meramını anlatamadı. Nihayet memurların sabrı tükendi. Kendisini döverek ve tahkir ederek dairelerinden kovdular.

Yerine dönünce marangozun bihikmet-i Hüdâ dili açıldı. Hakarete dilinin tutulması yüzünden ma'ruz kaldığı için, tekrar koşa koşa me'murların yanına gitti. Güya kendisini müdafaa ve haklı bir maksad için müracaat ettiğini isbât edecekti. Ama bu seferde yalnız dili tutulmakla kalmadı, kulakları da işitmez oldu.

Tekrar hakarete uğradı. Pek perişan bir halde memurlardan ayrıldığı zaman, yolda yaptığına gerçekten nedamet duydu. "Şayet bu musibetten kurtulursam artık bir ihbarda bulunmak şöyle dursun, bu sırrı ilelebet kimseye söylemem" diye ahdetti. Akabinde dili söyler, kulakları işitir oldu. Yuhanna da bu sûretle kendisini tehdid eden muhakkak bir felâketten kurtuldu.

Fir'avn'ın sarayı, Nil nehrinin kenarında idi. Önünde Nil nehri,

arkasında ise bahçeler vardı. O bahçelerin içinde büyük havuzlar olup, Nil nehrinden su kanalları ile bağlantı yapılmış.

Sabahleyin Asiye Radıyâllâhû Anhâ ile beraber, Fir'avn bahçeleri gezerler ve havuzun kenarında otururlar. Nil'den bu kanallara bol su geliyor. Mûsâ Aleyhisselam'ın içinde bulunan sandık, Nil nehri üzerinde seyrederek su kanallarına girmek sûretiyle onların oturdukları havuzun kenarına gelir.

Bu sandık herhalde bir tüccardan düşmedir diyerek, merakla sandığı kenara çekip açıyorlar. Sandığı açar açmaz, Mûsâ Aleyhisselam'ın güzel yüzüne Âsiye âşık olur. Fir'avn da meylediyor. Çünkü Mûsâ Aleyhisselam'ın hali öyle idi, görenler muhabbet ederdi.

8- فَالْتَقَطَهٗٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُوْنَ لَهُمْ عَدُوًّا وَّحَزَنًا ۭ اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا خٰطِـِٕيْنَ

فَالْتَقَطَهٗٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ Fir'avnın mensupları kaldırdılar, sudan çıkarıp Fir'avnın huzurunda sandığı açtılar. لِيَكُوْنَ لَهُمْ عَدُوًّا وَّحَزَنًا ۭ Bilâhare kendilerine düşman ve hüzünlerine sebep olan Mûsâ Aleyhisselam'ı aldı. اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَجُنُوْدَهُمَا كَانُوْا خٰطِـِٕيْنَ Fir'avn-Hâmân ve askeri gerçekten suçluydular, yanılıyordular.

Mûsâ Aleyhisselam'ı besleyip büyütecekler, yaptıklarının cezasını çekeceklerdi. Korktukları başlarına gelecekti.

9- وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِىْ وَلَكَ ۭ لَا تَقْتُلُوْهُ ۡ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِىْ وَلَكَ ۭ Fir'avnın zevcesi (Âsiye binti Müzahim,) kocasına "Bu çocuk, bana ve sana göz aydınlığı olsun" dedi.

Fakat Fir'avn; "Ben istemem, senin olsun" diye cevap verdi. Şayet o da Âsiye gibi, Mûsâ'yı benimsemiş olsaydı. Âllâh-û Teâlâ, Âsiye'ye hidayet ettiği gibi ona da hidayet ederdi.

لَا تَقْتُلُوهُ Onu öldürmeyin. (Çünkü Beni İsrâilli değil ve bir yaşından da büyüktür.)عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَآ Olur ki bize faydalı olur اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا ya da onu evlât ediniriz. وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ Hâlbuki onlar (işin sonunu sezmiyorlardı.)

10- وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًاۗ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam'ın annesi, (sandığın Fir'avn'ın eline geçtiğini işitince aklı başından gitti.) Kalbi bomboş sabahladı. فَارِغًاۗ Mûsâ Aleyhisselam'ın anasının kâlbi fârig oldu üzüntüden. Saraya gitti, Mûsâ Aleyhisselam'ı öldürmediler. اِنْ كَادَتْ لَتُبْدِيْ بِهٖ Yakın idi ki sûrurundan izhar etsin ki odur. Yâni o kadar sevindi ki "o benim oğlumdur" diyecekti. لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا Eğer biz, kâlbini sabır ile rabt etmeseydik. Hem de لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ Âllâh'ın va'dını imân edenlerden olsun diye.

Şeytan tecessüm ediyor kendisine, hanımdır malûm ya. Diyor ki; "Sen bıraksaydın oğlunu Fir'avn'a. O da öldürseydi sabrederdin, hem sevaba girerdin, oğlun da unutulur giderdi. Sen ise götürdün kendi elinle Nil nehrine attın. Oğlunun katili oldun, onu elinle öldürdün."

11- وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصِّيْهِ ۚ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ۙ

وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ Mûsâ Aleyhisselam'ın bir kız kardeşi vardı. Anası, kız kardeşine dedi. قُصِّيْهِ "Kardeşinin izini tâkib et, (bana bir haber

getir") demişti. فَبَصُرَتْ بِهٖ Uzaktan görürsün onu, عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ onlar farkında olmadan uzaktan kardeşini gözetledi. (Hanımlarla beraber saraya gidip gelirsin, orada onun ahvalinden haber alınca, o zaman gel de bana o haberleri ulaştır.

Gitti baktı, Mûsâ Aleyhisselam hiç kimsenin memesini tutup süt emmiyor. Ne ağlıyor ne de kimseden süt emmiyor.

12- وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهٗ لَكُمْ وَهُمْ لَهٗ نَاصِحُونَ

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ Biz haram ettik, الْمَرَاضِعَ murdarların sütünü haram ettik Mûsâ Aleyhisselam'a, مِنْ قَبْلُ kız kardeşi gelmeden evvel. (Kız kardeşi baktı ki Asiye, arıyor ki bir hanım ona süt versin.) فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ "Ben, size delâlet edeyim mi? Bir evin ehli bir hanım ki يَكْفُلُونَهٗ ona kefil olsun. (Ona süt vermeye, terbiyesine kefalet etsin de size yetiştirsin.) لَكُمْ وَهُمْ لَهٗ نَاصِحُونَ Nasihat etsin, istediğiniz şekilde yetiştirsin, iyi davranacak bir aile getireyim mi?" dedi.

Nihayet Gülsüm'ün delâletiyle Âsiye, Mûsâ'ya annesini, günde bir dinar ücretle süt ana tayin etti. Mûsâ Aleyhisselam, annesinin memesini aldığı gibi süt emmeye başlayınca, bu durum Fir'avnın dikkatini celbetti. "Sen kimsin, bu çocuk kimsenin sütünü emmiyor da senin sütünü emiyor?" Dedi; "Benim kokum iyidir, sütüm de temizdir. Onun için çocuk bana meylediyor."

Sonra Fir'avn dedi, annesine. "Sen sarayda kal otur, çocuğa bakarsın." O da "hayır, benim sarayda oturmaya ihtiyacım yok. İs-

terseniz verin ben götürüp evimde çocuğa bakarım, istemezseniz benim çocuğa ihtiyacım yoktur."

Böyle deyince, Mûsâ Aleyhisselam'ı kendisine verdiler. Çünkü Cenâb-ı Hak'kın va'di, "çocuğu sana iade edeceğim" diyor.

13- فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهٖ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

فَرَدَدْنَاهُ Biz, Mûsâ Aleyhisselam'ı reddettik, iade ettik anasına. اِلٰٓى اُمِّهٖ Anasına iade ettik. كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا Tâ ki gözleri ziyadar aydın olsun, وَلَا تَحْزَنَ mahzun olmasın onun ayrılığından. وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ Âllâh-û Teâlâ'nın va'dının hak olduğunu bilsin diye. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Fakat yine de pek çoğu (bunu) bilmezler.

14- وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ Ne zamanki Mûsâ Aleyhisselam'ın akıl ve rüşdü kemâl buldu. وَاسْتَوٰٓى Aklı tekemmül etti, kuvveti yerine geldi. اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۭ (Daha nübüvvet yok.) Fakat ona hüküm verdik ilim verdik, daha peygamber olmadan da mâlûmâtı vardı. وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki; Bizim bu lütuf ve nimetimiz yalnız Mûsâ Aleyhisselam'a mahsus değildir. Her kim ki bu yolda muhsin olarak bulunursa, işte Biz, muhsin olanları böyle mükâfatlandırırız.

Mûsâ Aleyhisselam her vakit şehre inmezdi. Çünkü haksızlığı gördüğünde tahammül edemezdi. Hiddetli olduğundan, belki bir şeyler olabilir diye düşünürdü. Şehre ara sıra inerdi.

15- وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ

يَقْتَتِلَانِۙ هٰذَا مِنْ شِيعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِى مِنْ شِيعَتِهٖ عَلَى الَّذِى مِنْ عَدُوِّهٖۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِۖ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ

عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ Mûsâ Aleyhisselam şehre indi. وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ اَهْلِهَا Şehir ahâlisinin gafleti zaman ki kaylüle vakti, öğle zamanı çoğunluğu istirahata çekildiği zaman şehre girerdi. Haksızlıkları görmesin diye, kendisini muhafaza ederdi. فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِۙ Orada biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adamı birbiriyle döğüşür buldu. هٰذَا مِنْ شِيعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖۚ Bunlardan biri, taraftarı İsrailoğullarından. Diğeri ise düşmanı olan Fir'avnın kavminden idi. فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِى مِنْ شِيعَتِهٖ Onun kabilesi olan Beni İsrâilli, Mûsâ Aleyhisselam'ın yardımını talep etti. عَلَى الَّذِى مِنْ عَدُوِّهٖۙ Düşmana karşı onun yardımını talep etti. فَوَكَزَهُ مُوسٰى (Vekiz; elini yumruk yaparak vurmak.) Mûsâ Aleyhisselam elini yumruk yaparak vurdu, sırt üstüne düştü ve öldü. فَقَضٰى عَلَيْهِۖ Ölümüne sebep oldu, قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۜ pişman oldu yaptığından. Bu şeytanın işidir. (Eğer ki bu kâfir, harbi katl-i caiz idi ama emir olmamıştı Mûsâ Aleyhisselam'a. Onu öldürmeye memur değildi. Onun için ameliş şeytani diyor. اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ Adüv; düşmandır şeytan. Müdıldir; insanı dalalete sevkediyor.

قَالَ رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَاغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهٗۚ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ -16

قَالَ رَبِّ اِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى Nedamet etti, yaptığından pişman olarak dedi. Yâ Rabbi, ظَلَمْتُ نَفْسِى nefsime zulmettim. فَاغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهٗۚ Yâ Rabbi, beni mâğfiret et (Âllâh-û Teâlâ da mâğfiret etti onu.

Çünkü bu olay, nübüvvetten evvel idi. اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ Âllâh-û Teâlâ da mâğfiret etti onun kusurunu çünkü nübüvvetden evveldi. Mübalağa ile mâğfiret edici Âllâh'tır ve Rahim'dir.

Bu seferde Mûsâ Aleyhisselam, dua etti münacaattır.

17- قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ (Sonra tevbesini te'kid etti) Ya Rabbi, senin bana in'am ettiğin lütf-u keremin hakkı için, فَلَنْ اَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ beni mücrimlere zahir yapma. Ya Rabbi, beni o hale getirme, mücrimlere yardım edenlerden olmayayım.

18- فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ

فَاَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَآئِفًا Ertesi gün yine şehre geldi ama kalbinde bir korku vardı. Tefsir diyor ki; "Hiç korkmamalı, ben korkmuyorum demek doğru değildir. İnsan yine korkar gibi olmalı da tedbiri alsın" diyor. Mûsâ Aleyhisselam, acaba dünkü ahvâl ne oldu diye gözetiyordu. Çünkü ölenin müsebbibini arıyorlardı. يَتَرَقَّبُ İntizar ederdi fakat فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ bir de ne görsün. Dün kendisinden yardım isteyen kimse, يَسْتَصْرِخُهُ feryat ederek yine ondan imdat istiyor. قَالَ لَهُ مُوسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُبِينٌ Mûsâ Aleyhisselam, ona dedi. "Sen hakikaten dâl, dalâlette olan bir insansın. Dün kavga ettin ve kavgaya beni de kattın. Şimdi bir başkasıyla dövüşüyorsun, yine yardım mı istiyorsun." İsrailliyi azarladı, buna rağmen yine acıdı.

19- فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا ۙ قَالَ يَا مُوسٰٓى اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِى كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ ۖ اِنْ تُرِيدُ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِى الْاَرْضِ وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ

فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا ۙ (Mûsâ Aleyhisselam, yine hiddetine mâlik olamadı. Mûsâ Aleyhisselam hadidül mizaç idi, hiddeti fazla idi. Onun içindir ki Cenâb-ı Hak, Mûsâ Aleyhisselam'ı Fir'avn'a gönderirken diyor. **"ve kul lehü kavlen leyyinen"** Ey Mûsâ, gidiyorsun ama yumuşak hareket et. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem ise gayet halim idi. Onun için Rasûl-û Ekrem'e diyor Cenâb-ı Hak. **"faktülül müşrikine kaffeten"** Eğer Âllâh CelleCelâlûhû, Mûsâ Aleyhisselam'a **"faktülül müşrikine kaffeten"** deseydi. Dünyayı harap edecekti, hepsi yerli yerindedir.)

فَلَمَّآ اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا ۙ Ne zamanki Mûsâ Aleyhisselam, ikisinin de düşmanı olan adama vurmak isteyince, o Beni İsrailli zannetti ki Mûsâ Aleyhisselam ona vuracak. قَالَ يَا مُوسٰٓى اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِى "Yâ Mûsâ, sen beni öldürmek mi istiyorsun? كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ Dün öldürdüğün adam gibi beni de mi öldüreceksin?" (O adam ki odunları yükletmek isterdi. İşitmişti ki sarayda vazifeli birini öldürmüşler. Hemen odunları bırakıp saraya gitti ve dedi. "Dün ölen adamı öldüren Mûsâ Aleyhisselam'dır." Böyle söyleyince, "hemen onu bulun da öldürelim" emri çıkınca! Sarayda Mûsâ Aleyhisselam'a yalnız imân eden bir kişi Mü'min. Fir'avnın adamları gelmeden, ilk fırsatta çarşıya koşup Mûsâ Aleyhisselam'a yetişip haber verdi.)

اِنْ تُرِيدُ اِلَّآ اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِى الْاَرْضِ Sen yerde bir cebbar bir kahhar bildirici istiyorsun. وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ Sen müslihlerden olmayı istemiyorsun.

20- وَجَآءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعٰى قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنِّى لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ

وَجَآءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعٰى Şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi. (İsmi Şa'man. Fir'avn'ın sarayında aza idi.) يَسْعٰى Sür'atle geldi. قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ Fir'avnın cemaatı يَأْتَمِرُونَ **yeteşaverune** بِكَ müşavere ediyorlar senin hakkında, seni öldürmek istiyorlar, لِيَقْتُلُوكَ öldürmek için. فَاخْرُجْ اِنِّى لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ Derhal (buradan) çık, sana nasihatim bu. Bir lâhza durma, inan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim.

21- فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ Mûsâ Aleyhisselam korkarak (etrafı) gözetleyerek oradan çıktı. قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ Yâ Rabbi, beni zalim kavimden kurtar dedi.

Ne zahiresi ve ne zâhiri vardı. Her an takip edilmekten veya taarruza uğramaktan endişe etmekteydi. Aç bi-ilâç sekiz gün yürüdü. Açlığını ağaç yapraklarını yiyerek gidermeye çalışıyordu.

22- وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَآءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّى اَنْ يَهْدِيَنِى سَوَآءَ السَّبِيلِ

Vaktaki Medyen tarafına teveccüh etti. "Ümid ederim ki Rabbim, beni doğru yola iletir" dedi.

23- وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ

دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۜ قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَاۤءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ

وَلَمَّا وَرَدَ مَاۤءَ مَدْيَنَ Şehrin haricinde sular bulunuyor. Hayvanları sulamak için, oranın kuyuları vardı. Herkes hayvanını getirip suluyorlardı. Oraya, su üzerine geldiği zaman. وَجَدَ Buldu عَلَيْهِ suyun üzerine اُمَّةً bir cemaat مِنَ النَّاسِ insanlardan, يَسْقُونَۙ sevk ediyorlar hayvanlarını. وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِۚ Ve onların gerisinde de koyunlarını (suya gelmekten) alıkoyan iki kadın gördü. (Mûsâ Aleyhisselam'ın dikkatini celbetti. Herkes koyunlarına su verip gidiyor fakat bu iki hanım güçsüz olduğundan koyunlara su veremiyor. Koyunları muhafaza etmek mecburiyetinde kalıyorlar.) تَذُودَانِۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۜ Onlara sordu, Mûsâ Aleyhisselam. "Nedir bu haliniz, herkes koyunlarını suluyor da siz böyle bekleyip kalıyorsunuz?" قَالَتَا Dediler, ikisi de; لَا نَسْقِى حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَاۤءُ "Bizim halimiz budur, sıra bize gelmez. Çobanlar sulayıp çekilmeden, biz (onların içine sokulup hayvanlarımızı) sulayamayız. وَاَبُونَا شَيْخٌ Babamız da çok yaşlı bir ihtiyardır." كَبِيرٌ

Mûsâ Aleyhisselam bunu işitince, orada ihtiyat bir kuyuları vardı üzeri kapalı. Öyle bir taş koyuyorlardı ki kimse taşı kaldırmasın. Hatta on kişi o taşı birlikte kaldırırlardı. Mûsâ Aleyhisselam tek başına o taşı kaldırdı ve koyunları suladı.

فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّى لِمَاۤ اَنْزَلْتَ اِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ **-24**

فَسَقٰى لَهُمَا Mûsâ Aleyhisselam, onların koyunlarını suladı. ثُمَّ Sonra تَوَلّٰى çevirdi arkasını اِلَى الظِّلِّ ağacın gölgesine. فَقَالَ Dedi; رَبِّ "Ey benim Rabbim, اِنِّى ben لِمَآ اَنْزَلْتَ اِلَىَّ yâni **limâ tenzilü ileyye** senin bana yapacağın kısmet. Ya Rabbi, bana taksim edeceğin kısmet, مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ fakirim yok yanımda, bana indireceğin her hayra muhtacım" dedi.

Mûsâ Aleyhisselam gölgede istirahatta iken. Şuayip Aleyhisselam, eve gelen kızlarını dinledi. Küçük kızına "haydi git, bana o adamı çağır" dedi.

25- فَجَآءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشِى عَلَى اسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ اِنَّ اَبِى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَآءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ

فَجَآءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشِى عَلَى اسْتِحْيَآءٍ Bu iki kızdan biri, utana utana yürüyerek Mûsâ Aleyhisselam'a geldi. قَالَتْ Mûsâ Aleyhisselam'a dedi. اِنَّ اَبِى Benim babam, يَدْعُوكَ seni davet ediyor. لِيَجْزِيَكَ Sana mükafat verecek, اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا bizim yerimize (hayvanları) sulamanın karşılığını ödemek için seni çağırıyor.

Bu söz, Mûsâ Aleyhisselam'ın hoşuna gitmedi. Biz âmâl-i hayriyyeyi ücret mukabilinde yapmıyoruz. Fakat evvel söylemişti hanım, babamız ihtiyardır. Teberrüken babasını ziyaret etmek için daveti kabul etti. Yoksa mücerred yemek için kabul etmezdi. Şuayip Aleyhisselam'ı görmek için o niyetle beraber gittiler. Beraber gelirken hanım (Safura) öndeydi, tabi yolu gösterecek, halbuki rüzgar geliyordu bazan eteğini kaldırmak imkânı hasıl oluyordu. Musa Aleyhisselam kendisine dedi sen benim arkamdan gel, ben önde geleceğim. Eğer ben şaşırırsam yolu bana söyle, arkasına

getirdi. Musa aleyhisselam da önde gitti. Taa Şuayib Aleyhisselamın kapısına kadar gittiler. Baktılar ki sofra hazır olmuş. Şuayip Aleyhisselam dedi selâm kelâmdan sonra 'buyur yemek yiyelim' Mûsâ Aleyhisselam diyor ki korkuyorum bu ücret olsun benim yaptığım salih amel. Biz öyle bir insanız, öyle bir ailedeniz ki gayri hayr üzerine ücret almıyoruz. Bizde adetimizdir misafirlerimize daima ikram ediyoruz, sofra hazır olmuş, sen de tabi yiyebilirsin dedi. Onun üzerine sofraya oturdular. Yemeği yedikten sonra;

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ Mûsâ Aleyhisselam, Şuayip Aleyhisselam'a gelip (yemekten sonra) başından geçenleri anlattı. قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ Şuayib Aleyhisselam dedi, "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun. (Fir'avnun, Medyen'e tasallutu yoktur)" dedi.

26- قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يٰٓاَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِينُ

قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا İki kızdan biri, (Mûsâ Aleyhisselam'ı davet eden) babasına dedi. يٰٓاَبَتِ "Ey babam, اسْتَأْجِرْهُ onu ücretle istihdam et. اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِينُ Zirâ kullanacağın ecirlerin en hayırlısı, kuvvetli ve emniyetli olanıdır" dedi.

Şuayip Aleyhisselam da kızına, "kuvvetli ve emin olduğunu nereden biliyorsun." Demiş ki; "Baba, on kişinin kaldırdığı taşı yalnız başına kaldırdı. Sonra emindir. Beraber gelirken beni arkaya aldı, kendisi önden yürüdü."

Bunun üzerine Şuayb Aleyhisselam, Mûsâ Aleyhisselam'a iş durumunu açtı.

27- قَالَ اِنِّٓى اُرِيدُ اَنْ اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَىَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَنِى

ثَمَانِيَ حِجَجٍ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَآ اُرِيدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِيٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

قَالَ Mûsâ Aleyhisselam'a, Şuayb Aleyhisselam dedi. اِنِّي Ben اُرِيدُ isterim, irade ediyorum. اَنْ اُنْكِحَكَ Sana nikah edeyim, اِحْدَى ابْنَتَيَّ bu iki kızımdan birisini. هَاتَيْنِ Bunlardan Safire veya Safurâ, bu ikisinin birini sana nikâh edeyim. عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ Ücret yâni mehr-i muaccel hanıma ait. Sekiz yıl bana ecir olursun, evimde çalışırsın, koyunlarıma bakarsın. فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا Eğer sekiz seneyi on seneye çıkarırsan, فَمِنْ عِنْدِكَ senin nezdine ikram-ı fazilet olur. Ücretin miktarı sekiz senedir fakat iki senede ilâve ederek on sene yaparsan, o senin ikramındır. وَمَآ اُرِيدُ Ben istemem اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَ sana zahmet vereyim. سَتَجِدُنِي Sen, beni bulursun. اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّالِحِينَ (İyi muâmele eder, ahdini yerine getirir salih kimselerden bulursun.)

Bu teklifi, olduğu gibi kabul etti Mûsâ Aleyhisselam.

قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ **28-**

قَالَ ذٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ Mûsâ Aleyhisselam, Şuayb Aleyhisselam'a dedi. "Bu, seninle benim aramdadır. (Aramızda yalnız Âllâh var diyor.) اَيَّمَا الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ Her iki ecirden sekiz veya on sene, hangisini doldurursan doldurayım فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ fazlasını istemekle bana haksızlık yapılmasın. وَاللّٰهُ Âllâh CelleCelâlûhû, عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ benim ve senin, söylediklerimize vekildir Âllâh" dedi. Akit bu şekilde tamam oldu. Tabi Mûsâ Aleyhisselam koyunlara gidecek,

koyunları gütmek için asâ, bir deynek lüzumlu. Şuayip Aleyhisselam'ın nezdinde diğer peygamberlerden kalma bazı deynekler vardı. Muayyen olan asâ da onların içinde idi. Âdem Aleyhisselam ile birlikte cennetten gelmiş idi. Kızına diyor, "yukarıda asâlar var onlardan bir tanesini getir. Mûsâ Aleyhisselam'a teslim et, koyunlarla beraber işini görsün." Kızı gidiyor, elini asâların olduğu yere uzatınca muayyen olan asâ eline geliyor. Getirip babasına gösteriyor. "O değil, başkasını al" diyor. Yedi def'a kızı gönderiyor asâyı değiştirmek için, her def'asında muayyen olan asâ geliyor. Aynı asâ geldikten sonra, Mûsâ Aleyhisselam da "efendim bu irâdeyi İlâhiyedir. Cenâb-ı Hak ihsan etmiştir" diyor. Neticede bir hakeme müracaat etmeye karar verirler. İnsan şeklinde bir melek gelir. Şuayip Aleyhisselam, "ben bu asâyı vermek istemiyorum." Mûsâ Aleyhisselam da "yedi defadır, kızını gönderiyor da eline muayyen olan asâ geliyor. Demekki Cenâb-ı Hak, bu asâyı emrediyor." Bu def'a hakem olan melek; "bu asâyı kim kaldırırsa onun sözü geçerlidir." Şuayip Aleyhisselam, asâyı almak istediğinde yerinden kımıldatamaz. Bu sefer Mûsâ Aleyhisselam asâyı alıp yerinden kaldırıyor. Neticede muayyen olan bu asâ, Mûsâ Aleyhisselam'ın elinde kalır.

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًاۚ **29-**
قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّٓى اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ
مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ Mûsâ Aleyhisselam'ın ecel-i muayyeni. Mûsâ Aleyhisselam sekiz sene taahhüt etmiş, iki senede ilâve

olarak on sene koyunları gütmüş. On sene de Şuayip Aleyhisselam'ın sohbetinden istifade etmek için kaldı. Böylece kırk yaşına gelmiş oldu. Yani yirmi sene, Şuayip Aleyhisselam'ın yanında kalmış oldu.

Şuayip Aleyhisselam'dan izin aldı. Mısır'da annesi ve kardeşi olduğundan sılayı rahim ziyaret için. Şuayip Aleyhisselam da münasip görüyor. Mûsâ Aleyhisselam, müddeti tamamladıktan sonra وَسَارَ بِاَهْلِهٖٓ ehli ile hanımı ile Mısır'a müteveccih olarak hareket ettiler. Fakat hareket ettikleri kış ayı, (ocak ayı) idi. Yağmurlu, soğuk, karanlık bir gecede hanımının doğum sancıları sarmış, üstelik yolu da kaybetmişlerdi. Hâlik-i Kâinat, kulunu her şekilde imtihan ediyor. Hatta **eşeddülbelâyı alel Enbiyê, sümmel evliyê, sümmel emseli hel emsel**. Belâların şiddeti; Embiyaya, evliyaya sonra Âllâh'a daha yakın olanlar, daha ziyade çekerler ki halis olsunlar, ayârı tamam olsun. Bir kulun da musibetlerde ayârı belli olur, halis olur. Bu halde iken, Mûsâ Aleyhisselam müteessir, اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا Tur dağının tarafından bir ateşi gördü. قَالَ لِاَهْلِهِ (Hizmetçisi, ailesi, biraz da koyunlar vardı, çocuğu vardı, hanımı da hasta.) قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُوٓا Ailesine, "Siz burada bekleyin. اِنِّٓى اٰنَسْتُ نَارًا Ben bir ateş görüyorum oraya gideyim. لَعَلِّٓى اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ O ateşin yanında olanlardan yol hakkında bir haber getireyim. اَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ Yahutta ısınmanız için bir ateş parçası getireyim. لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ Tâ ki siz ısınasınız."

Zira gece karanlık, çöl soğuktu, ailesini çocuk sancısı tutmuştu.

Hâlbuki bu gece, Mûsâ Aleyhisselam'ın hayatında en kıymetli

bir gece idi, ziyadesiyle memnun sevdiği bir gece idi. Nübüvvet verildiğinden mübarek bir gece idi.

Nasıl ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in en çok memnun olduğu mübarek bir gece olan Miraç gecesi, Huzur-u İlâhiye kabul olduğu bir gece. Mûsâ Aleyhisselam'ın da en ziyade mübarek bir gecesi idi ki Kelimât-ı İlâhiye nâil oldu. Fakat böyle bir zahmetin akabinde zuhur ediyor.

Halik-i Kâinat, Şuayip Aleyhisselam'a ilham buyurmuş. Senin çocukların yolda kaldı. Ve Şuayip Aleyhisselam da gelip oradan alıp evine götürüyor.

Mûsâ Aleyhisselam, orada bakıyor ateşe yaklaştığı zaman ateş değil, nur olduğunu görüyor. Baştanbaşa ağacı nur kaplamış ve oradan da bir sedâ geliyor.

30- فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِىَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِى الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنِّٓى اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَۙ

فَلَمَّآ اَتٰيهَا نُودِىَ O nurlu ateşe, ağaca yaklaştığı zaman bir sedâ işitti. شَاطِئِ Kenar. الْوَادِ Dere. الْاَيْمَنِ Sağ taraf. Vâdinin sağ tarafından işittiler. فِى الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ Mübarek buk'a. Mûsâ Aleyhisselam, Kelâmullâh'ı işittiği içindir diyor. Cenâb-ı Hak, mübarek buk'a olarak bildiriyor. مِنَ الشَّجَرَةِ Ağaçtan zuhur ediyor. Kelâm-ı İlâhi, ağaçtan zuhur ediyor. اَنْ يَا مُوسٰٓى Yâni **ennehü ya Mûsâ**. اِنِّٓى اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَۙ Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Âllâh'ım. Bütün kâinatı, yoktan halk eden benim.

Bazılarının iddalarına göre radyo ve televizyonda eğer ki hafız okuyor ama okunan Kur'an-ı Kerim, okuyanın sedası değil aksi sadadır, Kur'an tilâveti değildir, demek hatadır. Nasıl ki ağaçtan

Kelâm-ı İlâhi zuhur etti. Âllâh'ın Kelâmı'dır kabul ediyoruz. Mûsâ Aleyhisselam onu telâkki etti, Kelâmullâh'tır. İnkâr eden küfre gider. Bugün de bir parça demirden zuhur ediyor. Demirle ağacın, Cenâb-ı Hak'kın katında ne farkı var? O zamanda Kelâmullah, ağaçtan zuhur etti. Bugün de Kelâmullah, bunlardan zuhur ediyor. Radyo ve televizyondan okunan Kur'ân-ı Azimüşşân, hakiki Kelâmullah diye telâkki edelim ve hürmetle dinleyelim. Ya açmayalım, açıldığı zaman da hürmetle dinleyelim.

Âllâh-û Teâlâ, Mûsâ Aleyhisselam'ı Fir'avne iki büyük mucize ile gönderiyor. Mûsâ Aleyhisselam'ın mucizeleri dokuzdur. Fakat burada bu ikisi en mühimidir.

Fakat burada mucizeyi evvelâ Mûsâ Aleyhisselam'a göstermek murâd ediliyor ki Mûsâ Aleyhisselam'ın kâlbi mutmain olsun. Bu iki mucizeyi evvelâ kendisi bilsin, sonra da Fir'avn'a göstersin.

31- وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَاۤنٌّ وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۗ يٰمُوْسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ ۖ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ

وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَ Ve "asânı yere bırak" denildi. فَلَمَّا رَاٰهَا Mûsâ Aleyhisselam, Emr-i İlâhi ile asâyı yere bıraktı. Ne zamanki baktı asâya, تَهْتَزُّ hareket ediyor. Sür'atle, كَاَنَّهَا جَاۤنٌّ sanki ufak bir yılan gibi. (Mûsâ bunu görünce tabi beşeriyet vardır. Peygamberdir, onların makamı her makamın fevkindedir.) وَّلّٰى مُدْبِرًا Çevirdi arkasını (yâni asâya sahip olmadı.) وَّلَمْ يُعَقِّبْ Asâyı takip etmedi. O zaman nidâyı İlâhi geldi yine. يٰمُوْسٰٓى اَقْبِلْ Yâ Mûsâ, yüzünü asâya çevir, asâyı eline al. وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِنِيْنَ Yâ Mûsâ, yüzünü dön korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın (buyruldu.)

Mûsâ Aleyhisselam, Emr-i İlâhi ile elini uzattı, eline asâ olarak geldi. Cenâb-ı Âllâh, asânın hassasını bu şekilde bildirdi.

32- اُسْلُكْ يَدَكَ فِى جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ

اُسْلُكْ يَدَكَ Yani **üdhıl**, dahil et. **Yedeke** elini, sağ elini. فِى جَيْبِكَ Elini koynuna sok, تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ kusursuz (bir güneş ışığı gibi) bembeyaz çıkacaktır. وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ Ve korkudan (açılan) kollarını, kendine çek kavuştur. (Bu göz kamaştırıcı beyazlık sana korku verirse, ellerini koltuğuna sok veya göğsüne koy da eski hâline dönsün. (Tefsirin mütalası beyanına göre; insan çok korktuğu zaman elini göğsüne koyarsa, korku zâil olur demişler.) فَذَانِكَ Hâlik-i Kâinat emrediyor. Bu ikisi, asâ ile yed-i beyzâ. بُرْهَانَانِ İki burhân-ı hüccettir, مِنْ رَبِّكَ Rabbin tarafından. اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ Fir'avn ile Fir'avnın cemaatına bu iki büyük mucize ile git. اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ Onlar yoldan çıkmış fasık insanlardır.

33- قَالَ رَبِّ اِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ

قَالَ رَبِّ Mûsâ Aleyhisselam diyor ki; Yâ Rabbi, اِنِّى قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا ben onlardan birini öldürmüştüm. فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ Korkuyorum ki (bu emr-i azimi ikmâl edemeden, daha konuşmaya fırsat vermeden) beni öldürmelerinden korkuyorum. (Hıfz-ı emanet senindir, beni muhafaza et ki Emr-i İlâhiye'ni söyliyeyim.

34- وَاَخِى هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّى لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِىٓ اِنِّٓى اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ

وَاَخِى هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّى لِسَانًا Kardeşim Hârûn'un lisânı benden daha fasihtir. (Niçin böyle söylüyor? Mûsâ Aleyhisselam'ın lisanında bir rekâket vardı. Mûsâ Aleyhisselam üç dört yaşında iken Fir'avnın sarayında, Fir'avnın sakalları incilerle süslenmişti. Mûsâ Aleyhisselam, bir elini Fir'avnın sakallarına elini uzatıp çekiyor. Sakalları çekilen Fir'avn gazaplanıyor. Mûsâ Aleyhisselam'ın öldürülmesini istiyor. O zaman Âsiye Radıyâllâhû Anhâ, "efendim bu çocuk inci nedir bilmez ki" diyor. Fir'avn kararında ısrar edince, Asiye Radıyâllâhû Anha tecrübe edelim deyince. Ayrı ayrı iki kapta, birinde hurma, diğerinde ateş getiriyorlar. Mûsâ Aleyhisselam'ın önüne koyunca, Mûsâ Aleyhisselam elini ateşe uzatınca eli yanıyor ve acı ile ağzına koyuyor. Bu tecrübe neticesinde Mûsâ Aleyhisselam kurtulmuş oluyor. O zamandan da dilinde biraz rekâket kalmıştı ve Mûsâ Aleyhisselam buna işaret ediyor.)

فَاَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْءًا Onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. يُصَدِّقُنِىٓ Beni tasdik eder. اِنِّٓى اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ Zira bana yalancılık ithamında bulunmalarından endişe ediyorum.

35- قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَآ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخِيكَ Halik-i Kâinat emrediyor, Mûsâ Aleyhisselam'a cevaben. سَنَشُدُّ عَضُدَكَ Adüd; asıl bazuya derler. Yani

senin bazunu, elini kuvvetlendiririz. Kardeşinle beraber وَنَجْعَلُ sizi galip yaparım. لَكُمَا سُلْطَانًا Hiçbir sûretle فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا Fir'avn ve cemaatı size yanaşamaz. İkiniz de بِاٰيَاتِنَآ iki delil, mucize, âyetimizle yâni asâ ve yed-i beyzâ ile gidiniz. اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا Siz ikiniz ve size tâbi olanlar galip geleceksiniz. الْغَالِبُونَ

36- فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِىٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِينَ

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ Mûsâ ile Hârûn Aleyhisselam her iki âyet, mucize olan asâ ve yed-i beyzâ ile Fir'avnın yanına gittiler. قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى Bu görülmemiş uydurma bir sihirden başka bir şey değildir. (Mûsâ Aleyhisselam diyor ki; Ben Âllâh'ın emri ile geldim, peygamberim, delillerim mevcut. Sen yâ Emr-i İlâhiye itaat edersin yahutta helâk olursun deyince, Mûsâ Aleyhisselam asâyı yere bırakıyor. Ve asâ, Kudreti İlâhiye ile ejderhâ oluyor. Öyle sadalar çıkarıyor, saraya adetâ zelzele gelmiş gibi sallanıyor. Fir'avn, sarayın derinliklerine kaçıyor. Fir'avn, asâ eski haline gelsin de konuşalım diyor. Mûsâ Aleyhisselam, asâyı eline alınca konuşmaya başlıyorlar.

Fir'avn, Mûsâ Aleyhisselam'a sen kimsin diye soruyor. Cevaben Mûsâ Aleyhisselam da **"inni Rasûlün min Rabbil âlemin"** Ben Rabbil âleminden gönderilmiş peygamberim diyor.

Mûsâ Aleyhisselam, fakir, yokluk içinde saraya gelmiş. "Ben Zülcelâl olan Âllâh'ın peygamberiyim, emin olarak geldim. Seni dalâletten kurtarmak için." Fir'avn diyor; "Sen hay huyu bırak da sen nisbetini, eski ismini söyle. Sen nerede yetiştin, nasıl oldun,

nereden geldin?" Yâni sarayda büyüyüp yetiştiğini bildirmek istiyor. Mûsâ Aleyhisselam ise "benim nisbetimi öğrenmek istiyorsun. Benim nisbetim topraktan halk oldu. Benim ismim de Âllâh'ın kuludur. Âllâh'ın bendesiyim ve Âllâh'ın kullarından doğmuşum. Ben nihayet toprak olacağım. Senin de gideceğin yer topraktır. Senin, bizim ve herkesin aslı topraktır."

Mûsâ Aleyhisselam böyle söyleyince, Fir'avn değiştirmek istiyor. Kalbinde korku var, arkadaş gibi sohbet etmek istiyor.

Fir'avn soruyor. "Bunları söyledin fakat nereye mensubsun? Babasını işaret ederek, Fir'avn bendesinin kulu değil misin?

İşte senin nisbetin budur" diyor. "Bu memleketten kaçtın firar ettin çünkü fenâ bir fiil işlemiştin" diyerek kâtil olayına işaret ediyor. "Benim hakkımı tanımayan katil bir adamsın. Sen çocuk iken benim sarayımda yetişmedin mi?" Mûsâ Aleyhisselam diyor. Hâşâ! Cenâb-ı Hak'ka, azamet-i kudret sahibi olan Halik-i Kâinat'a bir adam şedid olsun. Senin gibi biri çıksın da ben de Âllâh'ın şerikiyim desin de ulûhiyet davasında bulunsun. Böyle söyleyenden daha şedid kim olabilir? Ona şerik ittihaz eden ancak helâk olanlardır. Bütün kâinatı nakşeden Âllâh'tır. Beni de nakşeden Âllâh'tır, beni de halk eden O'dur."

وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِىٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِينَ "Biz önceki atalarımızdan böylesini işitmemiştik" dediler. (Binâenaleyh biz inanmıyoruz.)

37- وَقَالَ مُوسٰى رَبِّىٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُونَ

وَقَالَ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam cevaben dedi. رَبِّىٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى Rabbim âlimdir, kendi katında kimin hidayete geldi-

ğini, مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ hayırlı âkıbetin kime nasip alacağını en iyi bilendir. إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, zalimleri iflah etmez, lâyık oldukları cezaya müptelâ eder.

Mûsâ Aleyhisselam ile kardeşi Hârun Aleyhisselam, Fir'avn'e gelip tebligat ve Emri İlâhi'yi ifâ ettiler. Fir'avn isyan etmek istedi fakat Mûsâ Aleyhisselam asâyı yere bırakınca, asâ ejderha oldu. Fir'avn bunu görünce yalvarmaya başladı. Bundan sonra aralarında mütareke devresi oldu.

Emr-i İlâhiyi tebliğ ettiği zaman, Mûsâ Aleyhisselam Fir'avn'e dedi. Eğer imân edersen, Âllâh-û Teâlâ'dan memurum, Cenâb-ı Hak sana dört ayrı nimet ihsan edecek;

a-) Uzun ömürlü olacaksın,

b-) Ölünceye kadar hastalık görmezsin,

c-) Kuvvet-i kudretin yerinde olur,

d-) Memleketin daha fazla geniş olur.

Fir'avn bunu işitince memnun oldu câzip geldi. Fakat "bir defa istişare edeyim" dedi. Evvelâ Âsiye Radıyâllâhû Anhâ'ya gidip haber veriyor. Âsiye Radıyâllâhû Anhâ, "niye kabul ve imân etmedin" diyor. Fir'avn da "ben hükümdarım, hükümdarın da veziri ile istişare etmesi lâzım gelir, Hâman ile görüşeyim" diyor. Hâmân ile müşavere edince, Hâmân da "sen evvelâ beni öldür, sonra söylediğini yap. Şimdiye kadar halk sana, ilâhımız sensin dedi. Bundan sonra Mûsâ Aleyhisselam'a baş koyacaksın. Sen evvelâ beni öldür, gözüm görmesin" dedi.

Hamân böyle söyleyince, Fir'avnı teklifinden vazgeçirdi.

Fir'avn bunun üzerine, Mûsâ Aleyhisselam'ın elindeki asânın yılan olmasından dolayı, "bu sihirdir, ben de memleketimdeki sahirleri toplar, sana karşı mücadele ederler" dedi.

Mûsâ Aleyhisselam'ın zamanında sihir ileri olduğundan, Mûsâ Aleyhisselam'ın en başta gelen mucizesi, elindeki asânın yılan olması idi.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem efendimizin zamanında ise fesahat ve belagât ileride idi. Onun mucizeleri de o cinsten zuhur etmiştir. Hiçbir söz ve yazı ona yetişemedi.

Bir bahar mevsiminde hem çimen yetişiyor hem de dikenler yetişiyor. Yağmur dağlarda dikenler yetiştirir, bağlarda güller, meyveler yetiştirir. Bir peygamberin nübüvveti, tebliği neticesinde imânlı, nurlu insanlar yetişiyor. İnkâr-ı küfründe ısrar edenler de yetişiyor.

Kur'an-ı Azimüşşân Hâdi ve Mudil'dir. İmân edenleri hidayete getirir. İmân etmeyenleri dalâlete götürür. Peygamber de Hâdi ve Mudil'dir. Hatta Âllâh CelleCelâlûhû Hâdi ve Mudildir. İstidâdı ve yerine göredir.

Mevlânâ Celâleddin-i Rûmi buyuruyor. Bize karşı, evliyâullâha karşı, daha yukarı Enbiyâya karşı muhabbeti olanlar nasıl ki istifade ediyorlar. Uykudadır zannedersin, hiçbir hareketi yoktur fakat içinde uyanıktır. Üstadın karşısında veya peygamberin karşısında hâl-i hareketi yok, uyumuş zannedersin lâkin kâlbinde uyanıktır. O kâlp menbaından da alır, istifade eden bunlardır.

Mûsâ Aleyhisselam kendi kabilesinin içine girince, Fir'avn faaliyete başladı. Müşavere meclislerini topladı. Toplantıda ne yapacaklarını görüşüyorlar. Fir'avn, meclisi konuşma ile açarken Mûsâ

Aleyhisselam için, "bu bir sâhirdir, sizi memleketten çıkarmak istiyor. Siz ne emredersiniz" diyor.

Bu zamana kadar **"ene Rabbikûmûl e'lâ"** diyen adam, şimdi ise ne emredersiniz diyor.

38- وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِىْ ۚ فَاَوْقِدْ لِىْ يَا هَامَانُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِىْ صَرْحًا لَعَلِّىْٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّىْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكَاذِبِيْنَ

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرِىْ ۚ Fir'avn kavmin ileri gelenlerine; ey eşraf, sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum. Kendimden başka bir ilâh bilmiyorum. Sonra yüzünü çevirdi Hâmân'a. فَاَوْقِدْ لِىْ Yak! يَا هَامَانُ Ey Hâmân bana yak. عَلَى الطِّيْنِ Çamurun üzerine. Ey Hâmân, haydi benim için çamur üzerine ateş yak (ve tuğla imâl et.) فَاجْعَلْ لِىْ صَرْحًا Bana yüksek bir kule, (bir rasat kulesi) binâ et. لَعَلِّىْٓ اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ Belki çıkar, Mûsâ'nın ilâhına muttali olurum. (Ben artık Mûsâ'ya galebe edemedim, ilâhını göreyim.) وَاِنِّىْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكَاذِبِيْنَ Ben onu yalancılardan sanıyorum, dedi.

Fir'avn, Hâmân'a salahiyet verdi. Hâmân işçileri topladı. Tefsirin bildirdiğine göre, kulenin bina edilmesinde elli bin kişi çalıştırılmış. Yüksek bir kule olunca Fir'avn kulenin üzerine çıkıyor, oradan oklar atmış. Oklardan kuşa isabet edince, kanlı ok yere düşüyor. Fir'avn, "Mûsâ'nın Rabbini öldürdüm" demek cesaretinde bulunmuş.

Bu olaydan sonra Cenâb-ı Hak, Cibril-i Emin'e emrediyor. Fir'avnın bu kulesine sarsıntı yapıyor, üç parça oluyor. Bir parça denize düşüyor. Bir parçası askerin üzerine düşüyor, üçüncü parça da işçilerin üzerine düşüyor. Bu yaptığından da bir fayda olmadı.

39- وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِى الْاَرْضِ Tekebbür etti. Fir'avn ve askerleri, Mısır topraklarında nahak yere büyüklük tasladılar, بِغَيْرِ الْحَقِّ haksız yere. وَظَنُّوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ Bize döndürülmiyeceklerini, kendilerinin (ölümle) bize rucû etmiyeceklerini zannettiler.

40- فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ ۚ Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. فَانْظُرْ Ey Habibim, onların hâline bak. كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ Müşriklere haber ver, zalimlerin akibeti budur. Nihayet helak olmaktan kurtulamazlar.

41- وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُونَ

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ ۚ Biz, onları, halkı ateşe davet eden öncüler rehberler yaptık. Hâkim, hükümdar yaptık halkı şirke davet ettiler. وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُونَ Kıyamet günü onlara hiç yardım olmaz. Ehl-i cehennem olarak orada devamlı kalacaklar.

42- وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ۚ

وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ Bu dünyada onlar lanete giriftar oldular. وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ۚ Kıyamette de makbuh, kabih olur. (Rahmeti Hak'tan uzak düşenlerden, azap ve helak olunanlardan) olacaklardır.

Fir'avn, Nemrud gibi ahmak değil. Zeki, feylesof olup mel'a-

netini biliyordu. Mûsâ Aleyhisselam, gece gündüz Âllâh'a tezarru ederdi. Fir'avn da gece yarısından sonra halini düşünür ağlamaya başlardı. Ve kendi kendine, "Yâ Rabbi, bu nedir benim boynuma koymuşsun. Eğer senin yardımın olmazsa, senin azametine karşı kimin haddi vardır benlik göstersin?" Fir'avn böyle kendine diyordu. Ben ulûhiyet davasında bulunduğum halde, niye gece kalktığımda "Ya Rabbi" diyorum. "Mûsâ Aleyhisselam olmadığında geceleri kalkıyor, mûtazarrır oluyorum, mahcup olup düzeliyorum. Mûsâ Aleyhisselam'ı gördüğümde neden hiddetleniyorum."

Mûsâ Aleyhisselam'ın kalbi, Fir'avnı sevmediğinden, kâlbi istemiyor. Bundan dolayı Âllâh-û Tealâ da Fir'avnı bu nimetlerden mahrum ediyor. Zahirde Fir'avn nefret ediyor istemiyor. Lâkin hakikatte Mûsâ Aleyhisselam, onun imân etmesini istemiyor.

Böyle olunca ey Müslümanlar, Âllâhû Teâlâ'nın kullarına taan-ı tahkir etmeyin. Sizin kalbinizde onlara karşı böyle kin ve inat oldu mu, bilin ki onların kalbinde size karşı bir melâl hâsıl olmuştur. Bir fenalık hâsıl oldu ki sizin kâlbinizi böyle çeviriyor.

Evliyâullahın kalbinde mıknatıs var. Eğer o sana kendini gösterirse, sen kendini ona atarsın. Fakat o seni sevmiyorsa, sen de geri kalır yerinde olursun.

Nasıl ki hayvanın mertebesi insanın elindedir. İnsan nasıl isterse hayvanı getirir götürür. İnsanlar da evliyanın elindedir, nasıl isterse getirir götürür yâni Âllâh'ın iradesi ile elindedir. Onlar, Âllâh'ın iradesi ile hareket ediyorlar.

İnsanın mertebesi evliyanın elinde, hayvanın mertebesi de insanın elinde olduğu gibidir.

Hâlik-i Kâinat, bütün insanları Rasûl-û Ekrem'e kul itlâk etmiştir. Bütün kâinat, Rasûl-û Ekrem'in elinde emrindedir. Bütün

evliyâullah da onun vekilleridir. Öyle ise bütün mahlûkât, Rasûl-û Ekrem'in kulu evliyanın emrindedir. Evliyalar isterlerse dua eder, bizim ahvalimiz de felâh bulur. وَاَتْبَعْنَاهُمْ فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً Bu dünyada arkalarından la'net gönderdik. وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ Onlar kıyamet gününde menfurlardan, kötülenmişler arasındadırlar.

Bir Hadis-i Kutsi'de; "Kibriya benim kaftanım, azamet gömleğimdir. Kim bunlardan birisinde bana niza ederse, onu ben ateşe koyarım" buyurulmuştur.

43- وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا Biz Âzimüşşan verdik, مُوسَى الْكِتَابَ Mûsâ Aleyhisselam'a kitâbı (Tevrat'ı) verdik. Murad-ı İlâhi, bunu habibine beyan etmek. Evvelâ Beni İsrail olanlara, o zamandaki Beni İsrâillere nimet-i minneti beyan etmek, diğer taraftan bize de o şekilde beyan ediyor. Meselâ Mûsâ Aleyhisselam'dan evvel gelen Peygamberân-ı İzam'ın zamanları (Nuh, Hûd, Salih, Lût) Aleyhisselamların kavimlerini. Fetret zamanları uzun oluyor. Fetret zamanının arası çok seneler olduğundan, o peygamberlerin tebliğ ettiği şeriatlar zayıfladı gevşek oldu. Birçok hükümler değiştirildi ve fetret zamanı başladı. Fetret zamanı başlayınca, biz Azimüşşân, Mûsâ Aleyhisselam'ı gönderdik, Tevrat kitabı ile birlikte. Mûsâ Aleyhisselam'dan sonra İsâ Aleyhisselam'ı, ondan sonra da Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in arasında 584 sene

vardır. O zamanlarda da yine fetret zamanı başladı. İncil Kitabullah'ı tahrif etmeye başladılar. Nitekim Tevrat Kitabullah da tahrif edilmişti. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem de fetret devresi neticesinde en büyük bir Kelâmullah ile geldi. Âdem Aleyhisselam'dan itibaren her fetret devresi başladığında, Cenâb-ı Hak bir peygamberi gönderiyor.

Biz Azimüşşân, Mûsâ Aleyhisselam'a Tevrat kitabını gönderdik. مِنْ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى Evvelki kurunların, karinlerin; Nuh kavmi, Âd kavmi, Semûd kavmi helâk olduktan sonra gönderdik. O kavimlerde fetret başlamasaydı, bir peygamber ve kitap göndermeye lüzum yoktu. Bir peygamberin şeriatı ile amel ederlerdi. Mademki şeriatı değiştirdiler, fetret hâsıl oldu. Mûsâ Aleyhisselam'ı ve Tevrat'ı göndermek lüzumu hâsıl oldu. Tevrat'ı gönderdik. بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ Basar ile basiretin farkı? Bâsar; bu göze derler, zahirini gören. Cenâb-ı Hak nur veriyor göze, zâhiri olan şeyleri görüyor. Buna basar derler. Hayvanın da basarı vardır, hayvan da yenilen içilenleri ve yavrusunu görüyor. Fakat bir de basiret var ki; Âllâh-û Teâlâ kâlbe bir nur veriyor, o kâlp ile gözün görmediklerini görüyor. Buna da basiret derler. Nur-i İlâhi kâlbe taalluk ederse basiret olur, gözün görmediğini görür. Biz Azimüşşân, Tevrat Kitabullah'ı Mûsâ Aleyhisselam'a verdik. بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ İnsanların basireti, kâlpleri nurlansın da hakikati bilsin diye. وَهُدًى Dalâletten, imân edenlere hidayet olur. وَرَحْمَةً İmân edenlere rahmet olur. Evvelâ imân edenlere rahmet, sonra dalâlette olanlara hidayet, sonra da kâlbe bir nur veriyor. Bu böyle olduğu gibi, Seyyid'ül Mürselin elbette daha yukarı derecededir. O da Rahmeten

lilâlemindir. لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ Tâ ki tezekkür etsinler. Tevrat kitabını, Tevrat kitabının Kitabullah olduğuna inandıktan sonra tahrif edilmeden evvel, Âllâh'ın emrine itaat eder, Âllah'a isyan etmekten çekinir. Düşünür ibret alırlar.

44- وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَآ اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَۙ

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, sen garb-i cânibinde yâni cebel-i vâdi mekân, şecereyi mübârake. Medyen'den gelirken Mûsâ Aleyhisselam'ın yolu kaybettiği yerde şecereyi mübârakenin yanına gitmişti. Oraya (cânib-i garbi) diyor. Ey Habibim, sen orada değildin. O gece oradaki ağaç ateş, nur gibi göründü. Orada Mûsâ Aleyhisselam'a nübüvvet emir geldi. Ve oradan emirler verildi. Ey Habibim, o gece sen orada değildin. Müşahede etmediğin halde ancak benim vahyimle anladın. Sana da mucize olarak bildiriyorum ki ümmetine bildiresin. اِذْ قَضَيْنَآ O zamanlar vahyettik. اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ Emri Mûsâ'ya vahyettik, risaleti verdik ve Fir'avna gitmesini emrettik.وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَۙ Sen ahvâl-i gaybiyeye müşahid değildin. Ancak bizim vahyimizle anlaşılır. Vahiy ile sana bildirdik. Sen, o vahyi bildir ki bilsinler ahvâl-i gaybiyeyi, muttâli olsunlar.

Mûsa Aleyhisselam'ın, Tur dağında İlâhi kelâma mazhar olduğu an'a işaret edilmekte ve Rasûl-û Ekrem'in o esnada Tûr'da hazır bulunmadığı ve de batı tarafında Mûsa Aleyhisselam'ı bekleyenler arasında olmadığı hatırlatılmakta. Bütün bunların kendisine vahiy yoluyla öğretildiği ifâde edilmiş olmaktadır.

45- وَلٰكِنَّآ اَنْشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِىٓ اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ

وَلٰكِنَّآ اَنْشَأْنَا قُرُونًا Biz kemâl-i lütfumuzla اَنْشَأْنَا inşa ettik, halk ettik. Mûsâ Aleyhisselam'dan sonra bir ümmeti قُرُونًا nice nesilleri, birçok asırları geçirdik. فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ Müddetel vahyi, vahiy zamanı uzun oldu, gevşeklik hâsıl oldu. Okuma yazma hıfzeden yok idi. Ruhbanlar da hilekârlığı, para toplamak için her şeyi yaptılar. Onun için biz, seni gönderdik. وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِىٓ اَهْلِ مَدْيَنَ Ey Habibim, وَمَا كُنْتَ değildin sen ثَاوِيًا فِىٓ اَهْلِ مَدْيَنَ Medyen'de Şuayip Aleyhisselam ile Mûsâ Aleyhisselam arasında geçenleri, Medyen halkı arasında bulunanlardan da değildin ki o vak'aları bilesin. Orada geçen vak'aları, Biz Azimüşşân sana bildirdik. Sen de onlara, o vak'aları bildir ki ahval-i gaybiyeye muttali olsunlar. تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۙ Sen, bizim âyetlerimizi fasih ve beliğ olarak onlara bildiriyorsun وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ Siz yoktunuz, Biz Azimüşşân sizi gönderdik sizi haberdar ettik. Size kitap inzâl ettik ki Kur'an'dır. Şayet böyle olmasaydı, bunları ne bilir ve ne kavmine haber verirdin.

Her peygamberin vefâtı ile mucizesi de nihayet buluyor. Fakat Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in vefâtı zahire göredir. Haydır aramızda kıyamete kadar devam ediyor. Bu Kur'an-ı Kerim'deki her âyet bir mucizedir, o da kıyamete kadar devam edecektir.

46- وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ Mûsâ Aleyhisselam'a nidâ ettiğimiz zamanda Tûr'un yanında değildin. اِذْ نَادَيْنَا O zaman ki biz emrettik, Mûsâ Aleyhisselam'a dedik ki. Kitâbullâh'ı al ki Tevrat'tır. Kuvvetle ona yapış amel et dediğimiz zaman, sen orada değildin. Fakat sana bildirdim ki sen ümmetine beyan edesin. وَلٰكِنْ رَحْمَةً Rabbinden rahmet olarak sana bildirdik, ihsanımız olsun. مِنْ رَبِّكَ Sen de onlara bildiresin. Eğer amel ederlerse onunla nâil-i rahmet olurlar. لِتُنْذِرَ İnzar, nezir, beşir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem hem nezir hem de beşirdir. Beşirdir, imân edenleri cennetle tebşir ediyor. Nezirdir, imân etmeyenleri cehennemle korkutuyor. قَوْمًا Sen Kitabullâh ile kavmini inzâr edesin ki bu hayatın sonunda başka bir hayat açılır. O hayatta, Huzur-u İlâhi'de hesab-ı kitap vardır. مَّآ اَتٰيهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ Senden önce kendilerine bir nezir gelmemiş olan bir kavmi, (Mekkelileri) inzâr edesin. لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ Olur ki nasihat kabul ederler (de imâna gelirler.) Tefsirlerde 44,45 ve 46. âyetlerde "Sen orada değildin" şeklinde işaret edilen olayların, ayrı zamanlara ait ve Mûsâ Aleyhisselam'ın hayatında ayrı ayrı mühim birer hadise olduğu belirtilmektedir.

47- وَلَوْلَآ اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

وَلَوْلَآ Eğer اَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ onlara musibet, ukûbet isabet etmeseydi. بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ Elleriyle yaptığı amellerden, insanların yaptığı hatalardan dolayı başına gelen musibetler zamanında فَيَقُولُوا diyorlardı. رَبَّنَا لَوْلَآ اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ "Yâ Rabbi, niçin bize bir peygamber göndermedin, biz senin âyetlerine

tâbi olurduk, وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ Mü'minlerden olurduk" demiyecek olsalardı, (onlara peygamber göndermezdik. Seni göndermemiz, sırf böyle bir özür ileri sürmelerini önlemek ve kendilerini hüccetimizle ilzam etmek içindir.)

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ ۖ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ۖ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا ۖ وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ Ne zamanki hak geldi. (Kur'ân'a, şeriate hak derler. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem haktır.) Ne zamanki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem geldi, مِنْ عِنْدِنَا nezdimizde azamet için. قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ İtiraz ettiler yine Kureyşiler, o zamanki münkirler. "Madem peygamberdir, niçin Mûsâ Aleyhisselam'a verildiği gibi (def'aten münzel bir kitab, asâ ve yed-i beyzâ) gibi mucizeler, ona da verilmeliydi" dediler. Gerçi Tevrât, Hâlik kelâmı olduğu halde Kur'ân-ı Kerim gibi muciz değildi. Kelâm-ı İlâhi olduğu halde beşer ibaresine benziyordu. Kur'ân-ı Azimüşşân'ın zahiri de mucizdir, bâtını gibi. Bir de Kur'ân-ı Azimüşşân'ın mânâları o kadar çoktur ki her bir âyetinden erbabı, bir Tevrat kadar mânâ alır. Kur'ân-ı Kerim âyet âyet gelmeseydi, hıfzı ümmete müşkül olurdu. أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ Onlar diyorlar. Mûsâ Aleyhisselam'a verilen mucizeler gibi gelseydi. Peki, daha önce Mûsâ Aleyhisselam'a verilene de inkâr etmemişler miydi? قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا "İki sihir tezahür etti, (birbirlerine müzaheret ediyorlar") dediler وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ Müşrikler,

"Tevrat'a da Mûsa ve Harun Aleyhisselam'a da İncil'i de Kur'ân'ı da inkâr ediyor, hiçbirini tanımıyoruz" dediler.

(Burada ki mânâya göre Kur'ân ve Tevrât kastedilmiş olur. Diğer kıraatlara göre "yardımlaşan iki sihirbaz" şeklinde ma'nalandırmak gerekir. Bu takdirde Mûsâ ile Hârun Aleyhisselam ya da Mûsâ ile Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem kastedilmiş olabilir.)

49- قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَآ Ey Rasûlüm, de ki; Siz, Kur'ân da sihirdir, diyorsunuz. Sizin aranızda fesâhat ve belâgat sahipleri vardır. Siz de böyle bir kelâm söyleyiniz. اَتَّبِعْهُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Âllah-û Teâlâ tarafından, Mûsâ Aleyhisselam'a ve bana inzâl olunan kitaplardan daha iyi yol gösterici bir kitâp getirin de ben de ona tâbi olayım.

50- فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللهِ اِنَّ اللهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ Eğer sana cevap veremezlerse davetine icabet etmezler. (Kitap getiremezler) ise (ki getiremeyeceklerdir.) فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَآءَهُمْ Bil ki onların küfrü, hevâ ve hevasâtına tâbi küfr-ü inâdidir. وَمَنْ اَضَلُّ Kimdir daha edal? İstifam-ı inkâridir. Yâni ondan daha ziyade dalâlette olan bir kimse yok. مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللهِ Kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Dinini kendi isteğine uydurur, kendini de modaya tâbi eder. Böyle olanlar hidayete gelmezler. اِنَّ اللهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, ilminde küfür üzerine giden, (zulüm; kâfir manası-

nadır) nefislerine zulmedenlere asla hidayet etmez. İlm-i İlâhi'de hevâ ve hevesatına dayanarak küfr-ü inadi üzerine olanlar, küfür üzerine gidecekler, nasihat etsen de onlara bir fayda vermez.

51- وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

Biz Azimüşşân, Kur'ân-ı Azimüşşân'dan vaslettik. Va'd-ı vaid, ahkâm, evâmir nevâhi, vaaz nasihat herbirini birbirine vaslettik. Ne lâzım ise hepsini beyan ettik vaslettik. لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ Belki ibret alır da imâna gelirler. İlm-i İlâhi'de kim takdir edilmişse o imâna gelir.

52- اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ

اَلَّذِينَ O kimselere ki اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ kendilerine Kur'ân'dan önce kitap verdiklerimiz. مِنْ قَبْلِهٖ Kur'ân'dan evvel kitabımızla amel eden, (Tevrât ve İncil ile.) هُمْ Onlar بِهٖ يُؤْمِنُونَ Kur'ân ile imân ediyorlar. Kendilerine Kur'ân'dan önce kitap verdiklerimiz, buna (Kur'ân'a veya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e) imân ediyorlar.

Yahudilerden, içlerinde Ebû Rifaa'nın da bulunduğu on iki kişi imân etmiş ezâya maruz kalmışlardı. İncil'e ittiba edenlerden kırk kişi de Rasûlullah'a hicretinden önce imân etmişlerdi. Bunların otuz ikisi, Ca'fer ibni Ebû Tâlip ile beraber Habeşistan'dan ve Şam'dan gelmişlerdi. Âyet-i celile bunlar hakkında nâzil olmuşsa da kitap ehlinden, bütün imân edenlere şâmildir.

53- وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِينَ

قَالُوا Onlara (Kur'ân) okunduğu zaman. وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ Biz, ona gelmeden evvel imân etmiştik. (Çünkü Âllâh CelleCelâlûhû, bize Tevrat ve İncil'de böyle bir peygamber, böyle kitap gelecek diye bildirmişti. Bu kitap ki Kur'ân, daha gelmeden evvel biz ona imân etmiştik diyorlar.) آمَنَّا بِهِ Rabbimizden hak ve hakikat olarak nâzil olmuştur. إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا Biz, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in tebligatından evvel imân etmiştik, Rasûl-û Ekrem ile Kur'ân-ı Azimüşşân'a. إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

54- أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ İşte onlara sabretmelerinden ötürü mükâfatları iki defa verilecektir.

Zirâ iki kitaba, (kendi kitaplarına ve Kur'ân'a) imân ve bu iki dinde müşriklerin eziyetlerine katlanmışlar, sebat etmişlerdir. بِمَا صَبَرُوا Kötülük ve eziyetlere sabr-ı tahammül. Bu eziyetler, Müslümanların teşvik-i tergibine sebeptir. Bu durumlar olmadığı takdirde cihad olmaz. وَيَدْرَءُونَ Yine onların bir takım halleri var. بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ Bunlar kötülüğü iyilikle def ederler. وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ Kendilerine verdiğimiz rızıktan da Âllâh rızası için hayra infak eder sarfederler.

55- وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ Ne zaman münasebetsiz, boş söz işittikleri zaman أَعْرَضُوا عَنْهُ ikrah eder, ondan yüz çevirirler, mukabele et-

mezlerdi. وَقَالُوا لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ Bizim amelimizin sevabı bize, sizin amelinizin cezası size. Siz bize karışmayın, biz de size karışmayız. Sonra سَلَامٌ عَلَيْكُمْ tefsir; bu selam-ı mütarekedir diyor. Bu selâmdan maksat, muhabbet selâmı değil. Ancak bizden emin olunuz, biz sizin aleyhinizde hiçbir hareket yapmayız. Biz kendi yolumuzda, siz de kendi yolunuzda. Yalnız sizinle beraber bulunmayız. لَا نَبْتَغِى الْجَاهِلِينَ "Biz cahilleri, kendilerini bilmezleri arkadaş dost edinmek, konuşmak istemeyiz" derler.

Kötü söyliyenlerden uzak durmak, iyilikle mukâbele etmek, Âllâh katında makbuldur. Cahilâne muameleye karşı, nazikâne bir muamele ile mukabele etmek.

Bu da işarettir. Müslümanları daimâ cahil olanlar incitir eziyet ederler. Onun için selâm-ı mütareke ile geçiştirmek lâzım gelir.

56- اِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

اِنَّكَ Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. لَا تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ Sen sevdiğini hidayete getiremezsin. (Hidayetin bendedir, sen hidayetin yolunu gösterirsin. Tebligata memursun. Hidayet ve dalâlet bendendir.) وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ Allâh-û Teâlâ, dilediğini imâna hidayete getirir. وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ Allâh-û Azimüşşân hükm-ü ezelisinde, hidayet ve imâna istidadı olanları en iyi bilicidir.

Bu âyetin "**ve enzir aşiratekel akrabin**" âyet-i kerimesi ile ilgili olduğu, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem de bu âyet-i kerime Mekkeyi Mükerreme'de nâzil olduğundan, akraba Kureyşi-

leri davet etti. İçlerinden amcası Ebu Leheb, en ziyade muhalefet ederek fiili hakarette bulunmak istemiştir.

Âyete ittibâen ilk evvel kendi akrabalarının hidayet bulmasını istiyordu. Ebû Leheb ile Ebû Cehil'den bu inkâr cevabını aldı. Buna göre اِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ ey Habibim, sevdiğini, Ebû Leheb'i hidayete getiremezsin buyuruluyor. Malum olduğu vechile tefsirler, muhtelif insanlardan zuhur etmiş. Önceki tefsirlere diyecek yok fakat sonradan karışma olmuş. Bu âyet-i kerimeyi, Ebu Talib'e hamledenler oluyor. Hâlbuki birçok tarafta hatalar vardır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem sekiz yaşında iken, ceddi vefat ettikten sonra Ebû Talib'in yanında, müşfik bir baba gibi hizmetinde bulundu. Ailesi ve çocukları da dâhil. Bu hizmet, Rasûl-û Ekrem 53 yaşına gelinceye kadar devam etti. 45 sene Rasûl-û Ekrem'e hizmet eden Ebû Talib'e, nasıl olur da ağır bir isnatta bulunulur.

Ebû Talib'in bazı beyitleri var. "Ben bilmişim ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'in getirdiği din, edyanın hayırlısıdır."

Fakat niçin izhar etmedi? Küfrün şiddeti bir tarafta! Eğer yalnız bunu izhar etseydi, Rasûl-û Ekrem'i muhafaza edemezdi. Hakikaten imân etmişti. Zaten imân kâlbidir, lisânı ile de söylemiştir. Sonra vefâtı zamanında, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem hazır olduğunda, "Ben biliyorum senin dinin haktır, ben imân edecektim fakat diyecekler ki ölüm zamanında korktu." Böyle bir rivayet de vardır. Bu sözün ne derece doğru olduğu da şüphelidir. Fakat onun akabinde, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in arkasından gelen Abbas Radıyâllâhû Anh, "Tebşir ediyorum, birkaç def'a Kelimeyi Tayyibeyi, Lâ ilâhe İllâllâh Muhammedür Rasûlullah'ı söyledi vefat etti."

Ondan sonra da "Muhammediye" kitabında ayrıca "Tezkeretül Kurtibiyye" kitabı olmak üzere. Her ikisinde de diyor ki; "Rasûl-û Ekrem'in annesi ve babası da bu ümmetin şerefi ile şereflenmek üzere, Rasûl-û Ekrem'in duasının bereketiyle hayat bulup, imân edip bu ümmetten oldukları gibi, aynen Ebû Talip için de Rasûl-û Ekrem dua etti. Âllâh-û Teâlâ hayat verdi, imân etti."

Sonra yüz hadis kadar var ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Ebû Talip için diyor. "Ebû Talip, İmam-ı Ali ve Cafer-i Tayyar'ın elinden tutar" Diyordu; "Bakın, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem ne yaparsa siz de öyle yapın" diye örnek gösteriyordu. Böyle olunca nasıl isnat edilir. Ebû Talip'in aleyhinde tek bir kelime söylemek uygun olmaz. Hatta ismi anıldığında Radıyâllâhû Anh demek câizdir.

57- وَقَالُوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا ؕ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُّجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَىْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ

وَقَالُوا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا Bir kısım da vardı Mekke halkı hatta zuafâdan. Rasûl-û Ekrem'e gelip dediler. Biliyoruz ki senin dinin haktır fakat Kureyşi müşriklerin, bu galebeleri zamanında iman etmeye cesaret edemiyoruz وَقَالُوا dediler. اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى Eğer bize hidayet olup da İslâm dinine tâbi olursak. مَعَكَ Seninle. نُتَخَطَّفْ kapmak demektir. Kaparlar, مِنْ اَرْضِنَا yerimizden bizi kapıp dışarıya atarlar. Kureyşiler müşrikler kuvvetlidirler, imânımızı izhar ettiğimiz anda, bizi yerimizden çıkarıp atarlar. Onun için imânımızı izhar etmeyiz dediler.

Onlara da Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki; bu durumdan korkan-

lar! اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا Biz Azimüşşân, onları emin olan bir Harem'de yerleştirmedik mi? يُجْبٰٓى اِلَيْهِ Sevk ediliyor, kısmetini veriyoruz İbrahim Aleyhisselam'ın duâsı ile. ثَمَرَاتُ كُلِّ شَىْءٍ Her şeyden, her memleketten, her yerden kısmeti sevk ediyoruz. رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا Kısmettir veriyoruz onlara. Bu zuafâlar imân ettikleri takdirde kısmetlerini yine onlara veririz. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ Fakat onların çoğu bunu bilmezler.

58- وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۚ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا ۖ وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ Ne kadar çok memleketlerin ahalisini helâk ettik. بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا ۚ Onları mağrur etmişti refah ve mâişetleri. Mâl-u servetleri, eldeki nimetlerinden dolayı şımarmışlardı. Bu gurur onların sebeb-i felâketleri oldu. فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ İşte etrafınızda onların meskenleri bâkidir. لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا ۖ Az bir miktar onların yerinde sakin olanlar var. Harap oldular sebepleri de gururları idi. Onları mal-û servetleri gururlandırdı. وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ İşte o memleketlere biz vâris olmuşuzdur.

59- وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فِى اُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine bildir. Âllâh'ın âdeti budur. Senin Rabbin, bir memleketi helâk etmez. حَتّٰى يَبْعَثَ فِى اُمِّهَا رَسُولًا Tâ ki o memleketin ana şehirlerine, âyetlerimizi okuyacak bir peygamber göndermedikçe. (Anlaşıldığına göre 124.000 peygamberin hepsi

de nisbeten şehirlerden gelmiştir.) Hadis-i Şerif'te; **"sâkinil küfûri kesêkinül kubûri"** Köyde oturan, kabir de oturan gibidir. Malûmat-ı İlâhiye neşv-ü nemâ bulmuyor. يَتْلُوا عَلَيْهِمْ O Rasûl, onlara okur اٰيَاتِنَا âyetleri. Azametimize delâlet edecek hüccetleri okusun diye, Biz Azimüşşân şehirlerden peygamberleri gönderiyoruz. وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ Biz Azimüşşân, bir memleketi helâk etmeyiz illâ ehli zulmedinceye kadar. (Küfür devam eder, küfrün cezası ebedi olan Azab-ı İlâhi'dir. Nihayeti yok, onun için dünyaya yerleşmiyor. Kâfirin azabı ahirete kalıyor. Fakat zulmün cezası ebedi bir azap değildir. Belki tevbe istiğfar eder. Dünyada birtakım musibetlerle kapanır yine temizlenir. Bir memleketin ehli, zalim olur da küfre giderse ehl-i zalim olduktan sonra helâk ediyoruz.

Diğer âyetlerde de âyet, âyete mânâ veriyor. Biz Azimüşşân, bir memleketi helâk etmek istediğimiz zaman o memleketin büyüklerine zulmü ilkâ ediyoruz. Aşağıdakilere zulüm etmeye başlayınca Gayretullâh'a dokunur ve helâk olurlar, içinde iyiler olsa bile. Kıyamette herkes kendi ameli ile haşrolur.

60- وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ۗ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ - وَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ Size verilen her şey, فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ dünya hayatının geçim vasıtası zinetleridir. Dünyanın metâı, dünyanın sonu ile nihayetlenir. Hayatımız devamınca beraberdir. Hangisi beraber kalıyor? Ahirete layık olarak yapılan bir iş amel varsa, sizinle amâl-i saliha olarak istediğiniz insan şekline girer ve kabirde sizinle beraber olur. Cennete gidinceye kadar beraber olur. وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ

وَاَبْقٰى Âllâh-û Teâlâ'nın nezdinde olanlar ise ondan daha hayırlı ve bâkidir. Öyle ise اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ niçin bunu akıl etmiyorsunuz?

Bir insan faniyi kabul eder de bâki olanı bırakırsa elbette ahmaktır. Âkil olan kimdir? Bâki olanı ihtiyar eder, fâni olanı bırakır.

61- اَفَمَنْ وَعَدْنٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيْهِ كَمَنْ مَتَّعْنٰهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ

Âhireti, dünya üzerine tercihin lüzumunu beyandan sonra. Âhireti ihtiyar eden kimsenin, dünyayı ihtiyar eden kimseye müsâvi olmadığına bir misâl beyan ediyor.

Evvelâ âhireti, dünyaya tercih ediniz. O tercih etmiyenlerin misâli. Buyuruyor ki;اَفَمَنْ وَعَدْنٰهُ وَعْدًا حَسَنًا Bir kimseye ki va'd-ı hasen ile yâni cennet ile vâ'detti. O da فَهُوَ لَاقِيْهِ Bizim sözümüzü dinledi ve cennete girdi.

Siz bana karşı vâ'dinizi ifâ ediniz, ben de size karşı olan va'dımı ifâ edeceğim. Bizim zımmen, Âllâh-û Teâlâ'ya karşı bir va'dımız var. Cenâb-ı Hak'kın da bize karşı va'dı var. Âllâh-û Teâlâ'ya va'dımız budur ki ibadete müstehak ancak O'nu bileceğiz. Peygamberini, kitabını hak bileceğiz. Va'dımız budur. Âllâh'ın va'dı da bunları ifâ ettikten sonra bize, haseneyi cenneti va'dediyor.

Bir de onun mukabili. كَمَنْ مَتَّعْنٰهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Bir kimseye de dünyanın metâını servet-i samânını verdik.

ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ Öldükten sonra, kıyamet gününde مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ **linnâri lilazabi** cehennem de hazır olursa. Bunlar birbirine benzer mi?

Hâlik-i Kâinat, bize misalle bildiriyor. Bir kimseye dünya-

nın mâl-ı servetini istediği kadar verdik. Neticede her menhiyâtı yaptığından cehenneme gitti. Bir diğer kimse de bize va'dettiği va'adlarını ifâ etti. Biz de ona karşı va'dımızı ifâ ettik, onu cennete koyduk. Bunların her ikisi de müsâvi olur mu? Öyle ise aklı başında olan hüsnâyı cenneti alır, bunlara talip olur.

62- وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ Ey Habibim, ümmetine beyan et o günü ki فَيَقُولُ Âllâh CelleCelâlûhû, arsayı hesapta melek lisânı ile çağırır. اَيْنَ شُرَكَآءِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ Tehekküm içindir. "Nerde o dünyada iken bize şerik koşanlar, size kıyamette şefaat edeceğini va'd edenler. Neredедir onlar?"

63- قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَآ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَآ تَبَرَّأْنَآ اِلَيْكَ مَا كَانُوا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ

قَالَ Diyorlar, الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ azaba müstehak olan küfrün reisleri derler ki "İşte azdırdığımız kimseler. Biz nasıl azmışsak, onları da öyle azdırdık. رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَآ Bunlar, bizim aldattığımızı iddia ediyorlar. اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَآ Nasılki biz ihtiyarımızla dalâlete girdik, onlar da kendi ihtiyarları ile dalâlete girmişler. Bizim nihayet bir telkinatımız vardı, buna karşılık peygamberlerin de telkinatı vardı. Şu hâlde onlar, arzu isteklerine uyup azmışlardır. Nasıl biz aldandık, onlar da arzu isteklerine uyup aldanmışlardır. تَبَرَّأْنَآ اِلَيْكَ Yâ Rabbi, biz sana teberri ettik onlardan ve sana iltica ediyoruz. مَا كَانُوا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ Esasen onlar bize tapmıyorlardı, (belki hevalarına ibadet ve şehvetlerine itaat ediyorlardı)" derler.

64- وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ Onlara; "Haydi, şeriklerinizi çağırın da sizi azaptan halas etsinler" denilecek. Onlar da şaşkınlıklarından çağıracaklar fakat kendilerine cevap vermezler ve (karşılarında) azabı görürler. لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ Şayet hidayet bulsalardı (azâb görmeyeceklerdi.)

Yâhut azâbı gördükleri vakit, "Ne olurdu, Müslümanlar gibi dünyada biz de hidayet bulsaydık" diye temenni edecekler.

65- وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ Ey Habibim, yine ümmetine beyan et o günün ahvâlini. O gün Âllâh-û Teâlâ, onları çağıracak. فَيَقُولُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ "Ben, sizin için ıslâhınız, hidayetiniz için peygamber gönderdim, kitap gönderdim. Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diyecektir.

66- فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَآءُ İşte o gün, onlara itiraz ve haber kapıları kapanacak. يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ Onlar birbirlerine bir şey soramıyacaklardır.

67- فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا Her kim ki şirkten tevbe etti, وَاٰمَنَ imân etti Âllâh'ın vahdaniyetine, kitabına. وَعَمِلَ صَالِحًا İmân-

dan sonra da amel-i sâliha ile İslâm'ın şartlarını yerine getirirse, فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ o kimselerin kurtuluşa erenler arasında olmaları umulur.

Lâkin Cenâb-ı Hak, halis bir ibadet ister, yaptığı ibadette bir gılli gış olmasın. Gıllı gış olursa ne olur? Eğer imâna girmezse, yine hiçbir Mü'min ebedi cehennemde kalmaz, cezasını çeker.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللهِ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ -68

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَيَخْتَارُ Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzülü; Rasûl-û Ekrem hakkında dediler. "O yetim olarak büyümüş, mâl-u serveti de yoktur. Kur'ân-ı Kerim, ona nâzil olacağına, niçin Kureyşilerin ileri gelenlerine nazil olmadı? Velid bin Mugira veya Urve bin Mes'ûd Sakafi gibi, memleketin ileri gelenlerine nâzil olmalıydı." şeklinde böyle dedikodular başladı. Bu dedikodulara sebep olarak âyet-i kerime nâzil oldu. وَرَبُّكَ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ Rabbin dileyip ihtiyar ettiği şeyi halk eder. Âllâh, fàil-i muhtardır. Kimsenin reyi ile hareket etmiyor. Âllâh, Hâlik'tir. Emir O'nundur. مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ Yoktur, لَهُمُ الْخِيَرَةُ onların elinde bir ihtiyar yok. Onların seçim hakkı yoktur. Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. İstediğini nübüvvete ihtiyâr eder. Müşrikler için ihtiyâr yoktur buyurdular. Birinci mânâ budur.

İkinci mânâ; Rabbin sevk eder istediğini, istediğini de ihtiyar eder. Onlara hayırlı olan şeyi yapar. Hâlik-i Kâinat'ın irâdesi hakkımızda hayırlıdır. Eğer ki biz zâhiren hayırlı görmesek bile,

O'nun emrine itâat etmemiz lâzım gelir. سُبْحَانَ اللهِ Münezzehtir Âllâh, lâyık olmayan şeylerden. وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ Müşriklerin söylediği sözler, münafıkların isnat ettiklerinden, hepsinden münezzehtir. Kemâl sıfatlarla muttasıf, noksan sıfatlardan münezzehtir.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ-69

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, وَرَبُّكَ senin Rabbin يَعْلَمُ bilir مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ kalplerdeki küfür ve imânı bilir. Küfrü bilir, küfürde olanlara ebedi azap verir. İmânı bilir, imânda olanlara da semeresi olan cennet ve nimetlerini verir. وَمَا يُعْلِنُونَ Âşikâr açığa vurduklarınızı da bilir.

وَهُوَ اللهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَّ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُولٰى وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ-70

وَهُوَ اللهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَّ O, Âllâh-û Teâlâ ki ma'bûd bil hak, O'dur. İbâdete müstehak O'dur. Maksûd, mevcut O'dur. لَهُ الْحَمْدُ Hamd-û senâ kimden zuhur ederse, kime söylerse o hamd, O'na mahsustur. O kimseyi Âllâh halk etmiş, demek ki o meth-i senâ Âllâh'adır. لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُولٰى وَالْاٰخِرَةِ Evvel dünya. Ahiret, dünyadan sonra geldiği için âhir deniyor. Dünyada ve ahirette de hamd-û senâ Âllâh'a mahsustur. Eğer bir insan, Âllâh-û Teâlâ'nın nimetlerini göz önüne getirirse, verdiği nimetlerin haddi hesabı yoktur. Bu nimetlere karşı hamd-û senâ ile mükellefiz. Tam manâsıyla elimizden gelmiyor, hiç olmasa özrümüzü beyan etmemiz lâzım gelir. Dünyâda hamd-û senâ ile mükellef olduğumuz gibi,

ahirette de hamd-û senâ vardır. Ehl-i cennet, cennette "Elhamdûlillâhi Rabbil âlemin" derler. Dünyada meth-i senâ Âllâh'a mahsustur hamd eder, nimetlere mukabildir. Ahirette ise telezzüz için, tekliften dolayı değildir. Kur'an-ı Azimüşşân'ın cennette okunması vardır. Cennet hüküm zamanı, yeri değildir. Orada ahkâm yok, orada telezzüz için okunuyor. وَلَهُ الْحُكْمُ Hüküm kazâ, her şeyde hüküm O'nundur. İstediğini halk eder ve istediğini ihtiyar eder. وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Bütün mahlûkatın, Mü'min ve kâfirin, fasık ve kâfirin, hepsinin rucûu ve nihayet O'na döneceksiniz.

71- قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ

قُلْ اَرَاَيْتُمْ Ey Habibim, muhalif olanlara söyle Âllâh-û Teâlâ'nın azamet-i kudretini. اِنْ Eğer جَعَلَ اللّٰهُ muhavvilül hâlû vel'ehvâl olan Âllâh, عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا üzerinizde geceyi daimî yapsaydı. اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ Kıyamete kadar مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَآءٍ Âllâh-û Teâlâ'dan gayri size aydınlığı, (gündüz) getirecek hangi ma'bud vardır? (Buna ilâh edindiklerinizden hangisi kadirdir?) اَفَلَا تَسْمَعُونَ Hâlâ işitmeyecek misiniz? (Bunu, tefekkürle nasihatımızı) dinlemeyecek misiniz?

72- قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ

قُلْ Söyle haber ver ey Habibim, onlara. اَرَاَيْتُمْ Söyleyin bakalım, اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ şâyet Âllâh-û Teâlâ, kıyamet gününe kadar üzerinizde gündüzü aralıksız devam

ettirseydi. Siz bu hırsınızla beraber, vücudunuz ne hâle gelirdi? Hiçbir istirahat olmadan, dâimâ sıkıntıda hayatınız azap içinde geçerdi. مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ Âllâh-û Teâlâ'dan gayri, size içinde sükûn bulacak, istirahat edeceğiniz geceyi getirecek hangi ma'bûd vardır? (İlâh edindiklerinizden hiçbiri buna muktedir mi?) اَفَلَا تُبْصِرُونَ Hâlâ, (Âllâh-û Teâlâ'nın kudretini) görmiyecek misiniz? (ki imân edesiniz.)

73- وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ O Âllâh-û Teâlâ ki rahmetinden geceyi ve gündüzü yarattı ki geceleyin dinlenesiniz. لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ Sükûn bulup istirahat edesiniz. Gündüz ise O'nun fazl-ı kereminden (rızkınızı) arayasınız. Umulur ki şükredersiniz.

74- وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine bildir. Hatırlat o günü ki يُنَادِيهِمْ çağırılır, Âllâh tarafından melekler lisâniyle gazap ile فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ arsayı hesapta. Orası o kadar azaplı bir yerdir ki ehl-i cehennem için adetâ bir cehennem gibidir. Münâdi diyor ki; Hani nerede size şefaat edecek, ma'bûdunuz vardı? Tehekküm için söylenir. İddia ettikleriniz nerede denilecektir.

75- وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, Biz Azimüşşân وَنَزَعْنَا yâni **ehrac'nê**. Çıkardık مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا her ümmetten bir peygamber, her peygamber kendi cemaatine şehadet eder. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem de bütün Peygamberân-ı İzâm'ın üzerine şahid olur. فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ Biz diyoruz onlara, ümmetlere. هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ Nerede deliliniz? Sizin de ilahınız vardı, dünya hayatında böyle diyordunuz. فَعَلِمُوا اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ O zaman hiçbir cevap veremezler, mütehayyir kalıyorlar. Hakikat Âllâh'a aittir ve uydura geldikleri şeyler (putlar) da kendilerinden ayrılıp kaybolmuşlardır. وَضَلَّ Kaybolur عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ onların dünyada yaptığı bâtıl iftiralar, Âllâh'a şerik koşmaları, hepsi zâil olur.

76- اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا اِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوٓاُ بِالْعُصْبَةِ اُولِى الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ

اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى Kârun, Mûsâ Aleyhisselam'ın kavminden amcasının oğludur. Hidayet, Cenâb-ı Hak'tandır. Peygambere yakın olmakla hidayete sebep olmaz. فَبَغٰى عَلَيْهِمْ Zengin oldu, tuğyan etti. Tuğyan dâimâ zenginlerden başlıyor, ileri tabakadan geliyor. İyilik de daima aşağı tabakadan başlıyor. Nitekim Peygamberân-ı İzâm'â buğz-u taan ederlerdi. "Sana tâbi olanlar fakirlerdir" diyorlardı. Demekki iyilik evvelâ fakirlerden başlıyor. Mevlânâ Celâleddin Rumi Kaddesâllâhû Sırrahülaziz buyuruyor. "Fakir bir Fir'avnı kimse görmemiştir" diyor. Fir'avn olmak için zengin olmak lâzım. Zengin oldu mu "ben" diyecek.

Ben diyebilmek için mâl-u servet ister. Kârun, zengin olmadan evvel Tevrat'ı okuyordu. Zengin olunca فَبَغٰى عَلَيْهِمْ başladı tuğyan etmeye. وَاٰتَيْنَاهُ Biz Azimüşşân, Kârûn'a verdik مِنَ الْكُنُوزِ medfun olan hazineler. Açıkta olanlar başka, مَا o miktarı ki اِنَّ مَفَاتِحَهُ onun anahtarları, لَتَنُوٓاُ بِالْعُصْبَةِ (Usbe; cemaat demektir. Üçten on'a kadar itlâk edilir.) O anahtarların taşınması bir cemaate ağır gelirdi. اُولِى الْقُوَّةِ Kendisi kuvvet sahibi idi, bu halde iken tuğyana başladı. اِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ Kavmi ona demişti. لَا تَفْرَحْ Mâl-û servetinle ferahlanma, اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ Cenâb-ı Âllâh mal-u servetiyle ferahlanıp da ahirete sarf etmeyeni sevmez. Mâl-u servet fenâ değildir, eğer âhiret yoluna sarfederse. Ashab-ı Kiram'dan zengin olanlar vardı. Elinde idi, kâlbinde değildi. Eğer mâl-u servet ahiret yoluna sarf olur diye ferahlanırsa, o mâl-u servet hayırlı güzeldir.

Kârun'un, Mûsâ Aleyhisselam'ın amcazâdesi olduğu rivayet edilir. Önce Mûsâ Aleyhisselam'a imân etmişti. Fakat hırsı ve kıskançlığı yüzünden münafıklığa yeltendi. İsrâiloğullarının başında Fir'avnın görevlisi olarak bulundu, onlara karşı zalimlik ve taşkınlık etti. Bir taraftan servetiyle bir taraftan da ilmiyle övünüyor, şımarıyordu. Rivâyete göre İsrâiloğulları içinde, Tevrat'ı en iyi okuyan kimse o idi. Kimya ve ticâret sahalarında da çok bilgili olduğuna dâir kayıtlar vardır. Ne var ki sonunda ne ilmi, ne serveti ona yâr olmamış. İnançsızlığı ve azgınlığı yüzünden helâk olup gitmiştir.

77- وَابْتَغِ فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِى الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

وَابْتَغِ Talep et, فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ'nın sana verdiği bu

mâl ile talep et. اَلدَّارَ الْاٰخِرَةَ Onun yolunda harcıyarak âhiret yurdunu gözet. Çünkü âhiret dünyada elde edilir. Mâl vesile olur âhirete. Bu malı, âhirete vesile yap. Tâat-i İlâhi üzerine infak et. وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ Hadis-i Şerif'te, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem emrediyor. Beş şey gelmeden evvel, beş şeyi ganimet biliniz elde ediniz.

1- Gençlik elde iken, bunun sonu, hayat var ise ihtiyarlık gelecektir. İhtiyarlık gelmeden evvel gençliğin kıymetini bilin.

2- Hastalık gelmeden evvel sıhhati ganimet bilin.

3- Meşkûliyet gelmeden evvel boş vaktin kıymetini bilin.

4- Fakirlik gelmeden önce zenginliğin kıymetini bilin.

5- Ölüm gelmeden önce de hayatı bir ganimet bilin.

Dünyadan nasibini unutma. Müfessirinin verdiği mânâ; dünyada senin istihkakın ihtiyaç miktarını bırak, bunun üst tarafını Rızayı İlâhi üzerine sarfet.

İkinci mânâ da demişler ki; Mü'minin nasibi âhirettir, dünyada iken âhiretteki nasibini unutma.

Üçüncü tefsir ise; İnsanın son nasibi nedir? Nihayet bir kefendir. Bütün dünyayı toplasan, son nefeste senin nasibin bir kefendir.

Elindeki mal ile muhtaçlara ihsan et, nasıl ki Cenâb-ı Hak sana ihsan etmiştir.

Fesat ve tuğyânı talep etme. اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ Allâh CelleCelâlûhû müfsit olan, fesada çalışanları sevmez onları cezalandırır. Yâni mâl-u mülke mağrur olma, dünyadan nasibini

unutma. Cenâb-ı Hak'kın sana verdiği nimetlerle dâr-u âhireti talep et. Sana ihsan ettiği gibi sen de başkalarına ihsan et. Yeryüzünde fesat etme çünkü Âllâh CelleCelâlûhû müfsitleri cezalandırır.

78- قَالَ اِنَّمَآ اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِىٓ اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًا ۟ وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ

قَالَ اِنَّمَآ اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِىٓ Kârûn; "Bu mal bana ancak ben de olan ilim üzerine verilmiştir" dedi. اَوَلَمْ يَعْلَمْ "Görmüyor bilmiyor mu Kârun, Tevrat'ta okumadı mı? اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ Âllâh CelleCelâlûhû, ondan evvel helâk etti مِنَ الْقُرُونِ bazı ümmetleri ki. مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًا ۟ O, Âllâh-û Teâlâ'nın kendisinden önce kuvvetçe daha üstün ve servetçe daha yüksek nice nesilleri helâk ettiğini bilmiyor muydu?"

Kârûn, ilim iddia ediyordu. Fakat kendisini helâktan sıyânet edecek olan ilmi bilmiyordu. وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ Kıyamet günü kâfirlerin, mücrimlerin suâli olmuyor. İmân olmadıktan sonra teraziyi âmâl hâsıl olmayacak. **"lâ mükimu lehüm yevmil kıyameti vezne"** Onları, sual ve hesapsız ateşle ikaab eder.

Hesab, kitapları yok onların çünkü imân yok. Asiler ise eğer isyânı, küfre karıştırmış ise o cehenneme girecek. Nitekim altın, başka madenle karışık olduğu gibi mutlaka ateşte eritilecek, yabancı madenin ayrılması icap ettiği gibi. Fakat itikadı, küfre karışmamış ise nefsine mağlup olmuş, bazı hatalar yapmış. O tevbe ile gider, dünyadaki musibetlerle gider, azab-ı kefaret olur. Kabirde kefaret olur. Daha da bitmezse, arsayı hesapta da kaldığı

uzun süre içindeki sıkıntılar kefaret olur. Şefaate nâil olur. Şefaat olmadığı takdirde, Âllâh-û Teâlâ dilediği takdirde şefaatsız da affeder. Yeter ki küfür olmasın veya küfür karışıklığı olmasın! Küfür karışıklığı olduğu takdirde, o kimseye şefaat izni verilmiyor. Ne olacak? Tasfiye için cehenneme gidecek.

79- فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِىْ زِيْنَتِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِىَ قَارُوْنُ ۙ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ

فَخَرَجَ Çıktı Kârûn, عَلٰى قَوْمِهٖ فِىْ زِيْنَتِهٖ ؕ zinet ve ihtişam içinde kavminin karşısına. Rivayet edildiğine göre beyaz ata binmişti ve hepsi süslü, sağında üç yüz köle ve solunda üç yüz cariye kendisini takib etmişti. قَالَ الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا Hayât-ı dünyayı sevenler, Mü'minler. Mü'min olduğu halde sevenler varmış. Dediler ki; يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِىَ قَارُوْنُ ۙ "Kârun'a verilen gibi keşke bize de verilseydi." Buradaki haset değil gıptadır, haset olmadıktan sonra gıpta câizdir. اِنَّهٗ Kârûn لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ haz; nasib, azim; büyük. Büyük bir devlete mâliktir.

80- وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ وَلَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الصّٰبِرُوْنَ

وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler. (Kârun gibi servet temenni edenlere)وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ "Yazıklar olsun size!" dediler, "Âllâh'ın nezdindeki müdâhhar olan sevap, elbette Kârûn'un bu mâl-u servetinden hayırlıdır. لِّمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۚ İmân edip sâlih amel işleyenler için, âhiret sevâbı elbette hayırlıdır. Âllâh'ın mükâfatı daha üstündür." وَلَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا

اِلَّا الصَّابِرُونَ Cennetin nimetlerine mülâki hissedar olmaz, الصَّابِرُونَ bu sevaba ancak sabredenler kavuşabilir.

Sabrın üç manası var. 1- Musibet ve belâlara sabır, tahammül eder. 2- İbâdetin meşakkatına sabır edenler. 3- Gençtir kuvveti, malı, parası vardır. Fesat yolların hepsi açık, nefis arzu ediyor. Sabrediyor, nefsin yularını çekiyor.

81- فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهٗ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ

فَخَسَفْنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ Nihayet Biz, Kârûn'u da sarayını da yere geçiriverdik. فَمَا كَانَ لَهٗ مِنْ فِئَةٍ Kârûn, bu mâl-u servete güveniyordu helâk olduğu zaman. فَمَا كَانَ Olmadı لَهٗ Kârûn'a, مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهٗ kendisine bir cemaat ki yardım etsin, Azab-ı İlâhi'den kaldırsın. Bu kadar büyük bir devlete mâlik olduğu halde, Azâb-ı İlâhi'den kimse kurtaramadı. مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ Allâh-û Teâlâ'ya karşı (azabından kurtarmak için) ona yardım edecek hiçbir taraftar bulunmadı, kendisi de o âzâbı men etmeye kadir olamadı.

Rivayet edildiğine göre; Mûsâ Aleyhisselam'a, Kârûn dâima ezâ ederdi. Fakat buna rağmen, sırf akrabasından olduğu için, Mûsâ Aleyhisselam kendisine iyi muamelede bulunur dostluk gösterirdi.

Ne zamanki zekâtın vücûbu nâzil oldu. Mûsâ Aleyhisselam, Kârûn'a malının binde birini vermeyi emretti. Fakat Kârûn, servetini hesaplayınca bunu çok gördü. Mûsâ Aleyhisselam'ı, İsrâiloğulları arasında rüsvay etmeye niyet etti. Böylelikle kendisine teklif olunan zekâttan kurtulmuş olacaktı.

Zâni bir kadına, Mûsâ Aleyhisselam'la zinâ ettiğini iftira etsin diye iki kese altın verdi. Bir bayram günü, Mûsâ Aleyhisselam kavmine emir ve nehiy ediyor. "Sirkat edenin elini keseriz. Zinâ edeni ise hür değilse darp, hür ise recmederiz" diyordu.

Kârûn; "Bu hükmü kendin hakkında da tatbik eder misin?" dedi.

Mûsâ Aleyhisselam, "Elbette!" diye cevap verdi.

Bunun üzerine Kârûn, "İsrailoğulları, senin falan kadınla zinâ ettiğini zannediyorlar" dedi.

Kadın hemen celbedildi. Mûsâ Aleyhisselam, kadına Âllâh-û Teâlâ ve Tevrat üzerine yemin ettirdi. Sonra; "Doğru söyle! Ben seninle zinâ ettim mi?" dedi.

Kadın gerçeği söylemekten kaçınmadı. "Hayır! Fakat Kârûn, bana iftira et diye iki kese altın verdi ve işte keseler" dedi. Böylelikle Kârûn'un hilesi meydana çıktı.

Mûsâ Aleyhisselam, hemen secdeye vardı. Ve Âllâh-û Teâlâ'ya, Kârûn'dan şikâyet etti. "Yeri, sana müsahhar kıldım, dileğin gibi emret" diye emir buyuruldu.

Mûsâ Aleyhisselam, "Ey arz, Kârûn'u yakala!" dedi. Bu duânın akabinde; Yer, Kârûn'u dizlerine kadar yuttu. İkinci def'a emrettiği zaman beline, üçüncü def'asında da boğâzına kadar yuttu. Dördüncü def'asında ise büsbütün yere batıp kayboldu.

Mûsâ Aleyhisselam, her emredişinde Kârûn yalvarıyor, merhamet diliyor. Fakat o, bütün bu yalvarışları dikkate almıyordu.

"Yâ Mûsâ! Kârûn tekrar tekrar merhâmet diledi. Fakat sen merhamet etmedin. İzzetim hakkı için! Şayet bir def'a bana duâ edeydi, merhamet ederdim" diye vahyolundu.

İsrâiloğulları; "Mûsâ bunu, Kârûn'un servetine ve saraylarına vâris olmak için yaptı" dediler. Mûsâ Aleyhisselam, bu sözleri işitir işitmez tekrar duâ etti. Akabinde Kârûn'un bütün mal ve sarayları da yere geçti. O debdebe ve dârâttan bir iz bile kalmadı.

82- وَاَصْبَحَ الَّذِيْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُوْلُوْنَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ ۚ لَوْلَآ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۗ وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ۚ

وَاَصْبَحَ Sabahlandılar, الَّذِيْنَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ Kârûn'un mekânını menzilesini dünyada görüp de gıpta edenler. Başladılar, يَقُوْلُوْنَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ ۚ Veyke; Vey kelimesine Müfessirin-i İzâm birkaç mânâ vermişler. Bir mânâ vey kelimesi; nedamet, pişmanlık, tehassür içindir. Diğeri; vey ayrı, kef harfi ayrı, vey keennehü birbirinden ayrı. Âllâh CelleCelâlûhû, istediğine kısmeti çoğaltır مِنْ عِبَادِهٖ dilediği kullarına ve dilediğinin rızkını da daraltır. Kısmetin çoğalması, ilmi, malûmatı, hikmet üzerine değildir ancak Âllâh'ın takdiri iledir. İstediğine kısmeti çoğaltır, istediğine de kısmeti azaltır. Veyl olsun bu nimeti talep edenlere! Âllâh istediğine verir, dilediğine daraltır. Bu, malûmat üzerine değildir. لَوْلَآ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا Gıpta edenler, keşke bize de çok lütufta bulunmuş olsaydı diyenler. Eğer Âllâh minnet etmeseydi, lütfetmeseydi, ihsan etmeseydi, لَخَسَفَ بِنَا ۗ Kârûn gibi bizi de yerin dibine geçirirdi. وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ۚ Vey! Âllâh CelleCelâlûhû kâfirleri iflâh etmez, kâfirler asla umduklarına ermeyecekler.

83- تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۟ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ

Âyet-i kerime, yukarıdaki âyet-i kerime ile alâkalıdır. Fir'avnın tuğyan etmesi neticesinde suda gark olup boğulması ile helâk olduğu bildirilmiş olup. Burada ise bu dâr-ı âhireti, yeryüzünde tekebbür, tegallüp etmek, fesad çıkarmak istemiyenlere veririz buyuruluyor. تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ Bu dâr-ı ahiret ki cennettir, onun içinde nimetler. نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِى الْاَرْضِ Biz Azimüşşân veriyoruz, لِلَّذِينَ o Mü'minlere ki لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا ۟ halkın üzerine tekebbür etmiyorlar, عُلُوًّا yükseklik kabarma göstermiyorlar, فِى الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۟ fesat çıkarmıyorlar. وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ İyi âkıbet elbette müttekiler içindir. Mütteki, ittikâ, vikâye, kendini muhafaza etmek. Vikâye, vekâyet-i vikâyeten. Kur'an-ı Azimüşşân'da vikâye birçok yerlerde geçiyor. Vikâyenin üç derecesi var. Üçü de **Lâ ilâhe illellâh** ile olur. **Lâ ilâhe illellâh**'ın derecesi üçtür, müttekinin derecesi de üçtür. Birinci derece avam olan bizler için; **Lâ ilâhe illellâh**, Âllâh'tan başka bir ma'bûd yok ancak ma'bud O'dur. İbâdetimizi O'na hasreder, yardımı O'ndan talep ederiz. Biz müttekiyiz, nereden? Azab-ı Ebediyi İlâhiye'den. Âllâh'ın vâ'dı; bu Kelimeyi Tevhid'e inanan söyleyen, ebedi azaptan mahfuz olur. Ebedi cennet ve nimetlerine nâil olur. Ne ile oldu birinci derece? **Lâ ilâhe illellâh Muhammedür Rasûlullah** ile oldu.

Eğer kader yardım eder de aklı başına gelirse, biraz daha derece artışı olursa, Kelimeyi Tevhid'e vereceği mânâ; **Lâ maksûde illellah** olur. Maksûd ancak Âllâh'tır, öyle ise yalnız maksûd Âllâh

olur. Nereye gider, hangi işi yaparsa maksudu Âllâh'tır. Böyle olunca, Âllâh'ın nehyettiği şeylerden kendini muhafaza eder. Çünkü maksat Âllâh olduktan sonra, O'nu kalbinde cezmettikten sonra, o kimse Âllâh'a isyan etmez. Kendini â'mâl-i seyyieden muhafaza eder, a'mâl-i sâlihaya devam eder. Bu hassalara sahip olan kimse, avam derecedeki olandan farklı, yukarı derece üst seviye cennete gider. Bu derecenin daha fazlası Rûyet-i İlâhiye'ye nâil olur. Cenâb-ı Hak tecelli eder, zuhura gelir.

Eğer daha ziyade olur da ikinci dereceden, üçüncü derece müttekiye yükselirse **Lâ ilâhe illellâh**'ın mânâsı; **Lâ mevcüde illellâh** oluyor. Her yerde, her şeyde Âllâh'ı görür. Eğer bu mevcut, var olsaydı evveli ve sonu olurdu. Demek ki iki yokluğun arasında bir varlıktır. Mevcut nedir? Evvel-i sonu olmayandır. Öyle ise **Lâ mevcûde İllellâh**. Her lâhza, Âllâh ile kendini buluyor. Bu derecede masivadan halas bulur. Masivadan halas bulan, cennette artık o huzurdadır.

Hülâsa Mü'minin sermayesi, **Lâ ilâhe illellâh Muhammedür-Rasûlullah**'tır. Sermayeyi işlettiği nisbette daha çok kazanır.

İmam-ı Âzam'a göre imân, noksan ve ziyâde olmaz. Diğer imamlar, İmam-ı Şafii'de dâhil, imân ziyade noksan olur çünkü âyet var. **Ve zidnâhüm Hüdâ**. Aralarında ihtilaf yok, ihtilaf lâfzidir.

İmam-ı Âzam'ın dediği "iman kuvvetlenir, zayıflanır". Diğer imamlar "ziyadelenir, noksanlanır" diyor ki her iki ifadenin beyanı aynı yere geliyor.

84- مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا ۚ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا ۚ Halik-i Kâinat emrediyor. مَنْ Her

kim ki جَاءَ بِالْحَسَنَةِ Dergâh-ı İlâhiye bir hasene getirirse. Hasene; iyiliktir. İyilik ise lisân-ı şeriatte cennettir. وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ İyilik yapmak matluptur. İyilik budur ki hüner olan Dergâh-ı İlâhiye götürmek. Dergâh-ı İlâhiye giden hangisidir? O iyilikte hâlis Âllâh için yapılır, riyakârlık onda olmaz. Âllâh, "iyiliği yapan" demedi, "iyiliği getiren" dedi. İbarenin farkı budur. Âllâh iyiliği yapan demiyor, iyiliği getiren buyuruyor. İyiliği, o dergâha lâyık hâlis olarak getiren. Yalnız iyilik yapmak murâd olsaydı, **yef'alü** diyecekti. **Men fe-alel hasenati** diyecekti. **Men ce'e bilhasenati** "Her kim ki Dergâh-ı İlâhiye'ye bir iyiliği getirirse yani halis olarak getirirse, ibadet halis olursa Makbul-ü İlâhi olur. İbadetin içinde ucup, kibir, riyâ olursa o ibadet, Dergâh-ı İlâhiye lâyık bir ibadet değildir. فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا Ona daha hayırlısı, ona bundan daha üstün karşılık vardır. En azı bire on, bire yetmiş, bire yedi yüz hatta bigayri hisâb verilir. وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ Her kim ki bir kötülük, fenalık yaparsa; Erhamürrahimin olduğu için, rahmeti gadabını sebkat ettiğinden. فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ Kötülük fenalık getirirse, o kötülükleri işleyenler ancak işledikleri kötülük miktarınca ceza görürler.

85- إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ Ey Habibim, Kur'ân-ı Azimüşşân'ı sana inzâl eden, tebliğ eden, temessük edip okuduğun bu Kur'ân sahibi, لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ seni iade eder, reddeder (döneceğin yere. Mekke'ye döndürecektir) (yahût va'd buyurulduğu Makam-ı Mah-

mûd'a reddeyliyecektir.) قُلْ Ey Habibim, onlara söyle. Onlar, "Rasûl-û Ekrem'e karşı âbâyı ecdadının dinini terk etti, bizi terk etti" diyorlardı. Bunlara karşı cevap vermeye lüzum yok. رَبِّیۤ اَعْلَمُ مَنْ جَآءَ بِالْهُدٰی وَمَنْ هُوَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ "Benim Rabbim hidayette olanları bilir, hidayeti getireni bilir. Sizin gibi dalâlette olanı da bilir. Sizin gibi dalâlette kalanın da cezasını verir.

86- وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْۤا اَنْ یُّلْقٰۤی اِلَیْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِیْرًا لِّلْكٰفِرِیْنَ ۪

وَمَا كُنْتَ تَرْجُوْۤا اَنْ یُّلْقٰۤی اِلَیْكَ الْكِتٰبُ اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ Ey Habibim, sen Kur'ân-ı Azimüşşân'ın inzalinden evvel, Kur'ân'ın sana gönderileceğini bilmiyor, ümit etmiyordun. Bu ancak Rabbinden bir rahmettir, onu sana verdi. فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِیْرًا لِّلْكٰفِرِیْنَ ۪ Hitap, Rasûl-û Ekrem'edir. Emir, bütün ümmetedir. O halde kâfirlere hiç-bir zaman zahir olmayın. Dininize muhalif olan kimselere arka çıkma. Dünya umuru alış veriş olabilir ama muhabbet etmeyin.

87- وَلَا یَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰیٰتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَیْكَ وَادْعُ اِلٰی رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ۚ

وَلَا یَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰیٰتِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın, Kur'ân-ı Azimüşşân'ın âyetlerini tebliğe devam et. Onlar, seni bu âyetlerden alıkoymasınlar. Onlar, seni Kur'ân'ın kıra'at ve mucibiyle amel etmekten seni çevirmesinler. بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَیْكَ Kur'ân-ı Azimüşşân, bu iltifatla nâzil olduktan sonra sen Hıfz-ı İlâhi'desin, serbest Kur'ân-ı Azimüşşân'ı tebliğ et. وَادْعُ اِلٰی رَبِّكَ وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِیْنَ ۚ İnsan-

ları, Rabbinin tevhid ve ibadetine da'vet et. Asla müşriklerden olmasınlar.

88- وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ ۭ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ Âllâh-û Teâlâ ile birlikte başka bir ilâh edinme, لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ O'ndan gayri ma'bud-u bilhak yoktur. كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ O'nun zâtından başka her şey helâk olacaktır. لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ Hüküm, O'nundur. Bütün mahlûkatın rucûu O'nadır. Herkes O'na rucû eder. Herkesi kendi âmâliyle cezalandırır, mükâfatlandırır.

Bu âyetlerdeki hitap, esasen Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in şahsında Mü'minleredir. Maksat, müşriklerin ümitlerini büsbütün kırmak. Ve Rasûl-û Ekrem'e, müşriklere karşı bu konularda açık kapı bırakmamasını tavsiye etmektir.

سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ ﴿٢٩﴾ ANKEBÛT SÛRESİ

Mekke'de nâzil olan bu sûre, cem'an 69 âyettir. "Ankebût;" örümcek demektir. Bu sûrenin 41. Âyetinde, kâfirlerin işleri örümcek ağına benzetildiği için bu ismi almıştır.

Örümceğin bazı hünerleri vardır. Evvelâ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e hizmet etmiş Sevr mağarasında. Bu hayvanın sekiz ayağı, altı gözü var. Yumurtluyor, yumurtasından yavrular ufak kurtlar gibi zuhur ediyor. Sonra bu hale geliyor. En haris olan hayvan, sinekleri avlıyor.

Aliyy İbni Ebû Tâlip Kerremâllâhû Veche diyor ki; "Onun ağını evlerde bırakmayın, fakirliğe vesile olur." Örümceği öldürmeyin fakat ağını bırakmayın. Ağını bulunduğu yerden temizleyin. Ağı, yaranın üstüne konursa şişmez. Kan aktığı yere konursa akan kanı dindirir. Sûre 69 âyet, 1981 kelime, 4559 harften ibarettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- الٓمٓ

Müteşâhibât-ı Kur'âniyedendir. Mütekaddimin ulemâsı buyurmuşlar ki Âllâhü e'lemü bi murâdihi ve bi zélike. Eslem de budur. Âllâh muradına âlimdir. Muhib ile mahbûbun, Âllâh ile Rasûlullah'ın Sallâllâhû Aleyhivesellem arasında bir şifre gibidir.

Biz reyimizi buna karıştırmayız demişler. Mûteehhırin ulemâsı bazı mânâlar vermişler.

Elif; Eyyühel insânü. Lâm; Ellâ-iku. Mim; El-maksûdu minel âlemi. Âlemde maksûd ve lâyık olan Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e hitap ediyor.

Elif; Âllâh. Lâm; Cebrail. Mim; Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem. Kur'ân-ı Kerim'i, Cebrail Aleyhisselam, Âllâh'tan Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e getirmiştir. Böyle teviller yapmışlar. Fakat en iyi tevil, Müteşahibât-ı Kur'âniyedir. Âllâh'ın iradesine bırakmaktır.

2- اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوا اَنْ يَقُولُوا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

Bu âlemi halk eden Âllâh-û Azimüşşân'ın, halk ettiği insanlar karışık olduğundan. Kâfir, münafık, müşrik, Mü'min, Müslüman bir arada olduğundan, bunların birbirinden tefrik olması Murad-ı İlâhi'dir. Tefriki de imtihan ile olur. İlm-i İlâhi'de malûm olup, bir kimsenin nasıl olacağı belli olur. Lâkin ilminde olmakla hükme sebeb olmuyor. Nasılki bir hâkimin davalı ve davacı hakkında ilmi olsa bile, hâkimin hükmü şahidin şehadetine istinat ediyor. Dava eden şâhidini gösterir, inkâr eden de yemin eder.

Kanun-i İlâhi bu olduktan sonra, kıyamette de Cenâb-ı Hak aynı kanunla muamele ediyor. Cenâb-ı Hak da kendi kanununa tatbik etmek üzere, bizlerden zuhuratların olması icap eder. Hayır zuhur edince sevabı, şer zuhur edince de ceza versin. Onun için bu âyetler, imtihan hakkındadır.

اَحَسِبَ النَّاسُ Zannederler mi insanlar اَنْ يُتْرَكُوا terk edilecek onlar, tecrübe edilmeden? اَنْ يَقُولُوا اٰمَنَّا Yalnız dil ile اٰمَنَّا "biz imân ettik." Kelimeyi şehadeti söyler yahut "âmennâ" der. وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ

İmtihan olunmadıkça, mücerred imân ettik demekle bırakılacak mı sandılar? İmân, kâlp ile dilin beraber olmasıdır. O da ancak imtihan ile zuhur edecektir.

Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Ammar bin Yâsir, Ayyaş bin Ebi Rebia, Velid ibni Velid ve Seleme İbni Hişam gibi, bazı Ashab'a zahmet ederlerdi. Onlara teselli ve gelenlere de talimdir.

Biliniz ki Müslümanım dedikten sonra, belâ ve mûsibetten tam tamına mahfuz kalacak değilsin. Müslüman olduğunun imtihanını verecek, sağlam olduğu anlaşılacak ki derecâtı bulsun.

Zanneder mi bir Müslüman, اَنْ يَقُولُوا اٰمَنَّا dedikten sonra imtihan olmayacak? Muhakkak imtihan edilecek. Âllâh, insanı korku, açlık, mal ile, zenginlikle, fakirlikle imtihan edecektir.

Bu imtihanlar yalnız bu ümmete değildir, önceki ümmetler de bu imtihanlardan geçmiştir.

3- وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, senin ümmetinden evvel gelenleri de imtihan etmiştik. قَبْلِهِمْ الَّذِينَ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ صَدَقُوا Muhakkak Âllâh'ın ilmi zuhur edecek. الَّذِينَ صَدَقُوا İmânında sadık olanların, ilm-i müşâhade ile zuhur edecek. وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ Yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır.

Mezkûr, meşakkat ve musibetlerden murâd; peygamberlerin kimini azap ile öldürmeleri, kimini testere ile ikiye yarmaları, kimini de demir tarakla taramalarıdır. Böyle iken, bu zevatın hiçbiri dinden dönmemiştir. Bu gibi vak'alar her ümmette olagelmiştir.

4- اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَا ۟ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَا ۟ Zannederler mi ki onlar, seyyiât-ı küfür, kötülükleri yapanlar, bizden kaçıp kurtulacaklarını mı sandılar? Bizim, onları azaplandırmada aciz kalacağımızı mı zannediyorlar? سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ Ne fena hükmediyorlar, (ne kadar yanlış düşünüyorlar?) Bu tehdit, önceki tehditten daha ağırdır.

5- مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ۟ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ اللّٰهِ Her kim ki korkarsa Allâh'ın mülâkatından yani düşünürse bir ahıret var. O ahirette, Allâh'ın huzuruna gidecek. Mülâk-ı İlâhiye orada zuhur edecektir. (Likâ ve ceza için) tayin eylediği vakit elbette gelecektir. فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ۟ Allâh-û Teâlâ'nın tayin ettiği ecel vakt-i mukadder, vakt-i muayyen muhakkak gelecektir. Ona hazır olsunlar. وَهُوَ O Allâh'tır, السَّمِيعُ ağız lisandan çıkanı, kalbe geleni bilir işitiyor. الْعَلِيمُ Ef'âlini hakkıyla bilir.

6- وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖ ۟ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِىٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهٖ ۟ Kim mücahede ederse ancak nefsi için mücâhede eder. (Faydası kendisine aittir) Nefsine karşı cihad, tâat-ı ibadete karşı cihad, şeytanın vesveselerine karşı cihâd yapan kendi nefsine yapmış olur. Ancak menfaatı, kendi nefsine aittir. Allâh-û Teâlâ, o kimseye merhamet ediyor ki "merhametin yolu budur" diyor. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Allâh CelleCelâlûhû لَغَنِىٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ Ganiyy'dir, bütün âlemin ibadetinden. Bu teklifi niçin ya-

pıyor Cenâb-ı Hak? Onlara bir rahmet yolunu gösteriyor, kuluna merhamet etmek istiyor. O Rahmet-i İlâhiye'nin zuhuru için de peygamber gönderiyor, kitap gönderiyor, yolu gösteriyor. Bana, rızama gelecek yol budur diyor. Böyle yaptığınız takdirde rahmetime kavuşursunuz buyuruyor.

7- وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَحْسَنَ الَّذِى كَانُوا يَعْمَلُونَ

وَالَّذِينَ O kimseler ki اٰمَنُوا Âllâh'a, Kur'ân'a Rasûlûlah'a imân etmişler. وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ İmânını amâl-i saliha ile takviye ederse لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ Biz Azimüşşân, onların seyyiâtını kötülüklerini mahvediyoruz. (İmân ve itaatleri ile örteriz.) Seyyiat, kötülükler gittikten sonra amâl-i saliha kalıyor. Amâl-i saliha kalınca, ehl-i cennet oluyor. وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ Onları mükâfatlandırırız, اَحْسَنَ الَّذِى ahseni, daha güzeli ile mükâfatlandırırız. كَانُوا يَعْمَلُونَ En az bire on, bire yetmiş, bire yedi yüz, bigayri hisab veriyoruz.

8- وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ؕ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ؕ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

وَوَصَّيْنَا Biz Azimüşşân, biz insanlara vasiyet ettik emrettik. الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ؕ Biz insana, ana babasına iyilik ve güzellikle muamele etmesini tavsiye etmişizdir. İyilik ne ile olur? Hizmet ile mal ile can ile güzel karşılamakla olur. وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ Her sahada ana babayı dinleyecek, eğer haksız olsa bile ancak küfürde değil. Hâlik'e isyan hususunda, mahlûkata itaat yoktur. وَاِنْ Eğer جَاهَدَاكَ ana baba teklif ve cehdederse, لِتُشْرِكَ بِى bana şerik yap-

maya zorlarsa, مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ senin haberin olmadan oraya çevirmek isterlerse, فَلَا تُطِعْهُمَا orada onlara itaat etme. İtaat, Halik'in isyanında olmaz. Ancak orada itaat yok. اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ (Bu âyet-i kerime hem vaad hem de vaiddir.) اِلَيَّ Ey isyan eden! مَرْجِعُكُمْ Hepinizin rucûu banadır, nihayet huzuruma gelirsin. فَاُنَبِّئُكُمْ Ben, sizi haberdar ederim. بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ Dünyada yaptığın amellerin, o zaman cezasını gösteririm. Orada cezasını görürsün ki bu vaad olur.

İkincisi de vaid olur, ey ana babaya itaat eden! İyi ameller yapan insan. اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ Nihayetiniz bizedir, o vakit فَاُنَبِّئُكُمْ sizi haberdar ederiz بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ Sizin yaptığınız iyi amellerin mükâfatını size bildiririz.

Bu âyet-i celile, Sa'd İbni Vakkas ve validesi hakkında nâzil olmuştur. Sa'd Radıyâllâhû Anh İslâm'a gelince, annesi (Hamene Ebu Süfyan'ın kızı idi.) Tâ ki irtidat edinceye kadar, Güneş'ten gölgeye çekilmemeye ve hiçbir şey yiyip içmemeye ahdetmiş. Üç gün ne gölgeye çekilmiş, ne de bir şey yiyip içmemişti. Sa'd Radıyâllâhû Anh; "Anne, vücudundaki kıllar kadar ruhun çıksa, ben yine dinimden çıkmam, dinimi terketmem. Ne yaparsan yap! Bu hususta seni dinlemem" demişti.

Nihayet annesi me'yus gölgeye çekilmeye ve tekrar yiyip içmeye mecbur kalmıştı.

9- وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِى الصَّالِحِيْنَ

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ Onlar ki imân etmişler, imânını amâl-i saliha ile tezyin ve takviye etmişler. لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِى الصَّالِحِيْنَ

Onları sûlehâ, Embiyâ ve evliyâ zümresine dahil ederiz. Buraya kadar Mü'min ile kâfiri beyan buyurdular, münafık bahsi kaldı.

10- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوذِيَ فِى اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ الْعَالَمِينَ

وَمِنَ النَّاسِ Bir takım münafıklar da var ki مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ "Biz, Âllâh-û Teâlâ'ya imân ettik" derler. İnsanlardan, Âllâh'tan ziyade korkuyor. İnsanların bir tehdidi ile dinini, imânını, kitabını bırakıyor.

Nefh-i sûra kadar Mü'min olur, kâfir olur. İkisi arasında münafık da olur. Âllâh-û Teâlâ böyle halk etmiş.

فَاِذَآ اُوذِيَ Ufak bir ezâ cefâ gördü mü, ufak bir zahmet görünce, فِى اللّٰهِ Âllâh yolunda ufak bir ezâ gördü mü! جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ İnsanların ezâ ve işkencesini, Âllâh-û Teâlâ'nın azâbı gibi telâkki ederler. وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ Hâlbuki Rabbinden bir nusret gelecek olsa, Mü'minler için bir muvaffakiyet, ganimet, bir fetih gördüler mi! لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ "Doğrusu biz de sizinle beraberdik, imân ettik, imânımızda sağlam insanlarız" diyor. اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ الْعَالَمِينَ Zannederler, bilmezler mi Âllâh-û Teâlâ, insanın kâlbine geleni bilir. Âllâh, herkesin kâlbindekileri en iyi bilen değil midir?

Bu mânâya göre; Samimi imân sahibi olmayan bu gibi kimselerin, Âllâh yolunda eziyete uğradıklarında, karşılaştıkları dünyevi işkenceleri, Âllâh'ın ahiretteki azabına denk tutmaları anlatılmış

olur. Bir de "insanlardan gördüğü ezâyı, Âllâh'ın azâbı imiş gibi sayar" mânâsı verilmektedir.

11- وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ

Âllâh-û Azimüşşân, imân edenleri de münafıkları da hakkıyla bilir. Âllâh, elbette (O'na gönülden) imân edenleri de ikiyüzlüleri de bilir.

12- وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا Kâfir olanlar söylerler, لِلَّذِينَ اٰمَنُوا imân edenlere. اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا "Siz geliniz bizim yolumuza. وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ (Şayet bu size günah olursa kıyamet günü,) sizin günahlarınızı biz yükleniriz" diyerek aldatıyorlar. وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ Kıyamet öyle bir gündür ki **"yevme lâteziru vêziratün vizra uhrâ"** hiçbir kimse, diğer bir kimsenin günahını yüklenmez almaz. Ancak böyle hataya vesile, sebebiyet veren kimselerin günahları kat kat olur. Fakat onların hiçbir günahını yüklenecek değillerdir. Yalnız vesile, sebebiyet olduğundan günahları artar. وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ ۖ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ Onlar iftira eder, yalan söylerler. Kimse kimsenin hatasını almaz, herkes kendi hatasını alır. Fakat böyle sebebiyet verenler, iki misil cezayı alırlar.

Hayırda da böyledir. Âmâl-i hayriyeyi yapan kişi kendi sevabını kazanır. Fakat ona sebep olanlar, sebebiyet itibarı ile bir mislini kazanır.

13- وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالاً مَعَ اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ

وَلَيَحْمِلُنَّ Bu gibi dalâleti gösteren, halkı idlâl edenler. Muhakkak اَثْقَالَهُمْ hatalarına hamil olur, hatalarını alırlar. وَاَثْقَالاً مَعَ اَثْقَالِهِمْ Ve bu yüklerle birlikte, idlâl ettiklerinin yüklerini de yüklenecekler. Sebebiyet verdiği için ona da yükleniyor. وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ Muhakkak sorarlar kıyamet gününde, iftira ettikleri şeyler kendilerinden sorulacaktır.

Burada iki âyette, Rasûl-û Ekrem'e teselli için buyuruluyor ki; "Ey Habibim, senden daha uzun süre yaşayan ve zahmet çeken diğer peygamberler de vardır. Onlar sabr-ı tahammül ettiler, sen de sabr-ı tahammül et" teselli için emrediyor. Murâd olan hikâye değil, ibretleri kıssaları hatırlatmaktır.

14- وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا Biz Azimüşşân, Nûh Aleyhisselam'ı gönderdik اِلٰى قَوْمِهٖ kavmine. Nuh Aleyhisselam'ın ismi, Abdülgaffar'dır. Nûh; nevhadan, âh-u figandan geliyor. Nûh Aleyhisselam daima ağlardı. Âllâh'a ne kadar yakın olursa, o kadar tecelliyet zuhur eder. Yakın olanlar daha ziyade âh-u figan ederler. Bu lâkab hoşuna gittiği için, Kur'an-ı Azimüşşân'da o lâkab ile beyan buyurulmuştur. 40 yaşında peygamber oldu, 950 sene kavminin içinde kaldı, va'z-ı nasihat etti, hiç tesir görülmedi. Nihayet seksen kişi kadar imân

ettiler. O halden sonra da 60 sene yaşamıştır, 1050 sene hayatta kalmıştır.

Azrail Aleyhisselam geldiği zaman demiş ki; "En uzun yaşlı olan peygamber, sen bu kadar uzun sene yaşadığında ne gördün?" Nûh Aleyhisselam demiş cevaben; "İki kapılı eve girer gibi. Bir kapıdan girdim, işte diğer kapıdan çıkıyorum. Dünya bundan başka bir şey değildir."

فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ

Aralarında, elli yıl müstesnâ bin sene kaldı. Nihayet onlar zulümlerini sürdürürken, tufan onları yakalayıverdi.

15- فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ

فَاَنْجَيْنَاهُ Biz Azimüşşân, Nûh Aleyhisselam'ı kurtardık ve وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ gemidekileri. 2 kişi hanımı ile kendisi, 3 oğlu 3 hanımları ile, 72 ümmeti. Toplam 80 kişi ile. Gemi de Cûdi dağının üzerinde durdu. Cûdi dağı, Musul vilâyetinin Sencar kazasında bir dağdır. O dağın üzerinde bulunuyor. Onun eteğinde bir köy bugün de mevcut olup, Heştiyan köyü derler. Heşt; sekiz demektir. Heştiyan; 80 demektir. Seksenlik köy bugün de meşhurdur. وَجَعَلْنَاهَا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ Biz Azimüşşân, o gemiyi, Nûh Aleyhisselam'ın ahvâlini âlemlere ibret olarak beyan ettik sana ve ümmetine.

16- وَاِبْرٰهِيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

وَاِبْرٰهِيمَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, İbrahim Aleyhisselam'ın ahvalini ümmetine bildir. İbrahim Aleyhisselam ahdine vefa etti. Misafir gelmeden yemek yemezdi. Canını teslim

etti ateşe attılar, ateşe atılacağı sırada Cibril-i Emin hazır olur ve diyor. "Yâ İbrahim, **heleke hâcetün**. O da cevaben; **emmê ileyke felâ**.(Benim sana hiçbir ihtiyacım yok, benim Rabbim zaten halimi bilir.)

Vücudunu, Âllâh'ın emrine teslim etti. Evlâdını boğazından kesmek sûretiyle kurban etmeye razı oldu. Malını da misafire yedirmeye razı oldu.

اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ İbrahim Aleyhisselam, kavmine beyan etti dedi ki; اعْبُدُوا اللّٰهَ "Âllâh'a ibadet ediniz, ibadete müstehak ancak O'dur وَاتَّقُوهُ Âllâh'ın azabından da korkunuz. ذٰلِكُمْ Âllâh'a ibadet, Âllâh'a takvâ elbette size hayırlıdır. اِنْ كُنْتُمْ خَيْرٌ لَكُمْ تَعْلَمُونَ Bu, sizin için (küfür ve mâsiyette olmanızdan) daha hayırlıdır" demişti.

17- اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllâhû Teâlâ'yı bırakıp da tapmış olduğunuz bu putlar, اَوْثَانًا (vesen) putlardır. وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا (Onlara mâbuddur diyerek) yalan, asılsız sözler uyduruyorsunuz. وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا Yalanları uyduruyorsunuz. Tahlûkûne, tekûlûne. İfken; yalan. Yalanları söylersiniz.اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا Bilmelisiniz ki Âllâh'ı bırakıp da taptıklarınız, size rızık veremezler. İbadete müstehak ancak Âllâh'tır. فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ Gerek zahiri gerekse manevi kısmeti, Âllâh'tan talep edin. (O'ndan isteyin.) وَاعْبُدُوهُ İbadeti yalnız Âllâh'a hasrediniz çünkü müstehak ancak

Âllâh'tır. وَاشْكُرُوا لَهُۥ Âllâh'a şükrediniz, size peygamber göndermiş doğru yolu göstermiş, bu yola sevk ediyor. اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Nihayet O'na rucû edeceksiniz.

18- وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

وَاِنْ تُكَذِّبُوا Eğer bu nasihatı dinlemeyip de Âllâh'ın emrini tekzib ederseniz, siz Âllâh'a hiçbir zarar yapamazsınız. فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ Sizden evvelki bir çok ümmetler de tekzib ettiler. Onlara musibet belâlar geldi. وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ Peygambere düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir. Kıyamete kadar Kur'ân-ı Azimüşşân hakemdir ve tebliğ olunacaktır. Hiçbir şey buna mâni değildir. İnanan imân eder, inanmayan da inkârda kalır. İnanan ümmet-i icabet olur, sevap kazanır Mü'min olur. İnanmayan da ümmet-i davettir, nihayet ceza görür. Bugün de zamanımızda velevki radyo vasıtasıyla olsun, velevki radyo düşmanların memleketinde olsun. Mademki Kur'ân-ı Azimüşşân sarahatle beyan ediyor. O insanların üzerine aramak düşer, mademki aramıyor o insan cezasını görecektir.

19- اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ

اَوَلَمْ يَرَوْا Görmüyorlar mı onlar, كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ mahlûkunu ilk baştan nasıl yarattığını? Bu insanları nasıl halk ediyor? (Ölümden) sonra bunu tekrarladığını görmediler mi? اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû için müşkilat yok, kolaydır.

Evvelini inkâr etmiyorsun aklın kabul ediyor, niçin ikincisini inkâr ediyorsun?

20- قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۚ

قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Kıyameti inkâr edenlere emrediyor. سِيرُوا فِى الْاَرْضِ Yeryüzünde gezip dolaşın seyrediniz, Azamet-i İlâhiye'yi takdir ediniz. فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ Âllâh-û Teâlâ, ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın. ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ İşte Âllâh, bundan sonra (aynı şekilde) âhiret hayatını da yaratacaktır. اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۚ Âllâh CelleCelâlûhû her şeye kâdirdir.

21- يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاۤءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاۤءُ ۚ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ

Müfesirin-i İzâm, bu âyet-i kerimeye üç dört mânâ vermişler.

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاۤءُ Âllâh isterse bu dünyada birisine azap veriyor. Hırs ile malın peşinde haris olur. وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاۤءُ ۚ Bazılarına da dünyada merhamet eder, kâlbine bir kanaat verir rahat geçinir.

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاۤءُ Bazılarına sû-i ahlâk verir, pis ahlâk. Hayatı azap ile gider. وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاۤءُ ۚ Bazılarına da güzel bir ahlâk verir, her nereye giderse sevilir.

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاۤءُ Bazılarına dünyada azap verir, Âllâh'ı tanımaz. وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاۤءُ ۚ Bazılarına da kalbinde Cenâb-ı Hak'ka karşı bir yol bırakır. Kalbini Âllâh'a bağlar, rahat yaşar.

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاۤءُ İstediğini ahiret azabıyla yakar. وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاۤءُ ۚ Bazıları da cennete gider.

Hâlik, Mâlik, sahip O'dur. İstediğini yapar fakat dilediğini kulun yaptığı hareketin akabinde zuhur eder. Kulun ihtiyarının akabinde meydana gelir. Biz de ihtiyarımızı iyiliğe sarf edersek, umudumuz budur ki Cenâb-ı Hak, iyiliğin akabinde bize iyilik halk eder. وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ Ancak O'na döneceksiniz.

22- وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ Ey münkir olanlar, hiçbir zaman siz Âllâh'ı aciz bırakamazsınız. Ne yeryüzünde ne de gökyüzünde olsanız bile, Âllâh'a isyan ettiğiniz takdirde cezanızı göreceksiniz. وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ Âllâh'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamazsınız. Âllâh'ın azabından kurtaracak hiçbir kuvvet-i kudret yok.

23- وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَآئِهٖٓ اُولٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِى وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

وَالَّذِينَ O kimseler ki كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ Vahdaniyet-i İlâhiye'yi inkâr etmişler. وَلِقَآئِهٖٓ Mülâkât-ı İlâhiyi, ahireti inkâr etmişler. اُولٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِى Onlar, benim rahmetimden me'yus olmuşlar, ümit kesmişler kıyamet gününde. وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ Mademki me'yus olmuş, imân etmemişler, onlar ehl-i cehennemdir.

Buraya kadar İbrahim Aleyhisselam'ın kavmine yapmış olduğu emirler, va'z-ı nasihatlardır.

Âdet budur, birisiyle güzel güzel konuşurken baktı ki cevap veremiyor, delil getiremiyor, işi dayağa döker. Müdellel olan

İbrahim Aleyhisselam'ın bu tebligatına hiçbir şey getiremediler. Nihayet işi dayağa çevirdiler.

24- فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ İbrahim Aleyhisselam'a karşı kavminin cevabı اقْتُلُوهُ onu öldürün اَوْ حَرِّقُوهُ veyahut yakın demek oldu. Ve yakmaya teşebbüs ettiler. فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ ۭ Ama Âllâh, onu ateşten kurtardı. اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ Elbet bunda, imân edecek bir kavim için âyetler (ibretler) vardır. Zâhir olan bir beyyinedir Azamet-i İlâhiye'ye ama imân edenlere. İmân edenler istifâde eder.

25- وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا ۙ مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَّيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۡ وَّمَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ۝

İbrahim Aleyhisselam, onlara böyle cevap verdi. وَقَالَ İbrahim Aleyhisselam yine tehditlerine karşı dedi. اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ Sizin ittihaz ettiğiniz, Âllâh'ın gayri olan اَوْثَانًا ۙ bu putlar, مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ siz sırf aranızdaki dünya hayatına hâs muhabbet uğruna Âllâh'ı bırakıp, bir takım putlar edindiniz. Bu putları elinizle yontarsınız, keser biçersiniz. Mermerden, taştan, sonra da ortaya getirir de "bu mâbuddur" diyorsunuz. İçinizde bunların yalan olduğunu bilen vardır, çoğunuz yalan olduğunu biliyorsunuz. Yalan olduğunu bildiği halde, neden onlar bu putlara mâbud diyor? Biliyorsunuz ki bu put, mâbud olamaz. O birileri bilmeyenlere karşı,

"aynı yolda aynı düşüncedeyiz, muhabbetim tamamdır. Siz, bu puta nasıl muhabbet ediyorsanız, biz de aynen muhabbet ediyoruz. Aynı yoldayız da sebeb-i muhabbet olsun" diye puta, mâbûd diyorsunuz. Yoksa yalan olduğunu biliyorsun.

Putlara tapmanız, muhabbete sebep olarak yapıyorsunuz. Yoksa biliyorsunuz ki o put, mâbûd değildir. ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ Kıyamet gününde birbirinizi tekfir ederek, birbirinizi lânet edersiniz. وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۫ وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ Hepinizin me'vâsı, varacağınız yer cehennemdir. وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ Size yardım eden de olmayacak, Azab-ı İlâhi'den kurtaracak hiç kimse bulunmayacak.

26- فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ ۘ وَقَالَ اِنِّى مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّىۡ ۖ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ İbrahim Aleyhisselam'a ilk evvel imân eden, Lût Aleyhisselam'dır. Evvelâ imân etti, sonra peygamber oldu. Lût Aleyhisselam, İbrahim Aleyhisselam'ın kardeşinin oğludur. وَقَالَ اِنِّى مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّىۡ İbrahim Aleyhisselam ,"Ben Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum."

Râzinin beyanına göre; İbrahim Aleyhisselam ve rüfekâsı, Kufe civarında Kûsi denilen mahâlden, Şam civarına Harran denilen mahâle hicret etmiştir, Hicret, Emr-i İlâhi ile olmuştur. Bunlar oraya geldikten sonra İbrahim Aleyhisselam Filistin'e gitmiş, Lût Aleyhisselam'da bugünkü Lût gölünün olduğu yerde Sûdum şehrine gitmiş. اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ Aziz; Galip, galibin galibi hükmünde galip olan Âllâh'tır. Hâkim'dir, her şeyi yerli yerine halk eder.

27- وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهٗ فِى الدُّنْيَاۚ وَاِنَّهٗ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِينَ

وَوَهَبْنَا Biz Azimüşşân ihsan ettik, لَهٗٓ İbrahim Aleyhisselam'a. 13 sene var, İsmail ile İshak Aleyhisselam'ın arasında. اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ Biz İshak'ı da ihsan ettik ve Ya'kûb'a. (Başka sûrelerde nâfile diyor, Yakûb Aleyhisselam torun olduğundan.) İshak ile Ya'kûb'u ihsan ettik. وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ İbrahim Aleyhisselam'ın zürriyetinde nübüvveti halkettik. وَالْكِتَابَ Kitâb ihsan ettik, (Tevrat ve İncil'de onun evlatlarında. Kur'ân-ı Azimüşşân da yine onun evlâtlarında.) وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهٗ فِى الدُّنْيَاۚ Ve onu dünyada mükâfatlandırdık. (Evlâd, mâl, izzet ve dâimâ bâki kalan senâyı haseni ihsan ettik.) Bütün kavimler, İbrahim Aleyhisselam'ı severek iyilikle senâ eder. Hiçbir kavim İbrahim Aleyhisselam'ı inkâr etmez. وَاِنَّهٗ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِينَ Şüphesiz o, ahirette de sâlihler (zümresin)dendir. Ulü'l Azim'in ikincisidir.

28- وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَۖ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

وَلُوطًا اِذْ قَالَ Ey Habibim, Lût Aleyhisselam'ın ahvalini de ümmetine beyan et ki ibret alsınlar. اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ O kavmine demişti ki; اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَۖ Gerçekten sizler fahiş olan hayasızlık, erkeklerle beraber bulunuyorsunuz. مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ Sizden evvel âlemde, daha önce hiçbir milletin yapmadığı hayasızlığı yapıyorsunuz.

29- اَئِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَاْتُونَ فِى نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَۖ

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ

اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُوْنَ الرِّجَالَ Siz (şehvetle) erkeklerle beraber bulunuyorsunuz. وَتَقْطَعُوْنَ السَّبِيْلَ Yol kesersiniz. وَتَأْتُوْنَ فِىْ نَادِيْكُمُ الْمُنْكَرَ (Lût kavminin meclislerinde; sakız çiğnemek, el çarpmak, ayaklarını uzatırlardı, aşikâr yellenirlerdi, ıslık çalarlardı, içki içerlerdi, birbirlerinin yüzüne tükürürler, birbirlerine söğerlerdi.) Lût Aleyhisselam da onlara diyordu. "Münker olan şeyleri kendi meclislerinizde yapıyorsunuz, bunları terk ediniz!" dediği zaman.فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ Lût Aleyhisselam'a, kavminin cevabı (istihza yoluyla) ancak şu oldu. اِلَّآ اَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ "Biz sana inanmıyoruz. Eğer doğru isen (bizim için va'dolunan) azâbı getir. اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ Eğer davanda sadık isen, getir o azabı görelim" dediler.

30- قَالَ رَبِّ انْصُرْنِىْ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِيْنَ

Lût Aleyhisselam, "Ya Rabbi (azabını inzal etmek sûretiyle) bu müfsid kavme karşı bana yardım et" dedi.

31- وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُوْٓا اِنَّا مُهْلِكُوْٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ ۚ

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى ۙ Vaktaki Rasûllerimiz (melekler,) İbrahim Aleyhisselam'a (İshâk ve Yâkûb Aleyhisselam müjdesiyle) geldiler. قَالُوْٓا اِنَّا مُهْلِكُوْٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ Biz bu memleket halkını, (Südûmluları) helâk edeceğiz dediler. اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوْا

ظَالِمِيـنَۚ (Zira türlü kötülüklerle) küfür ve zulmedicilerden oldular. Çünkü oranın halkı zalim kimselerdir.

قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًاۜ قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَاۜ لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗۖ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ **-32**

İbrahim Aleyhisselam, (meleklere) "İçlerinde قَالَ اِنَّ فِيهَا لُوطًاۜ Lût var, (hâlbuki o zalimlerden değildir)" dedi. قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَاۜ (Melekler;) "Biz orada (iyiler ve kötüler) kimlerin bulunduğunu çok iyi bilmekteyiz." لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗۖ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ Biz muhakkak Lût Aleyhisselam'ı halas edeceğiz. İmân eden ehlini de halas edeceğiz. Yalnız imân etmeyen ehli gabirlerden olur (azapta) kalacaklar arasındadır.

İmân etmediği halde, nasıl olur da bir peygamberle beraber olur? Hatıra gelebilir. İmânlı idi ama o zaman imanından vazgeçti. Bu iki melek, genç güzel erkek olarak, Lût Aleyhisselam'a misafir geldiler. Bu hanım hıyanet ederek, kavmine giderek haber verdi. Çok güzel genç misafirler gelmiş haberini bildirmek sûretiyle irtidat etmiştir ve Lût Aleyhisselam'ın aleyhinde bulundu.

وَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِۧيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْۖ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ **-33**

وَلَمَّٓا Ne zamanki اَنْ جَٓاءَتْ رُسُلُنَا bizim meleklerimiz, irsal ettiğimiz melekler geldiler. لُوطًا سِۧيٓءَ بِهِمْ Lût Aleyhisselam'a geldikleri zaman. (Lût Aleyhisselam, misafirlerle mesrur olması lâzım gelirken) سِۧيٓءَ بِهِمْ müteessir oldu, gamlandı, elem sahibi oldu.

Niçin elem sahibi oldu? Hanım haber verdi, kavmi, kabile etrafa gelecek, misafirleri muhafaza etmeye kudreti yok. وَضَاقَ Darlaştı بِهِمْ **bi tedbirihim** ذَرْعًا tedbir almaya kuvvet bulamadı, takattan düştü üzüntüye daldı. (Üzüntü olduğu zaman ilk insanın gözünde ve sûretinde belli olur.) Melekler, Lût Aleyhisselam'ın üzüntüsünü anladılar, onu teselli ettiler. وَقَالُوا لَا تَخَفْ Lût Aleyhisselam'a dediler. Korkma, (onlar helak olacaklar, bize bir şey yapamazlar.)وَلَا تَحْزَنْ Üzüntü de çekme, اِنَّا مُنَجُّوكَ biz seni halas ederiz (İzn-i İlâhiyle,) وَاَهْلَكَ imân eden ehlini de. اِلَّا امْرَاَتَكَ Yalnız (azapta) kalacaklar arasında bulunan, hıyanet eden hanım müstesna. كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ O da aynen onlarla beraber azapta kalacaklar.

Ashâb-ı Kehf'in köpeği, köpek olduğu halde bir miktar iyilerle beraber oldu, nihayet ehl-i cennet oldu. Niçin? İyilerle sohbet etti. Bu hanım son zamanda fenalarla beraber bulunduğu için, peygamber ailesi olduğu halde, bu şeref onu halas etmedi.

34- اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ Lût Aleyhisselam'a yine meleklerin sözleridir. اِنَّا Bizler, مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ bu karye yâni Sûdûm karyesi, bugünkü Lût gölünün olduğu yer. Biz, onu ehline inzâl ederiz indiririz. رِجْزًا مِنَ السَّمَآءِ azaben, hicâreten مِنَ السَّمَآءِ Gökyüzünden azap göndeririz. بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ Bu helâk da onların üzerine, yoldan çıkmalarına karşılık fıskları yüzünden oldu.

35- وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَآ اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

وَلَقَدْ تَرَكْنَا Biz Azimüşşân, onları helâk ettik, bıraktık, terk ettik مِنْهَا o köyler, kasabalardan اٰيَةً bazı alâmetler. بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Aklını kullanacak bir kavim için, oradan apaçık bir ibret nişânesi bırakmışızdır.

Bu nişan, onların harab olan evleri veyâ gökten yağan taşların bakiyyesidir.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ -36

وَاِلٰى Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine ahvalini beyan et ibret alsınlar. Biz Azimüşşân gönderdik, مَدْيَنَ Medyen memleketine gönderdik. Ne zamanki hıyanet ettiler, tartı ve ölçülerde hilekârlığa başladılar. اَخَاهُمْ شُعَيْبًا Kardeşleri olan Şûayb Aleyhisselam'ı, Medyen ahalisine gönderdik. فَقَالَ Şûayb Aleyhisselam, onlara dedi. يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ Ey kavmim, Âllâh'a ibadet ediniz. İbadete müstehak ancak Âllâh'tır. وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ Rahmet-i İlâhiye'yi ahirette istiyorsanız, ona göre amel ediniz. وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ Yeryüzünde (eksik ölçüp tartarak) fesat etmeyin (ki azap olunmayasınız) dedi. Şûayb Aleyhisselam, bu mevzuda ne kadar nasihat ettiyse tesir etmedi.

(Âyetin, "âhiret gününe umut bağlayın" diye mânâlandırılan kısmı, "âhirette sevap verileceğini umduğunuz işler yapın," "âhiret gününden korkun" şeklinde açıklanmıştır.)

فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دَارِهِمْ جَاثِمِينَ -37

فَكَذَّبُوهُ Fakat (Şûayb Aleyhisselam'ı) tekzib ettiler. فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ Bu sebeple onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi. (Başka âyetlerde Cebrâil Aleyhisselam'ın sayhası diyor. Sayhayı Cibril, o

kadar kuvvetli idi ki titreme sarsıntı hâsıl oldu. Racfe; titreme. Sayha; bağırmaktır. Cibril-i Emin'in sayhası o kadar kuvvetli idi ki titreme ile sarsıntı oldu.) فَاَصْبَحُوا Sabahladılar فِى دَارِهِمْ evlerinde جَاثِمِيْنَ diz üstüne, oturdukları halde kalkmaya kuvvetleri olmadan evleri üzerlerine çöküverdi. Diz üstü çöke kaldılar.

38- وَعَادًا وَثَمُودَا۟ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُم مِّنْ مَّسَٰكِنِهِمْ ۖ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ أَعْمَٰلَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَكَانُوا۟ مُسْتَبْصِرِينَ ۙ

وَعَادًا Âd kavmi. (Âd Kavmi, Yemen'de yaşamıştır, peygamberleri Hûd Aleyhisselam'dır.) Biz Azimüşşân, Âd kavmini de helak ettik. وَثَمُودَا Semûd kavmin adıdır. Peygamberi Sâlih Aleyhisselam'dır. (Bu kavim de Şam ile Medine'yi Tahire arasında yaşamıştır.) Bunları da Biz Azimüşşân helâk ettik. وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ Sizin için (onların başına nelerin geldiği,) bu âkibeti meskenlerinden (gelip geçtikçe) oturdukları yerlerden apaçık anlaşılmaktadır. وَزَيَّنَ لَهُمُ Tezyin etti, süslendirdi الشَّيْطَانُ şeytan, اَعْمَالَهُمْ kötü amellerini gözlerine güzel gösterdi. فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ Onları doğru olan hak yolundan çevirdi. وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ۙ Hâlbuki bunlar, basiret sahipleri idiler. Eğer akıllarını kullanıp peygamberlerini dinleselerdi, istiğfar mümkün idi anlayabilirlerdi. Akılları vardı fakat akıllarını kullanmadılar.

39- وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ۚ

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ Kârun'u, Fir'avn'ı ve Hâmân'ı da helak ettik. Doğru yoldan yüzünü çevirenin akıbeti, Kârûn gibi olur.

وَفِرْعَوْنَ Fir'avn kibir etti ve zulme başladı. وَهَامَانَ Hâmân'ı, asıl Fir'avn'ı yoldan çıkaran odur. وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ Hâlbuki Celâlim hakkı için, Mûsâ Aleyhisselam kendilerine apaçık bûrhanlarla gelmişti. فَاسْتَكْبَرُوا Kibir, inât ettiler. فِى الْاَرْضِ Peygamberleri yeryüzünde dinlemediler. وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ (Fesat çıkardılar,) azabımızdan da kurtulamadılar. Sabik olmadılar azaptan, azabımızı aşıp geçebilecek değillerdi.

40- فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖ Bunların her birini kendi günahıyla muâhaze ettik. Günahları sebebiyle suçüstü yakaladık. Hata günahları, küfürdür. فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا Bazılarına, (Lût Aleyhisselam'ın kavmi gibi) taş yağdıran kasırga gönderdik. وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ Bazıları, Cibril-i Emin'in korkunç bir sesi ile helâk oldular. (Medyen ve Semûd kavmi gibi.) وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْاَرْضَ Bazısını, (Kârun gibi) yerin dibine geçirdik. وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا Bir kısmını da (Nuh kavmi, Fir'avn ve kavmi gibi) suda boğduk. وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ Hâşâ! Âllâh zalim değildir. Âllâh-ü Teâlâ, onlara zulmetmiyor. Adâletin icâbı budur. Çünkü Âllâh'a karşı geliyor. وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ Fakat onlar, (cehil ve inatla) kendi nefislerine zulmettiler.

41- مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اَوْلِيَاءَ Âllâh'ın gayrını mâbud ittihaz eden, Âllâh'tan başka dost edinenlerin misâli; كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ ۚ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا Ağ kuran, kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir. وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ (Kendilerini muhafaza edecek ne tavanı ne duvarı vardır. Yuva denecek yeri yoktur. Bir rüzgârla târumar olur gider. İşte müşriklerin, putlara ibadet ve itimatları da tıpkı böyledir. Bu putlardan hiçbirinin ne menfaat ve ne zarara güçleri yetmez.)

Böyle, Âllâh'ın gayrına dayanan, Âllâh'ın gayrını mâbûd ittihaz eden, aynen örümceğin ağı gibidir. Bu ağı nasılki ona fayda vermez. Çünkü örümcekler, belli bir yaştan sonra yalnız yaşarlar ve aralarında hiçbir bağ kalmaz. Aslında puta tapan veya inanmayan bir kâfiri dost edinmek, tıpkı örümcekler gibi birbirinden habersiz yaşamaktır. Yâni birbirlerine yardımcı olamazlar. Putlar, putperestlere hiçbir hususta yardım edemedikleri gibi, putperest de puta yardım edemez. لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ Eğer bu düşmanlar, Âllâh'a imân etmeyenler bilselerdi hakikati, elbette canlı veya cansız putlara istinat etmezlerdi.

42- اِنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَىْءٍ ۭ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

(Bu da tehdittir.) اِنَّ اللهَ Muhakkak Âllâh, يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَىْءٍ ۭ kendinden gayri her ne şeye ibadet ederlerse onu bilir (ve cezalandırır.) وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ Âllâh Aziz'dir, galibin galibidir, mağlup olmayan bir galip. Hakim'dir, her şeyi yerli yerine halk ediyor.

43- وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ وَمَا يَعْقِلُهَآ اِلَّا الْعَالِمُونَ

وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ İşte biz, bu misâlleri insanlara malûmatı yakınlaştırmak için getiriyoruz. وَمَا يَعْقِلُهَآ اِلَّا الْعَالِمُونَ Onları ancak (eşyanın hakikatına) âlim olanlar anlar. Kur'an herkes için nâzil olmuş fakat ilim sahibi olan bilir anlar.

Hadis-i Şerif'te buyurulmuş; Asıl âlim, Âllâh'ı anlıyan ve Âllâh'ın ibadetiyle meşgûl olandır. Cahil, Âllâh'ı bilmeyip de Âllâh'a isyan ile meşgûl olandır. İlim, akıldan daha efdaldir, buyurulmuştur.

(Kureyş'in câhilleri ve beyinsiz takımı, "Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'in Rabbi, sinekten, örümcekten temsiller getiriyor" diye gülüp alay ediyorlardı. Bu misallerin «insanlar» için verildiği belirtilerek, hayvandan farkı olmayan bu cahil ve düşüncesiz kimselerin bunu anlayamayacaklarına işaret edilmektedir.)

44- خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ Âllâh CelleCelâlûhû, gökleri ve yeri hak olarak yarattı. Kudret-i azametine delalet etmek üzere halk etmiştir. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ Şüphesiz bunda, imân edenler için, (Âllâh'ın varlık ve kudretine) ne büyük âyet ve azamet vardır.

45- اُتْلُ مَآ اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem اُتْلُ devam et, مَآ اُوحِىَ اِلَيْكَ Cibril-i Emin'in sana getirmiş olduğu Kur'ân-ı Azimüşşân'ın tilâvetine devam et. (Emir, Rasûl-û Ekrem'edir.

Mûrâd ümmettir. Zaten Rasûlû Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bir lâhza gafil olmaz lâkin hitap onunladır.) مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ Sana vahyedilen Kitab'ı oku, مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ namazı ikâme ediniz âdâb-ı erkânı ile. اِنَّ الصَّلٰوةَ Çünkü namaz تَنْهٰى insanı vazgeçirir, عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ hayâsızlık ve kötülükten alıkoyar. Fehşê; dine muhalif olan zina ve kabahatlar. Münker; şeriatın hilâfı olan şeylerden insanı men eder.

Rivayet olunur ki Ensar'dan bir delikanlı, beş vakit namazı Rasûlû Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem ile kılıyor fakat kötülükten de vazgeçemiyordu. Hâlini, Efendimiz'e anlattılar. Rasûlû Ekrem; "Namazı, onu bir gün hayâsızlık ve kötülükten menedecektir" buyurdular. Bilâhare delikanlı, kısa bir zaman sonra tevbe ve islâhı hâl etti. Zira her namaz, masiyetlerine son vermesine sebep oluyor ve dâimâ Âllâh-û Teâlâ'yı hatırlaması nefsine haşyet veriyordu.

وَلَذِكْرُ اللهِ اَكْبَرُ Âllâh-û Teâlâ'yı zikretmek, bütün tâatların başında gelir. Öyle ise zikrullah, bütün ibadetlerin başında gelir. Bir insan vaktini zikrullâh ile geçirirse, o zikrullah vesilesi ile masiyet kalmaz. Cenâb-ı Âllâh onda masiyeti bırakmaz. Âllâh-û Teâlâ, sizi rahmetle zikreder şayet siz, O'nu taatle zikrederseniz. Zikrullâh ile meşgul olan insanların etrafında melekler hazır olur. Melekler zikrullâha âşıktırlar, melekler zikrullâhtan gaşyolurlar. Rahmet-i İlâhiye de nâzil olur. وَاللهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ Âllâh-û Azimüşşân, her ne yaparsanız bilir.

46- وَلَا تُجَادِلُوا اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا

مِنْهُمْ وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذِٓى اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

وَلَا تُجَادِلُوٓا اَهْلَ الْكِتَابِ Ey Mü'minler, Kur'an'ı dinledikten sonra ehl-i kitap olanlara mücadeleyi yapmayınız. اِلَّا بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ Ehsen şekilde, en güzel yoldan mücadele edin ve onların fikirlerini def'aten istihfaf etmemek, delâlete nisbet etmemektir. اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ Zulmedenler müstesnâ, en güzel tarzda mücadele edin. (Huşuneti yumuşaklıkla, öfkeyi soğukkanlılıkla karşılayın.) وَقُولُوٓا اٰمَنَّا بِالَّذِٓى اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ Ey yahudiler, bizim imân ettiğimiz nedir biliyor musunuz? بِالَّذِٓى اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ Size nâzil olan Tevrat'ı, bize de Kur'an'ı nâzil eden O'dur. Biz Tevrat'ı da Kur'an'ı da inzal edene imân ettik. وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ Bizim ve sizin, İlâhımız birdir. Tek Âllâh'tır. Biz de siz de Âllâh'ın mahlûkuyuz. وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ Biz öyle bir Âllâh'a itaat ediyoruz ki vaktiyle size kitap peygamber gönderdi, şimdi de bize göndermiştir. Ve biz, O'na teslim olmuşuzdur.

Bu durum karşısında imân ederse en güzeli, imân etmezse cizye verecekler. Onlara diyeceğiz ki bizim evlâtlarımız hudutta muharebe edecekler, biz de sizi muhafaza edeceğiz. Muharebe masraflarını siz vereceksiniz. Eğer bunları kabul etmezlerse, iş muharebeye dökülürse, biz de sizinle muharebe ederiz.

47- وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ ۚ فَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ ۚ وَمِنْ هٰٓؤُلَآءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا الْكَافِرُونَ

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesel-

lem, onlara söyle. Tevrat'ı gönderdiğimiz gibi, Kur'an'ı da size gönderdik. فَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ (Abdullah bin Selâm ve eshabı gibi,) kendilerine kitap verdiklerimiz ona imân ediyorlar. يُؤْمِنُونَ بِهٖ Ona imân ederler, siz de okuyun imân edin. وَمِنْ هٰٓؤُلَآءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ Bunlardan (Araplardan) da ona imân eden nice kimseler vardır. وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا الْكَافِرُونَ Bizim âyetlerimizi ancak (Kâb bin Eşref gibi inatları yüzünden) kâfirlerden başkası inkâr etmez.

48- وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ اِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ Rasûl-û Ekrem için bir insan okuryazar değildi denmesi noksanlığı isnat ediyor, küfre kadar gider. Rasûl-û Ekrem'in okuryazar olmaması mûcizedir yâni kimsenin yanında okumamış. Okumayı, Cenâb-ı Âllâh kendisine bildirmiş. Kimsenin yanında yazıyı talim etmemiş fakat Cenâb-ı Hak tarafından yazı kendisine bildirilmiş. Ümmînin mânâsı, kimsenin yanında yazıp okumamış olduğundandır.

Üm; Mekke'nin ismidir. Üm'midir; Mekkeli olan peygamberdir. Nebiyyi Ümmi'dir. Anasından ayrılmamış, seferlere çıkmamış. Bir def'asında Şam'a yakın, Kader namında bir köy var, oraya kadar gelmiş ve oradan ayrılmış.

Üçüncü mânâ da ümmidir, okumamış kimseden, işte âyet de ona delâlet ediyor. وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهٖ Ey Habibim, Kur'ân-ı Azimüşşân nâzil olmadan evvel gönderilen kitapların hiçbirini okumuş değildin. مِنْ كِتَابٍ Bir kitap, وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ elinle de bir yazı yazmamıştın. Nübüvvetle beraber, ulûm-ü evvelin ve

âhirini bilmek, bu ancak mûcize olur. Vahy-i İlâhi olur. Tevrat'ta da bu haber mevcuttur. اِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ Şayet böyle olsaydı, (okumuş yazmış olsaydın,) bâtıl söyleyenler (geçmiş kitaplardan almış veya öğrenmiştir diyerek) şüpheye düşerlerdi.

49- بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِى صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا الظَّالِمُونَ

بَلْ هُوَ Belki bu Kur'ân, ey Habibim sana gelmiş olan bu Kur'ân-ı Azimüşşân, اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ beyyin olan hakka delâlet eden âyetlerdir. فِى صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ Kendilerine ilim verilmiş olanların kâlplerinde yerleşmiş, (yer eden) apaçık âyetlerdir. (İşarettir ki Kur'ân-ı Azimüşşân kat'iyen tahrif kabul etmez, ehlinin kâlbinde var. Yalnız hâfız olanlar değil, âlim olan kimse, muhalif bir kelime girerse derhal farkında olur.) وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَآ اِلَّا الظَّالِمُونَ İnkâr etmezler bu âyetleri ancak nefsine zulmeden, inâdi olanlar inkâr ederler.

50- وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ

وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّهٖ Müşrikler; "Ne olurdu, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem'e Rabbinden (başkaca) nübüvvetine delâlet eder âyetler, (Mûsâ Aleyhisselam'ın asâsı, Salih Aleyhisselam'ın devesi, İsâ Aleyhisselam'ın sofrası gibi mûcizeler) indirseydi" dediler.

Hâlbuki her asırda terakkide ne varsa, mûcize o nev'iden zuhur eder ki onun fevkine geçsin de onu iptal etsin. İsâ Aleyhisselam'ın zamanında tıp ileri idi, onunda mucizeleri bu nev'iden olup,

onların fevkinde mucizeler zuhur etmiştir. Mûsâ Aleyhisselam'ın zamanında sihir ileri idi, onun mucizeleri de o nev'iden mucizeler zuhur etmiştir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in zamanında ise fesahat ve belâgat o derece ileri idi ki Kur'ân-ı Azimüşşân da o nev'iden erişilemiyen fesahat ve belagatla nâzil olmuştur. قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem cevaben de ki onlara. Mucizeleri veren ancak Âllâh'tır. Âllâh-û Teâlâ'nın kudretine müteallliktir. وَاِنَّمَا اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ (Mucizeler, benim kudretimde değildir) Ben ise ancak (O'nun azabını) açıkça tebliğ etmeye memurum.

51- اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ Onlara kâfi gelmiyor mu? اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ Biz Azimüşşân, sana gönderdik bu Kur'ân'ı lütfumuzla. يُتْلٰى عَلَيْهِمْ (Kıyamete kadar değişmeden) aralıksız kendilerine okunuyor. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَرَحْمَةً Bu kitapta size Rahmet-i İlâhiye devamlıdır. وَذِكْرٰى Nasihattır, mev'izadır. لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ Elbette imân eden bir kavim için, imân etmeyenlere zaten faydası yok.

52- قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا (Yahudilerin reisi olan Kâab bin Eşref, senin bir şahidin var mı dedi.) Cenâb-ı Hak, cevaben böyle söyle diyor. Âllâh'tan daha güçlü şahit olur mu? Şahit olarak Âllâh yeter, bu mucizeler Cenâb-ı Hak'tan size geliyor. يَعْلَمُ مَا فِى

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ Öyle bir Âllâh ki göklerde ve yerde ne varsa bilir. (Halimizden, O'na bir şey gizli kalmaz.) وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوْا Onlar ki bâtıla imân etmişler, Âllâh'a imân ve taat etmiyorlar. بِاللّٰهِ وَكَفَرُوْا بِاللّٰهِ Âllâh'ı bırakıp bâtılın peşinden gitmişler. اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ İşte ziyanda olanlar, hüsranda kalanlar bunlardır.

53- وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَآءَهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ

وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem. Onlar, senden azab-ı te'cilini çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. وَلَوْلَآ Eğer اَجَلٌ مُّسَمًّى vakt-i muayyen, İlm-i İlâhi'de bu azabın vakti tayin edilmeseydi. Siz böyle acele tâlip olduğunuz zaman لَّجَآءَهُمُ الْعَذَابُ o elbette, hemen azap onların başına gelirdi. (Âllâh-û Azimüşşân size azabı takdir ettiği zaman, vaktini de takdir etmiş. O azap, vaktinde gelecektir.) وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ Fakat yine de hiç farkına varmadıkları bir sırada, o kendilerine mutlaka gelecektir. Gelir de farkında olmazlar.

54- يَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيْطَةٌ بِالْكٰفِرِيْنَ

يَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ Onlar, senden azabın ta'cilini çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيْطَةٌ بِالْكٰفِرِيْنَ Hâlbuki cehennem, hiç şüpheleri olmasın kâfirleri kuşatacaktır.

55- يَوْمَ يَغْشٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُوْلُ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ

يَوْمَ Bir gündür ki يَغْشٰىهُمُ ihâta ediyor الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ azap

onları, hem başları üstlerinden وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ hem de ayaklarını altından saracak, altı üstü cehennem azâbı olur.

وَيَقُولُ Azaba müvekkel olan melekler derler ki! ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ Ve Allâh, (onlara) "yaptıklarınızın (cezasını) tadın" diyecektir.

56- يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Allâh-û Rasûlûllah'a Kur'an'a imân eden benim kullarım. اِنَّ اَرْضِي وَاسِعَةٌ Şüphesiz benim yarattığım yeryüzü geniştir. فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ O halde (nerede güven içinde olacaksanız, orada) yalnız bana kulluk edin. Bir yerde ibadet etmek size kolay olmuyorsa, kolaylıkla ve emniyetle ibadet edeceğiniz yere hicret edin.

Âyet-i celile, Mekke Müslümanlarının zayıfları hakkında nâzil olmuştur.

57- كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ

Her bir nefis, hayat sahibi ölümü tadacaktır. (Ruh sahibi ölümün acısını tadar. Vücud ölür, ruh ise ebedi olarak halk olmuştur.) Sonra, Bize rucû edeceksiniz.

58- وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ

وَالَّذِينَ O kimseler ki اٰمَنُوا Allâh-û Rasûlullah'a Kur'ân'a imân etmişler. وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ İmânını âmâl-i saliha ile de teyid-i takviye etmişler. لَنُبَوِّئَنَّهُمْ İndiririz biz, onları مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا cennet

gurfelerine, cennet dairelerine indireceğiz.تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ Muhakkak ki onları, altlarından ırmaklar akan ve içinde ebedi kalacakları cennet köşklerine yerleştireceğiz. خَالِدِينَ فِيهَا ۚ نِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ Böyle salih ameller işleyenlerin mükâfatı ne güzeldir.

59- اَلَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

اَلَّذِينَ صَبَرُوا Onlar ki sabredenler (üzüntü üzerine sabır, ibadetin zahmetine sabır, diğeri de nefsin arzu ettiği masiyetlere sabır ediyor) وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ve (her işlerinde) ancak Rablerine mütevekkildirler.

Rablerine güvenip dayanmaktadırlar.

60- وَكَاَيِّنْ مِنْ دَآبَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۖ اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

وَكَاَيِّنْ مِنْ دَآبَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا Nice hayvanlar vardır ki yeryüzünde, rızkını (biriktirip yanında) taşımıyor. Yüklenip taşımaya güçleri yetmez. (Mahlûkâttan üç sınıf, 1- İnsanlar 2- Karınca 3- Fareler. Gelecek günlerin rızkını düşünüp biriktirirler.) اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ ۖ Çünkü onların da sizin de rızkınızı Âllâh-û Teâlâ veriyor. وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ Âllâh CelleCelâlûhû Semi'dir, sözlerinizi işitiyor. Âlim'dir, kalbinize geleni bilir.

(Rivâyete göre; Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Mekke'de müşriklerden eziyet gören Müslümanlara, Medine'ye göç etmeleri emrini söyleyince. Onlar, "Oraya nasıl gideceğiz? Orada ne yerimiz yurdumuz, ne malımız mülkümüz var. Bizi kim yedirir içirir?" demişlerdi. Bunun üzerine inzal edilen bu âyetle yeryüzünde nice canlının, rızkını yanında taşımaktan aciz oldu-

ğunu ve nicelerinin ertesi gün için rızık biriktirmeksizin yaşadığı, kısacası rızkı verenin Âllâh-û Teâlâ olduğu hatırlatılmıştır.)

61- وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, Hâlik'ini inkâr eden, putlara tapan kimselerden sorsan. مَنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ Bu gökleri kim halk etti? وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ Güneş'i ve Ay'ı kim müsehhar kıldı? لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ Mutlaka Âllâh-û Teâlâ diyeceklerdir. (Bunu itiraf ettikten sonra,) فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ o halde nasıl olur da Cenâb-ı Hak'kın tevhidinden vazgeçiyor dönüyorsunuz?

62- اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاۤءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاۤءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ Âllâh'tır kısmeti bast eder, çoğaltır, bol verir genişletir. لِمَنْ يَشَاۤءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ Dilediğine de rızkını daraltır, kısaltan O'dur. Âllâh'tır bazı insanların kısmetini geniş yapıyor, imtihandır acaba şükreder mi? Bazı insanların da kısmetini dar yapıyor, acaba sabreder mi? اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ Cenâb-ı Âllâh, her şeye âlimdir. (Kullarına salâh veya fesâd verecek her şeyi bilir.)

63- وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاۤءِ مَاۤءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ Ey Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem, eğer

bu imân etmeyenlerden sorsan. مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً Bu yağmurları göklerden kim gönderiyor? Yukarıdan yağmur sularını kim gönderiyor? فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا Yerleri ihya eder öldükten sonra, (Sonbaharda yerler ölü gibi olur, İlkbaharla yağmurlarla hayat bulur.) لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ Ancak verecekleri cevap; "Âllâh'tır" derler. Âllâh'tır dedikten sonra قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ ey Habibim! "Elhamdûlillah" de. بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ Fakat bunu, onların çoğu akıl edemez. (Tezat var onların sözlerinde, hem diyor bu yerleri gökleri Âllâh halk etti, hem de putlar da mâbûddur diyorlar.)

64- وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ Bu dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmaktan ibarettir. (Dünya hakkında Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyurmuşlar. **Hülvetil hudra** demiş. Yeşil tatlı görünüyor. Sonuna bakınca **cifetin hudra**. Cife gibidir, kevn-i fesâd âlemidir. Bu âlem evvelâ güzel görünüyor ilkbahar gibi, sonra da sonbahar gibi mevsimi vardır. Eğer insan buraya bağlar da kâlbini âhirete vesile yapmazsa, çocukların oyunlarına kendini bağlaması gibi olur. Ne dünyaya fayda verir, ne de âhirete. وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ Asıl olan hakiki zeval bulmayan hayat, âhiret yurdudur. (Aklı başında olan, ebedi olanı intihab eder.) لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ Eğer bilselerdi ebedi hayatı, geçici dünya hayatına tercih etmezlerdi.

فَاِذَا رَكِبُوا فِى الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَۙ -65

فَاِذَا رَكِبُوا فِى الْفُلْكِ (İnsanlar fıtraten sıkıntıya maruz kaldığında Âllâh diyor. Hâlbuki sıkıntı gelmeden Âllâh demiyor. Küfürde olanların âdeti bu idi. Putlarını alıp gemilere binerlerdi. Ne zamanki fırtına rüzgâr neticesi denizin dalgalanması ile gemi batma tehlikesi baş gösterir, o zaman putu denize atarlardı, başlarlardı Âllâh-û Teâlâ'ya yalvarmaya. Eski âdet öyle olduğu gibi, bugün de insanlar gemiye uçağa bindiğinde, tehlike baş gösterdiğinde Âllâh diyorlar.) Ne zamanki gemiye bindiler, gemi batma tehlikesine maruz kaldıklarında, دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَۚ dinde sanki muhlislermiş gibi Âllâh-û Teâlâ'ya yalvarırlar. (Ben halas olursam, küfr-ü putların hepsini bırakacağım, iyi bir Müslüman olurum der. Âllâh Âllâh diye yalvarırlar.) Lâkin فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَۙ ne zamanki sahil-i selâmet, karaya çıkarak halas oldu. اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَۙ Bir bakarsın ki o zaman, yine hemen şirke avdet ederler. (Fıtrat-ı İslâm olduğundan, sıkıntı zamanı fıtratına avdet etti. Sıkıntı geçtikten sonra yine telbis olduğu şirke avdet etti.)

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْۚ وَلِيَتَمَتَّعُوْاۗ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ -66

لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْۚ Kendilerine verdiğimiz bu nimetlere nankörlük etmeye devam etsinler. وَلِيَتَمَتَّعُوْا Dünyayı muradlarına göre geçirsinler (de zevk alsınlar.) Fakat bunun sonu ne olur? فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ Ama yakında (bunun akibetini) bileceklerdir. (Dünyada muvakkat bir zaman içindeki şirklerinin cezasını görecekler.)

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'in Medine'yi Tahire-ye teşriflerinden sonra, Mekke'de kalan Müslümanlara hicret farz oldu. Oradaki Müslümanlar da "biz Medine'ye gidersek kim bize bir vazife verir. Medine dârdır, kim bize yemek, erzak verebilir" demişlerdi. Hâlik-i Kâinat, onların kalplerinden geçen düşüncelerine istinaden beyan ediyor.

67- اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۭ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ

اَوَلَمْ يَرَوْا Onlar görmediler mi, bilmiyorlar mı? اَنَّا جَعَلْنَا Biz Azimüşşân, onlara Mekke'yi حَرَمًا اٰمِنًا harem, muhterem, hürmet edilir, emin bir yer kıldık. وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۭ Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken (öldürülürken ya da esir edilirken,) Bizim (Mekke'yi) güven içinde bir yer olduğu halde, kudsi bir yer yaptığımızı görmediler mi? اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ Böyle iken bâtıla inanıp da halâ Âllâh'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

68- وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَهٗ ۭ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ

وَمَنْ اَظْلَمُ Kimdir daha zalim, (o kimseden daha zalim kimse yok!) افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا Âllâh-û Teâlâ'ya (şerik koşarak) kizb, yalan, iftiraları isnad ediyor. اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَهٗ ۭ Yahut kendisine hak (Rasül ve Kitab) geldiği halde onu yalanlayan, bundan daha zalim kim olabilir? اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ Bu kâfirler için, Cehennem'de barınacak yer mi yok (ki bu cür'et ve cesareti gösteriyorlar!)

69- وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

Bu âyet-i kerimeye Müfessirin-i İzâm yedi sekiz mânâ vermişler, hepsi de hak ve hakikattır. وَالَّذِينَ O kimseler ki جَاهَدُوا فِينَا cehdettiler, sa'y ettiler, gayret ettiler فِينَا yâni **"fi hakkınâ"** bizim hakkımızda, **"min ecrinâ"** bizim için veli, **"vechinâ"** halis bize. Bizim için cehdeden kimseler, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ hiç şüphesiz onu doğru yolumuza getiririz. وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû lütf-û kerem ile muhsin olan Mü'minlerle beraberdir.

1) وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا Cenâb-ı Hak yalnız bir yer tasrih ederek dinde, Kur'an'da, Kitap'ta buyurmadı. Tasrih etmediği için hepsi murâddır. Onlar ki bizim dinimizde, جَاهَدُوا فِينَا dinimizde cehdeden. Bizim rızamızı tahsil sûretiyle cehd-i gayret eden kimse, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ muhakkak onları yetiştiririz rızamıza gelen yola yetiştiririz.

Bizim rızamızı kazanmak için cehd-i gayret edenleri, rızamızı kazandıran yolu ona veririz. وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'min-i kâmil olanlarla beraberdir.

2) وَالَّذِينَ O kimseler ki جَاهَدُوا فِينَا yâni taatınâ, taat-ı ibadetimizde cehd-i gayret eden kimseleri, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ onları sevâbın yoluna yetiştiririz. وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ Âllâh-û Teâlâ'nın lütf-û keremi, muhsin olanlarla beraberdir.

3) وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا Bize karşı tevbe ve istiğfara cehdeden kimseler, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ muhakkak onları halas yoluna yetiştiririz.

4) وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا "fi hizmetinê" Bizim hizmetimizde cehd-i

gayret eden kimseleri, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا bizim rızamıza kavuşturan bir münacaat yolunu vereceğiz. Hizmetimizde bulunduğundan, kâlbinizde bir dualar, arzular vereceğiz ve bizimle ünsiyet yapar. Zikrullah ile meşgûl olur, Zikrûllâh ile meşgûl olan bizimle beraber oturmuş gibi olur.

5) وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا Yâni **"fi muhalefetin nefsi vel-hevâ le ecrinâ."** Nefs-i hevâ, nefs-i şeytâna mücahede eder bizim için. لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا Bize vasıl olunan yola muhakkak yetiştiririz.

6) وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا Yâni **"talebi ilminê."** Bize ait bir ilmi elde etmek için gayret eden kimseleri, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا amel yolunu ona açarız.

7) وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا Bildiğinle amel etmek suretiyle. Bildiğinle amel ederse, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا şüphesiz ona yolumuzu kısmet eder, bilmediğini kısmet ederiz. (Bir kimse bildiğinle amel ederse, Cenâb-ı Hak ona bilmediğini kısmet eder.)

8) وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا Bu Din-i İslâm'ın ikâmesi için, bu yolda halis Âllâh için gayret ederse, لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا o kimseye rızamızın bulunduğu yolu gösteririz. **"ve innellâhe leme-al muhsinin"** Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, muhsin olan (Muhsin Arap lisanı ile; iyilik yapanlar. Lisan-ı Şeriat'ta; Âllâh görür gibi ibadet edenler) yani ibadetini düzgün yapanlar. Âllâh, Mü'minlerle beraberdir. Dünyada nusret yardımla, ahirette mâğfiret ile beraberdir.

﴿٣٠﴾ سُورَةُ الرُّومِ RÛM SÛRESİ

17. âyeti hariç, sûrenin tamamı Mekke'de nâzil olmuştur. 60 âyettir. İranlılarla yapılan savaşta mağlup olan Rumların, galip gelecekleri anlatıldığından sûreye bu isim verilmiştir.

Yakub Aleyhisselam ile İğs, İshak Aleyhisselam'ın evlâtlarıdır. Yakûp Aleyhisselam Silsiletil Embiya'nın başında, İğs ise Silsiletil Eşkıya'nın başındadır. Her ikisi de ikiz kardeş olup, annesinden dünyaya gelme sırası Yakûb Aleyhisselam'ın olduğu halde, İğs; "evvel sırayı bana vermezsen anneme zarar vereceğim" dedi ve ilk evvel, İğs dünyaya gelmiştir. Bilâhare babası İshak Aleyhisselam'ın da bir iki yerde bedduasına uğramıştır. Rumlar, İğs'ın oğludur. Araplar, İsmail Aleyhisselam'ın oğludur. İsmail Aleyhisselam da İbrahim Aleyhisselam'ın oğludur.

Zaman-ı Saadet'te iki kuvvetli devlet vardı. Birisi İran, diğeri de Rum devleti Bizans vardı. Bu iki devlet dâima birbirleriyle muharebe ederlerdi. Rum devleti, İsâ Aleyhisselam'a inanmış ehl-i kitap idi. İranlılar ise ateşperest idi. Bazen İranlılar galebe eder, Üsküdar'a kadar gelmişlerdir. Bazen de Rumlar galebe eder, İran'ın ortalarına kadar giderler. Bugünkü Rûmiye Şehri'nin adı mevcut olup, hakayık-i tarih değişmez gerekçesiyle ismini de değiştirmediler.

Zaman-ı Saadet'te hicretten dört sene evvel, Rumlar ile İran-

lılar arasında bir muharebe oldu. İranlılar, Fırat ile Dicle arasına geldiler ve Rumlara galebe ettiler. Bu yüzden müşrikler sevindiler ve Ashab-ı Kiram'a "bizim gibi kitapsız olanlar, sizin gibi Ehl-i Kitab'a galebe ettiler. Biz de yakın gelecekte size galebe edeceğiz" derlerdi.

Bu dedikodunun akabinde, Hâlik-i Kâinat hakikatını Habibine bildirdi. Kur'an Azimüşşân'da gaybten haber vermiş oldu, gerçekte zuhur etti.

Bu sûre-i celile 60 âyet, 819 kelime, 3534 harften ibarettir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

1- الٓمٓ

Bu sûre-i celilede evvelki sûrelerde olduğu gibi, Müteşâbihât-i Kur'aniye olarak (Elif Lâm Mim) buyurulmuştur. Mütekadimin buyurmuşlar, muhib ile mahbubun arasında bir şifre gibidir. Biz buna fikrimizi karıştırmıyoruz. Murad-ı İlâhi ne ise odur.

Sonra gelenler; sûrenin ismidir diyenler olmuş. Elif'ten ene Âllâhü muhitan ilmen. Eyyühel insanül lâyık. El Mûlâzimi hazretine demişler. Fakat en isabetlisi, İlm-i İlâhiye havale etmek doğrudur.

2- غُلِبَتِ الرُّومُۙ

Mağlup oldu Rumlar, İranlılar Dicle ile Fırat'ın arasına kadar geldiler.

3- فِىٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَۙ

فِىٓ اَدْنَى الْاَرْضِ Ednâ; Yakın demek. (Dünyaya Dünya derler, ya ahirete yakın olduğu için dûnûldendir, yahutta ednâdandır denin

olduğu için. Denin; yakın demektir) Arabistan'a yakın olan Fırat ile Dicle'dir, oraya kadar İranlılar geldiler وَهُمْ Rumlar, مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ İranlıların galebesinden sonra. سَيَغْلِبُونَ onlar galebe edecekler.

4- فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ

فِي بِضْعِ سِنِينَ (Bid'ı sinin; Lisan-ı Arap'ta bid'ı, yedi için kullanılıyor. Asıl üçten, ona kadardır. Misâl lisanımızda olduğu gibi, elli küsur, seksen küsur sene denildiği gibi.) On seneye varmadan evvel Âllâh-û Teâlâ, Rumlara bir kuvvet-i kudret verecek. Onlar da İranlılara galebe edecekler. لِلَّهِ الْأَمْرُ Emir Âllâh'a hastır, eninde sonunda emir Âllâh'ındır. مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ Galebeden evvel de ve galebeden sonra da emir, Cenâb-ı Hak'kındır. وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ O gün Mü'minler ferahlanırlar. (Rumların galebe ettiği gün, Mü'minlerin de ferah olduğu gündür. (Nasıl ferah oluyorlar? Bedir muharebesi de o zamana tesadüf ediyor. Bedir vak'ası hicretin ikinci senesinde vâki olmuştur. Rumların mağlubiyeti, hicretten dört sene evveldir. Bedir vak'asında Cibril-i Emin nâzil oldu, tebşir etti. Bedir zaten meydanda biliniyor. Diğeri de Rumlar, İranlılara galebe ettiler haberini bildirdi.) **Binasrillahi** (Bu,) Âllâh'ın va'dıdır.

5- بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ Âllâh-û Teâlâ istediğine yardım eder. وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ Aziz O'dur, Rahim O'dur. Aziz; galibin galibi, mağlup olmayan galiptir. Mü'minlere rahmet sahibi de O'dur.

6- وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

وَعْدَ اللَّهِ Bu, Cenâb-ı Hak'kın va'dıdır ki Mü'minlere yardım

edecek. لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ Âllâh'ın va'dında hulf olmaz, vaad ettiğinden vazgeçmez. وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ Fakat insanların çoğu bilmezler.

(Nitekim Ebu Bekir Radıyâllâhû Anh, Âllâh'ın bu gerçek va'dına candan inanarak, mecûsi İranlıların gâlibiyetine sevinen müşriklere, "Âllâh sizin sevincinizi fazla sürdürmeyecek. Çünkü O, birkaç sene içinde Rumların tekrar galip geleceklerini haber verdi" deyince, müşriklerden Ubey bin Halef bahse girişmeyi teklif etti. On deve üzerine ve üç yıl içinde Rumların galip gelip gelmiyeceği konusunda bahisleştiler. Ebû Bekir Radıyâllâhû Anh, olup biteni Rasûl-û Ekrem Efendimize anlatınca, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivesellem "bid' (birkaç) sene" sözünün 3 ile 9 sene arasında bir süreyi ifade ettiğini, bu sebeple süreyi de deve sayısını da üç katına çıkarmasını teklif etti. Bu sefer, 9 sene içinde Rumların galip gelemeyeceğine dâir 100 deve üzerine bahsi yenilediler.

Gerçekten Bedir savaşına tesadüf eden günlerde, Rumlar İranlılara karşı yaptıkları savaşta galip geldiler. Böylece Âllâh'ın va'dı gerçekleşti. Ebu Bekir Radıyâllâhû Anh da Ubey bin Halef'in varislerinden kazandığı develeri alarak, Peygamber Aleyhisselam'ın tavsiyesi uyarınca fakirlere dağıttı.

7- يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ Onlar, dünya hayatının yalnız dış yüzünü bilirler. (Yemeyi, içmeyi, ticareti iyi bilirler.) Lâkin وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ âhiretten ise onlar tamamen gafildirler.

8- اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِى اَنْفُسِهِمْ ۗ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى ۗ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِى اَنْفُسِهِمْ Onlar, kendi kendilerine olsun düşünmezler mi ki! Onlar nefsini gözünün önüne getirsin; nerede idi, nasıl halk oldu, bu hale gelinceye kadar ne safhaları geçirdi? Bunları, bu safhaları halk eden Âllâh, bundan sonra da aynı kuvvet sahibidir. مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُّسَمًّى Âllâh-û Teâlâ, gökleri ve yeri ve ikisinin arasında bulunan her şeyi ancak hak ile ve muayyen bir müddetle yaratmıştır. وَاِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَآئِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ Muhakkak ki çoğu insanlar, Rablerine kavuşmayı gerçekten inkâr etmektedirler. (Ölümlerinden sonra tekrar dirileceklerine inanmazlar. Dünyayı ebedi sanırlar.

9- اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَآ اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا Onlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Onlardan evvel gelenlerin akıbeti ne oldu? كَانُوٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً Bugünkü insanlardan daha kuvvetli idiler. وَاَثَارُوا الْاَرْضَ Onlar da yeryüzünü kazıp alt-üst ettiler, وَعَمَرُوهَا yerleri imâr ettiler. اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا Onu, bunların imâr ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ Peygamberleri, onlara da nice açık deliller getirmişlerdi. فَمَا كَانَ اللّٰهُ İnanmadılar, küfrettiler Âllâh-û Têâlâ, onları helâk etti. فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ Âllâh CelleCelâlûhû zulümden münezzehtir. Onlar kendi nefislerine zulmettiler, Azâb-ı İlâhiye müstehak

oldular. Fakat onlar, (helâklerini iktiza eden masiyetleri işlemekle) nefislerine zulmediyorlardı.

10- ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَاۤؤُا السُّوۤاٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ

ثُمَّ Sonra orada كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَاۤؤُا السُّوۤاٰى fenalık yapan. Hüsnê; cennetin ismi. Sü-ê; cehennemin ismidir. Fenalık yapan, küfredenlerin akıbeti **essû-ê** cehennemdir. اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ Zira Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini tekzib ve istihzâ etmişlerdi, onların cezası elbette ebedi olan cehennemdir.

11- اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ Âllâh'tır, ilkin mahlûkatı halk eden. ثُمَّ يُعِيدُهُ Ölümden sonra da iâde eden O'dur. ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Nihayet hepimiz O'na ircâ olunacaksınız.

12- وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ Kıyametin birçok isimleri vardır, bir ismi de saattır. Kıyamet, Ehlûllah için bir lahzadır. Bazıları için bir koyunun sağılması kadar, bazıları şimşek gibi geçiyor. Bazıları da binlerce sene kalıp azap çekiyor.

"Saat-i vahidedir ömrü cihan, saat-i taate sarfeyle heman." Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor. "Dünya, ahirete nazaran bir saattir. Onu taate sarf et."

يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ Mücrim müşrik olanlar, hüccetleri münkali olur. Dilleri konuşamaz olur, (ümitsizlik içinde) susacaklardır.

13- وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَآئِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَآئِهِمْ كَافِرِينَ

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَآئِهِمْ شُفَعٰٓؤُا Dünyada diyorlardı bazen sıkıntıya düştükleri zaman. "Bu putlar, bize şefaat edecekler." Ahirete gittikleri zaman, Âllâh-û Teâlâ'ya şerik koştuklarından, putlardan şefaatçı çıkmayacaktır. وَكَانُوا بِشُرَكَآئِهِمْ كَافِرِينَ (Azâb-ı İlâhi'den halâsa çare bulamazlar.) Zaten onlar, ortaklarını da inkâr edeceklerdir.

14- وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ

O saat (kıyamet) çattığı gün, işte o gün (Mü'minlerle kâfirler, Cennetlik ve Cehennemlikler) birbirinden ayrılırlar

15- فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِى رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ

فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا Onlar ki Âllâh-û Rasûlullah'a, Kur'ân'a iman etmişler. وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ İmânını âmâl-i saliha ile tezyid-i takviye etmişler. فَهُمْ فِى رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ Cennette nimetlere mazhar olacaklardır. (Çiçekler ve sularla müzeyyen) bahçelerde şâd ve mesrur olurlar.

16- وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَآئِ الْاٰخِرَةِ فَاُولٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا Âllâh'a, Kur'ân'a, ahirete imân etmeyenler. وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا Kur'ân-ı Azimüşşân'ı inkâr edenler. وَلِقَآئِ الْاٰخِرَةِ Ahiret gününü de inkâr edenler. فَاُولٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ Onlar da Azab-ı İlâhi'de hazır olurlar.

17- فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ

Bu âyette, Cenâb-ı Hak bize emrediyor. Tesbihatla meşgul olunuz. Rasûl-û Ekrem Aleyhisselam son zamanlarında bu tesbihatlara daha ziyade devam etmiştir. Bizler de Sübhânellahi velhamdûlillahi, istiğfar ve salavatlara devam edersek, Cenâb-ı Hak bizi mahrum etmez. Emir Rasûl-û Ekrem'e, mûrâd ümmettir.

Sübhanâllâh kelimesi; ey Sebbihullâhe, Emir mânâsınadır. Murâd tesbihtir yâni Sebbihillâhe demektir. فَسُبْحَانَ اللهِ sebbihillâhe; Âllâh'ı tesbih ediniz, tenzih ediniz. Bütün noksanlardan, şeriklerden münezzehtir. Bütün kemâl sıfatlarla muttasıftır. Bunu yapınız حِينَ تُمْسُونَ akşamlarda, وَحِينَ تُصْبِحُونَ sabahlarda.

18- وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

Burada bir cümleyi mutariza var. وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

وَلَهُ الْحَمْدُ Hamd kimden zuhur ederse, kimin hakkında vâki olursa, Âllâh'a mahsustur. فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Yerde ve göklerde, meleklerde ve insanlarda zuhur eden hamdler, hepsi Âllâh'a mahsustur وَعَشِيًّا akşamlarda, وَحِينَ تُظْهِرُونَ öğle zamanlarında.

(Abdullah bin Abbas Radıyâllâhû Anh'dan gelen rivayete göre; Bu âyet, beş vakit namazı içine almaktatır. Bu sebeple ekseri âlimler, beş vakit namazın Mekke'de farz olduğu kanaatindedir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, bir Hadis-i Şerif'te büyük sevap kazanmak isteyenlere, bu âyeti okumalarını tavsiye etmiştir.)

19- يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ۚ

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ Öyle bir Âllâh ki hayatlı olanı, ölüden çıkarıyor. (Hayatlı olan bir civcivi, ölü olan yumurtadan çıkarıyor.) وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ Öyle bir Âllâh ki ölüyü, diriden çıkarır. (Ölü olan bir yumartayı, tavuktan çıkarıyor.) وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ Yerleri kuruduktan sonra, (yağmurla) ihya eder (nebat bitirir.) وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ۚ Kıyameti inkâr edenler! İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.

20- وَمِنْ اٰيَاتِهٖۤ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَاۤ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; Ey inkâr edenler, وَمِنْ اٰيَاتِهٖۤ Âllâh-û Teâlâ'nın azamet-i kudretine delâlet eden âyetler. خَلَقَكُمْ Sizi halk ediyor, مِنْ تُرَابٍ sizi topraktan halk ediyor. ثُمَّ اِذَاۤ اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُوْنَ Sonra siz, beşer olarak yeryüzüne dağıldınız. (Her tarafa) yayılan birer insan oluverdiniz.

21- وَمِنْ اٰيَاتِهٖۤ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوْۤا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُوْنَ

وَمِنْ اٰيَاتِهٖۤ Azamet-i Kudret-i İlâhiye'ye delâlet eden, اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا halk etti size, اَنْفُسِكُمْ kendi cinsiniz nefsinizden hanımlar halk etti. Aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir. لِتَسْكُنُوْۤا اِلَيْهَا Tâ ki onların yanında oturasınız. وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً Aranızda meveddet, merhamet olsun. (Eğer Cenâb-ı Hak; Havva Radıyâllâhû

Anha'yı, Âdem Aleyhisselam gibi müstekil topraktan halk etseydi, o derece muhabbet olmazdı.) اِنَّ فِـى ذٰلِـكَ لَاٰيَـاتٍ لِقَـوْمٍ يَتَفَكَّـرُونَ Şüphesiz bunda iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.

22- وَمِـنْ اٰيَاتِـهٖ خَلْـقُ السَّـمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِـلَافُ اَلْسِـنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُـمْ اِنَّ فِـى ذٰلِـكَ لَاٰيَـاتٍ لِلْعَالِمِيـنَ

وَمِـنْ اٰيَاتِـهٖ Âllâh-û Teâlâ'nın azamet-i kudretine dâir olan âyetlerden. خَلْـقُ السَّـمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Gökleri ve yeri yaratması, وَاخْتِـلَافُ اَلْسِـنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُـمْ dillerinizin çeşit çeşit, renklerinizin türlü türlü oluşu da yine o delâildendir. اِنَّ فِـى ذٰلِـكَ لَاٰيَـاتٍ لِلْعَالِمِيـنَ Şüphesiz bunda, bilgisi olanlar için elbette âyetler dersler vardır.

Âllâh-û Teâlâ, her millete ayrı bir lügat (dil) tahsis ile onun va'zını, o millete ilham buyurmuş ve konuşturmuştur. İnsanları çeşitli renklerde halk etmiştir. Bu sayede birbirlerini tanımak ve ayırmak mümkün olur.